

TRACTATUS DOGMATICI

AD MODUM COMMENTARII IN PRÆCIPUAS QUÆSTIONES DOGMATICAS

SUMMÆ THEOLOGICÆ DIVI THOMÆ AQUINATIS

VOLUMEN TERTIUM

DE VERBO INCARNATO
ET HOMINUM REDEMPTORE

AC DE B. V. M. DEIPARA.

TRACTATUS DOGMATICI

AD MODUM COMMENTARII IN PRÆCIPUAS QUÆSTIONES DOGMATICAS
SUMMÆ THEOLOGICÆ DIVI THOMÆ AQUINATIS

formant 4 volumes in-8° raisin ; chaque volume, 15 fr.

Volumen Primum : De Deo Uno et Trino.

Volumen Allorum : De Angelis et De Gratia.

Volumen Tertium : De Verbo Incarnato et Hominum Redemptore ac de B. V. M. Deipara.

Volumen Quartum : De Sacramentis in Communi, de Eucharistia ac de Novissimis.

TRACTATUS DOGMATICI

AD MODUM COMMENTARII IN PRÆCIPUAS QUÆSTIONES DOGMATICAS
SUMMÆ THEOLOGICÆ DIVI THOMÆ AQUINATIS

VOLUMEN TERTIUM

DE VERBO INCARNATO
ET HOMINUM REDEMPTORE
AC DE B. V. M. DEIPARA

AUCTORE **R. P. Eduardo HUGON**

O. P., S. TH. MAG.

ET SODALI ACADEMIÆ ROMANÆ S. THOMÆ AQUINATIS

Property of
COSA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

PARISIIS

SUMPTIBUS P. LETHIELLEUX, EDITORIS

10, VIA DICTA CASSETTE, 10

BX

1751

H845

1920

V. 3

APPROBATIONES

Opus A. R. P. Fr. EDUARDI HUGON, "*TRACTATUS DOGMATICI*"
approbandum censemus dignumque existimamus quod typis man-
detur et in publicam utilitatem edatur.

Datum Romæ e Collegio Angelico, die 20^a Junii 1920.

Fr. THOMAS PÈGUES,
Ord. Præd.,
S. Theol. Magister,

Fr. REGINALDUS GARRIGOU-LAGRANGE,
Ord. Præd.,
S. Theol. Magister.

Imprimatur :

Fr. LEONARDUS LEHU, O. P.,
Vicarius Magistri Generalis Ord. Præd.,

Parisiis, die 9^a Octobris 1920.

H. ODELIN,
v. g.

SANCTISSIMÆ TRINITATI,
QUÆ TOTA OPERATUR INCARNATIONEM
DUM SOLUS FILIUS IN SINGULARITATE PERSONÆ
NOSTRAM ASSUMIT NATURAM,
HOS TRACTATUS DOGMATICOS,
PER MANUS B. V. MARIÆ,
DEDICAT AUCTOR.

PRÆFATIO

Quae in hoc Tractatu disserere aggredimur propriissime ad Theologiam spectant. Triplicem quippe ordinem speculatur Theologia. Viget imprimis ordo naturæ, qui est apta dispositio rerum naturalium ad assequendum finem, sive singulis specialem, sive omnibus communem. Theologia porro naturalem ordinem non attendit nisi quatenus est substratum ordinis supernaturalis et ipsi inservit.

Secundo est ordo *gratiæ creatæ*, qui includit complexum donorum supernaturalium et reponitur proprie in *accidentibus indebitis*. Non est ergo substantialis; imo nec esse potest, cum jam sæpius ostensum sit repugnare substantiam supernaturalem creatam.

Super ordinem gratiæ creatæ eminet ordo *hypostaticus*, qui est *simul et supernaturalis et substantialis*: natura quippe humana elevatur ad subsistentiam divinam, quæ est substantialiter supernaturalis. Et *hic homo*, scilicet Christus, est substantialiter homo et substantialiter Deus, propter unitatem personae, in qua subsistit natura humana.

Ordo hypostaticus et ordo gratiæ sunt præcipue *theologici*. Quaestiones enim præcipuæ quæ in Theologia versantur ac pariter hæreses quæ Catholicam Ecclesiam impetierunt, ad gratiam vel Incarnationem referuntur; nam errores de Trinitate ex Incarnatione ortum habuerunt, et errores qui peccatum originale,

hominis lapsum et reparationem, verbo, catholicam œconomiam spectant, ad gratiam simul et Incarnationem revocari commode possunt.

Hinc apud Patres Theologia proprie dicitur quæ personas divinas et Incarnationis mysterium speculatur.

S. Doctor in duas partes dividit tractatum :

I. De ipso Incarnationis mysterio, secundum quod Deus pro nostra salute factus est homo, q. I-XXVI ;

II. De his quæ per ipsum Salvatorem nostrum id est Deum incarnatum, sunt acta et passa, q. XXVII-LIX.

In hac altera parte disserit Angelicus de his quæ recentiores in tractatibus de B. Virgine Deipara ac Redemptione versare consueverunt.

Quum autem quæstiones de mysteriis Christi in littera ipsa S. Thomæ difficultatem specialem non præbeant et problemata quæ huc referuntur jam apud exegetas et commentatores librorum novi Testamenti expendantur, satius erit ad propositum nostrum eas tractare quæstiones quæ ipsam Incarnationem et Redemptionem spectant. Sejungi porro nequeunt Incarnationis et Redemptionis tractatus ; nam Incarnatio est propter Redemptionem et idcirco Redemptio in ipso limine tractatus occurrit, semperque Redemptio supponit doctrinam de unione hypostatica, vi cujus persona satisfaciens vel redimens actiones habet valoris infiniti, de gratia et merito Christi ac de ejus sacerdotio.

His adjungetur tractatus de B. V. M. Deipara, quæ uno eodemque decreto cum divinae Sapientiae Incarnatione fuit a Deo prædestinata.

TRACTATUS DE VERBO INCARNATO

ET HOMINUM REDEMPTORE

QUÆSTIO PRIMA

De Convenientia Incarnationis

AD Q. I S. THOMÆ

Id quod toti tractatui præsupponitur est ipsa *convenientia* Incarnationis, tum absolute, in se ipsa et independenter a qualibet circumstantia vel hypothese, a. 1; tum relative, attenta hypothese lapsus et in ordine ad hominem reparandum, aa. 2-3; et demum investigatur quo tempore *conveniens* fuerit Incarnatio, aa. 4-6.

Quæritur imprimis utrum *convenientia* illa sit adeo manifesta ut ratio humana suis viribus relicta possit illam demonstrare. Quædam ergo sunt præmittenda de cognoscibilitate Incarnationis.

Errores non pauci hac de re orti sunt. Claudianus Mameurtus sæculo v, Abælardus medio ævo, nostris diebus rationalistæ, contendunt mysteria Trinitatis et Incarnationis non esse rationi impervia, imo fuisse a gentilibus, præsertim a Platone, agnita.

Nostra ætate, Hermes, Guenther, Frohschammer, Rosmini, volunt Incarnationem, supposito revelationis facto, posse rationibus intrinsecis apodictice demonstrari.

Alii porro excessus fuerunt de Incarnationis necessitate; sicut etiam exortæ sunt opiniones de Incarnationis motivo.

ARTICULUS PRIMUS

DE IPSA INCARNATIONIS CONVENIENTIA

AD ART. I S. THOMÆ

I. De vero Incarnationis conceptu veraque definitione.

Illa duarum naturarum in unica Verbi persona mirabilis unio diversis vocabulis insignitur.

Quum inspicitur unio secundum seipsam, dicitur *Incar-natio*, *Incorporatio*, *Humanatio*; quum vero attenditur actio Verbi divini naturam humanam ad se evehentis, dicitur *Assumptio*, ἀνάληψις, πρόληψις: ut innuantur mira Dei sapientia et provida administratio, quæ in opere illo maxime elucent, vocatur *Œconomia*, *Dispensatio*; quo melius innotescat Christi humilitas et immensa erga nos miseratio, dicitur *Exinanitio*, κένωσις; denique, quia est eximia missio ac manifestatio personæ divinæ, dicitur *Theophania*, *Epiphania*.

De singulis pauca.

Incar-natio, σάρκωσις, licet non expresse, æquivalenter tamen in Scriptura continetur, utpote derivata ex textu Ioannis: *Verbum caro factum est*, σὰρξ ἐγένετο. Usu antiquissimo sacrata est, siquidem usurpat S. Irenæus, ut verba jam usitata, *incarnationem* et *incarnatum*, σάρκωσιν, σαρκώθηται¹; præterea in conciliis Nicæno et Constanti-nopolitano I sollemniter consecratur².

Vox quidem aliquatenus deficit, quia caro vi sui aliquid genericum et incompletum exhibet; hinc inferebat Apollinarius Verbum carnem tantum, id est corpus absque spiritu, assumpsisse. Verum ex usu Scripturæ liquido constat carnem per synecdochen frequentissime pro universa natura humana usurpari: « Omnis *caro* corruperat viam suam; omnis *caro* ad te veniet; videbit omnis *caro* salutare Dei³. » Ceterum aptissima est dictio, qua vividius præ

1. S. IREN., III, *Contr. Hæres*, c. xxx; *P. G.*, VII, 939.

2. DENZINGER, 54, 86.

3. *Gen.*, VI, 13; *Ps. LXIV*, 2; *Luc.*, III, 6.

oculis ponitur descensus Verbi divini, partem etiam hominis infimam sibi unientis, ita quidem ut dicatur non solum homo factum, sed et caro factum¹.

Eadem acceptione usurpatur *Incorporatio* a Latinis, ἐνσωμάτωσις a Græcis². At, quia vox nullum conceptum novum addit, et aliunde rem minus acute exprimit, paullatim e theologia exsulavit³.

Adhibita fuit a SS. Patribus, præsertim a S. Epiphanio, vox ἐνανθρώπησις, *humanatio*, *inhumanatio*, quo efficacius præcaveretur error Apollinaris, carnem tantum absque rationali anima in Christo fingentis, et aptius exprimeretur Verbum assumpsisse humanitatem veram atque integram⁴. At hic etiam subrepere posset error Nestorii, videlicet ipsum hominem subsistentem fuisse Verbo conjunctum. Quapropter vox est jam obsoleta.

Assumptio usurpatur communius pro ipso assumendi actu⁵; at etiam interdum in concreto, pro natura assumpta; et hinc vocant humanitatem Christi *assumptionem* egregiam, unctione divinitatis perfusam⁶.

Vox *œconomia*, a S. Ignatio Antiocheno primum adhibita⁷, postea vero a Tatiano, Clemente Alexandrino ac deinde communiter a Patribus Græcis, significat providam divinæ Sapientiæ administrationem, quæ mirabili processu et salutem hominum disponit et omnia regit quæ Deum-Hominem spectant.

Κένωσις, *exinanitio*, a Paulo derivatur⁸; et a multis

1. Cf. S. ATHAN., *De Incarn.*, 3, *Contr. Apollin.*, lib. II, 18; *P. G.*, xxvi, 989, 1164; S. AUGUSTIN., *De Civ. Dei.*, lib. XIV, c. II; *P. L.*, xlii, 889.

2. TERTULL., *De Carne Christi*, c. cvi, *P. L.*, II, 809: « Si nunquam eiusmodi fuit causa angelorum *corporandum*. » S. BASIL., *Homil. in Ps.*, xxix, *P. G.*, xxix, 305. « ἐνσωμάτωσιν τοῦ θεοῦ Λόγου. »

3. Sacra liturgia (sequent. *Lælabundus*) vocem illam adhuc retinet: « Verbum ens Altissimi *corporari* passum est, carne sumpta. »

4. S. EPIPHAN., *Hæres*, 30, n. xxvii; *P. G.*, xli, 452.

5. S. GREGOR. NYSSEN., *Serm. antirrhæti.*, VII, ss.; *P. G.*, xlv, 1136, ss.

6. S. GREGOR. NAZIANZ., *Orat.*, xlv, n. ix; *P. G.*, xxxvi, 633.

7. S. IGNAT., *Ephes.*, xvii, 2.

8. *Philipp.*, ii, 7.

Patribus, præsertim a S. Ioanne Damasceno¹, laudata, innuit Verbum divinum per unionem hypostaticam ad gradum quasi infimum descendisse. At iterum cavendum est ab errore Protestantium illorum, qui *Kenotici* dicti sunt, quique contendunt Verbum sese incarnando formam suam divinam exuisse.

Epiphania denique atque *Theophania* sæculo præsertim IV adhibentur²; sed conceptus ipse a S. Paulo ingeritur: « *Apparuit* gratia, *apparuit* benignitas Salvatoris nostri Dei³ », et a S. Ioanne: « Annuntiamus vobis Vitam æternam, quæ erat apud Patrem et *apparuit* nobis⁴. »

Ex his omnibus colligitur Incarnationem esse vocem usitatissimam et aptissimam.

Definiri potest Incarnatio: « Singularis ac mirabilis naturarum divinæ et humanæ in unica Verbi persona unio, ex qua resultat Christus Iesus ».

Dicitur *singularis*, quia nullum aliud in toto ordine sive naturæ sive gratiæ reperitur exemplum; *mirabilis*, utpote miraculum primi generis, in quo habetur supernaturale substantiale. In verbis *duarum naturarum in unica persona* mysterium proprie reponitur, quod duæ naturæ integræ, absque ulla sui immutatione, in unica subsistant persona; ita videlicet ut unio sit *personalis*, quin sit *essentialis*. In omni quippe unione substantiali creata ideo resultat una persona, quia una est essentia; in mysterio autem Incarnationis una viget persona, licet duæ remaneant naturæ eæque integræ, completæ.

Vi porro illius unionis, Verbum divinum quadruplici titulo cum natura assumpta conjungitur. Primo titulo *creatoris* ad producendum et conservandum; qua ratione est præsens quidem per substantiam, at non unitur per substantiam. Secundo titulo *agentis supernaturalis* ad producenda et conservanda gratiam et dona supernaturalia; quæ unio est mere accidentalis.

1. Cf. S. IOAN. DAMASC., *De Fid Orthod.*, l. III, c. 1; P. G., XCIV, 981, ss.

2. Cf. S. GREGOR. NAZIANZ., *Orat.*, XXXVIII; P. G., XXXVI, 313, ss.

3. *Til.*, II, 11; III, 4.

4. *Epist.* IOAN., I, 2.

Tertio titulo *habitationis*, eo nempe speciali modo, quo SS. Trinitas mentem inhabitat iustorum ; et hæc est præsentia quidem substantialis, nam tres personæ sunt secundum substantiam in anima præsentēs, at non est unio substantialis.

Tres illi modi sunt toti Trinitati communes.

Quartus ergo titulus est modus *unionis hypostaticæ*, soli Verbo proprius, qui nec Patri nec Spiritui Sancto possit ullatenus adscribi. Natura humana cum Verbo divino eatenus conjungitur, ut omnes illius naturæ proprietates et actiones ipsi Verbo attribuantur, et de ipso dicantur quæcumque in natura humana fiunt, ut nasci, pati, mori. Hinc dici potest : Æternus nascitur, immortalis moritur ; ita ut hic reddatur sensus : Ille idem qui est æternus et immortalis secundum naturam divinam nascitur et moritur secundum naturam assumptam.

Itaque ex illa unione resultat Christus Iesus. Nam Christus est proprie illa persona unica, quæ subsistit in natura divina et natura humana substantialiter et indissolubiliter unitis. Hinc scite et pulchre animadvertit cl. Laurentius Janssens : « Si enim B. V. Maria nuper de se dixit : *Je suis l'Immaculée Conception*, a fortiori Christus vocari potest Ipsa Incarnatio¹. »

Quam igitur bonum et jucundum erit in hoc tractatu Iesum meditari, Iesum ipsam Incarnationem, Iesum ipsam Vitam, quæ apparuit nobis, ipsam Gratiam et Pulchritudinem Dei nobis exhibitam², in via Gaudium, in patria Præmium³.

II. Prima conclusio : Existentia, convenientia, possibilitas Incarnationis, non possunt solo rationis lumine apodictice demonstrari.

Gregorius XVI, 15 augusti 1832 scribit : « Superbi seu pótius insipientis hominis est fidei mysteria, quæ *exsu-*

1. *De Deo Homine*, I, 18.

2. « C'est l'apparition de la grâce, de la beauté, Jésus, en un mot, est l'amabilité de Dieu, le charme de Dieu mis à la portée des hommes. » ED. HUGON, *Le Mystère de l'Incarnation*, p. 10.

3. Cf. PETAVIUS, *De Incarn.*, l. III, c. I. ; LEGRAND, *Curs. Theol.*, apud MIGNE, t. IX ; L. JANSSENS, ED. HUGON, *op. cit.*

perant omnem sensum humanis examinare ponderibus¹. » Pius IX, 12 dec. 1862 addit : « *Mysteria quæ non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem intelligentiam transcendunt*². » Idem error proscribitur in Syllabo Pii IX³. Concilium Vaticanum definit : « Si quis dixerit in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari, A. S.⁴. » Jamvero inter illa mysteria et dogmata eminet Incarnatio. In divinis Litteris Incarnatio dicitur *mysterium quod fuit absconditum a sæculis et generationibus*⁵ : « *Sapientia in mysterio, quæ abscondita est... quam nemo principum hujus sæculi cognovit...* Nobis autem revelavit Deus per Spiritum Suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei⁶. » Ex quo luculentum eruitur argumentum : Ea quæ sunt profunda Dei quæque solus Spiritus Dei scrutatur non possunt ab intellectu creato demonstrari. Atqui Incarnatio recenseatur inter illa profunda Dei quæ solus Spiritus Dei scrutatur. Ergo.

Ut demonstretur apodictice et intrinsece existentia, convenientia vel possibilitas Incarnationis, deberet intrinsece et evidenter nobis innotescere persona divina quæ naturam creatam assumit. Atqui persona divina sicut et essentia divina, ut constat ex dictis in I P., q. XII, non est nobis intrinsece et intuitive nota, sed solum conceptu imperfecto et analogico. Ergo.

III. Secunda conclusio : Nec supposita revelatione potest Incarnatio positive et apodictice probari, demonstratione quæ evidentiam intrinsecam pariat.

De fide. Iisdem documentis. Pius IX, loc. cit. : « Quæque, etiamsi divina revelatione innotuerint et ipsa fide fuerint suscepta, tamen sacro adhuc ipsius fidei velo

1. DENZINGER, 1816.

2. *Id.*, 1673.

3. Propos. 9 ; DENZINGER, 1709.

4. *Id.*, 1816.

5. *Col.*, I, 26.

6. *I Cor.*, II, 7-10.

tecta et obscura caligine involuta permanent, quamdiu in hac vita peregrinamur a Domino. » Item et expressius in *Syllabo*, prop. 9. Concilium Vaticanum, canone citato, et cap. 4 *De Fide et Ratione* : « Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum *sic excedunt* ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita *peregrinamur* a Domino : per fidem enim ambulamus et non per speciem (*II Cor.*, v, 6, ss.)¹. »

Ratione theologica. Omnis demonstratio fit a priori vel a posteriori. Sed neutro modo demonstrari potest Incarnatio etiam supposita revelatione. Ergo. Probatur min. per partes.

Demonstratio a priori fit per causam formalem, vel efficientem vel finalem. Atqui etiam supposita revelatione Incarnatio non innotescit evidenter per causam formalem, vel efficientem vel finalem. Ergo. — Causam *formalem* non attingimus evidenter nisi essentia ipsa nobis intrinsece innotescat. Porro essentiam Incarnationis non attingimus in hac vita, cum persona divina quæ naturam assumit conceptu tantum analogico a nobis cognoscatur.

Causa autem *efficiens* et causa *finalis* non plene innotescunt quamdiu causa formalis et essentia non videtur proprie, sicuti est.

Revelatio quidem asserit factum, nempe unionem naturæ divinæ et humanæ in unica Verbi persona ; at ex hoc medio, nedum habeatur demonstratio apodictica, imo exsurgunt graves difficultates : nam ubicumque duas naturas completas deprehendimus, duas quoque confitemur personas.

Nec a posteriori, seu ex effectibus. Non ex effectibus quidem naturalibus, cum nulla ibi vigeat proportio, neque ex effectibus supernaturalibus, scilicet miraculis Christi ; quia quamvis constet Christum patrare miracula, non inde videmus intrinseca evidētia Christum esse Deum, sed solum concludimus Christum mereri cui credatur, et hæc est evidētia tantum extrinseca, quæ non excludit fidem.

1. DENZINGER, 1796. Cf. propos. damn. in Rosmini, d. 14 dec. 1887 ; DENZINGER, 1915.

IV. Tertia conclusio : Ad factum quod attinet, certum est Incarnationis mysterium non fuisse extra religionem revelatam a philosophis ethnicis cognitum.

Contendebant nonnulli philosophi, præsertim prima parte sæculi XIX, conceptum Incarnationis apud religiones Orientalium inveniri, ; sed hodie illa systemata a scientificis etiam rationalistis penitus rejiciuntur. Nam illæ *incarnationes* quas ipsi obtrudunt nihil cum dogmate nostro commune exhibent ; Deus quippe personalitatem a mundo distinctam non retinet, sed in ipso universo immergitur : unde sunt formæ tantum emanatismi vel pantheismi.

Pariter, unio quam adstruunt philosophi Græci inter *Logon* et mundum supponit monismum pantheisticum, nam *Logos* ille est mens seu ratio universalis vel anima mundi quæ magno se corpore miscet¹.

Quæ a Philone asseruntur de *Logo* nullam ideam ingerunt Verbi Incarnati ; Logos enim apud Philonem est tantum vis divina quæ munus exserit in creatione, seu vis *demiurgica*, aut vis *cosmica*, quæ nullatenus potest cum Verbo Salvatore et Redemptore conferri.

Igitur illa notio alicujus personæ divinæ quæ naturæ humanæ unitur quæque personalitatem propriam retinet, dum supplet personalitatem creatam, qua privatur humanitas assumpta, nullibi, extra religionem revelatam, reperitur.

Quibusnam vero facta fuerit revelatio Incarnationis non potest absolute determinari. Existimant plures SS. Patres, nempe S. Epiphanius, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Gregorius M.², concessam fuisse amicis Dei electis, ut Abraham, ac ducibus legiferis populi sui, ut Moysi, ac prophetis messianicis. Id videtur innuere Christus Dominus : « Abraham, pater vester, exultavit ut videret diem meum ; vidit et gavisus est³. Multi prophetæ et reges cupierunt videre quæ vos videtis⁴. » Gaudium illud et desideria illa vehe-

1. Cf. J. LEBRETON, *Les origines du Dogme de la Trinité*, pp. 181, 205, 495, 506.

2. S. EPIPHAN., *Hæres.*, 8, 5 ; P. G., xli, 212 ; S. CYRILL. ALEXANDR., *Cont. Julian.*, 1 ; P. G., lxxvi, 532, 540 ; S. GREGOR. M., *In Ezechiel.*, 2, 4, 10 ; P. L., lxxvi, 979, 980.

3. JOAN., viii, 56.

4. LUC., x, 24.

mentia cognitionem supernaturalem eximiam supponunt.

Plures theologi existimant revelationem hujusmodi factam fuisse Melchisedech, qui est insignis typus Christi sacerdotis¹; et Job, qui est typus Christi patientis, imo etiam Balaam, qui vidit stellam orientem ex Jacob². Et hæc est sententia Angelici : « Dicendum quod multis gentilium facta est revelatio de Christo³. »

Adam et Eva post lapsum cognitionem quamdam habuerunt de Messia, qui erat lapsum reparaturus et serpentis caput contriturus. Imo dicit S. Thomas : « Ante statum peccati homo habuit explicitam fidem Incarnationis, secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriæ, non autem secundum quod ordinabatur ad liberationem a peccato per passionem et resurrectionem, quia homo non fuit præscius peccati futuri.⁴ »

Ad angelos vero quod attinet, mens est S. Augustini mysterium Verbi Incarnati non fuisse totaliter ignotum angelis⁵. S. Thomas expressius asserit : « Mysterium regni Dei quod impletum est per Christum omnes quidem angeli a principio aliquo modo cognoverunt, sed maxime ex quo beatificati sunt visione Verbi, quam dæmones nunquam habuerunt⁶. » Alibi tribuit omnibus angelis ab initio aliquam generalem Incarnationis cognitionem ; quæ tamen non fuit perfecta nisi quum fuerit consummatum sacramentum Dei inter homines⁷.

V. Quarta conclusio : Humana ratio, suppositis revelatione et factis supernaturalibus, potest probare Incarnationem esse evidenter credibilem ; rem ipsam aliquatenus ex analogiis suadere ; et difficultates congruenter solvere.

1° Concilium Vaticanum definit revelationem divinam externis signis credibilem fieri posse⁸. Porro inter revelata

1. *Genes.*, XIV ; *Ps.* CIX ; *Hebr.*, v, 10-11, VII.

2. *Num.* XXIV, 17.

3. II^a II^æ, q. 2, a. 7, ad 3.

4. *Ibid.*, c.

5. S. AUGUSTIN., *De Genesi ad litteram*, lib. V, c. XIX ; *P. L.*, XXXIV, 334. — Cf. quæ diximus in tractatu *De Angelis* p. 79.

6. I P., q. 64, a. 1, ad 4.

7. *Comm. Epist. Ephes.*, III, lect. III.

8. *De Fide*, can. 3.

est præcipue mysterium Incarnationis. Ergo potest ratio probare Incarnationem esse evidenter credibilem, per signa externa.

Quæ demonstratio sic generatim conficitur : Ex signis externis, miraculis, etc., evidenter colligitur Christum se dixisse Deum-Hominem et in sui asserti confirmationem patrasse miracula. Atqui liquet omnino miraculis non confirmari posse falsum testimonium. Ergo testimonium Christi se profitentis Deum-Hominem est omnino admitendum ; ac subinde evidens est mysterium Incarnationis esse credendum. Hæc est summa probationum quæ in *Propædeutica* evolvuntur.

2° Potest ratio ipsum mysterium quibusdam analogiis suadere¹. Prima analogia ex verbo nostro mentali desumitur. Licet spirituale penitus sit verbum mentale, quando tamen exterius profertur, formam induit sensibilem et corporalem absque spiritualitatis detrimento : ita Verbum divinum, nullum patiendo suæ divinitatis nocumentum, servile corpus induit.

Secunda analogia est insertio duarum arborum, quarum altera in altera vivit et utraque in communi stipite producit fructus sibi proprios : ita in Christo duæ simul naturæ consistunt, unaquæque operationes sibi proprias elicit, et ambæ in uno conjunguntur supposito.

Tertia analogia, quam affert Symbolum Athanasianum, est unio animæ cum corpore. Deficit quidem exemplum quatenus anima et corpus sunt naturæ incompletæ ; sed unio ulla in uno supposito suggerere potest conceptum unionis duarum naturarum completarum in una persona.

Quarta est analogia summi boni. Convenit summo bono ut summo modo se communicet ; id autem fit per Incarnationem, sicut locupletius explicabitur in sequenti conclusione.

3° Potest ratio objectiones congruenter solvere. Difficultas præcipua contra Incarnationem ex eo desumitur quod Verbum non possit supplere subsistentiam creatam ; quia hæc est quædam causa formalis, cujus vices gerere nequit Deus, et, quia, si Verbum supplet, jam mutatur.

1. Cf. S. AUGUSTIN., Serm. 28, n. 5 ; *P. L.*, xxxviii, 184-185.

Ratio porro congruenter explicat subsistentiam esse actum *terminantem* et Verbum, licet non possit esse forma, posse *terminare*, quod est perficere; pariter ratio evincit non fieri in Verbo mutationem *intrinsicam*, sed contingere solam mutationem *extrinsicam*, quæ imperfectionem non involvit. De his sermo plenior q. 2.

His ergo expositis de Incarnationis cognoscibilitate, jam aliquatenus apparet qua ratione Incarnatio sit *conveniens*. S. Thomas in hoc articulo 1 ostendit convenientiam *absolutam*, quia Incarnatio maxime Deo et attributis divinis convenit; in articulo 2, convenientiam *relativam*, quia est optimum medium ad lapsum hominis reparandum.

VI. Quinta conclusio : Convenientissimum fuit Deum incarnari.

Arg. 1um. Quum opera Dei ordinentur ad manifestanda invisibilia Dei, illud opus est summe Deo, *conveniens* Deumque omnino decet, in quo manifestantur invisibiles Dei proprietates et perfectiones. Sed in Incarnatione invisibiles Dei perfectiones maxime manifestantur. Ergo. Prob. min. Innotescit bonitas, quoniam non respexit proprii plasmatis infirmitatem; et cum bonitate misericordia. Potest quidem Deus miseriam sublevare, at nequit miseria affici; ut vero nobis compateretur, voluit in Incarnatione miseriam nostram experiri, naturam passibilem assumendo. — Justitia pariter, quia rigorosam exhibuit Christus, imo et superexcedentem pro peccatis omnibus satisfactionem. — Sapientia quoque; nam invenit difficillimi pretii decentissimam solutionem, conciliando simul misericordiam et justitiam. Insuper, sapientis est ordinare et diversa opera in unum redigere. Atqui Deus in Incarnatione omnia creationis elementa, visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia, imo divina et humana in uno Christi supposito conjungit. Potentia quoque relucet. Nam potentiae est magna facere. Porro nihil est majus Incarnatione; quid enim majus est quam extrema infinite distantia ita conjungere ut de eodem supposito contraria prædicentur et ut vocetur Incarnatio *coacervatio impossibilium* (non quidem metaphysice, sed physice impossibilium) ?

Arg. II^{um}. Illud quo Deus summo modo se communicat

ad extra est Deo maxime conveniens. Atqui per Incarnationem Deus summo modo se communicat ad extra. Ergo Incarnatio est Deo maxime conveniens. Declaratur major. Deus se communicat quidem ad intra summo modo per processiones æternas; at non libere, sed necessario et naturaliter. Congruit porro ut etiam libere et ad extra summo modo se diffundat. Etenim illud quod competit Deo secundum rationem propriæ naturæ est ei maxime conveniens. Atqui summo modo se communicare etiam ad extra competit Deo secundum rationem propriæ naturæ. Ratio quippe divinæ naturæ est ut sit bonitas essentialis, seu summum bonum. Sed summo bono convenit summo modo se communicare ad extra; cum enim omne bonum sit diffusivum sui extra se, in alios se diffundendo, summo bono convenit se communicare extra se summo modo. Ergo se communicare summo modo ad extra competit Deo secundum rationem propriæ naturæ. In ordine quidem naturæ se communicat Deus solum ut est Creator et per modum causæ efficientis; in ordine vero gratiæ communicat esse proprium et individuum vitamque suam intimam, at modo accidentali et per dona creata; in ordine tandem hypostatico, seu per Incarnationem, se communicat secundum esse proprium substantiale et personale, ideoque summo modo, quia communicatio personalitatis infinitæ est summum donum.

VII. Solvuntur difficultates. — *Obj.* 1°. Cum Deus sit essentia bonitatis ab æterno, maxime convenit ut Deus remaneat semper sicut fuit ab æterno. Atqui ab æterno fuit sine carne. Ergo maxime convenit ut semper remaneat absque carne, ac proinde non convenit ipsum incarnari.

— *Resp.* : Dist. maj. : Convenit ut Deus remaneat semper sicut fuit ab æterno, quatenus Deus non mutetur *in se* et in suo statu, concedo; quatenus creatura non mutetur in ordine ad Deum, seu novo modo se habeat respectu Dei, nego. Concedo min. et neg. conclus. — Incarnatio quippe non ponit mutationem in Deo, sed solum in creatura, quæ novo modo se habet ad Deum. Argumentum, si valeret, eodem jure ostenderet Deum non debuisse

creare. Sed contra, sicut creatura incepit esse, cum prius non esset, ita convenienter, cum prius non est unita Deo in persona, postmodum ei fuit unita.

Obj. 2º. Quæ sunt infinite distantia vel disproportionata inconvenienter conjunguntur, sicut cervix equina humano capiti. Sed Deus et caro infinite distant. Ergo inconvenienter conjunguntur, ac proinde non decet Deum incarnari.

— *Resp. :* Dist. maj. : Inconveniens est ut infinite distantia vel disproportionata conjungantur, tamquam duæ partes ex quibus resultaret unum totum monstruosum, concedo ; ut conjungantur in unico supposito in quo duo extrema remanent absque confusione, subdist. : si attenditur sola conditio naturæ assumptibilis, concedo ; si attenditur bonitas personæ assumentis, nego ; quia convenit ut summum bonum infinitum creaturæ finitæ se communice.

Distinguo pariter conclus. : Non convenit ut Deus et caro conjungantur, tamquam duæ partes ex quibus resultaret unum totum, seu una natura nova, concedo ; ut conjungantur in unitate suppositi, in quo Deus et caro remanent absque confusione, subdist. : si attenditur sola conditio carnis, concedo ; si attenditur bonitas personæ assumentis nego, nam convenientissimum fuit Deo « secundum infinitam excellentiam bonitatis ejus ut sibi carnem uniret pro salute humana. »

Obj. 3º. Non magis distat malitia a summa bonitate, quam corpus a summo spiritu. Sed summa bonitas non potest assumere malitiam. Ergo nec summus spiritus potest assumere corpus.

— *Resp. :* Neg. maj. Nam inter corpus et summum spiritum est proportio quædam et analogia ; inter malitiam vero et summam bonitatem nulla est proportio, sed inconvenientia absoluta, cum malitia sit recessus ab ordine divinæ sapientiæ et ab ordine divinæ bonitatis.

Obj. 4º. Inconveniens est ut qui continet magna contineatur a minimo et qui curat omnia de uno tantum occupetur. Atqui per Incarnationem Deus qui excedit omnia continetur in minimo corpusculo et cura totius mundi ad

unum corpusculum transfertur. Ergo inconueniens est Incarnatio.

— *Resp.* : Dist. maj. : Inconueniens est ut continens magna in minimo contineatur, ut ab illo perficiatur et ad illum totaliter restringatur, et pariter ut cura universalis pro uno deseratur, concedo ; ut continens magna contineatur in minimo non quidem circumscriptive vel definitive, sed illud perficiendo et in immensum excedendo, et pariter ut cura Dei, remanendo universalis et ad singula se perfecte extendendo, unum tamen specialissime attendat, nego. Contradist. min. et neg. conclus.

ARTICULUS SECUNDUS

DE INCARNATIONIS NECESSITATE

AD ART. 2 S. THOMÆ

I. **Errores de necessitate absoluta.** — Sicut monuimus de convenientia, potest necessitas Incarnationis attendi absolute et secundum se, seu antecederet ad hominis peccatum, vel hypothetice et consequenter ad peccatum.

Absolutam necessitatem tuentur : 1° illi quotquot negant Dei libertatem in operationibus ad extra, cujusmodi fuerunt plures fatalistæ sæculis XIV et XV, et nostris temporibus. De fide est, e contra, Incarnationem esse opus Dei absolute liberum. Supponit quippe creationem, quæ est essentialiter libera. Joannes XXII damnat propositionem Eckardi asserentis Deum producere mundum sicut generat Filium¹.

Concilium Constantiense damnat propositionem Wicleffi : « Omnia de necessitate absoluta eveniunt². » Concilium Vaticanum definit Deum *liberrimo consilio* mundum condidisse³.

2° Optimistæ, cum Malebranchio, quorum hæc sunt placita : Deus libere quidem se manifestat ; at, semel admissa decreto sese ad extra manifestandi, debet perfectissimum gloriæ gradum intendere, quod mundum omnium optimum et etiam Incarnationem importat. His concinit Leibnitzius vi principii rationis sufficientis : Deus nequit absque ratione sufficienti operari. Sed ratio sufficiens pro Deo infinito et summo bono est ut infinito et summo modo se communicet, quod Incarnationem requirit.

Quæ theoriæ sunt penitus rejiciendæ. Licet enim optimismus non sit hæresis expresse reprobata, est certissime error, qui divinæ libertati gravissime officit. Si deberet Deus id

1. DENZINGER., 503.

2. *Idem*, 607.

3. *Idem*, 1783, 1805.

quod perfectius est eligere et existentia donare, sequeretur non posse existere ordinem naturæ absque ordine gratiæ, qui perfectior est ; nec ordinem gratiæ absque ordine hypostatico, qui est adhuc perfectior, et hinc evertitur gratuitas ordinis supernaturalis.

Artifex autem perfectissimus non tenetur artem suam tali modo manifestare, sed prout ipse determinaverit. Ut enim habeat rationem agendi sufficientem, non tenetur opus infinitum producere vel infinito modo se communicare : satis est ut potentiam infinitam *ex modo agendi* ostendat. Porro in creatione cujuslibet entis, etiam infimi et minimi, elucet infinita potentia, ex modo agendi, quatenus productio ex nihilo, seu transitus de non esse simpliciter ad esse simpliciter, importat distantiam infinitam, quæ nonnisi a potentia infinita transiri potest¹.

II. Errores de necessitate hypothetica.

Ponit Guenther Deum, supposito lapsu, teneri hominem reparare : eo ipso enim quod statuerit Deus œconomiam transfusionis justitiæ vel peccati originalis in posteros, tenetur reparationis ordinem instituere. Doctrina autem certa et catholica est nullam fuisse in Deo necessitatem reparandi hominem.

Non absolute, quia non reparavit angelum ; nec supposita œconomia peccati originalis, quia justa est conditio ut, si primum hominum caput in justitia perseveret, traducat naturam gratia ornatam, et, si a justitia decidat, traducat naturam gratia privatam : sicut in humanis justa est *lex hæreditatis* ut, si decidat vir nobilis a fortuna, patiantur filii in vitam sustentando ærumnas quas non patitur pauper ex naturali conditione. Hinc S. Thomas concludit : « Quocumque modo fiat reparatio generis humani, *est semper actus misericordiæ*². »

III. Etiam si velit Deus hominem reparare, non est simpliciter necessaria Incarnatio.

Poterat quippe Deus innumeros modos reparandi ho-

1. Cf. S. THOM., I P., q. 45, a. 5, ad 3. — CAJETAN, in h. l.

2. III P., q. 46, a. 1, ad 3.

minem invenire : sive simpliciter condonando sive satisfactionem, etsi inadæquatam, creaturarum acceptando. Primus itaque modus est simpliciter condonare. Licet enim iudex qui est tantum custos ordinis non possit condonare, id tamen præstare valet qui non tantum custos ordinis, sed etiam est ipsaemet ordo. Ad rem Angelicus : « Ille iudex non potest salva justitia culpam sine pœna dimittere, quia habet punire culpam in alium commissam, puta vel in alium hominem vel in totam rempublicam sive in superiorem principem. Sed Deus non habet alium superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi. Et ideo, si dimittat peccatum quod habet rationem culpæ ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit injuriam : sicut quicumque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione misericorditer et non injuste agit¹. »

Secundus modus esset acceptare creaturæ satisfactionem. Posset quippe condere Deus creaturam perfectissimam, maximis ornatam gratiis, quæ gratiam consummatam omnium sanctorum et angelorum, et etiam B. Virginis, superarent, creaturam nempe non solum immortalem, sed quæ insuper capax foret semper et absque termino, per totam æternitatem, merendi et satisfaciendi.

Supponatur Deus non unam tantum, sed innumeras et semper hujus modi creaturas, condere. Possent in immensum vim suam piacularem augere et satisfactiones offerre Deo, non quidem pro seipsis, quia supponuntur omnes culpæ expertes et innocentissimæ, sed pro homine lapso. Esset ergo aptus modus reparandi hominem, non tamen satisfactio condigna et adæquata.

IV. In hypothesi qua voluerit Deus condignam pro peccato mortali satisfactionem exigere, necesse omnino est ut Deus naturam rationalem creatam assumat.

Ita S. Thomas et Thomistæ, et communiter recentiores theologi, contra Richardum a S. Victore, Durandum, Scotum, Paludanum et alios plures scholasticos².

Angelicus duplici argumento assertum probat.

1. S. THOM., III P., q. 46, a. 2, ad 3.

2. Cf. Commentatores, in h. l.

V. Prima demonstratio. — Ad hæc reducitur¹. Per peccatum mortale tota natura humana est corrupta. Atqui actio unius hominis puri non potest totam naturam corruptam reparare. Ergo actio hominis puri nequit peccatum mortale reparare totaliter et perfecte.

Major supponitur nota ex tractatu de peccatis, ubi ostenditur totam naturam peccato mortali infici et corrumpi. Cæterum, ex tota traditione constat originale peccatum esse universalem totius naturæ humanæ ruinam.

Prob. min. Natura quæ habet infinitatem quamdam reparari nequit per actionem cujus efficacia est finita. Atqui natura humana habet infinitatem quamdam, quia in illa possunt supposita in infinitum multiplicari et, e contra, actio hominis puri est limitata nec exerere valet efficaciam eodem jure infinitam. Ergo nequit actio puri hominis totam reparare naturam.

Est utique demonstrativum hoc argumentum attento præsentī ordine, quem de facto speculatur S. Thomas et in quo meritum creaturæ non durat indefinite, sed termino viæ clauditur.

At efficacia careret ratio in hypothesi prius inducta, quæ supponuntur existere creaturæ innocentissimæ et capaces merendi et satisfaciendi pro aliis in perpetuum.

Supposita quidem humana absque fine multiplicantur, at possent etiam creaturæ illæ pariter multiplicari, et semper absque termino multiplicarentur actus meritorii et satisfactorii. Quare non videtur impossibile ut summa satisfactionum semper aucta semperque augenda possit omnia supposita semper multiplicanda reparare.

Objicitur : Natura humana est *virtualiter* infinita, non autem operatio creaturarum illarum de quibus fit sermo.

Resp. : Deus posset instituere creaturam hujusmodi perfectissimam caput hominum in ordine ad merendum et satisfaciendum, et hinc vi hujus institutionis esset in ipsa et in ejus operatione virtus quædam universalis absque termino, quæ idcirco virtualitatem naturæ adæquaret vel superaret.

1. S. THOM., *III Sent.*, dist. 20, q. 1, a. 2; et hic ad 2.

At, quia illa hypothesis est chimerica, stat inconcussum D. Thomæ argumentum pro nostra præsentī œconomia.

VI. Secunda ratio, quæ pro omni œconomia omnique hypothesi valet. — Ubi peccatum infinitam importat offensam et satisfactio valorem finitum dumtaxat habet, non est condigna et adæquata satisfactio. Atqui mortale peccatum offensam infinitam importat et satisfactio cujusvis creaturæ nonnisi finiti esse potest valoris. Ergo, nulla creatura potest condignam et adæquatam pro peccato mortali satisfactionem exhibere.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. Gravitas offensæ attendi debet non unice ex parte offendentis, sed præcipue ex parte majestatis læsæ : dum enim *honor est in honorante, injuria, e contra, est in injuriato* ; quapropter, si injuriatus sit infinitæ majestatis, offensa quamdam infinitatem induit, Atqui persona mortali peccato injuriata est majestatis infinitæ. Ergo peccatum mortale infinitam inducit offensam.

Declaratur effatum : *Honor ex parte principii, injuria ex parte termini desumitur.* Exemplis axioma elucet. Idem potest esse honoratus et major reputari honor si plures ac digniores sint honorantes. Plebeius homo et rex colunt Summum Pontificem : idem honoratus, major tamen honor in secunda hypothesi, quia dignior est honorans. Ergo liquet, non ex termino, sed ex principio, id est persona honorante, desumi honorem. E regione, injuria proprie ex termino pensatur. Sit exemplum quo utuntur Salman-ticenses¹. Uno eodemque actu tres diversi valoris picturas destruo : idem injurians, diversa tamen injuria propter termini injuriati valorem. Quapropter, si destruerem infiniti valoris picturam, inducerem injuriam seu injustitiam infinitam. Pariter, idem homo eodem actu percutit ac verberat famulum et Summum Pontificem ; injuria longe atrocior in ultimo casu propter majestatem offensi. Non provenit ergo injuria proprie ex parte lædentis vel offendentis, sed præcipue ex parte offensi, cujus altior est

1. SALMANT., *De Incarn.*, disp. I, dub. IV, n. 42.

dignitas. Quare, si majestas læsa est infinita, erit pariter infinita offensa.

Hinc rectissime Angelicus : « Peccatum contra Deum commissum *quamdam infinitatem* habet ex infinitate divinæ majestatis¹. »

Nonnulli perperam intelligunt verbum Angelici « infinitatem quamdam », quasi diceret secundum quid, non vero simpliciter et proprie. Verum sensus hic est : peccatum dicitur habere infinitatem quamdam, quia ex multiplici capite remanet quid finitum : ex parte facultatum, in quibus recipitur, quæque sunt finitæ ; ex parte conversionis ad bonum commutabile, quod est finitum.

Agitur itaque de infinitate in esse morali, non in esse physico. Quia ergo actus peccaminosus est in esse physico et ex parte subjecti quid finitum, suscipit gradus, et hinc intelligitur cur peccata sint alia aliis graviora ; at, quia lædit majestatem infinitam, habet in esse morali veram infinitatem, seu importat offensam vere infinitam.

Probatur altera pars minoris, scilicet creaturæ cujusvis satisfactionem esse finiti valoris etiam in esse morali.

Sicut honor ex parte honorantis pensatur, ita satisfactio ex parte personæ satisfaciens attenditur. Quocirca satisfactio remanet finiti valoris quoties persona est finitæ dignitatis. Jamvero omnis persona creata vel creabilis erit semper finitæ dignitatis. Ergo omnis satisfactio creaturæ nonnisi finiti est valoris.

VII. Solvitur difficultas. — *Objicitur* : Habetur adæquata satisfactio quum redditur totum quod fuit ablatum. Atqui per charitatem cujusvis justī redditur totum quod fuit per culpam mortalem ablatum : erat quippe ablata conversio ad Deum et amicitia cum Deo, charitas autem efficit conversionem perfectam simulque veram cum Deo amicitiam constituit. Ergo per charitatem justī exhiberi potest satisfactio peccato mortali adæquata². Ita Scotistæ.

1. S. THOM., III P., q. 1, a. 2, ad 2. — Idem asserit *III Sent.*, dist. 20, q. 1, a. 2 ; *QQ. Dispp. De Verit.*, p. 28, a. 2.

2. Ad hoc reducitur etiam theoria A. SABATIER : « Il n'y a dans le monde moral et devant le Dieu de l'Évangile d'autre expiation

Resp. : Dist. maj. : Habetur satisfactio adæquata quum redditur totum quod fuit ablatum sive ex parte boni ablati, sive ex parte injuriæ, concedo ; ex parte boni ablati, tantum, nego.

Contradist. min. : Per charitatem redditur totum quod fuit ablatum, ex parte boni ablati transeat ; ex parte injuriæ, nego. Et nego conclusionem.

Etiam in humanis satisfactio plura importat quam simplex restitutio : ei enim qui a principe vel a rege centum nummos furatus est non sufficit nummos restituere, sed alia multa imponuntur. Ita in præsentī charitas restituit quidem amicitiam, sed non reparat injuriam. Adæquata quippe reparatio non fit nisi honor redditus offensam adæquet. Sed honor personæ finitæ nunquam valebit adæquare offensam contra majestatem infinitæ dignitatis. Ergo.

VIII. De aliis modis proponendi argumentum. — Hæc est probatio fundamentalis ad quam Thomistæ provocant quæque cæteras omnes complectitur. Quidam theologi aliter proponunt. Satisfactio, ut sit adæquata, debet esse *in eodem ordine* cum offenso, debetque satisfaciens *in eodem dignitatis gradu* cum offenso existere. Atqui satisfactio creaturæ nunquam erit in eodem ordine in quo est Deus offensus. Ergo¹.

— Valet quidem probatio dummodo ad præcedentem reducatur. Cur enim offensa in alio et superiori sit ordine nisi quia infinitatem habet ? Si finita ponitur, cur non possit tandem adæquari per satisfactiones creaturarum illarum eximiarum, quæ absolute loquendo possent per totam æternitatem mereri et satisfacere² ?

— Alii demum ita arguunt : Ut fiat satisfactio condigna, debet esse æqualitas inter satisfaciētem et offensum. At

que la repentance, c'est-à-dire ce drame intérieur de conscience où l'homme meurt au péché et renaît à la vie de la justice. » *La doctrine de l'expiation et son évolution historique*, p. 107.

1. Cf. SUAREZ, *De Incarnat.*, disp. 4, sect. 7 ; Card. BILLOT, *De Verbo Incarn.*, q. 1, thes. II, II.

2. Cf. SALMANT., *De Incarn.*, disp. I, dub. IV, nis 61, ss. ; GONET, disp. IV, nis IV ss.

creatura satisfaciens nequit unquam offenso Deo æqualis fieri. Ergo nequit creatura condigne satisfacere¹.

— Efficax erit argumentatio solum si ad nostram probationem reducitur. In se quippe considerata nimis probat ; ergo nihil. Sequeretur inde creaturam ne pro veniali quidem peccato posse satisfacere ; nam etiam, in casu peccati venialis, remanet inæqualitas inter hominem satisfaciendum et Deum. Porro doctrina sat communis est puram creaturam gratia ornatam posse de condigno satisfacere pro culpa veniali, in qua non est offensa infinita, eo quod homo non avertatur proprie a Deo fine ultimo nec Deum creaturæ postponat².

Remanet ergo ut ratio vera, propria, fundamentalis, pro peccato mortali ea ipsa sit quam Thomistæ assignant : impossibilem esse satisfactionem condignam ex parte creaturæ, quia infinita est offensa propter infinitam maiestatem quæ læditur.

IX. Aliunde nequit Deus in propria natura satisfacere ; sed solum si naturam rationalem creatam assumat. — Homo quidem purus nequit satisfacere nec condonare, Deus vero purus potest utique condonare, sed nullatenus satisfacere. Satisfactio quippe, reparatio, honor, tribuuntur superiori. At Deus in se remanens nullum potest respicere superiorem. Ergo nequit Deus in se remanens satisfacere.

Ut igitur fiat tandem reparatio de condigno, requiritur ex una parte *natura inferior creata*, ratione cujus possit satisfactio offerri superiori, et ex alia parte *persona infinitæ dignitatis*, seu persona divina, ut satisfactio sit infiniti valoris. Cum enim actiones sint suppositorum, erit satisfactio infinita in esse moris seu infiniti valoris, quæ supposito divino tribuitur. Ergo requirit satisfactio adæquata ut persona divina assumat naturam creatam quæ sit capax meriti et satisfactionis. Jam vero meritum et satisfactio

1. Cf. HURTER, n. 484 ; TANQUEREY, 1118.

2. Satisfactio pro peccato veniali erit condigna quidem, non tamen ad strictos apices juris, quia creatura non habet a se, sed recipit gratuito principium merendi et satisfaciendi. Cf. SALMANT., nis. 129, ss.

sunt actus essentialiter liberi qui intellectum et voluntatem prærequirunt.

X. Quænam natura possit a Deo assumi in ordine ad satisfactionem.

Omnis natura prædita intellectu et voluntate, eo quod capax sit actuum moralium, potest a Deo assumi ad satisfaciendum pro nobis, sive natura humana sive natura angelica. Ergo potuisset absolute loquendo Verbum angelicatum satisfacere.

Objicies : Satisfactio importat actus pœnosos. Sed actus pœnosi nequeunt naturæ angelicæ adscribi. Ergo naturæ angelicæ non convenit satisfactio.

Resp. : Dist. maj. : Satisfactio importat actus operosos ex consequenti et ex convenienti concedo ; essentialiter et absolute nego. Dist. min. : Naturæ angelicæ non conveniunt actus operosi et pœnales, hoc sensu quod secundum se actus angelici non sint operosi, concedo ; hoc sensu quod non possit angelus ex ordinatione divina aliquid pati, nego, et nego conclus.

Pœna satisfactioni adjungitur ex consequenti et convenienti, quatenus convenit ut creatura, quæ indebitam delectationem in bono commutabili quæsit, pœnam in satisfaciendo experiatur ; at id non est ex absoluta necessitate. Quod enim est in satisfactione essenziale est reparare offensam, ita quidem ut reparatio offensam adæquet. Porro quilibet actus, etiam jucundus, personæ infinitæ adæquat imo exsuperat infinitam offensam. Ergo est satisfactorius de condigno, licet non sit pœnosus.

Cæterum, posset angelus absolute ex parte voluntatis pati contrarietates quæ haberent rationem pœnosi et afflictivi.

Quocirca non implicat absolute Verbum angelicatum posse pro homine lapso satisfacere.

XI. At, si de possibilitate metaphysica ad ordinem realem fiat gressus, liquet necessariam esse assumptionem humanæ naturæ ad hominis reparationem.

1° Quia convenit maxime ut Redemptor et redempti

sint ejusdem naturæ, juxta illud : « *Qui enim sanctificat et qui sanctificantur ex uno omnes*¹. »

2° Quia Redemptor debet esse noster *pædagogus* nobisque præbere exemplum. Atqui exemplum non præbet in natura invisibili, sed solum in natura sensibili et humana. Hinc concludit S. Augustinus : « Deus sequendus erat, qui videri non poterat ; homo sequendus non erat, qui videri poterat. Ut ergo exhiberetur homini et qui ab homine videretur et quem homo sequeretur, Deus factus est homo². »

3° Quo plenior habeatur de hoste victoria, oportet ut natura quæ in Adamo peccaverat assumatur ad satisfactionem Deo exhibendam.

XII. Doctrina Patrum de necessitate Incarnationis ad hominem reparandum.

Licet Patres quæstiones metaphysicas de satisfactione non intendant versare, agnoscunt tamen Incarnationem esse unicum medium ad peccatum expiandum et hominem reparandum. Sic Origenes : « Unus est agnus qui totius mundi potuit auferre peccatum³. » S. Basilus demonstrat illum solum redimere posse qui naturam humanam transcendit et est simul Deus et homo⁴. — S. Cyrillus Alexandrinus concludit : « Si Christus non est nisi homo, redemptio non erit æquivalens ; si est Deus et homo, erit redemptio copiosa et superabundans⁵. » S. Ambrosius : « Nullus hominum esse potuit qui totius peccata tolleretur mundi⁶. » — S. Augustinus : « Non liberaretur humanum genus nisi Sermo Dei dignaretur esse humanus⁷. » S. Gregorius exponit Verbum, ut nos redimat, assumere debere ipsam naturam quæ est redimenda : « Hoc procul dubio fieri debuit

1. *Hebr.*, II, 11.

2. S. AUGUSTIN., *Serm.* CCCLXXX ; *P. L.*, xxxix, 1676.

3. ORIGEN., *In Num.*, *Homil.* XXIV, n. 1 ; *P. G.*, XII, 755-759.

4. Cf. S. BASIL., *In Psalm.*, XLIII, 3 4 ; *P. G.*, xxix, 437-440.

5. S. CYRILL., ALEXANDRINUS, *P. G.*, LXXVI, 1208, 1252, 1289, 1297, 1376.

6. S. AMBROS., *In Luc.*, VI ; *P. L.*, xv, 1698.

7. S. AUGUSTIN., *Serm.* CLXXIV, n. 1 ; *P. L.*, xxxviii, 940.

quod redemit¹. » S. Anselmus doctrinam de satisfactione scientificè perpolivit in suo libro *Cur Deus Homo*². Excedit forte in modo loquendi ; nam videtur docere satisfactionem esse absolute necessariam, sed aliunde optime demonstrat principium fundamentale : « Secundum mensuram peccati oportet satisfactionem esse. » Subdit hominum satisfactionem esse non posse secundum mensuram peccati. Unde concludit : « Necesse est ut eam faciat Deus Homo³. »

S. Thomas et deinde fere communiter theologi rem ita resolvunt : Non fuit absolute necessaria Incarnatio, quia Deus alios modos salvandi habebat, sed « oportuit ad *condignam* satisfactionem ut actus satisfaciens haberet efficaciam infinitam, utpote Dei et hominis existens⁴. »

Illa doctrina est adeo in catholicis scholis recepta ut concilium Coloniense, an. 1860, a S. Sede approbatum, illam expresse fidelibus proposuerit : « Si vero, *integram exigens satisfactionem*, justitiam non minus quam misericordiam manifestando, reparare volebat, *nemo poterat satisfacere nisi qui Deus simul esset et homo*⁵. »

XIII. Corollarium pietatis ex S. Ephræm. — Concludamus cum S. Ephraem Syro, Ecclesiæ Doctore : « Univerſus mundus, sicut corpus, ægrotus factus est... Non autem sufficere poterant medici cum medicamentis suis. Vidit hoc medicus, qui omnibus sufficit, et miseratione ductus abscidit a corpore suo, superposuit vulnere ejus, et sanavit dolorem nostrum carne et sanguine suo et inco-

1. S. GREGOR. M., *Moral.*, lib. III, c. XIV, n. 26 ; P. L., LXXV, 61.

2. Cf. S. ANSELM., *Cur Deus Homo* ; P. L., CLVIII, 361-430.

3. *Ibid.*, 392, 393.

4. S. THOM., hic ad 2.

5. CONC. COLON., 1860, I. P., c. XVIII. — Catechismus Conc. Trident. similia tradit : « Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, sublevari inde et in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum viribus : quare reliquum erat illud ruinæ et malorum subsidium ut Dei Filii infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleretur peccati vim et nos reconciliaret Deo in sanguine suo. » P. I, art. II, n. 2.

lumem reddidit plagam nostram. Jesus est medicus noster et ita sanati sumus per eum, ac si semper in eum fuissemus. Cum enim Deus sit, novit naturam et morbum animæ, quia ipse est creator et restaurator ejus, medicus et medicamentum. Laudetur ille, qui creavit illud, quod non erat, et rursus erexit illud post peccatum et lapsum¹. »

1. S. EPHRAEM SYRI, *Carmina Nisibena*, xxxiv, v. 14; edit. BICKELL, Lipsiæ, 1866, p. 140-141.

ARTICULUS TERTIUS

DE INCARNATIONIS MOTIVO

AD ART. 3 S. THOMÆ

I. **Status quæstionis.** — Demonstrato Incarnationem esse in se convenientissimam, imo aliquatenus necessariam ad hominem reparandum, ulterius inquiritur utrum tanta sit illa convenientia, ut Deus in quavis hypothese, etiam homine non peccante, Incarnationem¹ decrevisset.

Recolenda sunt quædam principia, in quibus omnes convenire debent theologi.

1° Deus, ex sese liberrimo consilio, non vero aliqua ratione ex rebus creatis desumpta, statuit Incarnationem aliquando futuram. Ratio quippe volendi in Deo, non ab extra hauritur, sed in ipso Deo tota constat. Quo sensu, neque Adæ peccatum neque aliud quidpiam fuit ratio decernendi Incarnationem, sed solum Dei beneplacitum.

2° Deus liberrime et pro suo placito Incarnationem decernendo, intendit tamen perfectiones suas manifestare, seu gloriam suam extrinsecam.

3° Decernendo manifestationem perfectionum per Incarnationem obtinendam, *potuit* intendere ut Incarnatio divinas perfectiones ostenderet per seipsam independenter a quavis hypothese et statu, vel dependenter ab aliqua hypothese in qua valeret misericordiam simul et justitiam manifestare, scilicet hypothese lapsus et reparationis.

Utrumque vel alterutrum *potuisse* a Deo intendi, omnino liquet, nec lis ulla esse potest inter theologos. At quid *de facto* intenderit *vi præsentis decreti* ? Hæc est ipsa quæstio solvenda. De aliis decretis quæ potuisset condere Deus non est nostrum sciscitari. « Quis enim hominum poterit scire consilium Dei ? Aut quis poterit cogitare quid velit Deus¹ ? » Præsens autem decretum, revelatione, ideoque

1. Sap., ix, 13.

Scriptura et Traditione, nobis innotescere debet. Quid igitur sit intentum vi præsentis decreti, prout ex fontibus revelationis innotescit ?

II. Sententiæ. — Patres principia quidem veræ solutionis tradunt, sed controversia nonnisi post exordia Scholasticæ ex professo versatur. Jam sæculo XII, Rupertus Abbas quæstionem solvit : « Quærere libet utrum iste Filius Dei, de quo hic sermo est, etiamsi peccatum propter quod omnes morimur non intercessisset, homo fieret an non. » Respondet : « Quid de isto capite et rege omnium electorum et angelorum erit sentiendum, nisi quod et ipse maxime causam necessariam non habuerit ipsum peccatum ut homo fieret ex hominibus, delicias suæ caritatis habiturus cum filiis hominum ? » Explicat demum quomodo, intercedente peccato, voluerit propter nos usque ad mortem nostram descendere¹.

Honorius Augustodunensis (1152) similia tradit : « Peccatum primi hominis non fuit causa Christi Incarnationis, sed potius fuit causa mortis et damnationis. Causa autem Christi Incarnationis fuit prædestinatio humanæ deificationis... Si ergo Christus in primo statu venisset, nec ipse nec homo unquam moreretur, sed jam deificatus completo numero ordinis decem angelis associaretur². »

Hi ergo auctores jam hypothesim adstruunt Incarnationis in carne impassibili.

B. Albertus his adhæret, sed opinando : « In hac quæstione *solutio incerta est* ; sed, quantum possum *opinari*, credo quod Filius Dei factus fuisset homo etiamsi nunquam fuisset peccatum ; nec tamen factus fuisset angelus, quia Angelus non est unibilis ex natura, sicut homo, ut supra ostensum est. Tamen nihil de hoc asserendo dico, sed credo hoc quod dixi magis concordare pietati fidei³. »

Alexander Halensis id solum evincit Incarnationem, etiam secluso motivo redemptionis, esse adhuc convenien-

1. RUPERTUS, *De Gloria et Honore Filii Hominis*, super *Matth.*, lib. XIII ; *P. G.*, CLVIII, 1628.

2. HONOR. AUGUSTODUN., *Libell. Octo Quæst.*, c. II ; *P. L.*, CLXXII, 1187-1188.

3. B. ALBERT., *III Sent.*, dist. 20, a. 4.

tissimam ut Deus summum bonum se maxime diffundat et totam humanam, partem nempe et intellectivam et sensitivam, beatificet¹.

Scotus illam sententiam defendit, remisse tamen : « *Sine præjudicio dici potest*². » Theologi ord. S. Francisci generatim illam ex animo amplexantur et propugnant³ ; illamque eloquenter proponunt et poetice exornant S. Franciscus Salesius⁴, P. Faber, DD. Gay, DD. Bougaud, etc. Quæ theoria in his paucis compendiari potest : Verbum, facta quacumque hypothesi, incarnatum fuisset, sed in carne impassibili, ad operis Dei consummationem ; at deinde, præviso Adami peccato, decrevit Deus Verbum in carne passibili venturum propter hominis reparationem. Quocirca hominis lapsus et reparatio non fuit nisi motivum *alicujus circumstantiæ*, scilicet passibilitatis in Christo.

Sententia opposita, quam tuentur S. Thomas, S. Bonaventura, fuit semper communior et hodie fere communis.

S. Thomas non inficiatur possibilitatem alterius hypothesi : « *Potuisset* enim etiam peccato non existente Deus incarnari ».

Alia sane potuissent condi decreta ; sed, attenta præsentis œconomia, seu vi præsentis decreti, quod sola Scriptura innotescit, non fuisset Incarnatio. « Unde, cum in sacra Scriptura *ubique* Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, convenientius dicitur Incarnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium contra peccatum, ita quod, peccato non existente, Incarnatio non fuisset⁵. »

S. Bonaventura, postquam sententiam utramque perpendit, demum concludit : « Quis etiam horum alteri præponendus sit difficile est videre, pro eo quod uterque modus catholicus est et a viris catholicis sustinetur. Uterque enim modus excisat animam ad devotionem secundum diversas considerationes. Videtur autem primus

1. ALEXANDR. HALENS., *Sum. Theol.*, dist. 3, q. 3, mem. 13.

2. SCOT., *III Sent.*, dist. 7, q. 3, nis 3-4.

3. Cf. P. CHRYSOSTOM., O. M., *Christus Alpha et Omega* Desclée, 1910 ; *Le vrai motif de l'Incarnation*, Tournai, 1911 ; *Encore le vrai motif de l'Incarnation*, Orléans, 1911.

4. S. FRANC. SALES, *Traité de l'amour de Dieu*, liv. II, c. iv.

5. S. THOM., hic in corp.

modus magis consonare iudicio rationis, secundus tamen, ut apparet, plus consonat pietati fidei : primo quidem, quia auctoritatibus sanctorum et sacræ Scripturæ magis concordat. Nam tam Vetus quam Novum Testamentum, ubi de Filii Dei descensu loquuntur, humani generis liberationis rationem reddunt, quod patet per singula discurrendo. Sancti etiam hoc dicunt, sicut patet in auctoritatibus supra positis. Et ideo, si divina eloquia nobilissimam et præcipuam Incarnationis rationem assignant, nihil etiam a nobis dicendum est præter quæ nobis ex sacris eloquiis claruerunt : magis videtur pietati fidei consonum quod præcipua Incarnationis ratio sit liberatio humani generis quam aliter sentire¹. »

Paulatim sententia ista scholas possidet, dum primam opinionem aliqui theologi parvi pendunt. Scribit Toletus : « Imo puto quod, si doctores antiqui scholastici vidissent tot et tantorum Sanctorum testimonia in contrarium, quæ ego modo adducam, nullam ei probabilitatem concederent. Unde apud me, salva pace, nihil probabilitatis, nihil veritatis, nihil ingenii continet². » Petavius existimat non posse theologum prudenter a sententia D. Thomæ recedere : « Quod eo sensu defendimus uti nullam significationem nec ullum documentum capi dicamus, sive ex Litteris sacris sive ex aliis theologicorum decretorum regulis unde aliud affirmare prudenter liceat. Nam ignotis de rebus et in occulta Dei potestate ac voluntate vaticinari non est considerati hominis, nedum perfecti sapientis, qualem esse, studio saltem et conatu, theologum oportet³. »

Suarez, quem nonnulli, etiam ex recentioribus, sequuntur, mediam viam invenire conatur, motivum nempe Incarnationis quoad substantiam esse tum excellentiam operis, tum hominis liberationem. Unde, etiamsi homo, suæ libertati relictus non esset peccaturus, nihilominus propositum Dei de Incarnatione facienda consistere posset et habere effectum. At, supposito lapsu, vi alterius decreti, reparatio fuit etiam motivum Incarnationis sufficiens⁴.

1. S. BONAV, *III Sent.*, dist. 1, a. 2, q. 2.

2. TOLET., in *III P.*, q. 1, a. 3.

3. PETAV., *Theol. Dogm.*, *De Incarn.*, lib. II, c. xvii.

4. SUAREZ, disp. V, sect. 2. — Cf. sect. 3.

Quocirca duplex admittitur motivum adæquatum. Docet consequenter Suarez gratiam et gloriam angelorum et Adami innocentis ab ipso Christo provenire¹.

A sententia Suarezii totaliter differt explicatio quorundam Thomistarum, ut Cajetani², Gonetii³, Salmanticensium⁴, etc. Docent quippe omnes strenue redemptionem hominis esse unicum Incarnationis motivum adæquatum gratiamque et gloriam angelorum essentialem, sicut etiam gratiam Adami innocentis, a Deo, non a Christo derivari; sed aliunde volunt etiam in hac theoria Christum dici posse centrum ac finem creationis et primogenitum prædestinatorum. « Hunc inter divina decreta ordinem esse constituendum, quod scilicet in genere causæ finalis prius fuit in ordine intentionis decretum Incarnationis decreto creationis, glorificationis, justificationis et permissionis peccati, cum posterioritate in genere causæ materialis; in ordine tamen executionis decretum creationis fuit prius, postea decretum justificationis, deinde decretum reparationis a peccato, tandem decretum glorificationis⁵. » Unde, sine peccato non fuisset Christus; at præviso peccato et volita Incarnatione propter peccati reparationem, omnia tamen ordinantur ad Christum, qui a Deo instituitur rex omnium, et sic, quamvis homo reparandus sit finis *cui* Incarnatio tantum reportat bonum, Christus nihilominus est finis *qui*, seu *cujus gratia* omnes res ordinis naturalis et supernaturalis ordinantur.

III. Conclusio : Vi præsentis decreti Incarnatio est a Deo ad humani generis reparationem ita ordinata, ut, homine non peccante, Verbum Dei non fuisset incarnatum.

Probatio fundamentalis in hoc reponitur : Quæ ex libera Dei voluntate pendent non licet prudenter affirmare nisi ex revelationis fontibus, Scriptura nempe et Traditione nobis innotescant. Atqui in Scriptura et Traditione unicum

1. Cf. disp. XLII.

2. In III P., q. 1, a. 3.

3. GONET, disp. V, a. 4, a. 1, § 1, 3, 6.

4. SALMANT., disp. XVI, dub. iv, dub. iv, n. 50, dub. v; disp. XXVIII, dub. x, n. 119; disp. II, dub. 1, n. 19.

5. GONET, disp. V, a. 11, n. LXI.

Incarnationis motivum exhibetur humani generis redemptio. Ergo unicum Incarnationis motivum quod prudenter affirmare licet est hominum redemptio; ergo simpliciter dicendum est, homine non peccante, non fuisse Incarnationem.

Major est regula omnino tenenda, quam tradunt, ut vidimus, S. Thomas, et S. Bonaventura; nam in his quæ a libertate Dei pendent argumenta convenientiæ et congruentiæ a priori, nonnisi possibilitatem vel probabilitatem speculativam suadent, sed nihil certi quoad factum evincunt. Quapropter omnis methodus quæ ab illo principio recedit est prorsus inepta. Hinc S. Bonaventura considerando convenientias a priori, invenit primam sententiam magis arridere rationi, sed deinde, animadvertendo regulam fundamentalem, nihil esse dicendum præter quæ ex sacris eloquiis claruerunt, concludit alterum modum magis esse pietati fidei consonum.

Probatur minor : tum negative, ostendendo loca quæ adversarii ex Scripturis adducunt, nihil evincere; tum positive, aperiendo fundamenta scripturistica sententiæ thomisticæ.

IV. Expenduntur textus qui ab adversariis afferuntur.

— 1° Textus in quo argumentum palmare fundatur est iste : « Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quidquam faceret a principio. » Hinc obijciunt : Sapientia incarnata, Christus, est principium operum, seu primum operum, seu primitiæ operum Domini ad extra.

At, si Christus est primum opus, primitiæ operum Dei, est intentus independentem a lapsu hominis, ac proinde incarnata fuisset Sapientia divina etiamsi homo non peccasset.

Resp. : Probandum esset imprimis Sapientiam in his locis non esse sapientiam in genere, prout abstrahit a creata et increata, sed Sapientiam divinam; 2° Sapientiam divinam non esse tantum attributum divinum, sed hypostasim divinam, id est secundam personam Trinitatis, Verbum. Admisso tamen, Sapientiam esse ipsum Verbum, ut pro-

fitentur multi ex SS. Patribus¹, probandum esset, 3°, hic alludi ad Incarnationem tamquam opus Dei primarium ante omnia intentum. Exegesis textualis evincit sensum integrum sic reddi posse : Sapientia considerata ut hypostasis divina est genita a Deo ante omnia, Deoque assistit tamquam creationis artifex ; est initium seu principium activum operum Dei ad extra, quatenus Deus creat omnia per Sapientiam, seu per Verbum. Nullatenus ergo ad Incarnationem hic alluditur, sed solum asseritur omnia esse per Sapientiam condita, quod clarius enuntiabit Joannes : *Omnia per ipsum facta sunt*.

2° *Objicitur* textus Pauli : « Qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturæ. Quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates : omnia per ipsum et in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes et omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis : ut sit in omnibus ipse primatum tenens². »

Resp. : 1° In hoc loco quædam dici de Christo ratione naturæ divinæ, v. g. ut sit conditor omnium ; quædam vero ratione naturæ humanæ, nempe ut sit caput corporis Ecclesiæ, primogenitus ex mortuis. Sophisma porro est applicare Verbo ut incarnato quæ competunt Verbo ut Deo. Asserit solum Paulus Verbum ut Deum esse creatorem et finem omnium rerum, nullatenus vero Christum ut Verbum incarnatum esse a Deo intentum ante omnia et independentem ab hominis lapsu et reparatione.

Resp. 2° etiam in sententia thomistica prout a Gonet et Salmanticensibus proponitur Christum ut hominem dici posse caput, centrum ac finem totius creationis. Nam, etsi Deus decreverit Incarnationem tamquam medium reparandi hominem, ulterius tamen prospiciebat, ulteriusque

1. Patres generatim saltem a sæculo III, Sapientiam volunt esse Verbum, exceptis THEOPHILO ANTIOCHENO, *Ad Autolyc.*, II, 15 ; P. G., VI, 1077, et S. IRENÆO, P. G., VII, 1032, qui existimant Sapientiam esse Spiritum Sanctum.

2. *Colos.*, I, 15-18.

intendebat ut omnia in Christum propter nos incarnandum ordinarentur et ut ipse foret omnium terminus. Absque hominis lapsu non esset Christus, sed semel statuto Christum esse homine peccante, jam debet esse Christus omnium caput : homo enim est tantum finis *cui*, Christus vero est finis *qui*, seu cujus gratia omnia ordinantur. Quo sensu Christus est primus in ordine intentionis, initiumque viarum Domini, Alpha et Omega.

Huic explicationi etiam adhæret Card. Billot : « Primo et semel ferebatur decretum supra totum ordinem qui nunc de facto est : in quo foret peccatum, et Christus ad reparandum peccatum, et subjectio omnium ad ipsum, quantumvis non existentem nisi in suppositione peccati, cœlestium scilicet, terrestrium et infernorum¹. »

V. Fundamenta scripturistica sententiæ thomisticæ. — Vetus Testamentum non aliud agnoscit in Messia venturo nisi munus Redemptoris. Prima Incarnationis promissio, statim post lapsum, annuntiat Salvatorem qui conteret serpentis caput, quod evidenter supponit hominis lapsum². — Prophetæ Messiam prædicant qui erit vulneratus propter iniquitates nostras³, qui finem imponet peccato⁴, auferet iniquitates terræ et populum cum Deo conciliabit⁵. Novum Testamentum adhuc clarius id muneris inculcat. Angelus B. Virgini annuntians Incarnationem monet Christum fore Salvatorem : « Vocabis nomen ejus Jesum⁶. » — Joseph cogitanti apparet angelus dicens : « Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum⁷. » — Natum Puerum angelus pastoribus prædicat esse Salvatorem : « Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David⁸. » — Joannes Baptista confitetur Jesum esse Agnum qui tollit peccatum mundi⁹.

1. Card. BILLOT, *De Verbo Incarnato*, edit. 5, p. 44, not.

2. *Genes.*, III, 15.

3. *ISAI.*, LII et LIII.

4. *DANIEL.*, IX, 25.

5. *ZACHAR.*, III, 9 ; *MICH.*, V, 5 ; *AGG.*, II, 1.

6. *LUC.*, I, 31.

7. *MATTH.*, I, 21.

8. *LUC.*, II, 10-11.

9. *JOAN.*, I, 20.

— Ipse Christus se exhibet ut medicum et Salvatorem : « Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores¹. — Non misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum sed ut salvetur mundus per ipsum². » Apostoli idem prædicant : « Ille apparuit ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est³. » — S. Paulus illud dogma reponit tanquam fundamentum : « Fidelis sermo et omni acceptione dignus quod Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere⁴. »

Unicum ergo motivum in Scripturis assignatum est humani generis redemptio.

Nec opponatur argumentum esse mere negativum; nam in rebus supernaturalibus quæ a sola Dei voluntate pendent et sola revelatione innotescunt non assignare alia motiva est illa æquivalenter excludere. Unica quippe ratio affirmandi est revelatio; ergo ubi revelatio silet non licet nobis aliquid prudenter asserere.

Confirmatur. Nomen ab ipso Deo impositum debet ipsam quidditatem significare et exprimere. Atqui nomen a Deo vi præsentis decreti impositum Christo est *JESUS, Salvator*. Ergo vi præsentis decreti quidditas Christi est ut sit Salvator. Ergo quidditas intenta vi præsentis decreti est Incarnatio ut est salus et redemptio ac proinde nisi esset redemptio non esset Incarnatio vi præsentis decreti⁵.

VI. Doctrina SS. Patrum. — Symbola et concilia non aliam agnoscunt Incarnationis causam : *Propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis.*

Si quando Patres dicunt Christum esse initium, primitias viarum Domini, finem creationis, id intelligunt vel de Christo ratione naturæ divinæ; vel de primatu excellentiæ; vel demum eo sensu quo nos etiam dicimus Christum esse finem *cujus gratia* omnia ordinantur (supra). Nullibi innui-

1. LUC., v, 31-32.

2. JOAN., III, 17.

3. *I Epist.*, JOAN., III, 5.

4. *I Tim.*, I, 15.

5. Cf. S. THOM., III, P. q. 37, a. 2.

tur Incarnationem esse a Deo intentam ut primitias operum, ita quidem ut etiamsi homo non peccasset Verbum incarnatum fuisset.

Sed e contra sunt textus qui alia motiva expresse excludunt. Juxta S. Irenæum, Verbum Dei nunquam assumpsisset carnem nisi salvanda fuisset caro¹. S. Athanasius : « Sine hominum necessitate carnem minime induisset Verbum². » — S. Cyrillus Alexandrinus : « Si non peccassemus neque factus esset nobis similis Filius Dei³. » S. Augustinus : « Si homo non peccasset Filius hominis non venisset⁴. » — « Non aliam ob causam in carne venisse... nisi ut hac dispensatione misericordissimæ gratiæ omnes quibus tamquam membris in suo corpore constitutis caput est ad capeendum regnum cœlorum vivificaret, salvos faceret, liberaret, redimeret⁵. »

— Nec responderi potest his formulis excludi, non adventum in carne impassibili, sed solum adventum in carne passibili. — Nam 1° gratis obtruditur iste Christi adventus in carne immortalis et impassibili, de quo Scriptura et Traditio penitus silent. 2° Allata Patrum testimonia omnem aliam hypothesim aperte excludunt, quippe quæ enuntiant Christum non solum esse passum propter nos, sed venisse propter nos, carnem induisse propter nos. 3° Falsitate laborarent illæ formulæ, si admitterent Patres adventum Christi in carne impassibili et nihilominus absolute et nulla adhibita distinctione asseverarent : *numquam* venisset Christus, *nisi* homo peccasset.

VII. **Ratio theologica.** — Vi præsentis decreti voluit Deus efficaciter Verbum incarnari in carne passibili. Atqui decretum Incarnationis in carne passibili non est nisi ex suppositione lapsus et reparationis. Ergo decretum efficax Incarnationis lapsum et reparationem supponit, : unde, homine non peccante, non fuisset Verbum incarnatum vi

1. S. IREN., *Cont. Hæres.*, lib. V, c. xiv, 1 ; P. G., VII, 1161.

2. S. ATHAN., *II Conf. Arian.* ; P. G., xxvi, 268.

3. S. CYRILL., *Dialog.* 5, *De Trinit.* ; P. G., lxxv, 968.

4. S. AUGUSTIN., *Serm.* CLXXIV, n. 2 ; P. L., xxxviii, 940.

5. S. AUGUSTIN., *De Peccator. merit. et remiss.*, lib. I, c. xxvi : P. L., xliv, 131.

præsentis decreti¹. Minor etiam ab adversariis conceditur, consequentia liquet : probanda est ergo major, in qua est difficultas.

Præsens decretum nonnisi tria potuit intendere : vel Incarnationem in communi abstrahendo a carne passibili et impassibili ; vel Incarnationem in carne impassibili ; vel demum Incarnationem in carne passibili. Duæ priores hypotheses sunt prorsus excludendæ. Ergo remanet ultima.

Prima quidem hypothesis non sustinetur, nam actus divinæ voluntatis efficax non intendit aliquid in communi, sed ad rem in particulari, omnibus suis circumstantiis et modis vestitam, terminatur. Cum ex intentione in abstracto et in communi nullus sequatur effectus, intendere Incarnationem in communi non est intendere efficaciter. Nec altera hypothesis stare potest. Quod enim efficaciter intenditur a Deo reapse consequitur. Si ergo non fuit consecuta Incarnatio in carne impassibili, nec fuit efficaciter intenta.

Dices : Deum intendisse primo Incarnationem in carne impassibili et deinde, præviso peccato, voluisse ut Incarnatio fieret in carne passibili.

Resp. 1° : Mutare hoc modo consilia arguit imperfectionem in cognitione et mutabilitatem in volitione, quod Deo glorioso repugnat.

Resp. 2° : Dato, per impossibile, Deum mutasse decretum de Incarnatione in carne immortalis in aliud decretum de carne passibili, hinc concluditur primum decretum non fuisse verum et efficax decretum, sed inquisitionem et deliberationem quamdam, de qua nihil potest asseri nisi divinando. Unicum ergo decretum quod fuit verum et efficax et consequens est illud quod intendit Incarnationem in carne passibili.

VIII. De sententia Suareziana. — Docet Suarez duplex fuisse motivum Incarnationis adæquatum : præstantiam ipsius operis ac vi posterioris decreti reparationem hominis.

— Sed 1° hic dicendi modus non salvat veritatem locutionum quibus Scriptura et Patres motivum Incarnationis

1. Ita generatim Thomistæ cum BILLUART.

enuntiant : si enim jam fieret Incarnatio homine non peccante, **fallax** est revelatio, quæ de facto non adducit aliam Incarnationis **causam** nisi hominum salutem.

2° Sicut repugnat dari duplicem causam totalem ejusdem effectus, sic implicat **esse duplex** motivum adæquatum.

3° Hæc opinio imperfectionem et mutabilitatem Deo adscribit. Ideo quippe contingit aliquem aliquid intendere propter unum motivum totale et postea idem intendere propter aliud motivum de novo menti oblatum, quia potest primam volitionem mutare et incipere velle novum motivum ; at ille qui cognitionem habet immutabilem non incipit habere de novo motivum suæ volitionis, sed in motivo semel electo immobiliter persistit. Ergo duplex esse nequit motivum divinæ voluntatis absolute immutabilis.

4° In sententia Suarezii assignari nequit congruum primi decreti objectum. Non Incarnatio in communi et in abstracto neque Incarnatio in carne impassibili, quia, ut vidimus, neutro modo erit decretum efficax. Neque Incarnatio in carne passibili, quia motivum patiendi non est absolute bonum, sed solum supposito peccato, pro quo est satisfaciendum.

Remanet igitur ut fuerit unicum decretum, quod supponebat hominis lapsum.

IX. Solvuntur difficultates. — Præcipuas objectiones fieri solitas jam in decursu tractationis præoccupavimus. Remanent tamen nonnulla breviter elucidanda.

Objicitur 1°. Si facta fuit Incarnatio propter peccatum reparandum, dicenda est bonum *occasionatum*. Sed repugnat opus adeo excellens dici bonum occasionatum. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Est bonum occasionatum quod accidit præter intentionem agentis, nego ; bonum occasionatum, quod non fit nisi sumpta occasione, sed tamen ex intentione agentis, concedo. Contradist. min., et nego concl. Dupliciter dicitur bonum occasionatum : proprie quidem, quod contingit præter intentionem agentis, et hoc sensu repugnat Incarnationem esse bonum occasionatum, sicut implicat aliquid creatum evenire præter intentionem Dei ; improprie autem, quod intenditur qui-

dem ab agente, sed solum supposita aliqua occasione, et hoc modo minime implicat Incarnationem non volitam fuisse nisi sumpta occasione peccati : quia agens sapientissimus, sicut novit ex malo elicere bonum, ita valet, sumpta occasione, etiam minima, opus maximum et præstantissimum producere.

Ceterum objectio nimis probat. Sequeretur enim non *potuisse* Deum intendere Incarnationem eo sensu quo illam propugnat Angelicus Doctor, et hinc maxime coarctaretur divina libertas.

Obj. 2° : Non est sapientis ordinare majus bonum ad minus. Sed, si fit Incarnatio in remedium peccati, ordinatur majus bonum ad minus. Ergo non est sapientis ordinare Incarnationem in remedium peccati.

Resp. : Dist. maj. : Non est sapientis ordinare majus bonum ad minus, tamquam ad finem *qui vel cujus gratia*, concedo ; tam quam finem *cui*, nego. Contradist. min. et nego. Exemplis distinctio patescit. Nam Angeli in Scriptura dicuntur producti et missi in ministerium hominum, et salus rustici dicitur finis *cui* providentiæ regiæ, quia bonum rustici resultat ex providentia Regis. Sic ex Incarnatione resultat bonum hominis, sed Christus remanet finis *cujus* gratia omnia ordinantur¹.

X. **Concludimus** demum in sententia Thomistica Christum dici proprie Deum ac Dominum *nostrum*, quia propter *nos* et in *nostrum* bonum descendit de cœlis et incarnatus est, nosque dilexit usque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc maxime excitatur pietas et devotio, ut animadvertit S. Bonaventura. « Plus excitat devotionem animæ fidelis quod Deus sit incarnatus ad delenda scelera nostra quam propter consummanda inchoata opera sua². »

Hinc etiam intelligitur cur B. Virgo dicatur *redempta*. Sic ergo argui potest : Quum B. Virgo, juxta bullam Pii IX *Ineffabilis*, sit proprie *redempta*, non esset B. Virgo independentem a redemptione. Sed incarnatio vi præsentis decreti non est independentem a B. Virgine. Ergo incar-

1. Ita GONET, BILLUART, etc.

2. S. BONAVENT., *III Sent.*, dist. 1, a. 3, q. 2.

natio vi præsentis decreti non est independenter a redemptione.

XI. Fide certum est venisse Christum ad delendum omnia peccata ; principalius tamen venit ad delendum originale (a 4).

Prima pars in Scripturis evidenter prædicatur : « Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato¹. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi²».

Prob. ergo II^a pars. Christus principalius venit ad delendum peccatum quod est principalius et magis nocivum. Atqui peccatum originale est principalius et magis nocivum quam actuale. Ergo. Prob. min. Actuale peccatum est quidem originali majus *intensive* quatenus est magis voluntarium ; sed originale est majus *extensive* magisque nocivum. Peccatum quippe originale est infectio *totius naturæ* et nocivum *toti generi humano*, peccatum autem actuale est *proprium singularis personæ*. Atqui sicut bonum gentis divinius et eminentius est quam bonum unius, ita quod inficit totum humanum genus est magis nocivum quam infectio singularis.

XII. Existente solo peccato originali, sine actuali, fuisset Incarnatio vi præsentis decreti. — Ita communiter theologi, contra Cabreram et Nazarium³.

Probatur breviter. Præsens decretum intendit principaliter reparationem generis humani. Atqui reparatio generis humani est destructio peccati originalis : cum enim istud sit ruina totius naturæ, reparare naturam est peccatum originale tollere. Ergo quod præsens decretum intendit principaliter est deletio peccati originalis ; ac proinde, actuali peccato non existente, adhuc persistit motivum Incarnationis præcipuum.

XIII. Existente solo actuali peccato sine originali, non fieret Incarnatio vi præsentis decreti. — Ita commu-

1. *I Epist.*, JOAN., I, 7.

2. *Ibid.*, II, 2.

3. Cf. Commentatores S. Thomæ in h. l.

nus Thomistæ, præsertim Gonet¹, Salmanticenses²; dum Medina, Valentia, Suarez, existimant Verbum incarnatum fuisse, saltem in hypothesi qua peccata mortalia actualia non essent unius hominis tantum, sed multorum, vel unius gentis aut unius stirpis.

Probatur conclusio ex D. Thoma. Assignat Angelicus rationem Incarnationis ex peccato primi hominis: « Cum in sacra Scriptura ubique Incarnationis ratio *ex peccato primi hominis assignetur*³. » Unde, si non esset peccatum primi hominis, non esset ratio Incarnationis, et idcirco non fieret Incarnatio.

Probatur ratione theologica. Cessante fine primario alicujus operationis, cessat ipsa operatio; læderetur quippe evidenter principium finalitatis, si fieret effectus etiam deficiente fine primario. Atqui finis primarius Incarnationis, ut mox probavimus, est reparatio originalis peccati. Ergo deficiente reparatione originalis peccati, non fieret Incarnatio vi præcedentis decreti.

XIV. Quænam ergo fuisset œconomia salutis in illa hypothesi. — Nequit theologus determinare. Potuisset Deus vel alia condere decreta, vel condonare simpliciter, vel acceptare satisfactionem, etsi inadæquatam, alicujus creaturæ, etc. Quamvis ergo consilium Domini nos lateat, opinari tamen licet Deum modis sibi visis quæsiturum fuisse ovem quæ erraverat, ita ut in illa etiam hypothesi fuisset *misericordia Domini super omnia opera ejus*.

XV. Corollaria pietatis. — Licet peccatum originale fuerit motivum Incarnationis præcipuum, remanet tamen Incarnatio beneficium pro singulis personale. Nam reparando malum quod singula individua afficit immensum bonum singulis affert. Hinc concludit Toletus: « Quilibet debet beneficium hoc reputare ac si pro ipso solo factum esset; nam tantam habet obligationem⁴. »

1. GONET., disp. V, a. 2, concl. 2.

2. SALMANT., in. h. l.

3. S. THOM., III P., q. 1, a. 3.

4. TOLET., in III P., q. 1, a. 4. — Cf. L. JANSSENS, t. IV, p. 58.

XVI. Conveniens non fuit Christum venire in principio temporis, sed tantum in plenitudine temporis (a. 5). — Quia motivum Incarnationis est reparatio nostra, quæritur quandonam debuerit fieri. Angelicus pulchras congruentias exponit quibus suadetur conclusio.

Primo, quia homo superbia peccaverat, conveniebat, ad illam sanandam, ut Incarnatio tunc solum fieret quum homo experientia suæ infirmitatis edoctus jam cognovisset se Salvatore indigere et sic inccēpisset ad medicum clamare.

Secundo propter ordinem promotionis in bonum. Congruum erat ut homo de imperfectis ad perfecta perveniret, transeundo de statu legis naturæ ad statum legis mosaicæ, ac demum ad statum legis evangelicæ.

Tertio, decebat ut multis præconiis, præviisque prophetiis et figuris, humanum genus præpararetur ad Christi adventum, sicut homines ad adventum magni regis se disponunt.

Quarto, ne fidei fervor temporis prolixitate tepesceret : si venit Christus ab initio, conditio hominum est ut facilius a fervore deficiant ; si autem per eventus figuratur ac per patriarcharum et prophetarum desideria et orationes præparatur, fides magis excitatur et intenditur.

XVII. Incarnatio non debuit differri usque ad finem mundi (a. 6). — Id convenit primo ex unione naturæ humanæ et divinæ. In his quæ perficiuntur proceditur de imperfectis ad perfecta. Ergo natura nostra, quæ erat per Incarnationem perficienda, non debuit statim reparari, et, ex altera parte, natura divina, quæ est causa efficiens nostræ perfectionis, non debuit illam reparationem usque ad finem mundi retardare.

Secundo, ex effectu humanæ salutis, ut nempe Christus veniret quum fides nondum esset penitus extincta, et ut fides, quæ nutabat, consolidaretur ; ne etiam videretur Deus oblivisci promissionum et prophetarum desideria despiciere.

Tertio, « ad manifestationem divinæ virtutis, quæ pluribus modis homines salvavit, non solum per fidem futuri, sed etiam per fidem præsentis et præteriti. »

QUÆSTIO SECUNDA

De Modo Unionis Verbi Incarnati

AD Q. II S. THOMÆ

Totus mysterii cardo in hoc vertitur, quomodo videlicet duæ naturæ completæ in una conjungantur persona. Hic ergo versanda sunt diversa problemata de ipsa unione hypostatica, aa. 1-6 ; de formali constitutivo illius unionis ; ac de cæteris quæ unionem et modum unionis spectant, aa. 4-10 ; necnon de causis, aa. 11-12.

ARTICULUS PRIMUS

DE IPSA UNIONE HYPOSTATICA

AD ART. 1-6 S. THOMÆ

I. Diversi errores de Incarnatione. — Doctor Angelicus¹ ad tres classes præcipuas reducit errores omnes de Incarnatione.

Prima classis est errantium circa divinitatem, qui error duplicem formam induit : modalismum et subordinationismum.

Modalistæ distinctionem tantum nominalem admittunt Patrem inter et Filium, adeo ut eadem persona sub diversis nominibus dicatur et Pater, et Filius, et incarnata et passa. Ita, quoad substantiam, licet diversimode proponant, Simon Magus, Praxeas, Sabellius, Waldenses, Sociniani nonnullique protestantes rationalistæ.

Subordinationianismi præcones realem distinctionem per-

1. S. THOM., *Comm. in Matth.*, cap. 1. — Cf. TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, t. I,

sonarum confitentur, sed consubstantialitatem negant. Hinc Christus non est Deus per essentiam, sed Deo ut excellentissima creatura subordinatur. Ita Esseniani, Ebionitæ, Gnostici, Theodotiani, Ariani, Cathari, Modernistæ et Rationalistæ.

Secunda classis errantium circa humanitatem, qui finxerunt corpus Christi esse phantasticum, ut Docetæ, Marcionitæ, vel Christum attulisse corpus de cœlo, ut Valentinus; vel Christum non assumpsisse mentem humanam, sed Verbum fuisse loco animæ, ut Lucianus, Arius, Eunomius, Apollinaris; vel demum non fuisse in Christo voluntatem humanam, ut Monotheletæ¹.

Tertia classis errantium circa unionem utriusque naturæ, vel quatenus unio non esset facta in persona, sed duo remanerent in Christo supposita distincta, ut diversimode propugnarunt Paulus Samosatenus, Diodorus Tarsensis, Theodorus Mopsuestenus, Nestorius et eius sequaces; vel quatenus unio esset facta non solum in persona, sed etiam in natura, ita quidem ut post unionem sit unica dumtaxat in Christo natura, ut multipliciter exponunt monophysitæ.

Addi potest quartus error, nempe circa cultum Christo debitum, quem negaverunt Iconoclastæ, et Iconomachi, sive veteres sive recentiores.

II. Quæstio hic solvenda. — Errores de divinitate Christi refelluntur sive in propædæutica sive in tractatu de Trinitate; errores de humanitate, infra, q. IV et seq. Est ergo hic proprie refellenda secunda errorum classis et stabilienda catholica doctrina de unionematuræ humanæ et divinæ in Christo Domino.

Quod ut recte et ex ordine fiat, probandum est: 1° unionem in Incarnatione esse substantialem: quia hoc est fundamentale dogma; 2° unionem substantialem non esse essentialem, seu monophysicam, sed personalem; 3° unionem illam personalem esse singularis omnino rationis, nempe hypostaticam.

Quibus statutis, subsequetur consideratio de constitutivo formali unionis hypostaticæ.

1. Cf. *Diction. theol. cathol.*, v. *Apollinaire*, *Gnosticisme*, etc.

III. **Notio unionis substantialis**¹. — Generatim unio substantialis dicitur quæ opponitur accidentali. Jam vero accidentalis unio est ex qua non resultat unus per se terminus, scilicet nec nova natura nec unum principium quod essendi et operandi, sed compositum unum per accidens tantum. Quæ unio tripliciter fieri potest : vel inter duas substantias completas, quæ integræ remanent, vel inter duo accidentia, vel inter substantiam et accidens. Unio vero substantialis duo requirit : 1° ut partes quæ coeunt sint substantiales ; 2° ut ex eorum conjunctione resultet unum per se ; unde et extrema quæ conjunguntur sunt substantia et terminus est substantialis, nempe substantialiter et per se unus.

Porro substantia dupliciter dicitur : uno modo, essentia, seu natura ; alio modo suppositum sive hypostasis vel persona. Hinc unio substantialis duplex : personalis et essentialis.

Personalis, quum ex duabus substantiis resultat unum suppositum seu persona, adeo ut actiones utriusque substantiæ adscribantur uni eidemque principio *quod*. *Essentialis* vero quum duæ substantiæ habent unum esse essentiæ, unamque dumtaxat efformant essentiam, unamve naturam specificam. Dicitur etiam *monophysica*, *μονος, φύσις*, cum unum sit compositum physicum, una tantum natura.

IV. De unione personali et unione hypostatica.

Persona quidem et hypostasis quoad rem sunt idem, cum eo discrimine quod persona addat dignitatem quamdam et innuat hypostasim *rationalis* naturæ. Hinc repugnat ut unio in persona detur quæ non sit unio in hypostasi². Verum confundi non debet unio *hypostatica* sensu ecclesiastico accepta cum unione personali communi.

Duplex igitur unio personalis est distinguenda : *personalis simplex* et *personalis hypostatica*. Id commune utraque habet, quod terminus unionis sit unum principium *quod* essendi et operandi, penitus incommunicabile. Sed aliunde duplex est differentia maxime attendenda : 1° In unione

1. Ex *Curs. Philos. Thomist.*, t. III, p. 129, ss.

2. S. THOM., hic, a. 3.

personali simplici naturæ quæ conjunguntur sunt substantiæ incompletæ ; in unione vero proprie hypostatica duæ naturæ sunt completæ et perfectæ. 2º In unione personali simplici persona unioni non præexistit nec est superstes, sed ex ipsa unione resultat ; in unione autem hypostatica persona, nedum sit unionis effectus, ipsi præexistit et est perfecte ante unionem constituta, nec in se mutaretur etiamsi desineret unio.

Unio animæ cum corpore est substantialis, essentialis, personalis, sed non hypostatica : est substantialis quidem, tum quia duo extrema, corpus et anima, sunt substantialia, tum quia terminus est substantialis, nempe homo ; essentialis vero, seu monophysica, quia resultat una tantum natura seu species completa, scilicet compositum humanum ; personalis demum, quia resultat unum principium *quod* essendi et operandi, cui tribuuntur et operationes corporis propriæ, ut nutrirî, sentire, et propriæ operationes animæ, ut intelligere et velle. Non est tamen hypostatica, cum desint ambæ conditiones prius assignatæ. Partes quæ uniuntur sunt quidem substantiales, sed non sunt substantiæ completæ ; persona humana non præexistit unioni, sed ex ipsa resultat ; nec est superstes unioni, nam corpus mortuum non est persona, nec anima separata est persona, cum sit incompleta in ratione speciei.

Unicum unionis propriæ hypostaticæ exemplum habetur in venerabili Incarnationis mysterio, de quo nunc propriè agitur.

Demum, advertendum est aliquid posse uniri *in persona vel hypostasi* et uniri *secundum personam vel secundum hypostasim*. Omne enim quod inest alicui personæ, sive pertineat ad naturam ejus sive non, unitur in persona (a.2) ; unde et substantia humana et accidentia ejus uniuntur in persona vel in hypostasi ; sed uniri *secundum personam vel secundum hypostasim* est uniri *substantialiter*. Problema ergo solvendum est quomodo sit unio substantialis nec tamen essentialis.

V. Error qui unionem substantialem impetit. — Jam Paulus Samosatenus docuerat Verbum in Christo habitare ut in templo : hinc duo supposita unione morali dumtaxat

conjuncta. Diodorus Tarsensis¹ distinguit in Christo Filium Dei et Filium David, Verbum porro habitat in Filio David, qui ea propter dicitur Filius Dei non natura, sed gratia. Quæ asserta important dualitatem personarum et unionem mere accidentalem. Theodorus autem Mopsuestenus unionem Incarnationis reponit in quadam habitatione Verbi cum Christo et in unitate morali affectuum et voluntatum, auctoritatis, potestatis, dignitatis, etc. Unitatem quidem personæ asserit interdum Theodorus, sed ex contextu liquet esse unionem moralem et accidentalem, qua homo in Christo non est filius Dei natura, sed solum gratia. Hinc docet B. Virginem dici non posse Deiparam, θεοτόκον, nisi late et improprie².

Nestorius duas admittit naturas completas integre post unionem remanentes, quarum tamen unio est accidentalis, eo quod terminus non sit substantialiter unus.

Inventum est recentissime opus a Nestorio in exilio conscriptum, sub titulo : *Liber Heraclidis Damasceni*. Non exstat textus primigenius, sed versio syriaca sæculo sexto completa. Opus in lucem edidit P. Bedjan, an. 1910, et in linguam gallicam vertit F. Nau, professor in Instituto Catholico Parisiensi³.

Vehementer impugnatur liber ille S. Cyrillum Alexandrinum et mentem Nestorii exponit ac defendit. Licet forte in pluribus errorem attenuet, reapse tamen docet unionem esse moralem dumtaxat, ideoque accidentalem.

Contendit prosopon, seu personam Verbi, et prosopon, seu personam hominis, *unum* tantum constituere prosopon; sed ex toto contextu et processu nestoriano evincitur prosopon illud quod ponitur unicum esse *mere artificiale et œconomicum* : alterum quippe prosopon remanet ab altero *independens* cum propria existentia. Quapropter vult Nestorius actiones et passiones hominis non posse proprie de Verbo prædicari; unde dici nequit proprie Verbum

1. Cf. DIODOR., *Contra synousiastas*, P. G., xxxiii, 1559, 1560, 1561.

2. Cf. THEODOR. MOPSUEST., *De Incarn.*, P. G., lxvi, 96-998.

3. F. NAU, *Le Livre d'Héraclide de Damas*, Paris, 1910. — Cf. P. JUGIE, *Nestorius et la Controverse nestorienne*, Paris, 1912; TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, III.

esse passum vel mortuum, sed solum Christum esse passum et mortuum, et pariter B. Virginem non esse matrem Dei, sed matrem Christi (χρυστότοκος, vel θεοδόχος, receptaculum Dei, sed non θεοτόκος).

Quidquid contendant nonnulli recentiores nimium Nestorio faventes, non erraverunt hucusque theologi in exponenda hæresi nestoriana, sicut nec erravit concilium Ephesinum. Admissa etiam defensione prout in libro *Heraclidis Damasceni* traditur, adhuc liquido constat unionem in Incarnatione remanere moralem et accidentalem, quatenus prosopon Verbi et prosopon hominis sunt tantum unum artificiale, œconômicum, morale, ideoque unum per accedens¹.

Quocirca concilium Constantinopolitanum II, 553, anathemate plectit quicumque inculpat primam Ephesinam synodum tanquam *sine examinatione et quæstione* Nestorium condemnasset².

Unionem substantialem, nostris temporibus, impetunt, licet forte inconscie, Guenther et Baltzer, qui unionem esse dicunt *dynamicam*, quatenus humana conscientia in Christo perfectissime subjicitur et obedit conscientiæ Verbi, ita quidem ut conscientia utraque adamussim et harmonice operetur.

— Error manifestus, nam quælibet unio quæ secundum cognitionem, conscientiam, vel operationem, peragitur, est moralis dumtaxat et accidentalis.

Quapropter fuit illa theoria a Pio IX damnata³. Rosmini in eundem impegit errorem, sic explicando unionem : « Humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhærendum esse objectivo, id est Verbo, ut illa Ipsi integre tradiderit regimen hominis et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. »

Reponimus : Omnis unio quæ fit secundum voluntatem,

1. Cf. P. JUGIE, *op. cit.*, J. TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, III, 28-34.

2. DENZINGER, 227. — Cf. HÉFÉLÉ, *Histoire des Conciles*, edit. LECLERCQ, t. III, liv. XIV, c. II, p. 130.

3. DENZINGER, 1655. — Cf. L. JANSSENS, t. IV, p. 172, ss. : *De errore guntheriano*.

vel affectum, vel regimen, est moralis ac proinde accidentalis. Quapropter fuit illa propositio a S. Officio proscripta¹.

VI. De fide est unionem naturæ divinæ cum natura humana esse substantialem (a. 6). — Jam Patres Græci, ante exortam controversiam nestorianam, apertissime asseruerunt unionem esse substantialem, præsertim S. Gregorius Nazianzenus². Concilium Ephesinum, 431, approbando anathematismos S. Cyrilli, definit unionem esse *secundum subsistentiam*, ὑπόστασιν, ac deinde concludit unitatem in Christo esse *physicam*, φυσικῇ, non quod sit una natura, sed quod sit unus terminus physice et substantialiter unus³, ut excludatur unio moralis.

Concilium Later. I, sub. Martino I, 649, asserit *naturarum substantialem unionem*, et confitetur Dominum J. C. *ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis*⁴.

Idem ex symbolo Athanasiano eruitur : *Non duo tamen, sed unus est Christus*, scilicet terminum unionis esse unum totum substantiale, cui actiones utriusque naturæ adscribuntur.

Rationes theologicæ. Arg. I^{um}. Doctrina fidei est in Incarnatione unionem eam esse qua Deus dicitur homo et hic homo dicitur Deus, ita ut promiscue usurpentur formulæ : *Deus Homo* et *Homo Deus* Christus Jesus. Atqui, si unio est accidentalis dumtaxat, Deus dici nequit homo neque hic homo dici potest Deus. Ergo unio in Incarnatione non est accidentalis, sed substantialis.

Declaratur min. Substantiæ quæ accidentaliter conjunguntur non prædicantur de se invidem : sic homo, ex eo quod vesti vel coronæ conjungatur accidentaliter, non propterea dicitur vestis vel corona, sed tantum vestitus vel coronatus, nec proprietates vestis vel coronæ adscribuntur homini : nullatenus quippe dicitur homo cadere si vestis cadit, aut corona. Sed, e regione, in mysterio Verbi Incarnati, dicitur pati et mori Deus cum patitur et moritur homo.

1. DENZINGER, 1917.

2. S. GREGOR. NAZIANZ., *Epist. ad Cledon.*; *P. G.*, xxxvi, 179.

3. DENZINGER, 114-115. — Eodem sensu loquitur auctor tractatus *Cont. Apollin.*, lib. I, n. 12; *P. G.*, xxvi, 1113.

4. DENZINGER, 259.

Arg. II^{um}. Unio substantialis est in qua duo extrema sunt substantiæ et terminus est substantialiter unus. Atqui duo extrema quæ conjungit Incarnatio sunt substantiæ, natura divina et natura humana; terminus est substantialiter unus, nam uni et eidem Christo sacra Scriptura tribuit et proprietates naturæ humanæ, nasci ex Virgine, pati in cruce, et operationes naturæ divinæ, scire cogitationes cordium, suscitare mortuos, creare : *omnia per ipsum facta sunt*. Ergo in Incarnatione unio est substantialis.

VII. Solvuntur difficultates (ad art. 6).

Objicitur 1° : Humanitas comparatur ad Verbum, sicut vestimentum ad hominem : *Habitu inventus ut homo*¹. Atqui vestimentum unitur homini accidentaliter. Ergo et humanitas Verbo.

Resp. : Dist. maj. : Comparatur ut vestimentum *ratione manifestationis externæ*, quatenus manifestetur Verbum per humanitatem, sicut homo per vestimentum, concedo; *ratione ipsius unionis*, quatenus uniatur humanitas Verbo, sicut vestis homini, nego. Conced. min., et neg. conclus.

Obj. 2° : Quod advenit post esse completum unitur accidentaliter. Atqui humanitas advenit Verbo post esse completum; nam advenit ex tempore Filio Dei habenti esse completum ab æterno. Ergo accidentaliter unitur.

Resp. : Dist. maj. : Quod advenit post esse completum nec trahitur in communionem ipsius esse completi accidentaliter unitur, concedo; quod advenit post esse completum, ita tamen ut trahatur ad communionem esse completi, accidentaliter unitur, nego; quia communicatio esse completi et substantialis importat unionem substantialem; sicut in resurrectione corpus advenit animæ præexistenti et tamen substantialiter unitur, quia ad idem esse assumitur. — Contradist. min. : Humanitas advenit Verbo post esse completum, ita tamen ut trahatur ad communionem ipsius esse substantialis, et assumatur ad esse ejusdem personæ, concedo; advenit post esse completum, nec assumitur ad illud esse, nego. Et nego conclus.

Obj. 3°. Quod non pertinet ad substantiam non potest

uniri substantialiter. Atqui humanitas non pertinet ad substantiam Verbi. Ergo non potest uniri Verbo substantialiter.

Resp. : Dist. maj. : Quod non pertinet ad substantiam neque prout substantia est essentia neque prout substantia est persona, non unitur substantialiter, concedo ; quod non pertinet ad substantiam prout est essentia, sed pertinet ad substantiam prout est persona, non unitur substantialiter, subdistinguo : unione substantiali essentiali, concedo, unione substantiali personali, nego. Contradist. min. et disting. conclus. : non unitur Verbo unione substantiali essentiali, concedo ; unione substantiali personali, nego. Solutio liquet ex dictis, n^{is} III et ss., et iterum ex dicendis infra patebit.

Obj. 4° Quod unitur ut instrumentum unitur accidentaliter. Atqui natura humana unitur Verbo ut instrumentum. Ergo unitur accidentaliter.

Resp. Dist. maj. : Quod unitur ut instrumentum *separatum*, unitur accidentaliter, concedo ; quod unitur ut instrumentum *conjunctum*, unitur accidentaliter, nego, quia tunc pertinet necessario ad unitatem hypostasis. Contradist. min. : Humanitas unitur Verbo ut instrumentum conjunctum, vel, ut dicunt Damascenus et S. Thomas¹, « sicut instrumentum ad unitatem hypostasis pertinens », concedo ; ut instrumentum separatum, nego. Et nego conclusionem, quia quod pertinet ad unitatem hypostasis conjungitur unione substantiali.

VIII. Alter fidei articulus est unionem substantialem in Christo non esse monophysicam. — Errores. — Monophysitæ generatim propugnabant Christum esse duarum naturarum ante unionem, sed unam remanere naturam unione peracta². Induit error ille formas innumeras, quæ tamen ad septem reducuntur. Recensenda est 1° theoria *absorptionis*, quasi fuisset humanitas a divinitate absorpta vel consumpta, ut videtur docuisse Eutyches.

2° Theoria *exinanitionis*, quatenus Verbum sese realiter

1. Cf. S. THOM., hic. a. 6, ad 4.

2. Cf. MANSI, *Collect. Conc.*, VI, 741-744.

exinanisset, seu in humanitate evanuisset. 3° Theoria *metamorphoseos*, quatenus Verbum fuisset in carnem realiter vel apparenter transmutatum. 4° Theoria *mixtionis*, quasi Verbum et humanitas in unum totum mixtum coaluissent. 5° Theoria *compositionis* in aliquod totum naturale, eo modo quo anima et corpus conjunguntur. 6° Theoria *incorruptibilitatis*, quasi caro per unionem cum Verbo fuisset conditionibus humanis subtracta veramque incorruptibilitatem induisset : quam theoriam propugnabant Julianus Halicarnassensis et Gaianos, qui *aphthartodocetæ*, seu *incorrupticolæ*, vocati sunt, dum adversarii dicebantur *phthartodocetæ*¹. 7° Theoria *Kenotismi*, vi cujus protestantes nonnulli Incarnationem Verbi tanquam veram exinanitionem exhibent, ita ut Verbum divinum sese incarnando formam divinitatis exuerit².

Late diffundebatur olim monophysismus, hodieum etiam persistit in Armenia, in Æthiopia, dum Nestoriani Mesopotamiam præsertim incolunt.

IX. Duæ sunt in Christo naturæ, quæ etiam post unionem remanent integræ et perfectæ.

Documenta ecclesiastica. 1° Epistola S. Leonis I ad Flavianum Constantinopolitanum : « *Salva* utriusque naturæ proprietate et substantiæ in unam coeunte personam... In *integra* ergo veri hominis *perfectaque* natura verus notus est Deus, *totus* in suis, *totus* in nostris³. »

2° Definitio concilii Chalcedonensis 451 : « Unum eundemque Christum Filium Dominum Unigenitum in *duabus naturis inconfuse, immulabiliter, indivise, inseparabiliter*⁴. »

3° Concilium Later. I, 649 : « *Ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise unum*

1. Cf. P. JUGIE, *Diction. théol. cathol.*, fasc. XXXVIII, col. 1602-1609.

2. Cf. L. DE GRANDMAISON, *Diction. Apologet.*, art. « *Jésus-Christ* », col. 1391, ss.

3. DENZINGER, 143. — Cf. *P. L.*, LIV, 767. — S. EPHRÆM, Syrus idem docet : « *Utraque in terris peregit., nempe quæ DEI SUNT ET quæ SUNT HOMINIS.* » *Serm. I in Hebdom. Sanct.*, ed. LAMY, t. I, p. 354.

4. DENZINGER, 148.

*eundemque esse Dominum et Deum Jesum Christum*¹. »

4° Symbolum Athanasianum : « *Perfectus Deus, perfectus homo* ex anima rationali et humana carne subsistens. »

Rationes theologicæ. Arg. 1um. Impossibile est unionem factam esse in natura ubi remanent duæ naturæ integræ cum propriis actionibus post unionem. Atqui testatur Scriptura remanere in Christo etiam post unionem duas naturas integras cum proprietatibus et actionibus. Ergo. Declaratur min. Scriptura tribuit eidem Christo naturam humanam, quæ etiam post unionem retinet integra omnia quæ sunt naturæ humanæ, nam esurit Christus², fatigatur ex itinere³, lacrymatur⁴, tristatur in horto et moritur in cruce⁵; et integra omnia quæ sunt naturæ divinæ, scilicet esse unum cum Patre : « Ego et Pater unum sumus⁶ »; esse creatorem cum Patre : « Omnia per ipsum facta sunt. »

Arg. II^{um} ex D. Thoma (a. 1). Tripliciter unio in natura concipi potest : 1° ex duobus perfectis et integris remanentibus ; 2° ex duobus perfectis, sed transmutatis, sive quia unum convertitur in aliud, sive quia utrumque amittit esse proprium ut novum compositum resultet ; 3° ex duobus imperfectis quæ se habent ut potentia substantialis et actus substantialis, materia et forma, corpus et anima. Atqui nullo ex his modis explicari potest unio Verbi cum nostra humanitate. Ergo impossibile est unionem illam factam esse in natura.

Prob. min. per partes. Primus modus est insufficiens. Nam duæ substantiæ quæ integræ remanent non efficiunt unum per se et simpliciter, sed unum per accidens, sicut homo et vestis, vel unum artificiale, sicut partes in ædificio ordinatæ ; ex quo sequeretur unionem in Incarnatione non esse substantialem.

Secundus modus implicat. Imprimis Verbum non potest in hominem converti, quod importaret corruptionem Verbi ; neque homo in Verbum, quia inde sequeretur mu-

1. *Idem.*, 259.

2. MATTH., IV, 2.

3. JOAN., IV, 6.

4. JOAN., XI, 35.

5. MATTH.; XXVI, 37, ss., 50.

6. JOAN., X, 30.

tatio et naturæ humanæ, quæ convertitur, et ipsius Verbi in quod fit conversio. A fortiori repugnat ut utrumque amittat proprium esse. Tunc quippe resultaret novum compositum, quod nec Deus esset nec homo. Cum enim mixtum differat ab utroque miscibilium, Christus differret tum a natura divina tum a natura humana, ac proinde nec Deus esset proprie nec homo. Tandem, quæ in immensum distant non miscentur, sed unum solvitur per excessum alterius. Atqui natura divina in immensum excedit naturam humanam. Ergo fieri nequit mixtio utriusque.

Nec possibilis est tertia hypothesis. Nam quæ uniuntur per modum potentiæ substantialis et actus substantialis sunt substantiæ partiales et incompletæ, quod neque de natura divina neque de natura humana dici potest. Aliunde, ex unione materiæ et formæ resultat novum compositum, quod neque materia est neque forma, sed natura specifica : hinc iterum fieret Christum nec Deum esse nec hominem. Demum, compositum ex materia et forma est communicabilis pluribus et ita essent plures Christi.

X. Argumentatione S. Thomæ excluduntur omnes diversæ formæ monophysismi. — Theoriæ quidem absorptionis, exinanitionis, metamorphoseos, Kenotismi, mutationem et evolutionem intrinsecam adscribunt Verbo ; theoriæ autem mixtionis¹ vel compositionis in totum naturale idem absurdum adstruunt, et insuper important quod Christus ex mixtione vel compositione ortus sit novum ens specificè distinctum et a Deo et ab homine.

XI. Solutio ergo catholica est unionem esse personalem. — De fide est unionem in Incarnatione esse substantialem ; iterumque de fide est unionem illam substantialem non esse monophysicam seu essentialem. Ergo, cum non sit alia unio substantialis præter personalem, restat ut sit personalis.

1. Syri, quia nondum erat eorum lingua verbis aptis ditata, interdum dicunt : *commixta natura, pro unila natura*, et ita loquitur quandoque S. Ephræm ; sed sensus non est dubius, et ex aliis locis clarissime constat S. Ephræm Syrum unionem hypostaticam docere, ut videbitur infra, n. XIV. — Cf. ASSEMANUS, *Biblioth. Orient.*, t. 1, p. 81.

Probat^{ur} directe. Unio est personalis quum uni eidemque principio *quod* tribuuntur ea quæ sunt utriusque naturæ. Atqui uni eidemque principio *quod* Scriptura tribuit et ea quæ sunt naturæ divinæ : esse Deum, esse apud Patrem, esse creatorem : « In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum... Omnia per ipsum facta sunt » ; et ea quæ sunt naturæ humanæ : « Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis. » Quocirca ille prologus Joannis luculentissime asserit unitatem personalem, quatenus idem qui est Verbum simul est homo et humana operatur.

Paulus frequentissime inculcat Christum esse unum suppositum, cui et omnia divina et omnia humana competunt : « *Proprio* Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus *tradidit* illum¹. » Unde ille idem qui est Filius Dei secundum naturam divinam traditur morti pro nobis secundum naturam humanam. — Idem eruitur ex doctrina *Mediatoris unius* a Paulo prædicata : « Unus Mediator Dei et hominum Christus Jesus². » Ut enim sit mediator inter duo extrema adeo distantia, debet Christus habere et naturam divinam et naturam humanam, et utramque in eodem supposito conjungere.

Sed textus præcipue classicus et apodicticus pro unione hypostatica est celeberrimus ille locus. Philipp., II, 5-11 : « Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Jesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit illum... » *Idem* ergo qui est in natura divina, seu *in forma Dei*, habet quoque naturam humanam, seu *formam servi*, et in illa natura assumpta operatur omnia quæ sunt propria hominis, nempe fit obediens et moritur.

Ceterum, tota doctrina catholica dogmate unionis personalis nititur³. Si non est eadem persona quæ est essen-

1. *Rom.*, VIII, 32.

2. *I Tim.*, II, 5.

3. Illud dogma strenue vindicant SS. Patres, et præsertim S. CYRILLUS, in suis scriptis : *Quod unus sit Christus ; De Incarn.*

tialiter Deus et essentialiter homo, dici nequit : Deus factus est homo, Verbum caro factum est ; hinc Christus non est filius Dei natura, sed gratia ; hinc impossibilis fit redemptio. Nam requirit redemptio proprie dicta ut ille qui satisfacit de condigno pro peccato mortali sit idem suppositum habens naturam humanam ratione cujus possit Deo tamquam superiori offerre honorem et reparationem, et simul habens naturam divinam ratione cujus sit infinitæ dignitatis¹.

XII. In Incarnatione unio substantialis personalis est propriè hypostatica.

Vox illa *hypostatica* est propriè ecclesiastica et ex S. Cyrillo et ex concilio Ephesino præsertim derivatur : καθ' ὑπόστασιν, quæ formula adhibetur frequenter a conciliis, signanter Ephesino et Constantinopolitano II².

Ad unionem stricte hypostaticam duo requiruntur et sufficiunt : 1° ut extrema quæ coeunt sint substantiæ completæ, 2° ut persona non resultet ex unionem sed unioni et præexistat et sit superstes, si forte dissolvatur unio. Atqui in Incarnatione duæ substantiæ sunt omnino completæ et persona Verbi, præexistit unioni nec ex unionem mutatur, nec etiam mutaretur in hypothesi qua per miraculum unio penitus desineret. Ergo unio in Incarnatione non est personalis simplex, sed dici debet *substantialis, personalis, hypostatica*.

XIII. Solvuntur difficultates. — 1° Ut unio sit hypostatica, debet Verbum subsistentiam humanam supplere. Sed nequit Verbum supplere subsistentiam humanam. Ergo nequit unio cum natura humana esse hypostatica.

Prob. min. : Verbum gerere nequit vices causæ formalis.

Unig. ; *Adv. Nestor.*, quod sancta Virgo deipara sit ; *Epist.* xxxix, xliv, *Anathem.*, DENZINGER, 113, ss.

1. Vide supra. — Cf. argumenta quæ evoluit BOETIUS, *De Duabus Naturis et Una Persona*, c. iv ; *P. L.*, lxxiv, 1345-1347.

2. Cf. S. CYRILL. ALEXANDR., *Epist. ad Nestor.* ; *P. G.*, lxxvii, 456 ; DENZINGER, 114, 216, 219. Illam doctrinam jam docuerat in lingua syriaca S. EPHRAEM SYRUS, m. an. 373. « In divinitate et humanitate, quæ *hypostatice unitæ fuerunt*. Edit. LAMY, t. I, p. 476-477.

Atqui subsistentia habet rationem causæ formalis. Ergo Verbum supplere nequit subsistentiam humanam.

Resp. : Ad probationem min. dist. maj. : Verbum gerere nequit vices causæ formalis quatenus hæc est actus *informans*, concedo ; quatenus hæc est actus *terminans*, nego. Contradist. min. : Subsistentia habet rationem causæ formalis, quatenus est actus *informans*, concedo ; quatenus est actus *terminans* nego. Et neg. conclus.

Duplex est in causa formali respectus : informare et terminare. Informare quidem arguit imperfectionem ; nam id quod informat subjectum ipsi commensuratur, in ipso recipitur et ab ipso limitatur. Qua ratione Verbum gerere nequit vices causæ informantis. Sed terminare est tantum actuare et perficere, quod vi sui nullam imperfectionem involvit. Jamvero subsistentia est proprie actus terminans idque muneris habet reddendi naturam perfecte completam et ultimate terminatam, quod ex se nonnisi perfectionem audit. Verbum autem divinum, sicut potest gerere vices causæ perficientis, ita exercere valet munus actus terminantis. Sicut in visione beatifica Deus supplet speciem intelligibilem per modum actus terminantis, ita potest in Incarnatione supplere, per modum actus terminantis et perficientis, subsistentiam humanam.

Quod ut melius intelligatur, recolendum est triplex esse genus formæ : *physicæ*, *metaphysicæ*, *intelligibilis*. Forma physica se habet per modum partis, pendetque et ab alia comparte et a toto composito, et ideo est essentialiter imperfecta. Forma autem metaphysica ex se dicit tantum actualitatem ultimam, quia se habet per modum termini perficientis : hujusmodi est subsistentia. Forma demum intelligibilis habet munus repræsentandi objectum et determinandi ac perficiendi intellectum, quod arguit maximam actualitatem et ideo perfectionem. Deus supplere nequit formam physicam, sed gerere utique valet munus formæ tum metaphysicæ tum intelligibilis¹.

2° *Inst.* Non potest gerere vices actus terminantis. Ergo stat difficultas.

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. V, pp. 264-265, t. VI, pp. 126-127.

Prob. antecedens. Non potest esse actus terminans, si inde mutetur. Atqui, si Verbum esset actus terminans, mutaretur. Ergo esse nequit actus terminans.

Resp. : Ad probationem, dist. maj. : Nequit esse actus terminans si inde mutetur mutatione *intrinseca*, concedo ; mutatione *mere extrinseca*, nego. Contradist. min. : Verbum inde mutaretur mutatione tantum extrinseca, concedo ; mutatione intrinseca, nego. Et nego conclus.

Explicatur. Mutatio intrinseca ea est qua res aliter se habet per propriam sui ipsius mutationem, ut quum lignum fit cinis ; mutatio autem extrinseca dicitur in qua res aliter se habet relate ad aliud, non per propriam, sed per alterius mutationem, ut quum turris, quæ erat mihi dextra, fit sinistra. Quare mutatio extrinseca supponit ex parte alterius termini intrinsecam mutationem ; nec enim turris quæ erat dextra fieret mihi sinistra nisi ego mutatione intrinseca afficerer secundum locum¹. Mutatio intrinseca imperfectionem quamdam involvit, cum subjectum aliquid amittat et aliud acquirat ; sed mutatio extrinseca non opponitur perfectioni. Porro terminare non est acquirere vel amittere, sed solum actuare, largiri actum, communicare perfectionem. Ergo potest Verbum esse actus terminans.

3° Atqui Incarnatio importat mutationem intrinsecam. Ergo stat difficultas.

Prob. antecedens. Illud intrinsece mutatur quod producit aliquid physicum et intrinsecum. Atqui Verbum supplendo subsistentiam producit aliquid physicum et intrinsecum. Ergo intrinsece mutatur.

Resp. 1° Argumentum nihil evincere, quia nimis probaret, nempe Deum intrinsece mutari in productione cujuslibet effectus, quia tunc aliquid physicum et intrinsecum producit.

Resp. 2° : Dist. maj. : Illud intrinsece mutatur quod producit aliquid physicum et intrinsecum *in semelipso*, concedo ; illud intrinsece mutatur quod producit aliquid physicum et intrinsecum *in alio*, nego. Contradist. min. : Verbum producit aliquid physicum et intrinsecum in alio, scilicet in natura assumpta, concedo ; in seipso, nego. Et nego conclus. Solutio patebit exemplo trito apud scholas-

1. Cf. nostr. *Curs. Philos. Thomist.*, vol. V, p. 129, ss.

ticos. Objectum scibile, v. g. turris, producit in facultate nostra immutationem physicam, quin ullatenus afficiatur in seipsa. Ita fit in actione divina, sive qua Deus creat mundum, sive qua Verbum naturam humanam assumit. Turris prius me latebat, nunc turrim novi : tota mutatio ex parte intellectus mei se tenet, turris vero non afficitur intrinsece, sed solum extrinsece, quatenus ipsi respondet actio mea realis, quæ prius non erat. Similiter in Incarnatione mutatio se tenet ex parte naturæ assumptæ, quæ revera actuatur et perficitur, Verbum autem non afficitur nisi extrinsece, quatenus ipsi respondet in tempore aliquis effectus qui non respondebat ab æterno, scilicet illa natura quæ prius non erat et quæ nunc actuatur et terminatur a Verbo.

XIV. Textus S. Ephræm Syri, quibus tota Incarnationis œconomia plenissime et pulcherrime describitur. — « Neque enim spiritus attraheri potest, neque ignis potest vinculis constringi absque corpore apprehensibili, neque anima videri aut morte communi mori nisi in corpore mortali, nec humanas pati passiones nisi in natura corporali... Pati nequit divinitas, nec mori et vivere potest Deus qui sempiterna est vita et inscrutabilis. In assumpto autem corpore Christus *unicum Dei Verbum* venit ad nativitatem et incrementum, formam visibilem et nutrimentum accipit, atque submissus fuit per generationem temporibus et numeris. In *divinitate* et *humanitate*, quæ *hypostatice unitæ fuerunt*, in humanitate, qua usus est divinitus et humanus in dominatione et subiectione, in re et actione Filius Dei ; qui homo factus est, unus ipse est absque divisione¹. »

Tota doctrina hic strenue vindicatur : Christus est *verus Deus*, cum sit *unicum Dei Verbum* et habeat naturam divinam, secundum quam est impassibilis ; et est *verus homo*, vero constans corpore veraque anima, integraque natura humana, secundum quam patitur, flagellatur et moritur ; unica est persona, siquidem duæ naturæ *hypostatice* uniuntur, et idem ac unus est qui secundum naturam divinam est impassibilis et dominatione potitur, et secundum naturam humanam est subjectus, passibilis ac mortalis.

ARTICULUS SECUNDUS

DE FORMALI CONSTITUTIVO UNIONIS HYPOSTATICÆ

I. **Præsupposita.** — Solutio de formali constitutivo unionis hypostaticæ dependet a prævia quæstione de constitutivo formali personæ.

Ut ergo res plene innotescat, recolenda sunt plura de notione tum historica, tum philosophica personæ¹.

II. **De notione historica personæ.** — Vocabula illa, quæ hodie fixum et determinatum in catholica terminologia sensum præ se ferunt, non unam eandemque susceperunt significationem. Aristoteles adhibet quidem vocem *πρόσωπον*, at non philosophico sensu, sed communi et vulgari; *ὑπόστασις* vero apud ipsum designat realitatem permanentem prout phænomeno transeunti opponitur. Vocabula quæ frequentius usurpat sunt *οὐσία*, quam Latini vertere modo *essentiam*, modo *substantiam*, et *φύσις*, quæ est ipsa essentia, seu substantia, prout est principium operationum quas ultro elicit².

Tandem vox *ὑπόστασις* a Græcis usurpata est pro re individua subsistente.

Apud Patres voces illæ theologicam significationem mox obtinuerunt. Jam enim Tertullianus opponit substantiam personæ et agnoscit in Deo unam substantiam et tres personas et in Christo duas substantias et unam personam³.

Hypostasis ambiguitatem quamdam sat diu retinuit: hinc quandoque dicunt Patres non esse in Deo tres hypostases, id est tres substantias⁴, et in Christo esse duas hypos-

1. Ex nostro *Curs. Philos. Thomist.*, t. V, pp. 223-272.

2. Cf. ARISTOT., *Categor.*, c. 1, 5; *Melaphys.*, IV, V, VI, VII, X; *Phys.*, II, c. 1. — BOET., *De Duabus Naturis*, c. III; *P. L.*, LXIV, 1343-1344.

3. Cf. TERTULL., *Adv. Praxeam*, II, VII, VIII, XII, XIII, XXII, etc.

4. Ita S. DIONYS. Papa; Cf. S. ATHAN., *De Decretis Nicænæ Synodi*, 29; *P. G.*, XXV, 461.

tases¹, id est duas substantias ; sed etiam ante concilium Nicænum hypostasis sumitur communius pro persona, et esse in Deo tres hypostases est formula antiquissima, jam a temporibus Noeti et Sabelii usitata².

Sæculis iv et v Patres Cappadociæ conceptum magis philosophicum attendunt. S. Basilius hypostasim seu personam opponit naturæ, sicut proprium communi, individuumve speciei. S. Gregorius Nyssenus exhibet personam tamquam realitatem seu essentiam totalem, independentem et intelligentem. At Apollinaris, non intelligens quomodo sit illa totalitas in essentia intelligente ubi adsunt duæ naturæ, aliquid subtrahit a natura humana Christi, scilicet intellectum, ne cogeretur adstruere duas in Christo personas. Hinc exoritur quæstio quomodo possint esse in Christo duæ essentiæ completæ in una persona. Nestoriani, quia vident esse in Christo duas naturas, ideo volunt esse duas personas ; Eutychiani ex adverso, credentes unam esse personam impie credunt unam esse naturam³.

Concilium Ephesinum, 431, definit unam esse personam ; concilium Chalcedonense, 451, duas esse naturas in una persona.

Distinctionem quam Ecclesia profitetur inter personam et naturam exponunt et vindicant Doctores. Boetius († 524 vel 526) ita definit personam ut sit *naturæ rationalis individua substantia*. Vox autem *individua* usurpatur pro natura in ultimo individualitatis gradu constituta, seu pro natura qua sit perfecte sui juris et alteri incommunicabilis. Illam porro incommunicabilitatem expressius asserit Leontius Byzantinus († 545), ponendo illud solum personam vel hypostasim esse, quod a parte sui, κατ'ἑαυτον, incommunicabiliter existit⁴.

Qui conceptus apud scholasticos retinetur et perfectius adhuc perpolitur. Unde jam communiter apud ipsos definitur persona : Substantia sui juris et perfecte incommunicabilis alteri supposito.

1. S. CYRILL., *Schol. De Incarn.*, c. x ; P. G., LXXV, 1381.

2. Cf. GARNIER, P. G., XXXII, 16, ss.

3. Cf. BOET., *De Duabus Naturis*, c. 51 ; P. L., LXIV, 1357.

4. Cf. J. TIXERONT, *Revue d'histoire et de littérature religieuses*, nov. 1903.

Philosophia recentior generatim reponit personalitatem in substantia sui conscia, seu in conscientia et memoria subjecti cogitantis ; quæ omnia erroribus vel æquivocationibus ansam præbent, ut mox explicabitur.

III. De notione philosophica suppositi et personæ. — In quibus convenient scholastici. — Licet de formali constitutivo personæ sit controversia, omnes scholastici retinent quædam principia inconcussa. In philosophia igitur scholastica, suppositum duplici sensu accipitur : *denominative* et *formaliter*. Denominative acceptum est ipsum individuum in genere substantiæ ; unde in entibus in quibus natura est per seipsam individua, ut in angelis, non differt suppositum denominative sumptum a natura. *Formaliter* autem acceptum suppositum definitur : Substantia individua completa sui juris et alteri incommunicabilis. Quatuor ergo requiruntur : 1° Ut sit *substantia*, quapropter ratio suppositi repugnat accidentibus. 2° Ut sit substantia *individua* ; hinc substantiæ secundæ, ut genus, species, nequaquam dici possunt supposita. 3° *Completa*, tum in ratione substantialitatis, ita ut ratio suppositi repugnet formis a materia dependentibus ; tum in ratione speciei, defectu cujus conditionis anima separata non est persona. 4° Ut sit penitus incommunicabilis, excludendo triplicem communicabilitatem : universalis ad singulare, partis ad totum, assumptionis ab alio supposito.

Persona supposito addit dignitatem naturæ rationalis ; est igitur suppositum præditum intellectu et voluntate, cui competunt jura vel officia.

Conveniunt etiam scholastici in altero puncto, scilicet formale constitutivum personæ non posse reponi in conscientia neque esse τὸ Ego.

Conscientia supponit personam, non constituit, quia non potest facta intima testari nisi jam adsit principium quod omnes hujusmodi affectiones eliciat. Cæterum, si persona esset idem omnino cum substantia sui conscia, sequeretur duas esse in Christo personas, eo quod sint duæ conscientiæ, et in Deo unam tantum personam, cum sit una tantum substantia sui conscia.

Iterum recolatur unionem quæ attenditur secundum

conscientiam, operationem, esse mere dynamicam, seu accidentalem.

Ego purum sensu Kantiano est forma a priori conscientiae, forma quidem abstracta et indeterminata.

Atqui persona est quid maxime reale, concretum et determinatum. Ergo persona esse nequit *Ego purum*.

Ego autem *phænomenicum* est actualis conscientia phænomenorum, vel phænomenorum series. Porro actualis conscientia non constituit, sed supponit personam tamquam subjectum et principium, et similiter phænomenorum series supponit personam tamquam principium et vinculum permanens quo homo in unitate perseverat, non obstante phænomenorum varietate et successione¹.

IV In quo reponatur dissensio inter scholasticos. — Controversia est de ipso *actu substantiali*, quo substantia fit penitus incommunicabilis.

Ad hoc intelligendum recolatur tria posse in persona considerari : substantiam, subsistentiam, existentiam.

Substantia est ipsa essentia, cui competit esse in se et non in alio ; dicitur etiam natura, prout est principium operationum quas ultro elicit.

Subsistentia sumebatur olim in concreto pro ipsa natura subsistente, hodie vero in abstracto et dicitur ratio illa qua substantia individua fit perfecte subsistens, sui juris et alteri penitus incommunicabilis.

Existentia est actus ultimus quo res ponitur extra causas.

Quonam ergo discrimine tria illa distinguantur. Prima sententia nullam distinctionem realem agnoscit sed tria identificat, essentiam, nempe, existentiam, ac subsistentiam, ac proinde personalitatem in aliquo negativo reponit.

Secunda sententia existentiam cum essentia identificat, sed distinctionem realem propugnat inter existentiam et subsistentiam.

Tertia sententia existentiam distinguit ab essentia, sed identificat cum subsistentia. Quarta sententia distinctionem realem ponit tum inter essentiam et existentiam, tum

1. *Curs. Philos. Thomist.*, V, p. 250-251.

inter subsistentiam et existentiam : ita ut subsistentia sit actus distinctus perficiens substantiam, et existentia sit novus actus coronans subsistentiam. Singulas opiniones breviter expendemus¹.

V. De prima sententia. — Scotus et non pauci cum eo scholastici, sive ex veteribus sive ex recentioribus, constitutum personalitatis reponunt in aliquo modo negativo, nempe in negatione dependentiæ ab alio, sive in negatione assumptionis ab alio supposito. Quocirca, in Incarnatione, natura humana Christi non est persona, quia ~~non~~ fuit assumpta, sed actu habet quidquid extra unionem illam constitueret suppositum a Verbo distinctum. Quare in Christo duplex est esse naturæ, duplexque esse existentiae, unum vero esse subsistentiæ.

Reponimus imprimis laborare æquivocatione theoriæ illam. Potest quidem personalitas termino negativo significari et importare tamen perfectionem positivam, sicut independentia negative exprimitur et rem positivam audit.

Si nihil aliud intendit illa sententia, a vero nullatenus aberrat, sed difficultatis punctum nullatenus attingit. Si autem propugnat personalitatem esse modum negativum, etiam quoad rem significatam, est prorsus rejicienda. Nam ultimum complementum in linea substantiæ debet esse positivum, sicut ipsa substantia.

Insuper, constitutum ejus quod est perfectissimum in natura non potest in aliquo negativo reponi. Atqui persona, ut dicit Angelicus, significat id quod est perfectissimum in natura². Ergo.

Tandem, personalitas est id quo substantia fit sui juris

1. Consuli possunt : q. II, IV, XVII, S. THOMÆ, III P., ejusque commentatores, in h. l. : CAJETANUS, SYLVIVS, BANNER, JOAN. A. S. THOMA, GODOY, GONET, CONTENSON, SALMANT., BILLUART, GOTTI ; SCOT., III *Sent.*, dist. 1, q. 1, nis 9-11 ; SUAREZ, disp. 341 et *De Incarn.*, disp. 11, sect. 3 ; TIPHANIUS, *De Hypostasi* ; URRABURU, *Ont.*, disp. V, c. 2 ; TERRIEN, *De unione hypostatica* ; FRANZELIN, thes. XXXIII-XXXVI ; BILLOT, q. 2 ; L. JANSSENS, *De Deo-Homine*, I, 621, ss. ; DE RÉGNON, *Etudes de théologie positive sur la Sainte Trinité* ; P. DEL PRADO, O. P., *De Veritate fundamentali Philosophiæ Christianæ*, Friburg. Helvet., 1911.

2. S. THOM., I P., q. 29, a. 3.

et plene independens. Atqui esse sui juris et independens arguit positivam realitatem, imo quanto magis aliquid fit independens tanto magis ad actum purum primamque realitatem accedit. Ergo.

Respectu vero Incarnationis sententia illa incommodis non caret. Si enim personalitas non est quid positivum, humanitas Christi nulla perfectione vera privatur. At, si nulla perfectione vera caret, cur non sit persona? Ut autem unio sit realis, debent extrema in aliquo reali et positivo communicare. At, si personalitas est mera negatio, natura humana et natura divina non communicant in aliqua realitate positiva. Ergo non salvatur unio realis.

VI. De aliis formis quibus proponitur præfata theoria.

— Alio apparatu illam instaurat Tiphanius, S. J., qui tamen confitetur realem distinctionem inter essentiam et existentiam esse fundamentalem et obviam in doctrina S. Thomæ¹. Personalitas, præter modum negativum, includit aliquam realitatem positivam, quæ est ipsa *totalitas* ipsius compositi.

— Sed frustra: nam totalitas est omnium componentium resultantia, at ipsa nihil positivi addit. Ex quo sequitur subsistentiam, licet respectum positivum dicat, nihil supra naturam individuum completam adjungere. Quocirca, illa sententia ex hac parte non discrepat reapse a sententia Scoti jam improbata.

Doctrinam similem ex aliis principiis propugnant Tongiorgi, Franzelin, Palmieri, Lahousse, Christianus Pesch, etc. sub nomine *non assumptionis*, seu non communicationis actualis ad aliud suppositum.

Duplex porro vitium in hac opinione deprehenditur: primum, quod personalitas, quæ est perfectio maxima in natura, ad modum negativum tandem reducatur; alterum et magis fundamentale, quod negetur illa inter essentiam et existentiam distinctio, quæ dici potest veritas fundamentalis in philosophia christiana².

1. Cf. TIPHAN., *De Hypostasi*, cap. VII.

2. Cf. DEL PRADO, O. P., *De Veritate fundamentali Philosophiæ christianæ*; card. LORENZELLI, *Lettre au P. DEL PRADO*, *Revue Thomiste*, janv. 1912, pp. 66, ss.

VII. **De secunda sententia.** — Suarez duplicem admittit realitatem in constitutione personæ : 1° naturam individuum, quam identificat cum ipsa existentia, 2° subsistentiam, seu *modum* substantialem ab essentia et existentia distinctum, qui naturam complet redditque subsistentem et alteri incommunicabilem. Cui sententiæ adhærent Toleus, Vasquez et nostris diebus Urraburu.

Unde in Incarnatione natura humana Christi non est persona, quia caret perfectione substantiali, quam excellentissime supplet subsistentia Verbi. Quare in Christo duplex est esse naturæ simulque duplex esse existentiae, unum esse subsistentiae, quatenus unica Verbi subsistentia humanam subsistentiam supplet.

— Multiplex incommodum in hac sententia incurritur. 1° Non salvatur distinctio realis inter essentiam et existentiam, quod tamen discrimen est agnoscendum ut fundamentale¹. 2° In hac opinione subsistentia est actus qui existentiae supervenit seu additur. Atqui impossibile est existentiae addi actum, nam existentia dicitur *ultima actualitas omnis formæ*. Quare, si essentia est vi suisua existentia, est ipso facto sua subsistentia. Modus quippe existentiae posterior ne concipi quidem potest. 3° Nec explicatur quomodo unio in hac sententia sit proprie substantialis. Ut enim unio substantialis censeatur, oportet ut natura humana trahatur in communionem esse Verbi divini et secundum esse uniatur, secus accidentaliter advenit². Atqui in sententia illa humanitas Christi non trahitur in communionem esse Verbi nec fit unio secundum esse ; nam, cum esse sit ipsa natura, juxta Suarez, si peragitur unio secundum esse, fiet quoque unio in natura, quod excludit fides. Ergo nullatenus explicatur quomodo unio sit proprie substantialis³.

1. Inter theses quæ fuerunt approbatæ a S. [Congregatione Studiorum, anno 1914, ut plane continentes Doctoris Angelici principia et pronuntiata majora, est ista : « III. Quapropter in absoluta ipsius esse ratione unus subsistit Deus, unus est simplicissimus ; cetera cuncta quæ ipsum esse participant naturam habent qua esse coarctatur, ac tamquam distinctis realiter principiis, essentia et esse constant. » *Act. Apost. Sedis*. vol. VI, p. 383, ss.

2. S. THOM., hic. a 6, ad. 2.

3. Cf. Card. BILLOT, *De Verba Incarnato*, edit. V, p. 128, ss.

VIII. **De tertia sententia.** — Duas realitates distinctas, essentiam nempe et existentiam, ponit in constitutione personæ nihilque aliud agnoscit. Existentia ergo, quæ ab essentia realiter discriminatur, est ipsum formale constitutum personæ. Unde natura individua completa rationalis, eo ipso quod existentia propria coronetur, fit incommunicabilis et vera persona constituitur; et sic in Incarnatione humana natura non est persona, quia caret existentia propria, quam supplet existentia Verbi. In Christo itaque duplex est esse essentiæ, sed unum esse existentia, quod est simul esse subsistentia. Ita nonnulli Thomistæ, ut Medina, Guerinois, Mailhat, ex familia S. Benedicti, Salisburgenses post card. d'Aguirre, L. Janssens, Gredt², ex Soc. Jesu, card. Billot, Terrien, Schiffini, Matussi, etc.

Id commodi habet hæc sententia quod optime salvet veritatem fundamentalem philosophiæ christianæ, scilicet reale discrimen essentiam inter et existentiam, et insuper quod congruenter explicet verba conciliorum, nempe unionem esse factam *secundum subsistentiam*, id est, secundum esse Verbi substantiale, quod subsistere præstat naturæ humanæ.

Aliunde contendunt vindices hujus theoriæ possibilem non esse modum substantialem ab essentia et existentia distinctum.

Arguunt 1°. Ex pluribus actibus substantialibus non fit unum per se. Sed, si subsistentia distinguitur ab essentia et existentia, erunt in subjecto plures actus substantiales. Ergo subjectum non erit per se unum.

Resp. : Dist. maj. : Ex pluribus actibus completis et ab invicem independentibus, non fit unum per se, concedo; ex pluribus actibus ita ordinatis ut unus sit terminus alterius, non constituitur unum per se, nego. Tunc enim unus se habet ut inchoatio, alter ut complementum; ex inchoatione porro et complemento resultat utique unum simpliciter. Contradist. min. et neg. conseq. Substantia enim et subsistentia et existentia ad invicem se habent sicut actus ordinati quorum unus est terminus alterius. Ergo constituere possunt unum simpliciter¹. »

1. *Curs. Philos. Thomist.*, t. V, pp. 258-259.

Arguunt 2°. Si subsistentia est aliquis modus vel actus substantialis ab existentia distinctus, humanitas Christi, quæ caret subsistentia, carebit eo ipso perfecta illa consubstantialitate quam ponit fides inter Christum et nos.

Resp. : Negatur sequela. Consubstantialitas perfecta Christum inter et nos in hoc consistit quod Christus habeat naturam humanam integram, corpus et animam cum omnibus partibus, seu quod ipsi nihil desit de intrinsecis naturæ humanæ constitutivis. Porro subsistentia non est inter illa prædicata et constitutiva, sed munus habet reddendi naturam incommunicabilem alteri supposito.

Consubstantialitas illa quam ponit fides non exigit sane ut habeat natura humana in Christo quæcumque competunt personæ humanæ !

IX. De quarta sententia — Hæc propugnat reale discrimen inter subsistentiam, quæ est ultimus terminus in ordine substantiæ, et existentiam, quæ ponit rem extra causas, sed non ingreditur conceptum alicujus rei creatæ.

Animadvertatur subsistere *in concreto* esse ipsum existere, et vice versa ; nam idem est quod subsistit et quod existit ; sed quæstio tota est utrum actus ille quo substantia fit subsistens et penitus incommunicabilis distinguatur realiter ab actu quo substantia ponitur extra causas et fit actualiter existens.

Realem distinctionem propugnant fere communiter Thomistæ : Cajetanus, Ferrariensis, Bannez, Joannes a S. Thoma, Goudin, Billuart, Zigliara, Del Prado, Salmanticenses, Sanseverino, card. Mercier, card. Lorenzelli, etc.

De Capreolo nonnulli movent dubium. Affirmat quidem *subsistere esse ipsum existere* ; at non asserit actum quo substantia fit subsistens esse eundem ipsum actum quo fit existens¹.

In illa ergo sententia humanitas Christi non est persona, quia caret simul actu subsistentiæ propriæ et actu existentiae propriæ, quem duplicem actum supplet Verbum.

Notetur oportet maximum vigere discrimen inter illam ultimam sententiam et opinionem Suarezii. 1° Juxta Suarez,

1. Cf. CAPREOL., Edit. PABAN & PÊGUES, t. V, p. 110, ss.

subsistentia suppletur a Verbo, sed non existentia ; juxta Thomistas et subsistentiam et existentiam simul supplet Verbum incarnatum. 2° Esse existentiae, juxta Suarez, est duplex in Christo, sicut esse essentiae, sed esse subsistentiae est unicum ; juxta Thomistas esse essentiae in Christo est duplex, sed esse existentiae est unicum et pariter esse subsistentiae unicum est.

X. Eligitur ultima sententia. — Imprimis explicat optime unitatem personae, cum sit in Christo unum esse subsistentiae et existentiae, et dualitatem naturarum, cum sit duplex esse essentiae. Hinc etiam apprime salvat terminologiam conciliorum, scilicet unionem factam esse secundum subsistentiam, nempe secundum esse subsistens Christi, cum Verbum subsistentiam simul et existentiam suppleat.

Insuper, ex hac theoria melius intelligitur quomodo humanitas assumpta sit verissime humanitas Verbi. Quia praecise a Verbo completur, non solum in ordine existentiae, sed etiam in ordine subsistentiae, quae est completiva ordinis substantialis, ideo humanitas individuatur intuitu unionis cum verbo, constituitur *hæc* propter Verbum, quod est ipsius terminus et finis. Quam ergo pulchra et perfecta esse debet humanitas quae adeo eximium habet terminum !

Fundamentum metaphysicum hujus sententiae est *discrimen radicale inter id quod pertinet ad ordinem existentiae et id quod pertinet ad ordinem substantiae*. Existentia est semper in linea totaliter diversa a linea substantiae, etiam realis, nec unquam poterit reputari constitutivum intrinsecum in linea essentiae seu substantiae. Jam vero subsistentia remanet semper in linea substantiae, cum sit terminus intrinsecus substantiae, nempe actus substantialis qui substantiam in linea substantiae ultimate complet. Ergo existentia, quae ponit *rem extra causas, est in alio ordine totaliter diverso*¹.

Confirmatur auctoritate D. Thomæ. « Licet ipsum esse

1. Sententiam thomisticam scientifico apparatu et magna argumentorum vi exposuit et vindicavit cl. P. SZABO, O. P., in Academia Romana S. Thomæ Aquinatis, an. 1920.

non sit de ratione suppositi, pertinet tamen ad suppositum et non est de ratione naturæ¹. » Persona includit esse, quia id quod subsistit est etiam in concreto id quod existit, et hoc sensu esse pertinet ad suppositum; attamen *non est de ratione personæ* tamquam constitutivum, sed personam *consequitur* tanquam completivum. Atqui subsistentia non consequitur personam, sed est de ratione personæ, ut ipsius constitutivum. Ergo, ex mente Angelici, existentia, quæ non est constitutivum, distinguitur a subsistentia, quæ personam constituit.

In hac ergo sententia potest definiri subsistentia : *Actus substantialis terminans, qui reddit naturam incommunicabilem et ultimo ac positive terminalem*².

XI. Animadversio generalis. — De quatuor illis sententiis iudicium ferre liberum est viro catholico; singulæ quippe dogma sufficienter tuentur et *mysterium* congruenter explicant³. At principiis thomisticis tertia et quarta tantum satisfaciunt; cum duæ priores præcipuo asserto, de reali discrimine inter essentiam et existentiam, aperte contradicant. Tertia et quarta quoad substantiam conveniunt; neutra a thomistico tramite deflectere intendit. Sed quarta majori rigore ac fortiori logica principium Angelici evolvit, ac plenius salvat radicale discrimen inter ea quæ pertinent *ad lineam substantiæ* et ea quæ *ordinem existentiae respiciunt*: qui sunt duo ordines totaliter distincti.

Aliunde hæc ultima theoria magis extollit dignitatem humanæ naturæ in Christo. Quia enim illa natura terminatur subsistentia Verbi, individuatur, ut diximus, *intuitu* unionis cum Verbo, et subinde esse debet perfectissima propter præstantissimum terminum ad quem ordinatur. Hinc demum innotescit quam *pretiosa* fuerit in Christo *vita*

1. S. THOMAS., III P., q. 17, a. 2, ad 1.

2. *Curs. Philos. Thomist.*, t. V, p. 257.

3. Dummodo mysterium retineatur et dogma unius personæ in duabus naturis vindicetur, libertas quædam apologetis conceditur. Cf. *Diction. Apol.*, « *Jésus-Christ* », col. 1396-1399.

etiam humana et corporalis, ut pulcherrime exprimit Angelicus : « Vita autem corporalis Christi fuit tantæ dignitatis, et præcipue *propter divinitatem unitam*, quod de ejus amissione etiam ad horam magis esset dolendum quam de amissione vitæ alterius hominis per quantumcumque tempus¹ ».

1. S. THOM., III P., q. 46, a. 6, ad 3.

ARTICULUS TERTIUS

CETERA QUÆ UNIONEM ET PROPRIETATES UNIONIS SPECTANT

AD ART. 4-10 S. THOMÆ

I. Licet persona Christi sit in se simplicissima, post Incarnationem tamen, cum in duabus naturis subsistat¹, dici potest composita (a. 4).

Patres et concilia compositionem quamdam in Christo prædicant. Concilium Constantinopolitanum II confitetur unionem factam esse secundum *compositionem*, κατὰ συνθεσιν, et Christum esse in duabus naturis, *ex quibus est compositus*, συνετέθη². » Traditio Patrum his verbis S. J. Damasceni resumitur : « In Domino Jesu Christo duas naturas agnoscimus, unam autem hypostasim ex utraque *compositam*³. » Sensus non est Christum esse unum compositum *essentiale* vel *naturale* ex duabus resultans naturis, ut intelligebant plures monophysitæ ; nec intenditur personam esse effectum unionis ; sed composita dicitur quatenus subsistit in duabus naturis. Unde sic arguitur : Ea persona vere dici potest composita, quæ subsistit in duabus naturis distinctis substantialiter unitis ; nam habetur vera compositio ubi adest unio realis ex pluribus realiter distinctis. Atqui persona vel hypostasis Christi subsistit in duabus naturis realiter distinctis et substantialiter unitis.

1. Cf. S. THOM., non solum hic sed etiam III *Sent.*, dist. 6, q. 2, a. 5 ; S. BONAV., III *Sent.*, dist. 6, aa. 1, q. 2 ; CAJETAN, JOAN. A S. THOM., GONET, SYLVIVS, SALMANT., in III P. ; THOMASSIN, *De Incarn.*, lib. III ; PETAV., lib. III, c. XII ; FRANZELIN, thes. XXXVI ; L. JANSSENS, t. IV, pp. 144-153.

2. DENZINGER, 216, 219.

3. S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. IV ; P. G., xciv, 997. Cf. c. VII, *ibid.*, 1008.

Ergo persona Christi post Incarnationem vere dici potest composita.

In præsentī ergo compositio non arguit terminum ex *partibus* coalescentem, sed unionem realem ex *pluribus* quæ remanent realiter distincta. « Illa compositio personæ ex naturis non dicitur esse *ratione partium*, sed potius *ratione numeri*; sicut omne illud in quo duo conveniunt potest dici ex eis compositum¹. »

Quia tamen terminologia illa posset interdum æquivocationibus ansam præbere, utiliter additur: *quatenus homo*, nempe persona Christi est composita quatenus munus novum gerit, scilicet humanitatem perficiendo et terminando.

At sine addito rectissime dici potest *Christus compositus*; quia omnes intelligunt Christum Dominum, verum Deum verumque hominem, importare necessario duas in una persona naturas realiter distinctas substantialiterque unitas.

II. In Christo anima fuit vere et substantialiter corpori unita (a. 5). — Complet hic articulus confutationem tum Nestorianismi, qui adstruit assumptionem mere accidentalem; tum monophysismi, qui integritatem naturæ humanæ inficitur; tum Apollinarismi, qui contendit defuisse Christo animam rationalem; tum Arianismi, qui ponit Verbum fuisse loco animæ; tum etiam docetismi, qui negat veritatem carnis humanæ in Christo; tum denique cujusvis erroris qui adstruit duas resultare personas si anima substantialiter unitur. De fide est porro Verbum esse unitum substantialiter carni animatæ anima rationali. Concilium enim Constantinopolitanum II, an. 553, definit unitatem Dei Verbi ad *carnem animatam anima rationali et intellectuali*, secundum compositionem sive subsistentiam factam esse². — « Dei Verbum carni secundum subsistentiam unitum esse³. »

Probatur ratione. Christus fuit verus et integer homo, ejusdem speciei nobiscum existens. Atqui veritas et integritas speciei humanæ requirit animam intellectivam, quæ

1. S. THOMAS, hic ad 2.

2. Can. 4, DENZINGER, 216.

3. Can. 5, ibid., 217.

speciem constituit. Ergo habuit Christus animam intellectivam.

Insuper, cum anima humana sit principium vivendi, sentiendi, patiendi, et merendi, si Christus caruit anima, nec passus est nec meruit, et cum mors sit separatio animæ et corporis, sequeretur Christum non esse pro nobis mortuum; et hinc negatur mysterium Redemptionis.

Objicitur : Ex unione animæ et corporis resultat persona. Ergo, si fit unio animæ et corporis in Christo, resultat persona humana in Christo, quod fidei contradicit.

Resp. Dist. antecedens : Resultat persona quando corpus et anima junguntur ut per se existant, concedo; quando junguntur alteri principaliori quod subsistit in natura ex eis composita, nego. Et nego consequ.; quia in Christo compositum ex anima et corpore advenit personæ jam præexistenti et trahitur in communionem illius esse substantialis et complete. Solutio liquet ex prædictis. « Nec propter hoc sequitur quod sit minoris efficaciae unio animæ et corporis in Christo quam in nobis, quia ipsa conjunctio ad nobilius non adimit virtutem aut dignitatem sed auget¹. »

2° Quod potest esse corpori principium vitæ potest supplere animam. Sed Verbum potest esse corpori principium vitæ. Ergo potest supplere animam.

Resp. Dist. maj. : Qui potest esse corporis principium vitæ per modum causæ *formalis*, potest supplere animam, concedo; qui potest esse corpori principium vitæ per modum causæ *efficientis* tantum, potest supplere animam, nego. Contradist. min. Et nego conclus. — Potest quidem Verbum vivificare efficienter, sed nullatenus formaliter, sicut potest esse actus terminans, sed nullatenus actus informans².

III. De formula « duæ naturæ et tres substantiæ »³. Substantia hodie et natura promiscue usurpantur⁴;

1. S. THOM. hic ad 1.

2. Cf. supra.

3. Cf. L. JANSSENS, *De Deo-Homine*, t. I, pp. 156, ss.

4. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, V, 229.

attamen substantia potest sumi etiam pro parte substantiali, seu substantia incompleta, dum natura audit substantiam specificè completam. Hinc formula sat celebris et antiqua esse in homine duas substantias, id est duas partes substantiales distinctas, corpus et animam. Quam terminologiam sacra Liturgia retinuit. Sic in festo Epiphaniæ recolitur Christus, qui *in substantia nostræ mortalitatis*, in *substantia nostræ carnis apparuit*; et in hymno *Verbum supernum prodiens* (off. SS. Sacram.) : *Ut duplicis substantiæ totum cibaret hominem*, id est corpus per carnem et animam per sanguinem, innuendo sanguinem esse symbolum vitæ, quia *vita* est in *sanguine*, sicut anima est principium vitæ.

Si ergo duplex est in homine substantia, erunt in Christo tres substantiæ, duæ quatenus est homo, una quatenus est Deus; sed quia homo est una tantum species completa, erunt tantum duæ naturæ, humana et divina. Hinc formula XI conc. Toletani, 675: « *In duabus naturis, ex tribus stat substantiis*¹. »

Quia vero adoptiani formula abutebantur ad inficiendam unitatem substantialem in Christo, concilium Francofordiense, 794, ab Adriano Papa I approbatum, illam excludit et prædicat duas substantias. « Consuetudo ecclesiastica solet in Christo *duas substantias* nominare, Dei videlicet et hominis². »

Concilium, voluit solum erroneam adoptianorum interpretationem eliminare, non vero formulam absolute proscribere; et idcirco terminologia illa ab insignibus medii ævi Doctoribus usurpatur. Sic S. Bernardus comparat unitatem trium personarum in una substantia, in Trinitate, cum illa unitate trium substantiarum in una persona in Christo³. Tres etiam substantias nominat Angelicus: « His igitur *tribus* substantiis in Christo convenientibus, scilicet

1. DENZINGER, 284.

2. Idem, 312.

3. S. BERNARD, *De Consid.*, lib. V, c. VIII, n. 19; *P. L.*, CLXXXII, 799-800. « Inter omnes unitates arcem tenet unitas Trinitatis, in qua tres personæ sunt una substantia, secundo loco illa præcellit in qua, e contrario, tres substantiæ sunt una in Christo persona. »

divinitate, anima humana et vero humano corpore¹. » Pariter asserit S. Bonaventura quod « sit in eo *triplex* substantia². »

Paulatim tamen formula derelinquitur. Nec immerito, tum quia non satis directe affirmat unitatem substantialem Christi, tum quia in eadem linea enumerat substantias incompletas, quæ naturam humanam constituunt, et substantiam perfectissimam divinæ naturæ. Quapropter jam standum est formulæ meliori et usu sacratæ : « In Christo duæ substantiæ seu duæ naturæ et una persona. »

IV. Utrum unio naturæ divinæ et humanæ sit aliquid creatum (a. 7).

Tripliciter sumitur unio : 1° *active*, pro actione unitiva ; 2° *formaliter*, pro ipsa unione formali ; 3° *relative*, pro relatione quæ consideratur inter divinam naturam et humanam secundum quod conveniunt in una persona Filii Dei.

Unio activa est ipsa Dei actio increata, et sic convenit toti Trinitati : tres nempe divinæ personæ uniunt active, naturam humanam cum Verbo, licet sola persona Verbi uniatur.

Si sumatur relative, est aliquid creatum, nempe relatio realis ex parte naturæ, assumptæ, dum est tantum rationis ex parte Verbi assumentis.

Probatur breviter. Omne quod incipit in tempore est quid creatum. Atqui relatio Verbi ad carnem inceptit in tempore. Ergo relatio illa est quid creatum. Aliunde omnis relatio qua referuntur Deus et creatura est realis ex parte creaturæ, quæ realiter a Deo pendet ; est rationis tantum in Deo, qui prorsus independens remanet ac immutatus. Atqui relatio in Incarnatione est relatio inter Deum, nempe Verbum assumens, et creaturam, scilicet naturam assumptam. Ergo relatio illa est realis ex parte naturæ humanæ, rationis tantum ex parte Verbi.

Obijcitur : Relatio intelligitur ex suo fine vel termino. Atqui terminus est persona divina. Ergo illa relatio est in Deo et est increata.

1. S. THOM., *Cont. Gent.*, lib. IV, c. 34.

2. S. BONAV., III *Sent.*, dist. 2, a. 2, q. 3.

Resp. : dist. maj. : Relatio intelligitur ex fine, quatenus *ratio* relationis ex fine desumitur, sicut motus ex suo termino, contedo ; quatenus *esse* relationis sit ex suo fine, nego, quia *esse* pendet ex subjecto. Concedo min. et neg. concl., quia hic subjectum relationis est natura creata.

De unionem formaliter sumpta disputatur utrum sit aliquid creatum, nempe modus substantialis quo natura humana formaliter conjungatur Verbo. Dari nexum hujusmodi substantialem volunt Suarez, Vasquez, Aravius, Godoy, etc. ; negant vero Cajetanus, Alvarez, Joan. a S. Thom., Gonet, et communius Thomistæ¹.

Eligitur et probatur breviter haec ultima sententia. Cum Verbum in Incarnatione habeat solum rationem actus terminantis, unitur immediate per seipsum, si per seipsum et immediate terminat naturam humanam. Atqui, sicut creat immediate et per seipsum, ita terminat immediate et per seipsum, et sicut subsistentia creata in cæteris terminat immediate naturam, ita subsistentia increata Verbi terminare debet immediate in Christo naturam assumptam. Ergo.

Cæterum, non apparet quomodo unio remaneret substantialis, si duæ substantiæ non unirentur per seipsas, sed per medium, seu nexum substantialem ab utraque distinctum.

V. Quomodo unio distinguatur ab assumptione (a. 8). Unio proprie sumpta est in prædicamento relationis, assumptio vero in prædicamento actionis. Sed actio et relatio distinguuntur tamquam genera diversa. Ergo unio et assumptio realiter differunt.

Etiā unio causaliter sumpta, pro actione unitiva, realiter ab assumptione discriminatur. Unio quippe activa importat tantum conjunctionem extremorum, assumptio vero includit habitudinem ad terminum *ad quem* : unde tota Trinitas unit, sed solum Verbum assumit.

Unio sumpta pro relatione significat rem in facto esse, ac propterea de utraque natura dicitur ; unde et natura humana dicitur unita divinæ et divina dicitur unita huma-

1. Cf. GONET, disp. VI. a. 3.

næ ; sed, e regione, assumptio significat rem ut in fieri, et ideo Verbum non dicitur assumptum, sed assumens.

VI. Utrum assumptio humanæ naturæ ad personam Verbi divini sit una eademque realiter actio cum creatione animæ et productione humanitatis Christi. — Ex parte Dei assumentis est certissime una eademque actio, cum Deus omnia operetur per unam eandemque actionem formaliter immanentem et virtualiter transeuntem. At ex parte termini, scilicet animæ Christi ejusque humanitatis, admittenda est distinctio realis, juxta communioem Thomistarum sententiam.

Cum enim actiones ex terminis specificentur, tot sunt distinctæ actiones quot sunt termini distincti. Atqui sunt tres termini realiter distincti ; terminus enim creationis est ipsa anima e nihilo producta ; terminus autem generationis est ipsa humanitas, quæ importat aliquid præter animam ; terminus vero assumptionis est subsistentia Verbi ut communicata naturæ humanæ, importansque aliquid quod non importat ipsa humanitas. Ergo creatio animæ, generatio seu productio humanitatis, assumptio humanæ naturæ ad personam Verbi sunt tres actiones distinctæ¹.

Recolatur demum terminum *quod* seu *totalem*, assumptionis esse compositum quod ex actione unitiva humanitatis cum divinitate resultat ; et illud est ipsa persona composita ex natura divina et humana, scilicet Christus Jesus, qui etiam dici² potest ipsa Incarnatio³..:

VII. Unio Verbi cum natura humana, ex parte eorum quæ conjunguntur non est maxima, ex parte vero ejus in quo conjunguntur est maxima inter uniones creatas (a. 9).

Liquet I^a pars, nam extrema quæ conjunguntur maxime distant.

Prob. II^a pars. Unio est maxima quando id in quo extrema conjunguntur est maxime unum in se et maxime unitum

1. Ita GONET, disp. VI, a. 4.

2. Idem, a. 4.

3. Cf. supra, q. I, art. I, n. 1.

utrique extremo. Atqui id in quo naturæ conjunguntur est maxime unum in se, scilicet persona divina, quæ utpote irrecepta et irreceptiva est magis una quam unitas numeralis, quæ est pars numeri, et magis una qualibet re creata vel creabili, quæ remanebit semper recepta vel receptiva. Est etiam maxime unitum utrique extremo : primo quidem naturæ divinæ, cui realiter identificatur ; secundo etiam naturæ humanæ, quia ipsi largitur unum esse et unum subsistere. Ergo est maxima unionum ; nec ipsi comparari potest unio materiæ et formæ, vel unio corporis et animæ, quæ fiunt cum imperfectione partium, dum unio hypostatica nonnisi perfectionem audit.

Quapropter notatu dignissima sunt pulchra verba S. Bernardi : « Inter omnes unitates arcem tenet unitas Trinitatis, in qua tres personæ sunt una substantia ; secundo loco illa præcellit, in qua, e contrario, tres substantiæ sunt una in Christo persona¹. »

Hinc etiam suspicari datur quanta sit vis amoris quæ in Christo naturam utramque copulat. Quia in tanta distantia erant duo extrema, ideo requirebatur ad illa unienda amor infinitus cum infinita potentia ; et, quia natura humana individuatur *intuitu* unionis cum Verbo, et unum esse ac subsistere cum ipso habet, amore intensissimo et indefectibili adhæret personæ quæ est suus terminus et finis.

VIII. Utrum unio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam (a, 10). — Adæquata responsio diversis conclusionibus traditur. 1° Si gratia sumitur pro voluntate Dei aliquid gratuito dantis, unio in Incarnatione facta est per gratiam. Etenim elevatio naturæ humanæ ad Deum ut est in se fit per gratuitam Dei voluntatem. Atqui unio hypostatica est maxima elevatio naturæ humanæ ad Deum ut est in se. Ergo facta est per gratuitam Dei voluntatem. Ratio majoris liquet. Natura humana participat quidem vi creationis ea quæ competunt Deo ut est creator, sed elevatio ad Deum secundum operationem propriam, esse pro-

1. S. BERNARD., *De Consider.*, lib. V, c. VIII, n. 9 ; *P. L.*, CLXXXII, 799-800.

prium, vitamque intimam excedit omnes naturæ exigentias, ac proinde, si fit, gratuito fit. Declaratur min. : Elevatio ad Deum prout habetur in Incarnatione major est elevatione gratiæ vel gloriæ ; nam ista est accidentalis tantum participatio naturæ divinæ, dum per ordinem hypostaticum elevatur creatura ad communionem ejusdem esse substantialis et personalis cum Deo.

2º Si gratia pro dono habituali accipitur, Incarnatio non est facta per gratiam tamquam per habitum medium quo duæ naturæ copularentur.

Unio quippe in Incarnatione in eo consistit quod natura humana uniatur in supposito divino. Atqui unio in supposito non fit mediante habitu, vel alio nexu, sed immediate. Ergo.

3º Si gratia sumitur pro quocumque dono gratis accepto, unio Incarnationis est gratia. Quod enim fit nullis præcedentibus meritis est gratia. Sed unio Incarnationis facta est nullis præcedentibus meritis, ut mox explicabitur. Ergo est gratia.

4º Si demum gratia sumitur pro dono increato, unio Incarnationis est maxima et potissima gratia. Maximum quippe donum quod possit creaturæ tribui est communicatio personæ infinitæ, quæ naturam nostram maxime ditat et nobilitat.

De gratia porro unionis sermo erit infra, ubi de gratia Christi.

ARTICULUS QUARTUS

DE CAUSA MERITORIA INCARNATIONIS

AD ART. 11° S. THOMÆ

I. **Quæstiones solvendæ.** — Tria præcipue quærentur: 1° utrum Christus meruerit Incarnationem vel mereri potuerit; 2° utrum aliquis homo meruerit aut mereri potuerit Incarnationem; 3° utrum saltem B. Virgo Incarnationem vel maternitatem divinam meruerit.

II. **Errores de merito Christi**¹. — Subordinatiani sæculo II et III somniarunt Jesum esse hominem purum, qui sanctissime vivendo meruit accipere Christum in baptismo: tunc quippe *æon Christus* descendit in *Jesum* et sic constitutus est *Jesus Christus*.

Paulus Samosatenus contendit Jesum actibus suis meruisse potestatem patrandi miracula, honoremque divinum ac nomen quod est super omne nomen, ita ut Dei Filius dicatur. Qui errores ipsum Incarnationis conceptum pessumdant. Nequit enim unio esse hypostatica, si Jesus est *accidentaliter* Deus

Juxta Arium, Verbum, quod est ante et super omnia, non tamen Deus per essentiam, assumpsit carnem et meruit divinitatis gloriam; quapropter unio cum Deo in hac theoria non est nisi accidentalis.

Juxta Theodorum Mopsuestenum et Nestorium, prosopon humanitatis, quia jam ante unionem cum Verbo existerat, potuit, propter eminentem sanctimoniam, mereri unionem cum prosôpo Verbi divini. — Constat jam ex præcedentibus unionem sensu nestoriano acceptam non esse substantialem, neque idcirco veram Incarnationem.

III. **Doctrina catholica.** — De fide est Christum non

1. Cf. SCHWANE et TIXERONT., *Hist. Dogm.*

meruisse Incarnationem per opera præcedentia. Definiunt enim concilia Ephesinum et Constantinopolitanum II in Christo non exstitisse hominem ante unionem hypostaticam, nec esse instans in quo Jesus non esset Deus¹.

Non potuit igitur mereri per opera præcedentia prioritate temporis ; quia, cum fuerit humanitas semper Verbo unita, omnia ejus opera subsecuta sunt Incarnationem. Nec per opera præcedentia prioritate naturæ. Nam hoc etiam modo prius est esse quam operari. Atqui Christus est, seu constituitur, per unionem. Ergo non potuit, ne prioritate quidem naturæ, ante Incarnationem mereri.

IV. Controversia quædam. — Concedunt unanimi ore theologi Christum non meruisse de facto Incarnationem per opera subsequencia ; sed potius Incarnationem esse principium omnium meritorum et satisfactionum in Christo. Potuisset ne tamen *absolute* Christus mereri Incarnationem in executione per opera subsequencia hoc sensu quod Deus decrevisset executionem Incarnationis intuitu meritorum Christi futurorum, quemadmodum rex aut imperator militem nobilitat ac præmiatur antecederet, intuitu futuri facinoris in bello.

Sententiam affirmantem sustinet Suarez²; at communius negant theologi, imprimisque Thomistæ³.

Ratio negandi ultro se præbet. Principium meriti non cadit sub merito, sicut nec terminus est principio suo prius. Atqui in Christo Incarnatio est principium meriti ; scilicet principium omnium meritorum, satisfactionumve in Christo, non est humanitas ut sic, sed suppositum Christi, id est persona Verbi humanitati conjuncta, ratione cujus merita illa sunt valoris infiniti. Ergo Incarnatio ipsa non cadit sub merito.

Objicitur : Sicut finis potest operari antequam existat, ita meritum potest consistere antequam sit principium a quo procedit.

Resp. : Negatur paritas et sequela. Causa quippe finalis,

1. DENZINGER, 113-124, 213-227.

2. SUAREZ, *De Incarnat.*, disp. sect. 4.

3. Cf. GONET, disp. VII, a. 3 ; SALMANT., disp. VII, dub. 2.

quia movet mediante cognitione, potest operari antequam existat, et, simul ut apprehenditur ejus amabilitas ab intellectu, attrahere valet agentem illumque determinare ; unde est in executione posterior effectu. At causa efficiens, quæ dat effectui esse physicum, nullatenus esse potest, etiam de potentia Dei absoluta, effectui posterior. Jam vero meritum non agit instar causæ finalis, sed potius instar causæ efficientis ; nam proprie efficit subjectum præmio dignum et ad præmium reapse disponit. Hinc rex qui nobilitat militem intuitu futuri facinoris agit ex liberalitate, at non coronat meritum proprie dictum.

Non est ergo possibile per actus futuros mereri quod jam in præsentī habetur. « Non potest esse, ait Angelicus, quod aliquis mereatur quod jam habet¹. » Implicat ergo ut Christus, qui habet jam Incarnationem ut principium meriti, possit per actus subsequentes illam mereri.

V. Quoad circumstantias Incarnationis quid meruerit Christus. — Distinctioni locus est. Vel enim agitur de circumstantiis quæ Incarnationem præcedunt et jam non cadunt sub merito ; aut quæ sunt ipsi ita connexæ et alligatæ ut unum quid cum ipsa efficiant, v. g., concipi de Spiritu Sancto, etc., et hac ratione sunt potius, sicut ipsa Incarnatio, principium meriti quam objectum et terminus meriti. Vel agitur de circumstantiis quæ sequuntur Incarnationem aut quæ non sunt necessario cum ipsa connexæ, ut annuntiari per angelos, manifestari per stellam, ministrari per angelos in deserto ; et istæ cadere possunt sub merito ; sicut etiam congruebat Christum mereri sui nominis exaltationem et illam gloriam corporis, quæ tamen jure nato jam ipsi erat debita. De his plenius infra.

VI. Nullius hominis opera mereri possunt Incarnationem de condigno. — Incarnatio in Scripturis exhibetur ubique ut opus misericordiæ et charitatis : « Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto². Beni-

1. S. THOM., *QQ. Disp. de Verit.*, q. 29, a. 6. Cf. *Summ. Theol.*, I^a II^{ae}, q. 114, a. 5.

2. LUC., I.

gnitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, *non ex operibus* justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit¹. » Unde et redemptio et theophania illa quæ est Incarnatio excedunt omnia justitiæ opera.

Probatur conclusio argumentis S. Thomæ.

Arg. I^{um}. Nullum opus attingere potest id quod transcendit ordinem in quo continetur. Atqui Incarnatio transcendit totum ordinem in quo opus meritorium continetur. Ergo nullum opus meritorium potest attingere Incarnationem. Prob. min. Opera meritoria continentur intra ordinem gratiæ et ordinantur ad vitam æternam, seu ad unionem beatæ mentis ad Deum per actum fruētis ; Incarnatio autem pertinet ad ordinem totaliter diversum et superiorem, qui est ordo hypostaticus, sive unio in esse personali.

Arg. II^{um}. Principium meriti non cadit sub merito. Atqui Incarnatio, in præsentī œconomia, est principium omnis gratiæ omnisque meriti. Ergo non cadit Incarnatio sub merito.

Arg. III^{um}. Cum Incarnatio sit reformativa et reparativa totius humanæ naturæ, si quis meruisset Incarnationem, bonum seu meritum unius hominis esset causa boni totius naturæ. Atqui puri hominis meritum seu bonum non potest esse causa boni totius naturæ. Ergo nullius puri hominis opus potest Incarnationem mereri. Declaratur min. Meritum puri hominis est semper finitum, reparatio autem totius naturæ infinitam quodammodo requirit virtutem. Ergo.

Argumentum istud concludit attenta præsentī œconomia² ; argumentum autem primum pro quavis hypothese valet, quia nunquam erit æqualitas inter opus meritorium, quod remanet semper in ordine accidentali gratiæ, et Incarnationem, quæ est in ordine hypostatico substantiali.

VII. De congruo tamen sancti patres, nempe iusti quibus facta fuit specialis revelatio Messiæ futuri, merue-

1. *Ad Tit.*, III, 4-5.

2. Cf. supra, q. I, a. 2, nis IV et seqq.

runt Incarnationem et quasdam ejus circumstantias. — Meritum de congruo est jus amicabile, seu magna congruentia ut amicus exaudiat amici preces et desideria. Atqui sancti patres erant hujusmodi, nempe amici et familiares, quibus Deus secreta committebat. Ergo meruerunt Incarnationem desiderando et petendo. « Congruum enim erat ut Deus exaudiret eos qui ei obediebant¹. » Eodem jure amicali meruerunt plures circumstantias loci, temporis, stirpis, v. g., quod de ipsorum semine nasceretur Messias, quod abbreviaretur tempus adventus propter vehementia desideria.

Licet, in genere causæ efficientis moralis, Incarnatio fuerit principium meriti sanctorum Patrum, quatenus receperint, intuitu meritorum Christi venturi, gratiam ipsam qua merebantur, in genere tamen causæ dispositivæ, Incarnationem de congruo meruerunt, quatenus illis instantibus precibus et ferventissimis desideriis ad recipiendum Christum se disponebant².

VIII. De merito B. Virginis Mariæ. — Argumenta superius allata evincunt B. Virginis opera, sicut cujusvis hominis puri, non potuisse Incarnationem mereri, cum nulla vigeat æqualitas inter opera gratiæ etiam præstantissimæ et ordinem hypostaticum, qui hæc omnia absolute excedit.

Quæritur vero utrum B. Virgo potuerit mereri de condigno maternitatem divinam, aut meruerit saltem de congruo illum gratiæ gradum quo digna fieret ut a Deo eligeretur tamquam mater, in hypothesis qua voluerit Deus matrem ex filiabus hominum eligere. Ad primum responsio est negativa; et certa dicenda, tametsi in contrarium asserat Gabriel Biel meruisse Mariam de condigno ut fieret mater Dei³.

Meritum quippe de condigno, cum debeat esse præmio adæquatum, debet quoque in eodem ordine cum ipso con-

1. S. THOM., q. II, a. 11.

2. Cf. GONET, disp. VII, a. 4; SALMANT., disp. VII, nis 62 et ss.; TOLET, In III P., q. 2, a. 11.

3. Cf. GABRIEL BIEL, dist. 4, q. 1, dub. 3. — TOLETUS, loc. cit., scribit: « Gabriel tenet quod B. Maria meruit de *condigno* esse matrem Dei, quod est contra communem sententiam. »

sistere. Atqui meritum B. Virginis remanet in ordine simpliciter inferiori ; nam est in ordine gratiæ, dum maternitas divina ad ordinem hypostasticum refertur. Ergo nequit B. Virgo mereri de condigno maternitatem divinam. Declaratur min. Id ad ordinem hypostaticum refertur quod terminatur ad Christum Deum et hominem. Atqui maternitas divina ad Christum Deum et hominem terminatur. Ergo ad ordinem hypostaticum refertur. « Maternitas B. Virginis est bonum aliquo modo infinitum pertinens ad ordinem superiorem gratiæ et gloriæ, nimirum ad ordinem hypostaticum : unde B. Virgini propter maternitatem Dei debetur excellentior cultus, quam cuilibet sancto, propter excellentiam gratiæ; ut notavit D. Thomas¹. Ergo merita Virginis, cum essent solum ordinis gratiæ, erant impropportionata respectu talis præmii, subindeque illud de condigno mereri non poterant². »

Ad secundum respondet ipse Angelicus : « B. Virgo dicitur meruisse portare Dominum omnium, non quia meruit ipsum incarnari, sed quia meruit ex gratia sibi data illum puritatis et sanctitatis gradum ut congrue posset esse mater Dei³. » — « B. Virgo non meruit Incarnationem, sed, supposita Incarnatione, meruit quod per eam fieret, non quidem merito condigni, sed merito congrui⁴. »

Plures theologi id intelligunt de merito congrui late sumpto, sicut Patres Veteris Testamenti meruerunt Incarnationem de congruo late accepto.

Licet concedi possit meritum respectu ipsius Incarnationis fuisse tantum de congruo lato, ut volunt plures Thomistæ⁵, existimamus tamen meritum B. Virginis respectu maternitatis sensu explicato esse de congruo proprie dicto.

Opera quippe creaturæ a Deo summe dilectæ et cujus gratia superat gratiam angelorum et hominum consummatam habent vim movendi Deum merito congrui veri ; nam creatura sic Deo grata et accepta habet congruitatem

1. S. THOM., II^a II^{ae}, q. 103, a. 4, ad 2.

2. GONET, loc. cit., n. CVI.

3. S. THOM., III P., q. 2, a. 11, ad 3.

4. II *Sent.*, dist. 4, q. 3, a. 1, ad 6.

5. Cf. SYLVIVS, in h. l. ; BILLUART, dissert. V, a. 3.

veram ad præmium. Atqui opera B. Virginis sunt hujusmodi ; habuit enim B. Virgo ab initio gratiam superiorem gratia hominum et angelorum consummata. Ergo opera et sanctitas B. Virginis id de congruo vero merebantur, ut, si Deus incarnationem libere intenderet, illam per Mariam efficeret.

Non ita sane intelligenda est illa sententia ut B. Virgo censeatur electionem suam ad maternitatem divinam meruisse : illa quippe electio est prorsus gratuita, radixque omnium gratiarum, ac subinde omnium meritorum in B. Virgine. At, vi prædestinationis vique gratiæ initialis, B. Virgo est creatura maxima Deo grata : quocirca Deus illam præ omnibus diligit, omnibusque anteponit, et idcirco, si vult aliquam mulierem in matrem sumere, debet, ex vera congruentia, illam præferre quæ est præ omnibus et super omnes dilecta. Huc spectant verba Angelici jam citata :
« *Supposita Incarnatione, meruit quod per eam fieret.* »

ARTICULUS QUINTUS

COMPLEMENTUM DOCTRINÆ DE UNIONE HYPOSTATICA

AD ART. 12 S. THOMÆ

I. De causa physica Incarnationis. — Nullam creaturam esse posse causam Incarnationis physicam principalem adeo liquet, ne minimum dubium quisquam ingerere potuerit Causa quippe quæ unit principaliter duo extrema non debet esse illis inferior, ac subinde habere debet virtutem adæquatam subsistentiæ Verbi, quæ humanitati conjungitur. At nulla creatura, etiam de potentia Dei absoluta, suscipere valet virtutem adæquatam subsistentiæ Verbi, quæ est simpliciter infinita. Ergo nulla creatura potest unire principaliter suppositum divinum et humanam naturam.

Controversia est de causalitate instrumentali. Triplex fuit in scholis sententia¹. Prima, quam tenent multi Thomistæ, ut Alvarez, Joannes a S. Thoma, Contenson, et insuper Molina, Vasquez, docet repugnare absolute ut creatura per modum instrumenti physici unionem hypostaticam attingat. Altera, cum Suarezio et Becano, probabile reputat B. Virginem de facto fuisse instrumentum quo Deus usus est ad conjungendam humanitatem cum persona Verbi.

Tertia, quæ est Cabreræ et Gonet, distinguit : de facto non fuisse B. Virginem physicum unionis instrumentum ; at non repugnare absolute ut detur instrumentum physicum unionis hypostaticæ.

Tenendum est 1° B. Virginem non fuisse instrumentum Incarnationis. Concursus enim B. Mariæ est illa proprie actio qua vere dici possit Dei genitrix. Atqui actio qua mulier dicitur vere mater non est instrumentalis, sed princi-

1. Cf. CONTENSON, dissert. II, cap. II, specul. III ; GONET, disp. VII, a. 1 ; BILLUART, dissert. V, a. 4 ; VASQUEZ, disp. xxv, cap. I.

palis in suo ordine, concurrendo nempe principaliter in illa operatione generativa quæ ad ipsum suppositum terminatur.

Unde, si SS. Patres quandoque Mariam vocant Incarnationis instrumentum seu organum, id accipiunt non sensu metaphysico, sed late et metaphorice, innuendo B. Virginem ministrasse materiam ex qua formatum est divinitus corpus Christi.

2º Repugnare instrumentum physicum Incarnationis proprie dictum. De ratione quippe instrumenti est operari prævie dispositive ad actionem causæ principalis. At non videtur quomodo instrumentum creatum posset operari dispositive, etiam ex parte modi operandi, respectu actionis quæ subsistentiam infinitam Verbi conjungit naturæ humanæ. Insuper, causa quæ physicè unit duo extrema debet in utrumque agere physice. Nullatenus porro intelligitur qua ratione valeat res creata agere physice, etiam instrumentaliter, in subsistentiam Verbi increatam. Ergo possibile non est instrumentum Incarnationis physicum.

Remanet igitur ut causa efficiens physica sit tota Trinitas. Unio quidem formalis est soli Verbo propria, sed unio activa, quia est opus quoddam, ad extra, est tribus personis commune, ut exponit concilium Toletanum XI, 675 : « Incarnationem quoque *tota Trinitas* operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Solus tamen Filius formam servi accepit in singularitate personæ, non in unitate divinæ naturæ, in id quod est proprium Filii, non quod commune Trinitati¹. » Opus illud eximium est miraculum miraculorum ; et, quia in eo infinite distantia conjunguntur, arguit infinitum amorem, cui infinita inservit potentia, ita ut de illo mirum in modum verificentur verba B. Virginis : *Fecit potentiam in brachio suo* !

Quanta sit igitur Dei bonitas erga humanam creaturam, in cujus commodum tam mirabilia operatus est !

II Hinc quæritur de supernaturalitate unionis hypostaticæ. — Constat jam causam Incarnationis physicam

1. DENZINGER, 284.

esse supernaturalem seu divinam ; explicandum superest an gratia unionis, et etiam gratia habitualis, sit naturalis an supernaturalis ; et quo sensu specialissimo unio sit supernaturalis.

III. Conclusio : Gratia sive unionis sive habitualis non fuit in Christo naturalis quasi ex principiis naturæ humanæ exorta ; sed dici potest naturalis duplici titulo : et quia procedit a natura divina Christi, et quia illam a nativitate habuit. — Probatur Ia pars. Utraque gratia est donum vere ac proprie supernaturale. Porro donum supernaturale nullatenus potest a natura humana originem ducere. Ergo neutra gratia dici potest hoc sensu naturalis ; sed est simpliciter et absolute gratuita.

Probatur II^a pars. Quod procedit ab aliqua natura propria Christo dici potest ipsi naturale. Atqui utraque gratia procedit a natura divina propria Christo : gratia quippe unionis est ipsa natura divina substantialiter unita, gratia vero habitualis est natura divina accidentaliter communicata, seu accidentalis participatio naturæ divinæ. Ergo utraque gratia, *sub hoc respectu*, dici potest naturalis in Christo.

Prob. III^a pars. Cum natura dicatur quasi *nascitura*, id vero quodam sensu dici potest naturale, quod a nativitate seu a conceptione habetur. Sed utramque gratiam Christus a nativitate et a conceptione habuit : in primo quippe Incarnationis et conceptionis momento fuit natura humana divinæ personæ unita et anima ejus fuit munere gratiæ repleta, adeo quidem ut Christus dicatur et sit a nativitate et a conceptione sanctus et Filius Dei : *Quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei*¹. Ergo utraque gratia dici potest hoc titulo naturalis.

IV. Unio Incarnationis est simpliciter et absolute ac singulari titulo supernaturalis. — Supernaturale dicitur absolute et simpliciter quod transcendit totam naturam, sive ex parte modi faciendi, sive ex parte rei quæ produci-
tur : sic in sanatione cæci et in resurrectione mortui, visio

1. Luc., I, 35.

restituta in oculo et vita reddita, corpori, sunt res ordinis naturalis, id solum quod est supernaturale est proprie causa efficiens ; in justificatione vero impii et causa justificans, Deus, est supernaturalis, et ipsa res, nempe gratia, est ordinis penitus supernaturalis. In Incarnatione porro causa efficiens est supernaturalis absolute, scilicet tota Trinitas, quæ conjungit active utramque naturam ; res ipsa, illud nempe donum subsistentiæ divinæ, illave duarum naturarum unio in unica Verbi persona, remanet supra totum naturæ ordinem.

Et hoc est supernaturale *singularis* omnino rationis. In cæteris quippe formis ordinis supernaturalis fit tantum *accidentalis* participatio Dei : vel participatio *transiens virtutis* et potentiæ Dei, ut in causalitate instrumentali, qua creatura concurrit ad productionem gratiæ aut miraculorum ; vel participatio *permanens operationis* Dei propriæ, ut in visione intuitiva et amore beatifico ; vel participatio *permanens ipsius naturæ*, ut in gratia sanctificante, quæ est formalis et physica naturæ divinæ communicatio accidentalis.

At unio hypostatica est *substantialis* communio, quatenus Verbum humanæ naturæ largitur suum esse et subsistere. Natura sane humana nunquam fit substantialiter divina nec divina substantialiter humana ; sed, propter unitatem personæ, quæ in duabus naturis subsistit, Deus dicitur substantialiter homo et hic homo substantialiter Deus.

In hoc proprie reponitur supernaturale *substantiale*, nec solum supernaturale *quoad substantiam*. Generatim habetur supernaturale quoad substantiam quum realitas ipsa secundum suam essentiam vel rationem formalem inspecta transcendit omnes naturæ vires et exigentias¹. Illud porro potest esse vel *substantiale* vel *accidentale*. Supernaturale autem quoad substantiam simul et substantiale, est supernaturale increatum, scilicet Deus in se aut Deus communicatus per unionem hypostaticam. Omne autem supernaturale quoad substantiam in creatis est accidentale, cum

1. Cf. P. GARRIGOU-LAGRANGE, *La surnaturalité de la foi*, mai-juin 1913, *Revue Thomiste*.

repugnet dari, etiam de potentia Dei absoluta, substantiam creatam supernaturalem.

Supernaturale *quoad modum* dicitur res quæ vires naturæ excedit, sive ratione causæ *efficientis*, ut in resurrectione mortui; sive ratione causæ finalis, sicut actus virtutum naturalium per charitatem in finem supernaturalem ordinantur.

Quia vero Deus ut est in se, in suo esse proprio vitaque intima, est supernaturale absolutum et per antonomasiam, supernaturale *quoad substantiam* dicitur quod proprie participat Deum ut est in se, nempe aut *naturam* ejus, ut monuimus de gratia sanctificante, aut operationem ejus, ut fit in visione et amore patriæ et in actibus *salutaribus* viæ, quibus homo essentialiter in Deum supernaturalem ordinatur¹. Participatio virtutis Dei in causalitate instrumentali respicit potius causam efficientem et idcirco vi sui dicit tantum supernaturale *quoad modum*. At poterit esse supernaturale *quoad substantiam*, si ordinetur ad rem proprie supernaturalem producendam; sic virtus instrumentaria quæ ad productionem gratiæ sanctificantis concurrat ad supernaturale *quoad substantiam* potius pertinet, ratione termini.

Unio igitur hypostatica est simul supernaturale *quoad substantiam* et supernaturale substantiale.

V. Inde colligitur gratiam unionis esse potissimum donum quod possit Deus creaturæ largiri. — Donum quidem gratiæ, licet præstantissimum, remanet semper in ordine accidentali; donum autem Spiritus Sancti, quamvis sit in se substantiale, non est unio substantialis, nam habitatio personarum divinarum in anima justī est tantum unio accidentalis, qualis inter templum et templi hospitem viget. At nihil concipitur substantialius quam habere cum Deo unum existere et subsistere, sicut etiam impossibile est nobiliorem et præstantiorem habere terminum quam ipsum Deum in persona.

VI. Ultima unionis hypostaticæ proprietas est indisso-

1. Cf. Tract. *De Gratia*, q. I.

lubilitas. — Fortiter inculcant SS. Patres unionem non fuisse in triduo mortis interruptam. Sic S. Leo M. prædicat unionem remansisse supplicio ac morte fortiolem, et S. Joannes Damascenus scribit : « Corpus et anima simul ab initio in Verbi persona existentiam habuerunt, ac, licet in morte divulsa sint, utrumque tamen eorum unam Verbi hypostasim habuit¹. »

Indissolubilitatem asserit Scriptura, dum testatur Christum Filium Dei et Filium Mariæ, quem constituit unio hypostatica, regnaturum absque fine : *Et regni ejus non erit finis*² ; vel sempiternum habere sacerdotium³ : quia enim sacerdotium Christi supponit unionem hypostaticam, ubi sacerdotium est æternum, indissolubilis quoque esse debet unio.

Concilium Chalcedonense confitetur unum Christum Filium Dei et Dominum nostrum in duabus naturis *inseparabiliter*, ἀχωρίστως, quæ inseparabilitas sensu pleno veram indissolubilitatem audit.

Id expressius docet concilium Toletanum XI (675) : « In quo Dei Filio duas credimus esse naturas : unam divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una Christi persona univit ut nec divinitas ab humanitate nec humanitas a divinitate possit aliquando sejungi⁴. »

Ratio theologica traditur ab Angelico⁵. Gratia unionis qua duæ naturæ conjunguntur in Christo est major gratia adoptionis qua homines sanctificantur ; et firmior ac magis permanens, quia hæc ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quamdam unionem affectualem. Atqui gratia adoptionis non perditur sine culpa. Ergo nec potest gratia unionis absque culpa amitti. Sed impossibile est contingere culpam in Christo. Ergo impossibile est solvi divinitatis ab humanitate unionem.

1. S. LEO M., *Serm.* 68, de *Passione Domini*, XVII, 3. 1 ; *P. L.*, LIV, 375 ; S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. xxvii ; *P. G.*, xciv, 1608. — Cf. S. THOM., III P., q. 50, aa. 1 et 2.

2. LUC., I, 31, ss.

3. *Hebr.*, vii, 24, xiii, 8.

4. DENZINGER, 283.

5. III P., q. 50, a. 2.

VII. **Pietatis corollarium.** — Debet ex hac consideratione pietas excitari et accendi. Discat anima fidelis de æterna Christi beatitudine et gloria gaudere, exemplo sérâphicæ Teresiæ, quæ mirum in modum exultabat illud audiendo : *Cujus regni non erit finis* ; discamus utique Christo per amorem indissolubiliter adhærere, ut regni nostri, sicut et regni ejus, nullus unquam sit finis !

QUÆSTIO TERTIA

De modo unionis ex parte Personæ assumentis

AD Q. III S. THOMÆ

Explicato modo unionis in seipsa, ulterius investigatur modus ex parte personæ assumentis, et hinc quæritur utrum sive persona sive natura divina possint assumere, aa. 1-3; utrum possint plures personæ assumere et plures naturæ assumi, aa. 4-7; ac tandem sermo fit de majori convenientia ex parte personæ Verbi, a. 8.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM PERSONA DIVINA ET NATURA DIVINA POSSINT

ASSUMERE

AD ART. 1-3 S. THOMÆ¹

I. Persona finita nequit assumere. — Certum et indubitatum est de facto nullam personam creatam subsistere in pluribus naturis; seu, aliis verbis, a nulla persona creata terminari aliam naturam. Personalitas quippe creata comparatur et commensuratur naturæ tamquam actus proprius potentiæ essentialiter ad ipsum ordinatæ. Ea porro est ratio potentiæ propriæ et actus proprii, ut adæquentur absolute, adeo scilicet ut actus proprius a propria potentia totaliter exhauriatur. Ergo personalitas creata a propria natura exhauritur et coarctatur, nec potest aliam terminare. Inde notat Sylvius² non esse audiendos qui dixerunt Joannem Baptistam, Malachiam, Melchisedech, fuisse

1. Cf. Commentatores in q. III.

2. SYLVIVS, in h. l.

angelos incarnatos ; sicut nec eos qui putant Antichristum fore diabolum incarnatum.

Quærent tamen scholastici utrum id fieri possit de potentia Dei absoluta¹. Duplex recitatur sententia : affirmant Scotus, Nominales, Becanus, Theophilus Raynaud ; negant vero Thomistæ, Suarez, Vasquez, Lugo, imo et Durandus, seu communius theologi.

Eligitur et probatur sententia negativa. Ratio assignatur ab Angelico « Hoc autem est proprium divinæ personæ *propter ejus infinitatem*, ut fiat in ea concursus naturarum, non quidem accidentaliter, sed secundum *subsistentiam*². »

Ex quo sic arguitur : Nulla personalitas creata potest, etiam de potentia Dei absoluta, fieri infinita. Atqui personalitas terminans plures naturas debet esse infinita. Ergo implicat absolute ut personalitas creata plures terminet naturas. Prob. min. Ut terminet plures naturas, debet supplere plures subsistentias distinctas, ac subinde illas continere perfecte, absque propria imperfectione, et idcirco formaliter eminenter. At nequit continere formaliter eminenter nisi sit infinita. Ergo. Prob. min. Continere formaliter eminenter plures subsistentias est illas continere prout conveniunt in ratione superiori entis. Sed continere in ratione superiori entis est complecti totum ens, nempe ens in tota sua latitudine quæ limite caret, ideoque continere infinite. Ergo nequit continere formaliter-eminenter plures subsistentias nisi sit infinita.

II. Personæ divinæ propriissime convenit assumere naturam creatam (a. 1). — Illi propriissime convenit naturam assumere quod est principium actus et terminus assumptionis. Atqui persona divina est simul principium actus et terminus assumptionis. Ergo personæ divinæ propriissime convenit assumere.

Prob. min. Principium assumptionis est ipsa actio divina, quæ naturam creatam evehit. Sed persona est principium actionis, quia personæ est agere. Ergo persona est principium assumptionis. Terminus vero assumptionis est id in

1. Cf. præsertim SALMANT. et GONET, in h. l. ; L. JANSSENS, vol. IV, p. 212.

2. S. THOM., hic, ad 2.

quo fit unio. Sed unio fit in persona. Ergo persona est terminus assumptionis.

III. **Solvuntur difficultates.** — *Objicitur* 1° : Non videtur quomodo personalitas divina possit naturæ creatæ communicari. Quod enim datur infinite in Deo exhauritur in ipso nec potest iterum ad extra se diffundere. Atqui personalitas divina se dat infinite in Deo. Ergo nequit ad extra creaturæ communicari.

Resp. : Difficultas illa ex imaginatione procedit. Unde neganda est major : nullatenus concedi potest bonum divinum, quod infinite se diffundit ad intra, ita exhauriri ut impossibilis fiat communicatio ad extra. Sicut fecunditas divina, quæ infinitam importat communicationem ad intra in Trinitate, potest adhuc se infinitis modis communicare ad extra, novas semper absque limite producendo creaturas ; ita personalitas divina, licet infinite se det ad intra, potest adhuc semper novas ac novas naturas perficere ac terminare, quin unquam exhauriatur.

Obj. 2°. Si persona divina naturam creatam assumit, fit quædam additio. Sed repugnat fieri personæ divinæ additionem. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Fit additio, quatenus bonum divinum communicatur naturæ assumptæ, concedo ; quatenus perfectio creata additur Deo, nego. Conced. min., et neg. conclus. ; quia per illam unionem non Deus, sed homo perficitur.

Obj. 3° : Si fit assumptio naturæ, fit communicatio personæ. Atqui persona est incommunicabilis. Ergo personæ divinæ non convenit assumere.

Resp. : Dist. min. : Persona est incommunicabilis, hoc sensu quod non possit assumi ab alio supposito, concedo ; hoc sensu quod non possit subsistere in pluribus naturis substantialiter unitis, subdist. : si agitur de persona creata, concedo, quia non potest supplere plures subsistentias distinctas ; si agitur de persona divina et infinita, nego. « Hoc autem est proprium divinæ personæ, propter ejus infinitatem, ut fiat in ea concursus naturarum, non quidem accidentaliter, sed secundum subsistentiam¹. »

1. S. THOM., hic, ad 2.

Obj. 4° Persona constituitur per naturam. Atqui repugnat ut constitutum assumat constituens. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Persona Christi constituitur per naturam divinam, concedo ; per naturam humanam, subdist. : simpliciter et absolute, nego ; secundum quid, ut est subsistens in hac natura, concedo. Contradist. min. : Repugnat ut aliquid assumat id a quo constituitur simpliciter, concedo ; id a quo constituitur secundum quid, sensu explicato, nego, quia hoc est potius effectus actionis assumentis. Et neg. conclus.

IV. **Licet assumere primo et proprie conveniat personæ divinæ, secundo tamen et ipsi naturæ divinæ convenit** (a. 2). — Probat. Illi proprie convenit assumere qui est simul principium et terminus assumptionis, secundo autem ei qui est principium, sed non terminus. Atqui personæ divinæ convenit esse simul principium et terminum, ut explicatum est ; naturæ autem convenit esse principium assumptionis, cum ejus virtute facta sit assumptio, sed non convenit esse terminum, quia non fit in natura. Ergo assumere convenit primo et proprie personæ, secundo autem naturæ.

Natura porro dicitur assumere, non quasi assumat *ad se*, sed solum quatenus assumit ad sui *personam*. Hac ratione explicatur cur interdum a Sanctis Patribus dicatur natura divina incarnata, non quasi sit in carnem conversa, sed quia naturam carnis assumpsit.

V. **De celebri formula : « UNA NATURA DEI Verbi INCARNATA. »** — S. Cyrillus Alexandrinus, quo efficacius unitatem substantialem in Christo contra Nestorianos vindicaret, formulam istam adhibuit : « *μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγῳ σεσαρκωμένη*¹, *una natura Dei Verbi incarnata.* » Quem loquendi modum jam usurpaverat Apollinaris sensu perverso, ut inficiaretur veritatem humanæ carnis in Christo² ; eo pariter abusi sunt monophy-

1. Cf. S. CYRILL., *Adv. Nestor. blasphem.*, II, col. 60, 6 ; *Epist.* XI, col. 193, *Epist.* XLVI, 12, col. 240-246.

2. Cf. LEONT., BYZANT., *De sectis*, act. VIII ; P. G., LXXXVI, 1251, ss. ; et Lib. *Adv. eos qui Apollinaris nonnulla proferunt*.

sitæ, quasi natura Verbi fuisset in carnem conversa vel absorbuisset humanam carnem, et una remaneat tantum natura post Incarnationem. — At alia prorsus acceptione formulam intelligit S. Cyrillus : $\phi\acute{o}\sigma\iota\varsigma$ usurpatur pro natura subsistente, quæ est ipsum suppositum divinum, et Christus exhibetur tanquam unum totum substantiale, quod est simul Deus et homo. Non sunt enim in Christo duæ substantiæ separatæ vel accidentaliter unitæ, sed divinitas et humanitas in ipso efformant unum substantiale, quod est Verbum incarnatum ; aliis verbis, in Christo est unicum suppositum, $\phi\acute{o}\sigma\iota\varsigma$, quod est suppositum Verbi.

Ceterum, etsi pro natura seu essentia acciperetur $\phi\acute{o}\sigma\iota\varsigma$, adhuc legitimus redderetur sensus. Nam notandum est, ut observat Billuart, « S. Cyrillum non dixisse simpliciter unam naturam, sed *unam incarnatam* ; et hoc verissimum est, cum sola natura divina sit incarnata. Quinimo, cum dicit *incarnatam*, aperte significat carnem esse hypostatice unitam Verbo, adeoque a Verbo distinctam, quo perimitur error Eutichetis¹. »

Formulam recte interpretatur et defendit concilium Constant. II, 553 : « Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel *unam naturam Verbi Dei incarnatam* dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, *unionione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est*, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis A. S.² »

Similiter concilium Lateranense sub Martino I, 649 : « Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et indiminute, absque tantummodo peccato, significata, condemnatus sit³. »

Licet ergo formula sit in se verissima, opportunum est illa non uti nisi adhibitis particulis vel adjunctis quæ omnes æquivocationes penitus removeant⁴.

1. BILLUART, dissert. IV, art. 1, obj. 1.

2. DENZINGER, 220.

3. Idem, 258.

4. Consuli possunt : PETAV., lib. IV, c. VII, ss. ; FRANZELIN,

VI. Utrum, abstracta personalitate per intellectum, natura possit assumere (a, 3)¹

Sensus quæsitæ duplex esse potest : 1° utrum, si natura divina cognosceretur ut subsistens in una persona, prout concipiunt philosophi vel Iudæi, posset nihilominus assumere ; 2° utrum, quamvis natura divina sit subsistens in tribus personis, possit tamen, ratione subsistentiæ tribus communis, naturam creatam assumere, ita ut diceretur Deus incarnari, quin ulla incarnaretur persona, sicut dicitur creator. Instituitur quæstio propter nostrum intelligendi modum. Si enim Deus cognoscitur ut est in se, jam impossibile est aliquid a Deo abstrahere per viam resolutionis, quia, totum quod est in Deo est unum salva distinctione personarum ; si vero intellectus suo modo intelligit Deum, scilicet divisim et multipliciter, possumus aliqua in Deo abstrahere. Quibus prænotatis, respondetur :

1° Abstractis personalitatibus per intellectum suo modo intelligentem divina, potest natura divina creatam naturam assumere.

Probatur breviter. Duo importat assumptio : principium et terminum. Sed, facta per intellectum hac abstractione, remanet principium, nimirum omnipotentia divina ; remanet pariter ipse terminus, scilicet persona divina, quæ concipitur una in una natura. Ergo, habita illa abstractione, potest divina natura assumere.

2° Ratione subsistentiæ communis potest natura divina creatam naturam assumere. Ita communius Thomistæ, contra Vasquez et alios plures².

Probatur. Personæ non subsistunt ut distinctæ nisi quatenus subsistunt jam in natura divina. Ergo debet esse ratio qua personæ subsistunt in natura. Sed ratio subsistendi in natura divina est quædam subsistentia communis

thes. XXXV ; L. JANSSENS, t. IV, pp. 214, ss. ; TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, t. III, p. 69.

1. Consulantur commentatores in h. l. ; CAJETAN., SYLVIVS, JOAN. A S. THOMA, SALMANT., GONET, etc.

2. Pro difficultatum solutione, cf. GONET, disp. VIII, a. 3.

et absoluta, sicut ipsa natura. Ergo concipienda est aliqua subsistentia communis et absoluta in divinis. Porro quod est ratio subsistendi in natura divina potest a fortiori esse ratio subsistendi in natura creata, quia continet eminenter quidquid præstare valet subsistentia creata. Ergo ratione subsistentiæ communis natura divina potest naturam creatam assumere.

ARTICULUS SECUNDUS

UTRUM POSSINT PLURES PERSONÆ ASSUMERE

ET PLURES NATURÆ ASSUMI

AD ART. 4-7 S. THOMÆ

1. **Una persona divina potest naturam creatam assumere, quin assumant aliæ personæ** (a. 4). — Contra quosdam hæreticos, Hermogenem, Praxeam, Sabellianos, patripassianos, qui, distinctionem personarum non attendentes, asseruerunt non posse incarnari et pati Filium nisi Pater incarnetur et patiatur.

Conclusio est de fide. Concilium Toletanum XI, 675, declarat : « Incarnationem quoque hujus Filii Dei tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. *Solus tamen Filius formam servi accepit*, in singularitate personæ, non in unitate divinæ naturæ, in id quod est proprium Filii, non quod est commune Trinitati¹. »

Probatur ratione theologica. Actio uniendi et assumendi est operatio ad extra ideoque tribus personis communis, sed unio formalis competere potest uni personæ quin alteri competat.

Sic breviter proponi potest argumentum S. Thomæ : Assumere importat actionem assumentis et terminum assumptionis. Atqui, licet principium et actio assumendi sit communis tribus personis, terminus tamen convenit uni personæ quin simul tribus conveniat. Ergo. Declaratur min. Terminus est persona. Jam vero, sicut una persona est a cæteris distincta, ita distinctam habet personalitatem, quæ communicari potest quin alterius personalitas simul communicetur.

II. **Quælibet ex personis divinis potest naturam huma-**

1. DENZINGER, 284.

nam assumere (a. 5). — Doctrina certa. Quidquid potest Filius potest et Pater et Spiritus Sanctus. Sed Filius potuit Incarnari. Ergo similiter Pater et Spiritus Sanctus.

Assumptio quippe importat principium et terminum. Quælibet autem persona potest esse principium et terminus. Ergo quælibet persona potest assumere. Prob. min. Principium assumptionis est virtus divina. Sed virtus divina est tribus personis communis. Ergo tribus personis convenit esse principium. Ut vero persona sit terminus assumptionis, debet habere propriam personalitatem cui competat virtus terminativa infinita. Sed quælibet persona habet propriam personalitatem, cui competit virtus infinita in subsistendo et terminando. Ergo quælibet persona potest esse terminus assumptionis.

Vel alio modo, virtus divina est indifferens ad omnes personas. Quod vero indifferens est ad plura potest ad quodlibet eorum terminari. Ergo virtus divina potest ad quamlibet personam terminari, ac proinde valet cuilibet personæ humanam naturam conjungere.

III. In illa ergo hypothesi filiationem nostram adoptivam a singulis personis reciperemus. — A Filio quidem incarnato, tanquam ab *exemplari*, quia filiatio adoptiva est ad similitudinem adoptionis naturalis; a Patre autem incarnato, tanquam a *principio* naturalis filiationis; a Spiritu Sancto, tanquam a *nexu communi* Patris et Filii¹.

IV. Aliquid specialiter notandum de Patre. — Pater, qui est innascibilis secundum nativitatem æternam, nasceretur secundum nativitatem temporalem; quæ duo non se mutuo excludunt, quia Deus incarnatus remanet totus *in suis*, sicut est totus *in nostris*. Sed Pater incarnatus non propterea diceretur *missus*: nam missio importat ut persona missa procedat ab alio et incipiat esse alicubi secundum effectum novum, unde mitti dicitur Filius Dei secundum incarnationem, eo quod sit ab alio; at Pater incarnatus, licet inciperet habere in natura humana novum essendi modum, non idcirco procederet ab alio.

1. S. THOM., hic. ad 2.

V. **Quædam regulæ loquendi.** — Tres personæ incarnatæ in tribus naturis humanis essent quidem unus Deus incarnatus, non tres Dii incarnati; sed aliunde diceretur rectissime: sunt in incarnatione, tres Homines-Deus, siquidem quælibet persona esset Homo-Deus. Stupendum sane amoris mysterium: tres Homines-Deus, vel tres divinæ personæ incarnatæ, conversantes nobiscum, quo efficacius in amorem Dei rapiamur!

VI. **Non est impossibile divinis personis ut duæ vel tres assumant unam numero naturam humanam, licet impossibile sit ut assumant unam personam humanam** (a. 6). — Constat ex supradictis tres personas posse eandem naturam humanam assumere ratione subsistentiæ communis qua dici posset Deus incarnatus etsi nulla persona esset incarnata. Quæritur in præsentī utrum personæ id valeant rationæ propriæ personalitatis, ita ut tres in eadem numero natura humana incarnentur. Negant Scotistæ, Lugo¹; affirmant vero communius theologi post D. Thomam².

Probatur sententia thomistica. Quod natura humana assumatur provenit, non quidem a natura humana, sed a potentia divinæ personæ, juxta effatum S. Augustini: talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis³. Atqui hæc est ratio divinarum personarum ut una non excludat aliam a communione ejusdem naturæ, sed solum a communione ejusdem personæ. Ergo possibile est tres personas assumere unam naturam humanam, licet non possint unam assumere personam. Explicatur min. Personæ divinæ se excludunt quidem in proprietatibus personalibus, quæ ita sunt unius ut alteri non convenient; at non se excludunt a communione ejusdem naturæ divinæ, prout fert axioma: In Deo omnia unum sunt ubi non obviat relationis oppositio. Cur ergo se excluderent a communione ejusdem naturæ humanæ? Non possunt sane humanam personam assumere,

1. Cf. LUGO, disp. XVIII, sect. 6.

2. De mente S. ANSELMI et S. BONAVENTURÆ, aliqui dubitant, verumtamen ipsos D. Thomæ consentire existimat cl. L. JANSSENS, t. IV, p. 227-233.

3. S. AUGUSTIN., *Epist. ad Volus.*, n. 8; P. L., xxxiii, 519.

quæ, eo ipso quod propriam habeat subsistentiam, est sui juris et jam incommunicabilis ; at respectu ejusdem naturæ humanæ quod potest una persona et alia eodem jure simul potest. Unde eandem naturam quam terminat Filius potest simul terminare Pater, et similiter Spiritus Sanctus.

— Difficultas fieri solita hæc est : Non potest unum et idem dependere a pluribus causis totalibus et adæquatis. Atqui, si tres personæ divinæ eandem assumunt naturam, idem pendet a pluribus causis totalibus et adæquatis. Ergo.

— *Resp.* : Dist. maj. : Idem non potest dependere a pluribus dependentia proprie *causali*, concedo ; dependentia solum *terminativa*, nego. Contradist. min., et nego conclus.

— Non potest quidem dari duplex causa adæquata ejusdem effectus¹ ; sed terminatio non est hujusmodi. Sicut enim in humanis relatio paternitatis, quæ terminatur adæquate in uno filio, potest adhuc in alio terminari, quia in illo extenditur ; ita terminatio naturæ humanæ quæ fit ab una persona divina potest ad aliam extendi et ab illa eodem jure fieri ; et, sicut terminatio paternitatis fit novo modo in novo filio ad quem extenditur, ita terminatio naturæ humanæ fit novo modo ab alia persona ad quam extenditur quæque potest ipsi præstare novo modo quod jam alia præstabat.

VII. In hac porro hypothesi non essent tres homines sed unus homo. — Ita S. Thomas et ejus discipuli, communius, licet dissentiant Cajetanus, Medina, etc. « Dicendum quod in hoc positione facta, scilicet quod tres personæ assumerent unam naturam humanam, verum esset dicere quod tres personæ essent unus homo propter unam naturam humanam. Sicut enim nunc verum est dicere quod tres personæ sunt unus Deus propter unam divinam naturam ; sic verum esset dicere quod essent unus homo propter unam naturam humanam². » — Quæ comparatio evincit omnino D. Thomam loqui de unitate simpliciter, non vero de unitate solum secundum quid, ut interpretatur Cajetanus.

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. V, pp. 108, ss.

2. S. THOM., hic ad. 1.

Ut multiplicentur nomina substantiva concreta, oportet multiplicari simul et naturam et suppositum : ut enim sint tres patres vel tres filii, debent esse tria supposita et tres naturæ. Atqui, si tres personæ assumunt unam numero naturam, multiplicantur tantum supposita, non multiplicata natura. Ergo nomen substantivum concretum hominis non multiplicatur; ergo tres personæ divinæ in eodem numero natura humana erunt unus Homo-Deus.

VIII. Una persona divina potest plures naturas humanas simul assumere (a. 7). — Cum assumptio importet principium et terminum, poterit una persona divina plures naturas assumere, si neque ex parte principii neque ex parte termini ulla deprehendatur repugnantia. Porro ex neutro capite repugnat. Ergo. Prob. min. Principium est potentia divina, quæ infinita est. De ratione porro infiniti est ut nunquam exhauriatur, nec ad unum effectum, seu unam unionem, limitetur, sed novum semper ac novum similem producere queat. Ergo ex parte principii nihil implicat. — Terminus autem est personalitas divina. Atqui ratio personalitatis divinæ, cum sit infinita sicut ipsa potentia, nullatenus exhauritur in terminando unam naturam, sed potest alias et alias in infinitum actuare, perficere, terminare.

Posset itaque divina persona multas humanas naturas simul sibi unire, imo utrumque sexum, ut hoc pacto utrumque sanctificaret et glorificaret.

IX. In hac hypothesisi in qua supponitur persona divina plures naturas humanas assumere, esset unus Homo-Deus, non plures Homines-Deus. — Ita communius Thomistæ, contra Scotum, Durandum, Capreolum. Ratio fuit jam assignata.

Ut multiplicentur nomina substantiva concreta, debent multiplicari simul et natura et suppositum. Sed in illa hypothesisi multiplicatur sola natura, non vero suppositum. Ergo non multiplicaretur substantivum concretum *homo*; ergo non essent plures homines, sed unus homo, habens

plures naturas humanas, sicut homo duobus vestimentis indutus non dicitur duo vestiti, sed unus vestitus duobus vestimentis.

Dici posset tamen Verbum *pluries* incarnatum, sicut idem homo dici potest pluries vestitus aut pluries coronatus¹.

1. Cf. S. THOM., hic ad 2 ; GONET, loc. cit., L. JANSSENS, in h. l.

ARTICULUS TERTIUS

DE MAJORI CONVENIENTIA INCARNATIONIS FILII

AD ART. 8 S. THOMÆ

I. **Sola persona Filii humanam naturam assumpsit ; et convenientissimum quidem fuit personam Filii incarnari.**

I^a pars est de fide contra modalistas et patripassianos, qui Incarnationem et passionem Patri æque ac Filio tribuebant.

Scriptura apertissime testatur Incarnationem soli Filio esse propriam. Angelus qui mysterium nuntiat prædicit : « Quod nascetur ex te Sanctum vocabitur *Filius Dei*¹. » S. Joannes id expressissime asserit : « *Verbum* caro factum est.. Vidimus gloriam ejus quasi *Unigeniti* a Patre... *Filius*, qui est in sinu Patris, ipse enarravit². » — Ipse Christus se exhibet ut Filium incarnatum : « Sic Deus dilexit mundum ut *Filium* suum unigenitum daret³. » Pater idem profert testimonium « Hic est *Filius* meus dilectus, in quo mihi bene complacui : ipsum audite⁴. » — S. Paulus id pariter inculcat : « Proprio *Filio* suo non pepercit Deus⁵... Misit *Filium* suum factum ex muliere, factum sub lege⁶. »

Doctrina Ecclesiæ constat et factis et authenticis declarationibus. Factis quidem, nam et catholici doctores et summi pontifices, ut Zephyrinus et Callistus, statim patripassianis obstiterunt, recolendo solum Filium esse pro nostra salute incarnatum et passum. Declarationibus solemnioribus. Symbola enim omnia confitentur Filium Unigenitum esse pro nobis incarnatum, passum. Concilium

1. LUC., I, 35.

2. JOAN., I, 14, 18.

3. JOAN., III, 16.

4. MATTH., XVII, 5.

5. Rom., VIII, 32.

6. Gal., IV, 4.

Constant. II, 553, tradit illum qui est incarnatus esse Deum Verbum, Dominum Jesum Christum *unum de Trinitate*¹. Concilium Toletanum XI, 675 : « *Solus tamen Filius formam servi accepit, in singularitate personæ, non in unitate divinæ naturæ, in id quod est proprium Filii, non quod est commune Trinitati*². »

Traditionem patristicam egregie resumit S. Fulgentius : « Sicut ergo secundum illam divinitatem, qua unum sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, neque Patrem natum credimus neque Spiritum Sanctum, sed *solum* Filium natum catholica fides et credit et prædicat... Idem tamen Unigenitus Deus secundo natus est : semel ex Patre, semel ex matre : natus est enim de Patre Deus Verbum, natus est de matre Verbum caro factum³. »

Prob. II^a pars. Arg. I^{um}. Congruentius conjunguntur quæ sunt magis similia et convenientia. Atqui Verbum specialiter habet convenientiam ad totam naturam et præcipue ad naturam humanam. Ergo Verbum congruentius assumit naturam humanam.

Prob. min. Verbum est exemplar totius naturæ creatæ ; exemplar porro est forma cui agens intendit opus suum assimilare. Ergo Verbum specialiter habet similitudinem cum tota natura, cujus est archetypus. Præcipue vero cum natura humana. Etenim propria hominis perfectio est cognitio intellectiva et præsertim sapientia. Atqui Verbum est terminus cognitionis paternæ et est Sapientia increata. Ergo præcipuam habet convenientiam cum homine, cujus cognitio et sapientia sunt propria perfectio.

Hinc eruitur singularis congruentia ut Verbum hominem lapsum reparet.

Convenientius reparatur res a quo in principio facta fuit, sicut artifex per formam artis qua artificiatum condidit, ipsum, si collapsum fuerit, restaurat. Atqui Verbum est forma, seu causa exemplaris, per quam homo fuit conditus. Ergo per Verbum debuit homo collapsus reparari.

1. Can. 4 et 5 ; DENZINGER, 216-217.

2. DENZINGER, 284.

3. Cf. S. FULGENT., *De Fide ad Petrum*, c. II, n. 7-10 ; P. L., LXV-675, ss. — De valore et momento hujus testimonii, cf. Card. FRANZELIN, thes. XXXII ; L. JANSSENS, pp. 244-246.

Arg. II^{um}. Finis Incarnationis est ut restituatur homini filiatio divina, quam per peccatum amiserat. Atqui summe congruit filiationem *adoptivam* per Filium Dei *naturalem* nobis restitui, cum filiatio adoptiva sit participatio quædam filiationis naturalis. Ergo convenientissimum fuit Dei Filium incarnari.

Arg. III^{um}. Quia primus homo peccaverat appetendo inordinate scientiam et similitudinem Dei, debuit ab ea persona reparari quæ est vera scientia, veraque sapientia et naturalis imago Dei. Sed hæc persona est Verbum. Ergo debuit per Verbum reparari.

II. **Aliæ congruentiæ.** — A sanctis Doctoribus proponuntur, quæ sic breviter compendiari possunt : Convenientissimum fuit ut qui est in æternitate Filius ex Patre sine matre fieret filius in tempore ex matre sine patre ; ut qui est medius inter Patrem et Spiritum Sanctum fieret mediator inter Deum et hominem ; ut Verbum quo in Deo dicuntur omnia nobis etiam diceret Dei secreta ; demum, ut Pater qui est ingenitus in divinis non fieret genitus in humanis per temporalem Incarnationem¹.

III. **De formula :** « **UNUS DE TRINITATE PASSUS EST** ». — Christus Jesus est revera unus de Trinitate, nimirum secunda persona pro nobis incarnata. Hinc a monachis Scythis invecta fuit formula : « *Unus de Trinitate passus est.* » Quidam vero hæretici effatum ita interpretati sunt, ut monophysismo faveret, quasi natura divina passa fuisset. Imo, nonnulli ex ipsis celebri Trisagio ab ipsa Chalcedonensi Synodo decantato : « Sanctus Deus, Sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis », impie addebant : « Qui *crucifixus* es pro nobis », et idcirco divinam naturam trium personarum passibilem asserebant et mortalem.

Quæstio fuit a monachis Scythis ad Hormisdam Papam delata ; qui tamen nondum opportunum existimavit rem

1. S. FULGENT., loc. cit., ; S. ANSELM., *De Fide Trinitatis* et *Cur eus homo* ; P. L., CLVIII, 276, ss. 407, ss. — De triplici ratione quam affert S. ANSELMUS, cf. L. JANSSENS, p. 238-240.

definire. Sed alii monachi Constantinopolitani, Accemetæ, iterum formulam impugnarunt, quasi silentium summi Pontificis esset loco damnationis habendus. Tunc Justinianus imperator supplices litteras misit ad Joannem Papam II, qui formulam : « Unus de Trinitate passus est » approbavit, anno 534 : « Probavimus catholicam imperatoris fidem et ita esse propheticiis et apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus. Unum enim ex Sancta Trinitate Christum esse, hoc est unam de tribus Sanctæ Trinitatis personis sanctam esse personam sive subsistentiam, quam Græci ὑπόστασιν dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus¹. » — Iterum approbatur formula in concilio Constant. II, ubi Christus pluries vocatur *unus de Sancta Trinitate*².

Idem ergo, qui est unus de sancta Trinitate et absolute impassibilis in natura divina, passus est et crucifixus secundum naturam assumptam.

Christo igitur Filio Dei incarnato, Homini-Deo, Creatori et Redemptori, sit laus, honor et amor !

1. DENZINGER, 201.

2. Can. IV et can. V ; DENZINGER, 216, 217.

QUÆSTIO QUARTA

De modo unionis ex parte assumpti

AD Q. IV-VI S. THOMÆ

Postulat ratio rerum, ut jam comperto quænam persona possit assumere, inquiratur de natura assumptibili tum in seipsa tum in concreto (q. iv) ; de integritate naturæ assumptæ (q. v) ; de ordine assumptionis (q. vi).

ARTICULUS PRIMUS

DE NATURA ASSUMPTIBILI¹

AD Q. IV S. THOMÆ

I. **Notio assumptibilis.** — Aliquid assumptibile dicitur quod aptum est ut a persona divina assumatur. Quæ aptitudo considerari potest vel *absolute* secundum solam potentiam passivam assumpti et solam potentiam activam assumptis, et sic quæritur utrum omnis substantia sit a Deo assumptibilis ; vel *hypothetice et relative*, attento fine Incarnationis, quo sensu quæritur quænam natura congruentiam habeat ad assumptionem. Hic iterum duplex congruentia attenditur : una ad finem Incarnationis simpliciter obtinendum, qua ratione quælibet natura capax meriti et satisfactionis potest assumi² ; altera ad finem Incarnationis melius obtinendum, et jam sola natura humana est proprie assumptibilis. De singulis est discurrendum.

II. **Accidens non potest assumi immediate ad subsistentiam divinam.** — Ita communius theologi, dissentien-

1. Cf. Commentatores in h. l., CAJETAN, SYLVIUS, GONET, SALMANT.

2. Cf. supra, q. i, art. ii.

tibus tamen Medina, Valentia, Nazario. Agitur de assumptione immediata, quia constat accidentia humanæ naturæ in Christo assumi a Verbo divino mediante eorum subjecto, nempe substantia cui inhærent.

Ut porro aliqua natura immediate assumatur a persona divina, debet esse capax subsistentiæ propriæ, capaxve existendi per se, siquidem assumptio id importat ut subsistentia propria a substantia divina suppleatur. Atqui accidens non habet subsistentiam propriam nec etiam divinitus fieri potest capax existendi per se. Ergo nequit accidens immediate assumi ad subsistentiam divinam. Prob. min. Ratio accidentis et ratio subsistendi per se mutuo se excludunt, ita nempe ut, etiam quando accidens sustentatur divinitus a substantia separatum, non fiat ens per se existens positive, sed tantum negative, quatenus, licet non sit actu in subjecto, retineat semper exigentiam ad inhærendum subjecto. Quare, si accidens fieret capax subsistentiæ, eo ipso amitteret rationem accidentis.

Attamen, juxta Thomistas, accidens propriam habet existentiam ab existentia substantiæ distinctam¹. Hinc inferunt multi ex schola thomistica, sicut Alvarez, Joannes a S. Thoma, Gonet, etc.², non implicare ut accidens uniatur immediate cum existentia divina, quia hæc potest supplere eminenter omnem existentiam creatam. Quæ sententia eo tantum sensu probari potest, ut existentia divina accidenti præstet *nobiliori* modo quod præstabat existentia propria, non vero ut sit actus *proprius* accidentis, illud complendo, sicut existentia propria complebat; nam existentia propria est actus accidentalis complens potentiam accidentalem, existentia autem divina est actus superexcedens qui potest eminentiori modo *terminare*, seu perficere et coronare, potentiam creatam sive substantialem sive accidentalem: quemadmodum essentia divina in visione beatifica se habet per modum actus terminantis intellectum creatum, qui est potentia accidentalis.

Non repugnat itaque accidens terminari actu divino, licet repugnet accidens fieri subsistens.

1. Cf. nostr. *Curs. Philos. Thomist.*, t. VI, p. 19, ss.

2. Cf. GONET, disp. IX, a. 3.

III. Quælibet substantia creata, etiam incompleta, quæ potest saltem divinitus existere in seipsa, est assumptibilis a persona divina. — Omnis quippe natura quæ est potentia proprie substantialis et habere potest existentiam propriam, potest esse capax actus illius substantialis qui est subsistentia.

1° Compositum ex materia et forma est hujusmodi. Quocirca non repugnat metaphysice theoria quam adstruebant *impanatores*, nimirum Verbum divinum uniri pani hypostatice in Eucharistia. Contradicit quidem fidei catholicæ, nam corpus hujusmodi esset corpus panaceum, non autem verum Christi corpus humanum, de Virgine natum, vere passum, immolatum in cruce pro homine, nunc immortale et gloriosum, quale in Eucharistia continetur; at conceptio in seipsa non implicat absolute.

2° Materia prima, quia non potest sine forma substantiali donari existentia creata¹, nec etiam potest actuari per existentiam aut subsistentiam divinam. Quapropter, si assumitur materia prima, debet cum forma substantiali assumi. Ita communiter Thomistæ, præter Bannez.

3° Anima separata capax est subsistentiæ et existentiae propriæ. Ergo poterit persona divina assumere animam rationalem separatam a corpore, destruendo propriam subsistentiam et existentiam et divinam subrogando. Vel etiam potest Deus creare animam rationalem et impedire ne ab illa resultet propria existentia et subsistentia, ut loco illius subrogetur personalitas et existentia divina².

4° Forma vero substantialis corporea, quia non est pura potentia sicut materia, sed actus determinatus, potest per miraculum a materia separatim existere, non secus ac accidens separatum a subjecto; et, quia est de genere substantiæ, capax est termini substantialis, et idcirco assumi potest ad subsistendum eminentiori subsistentia personæ divinæ.

5° Partes integrales, ut manus, pedes, quamdiu sunt unitæ toti composito, non habent existentiam propriam sed unica compositi existentia et subsistentia existunt et sub-

1. Cf. *Curs. Phil. Thomist.*, t. II, p. 131-133.

2. GONET, loc. cit., n. XLVI.

sistunt¹; unde, si assumantur, debent cum toto composito assumi. Si vero a toto separantur, jam subsistentiam et existentiam propriam consequuntur ab existentia et subsistentia illius compositi distinctam, ac proinde assumi possunt, etiam illo toto non assumpto².

IV. Si spectetur congruentia absoluta, sola natura prædita intellectu et voluntate est assumptibilis.

Congruentia absoluta ea est qua potest obtineri et procurari simpliciter finis Incarnationis. Jam vero finis Incarnationis, scilicet redemptio, obtineri nequit nisi assumpta natura prædita intellectu et voluntate. Ergo. Minor abunde constat ex dictis superius de necessitate Incarnationis. Natura enim quæ assumitur ad reparandum debet esse tum meriti tum et satisfactionis capax. Utrumque porro, tam meritum quam satisfactio, sunt opera libera, quæ ab intellectu et voluntate procedunt. Potuissent absolute angelus et anima separata, utpote actuum moralium capaces, assumi ad reparationem et redemptionem.

V. Si vero spectetur congruentia perfecta, convenientius fuit naturam humanam præ alia quacumque assumi (a. 1).

— Illa natura et præ cæteris convenientius assumitur cui competunt simul et congruentia quæ est *dignitas* et congruentia quæ est *necessitas* reparationis. Atqui hæc duo simul sumpta soli naturæ humanæ conveniunt. Ergo. Prob. min. 1° Hæc duo humanæ naturæ conveniunt. Cum persona dignitatem importet ordinis rationalis, id congruentiam habet ad unionem in persona, quod est capax cognitionis intellectivæ, et congruentiam habet ad unionem cum persona divina, quod jam capax est ut Deo uniatur per cognitionem et amorem. Atqui natura humana est capax cognitionis rationalis, et pariter capax ut Deo uniatur per operationem cognoscendo nempe et amando. Ergo habet congruentiam dignitatis. Aliunde habet necessitatem reparationis, quippe quæ fuit tota in Adamo lapsa. 2° Hæc duo nulli alteri naturæ præter humanam competunt.

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. II, p. 149, 150, t. V, p. 260.

2. GONET, n. LV, ss.

Non quidem naturæ irrationali; quia, cum nequeat uniri Deo per operationem, cognoscendo et amando, a fortiori nequit conjungi secundum esse personale, ut nervose exprimit Angelicus: « Et ideo creatura irrationalis, quæ deficit ab unione ad Deum per operationem, non habet congruitatem ut uniatur ei secundum esse personale¹. » Unde naturæ irrationali utrumque deest.

Nec etiam naturæ angelicæ; quia, licet conveniat dignitas, deest tamen necessitas. Primo, quia non tota decedit natura angelica. In homine quippe est una species, et, vi ordinationis divinæ, Adam ita constitutus est omnium caput, ut lapso primo homine, lapsa sit tota natura, etiam in singulis; in angelis vero tot sunt species quot individua, nec ullus angelus fuit institutus aliorum caput: unde lapsa natura in uno vel pluribus angelis, non idcirco labitur tota natura angelica. Secundo, quia natura angelica est *irreparabilis* de potentia Dei ordinaria, id est consentanea naturæ Angelorum: angeli quippe, sicut intelligunt immutabiliter, ita volunt immutabiliter; hinc effatum: *quod hominibus est mors hoc angelis est lapsus*, sicut nempe homo post mortem est inconvertibilis, ita angelus statim post lapsum². Tertio, quia angelus propria voluntate, absque tentatione peccavit, homo vero tentatione externa inductus. Demum, sufficebat ut angelus intelligibiliter a Deo instrueretur; sed congruebat ut homo per Deum-Hominem edoceretur.

2. VI. **Filius Dei nec assumpsit nec assumere potuit humanam personam** (a. 2). — Doctor Angelicus sub *novo medio* considerat quæ jam q. II solvit; nam q. II rem ex parte sumentis speculatur, hic ex parte assumpti; ibi inspicitur persona, ut est terminus unionis, hic vero persona ut præintelligitur assumptioni et est unioni logice saltem prior.

Refellitur iterum error qui et unionem substantialem et maternitatem divinam negat. Si enim Verbum assumpsit personam humanam, B. Virgo genuit hominem purum, non Deum: quæ est hæresis nestoriana.

1. S. THOM., hic, ad 2.

2. Cf. Tract. *De Angelis*, p. 137, ss.

Probatur conclusio. Quod assumitur præintelligitur assumptioni. Atqui persona unioni nec præintelligitur nec præintelligi potest. Ergo nec assumitur nec potest assumi.

Declaratur major. Aliquid assumitur in quantum ab aliquo ad se sumitur. Non potest vero ab alio ad se sumi nisi jam sit. Ergo quod assumitur jam est jamque, logice saltem, præintelligitur assumptioni. Prob. min. Persona in assumptione non potest præintelligi, quia est præcise terminus in quo ambæ naturæ copulantur. Cæterum, si præintelligeretur persona assumptioni, aut corrumpere per assumptionem et jam frustra esset assumpta, aut persisteret post assumptionem, et sic remanerent duæ personæ in Christo, quod est contra fidem.

Confirmatur. Assumens et assumptibile debent unione substantiali conjungi. Sed persona nequit uniri personæ unione substantiali. Ergo persona non potest assumere personam. Ratio minoris est quia nunquam resultat unio substantialis ex duabus substantiis perfectis et incommunicabilibus, nisi una destruatur. Sed duæ personæ sunt duæ substantiæ perfectæ et incommunicabiles. Ergo persona non potest assumere personam nisi una destruat^{ur}; si vero una perimitur, jam eliminatur hypothesis, qua persona dicitur assumere personam¹.

VII. Solvuntur difficultates. — 1° Filius Dei assumpsit humanam naturam in *atomo*, id est in individuo². Atqui natura humana in individuo est persona. Ergo Filius Dei assumpsit personam.

Resp. : Dist. maj. : Assumpsit naturam in individuo, id est naturam singularem, concedo; naturam singularem terminatam propria subsistentia, nego; terminatam subsistentia suppositi divini, in quo subsistit et in ordine ad quod individuatur concedo. Contradist. min. : Natura humana in individuo, id est terminata propria subsistentia, est persona, concedo; natura humana in individuo, id est natura

1. S. BONAVENTURA eadem argumenta sub alia forma proponit, III *Sent.*, disp. 4, a. 3, q. 3, et dist. 5, a. 2, q. 2. — Cf. L. JANSSENS, pp. 250, ss.

2. JOAN. DAMASC., III *Fidei Orthod.*, cap. xi; P. G., xciv, 1024.

singularis terminata subsistentia suppositi superioris, in quo subsistit, est persona, nego. Et nego conclus. — Natura humana in Christo est singularis et individua quidem, sed individuitatem ultimam habet ex supposito divino, a quo ultimo terminatur et coronatur. Unde individuum in Christo « non est aliud a supposito increato, quod est persona Filii Dei¹. »

Obj. 2° Filius Dei assumpsit ea quae in natura nostra ipse plantavit². Atqui plantavit personalitatem. Ergo personalitatem assumpsit.

Resp. : Dist. maj. : Assumpsit quæ plantavit et quæ pertinent ad constitutionem naturæ, concedo ; quæ pertinent ad terminationem naturæ, nego, nam ipse perfectius terminat. Et nego conclusionem ; quia subsistentia non se habet per modum constitutivi, sed per modum termini. Verbum autem, quia eminentiori modo terminat, non minuit naturam humanam, sed potius ipsi excellentiam novam addit. « Naturæ assumptæ non deest propria personalitas, propter defectum alicujus quod ad perfectionem naturæ pertineat, sed propter *additionem* alicujus quod est supra humanam naturam, quod est unio ad divinam personam³. »

VIII. « **Non est proprie dictum quod Filius Dei assumpsit hominem** » (a. 3). — Ponitur specialis articulus ab Angelico, ut explicentur locutiones Patrum, et Doctorum, ut S. Augustini : « Persona Christi mixtura est Dei et *hominis*⁴. » Boetii : « Quomodo autem fieri potest ut talem assumpserint *hominem*, qualis Adam fuit⁵ » ; conciliorum : « Assumptum *hominem*⁶ » ; sacræ liturgiæ : « Tu ad liberandum suscepturus *hominem*, non horruisti Virginis uterum⁷. »

1. S. THOM., hic, ad 1.

2. S. JOAN. DAMASC., *ibid.*, c. VI, P. G., xciv, 1005.

3. S. THOM., *ibid.*, ad 2.

4. AUGUSTIN., *Epist. ad Volusian.*, c. III, n. 11 ; P. L., xxxiii, 520.

5. BOET., *De Una Natura et Duabus Personis*, c. viii ; P. L., lxiv, 1353.

6. Conc. Ephesin., can. 8. ; DENZINGER, 120.

7. Hymn. *Te Deum*.

Homo in concreto proprie significat formam et subjectum: nomina quippe substantiva concreta et formam important et subjectum quod habet formam, ac proinde suppositum. Unde assumere hominem proprie est assumere suppositum humanum. Falsum porro et hæreticum est ponere humanum suppositum a Filio Dei assumptum. Ergo Filius Dei dici nequit proprie assumpsisse hominem.

Improprie tamen homo accipitur pro humana natura; et sic explicantur illæ auctoritates inductæ. « Omnes auctoritates quæ dicunt hominem assumptum exponi debent ut ponatur concretum pro abstracto, id est homo pro humana natura¹. » — « Pie sunt exponendæ, ubicumque a sacris doctoribus ponuntur, ut dicamus hominem assumptum, quia ejus natura est assumpta et quia assumptio terminata est ad hoc ut Filius Dei sit homo². »

IX. Filius Dei nec assumpsit nec assumere potuit naturam abstractam ab omnibus individuis (a. 4). — Iste articulus ponitur propter quæstionem olim agitatam de realitate universalium. Natura abstracta ab individuis potest considerari vel ut in se subsistens, ut tradit realismus exaggeratus Platonis et aliorum, velut existens in intellectu divino aut in intellectu humano. Nullo autem ex his modis potest natura assumi. Ergo. Prob. min. Natura abstracta in se subsistens existentia nec donatur nec donari potest; quia de ratione naturæ existentis est ut habeat materiam sensibilem, quæ quidem nonnisi individuis competere potest. Insuper, etiam si existere posset, non tamen posset assumi. Primo, quia terminus assumptionis est persona; sed forma abstracta nequit esse persona, eo quod quidquid est persona necessario individuetur. Secundo, natura assumptibilis est ea in qua Filius Dei potest mereri. At non potest mereri in natura abstracta, cum actus meritorii sint in individuo. Ergo. Tertio, Filius Dei assumpsit naturam ut per eam visibilis appareret. At natura abstracta non est visibilis, sed tantum intelligibilis. Ergo.

In intellectu autem Dei natura humana est ipsa idea,

1. S. THOM., III *Sent.*, dist. 2, q. 1, a. 2, ad 1.

2. III P., q. 4, a 3, ad 2.

seu natura divina. Sed in Filio Dei est natura divina ab æterno. Ergo per hunc modum esset in Filio Dei natura humana ab æterno, nec fieret Incarnatio in tempore.

Demum, assumi naturam abstractam ut est in intellectu humano nihil aliud est nisi intelligi Verbum assumere naturam humanam, et sic esset fictio Incarnationis.

X. Non fuit conveniens Verbum assumere naturam in omnibus individuis (a. 5). — Potuisset absolute id fieri ; nam personalitas quæ est infinita in essendo et terminando potest subsistentiam largiri omnibus individuis humanis ; sed rationes congruentiæ maximæ evincunt id fieri non debuisse.

Primo, non convenit ut per Incarnationem tollatur quod est naturæ humanæ connaturale. Atqui in illa hypothesi aliquid connaturale tolleretur. Ergo. Prob. min. Connaturale est ut humana natura, utpote materia et forma constans, multiplicetur in suppositis. In hac autem hypothesi non multiplicaretur in suppositis, sed esset unum suppositum et idcirco unus homo. Ergo.

Secundo, pertinet ad dignitatem Filii hominis ut sit primogenitus in multis fratribus secundum humanam naturam sicut est primogenitus secundum divinam. Sed in hac hypothesi non esset primogenitus in multis fratribus, cum esset unus homo. Ergo.

Tertio, congruit ut sit unitas ex parte assumpti, sicut ex parte assumptis, ut sit una natura assumpta, sicut est una persona assumens.

Quarto, natura humana sufficienter reparatur per unam naturam assumptam ; nam operationes Dei Hominis in una natura assumpta sunt infiniti valoris. Cum ergo sapiens operator non efficiat per multa quod sufficienter fieri potest per unum, « ideo convenientissimum fuit quod per unum hominem alii salvarentur¹. »

XI. Decebat Filium Dei humanam naturam assumere ex stirpe Adæ (a. 6). — Primo, ad justitiam pertinet ut in ipsa natura in qua fit peccatum fiat et satisfactio. Atqui

1. S. THOM., hic, ad 3.

peccatum contigit in natura humana prout erat in Adamo. Ergo debuit fieri satisfactio in natura ex Adamo derivata. Secundo, congruit ut victor resurgat homo in natura ipsa in qua victus fuerat. Atqui victus fuerat in natura prout erat in Adamo. Ergo in natura ex Adamo desumpta debuit homo victor resurgere. Tertio, per hoc Dei potentia magis ostenditur, dum de natura corrupta et infirma assumpsit id quod in tantam virtutem et dignitatem est promotum¹. Aliunde, « quia Christus maxime debebat esse a peccatoribus segregatus quantum ad culpam, quasi summam innocentiae obtinens, conveniens fuit ut a primo peccatore usque ad Christum perveniretur mediantibus quibusdam justis, in quibus præfulgerent quædam insignia futuræ sanctitatis. Et propter hoc etiam in populo ex quo Christus erat nasciturus, instituit Deus quædam sanctitatis signa, quæ inceperunt in Abram, qui primus promissionem accepit de Christo et circumcisionem in signum foederis conservandi². »

1. S. AUGUSTINUS addit aliquid notandum : « Hominis autem liberatio in utroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum debuit suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat ut feminei sexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de femina natus est ». QQ. 83, q. 11 ; P. L., XL, 14.

2. S. THOM., hic, ad 3.

ARTICULUS SECUNDUS

DE INTEGRITATE NATURÆ ASSUMPTÆ

AD Q. V S. THOMÆ

I. **Errores.** — Demonstrato naturam proprie assumptibilem esse naturam humanam ex stirpe Adami derivatam, inquit Angelicus, q. v, utrum natura illa in Christo fuerit integra et completa cum corpore vero eoque organico et humano, cum anima vera eaque rationali et intellectiva.

Hæresis Apostolis coæva nonnisi apparens et umbratile corpus in Christo agnovit, quæ tanquam lues grassata est ; unde dicta fuit Docetismus. Duplicem induit formam : manichæismum nempe et gnosticismum¹.

Antiquissimum apud Orientales systema fuit dualisticum vi cuius materia et caro a principio malo ortum habent : quia igitur non potuit Christus opera mali principii suscipere, debuit umbratile tantum corpus induere. Quem errorem jam strenue impugnant et confutant S. Ignatius martyr et S. Polycarpus².

Docetismus gnosticus eadem retinet placita apud Simonem Magum, Saturninum, Basilidem, Marcionem ; sed alio apparatu proponitur a multis hæreticis, ut Marino, Apelle, Valentino : habuit nempe Christus corpus verum, at non terrenum, sed e cœlis advectum, quod per uterum Virginis tamquam per carnalem transivit, quin fuerit de Virgine sumptum.

Impiam et insanam fabulam finxit Basilides : Christus, qui corpus mere apparens prius suscepit, deinde illud in passione mutavit cum vero Simonis Cyrenæi corpore, quod quidem passum est, dum Christus forma Simonis

1. Cf. DUCHESNE, *Diction. Apolog.*, v. « Gnose », et J. TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, I, ch. IV.

2. S. IGNAT. SMYRN., I, III, II, IV ; S. POLYCARP., Epist. VII, 1.

indutus, sub cruce stabat et irridebat Judæos¹. Quæ sunt deliramenta.

Ad animam quod attinet, multis etiam modis grassatus est error. Jam Lucianus Antiochenus docuerat Verbum assumpsisse corpus absque anima². Arius tenuit Verbum fuisse loco animæ, quod pariter asseruerunt Eudoxius et anomaei³. Eunomius vero posuit Verbum, etsi humanitatem sumpserit ex corpore et anima constantem, non tamen assumpsisse mentem seu intellectum⁴. Apollinaris, non intelligens quomodo possit esse natura completa quin sit persona, voluit a Christo demere intellectum. Negaverat imprimis omnem animam, postea tria distinguebat elementa, quæ sunt : $\sigma\omicron\mu\alpha$, corpus ; $\psi\upsilon\chi\eta$, anima, principium vitæ animalis et sensitivæ ; $\nu\omicron\upsilon\varsigma$, principium vitæ intellectualis et libertatis. Assumpsit quidem Verbum corpus et animam, at non intellectum. Hæresim Apollinaris propagarunt Vitalis et Timotheus, episcopi, damnavit autem S. Damasus Papa ; et postea concilium Constant. II, 553⁵.

Integritatem animæ in Christo iterum inficiati sunt, sæculo VII, monotheletæ, qui voluntatem creatam a Christo substrahebant, quosque damnavit concilium Constant. III, 680.

II. Christus, non umbratile, sed verum corpus assumpsit (a. 1). — De fide.

Scriptura^{1º} docet Christum naturam humanam integram ita suscepisse ut, si negetur corpus vel anima, evacuetur tota veritas evangelica, Narratur Christi genealogia, diciturque Christus fuisse conceptus, natus, fatigatus, manducasse, dormiisse; quare, si corpore vero caruit, fallax et mendax est Evangelium. — Scriptura^{2º} excludit corpus phantasticum : clamantibus enim discipulis : « quia phantasma est », respondet Jesus : « Nolite timere, ego sum⁶ » ;

1. S. IREN., I *Cont. Hæres.*, c. XXIV, 3, 4 ; P. G., VII, 675-677.

2. Cf. S. EPIPHAN., *Ancorat.*, 21, 33 ; P. G., XLIII, 73, ss.

3. Cf. *Cont. Apollin.*, I, 15, II, 3 ; P. G., XXVI, 1121-1137 ; THEODORET., *Hæret. fab.*, v, n. XI ; P. G., LXXXIII, 488, ss.

4. CASPARI, *Quellen*, IV, pp. 176, ss.

5. SOCRAT., *Hist. Eccles.*, VII, 12 ; P. G., LXVII, 589.

6. MATTH., XIV, 26.

et post resurrectionem veritatem carnis confirmat : « Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere¹ » — Scriptura^(3°) eadem firmitate confitetur et divinitatem Christi et veritatem carnis : « Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse ex Deo est ; et omnis spiritus qui solvit Jesum Christum ex Deo non est². »

Definitiones Ecclesiæ. Formula fidei antiquissima confitetur in Christo corpus *solidum atque verum*³.

Concilium Florentinum prædicat Christum *veram hominis integramque naturam ex immaculato Mariæ utero assumpsisse... vere natum, vere passum*⁴.

Rationes theologicæ. 1° Deus assumpsit naturam humanam. Sed natura humana est compositum substantiale, quod ex duabus partibus substantialibus, corpore et anima, coalescit. Ergo et corpus et animam assumpsit.

2° Si Christus phantasticum corpus assumpsit, non est vere passus, nec mortuus, nec etiam nos redemit ; quia causæ phantasticæ effectus mere phantasticus respondet.

3° Repugnat ut Verbum, quod est veritas, possit mentiri aut fictionem committere. At, si corpus est phantasticum, et fictio et mendacium inducitur, cum expresse asserat Christus se esse hominem. Ergo.

III. Corpus Christi non fuit e coelo allatum aut ex materia aerea confectum, sed est simile nostro, ex carne et sanguine constans (a. 2). — De fide, contra gnosticos, et quosdam Apollinaristas qui dictum evangelicum : *Verbum caro factum est* ita interpretabantur, ut aliquid de substantia Verbi fuerit in carnem conversum. Quem errorem renovarunt anabaptistæ, asserendo naturam humanam in Christo non esse ejusdem rationis cum nostra.

In Scriptura dicitur Christus ex *semine David*⁵ factus ex *muliere*⁶, *conceptus in utero*⁷, editus per partum : « *Peperit*

1. LUC., XXIV, 39.

2. I JOAN., IV, 2-3.

3. DENZINGER, 20.

4. *Decret. pro Jacobitis* ; DENZINGER, 708.

5. *Rom.*, I, 3.

6. *Gal.*, IV, 4.

7. LUC., I, 31.

*Filium suum primogenitum*¹. » Atqui nullatenus dici posset de semine David secundum carnem, si carnem de cœlo attulisset, nec diceretur factus *ex* muliere si per eam tamquam per canalem transiisset. Unde ii errores etiam maternitatem divinam B. Virginis directe impetunt.

Christus expresse prædicat se carnem habere et sanguinem : utrumque nobis exhibet in Eucharistia : « Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus²... Hoc est corpus meum... hic est sanguis meus³. »

Etiam post resurrectionem Christus retinet carnem et sanguinem : « Spiritus non habet carnem et ossa, sicut me videtis habere⁴. »

S. Paulus carnem et sanguinem tribuit Christo ejusdem rationis ac in nobis : « Qui enim sanctificat et qui sanctificantur ex uno omnes... Quia pueri *communicaverunt carni et sanguini, et ipse participavit eisdem*⁵. »

Declarationes Ecclesiæ. Omnia symbola, quæ testantur Christum conceptum, natum, passum ; præsertim symbolum Athanasianum : « Perfectus homo ex anima rationali et *humana carne* subsistens. »

Professio fidei Waldensibus ab Innocentio III imposita : « Veram carnem habens *ex visceribus Matris*⁶. » — Conc. Florentinum expresse damnat « Valentinum asserentem Dei Filium nihil de Virgine Matre cepisse, sed corpus cæleste sumpsisse atque transiisse per uterum Virginis, sicut per aquæductum defluens aqua transcurrit⁷. »

SS. Patres tanquam effatum proclamant Christum omnia assumpsisse quæ ad naturam humanam et integritatem naturæ humanæ pertinent, excepto peccato⁸. Nam Verbum debuit assumere quod sanavit. Totam naturam sanavit.

1. LUC., II, 7.

2. I JOAN., VI, 56.

3. MATTH., XXVI, 26, ss.

4. LUC., XXIV, 39.

5. *Hebr.*, II, 11.

6. DENZINGER, 422.

7. *Decret. pro Jacobitis*, DENZINGER, 710.

8. Cf. opus *Cont. Anthropomorph.*, c. XVI ; *P. G.*, LXXVI, 1003 ; S. AUGUSTINUS, *Enchiridion*, cap. XXIV, *P. L.*, XL 249.

Ergo totam assumpsit. Hinc aliud effatum : *Quod non fuit assumptum nec fuit sanatum*¹.

Simile est effatum S. Joannis Damasceni et Doctoris Angelici : *Filius Dei omnia assumpsit quæ in natura nostra plantavit*².

Triplex est ratio theologica, quæ sic breviter resumitur :

1° Verbum assumpsit naturam humanam veram. Atqui veritas naturæ humanæ importat carnem et sanguinem, quæ in hominis definitione ponuntur. Ergo.

2° Christus habuit corpus sensibile et patibile, in quo esuriit, passus est et mortem subiit. Atqui corpus sensibile et patibile non est corpus cœleste, sed corpus ex carne et sanguine constans.

3° Qui se ostendit quasi corpus carneum habentem et tamen non habet fallit et decipit. Sed Filius Dei se ostendit hominibus quasi corpus carneum habentem. Ergo, nisi habuisset, homines fefelisset ac decepisset.

IV. Quæstio connexa : quomodo sanguis pertineat ad veritatem naturæ humanæ. — Disputant scholastici utrum sanguis informetur anima humana. Negant S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Suarez, Vasquez, Conimbrienses, Sylvester Maurus ; affirmant vero Thomistæ et multi cum ipsis.

Ratio philosophica hæc est : sanguis, cum sit textura cellularis organizata, procedit a principio vitæ et ab eo informatur. Atqui unicum vitæ principium in homine est anima. Ergo sanguis anima informatur.

Ratio theologica est validissima. Concilium Tridentinum declarat in altaris mysterio corpus sub specie vini et sanguinem sub specie panis poni vi naturalis illius connexionis et concomitantiae qua *partes* Christi Domini inter se copu-

1. Cf. S. GREGOR. NAZIANZ., Epist. 101, ad *Cledon.*, n. 7 ; *P. G.*, XXXVII, 182 ; S. AMBROS., Epist. 48, ad *Sabin.*, n. 5 ; *P. L.*, XVI, 1153.

2. Cf. S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. VI ; *P. G.*, XCIV, 1005 ; S. THOM., III P., q. 9, a. 4. — Pariter S. EPHRAEM SYRUS testatur non posse « *morte communi mori nisi in natura corporali, nec humanas pati passiones nisi in natura corporali.* » Ed. LAMY, t. I, p. 476, 477

lantur¹. » Igitur sanguis est *pars* naturæ humanæ in Christo. Atqui partes naturæ humanæ assumuntur mediante anima ut q. VI ostenditur. Ergo sanguis fuit assumptus mediante anima, ac proinde anima informatur. Insuper, quod pertinet ad veritatem naturæ humanæ debet informari principio specificativo humanæ naturæ. Atqui principium humanæ naturæ specificativum est anima intellectiva. Ergo quod in Christo, — ac subinde in nobis, qui sumus ejusdem naturæ cum ipso — pertinet ad veritatem naturæ humanæ informatur anima intellectiva.

Cum igitur sanguis in Christo et in nobis sit de veritate nostræ naturæ, seu pars nostræ naturæ, debet anima intellectiva informari².

Hinc deprehenditur quanti pretii sit sanguis Jesu Christi, *cujus una stilla salvum facere totum mundum quàm ab omni scelere*³. Quod expressius inculcat Clemens PP. VI : « *Non guttam sanguinis modicam, quæ tamen PROPTER UNIONEM AD VERBUM pro redemptione totius humani generis suffecisset*⁴.

V. Filius Dei una cum carne assumpsit animam (a. 3). — De fide. Scriptura Christo tribuit animam, non sensu mere metaphorico, sed proprio ; nam tribuit ipsi operationes vitæ sensitivæ et intellectivæ, ut tristari, mirari, turbari, quæ nonnisi de anima proprie dicta prædicari possunt : « *Tristis est anima mea usque ad mortem*⁵..., *nunc anima mea turbata est*⁶... *audiens Jesus miratus est*⁷... »

Scriptura 2° distinguit in Christo animam tum a corpore tum a divinitate : « Potestatem habeo ponendi *animam meam* et iterum sumendi eam⁸. » Hic tribuuntur Christo et corpus, a quo potest separari anima, et anima, quæ po-

1. Sess. XIII, cap. 3.

2. Cf. L. JANSSENS, IV, pp. 294, ss. ; HUGON, *Curs. Philos. Thomist.*, III, 185-186.

3. Rythm. « *Adoro Te* ».

4. CLEMENT. VI, Extrav. comm. *De Celebratione Missarum*, lib. V ; t. IX, c. II.

5. MATTH., XXVI, 38.

6. JOAN., XII, 27.

7. MATTH., VIII, 10.

8. JOAN., X, 18.

nitur, et potestas superior, seu divina, cui anima subjacet.

Documenta ecclesiastica. 1° Concilium Romanum sub Damaso Papa 380, damnat eos qui negant fuisse in Christo *animam rationabilem et intelligibilem*¹. 2° Concilium Chalcodonense, 451 : « Perfectum in deitate et eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore². 3° Concilium Constantin. II, 553 : « Unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima *rationali et intellectuali*³. » 4° Symbolum Athanasianum : « Ex anima *rationali* et humana carne subsistens. » 5° Concilium Florentinum expresse damnat errorem Apollinaris negantis in Christo animam *veram et rationalem*⁴. 6° Concilium Tridentinum asserit animam Christi in Eucharistia esse sub utraque specie vi naturalis connexionis et concomitantiae⁵.

Rationes theologicæ. Realitatem animæ in Christo demonstrant : 1° Auctoritas Scripturæ, ut vidimus. 2° Utilitas Incarnationis. Nihil est curatum nisi sit assumptum, sicut fert effatum patristicum, superius expositum⁶. Ergo, si anima non fuit assumpta, nec fuit curata. 3° Veritas Incarnationis requirit ut Christus sit verus homo, seu veritatem habeat humanæ naturæ. Atqui veritas humanæ naturæ habetur per animam, quæ speciem præstat homini. Ergo.

VI. Filius Dei etiam intellectum seu mentem assumpsit (a. 4). — De fide contra Apollinaristas. Documenta ecclesiastica sunt ea ipsa quæ modo retulimus : in his quippe sermo est de anima rationali et intellectuali, præsertim in concilio Constantinop. II, ubi expresse damnatur Apollinaris, et in conc. Florentino, ubi error Apollinaristarum iterum anathematizatur.

Occasione horum errorum, Ecclesia etiam asseruit uni-

1. DENZINGER, 65.

2. Idem., 148.

3. Can. 4, DENZINGER, 216.

4. Idem., 710.

5. Sess. 13, cap. 3.

6. Supra, n. III. — Cf. etiam, L. JANSSENS, pp. 302, ss.

tatem animæ in homine et reprobavit erronea systemata trichotomiæ et dichotomiæ. De fide est, ex concilio Constant. IV, œcumenico VIII, 869, non esse in homine plures animas intellectivas¹; imo docet Pius IX «sententiam quæ unum in homine ponit vitæ principium, animam scilicet rationalem, a quo corpus quoque et motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei Ecclesia esse communissimam atque a Doctoribus plerisque et probatissimis quidem maxime, *cum Ecclesiæ dogmate ita videri conjunctam ut hujus sit legitima solaque vera interpretatio, nec proinde sine errore in Fide possit negari*². »

Fuisse autem in Christo intellectum seu mentem triplex demonstrat ratio.

1° Veritas narrationis evangelicæ. Nam Evangelium tribuit Christo admirationem : « Audiens autem Jesus *miratus est*³ » ; orationem : « Erat pernoctans in *oratione* Dei⁴ » ; humilitatem et mansuetudinem : « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde⁵ » ; profectum in sapientia et gratia⁶. Atqui admiratio supponit intellectum, quia importat collationem effectus ad causam ; oratio est ascensio mentis in Deum ; humilitas arguit cognitionem intellectualem ; profectus in sapientia et gratia non est nisi partis intellectivæ.

Imo Evangelium expresse nominat spiritum seu intellectivam animam : « Pater, in manus tuas commendo *spiritum* meum⁷. — Et inclinato capite tradidit *spiritum*⁸. »

2° Utilitas Incarnationis. Nihil fuit curatum nisi assumptum. Ergo, nisi fuerit intellectus a Verbo assumptus, nec fuit curatus. Insuper, Filius Dei incarnatus est ut pro nobis mereretur et satisfaceret. Atqui non potuit mereri et satisfacere absque intellectu. Ergo. Prob. min. Meritum et

1. Can. 11, DENZINGER, 338.

2. PIUS IX, ad Episc. Wratislaviensem, contra BALTZER, 30 aprilis 1860. — *Curs. Philos. Thomist.*, III, p. 174, ss.

3. MATTH., VIII, 10.

4. LUC., VI, 12.

5. MATTH., XI, 29.

6. LUC., II, 52.

7. LUC., XXIII, 46.

8. JOAN., XIX, 30.

satisfactio, cum ad superiorem dirigantur, non possunt divinitati adscribi, et, cum sint actus *liberi*, non competunt animæ sensitivæ. Unde oportuit Verbum assumere id ratione cujus homo est capax gratiæ vel peccati. Sed homo est capax gratiæ vel peccati per mentem. Ergo ad finem Incarnationis obtinendum debuit mentem assumere¹.

3° Veritas Incarnationis. Requirit ut sit verus homo, veram habens speciem humanam. Sed species humana constituitur per animam intellectivam, cum differentia specifica in homine sit rationalitas. Ergo, si Christus non habuisset animam intellectualem, nec habuisset speciem humanam, nec idcirco carnem humanam, sed bestialem, quod audiendo horrescunt piorum aures.

Ex his omnibus eruitur quam vere dixerit concilium Constantinopolitanum II, 553 : « Propter quod et unus est Christus, Deus et homo, idem consubstantialis Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem². »

VII. De perfectione animæ intellectivæ in Christo. — Acris olim exstitit controversia utrum omnes animæ sint perfecte æquales³. Dari inæqualitatem accidentalem nemo inficiatur, sed difficultas est de perfectione *substantiali individuali*, quatenus, licet eadem prædicata specifica in omnibus animabus inveniantur, essent tamen secundum perfectionem individualement intensiora in uno homine quam in alio, ita ut in ipsa creatione reciperet substantia unius animæ aliquid quo individualiter perfectior quam alterius animæ substantia fieret ac remaneret. Inæqualitatem substantialem hoc modo intellectam propugnant insignes Thomistæ, Capreolus, Cajetanus, Bannez, Goudin, Mailhat ; negant vero Durandus, Toletus, ac multi recentiores.

Ratio thomistica potest sic breviter proponi : Si vigent gradus, differentia, inæqualitas in commensuratione ani-

1. Quapropter probatur esse in Christo intellectum ex eo quod fuerit liber : « *Ipso volente*, apprehenderunt milites. » S. EPHRAEM, Hymn. XVI ; Edit. LAMY, t. I, p. 612.

2. Can. 8 ; DENZINGER, 220.

3. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, III, pp. 73-77.

marum ad proprium corpus, erunt pariter gradus, differentia, inæqualitas in ipsa diversarum animarum substantia: ratio est quia, sicut esse formam corporis est de ipsa essentia animæ, ita esse formam *hujus* corporis est de ipsa essentia, seu substantia *hujus* animæ. Atqui possunt esse gradus et inæqualitas in commensuratione animarum ad proprium corpus; quia commensuratio ad corpus ex ipsa corporis organizatione dependet, constat autem unum corpus esse præ alio perfectius organizatum. Ergo possunt esse gradus et inæqualitas in substantia diversarum animarum in-intrinseca; hinc erunt animæ inæquales in perfectione substantiali individuali. Quæ inæqualitas non mutat speciem, cum se teneat ex parte individuationis numericæ, non vero ex parte gradus specifici.

Hæc fuit olim doctrina Universitatis Parisiensis, quæ anathema indixit iis qui animas omnes assererent æquales; quoniam, aiebant, inde sequeretur animam Christi non esse anima Judæ perfectiorem.

Quidquid sit de illa sententia, tenendum est omnino animam Christi esse inter omnes perfectissimam.

Triplex ratio præcipua evincit pulcherrimam fuisse in Christo animam.

1° Christus est novus homo formaque et exemplar humanitatis absolutum. Unde, sicut Adamus ideo meliorem sortitus est animam, quia futurus erat generis humani caput, ita et a fortiori debuit in anima, intellectu, voluntate, cæterisque facultatibus Christi, colligi quidquid perfectum et decorum est.

2° Debet esse proportio quædam inter animam et opus in ordine, ad quod eligitur, cuique adimplendo cooperatur. Opus vero illud est inter omnia præstantissimum, scilicet redemptio, quæ est divinorum operum ultimus apex. Ergo anima Christi, ne foret officio nimis impar, debuit esse inter omnes præstantissima.

3° Anima Christi individuatur ex unione ad Verbum. Quia enim divina persona subsistentiam humanitati communicat, est totius illius humanitatis terminus et finis, ac propterea tota humanitas, ut sæpius animadvertimus, individuatur ex ordine ad Verbum; et hinc debet esse in animæ essentia omnibusque facultatibus excellentia sin-

gularis, quæ nulli alteri possit convenire. Anima quippe unioni hypostaticæ destinata et ex ordine ad illam unionem condita debuit omnes in se colligere excellentias quarum est humana species capax.

VIII. **Pietatis conclusio.** — Quanta ergo sit cœlitum voluptas animam illam cum plenitudine gratiæ et gloriæ intueri et contemplari¹ !

1. Cf. *Le Mystère de l'Incarnation*, pp. 136-139. — De pulchritudine autem corporali in Christo Domino sermo erit infra

ARTICULUS TERTIUS

DE ORDINE QUO DIVERSÆ PARTES NATURÆ HUMANÆ

A VERBO ASSUMUNTUR

AD Q. VI S. THOMÆ

I. Ratio et utilitas quæstionis. — Exposito quid sit formale constitutivum unionis, quæ sit persona assumens, quæ sit natura assumptibilis, quomodo partes illius naturæ fuerint assumptæ, disserendum restat quo ordine partes assumantur. Quæ cognitio maxime inservit, quo melius et perfectius intelligatur modus unionis et cum singulis partibus et cum tota natura, et ratio propter quam unumquodque assumitur.

II. Verbum carnem assumpsit mediante anima, seu ratione animæ, quatenus corpus est anima informatum ; non autem eo sensu quod anima sit vinculum unionis Verbi cum carne, quasi caro uniatur mediate duntaxat (a. 1).

Quando aliquid dicitur *medium* in Incarnationis mysterio, non designatur ordo temporis, quia omnia quæ sunt in natura humana fuerunt simul assumpta, sed ordo naturæ. Porro juxta ordinem naturæ dupliciter dici potest Verbum assumere carnem mediante anima : ratione dignitatis et ratione causalitatis. Ratione quidem dignitatis minus perfectum assumitur mediante perfectiori. Atqui anima est corpore perfectior. Ergo corpus assumitur mediante anima, quasi media inter Deum et carnem. Ratione vero causalitatis, caro non est congruenter assumptibilis nisi sit humana. Sed caro non est humana nisi ratione animæ. Ergo caro assumitur a Verbo ratione animæ seu mediante anima.

Aliunde constat non dari modum intermedium inter

Verbum et humanitatem, sed subsistentiam divinam naturæ humanæ immediate conjungi, sicut subsistentia creata absque nexu medio substantiæ copulatur.

Notetur insuper (ex resp. ad 1) Deum in productione creaturarum non uti medio sed illas condere immediate, et immediato pariter ac jugi influxu conservare; sed in ordine secundum quem res reducuntur in Deum sicut in finem, Deum uti medio, quatenus creaturas inferiores per superiores ad se reducit. « Et ad hunc ordinem pertinet assumptio humanæ naturæ a Verbo Dei, quod est terminus assumptionis; et ideo per animam unitur carni. »

III. Sicut carnem mediante anima, ita animam, seu potentias inferiores, per mentem et intellectum assumpsit Filius Dei (a. 2). — Occasio et origo hujus articuli est textus S. Augustini: « Invisibilis et incommutabilis veritas per spiritum animam et per animam corpus suscipiens¹. » In contrarium arguit Durandus, cujus argumenta late prosequitur et solvit Cajetanus, in h. l.

Sufficiat doctrinam Angelici breviter recolere. Filius Dei dicitur assumpsisse carnem mediante anima tum ratione causalitatis tum ratione dignitatis. Porro inter intellectum et partes inferiores est ratio causalitatis et dignitatis. Ergo pari jure dici potest Filius Dei assumpsisse animam seu partes inferiores mediante intellectu. Declar. min. Est ratio causalitatis. Partes enim inferiores non sunt assumptibiles nisi quatenus anima est capax cognitionis Dei. Est autem hujus cognitionis capax per intellectum. Ergo. — Ratio quoque dignitatis; nam facultates inferiores sunt propter intellectum ab eoque reguntur. Insuper, intellectus est Deo similior, utpote spiritualis, atque idcirco est ratio cur Deus cæteras partes assumat.

IV. Anima fuit simul tempore cum carne assumpta (a. 3). — Ille articulus 3, sicut et 4, supponit catholicam doctrinam de origine animarum, scilicet animas a solo Deo per creationem produci et simul ut creantur corporibus infundi. Platonici et Neo-Platonici putarunt animas ab

1. S. AUGUSTIN., *De Agone christiano*, c. XVIII; *P. L.*, XL, 300.

æterno conditas aliam vitam cœlestem egisse ac deinceps propter scelera fuisse in corpora detrusas. Quem errorem renovarunt Origenistæ¹. Huc etiam accedit error Pythagoræ de metempsychosi, seu transmigratione animarum, cui adhærent hodierni spiritistæ. Finxit etiam Leibnitzius animas ab initio creatas esse in quibusdam corpusculis inclusas et pro multitudine corporum successive evolvendas². Doctrina autem catholica, non proprie quidem definita, sed certa et inconcussa, est animam non creari priusquam corpori infundatur, juxta vulgatum axioma ex S. Bernardo desumptum : Deus animam creando infundit et infundendo creat³.

Utrum vero in ipso conceptionis momento, an vero postea infundatur anima, quando fuerit corpus sufficienter organizatum, hodiedum etiam disputatur, sed sententia quæ vult animam in primo conceptionis instanti per creationem infundi magis ac magis communis evadit⁴.

Ad Christum vero quod attinet, certum est corpus fuisse in primo instanti organizatum et anima rationali informatum.

Definitiones Ecclesiæ. Canones adversus Origenem : « Si quis dicit aut sentit Domini animam præexistisse unitamque esse Deo Verbo ante Incarnationem et generationem ex Virgine, A. S. Si quis dicit aut sentit prius formatum esse corpus D. N. J. C. in utero beatæ Virginis, ac postea unitum ei esse Verbum, et animam utpote quæ antea fuisset, A. S⁵. »

Ratio theologica. Dici nequit animam fuisse creatam ante unionem, quia jam habuisset subsistentiam propriam,

1. Cf. S. AUGUSTIN., *De Civit. Dei.*, lib. X, c. xxxi ; *P. L.*, xli, 311.

2. LEIBNITZ, *Essai de Théodicée*, I P., n. 91.

3. S. BERNARD., *Serm. II De nativitate Domini*, n. 60. Hæc autem sunt verba S. Bernardi. « Sed creando immittitur et immittendo creatur. » *P. L.*, clxxiii, 122.

4. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, III, 197-204. Inter propositiones a S. Congregatione Studiorum approbatas die 27-Julii 1914, citari potest in præsentia, thesis XV : « Contra per se subsistit anima humana, quæ, quum subjecto sufficienter disposito infunditur, a Deo creatur. »

5. DENZINGER, 204-205.

ac proinde vel non fuisset facta unio secundum subsistentiam sed duæ permansissent in Christo subsistentiæ, vel corrupta fuisset animæ subsistentia, quod absonum est.

Nec etiam dici potest animam illam fuisse prius Verbo unitam et postmodum in utero Virginis incarnatam, quia sic non esset ejusdem naturæ cum animabus nostris, quæ simul creantur dum corporibus infunduntur. Cum enim anima sit essentialiter forma corporis, tunc incipit habere esse cum incipit esse forma corporis. Sed incipit esse forma corporis dum corpori infunditur. Ergo incipit esse seu creatur cum corpori infunditur.

V. Caro Christi non fuit prius assumpta quam animæ unita (a. 4). — Doctrina de fide, ex declarationibus seu canonibus modo citatis. Ratio theologica. Caro non est assumptibilis nisi ut humana. At non est humana nisi sit animæ rationali conjuncta. Ergo non fuit prius assumpta quam animæ rationali unita. Porro fuit assumpta primo instanti. Ergo primo instanti fuit animæ unita.

Quocirca sententia quæ ponit corpus nostrum prius concipi quam animari nullatenus potest de Christo intelligi, ut animadvertit Angelicus ad 2 ; quia nos concipimur ex semine viri, non autem Christus, qui conceptus est ex Spiritu Sancto. At « Spiritus Sanctus, qui est agens infinitæ virtutis, simul et materiam disposuit et ad perfectum perduxit¹. » Unde in primo instanti fuit corpus divinitus formatum a Spiritu Sancto, ac perfecte organizatum, ut posset animam recipere, simulque fuit anima creata et corpori unita, et simul corpus et anima fuerunt a Verbo assumpta. Quare nullum concipitur instans in quo anima fuerit absque corpore vel corpus absque anima et anima et corpus absque subsistentia Verbi.

Quia autem *formatio* corporis tribuitur Spiritui Sancto, qui est infinitæ virtutis, debuit fieri in instanti ; sed, quia *augmentum* corporis fit per potentiam augmentativam ipsius animæ, debuit *paulatim* fieri. « Sed augmentum corporis Christi fuit factum secundum potentiam augmentativam animæ Christi ; quæ, cum sit specie conformis animæ

1. S. THOM., ad 1 ; plenius infra, q. 33.

nostræ, eodem modo debuit corpus illud augmentari, sicut et alia hominum corpora augmentantur, ut ex hoc ostenderetur veritas humanæ naturæ¹. »

VI. Utrum Verbum assumpserit partes nostræ naturæ mediante toto (a. 5). — Partes hic attenduntur non in seipsis, sed separatim, per respectum ad totam naturam quæ ex ipsis conflatur.

Medium in Incarnatione, ut plus semel monuimus, non importat ordinem temporis, sed ordinem naturæ. Porro secundum ordinem naturæ aliquid potest esse prius vel ex parte agentis vel ex parte materiæ; hæc quippe sunt duæ causæ quæ præexistunt rei: id *a quo* res fit, seu causa efficiens; id *ex quo* res fit, seu causa materialis. Ex parte quidem agentis simpliciter est prius quod cadit in intentione agentis; secundum quid vero est prius id *a quo* incipit operatio, seu in ordine executionis, quia intentio est prior operatione. Ex parte vero materiæ id est primum, quod prius existit in transmutatione materiæ, quodque prius transmutatur.

Quibus prænotatis, statuitur.

VII. Conclusio : In ordine intentionis, ideoque simpliciter prius fuit assumptum totum quam partes; secus vero in ordine executionis. — Prob. I^a pars. In mysterio Incarnationis, id est simpliciter prius quod prius cadit in intentione agentis, nempe Verbi divini. Sed Verbum prius intendit assumere totum quam partes. Omne quippe agens prius intendit completum quam incompletum, nec vult partes nisi ratione totius. Unde, sicut caro dicitur assumpta mediante anima, quia per animam seu ratione animæ fit assumptibilis, ita partes dicuntur assumptæ mediante toto, quia sunt assumptibiles mediante toto, seu ratione totius.

Prob. II^a pars. In ordine executionis id prius assumitur quod est prius in generatione. Atqui in via generationis partes sunt priores toto prioritatem naturæ. Ergo in ordine

1. Q. 33, a. 1, ad 4.

executionis partes sunt assumptæ prius quam totum prioritate naturæ et secundum quid¹.

VIII. Filius Dei humanam naturam non assumpsit mediante gratia (a. 6). — Refellitur iterum hæresis Theodori Mopsuesteni et Nestorii, qui posuerunt unionem esse factam per gratiam, quatenus Christus sit solum homo deifer, in quo Deus per gratiam inhabitat ; non vero Homo-Deus in quo natura divina et natura humana secundum subsistentiam uniuntur².

Definitiones Ecclesiæ. 1° Concilium Ephesinum : « Si quis audeat dicere Christum hominem *Theophorum*, id est Deum ferentem, ac non potius Deum esse veraciter dixerit, tanquam Filium per naturam, secundum quod Verbum factum est caro et communicavit similiter ut nos carni et sanguini, A. S.³. »

Concilium Florentinum : « Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum atque Nestorium asserentes humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam et ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent unionem humanitatis ad Verbum hypostaticam exstitisse et propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse⁴. »

Ratio theologica. Gratia intelligi potest aut gratia unionis aut gratia habitualis, aut voluntas Dei gratis aliquid dantis aut facientis. Atqui unio in Christo nullatenus dici potest esse facta mediante aliqua ex his gratiis. Ergo nullatenus dici potest esse facta mediante gratia. Declaratur major. Ut ex quæstione sequenti patebit, est in Christo 1° gratia unionis, seu gratia *substantialis*, quæ non est aliud nisi esse Verbi personale naturæ humanæ gratis datum ; 2° gratia habitualis, seu *accidentalis*, qua anima Christi, quæ non est divina per essentiam, fit divina per participationem. Tandem voluntas Dei ut est principium doni gratuiti consuevit dici gratia increata. — Prob. min. 1° Gratia unionis

1. De objectionibus quas urget DURANDUS, cf. CAJETAN, in h. l.

2. Cf. THEODOR. MOPSUEST., *De Incarn.*, P. G., LXVI, 969-998 ; et F. NAU, *Le Livre d'Héraclide de Damas*, Paris, 1910.

3. Can. 5 ; DENZINGER, 117.

4. Decret. pro Jacobitis, DENZINGER, 710.

est terminus assumptionis ; ad hoc enim fit et in hoc terminatur assumptio, ut esse Verbi personale communicetur naturæ humanæ. Sed quod est terminus esse nequit medium. Ergo unio facta non est mediante gratia unionis. 2º Gratia habitualis est effectus consequens unionem : quia enim ille homo est Unigenitus a Patre propter unionem, ideo est plenus gratiæ et veritatis, ut testatur prologus Joannis. Quod autem est effectus non intelligitur esse medium. Ergo unio concipi nequit facta mediante gratia habituali. Demum, voluntas Dei gratis dantis et facientis est causa unionis efficiens, nullatenus medium.

IX. Solvuntur difficultates. — 1º Gratia est medium quo unimur Deo. Sed humana natura in Christo fuit Deo maxime unita. Ergo fuit illa unio facta mediante gratia.

Resp. : Dist. maj. : Gratia est medium quo unimur Deo secundum operationem, concedo, quia operatio perfecta procedit ab habitu ; est medium quo unimur Deo secundum esse personale, nego : unio enim secundum esse personale non dependet ab aliquo habitu, sed est immediate ab ipsa natura divina. Contradist. min. Natura humana in Christo unitur maxime Deo secundum esse personale, concedo ; secundum operationem tantum ; nego. Et nego conclus.

Obj. 2º Gratia est perfectio animæ, sicut anima est perfectio corporis. Sed corpus non assumitur nisi mediante anima. Ergo nec anima nisi mediante gratia.

Resp. : Negatur paritas quæ ponitur in majori ; nam anima est perfectio substantialis respectu corporis, gratia vero perfectio accidentalis respectu animæ. « Et ideo gratia non potest ordinare animam ad unionem personalem, quæ non est accidentalis, sicut anima et corpus (ad. 2). »

QUÆSTIO QUINTA

De Gratia Christi

AD Q. VII-VIII S. THOMÆ

Cognita unione hypostatica tum in seipsa, tum ex parte personæ assumentis, tum ex parte naturæ assumptæ, sive in seipsa, sive quoad partes, sive quoad ordinem quo singula fuerunt assumpta, disserendum superest *de coassumptis*, scilicet de qualitatibus quæ naturam assumptam comitantur, vel tanquam perfectiones vel tanquam defectus.

Inter perfectiones porro eminet *gratia*, quæ animæ essentiam sanctificat et in facultates se diffundit ; deinde venit *scientia* mirabilis, quæ intellectum Christi complet ac deiformem efficit. Gratia vero duplicem habet respectum : Christum enim sanctificat quatenus ille est quidam singularis homo, q. VII ; et iterum ipsa est principium sanctificandi omnes homines, qua ratione dicitur *gratia capitalis*, q. VIII.

ARTICULUS PRIMUS

DE GRATIA UNIONIS IN CHRISTO

I. An gratia unionis sit formaliter sanctificans. — Jam vidimus unionem hypostaticam esse maximam gratiam, seu maximum donum quod possit creaturæ fieri, quia per eam communicatur, non solum supernaturale quoad substantiam, sed et supernaturale substantiale.

Quæstio autem solvenda est utrum unio hypostatica per seipsam sanctificet humanitatem formaliter reddatque proprie ac formaliter sanctam.

Prima sententia, quæ est Durandi et Scoti, vult unionem personalem sanctificare quidem, at non formaliter, sed

radicaliter et causaliter, quatenus unio personalis connaturaliter exigit et producit gratiam sanctificantem creatam, quæ ipsa est formalis causa et ratio sanctitatis.

Altera sententia, quæ est Thomistarum et quasi communis inter theologos, docet humanitatem Christi formaliter et proprie vi unionis sanctificari, ita ut Christus jam ante gratiam creatam sanctus sit sanctitate substantiali.

De hac ultima sententia testantur Salmanticenses : « esse adeo communem, ut, Scotistis exceptis, raro reperiatur qui oppositum tueatur¹. » Concinit Hurter : « Tuentur theologi unanimes Christum fuisse sanctum sanctitate substantiali². »

II. Argumentum scripturisticum. — Desumitur ex locis ubi Christus dicitur *unctus* præ omnibus sanctis : « *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consorlibus tuis*³ » ; quem locum S. Paulus interpretatur directe de Christo⁴. Id quoque exprimit Isaias : « Spiritus Domini super me, eo quod *unxerit* me⁵ » ; et Daniel : « *Ungetur Sanctus sanctorum*⁶. »

Licet illi textus intelligi possint de unctione gratiæ creatæ, quæ est in Christo eximia, non tamen sensu pleno et absoluto. Nam innuunt illa testimonia differentiam radicalem, essentialem inter unctionem Christi et unctionem justorum. At non salvatur discrimen essentialis, sed tantum accidentale, si accipiantur de gratia creata, quæ est ejusdem speciei in Christo et in nobis, differt vero secundum magis et minus ; erit, e contra fundamentalis differentia poteritque vocari Christus *Unctus* per antonomasiam, si ab initio sanctificatur substantialiter ipsa unctione divinitatis⁷. In-

1. SALMANT, disp. XII, dub. I, n. 2.

2. HURTER, n. 584. — Cf. FRANZELIN, thes. XLI.

3. Ps. XLIV, 7.

4. *Hebr.*, I, 8-9.

5. ISAI., LXI, 1.

6. DANIEL, IX, 24.

7. Unde animadvertit L. JANSSENS : « Fatendum quidem est unctionem illam *optime* significare unionem hypostaticam. » Vol. IV, p. 337, not. 2. Addit : « Attamen collatione cum aliis locis, in quibus diserte de inhabitatione Spiritus et de gratia sermo est, et istæ locutiones doctrinam præsentem (de gratia habituali) corroborant. »

super important illi textus sanctitatem non mere causalem et radicalem, sed proprie formalem et actualem, qua fit Deo maxime gratus et speciosus forma præ filiis hominum.

III. Traditio patristica. — Sancti Patres et Doctores mirum in modum extollunt illam divinitatis unctionem, qua Christus fit præ omnibus Unctus et Sanctus.

Quandoque Unctionem tribus personis sub diverso respectu tribuunt : Pater quidem ungit Filium communicando ipsi naturam divinam ; Filius autem dicitur proprie Unctus, et etiam Unctio quatenus largitur personalitatem suam humanitati ; demum Spiritus Sanctus dicitur etiam ungere quia est causa quæ active unit humanitatem cum Verbo et quia habitat in anima Christi per gratiam sanctificantem, quæ ab unctione substantiali derivatur. Ita præsertim S. Irenæus et S. Cyrillus Alexandrinus prædicant in Christo unctionem substantialem, quæ fit a tribus personis et remanet Filio propria¹.

At speciatim Patres attendunt Unctionem quatenus fit ab ipso Verbo : « Christus igitur propter divinitatem ; non actu aut operatione, sicut in aliis qui Christi nuncupantur, sed totius Unctoris præsentia². » Igitur quod ungit Christum est præsentia ipsius personæ divinæ.

Id quoque et expressius asserit S. Joannes Damascenus : « Ipse enim seipsum unxit : ungens ut Deus sua deitate ; nam ipse est hoc et illud, siquidem deitas est unctio humanitatis³. »

Causa ergo ungens est Verbum ; id quod ungitur est humanitas, seu Christus secundum humanitatem ; unctio ipsa, seu causa formalis, est deitas.

Nec minori efficacia doctrinam illam efferunt Patres Latini : « Tunc unctam fuisse invisibili Deo humanam naturam quando divinæ est juncta personæ⁴. » — « Non antea

1. Cf. S. IREN., III *Cont. Hæres.*, c. XVIII ; *P. G.*, VII, 934 ; S. CYRILL. ALEXANDR., *In Joan.*, lib. XI, c. x ; *P. G.*, LXXIV, 542.

2. S. GREGOR. NAZIANZ., *Orat.* 30, n. 21 ; *P. G.*, XXXVI, 131.

3. S. JOAN. DAMASC., III *De Fid. Orthodox.*, c. III ; *P. G.*, XCIV, 990.

4. S. AUGUSTIN., Lib. XV, *De Trinit.*, c. XXVI ; *P. L.*, XLII, 1093-1094.

conceptus et postea unctus ; sed hoc ipsūm de Spiritu Sancto et carne Virginis concipi, Spiritu Sancto ungi fuit¹. » Unde eadem actione qua fuit per Spiritum Sanctum humanitas formata et unita Verbo, fuit simul uncta et sanctificata.

Quam doctrinam nervosissime profert concilium Francofordiense, 785 : « Christus *natura unctus*, non per gratiam, quia in illo fuit divinitas². »

Ex quibus textibus hæc eruitur probatio. Christus homo vi unionis hypostaticæ est substantialiter unctus ipso dono personæ Verbi. Atqui in Scripturis ille proprie dicitur a Deo unctus, qui est Deo gratus, in quo Deus sibi bene complacet, ac subinde qui est proprie et formaliter sanctus, nam sola sanctitas nos reddit Deo acceptos. Ergo vi unionis hypostaticæ et ipso dono personæ Verbi Christus homo est substantialiter et formaliter sanctus.

Hoc est igitur essentielle discrimen quod attendunt Patres inter Christum et alios sanctos : justi dicuntur christi seu grati Deo propter consecrationem accidentalem gratiæ creatæ, Christus vero propter consecrationem substantialem divinitatis. Sanctitas quippe consistit proprie in conjunctione cum Deo : justi nonnisi accidentalem suscipiunt sanctitatem, eo quod nonnisi accidentalem cum Deo habere possint unionem ; Christus vero, quia substantialiter Deo conjungitur, substantialem habet sanctitatem. In nobis itaque sanctitas est gratia sanctificans accidentalis, in Christo sanctitas est gratia sanctificans substantialis.

IV. Ratio theologica. — Illud sanctificat formaliter, seu constituit animam formaliter sanctam, quod illam efficit divinitatis participem, Deo gratam et acceptam, quodque vi sui peccatum excludit et jus ad hæreditatem confert : hæc enim sunt quæ importat sanctitas formalis. Atqui omnia illa præstat humanitati Christi ipsa unio hypostatica. Ergo unio illa sanctificat humanitatem formaliter ac proprie.

Prob. min. per partes. 1° Humanitas Christi vi unionis

1. S. GREGOR. M., *Epist.* LXVI ; *P. L.*, LXXVII, 1208.

2. *Epist. ad Episcop. Hispaniæ*, *P. L.*, xcviij, 377.

Deum participat non accidentaliter dumtaxat, sed substantialiter, quippe quæ idem habet esse personale cum Deo. 2º Est Deo maxime grata. Id enim quod aliquem reddit Deo summe acceptum et amicum est summa conjunctio cum Deo firmaque adhæsió. Sed unio hypostatica hanc summam conjunctionem et adhæsióem necessario præstat. Ergo. 3º Cum actiones sint suppositorum, ibi constituitur vera impeccabilitas ubi suppositum est impeccabile. Sed in unione hypostatica suppositum, quod est persona Verbi, est absolute impeccabile et infallibile. Ergo unio hypostatica veram et absolutam impeccabilitatem importat. 4º Christus est Filius Dei per naturam et idcirco jure nativo sibi vindicat divinam hæreditatem.

V. **Solvuntur difficultates.** — *Obj.* 1º. Ut aliquid sanctificet formaliter, debet uniri per modum formæ. Atqui subsistentia Verbi non unitur humanitati per modum formæ. Ergo non sanctificat humanitatem formaliter.

Resp. : Dist. maj. : Ut aliquid sanctificet formaliter sanctitate accidentali et ut principio *quo*, debet uniri per modum formæ, concedo ; ut aliquid sanctificet formaliter sanctitate substantiali, et ut principio *quod*, debet uniri per modum formæ, nego. Conced. min., et disting. conclus. : Non sanctificat humanitatem formaliter sanctitate accidentali et ut principio *quo*, concedo ; non sanctificat formaliter sanctitate substantiali et ut principio *quod*, nego.

Principium *quo* sanctificans accidentaliter est forma elevans subjectum seu ratio agendi in subjecto et idcirco debet uniri per modum formæ ; principium autem *quod* sanctificans substantialiter est ipsum suppositum, quod præstat animæ primam ac substantialem rectitudinem in ordine ad essendum et operandum. Sicut autem suppositum vitale reddit facultates et actiones formaliter vitales, ita suppositum sanctum reddit in Christo animam et facultates et actiones formaliter sanctas.

Obj. 2º Si subsistentia Verbi sanctificaret formaliter, id præstaret ubicumque communicaretur. Sed hoc est falsum, quia posset communicari naturæ irrationali nec tamen illam sanctificaret. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Sanctificaret ubicumque communi-

caretur, dummodo natura assumpta sit capax sanctificationis, concedo ; si natura assumpta non sit capax sanctificationis, nego, quia tunc defectus non ex parte subsistentiæ, sed ex parte rei assumptæ repetitur. Contradist. min. : Non sanctificaret, quia natura illa non est capax sanctificationis, concedo ; quia subsistentia Verbi non potest sanctificare formaliter, nego. Et nego conclus.

Argumentum probaret subsistentiam Verbi ne radicaliter quidem sanctificare ; unde ab ipsis adversariis est solvendum.

Subsistentia Verbi infinita præstat naturæ assumptæ omnes effectus formales quos ipsa suscipere potest : si natura illa sit rationalis, præstabit quidquid naturam rationalem decet, nempe et subsistentiam et existentiam et sanctitatem ; si vero natura sit irrationalis, præstabit Verbum subsistentiam et existentiam dumtaxat ; non vero perfectiones ordinis rationalis, non eo quod nequeat sanctificare formaliter, sed eo quod natura assumpta non sit capax recipiendi illum effectum, superiori tantum naturæ convenientem.

VI. **Concludendum** ergo unionem hypostaticam in Christo esse unctionem illam mirabilem quæ totam humanitem consecrat : divinitatis unguento condit, illamque speciosissimam ac sanctissimam efficit ; ita quidem ut, dum alii justi dicuntur esse aliquod opus sanctitatis, Christus sit sanctitas ipsa. « Le Christ est donc saint par cela même qu'il est le Christ, et un Père de l'Église, le comparant avec celui qui fut appelé le plus grand des hommes a pu dire : « Jean est une œuvre de sainteté, Jésus est la sainteté même. » Il ne la reçoit pas, il se la donne lui-même ; cette sainteté n'est pas accidentelle, elle est substantielle ; elle ne gravite pas vers sa perfection, elle est parfaite dès le premier instant ; elle ne peut pas disparaître, elle est inamissible ; car le Christ ne peut pas cesser d'être le Christ, il est toujours : *in æternum*¹. »

ARTICULUS SECUNDUS

DE EXISTENTIA GRATIÆ CREATÆ IN CHRISTO

AD ART. I S. THOMÆ

I. **Doctrina catholica.** — De gratia creata in Christo duplex præsertim instituitur quæstio : 1° utrum fuerit in Christo gratia creata ab initio ; 2° utrum fuerit ab initio summa et incapax augmenti. Secunda quæstio expenditur ab Angelico aa. 9-12.

Fuisse porro in Christo gratiam creatam etiam ab initio est doctrina inconcussa. Vult Suarez¹ esse de fide ; sed communius tenent doctores esse theologicè certum vel fidei proximum, ita ut opposita sententia erronea et temeraria censeatur². Testimonia quippe Scripturarum et Traditionis omnino evincunt fuisse in Christo dona supernaturalia creata quæ aut sunt gratia sanctificans aut gratiam sanctificantem supponunt vel comitantur : « Et requiescet super eum spiritus Domini : spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini³. » Quod directe asseritur est existentia donorum, et indirecte gratia, a qua procedunt. Ponitur itaque in Christo aliqua excellentia, quæ est effectus Spiritus Domini et vi cuius Spiritus Domini sibi complacet in Christo et in ipso requiescit. Atqui excellentia hujusmodi non est gratia unionis, quæ non est effectus Spiritus Domini ; sed gratia sanctificans creata, vi cuius redditur anima Deo grata et accepta ac dignum amicitiae divinæ objectum⁴.

Expressior textus Lucæ : « Proficiebat sapientia et ætate et gratia⁵. » Hic asseritur existentia alicujus gratiæ creatæ,

1. SUAREZ, disp. XVIII, sect. 8.

2. Cf. SALMANT., disp. XIII, dub. I, n. 8 ; L. JANSSENS, p. 341.

3. ISAI., XI, 2, 3.

4. Cf. CARD. BILLOT, edit. V, p. 199.

5. LUC., II, 52.

cujus externæ manifestationes comparantur cum physico corporis augmento et externo sapientiæ progressu.

Eruitur etiam probatio ex Joanne : « Plenum gratiæ... et de plenitudine ejus nos omnes accepimus... Gratia per Jesum Christum facta est¹. » Est itaque Christus plenus ejusdem gratiæ quam nos accepimus quæque per ipsum facta est. Sed gratia hujusmodi est gratia creata. Ergo Christus est gratiæ creatæ plenus.

Patres diversis exemplis, seu similitudinibus, vel locutionibus, rem æquivalenter enuntiant.

S. Ambrosius ponit in Christo gratiam quæ a Spiritu Sancto communicatur et instar unguenti in christifideles sese diffundit². S. Athanasius ita exhibet Christum loquentem : « Ego qui Patris Verbum sum, ipse mihi facto homini dono Spiritum Sanctum meque factum hominem in illo sanctifico³ » ; scilicet Verbum diffundit in humanitate assumpta aliquod donum creatum quo anima sanctificatur in Spiritu Sancto et fit illius templum.

Notatu dignissima sunt verba S. Augustini : « Dominus Jesus non solum Spiritum Sanctum dedit ut Deus, sed etiam *accepit ut homo* ; et propterea dictus est plenus gratia, quia unxit eum Deus Spiritu Sancto, non utique oleo visibili, *sed dono gratiæ*, quod visibili significatur unguento quo baptizatos ungit Ecclesia⁴. » Sermonem esse de gratia habituali creata totus contextus evincit ; nam per gratiam unionis Christus non accipit Spiritum Sanctum, et insuper Christus dicitur plenus ea gratia quæ unguento visibili significatur quæque a baptizatis recipitur, nempe gratia sanctificante creata.

Idem docet S. Bernardus : « Singulariter sanctum fuit, quidquid Virgo concepit et per Spiritus sanctificationem et per Verbi assumptionem⁵. » Duplex hic ponitur gratia :

1. JOAN., I, 14-17.

2. S. AMBROS., *De Spirit. S.*, lib. I, cc. VIII et IX ; *P. L.*, XVI, 755-759.

3. S. ATHANAS., *Orat. I, cont Arian.*, n° 46 ; *P. G.*, XXVI, 107.

4. S. AUGUSTIN., lib. XV, *De Trinit.*, c. XXVI, n. 4 ; *P. L.*, XLII, 1093.

5. S. BERNARD, *Homil. IV, Super Missus est*, n. 5 ; *P. L.*, c. CLXXXII, 82.

7. una creata, quæ a Spiritu Sancto infunditur ad sanctificandum; altera increata, quæ est gratia assumptionis et unionis.

Ecclesia Catholica nullam hac de re expressam definitionem tulit, sed concilium Senonense, 1140, et Innocentius II reprobant propositionem Abælardi: « Quod in Christo non fuerit spiritus timoris Domini¹. » Hic asseritur directe existentia donorum creatorum in Christo; ex quo deducitur existentia gratiæ habitualis creatæ, quæ sit donorum subjectum et radix.

II. **Rationes theologicæ S. Thomæ.** — 1° Ex propinquitate animæ Christi ad Verbum. Quanto magis aliquid propinquat causæ influenti, tanto magis participat de ejus influentia, sicut quod est propinquius centro caloris et lucis magis recipit calorem et lucem et quod magis est unitum fonti majorem influxum recipit. Atqui anima Christi est maxime propinqua causæ et fonti gratiæ, scilicet divinitati, utpote ei unita in persona et a primo instanti. Ergo anima Christi et a primo instanti fuit maxime plena gratiæ creatæ.

7. 2° Ex nobilitate animæ Christi. Hæc anima, utpote Verbo divino unita, debet in se colligere omnem perfectionem quæ, ex una parte, supposito divino non repugnat, et quæ, ex altera parte, hominibus in præsentī ordine tribuitur. Atqui gratia sanctificans est hujusmodi: non repugnat ex parte suppositi, sed e converso requirit suppositum ut anima sibi unita omnem perfectionem recipiat, et aliunde gratia est perfectio maxima quæ hominibus tribuitur ut Deum connaturaliter et suaviter attingant per cognitionem et amorem. Ergo debuit anima Christi habere gratiam sanctificantem.

2. 3° Propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum: Christus ut homo est caput nostrum et mediator Dei et hominum et idcirco debet gratiam in homines diffundere. Sed qui diffundit gratiam in alios debet habere jam in se et gratiam ejusdem speciei. Ergo habuit Christus gratiam ejusdem speciei cum nostra, id est creatam.

III. Duplici ergo titulo necessaria est gratia creata habitualis. — Primo quidem ponitur gratia creata, ut anima Christi consummatam habeat sanctitatem. Licet sit jam sancta per gratiam substantialem unionis, non habet tamen omnes sanctitatis modos nisi informetur habitu creato qui ipsam eleuet, perficiat et ultimate coronet, sicut actus proportionatus coronat potentiam. Gratia quippe unionis non tollit distinctionem naturarum nec facit ut anima Christi sit divina per essentiam; unde oportet ut fiat divina per participationem, quæ participatio est ipsa gratia sanctificans creata.

Secundo, requiritur gratia creata ut anima connaturaliter et suaviter eliciat opera sanctitatis. Ut enim quis connaturaliter operetur, debet habere in se principium operationis permanens, tamquam formam a qua operatio procedat.

Atqui principium permanens operationum supernaturalium est ipse habitus supernaturalis gratiæ creatæ. Ergo, ut anima Christi connaturaliter eliciat opera supernaturalia, debet gratia habituali creata instrui.

Objicies : Verbum est jam principium supernaturale permanens. Ergo superfluit gratia creata.

Resp. : Verbum est principium *quod*, non vero principium *quo*. Ergo requiritur insuper natura nova, forma superaddita, tanquam principium quo anima supernaturaliter operetur.

Repones : Saltem sufficit gratia creata *actualis* ut principium *quo*. Ergo non requiritur gratia *habitualis*.

Resp. : Neg. subsumpt. Sicut in ordine naturali agens nequit connaturaliter operari nisi sit instructum forma quadam permanenti, quæ sit principium operandi, ita nec anima elicere potest suaviter et connaturaliter actus supernaturales, nisi habitu permanenti gratiæ sanctificantis informetur. Ergo præter gratiam actualem requiritur gratia habitualis, ut principium intrinsecum et forma permanens.

IV. Gratia sanctificans sequitur gratiam unionis, non tanquam proprietas physica ab ipsa dimanans, sed per resultantiam MORALEM, seu propter congruentiam

maximam. — Ita communiter Thomistæ¹. Probatur breviter. Proprietas physica alicujus rei connectitur ipsi physice atque commensuratur ipsi physice tanquam proprio subjecto. Atqui gratia creata non connectitur gratiæ unionis tanquam suo subjecto, nec ulla ratione concipi potest gratiam creatam subjectari aut contineri in gratia unionis tanquam in propria radice. Ergo dici nequit proprietas physica.

Sequitur tamen gratiam unionis necessitate morali, quatenus maxime congruit ut anima quæ est summe propinqua fonti gratiæ plenitudine gratiæ repleatur, simul ut fit unio, scilicet in primo instanti, et tamdiu in gratia persistat quamdiu remanet unio.

Unde gratia creata dici potest proprietas unionis, quatenus unio illam exigit; et, sicut proprietas dicitur quod habetur ab initio et inseparabiliter et ex quodam principio intrinseco, ita gratia creata in Christo est ab initio, inseparabiliter, et ex principio intrinseco, quia natura divina, quæ est causa gratiæ, est ipsi Christo intrinseca. Hoc sensu gratia habitualis dicitur *proprietas* ab Angelico. « Gratia habitualis non intelligitur ut præcedens unionem, sed ut consequens eam tanquam quædam proprietas naturalis. Unde Augustinus dicit quod gratia est quodammodo Christo homini naturalis². »

V. Solvuntur difficultates. — 1° Idem qui est Deus per essentiam non potest fieri Deus per participationem. Atqui, si Christus habet gratiam creatam, quæ dicitur divinæ naturæ participatio, idem qui est Deus per essentiam fit Deus per participationem. Ergo repugnat gratia creata in Christo.

Resp. : Disting. maj. : Idem qui est Deus per essentiam non potest fieri Deus per essentiam secundum naturam in qua est Deus per essentiam, concedo; secundum naturam assumptam, nego; quia hæc, cum remaneat semper distincta a divinitate, non est essentialiter divina ac proinde

1. Cf. JOAN. A S. THOM., disp. IX, a. III, n. 7; GONET, disp. XII, a. 1, n. XXIII; SALMANT., disp. XIII, dub. II, nis 28, ss.

2. III P., q. 7, a. 13, ad 3.

fieri potest divina per participationem. — Contradist. min., et neg. concl. — Solutio liquet ex dictis n. III.

Obj. 2°. Qui est jam dignus hæreditate æterna non indiget fieri dignus per gratiam creatam. Sed Christus est jam dignus hæreditate æterna. Ergo gratia creata non indiget.

Resp. : Dist. maj. : Qui est dignus æterna hæreditate et ut principium *quod* et ut principium *quo*, non indiget fieri dignus per gratiam creatam, concedo ; qui est dignus ut *quod*, non vero ut *quo*, non indiget gratia creata, nego. Contradist. min. : Christus est dignus ut *quod*, concedo ; ut *quo*, subdist. : secundum naturam divinam, concedo, quia sic debetur ei hæreditas æterna quæ est beatitudo increata per increatum actum cognitionis et amoris Dei ; secundum naturam humanam, nego, quia, ut anima Christi attingat Deum per actum fruitionis creatum, debet per gratiam creatam elevari.

Obj. 3°. Proprius gratiæ creatæ effectus est constituere filium Dei adoptivum. Sed Christus non potest constitui filius Dei adoptivus. Ergo gratia creata non potest habere in Christo effectum proprium ac subinde Christo repugnat.

Resp. : Dist. maj. : Proprius gratiæ creatæ effectus *secundarius* est constituere filium Dei adoptivum, concedo, effectus *primarius*, nego¹. Concedo, min. ; disting. concl. : Ergo gratia non potest habere in Christo effectum suum proprium secundarium, concedo ; effectum proprium *primarium* nego ; et nego conseq., quia ad connaturalem statum alicujus formæ in subjecto non requiritur ut illi communicet omnes effectus quos de se præstare potest et in

1. Rectissime animadvertit card. BILLOT, edit. V, p. 201-202 : « Formalis effectus gratiæ sanctificantis non est facere filium Dei adoptivum, sed conferre animæ deiformitatem qua ordinatur ad participationem divinæ beatitudinis. Nunc autem ex hac deiformitate resultat denominatio filii adoptivi in personis quæ aliunde hujus denominationis sunt capaces, scilicet in personis Deo extraneis. Definitur enim adoptio, *personæ extraneæ in filium et hæredem gratuita assumptio*. Quare, si forte gratia inveniat in persona non extranea Deo pro quanto ornat naturam Deo unitam secundum hypostasim, semper quidem habebit suum proprium formalem effectum, quin tamen in hujus naturæ supposito resultat denominatio adoptivi, quia huic denominationi omnino repugnat personæ conditio. »

aliis subjectis præstat, sed satis est ut effectus primarius communicetur. — Gratia creatæ habitualis primarius effectus est tribuere participationem naturæ divinæ; ex quo sequitur secundario filiatio adoptiva, si subjectum non sit jam filius Dei per naturam. Ut enim fiat participatio naturæ divinæ, sufficit ut natura assumpta non sit divina per essentiam; sed quia filiatio convenit proprie supposito et non naturæ, haberi nequit filiatio adoptiva ubi suppositum non est persona extranea, sed Filius Dei per naturam. « Unde gratia habitualis in Christo præstat suum effectum formalem primarium aliosve illi supposito non repugnantes; sed non præstat regenerationem accidentalem nec filiationem adoptivam, quia suppositum non est capax denominationum istarum¹. »

Obj. 4°. Quod operatur per modum instrumenti non indiget habitu ad proprias operationes. Atqui humanitas in Christo fuit sicut instrumentum divinitatis. Ergo non indiget habitu gratiæ.

Resp. : Dist. maj. : Quod operatur per modum instrumenti tantum quod movetur et non se movet, non indiget habitu, concedo; quod est instrumentum ita tamen ut se moveat ab intrinseco motu proprie vitali et rationali, nego; quia, ut eliciat connaturaliter opera vitalia supernaturalia, debet instrui forma supernaturali permanenti. Contradist. min. : Humanitas Christi se habet ut instrumentum divinitatis animatum, et rationale, quod vitam propriam vivit, concedo; ut instrumentum tantum quod solum movetur et non se movet, nego. Et nego conclus.

VI. Triplex corollarium. — Ex principiis hucusque traditis sequitur : 1° gratiam Christi creatam fuisse ab initio infusam et esse omnino inamissibilem. Illa enim gratia consequitur unionem hypostaticam, non quidem tamquam proprietas physica, sed necessitate morali, ita ut nequeat a gratia unionis sejungi. Atqui gratia unionis fuit a primo instanti et est penitus inamissibilis. Ergo et gratia creata.

2° Gratiam creatam in Christo esse ejusdem speciei in esse physico cum gratia nostra. Ibi enim est eadem species

gratiæ ubi salvantur idem præcipui effectus formales. Sed gratia Christi, licet non præstet effectum secundarium, qui est filiatio adoptiva, præstat tamen præcipuos effectus formales, qui a gratia nostra procedunt, tribuitque naturæ humanæ physicam naturæ divinæ participationem, et illam reddit perfecte sanctam et ultimate proportionatam ut possit operari connaturaliter et suaviter, non solum ut principium *quod*, sed etiam ut principium *quo*, omnes effectus supernaturales.

Differt tamen in esse moris, quia infiniti est valoris, propter dignitatem suppositi divini.

3° Gratiam creatam fuisse necessariam ut Christus mereretur connaturaliter bona supernaturalia.

Licet quippe suppositum sit jam Deo gratum et præmio dignum, connaturalitas tamen meriti requirit ut adsit intrinseca proportio inter opus et præmium, ac proinde ut opus procedat immediate a forma, seu principio quo, intrinsece supernaturali, sicut ipsum præmium. Atqui principium quo seu forma intrinsece supernaturalis est gratia sanctificans. Ergo connaturalitas meriti in Christo requirit gratiam sanctificantem¹. Hinc ratione gratiæ sanctificantis Christus est sanctus sibi, sanctusque nobis et animæ nostræ vitæ².

1. Controversias hac de re vide apud ALVAREZ, disp. XXXI; JOAN. A S. THOM., disp. VII; GONET, disp. XII, a. 1; SALMANT., disp. XIII, dub. iv, nis 70 et ss.

2. Cf. D. MARMION, *Le Christ vie de l'âme*, Maredsous, 1919.

ARTICULUS TERTIUS

DE VIRTUTIBUS ET DONIS IN CHRISTO

AD ART. 2-6 S. THOMÆ¹

I. **Principia quædam certa** (a. 1). — Fuisse in Christo eximias virtutes nemo in dubium vertit. Imo rationalistæ, qui divinitatem negant, libentius virtutes extollunt.

Sed multiplicis generis sunt virtutes ; aliæ sunt theologicae, aliæ intellectuales, aliæ morales ; iterumque morales sunt vel infusæ vel acquisitæ.

Est communiter receptum apud theologos fuisse in Christo omnes virtutes quæ imperfectionem non audiunt. Id tota series historiæ evangelicæ prodit. Christus seipsum exhibet ut mitem et humilem corde². Porro duæ illæ virtutes cæteras supponunt : humilitas quippe est pars temperantiæ importatque rectam sui existimationem, quæ absque prudentia non fit, et relationes nostras cum proximo recte dirigit, quod justitiam pariter requirit ; mititas, mansuetudo, qua homo iram dominatur et animam suam in pace possidet, non potest absque vera fortitudine consistere.

Iterum Scriptura tribuit Christo spiritum orationis³, et præsertim virtutem obedientiæ : « *Didicil ex iis quæ passus est obedientiam*⁴. » Demum charitas in tota vita, et in passione præsertim, ostenditur : « Eadem ratione Christus passus est ex charitate et obedientia : quia et præcepta

1. Præter commentatores S. THOMÆ, consuli possunt : LUDOLPH. CARTHUS. *Vita Christi* ; P. MONSABRÉ, O. P., 40e confer. ; P. SCHWALM, O. P., *Le Christ d'après S. Thomas d'Aquin* ; ILLM. CHOLLET, *La Psychologie du Christ*, c. VIII ; C. SAUVÉ, *Jésus intime*. S. LEGUEU, *La Sainte Humanité de N.-S.* ; FOUARD et LE CAMUS, *Vie de N.-S.* ; P. DIDON, O. P., *Jésus-Christ* ; D. MARMION, O. S. B., *Le Christ dans ses mystères*.

2. MATTH., XI, 29.

3. MARC., I, 35. VII, 34 ; LUC., VI, 12-13, IX, 18, XI, 1.

4. Hebr., v, 8.

charitatis ex obedientia implevit et obediens fuit ex dilectione ad Patrem præcipientem¹. »

Ratio theologica. Gratia se habet ad virtutes infusas sicut essentia ad facultates, et, sicut facultates essentiæ proportionantur ita virtutes commensurantur gratiæ, et idcirco ubi gratia est perfectissima et in summo gradu, debent esse virtutes perfectissimæ et in gradu summo.

Atqui gratia in Christo est ab initio perfectissima et in gradu summo. Ergo virtutes fuerunt in Christo ab initio et in summo gradu, qui est gradus heroicus².

II. De virtutibus moralibus. — Certum est Christum virtutibus naturalibus quas nos exercitio nostro comparamus fuisse ornatum : ratio est quia virtutes illæ respiciunt honestatem moralem, quæ per se congruit fini Incarnationis. Cæterum, Scriptura tribuit Christo obedientiam, mansuetudinem, et cæteras virtutes quæ ad cardinales referuntur. Ita communis theologorum sententia, quam sic exprimit S. Thomas : « Licet fuerint in eo virtutes morales quæ in sui ratione hujusmodi defectum non important per comparisonem ad suas materias³. »

Quæstio autem est utrum illas propriis actibus paulatim acquisierit, an statim ab initio per infusionem acceperit. Primum tenent Cabrera, Nazarius, Aravius, Valentia, Lugo, Salmanticenses ; alterum vero propugnant Medina, Alvarez, Joan. a. S. Thomæ, Gonet, Suarez, Vasquez, Billuart.

Tenendum est Christum virtutes illas a primo instanti habuisse per infusionem. Cum enim perfectio moralis in Christo sit sequela quædam unionis hypostaticæ, debuit ab initio Christus esse illa perfectione instructus sine qua homo censi nequit completus et absolutus in ordine morali. Atqui perfectio sine qua nemo reputatur in ordine morali perfectus est ornamentum virtutum moralium. Ergo perfectione illa fuit instructus ab initio. Sed non propriis

1. S. THOM., III. P., q. 47, a. 2, ad 3.

2. Cf. S. THOM., hic ad 2.

3. S. THOM., q. 7, a. 3, ad 1. Cf. GONET, disp. XII, a. 3, n^{ts} II-LXII, ss. ; SALMANT., disp. XIV, dub. 1.

actibus, quia hujusmodi acquisitio fit paulatim nec est primo instanti possibilis. Ergo per infusionem accepit.

Exercitium autem illarum virtutum fiebat secundum quod circumstantiæ sinebant.

Objicitur 1°. Perfectius est aliquid habere propriis actibus quam accipere ab alio. Ergo requirit perfectio Christi ut illas virtutes propriis actibus acquisierit.

Resp. : Dist. anteced. : Perfectius est habere per se quam accipere ab alio, nisi resultet inde *privatio* boni moralis, concedo ; secus, nego. Et nego consequ., quia nisi habuisset Christus virtutes per infusionem, ab initio caruisset magno bono morali, nempe illa perfectione eximia sine qua homo non censetur completus in ordine morali.

Obj. 2°. Scientiæ naturales fuerunt a Christo propriis actibus acquisitæ. Ergo et virtutes morales.

Resp. : Negatur paritas. Nam acquisitio successiva scientiæ experimentalis non relinquit in Christo imperfectionem, eo quod jam omnia noverit per scientiam beatam et scientiam infusam. Nec aliquid novi addebat scientia acquisita nisi quoad *modum*, ut mox explicabitur ; at, e contra, acquisitio successiva virtutum moralium importat veram *privatorem* perfectionis moralis pro prima vitæ periodo.

Obj. 3° Virtutes naturales reguntur prudentia naturali. Sed prudentia naturalis est acquisita. Ergo et virtutes naturales sunt acquisitæ.

Resp. : Dist. min. : Prudentia naturalis est acquisita in subjecto quod non habet scientiam infusam, concedo ; in subjecto quod scientia infusa donatur, nego. Et nego consequentiam. — Christus habuit ab initio scientiam eximiam quæ omnes virtutes dirigebat ; scientiam quidem *per se* infusam, quæ ad omnia creata se extendebat, scientiam vero *per accidens* infusam respectu illorum quæ sunt objecta prudentiæ naturalis et virtutum moralium. Quæ infusio scientiæ non impediēbat quominus Christus species intelligibiles proprio intellectus agentis labore acquisierit et *novo modo* per species acquisitas cognoverit ea quæ jam scientia per se infusa vel per accidens infusa noverat.

Sic ergo virtutes omnes in Christo, quia erant scientia infusa illustratæ, potuerunt ab initio plenam exserere

activitatem, illumque eximium producere florem, qui est *heroismus*.

III. **Non potuerunt esse in Christo virtus fidei nec virtus spei** (a. 3 et 4). — Ubi deficit proprium virtutis objectum deficit habitus virtutis, qui speciem recipit ab objecto. Atqui deficit in anima Christi objectum fidei. Ergo deficit habitus fidei. Declaratur min. Objectum fidei proprium est res divina *obscure cognita*, seu *non visa*, argumentum non apparentium. Atqui res divinæ fuerunt ab initio intuitive cognitæ et visæ a Christo per visionem beatificam. Ergo defuit in anima Christi objectum fidei.

Nec etiam dici potest habuisse fidem circa objecta creata, nam anima Christi in Verbo intuetur omnia quæ Deus scientia visionis cognoscit, ut mox tradetur.

Licet fidem non habuerit, *meritum* tamen habuit quod habet in nobis fides. Quod enim meritum præstat fidei est obedientia assensus. Porro Christi obedientia eminentius continebat quidquid meriti in obedientia assensus nostri implicatur.

Objectum autem spei proprium est bonum divinum nondum habitum, nondum possessum, nondum visum; nam *quod videt quis quid sperat*¹? Atqui ab initio Christus videt ac possidet bonum divinum. Ergo deficit in Christo objectum spei sicut et objectum fidei.

Differentia tamen quædam attenditur quoad objecta secundaria, Christus ab initio omnia intuitive videbat, sed omnia actu non habebat; unde, licet nihil potuerit credere, potuit quædam expectare ut immortalitatem et gloriam corporis. Verum hæc omnia expectabat et desiderabat non per virtutem spei, sed per virtutem charitatis.

Ubi enim deficit objectum primum, non potest consistere habitus quoad objecta secundaria. Sed deficiebat in Christo objectum spei primum, quod est gloria animæ. Ergo defuit habitus spei etiam quoad objecta secundaria; sicut beati in cælo, quamvis expectent gloriam corporis, non tamen retinent habitum spei.

Charitas vero, quæ est habitus eliciens fruitionem, appe-

1. Rom., VIII, 24.

tū etiam omnia quæ pertinent ad bonum et beatitudinem subjecti. Sic ergo beati in cœlo per virtutem charitatis sibi appetunt gloriam corporis, et pariter in Christo ab habitu charitatis secundo elicitur desiderium gloriæ corporis habens pro motivo formali Deum quatenus possessum¹.

IV. Non fuit nec esse potuit in Christo virtus pœnitentiæ². — Ita communius theologi cum S. Thoma : « Christus non potuit peccare. Et ideo materia hujus virtutis non competit ipsi neque actu neque potentia³. » Contradicunt tamen nonnulli. Scotistæ quippe ponunt in Christo pœnitentiam, ex hoc motivo : Qui est capax satisfaciendi est capax pœnitentiæ. Christus satisfecit pro nobis. Ergo et pœnitentiam habuit.

Suarez concedit etiam Christo pœnitentiam, quia ita est dispositus Dominus ut peccatum omnino detestaretur et, si potuisset peccare, subito doluisset de peccato.

Probatur conclusio. Ubi deficit actus principalis alicujus virtutis deficit ipsa virtus. Atqui actus principalis in pœnitentia est dolere de peccato proprio, satisfacere vero pro peccato non est nisi actus secundarius. Ergo deficit virtus pœnitentiæ in eo qui dolere nequit de peccato proprio. Sed Christus, utpote simpliciter impeccabilis, dolere nequit de peccato proprio. Ergo deficit omnino pœnitentia in Christo.

Satisfactio igitur pro peccatis aliorum non fuit in Christo actus pœnitentiæ ; sed a charitate immensa, a justitia perfecta et a ceteris virtutibus procedit. Meretur utique Christus pro nobis, patiturque et satisfacit pro nobis ; at nullatenus pœnitet pro nobis, propter rationem inductam. Quapropter non esset probanda invocatio : Cor Jesu pœnitens pro nobis, miserere nobis.

Quod vero addit Suarez impossibilitatem adstruit. Actus enim hypotheticus virtutis, concipi tantum potest ubi actus absolutus et fundamentalis non est intrinsece impos-

1. GONET, loc. cit., n. LXII.

2. Cf. JOAN. A S. THOM., disp. VIII, n. 15 ; GONET, disp. XII, n. LVIII ; SUAREZ, disp. XIX ; SALMANT., disp. XIV, dub. II, nis 36, ss.

3. S. THOMAS., IV *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, quæstiunc. 1.

sibilis. Atqui actus absolutus pœnitentiæ est impossibilis in Christo, sicut et ipse actus peccati. Ergo concipi nequit actus hypotheticus pœnitentiæ in Christo.

Cæterum, si valeret ratio, sequeretur fuisse in Christo fidem, quia ita est dispositus ut crederet si visionem non habuisset.

V. Demum excluditur a Christo continentia illa imperfecta quæ motus deordinatos cohibet.

Ubi deest objectum et habitus deficiat oportet. Sed in Christo deficit objectum continentiae imperfectæ : quia non fuit in ipso fomes peccati nec poterant unquam exurgere motus inordinati. *Ergo.*

Quocirca non fuit in Christo continentia inferior, sed castitas eximia et virginitas perfecta. Unde virtutes morales in illo potentias et actus sic moderabantur ut esset illa perpetua pax et universalis harmonia quæ est *tranquillitas ordinis*¹.

VI. In Christo fuerunt excellentissime omnia dona Spiritus Sancti (a. 5). — Fuisse in Christo dona Spiritus Sancti, abstrahendo a modo quo differant dona a virtutibus², est certissimum, imo videtur de fide, propter manifestissimum Scripturæ testimonium : « Et requiescet super eum Spiritus Domini : spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini³. » — Testatur pariter Evangelium fuisse Jesum plenum Spiritu Sancto : « Jesus autem plenus Spiritu Sancto, regressus est a Jordane⁴. » Qui autem est plenus Spiritu Sancto, carere nequit donis. Ergo et donis fuit repletus.

Concilium Senonense, 1140, dum definit contra Abælardum existentiam doni timoris in Christo⁵, asserit eo ipso doctrinam apud theologos receptam de plenitudine donorum omnium in anima Christi.

1. S. AUGUSTIN., *De Civit. Dei*, lib. XIV, c. XIII ; *P. L.*, XLI, 640.

2. Cf. A. GARDEIL, O. P., art. *Dons*, in *Diction. théol. cathol.*

3. ISAI., XI, 2, 3.

4. LUC., IV, 1.

5. DENZINGER, 378.

Controversia est utrum dona a virtutibus infusis differant objective et essentialiter, an vero secundum quid tantum. Hoc ultimum tuentur plures theologi, duce Scoto; sed Angelicus et Thomistæ docent dona a virtutibus specificè discriminari tamquam perfectiones superioris et altioris ordinis quibus homo facile movetur a Spiritu Sancto¹.

Probatur itaque conclusio ratione D. Thomæ. Dona Spiritus Sancti sunt perfectiones supernaturales seu habitus infusi quibus potentiæ nostræ sunt facile mobiles a Spiritu Sancto ad actus supernaturales, etiam extra communes humanæ prudentiæ regulas. Atqui erant in anima Christi huiusmodi habitus, quibus *agebatur* a Spiritu Sancto². Ergo fuerunt dona in anima Christi.

Declaratur major³. Virtutes sive acquisitæ sive infusæ perficiunt potentias ut sequantur iudicium rationis et regulas prudentiæ; at dona perficiunt potentias altiori modo, ut sint prompte mobiles ab inspiratione divina, nempe ut sequantur motum Spiritus Sancti extra et supra rationem et præter communes prudentiæ regulas, ut colligitur ex actibus et tota vita sanctorum. Est igitur in homine justo duplex motor: ratio et Spiritus Sanctus. Motori autem respondet dispositio mobilis. Ergo duplex est in justo dispositio seu habitus; et, quanto movens est altior tanto altior esse debet dispositio mobilis. Sed Spiritus Sanctus est motor altior quam ratio et prudentia humana. Ergo dispositiones quibus potentiæ moventur a Spiritu Sancto debent esse altiores dispositionibus quibus a ratione moventur. Porro dispositiones quibus potentiæ moventur a Spiritu Sancto sunt dona, et dispositiones quibus moventur a ratione sunt virtutes. Ergo oportet dona esse perfectiora et altiora virtutibus.

Probatur min. Maxime decebat animam Christi esse permanentem dispositam ut moveretur a Spiritu Sancto: quidquid enim perfectionis convenit Sanctis, a fortiori est Christo adscribendum.

Proprium est donorum ad opera heroica impellere et

1. Cf. S. THOM., et Commentatores, I^a II^{ae}, q. 68.

2. « *Agebatur* a Spiritu in desertum. » LUC., IV, 1.

3. Ex S. THOM., I^a II^{ae}, q. 68, a. 1.

movere. Christus porro multa egit opera heroica, ut quando jejunavit quadraginta diebus, et præsertim in passione ultimum heroismi apicem semper obtinuit. Ergo dona in supremo et altissimo statu habuit.

VII. Solvuntur difficultates. — *Obj.* 1° Qui est jam perfectus non indiget exteriori auxilio. Sed Christus est jam perfectus per virtutes. Ergo non indiget donis.

Resp. : Dist. maj. : Qui est perfectus secundum ordinem suæ naturæ non indiget auxilio ejusdem ordinis, concedo ; non indiget adjuvari ab eo qui est altioris ordinis, nego. Contradist. min. :

Christus est perfectus per virtutes secundum quod potentiæ ducuntur ratione, concedo ; secundum quod ducuntur a Spiritu Sancto, nego. Et dist. conclus. : Ergo non indiget donis ut potentiæ moveantur a ratione, concedo ; ut moveantur a Spiritu Sancto, nego.

Obj. 2°. Qui confert dona non potest accipere dona. Sed Christus confert dona. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Non potest accipere dona secundum naturam vi cujus confert, concedo ; secundum aliam naturam, nego. Contradist. min. : Christus confert dona secundum naturam divinam, concedo ; secundum naturam humanam, nego ; et dist. conclus. : Christus non accipit dona secundum naturam divinam, concedo ; secundum naturam humanam, nego.

Obj. 3°. Qui habet contemplationem patriæ non habet dona quæ pertinent ad contemplationem viæ. Atqui Christus habet contemplationem patriæ. Ergo non habuit dona.

Resp. : Dist. maj. : Qui habet contemplationem patriæ tantum, non habet dona, concedo vel *transeat*, quia etiam in patria sunt per aliquem modum dona Spiritus Sancti ; qui habet simul contemplationem patriæ et contemplationem viæ non habet dona, nego. Contradist. min., et nego.

VIII. Fuit in Christo donum timoris secundum quod reverebatur supremam Dei majestatem ac summam ejus eminentiam (a. 6). — Speciales habentur difficultates de timore, quia non videtur possibilis in eo qui nec potest peccatum admittere nec pœnam sustinere. Hinc contende-

bat Abælardus donum hujusmodi Christo defuisse. Quæ propositio fuit a concilio Senonensi (1140) et ab Innocentio II damnata ut hæretica¹. Quare est de fide spiritum timoris fuisse in Christo.

Timor multiplex distinguitur : timor quidem *mundanus*, quo quis a Deo recedit propter injacens malum ; timor vero *servilis*, quo quis Deum reveretur propter pœnam quam formidat ; timor demum *filialis* quo quis vitat peccatum, quia est offensa Dei. Timor mundanus est semper malus ; timor autem servilis potest esse bonus et dispositio ad sapientiam ; timor vero filialis est effectus sapientiæ.

Probatur conclusio ratione theologica. Timor, etiam filialis, respicit duo objecta : malum nempe terribile quod imminet, et personam, quæ potest pœnam infligere. Primarius porro effectus est revereri eminentiam personæ : non enim timetur malum terribile nisi quia personæ eminentia est perspecta, et, consequenter, metuere pœnam est effectus secundarius, qui potest a primario separari. Salvatur ergo essentia doni timoris ubicumque habetur reverentia eminentiæ divinæ. Atqui Christus ut homo, licet non timeret pœnam, quia non poterat a Deo separari, reverebatur tamen divinam eminentiam, quæ in immensum excedit omnes suæ humanitatis perfectiones ; imo hanc reverentiam præ cæteris habuit, eo quod melius eminentiam Dei agnoverit. Ergo donum timoris præ cæteris excellentius habuit. Quapropter ponitur in Christo plenitudo illius doni : Et REPLEBIT *illum*.

IX. Hinc iterum liquet cur potuerit esse timor, dum repugnant spes et pœnitentia. — Actus principalis in spe est expectare bonum divinum, gloriam animæ, actus vero accessorius est expectare gloriam corporis ; in pœnitentia actus principalis est dolere de peccato *proprio*, satisfacere est secundarium : in timore principale est revereri eminentiam divinam, timere pœnam est secundarium. Deficiente primario deficit accessorium, at non e converso : deficiente enim accessorio potest consistere principale. Unde

in spe et pœnitentia deficit totaliter virtus, quia deficit principale ; sed in timore remanet simpliciter donum, quia consistit principale, Dei eminentiam revereri.

Quapropter in Christo donum timoris et cœtera dona non ponuntur ad juvandas virtutes imperfectas, sicut in nobis, sed ad consummandam totius organismi supernaturalis perfectionem.

ARTICULUS QUARTUS

DE GRATIIS GRATIS DATIS IN CHRISTO

AD ART. 7-8 S. THOMÆ.

I. In Christo excellentissime fuerunt omnes gratiæ gratis datæ (a. 7). — Vocantur gratiæ gratis datæ, quarum munus est *sociale*, quæ nempe primario utilitatem Ecclesiæ respiciunt, licet aliunde cedere possint in commodum subjecti; dum gratum faciens dicitur quæ primario et per se respicit bonum subjecti, reddendo nempe subjectum Deo gratum et acceptum: sive *inchoative*, ut gratiæ quæ disponunt ad justificationem; sive *formaliter*, ut gratiæ sanctificans; sive *consummative*, ut actus meritorii, qui statum gratiæ consequuntur.

Probatur conclusio. Gratiæ gratis datæ dicuntur quæ ad aliorum salutem primario et per se conferuntur, maxime ad fidei et spiritualis doctrinæ manifestationem. Sed Christus est primus fidei et spiritualis doctrinæ prædicator et doctor. Ergo debuit habere excellentissime omnes gratias datas. Declaratur major¹. Doctores fidei debent habere unde possint alios de rebus divinis instruere, et idcirco debent imprimis habere de his rebus firmissimum assensum, et ad hoc ordinatur *fides*. Designat in præsentī fides non proprie habitum fidei, sed excellentissimam adhæSIONem et persuasionem firmissimam, quæ dicitur montes transferre et miracula operatur. Secundo, oportet ut doctrinam ipsam congruenter proponant sive per causas superiores, ad quod ordinatur *sermo sapientiæ*, sive per causas inferiores, et per exempla humana, ad quod ordinatur *sermo scientiæ*. Deinde oportet doctrinam confirmare. Cum autem veritas fidei sit penitus supernaturalis, confirmatio mediis super-

1. Cf. *I Cor.*, XII, 8-11; S. THOM., I^a II^{ae}, q. 111, a. 4; II^a II^{ae}, q. 171.

naturalibus efficitur, et ad hoc ordinatur *operatio virtutum, gratia sanitarum, prophetia, discretio spirituum*. Tandem debet doctor fidei de rebus divinis competenter loqui; quod ut recte fiat, ponuntur *genera linguarum et interpretatio sermonum*.

Christum porro fuisse hisce gratiis excellentissime plenum demonstrat series historiæ evangelicæ. Non habuit fidem ut est virtus theologica, sed habuit cognitionem eminentiorem et assensum firmissimum rebus divinis, et potestatem quam præbet fides operandi miracula. Sapientia et scientia mirabilis jam in puero manifestantur, dum stupent doctores super prudentia et responsis ejus¹; et ubique in sermonibus, in propositione et explicatione parabolarum se produnt sermo sapientiæ et sermo scientiæ. Operatio autem virtutum et gratia sanitarum omnibus innotescunt; nam miracula fecit Christus circa spirituales substantias, circa corpora cælestia, circa homines, circa creaturas irracionales². Discretio spirituum illi maxime competit, qui elusit artes dæmonis in deserto et qui perfectissime novit quid sit in homine et in corde hominis³. Est specialiter propheta, ut mox dicetur. Fit excellenter ab ipso interpretatio sermonum, dum Isaiam explicat, et sæpissime Scripturam sacram discipulis edisserit⁴. — Quoad donum linguarum, non debuit ipse loqui diversis linguis, eo quod non esset missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel⁵; sed notitiam habuisse linguarum ex eo constat quod sciret omnia secreta cordium: qui enim secreta cordium omnium penitus legit et voces legit et cognoscit, quæ sunt signa conceptuum.

II. De modo plane diverso quo gratiæ gratis datæ fuerunt in Christo et in sanctis. — Triplex præcipua attenditur differentia. 1° Fideles gratias illas recipiunt secundum *mensuram* et modo restricto, dum in Christo secundum

1. LUC., II, 49.

2. Cf. S. THOMAS., III P., q. 44.

3. JOAN., II, 25.

4. LUC., IV, 21.

5. MATTH., XV, 8.

plenitudinem inveniuntur. 2º In sanctis dividuntur : alii enim confertur donum linguarum, alii operatio virtutum, alii prophetia, non tamen singuli illas omnes gratias simul in se colligunt ; Christus vero omnes, ut vidimus, simul plene possidet. 3º In sanctis conceduntur per modum transeuntis, non vero per modum habitus permanentis, sed Christus illas habet permanenter, jure quodam inamissibili, quatenus humanitas sancta, instrumentum divinitatis conjunctum, jugiter accipit virtutem et influxum ad effectus supernaturales sine fine producendos. Cf. ad 1.

III. In Christo fuit verissime donum prophetiæ (à. 8). — Nonnisi a rationalistis negari potest Christo competere aliquo sensu prophetiam ; difficultas solum esse potest utrum competat proprie, an tantum eminenter. Tostatus Abulensis negat fuisse prophetiam sensu formali ; sed doctrina quæ affirmat est communis et certissima¹. In Evangelio Christus vocatur propheta a turbis², a discipulis³, et a seipso, nam sibi applicat quæ de vero propheta valent : « Non est propheta sine honore nisi in patria sua⁴. » Quem locum S. Augustinus accepit de propheta vero⁵. S. Ambrosius animadvertit Christum cognitione cordium, non solum prophetam, sed et Deum se demonstrare : « Occultorum cognitione, Deum se esse demonstrat⁶. »

Probatur ratione theologica. Propheta proprie dicitur qui cognoscit et annuntiat ea quæ procul sunt a communi sensu et cognitione hominum quibuscum vivit. Atqui Christus multa cognovit et nuntiavit quæ erant procul a sensu et cognitione hominum quibuscum vivebat. Ergo Christus fuit proprie et vere propheta.

Declaratur major. Duo sunt in notione veri prophetæ : requiritur 1º ut annuntiet ea quæ sunt procul a communi hominum cognitione sive secundum locum sive et præsertim secundum tempus, nempe futura ; 2º ut propheta sit

1. SALMANT., disp. XIV, a. v, n. 4.

2. MARC., VI, 15 ; LUC., VII, 16, 39 ; IOAN., IV, 19, VI, 14, VII, 40.

3. « Fuit vir propheta » LUC., XXIV, 19.

4. LUC., IV, 24.

5. S. AUGUST., *Cont. Faust.*, lib. XVI, c. 18 ; *P. L.*, XLII, 3

6. S. AMBROS., *In Luc.*, lib. V, n. 12 ; *P. L.*, xv, 1723.

in eodem statu viæ in quo versantur homines quibus abscondita annuntiat ; defectu cujus conditionis angeli vel beati qui hominibus aliquid absconditum et futurum annuntiant, non sunt prophetæ sensu proprio.

Probatur minor. Christus multa quæ erant procul annuntiavit : omnes scilicet circumstantias suæ passionis et resurrectionis¹, fugam discipulorum², proditorem Judæ et negationem Petri³, ruinam Jerusalem⁴ et statum Ecclesiæ futurum⁵. Aliunde remanebat viator, licet fuerit comprehensor, et retinebat externum statum hominum quibuscum vivebat.

IV. **Differentia attendenda.** — In ceteris hominibus prophetia est quædam cognitio ænigmatica et obscura ratione subjecti, quia conjungitur fidei ; at id non est de essentia prophetiæ : unde potuit Christus habere essentiam cognitionis absque imperfectione obscuritatis. « Potest tamen dici quod, etsi Christus habuit plenam et apertam notitiam quantum ad partem intellectivam, habuit tamen in parte imaginativa quasdam similitudines, in quibus etiam poterat speculari divina, in quantum non solum erat comprehensor, sed etiam viator⁶. »

Unde Christus assimilatur cæteris prophetis quatenus habebat phantasiam, quæ poterat contemplationi et manifestationi divinorum inservire, quod non jam competit beatis in cœlo ; et idcirco, licet beati non possint dici prophetæ, potest Christus viator existens formaliter et proprie propheta vocari.

1. MARC., X, 33 ; MATTH., XV, 17.

2. MATTH., XXVI, 31.

3. MATTH., XXVI, 21-25, 34.

4. MATTH., XXIV, 7, 11 ; MARC., XIII, 14 ; LUC., XXI, 20-24.

5. MATTH., XVI, 18 ; XXVIII, 19-20.

6. S. THOM., hic ad 1.

ARTICULUS QUINTUS

DE PLENITUDINE GRATIÆ IN CHRISTO.

AD ART. 9-13. S. THOMÆ

I. Plenitudo extensiva et intensiva. — Dicitur plenitudo *extensiva*, quoad virtutem, quatenus efficacia agentis potest ad omnes effectus se extendere; *intensiva* autem se tenet ex parte formæ, quatenus hæc est in summo perfectionis gradu.

Quæritur itaque, an et quomodo Christus utramque habuerit, et ita quidem ut gratia ejus censenda sit infinita et incapax augmenti.

II. In Christo fuit plenitudo gratiæ tam intensiva quam extensiva (a. 9). — Scriptura tribuit Christo gratiæ plenitudinem tamquam sequelam unionis: « Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis¹ » : quia nempe est Unigenitus, non solum habet gratiam, sed est *plenus* gratiæ, et, quia unio est summa, gratia quoque summa est.

SS. Patres hanc plenitudinem maxime extollunt. Sic præsertim S. Chrysostomus : « Omnis gratia effusa est in illud templum. Non dat enim ille Spiritum in mensura : nos enim de ejus plenitudine accepimus ; illud autem templum *integram et universam accepit gratiam*... In illo quidem est integra et universa gratia ; in hominibus parum quid et gutta ex illa gratia². »

Probatur ratione theologica. **Dupliciter** aliqua forma potest secundum plenitudinem haberi : *intensive*, quando habetur in maxima excellentia quæ dari possit ; *extensive*, autem, quando habetur secundum omnes effectus, sicut homo ille dicitur habere plene vitam, qui eam habet se-

1. JOAN., I, 14.

2. S. CHRYSOST., *In Ps.*, XLIV, 2, 3 ; *P. G.*, LV, 186.

cundum omnes effectus vel opera vitæ. Atqui gratiam habet Christus utroque modo plenam. Ergo est in Christo plenitudo gratiæ, tum intensiva ex parte formæ, tum extensiva ex parte virtutis.

Prob. min. quoad I^{am} partem. Arg. I^{um}. Quanto aliquod recipiens propinquius est causæ influenti, tanto perfectius participat ejus influentiam. Atqui anima Christi, hypostatice unita Verbo, est maxime propinqua fonti, est in summo unionis, quia nec fortior nec intimior concipitur unio. Ergo gratiam accepit in summo, ac proinde ejus gratia est maxime plena.

Arg. II^{um}. Oportet ut quod est causa cæterorum sit maxime tale¹, et idcirco ut quod diffundit gratiam in omnes sit in se gratia maxime plenum. Atqui Christus accipit gratiam ut in alios omnes diffundat. Ergo debuit esse maxime plenus omnis gratiæ.

Unde quidquid est perfectionis in gratiis et virtutibus sanctorum fuit in Christo, absque defectu et limite qui in sanctis habetur.

Prob. II^a pars min. Gratia collata fuit Christo tamquam *primo principio universali* in genere habentium gratiam. Atqui virtus primi principii in aliquo genere se extendit ad omnes effectus illius generis. Ergo virtus gratiæ in Christo se extendit ad omnes effectus in genere gratiæ, sicut sol influxum proprium extendit ad omnia quæ ipsius virtuti subjiciuntur. — Quocirca omnes effectus supernaturales qui in œconomia præsentī fiunt, gratia sanctificans, virtutes, donā, gratiæ gratis datæ, illuminationes, inspirationes, omniaque heroica facta quæ mundum interdum evehunt superius, de plenitudine gratiæ Christi derivantur, quasi diceretur : De plenitudine ejus *nos omnes omnia* accepimus.

III. Qua ratione plenitudo gratiæ sit propria Christo (a. 10). — Plenitudinem gratiæ Scriptura tribuit Christo : « *Plenum gratiæ et veritatis*² » ; et B. Virgini : « *Ave, gratia plena*³ » ; imo et quibusdam sanctis, v. g. Stephano : « *Ste-*

1. De hoc axioma cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. VI, p. 146.

2. JOAN., I, 14.

3. LUC., I, 28.

phanus autem, *plenus* gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa in populo¹ » ; et Barnabæ « : Erat vir bonus et *plenus* Spiritu Sancto et fide². » Hinc intelligitur multiplicem esse plenitudinem, sicut alia est plenitudo abyssi, aliaque plenitudo aquæductus, et alia plenitudo rivuli.

IV. Conclusio : Plenitudo FORMALIS est propria Christo ; plenitudo autem subjectiva potest competere etiam sanctis.

Probatur I^a pars. Argumentum scripturisticum desumitur ex Prologo Joannis : « Vidimus gloriam ejus, quasi Unigeniti a Patre, *plenum* gratiæ et veritatis³. » Plenitudo gratiæ tribuitur Christo quatenus est Unigenitus a Patre. Atqui esse Unigenitum a Patre est proprium soli Christo. Ergo est aliqua plenitudo gratiæ propria soli Christo.

Confirmatur ex doctrina Pauli : « Ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare⁴... Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ; et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis⁵. » Hic adscribitur Christo plenitudo gratiæ substantialis, quia in ipso inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter, et ex hac plenitudine derivatur plenitudo gratiæ creatæ, vi cujus est caput a quo sumus repleti. Atqui plenitudo derivata a gratia unionis et plenitudo capitis est propria soli Christo, sicut et unio hypostatica. Ergo hæc plenitudo gratiæ est soli Christo propria.

Probatur ratione theologica. Plenitudo gratiæ considerari potest vel ex parte formæ quæ habetur, et sic dicitur *formalis* ; vel ex parte subjecti quod habet formam, et sic dicitur *subjectiva*, vel *respectiva*. Unde sic arguitur :

Plenitudo formalis ea dicitur quæ est summa tum intensive, nempe in maxima excellentia quæ haberi potest, tum extensive quoad omnes gratiæ effectus. Atqui soli Christo

1. *Act.*, VI, 8.

2. *Act.*, XI, 24.

3. *JOAN.*, I, 14.

4. *Colos.*, I, 18-19.

5. *Coloss.*, II, 9-10.

competit habere plenitudinem gratiæ intensivam, seu in summo gradu, cum hæc sequatur unionem hypostaticam, quæ est Christo propria, sicut nec concipitur major conjunctio ad Deum quam illa quæ competit animæ Christi; et pariter soli Christo convenit plenitudo extensiva, quoad omnes effectus, cum ipse solus sit institutus hominum caput ad merendum et satisfaciendum pro omnibus *de condigno*. Ergo soli Christo competit plenitudo formalis.

Probatur II^a pars. Plenitudo gratiæ subjectiva illi vere competit qui tantam gratiam habet quantam exigit status vel officium juxta mensuram Dei. Sed alii sancti gratiam omnes tantam recipiunt quantam requirit status et officium ad quæ Deus illos assumit; nam Deus, qui agit non ad egestatem, sed potius ad opulentiam, gratia sua potentes efficit quoscumque ad officium aliquod vocat et præordinat. Ergo plenitudo subjectiva omnibus sanctis per Christum communicatur.

Et quanto altior est status, tanto excellentior est plenitudo gratiæ. Hinc B. Virgo, quæ fuit ad maternitatem divinam assumpta, gratiam accepit majorem gratia consummata omnium angelorum et hominum etiam simul sumptorum, a primo conceptionis instanti. Ratio est quia prima gratia est præparatio idonea ad maternitatem divinam, gratiæ autem omnium sanctorum etiam simul conjunctæ nondum sunt præparatio idonea ad tantum munus; et secundo, quia Deus jam ab illo instanti amat B. Virginem ut suam matrem futuram et, cum mater futura sit ipsi magis dilecta quam omnes sancti simul, illi gratiam infundit plenioris gratiæ omnium sanctorum etiam simul sumptorum. — De his plenior sermo intra.

V. Plenitudo SUFFICIENTIÆ, plenitudo REDUNDANTIÆ, plenitudo EXCELLENTIÆ¹. — Plenitudo *sufficientiæ* est illa gratiæ abundantia vi cujus possunt omnes sancti bonum operari et finem adipisci. In triplici gradu habetur. Primo, justii omnes habent gratiam ita abundantem ut possint peccatum vitare et servare mandata. De facto tamen, non omnes justii perseverant. Unde, secundo,

1. Cf. S. THOM., *Comment. in Joan.*, cap. 1, lect. x.

est gratiæ abundantia qua reapse perseverant et gloriam consequuntur ; et hæc est omnibus sed solis electis concessa. Tertio, est plenitudo peculiaris aliquibus sanctis in officio superiori constitutis vel ad altiora vocatis.

Unde, sicut in via ita in patria, sunt quædam communia omnibus sanctis : in cælo communia sunt *visio*, quæ respondet *fidei* in via ; *comprehensio*, quæ respondet *insecutioni* in via ; *fruitio*, quæ respondet *desiderio* in via. Sunt tamen gradus in visione sicut et in fruitione, et sunt etiam quædam prærogativæ quæ non habentur ab omnibus.

Plenitudo *redundantiæ* est illa quæ valet gratiam in alios diffundere. Hæc competit Christo, qui est omnium caput ; et etiam B. Virgini, quæ nobis meruit de congruo quidquid Christus de condigno et quæ nunc in cœlis mediatione secundaria sed universali impetrat gratias omnes quas mediatione primaria obtinet Christus. Unde B. Virgo est plena sibi et superplena nobis. In Christo porro hæc plenitudo *redundantiæ* est etiam plenitudo *excellentiæ*.

Consistit igitur plenitudo *excellentiæ* in eo quod possit Christus gratiam directe conferre, vel signis sensibilibus alligare, instituere sacramenta, quæ in ejus nomine tradantur, etc. Hæc plenitudo soli Christo competit ; nec enim B. Virgo instituit signa collativa gratiæ, nec in ejus nomine conferuntur sacramenta.

Remanet itaque ut plenitudo sanctorum sit plenitudo *rivulorum*, qui abundantiam a fonte accipiunt, quique sunt alii aliis profundiores, sed semper limitati ; plenitudo autem B. Virginis sit plenitudo fluvii vel *aquæductus* redundantis et transmittentis ipsam fontis plenitudinem ; demum plenitudo Christi sit *fontis et abyssi* plenitudo, ex qua omnis alia derivatur.

VI. In Christo gratia unionis est simpliciter infinita ; gratia vero habitualis in esse MORIS est infinita, in esse autem PHYSICO est finita secundum rationem entis sed est quodammodo infinita secundum rationem gratiæ (a. 11).

— I^a pars est manifesta. Gratia unionis est donum personæ divinæ gratis concessum humanæ naturæ, ac proinde infinitatem habet ipsius personæ divinæ. Unde locutio S. Scrip-

turæ: « Non ad mensuram Pater dat Spiritum Filio¹. » potest accipi de dono quod Deus Pater ab æterno dedit Filio, scilicet divinam naturam, quæ est donum infinitum, et de dono quod datum est humanæ naturæ, ut uniatur divinæ personæ, quod etiam est donum infinitum².

Probatur II^a pars. In esse *moris* illa gratia et ille valor sunt infiniti qui supposito infinito tribuuntur: dignitas enim proprietatum ex dignitate personæ pensatur. Atqui valor, dignitas gratiæ et operationum in Christo tribuuntur personæ infinitæ. Ergo infinitatem habent in esse *moris*.

Probatur III^a pars. Infinitum in ratione entis dicitur quod habet plenitudinem in tota linea entis. Atqui gratia Christi non habet plenitudinem in tota linea entis, sed est in determinato genere contracta et restricta, sicut etiam ejus subjectum, anima Christi, est creatura quædam habens capacitatem finitam. Ergo.

Probatur IV^a pars. Id dici potest aliqua ratione infinitum quod non datur ad mensuram, nec limitatur quoad effectus, sed in se colligit quidquid pertinet ad rationem hujus formæ. Atqui gratia habitualis Christo non datur ad mensuram, sed summum apicem attingit; nec limitatur quoad effectus, siquidem se extendit ad omnia quæ in ordine supernaturali fiunt, et in se colligit quidquid in præsentî œconomia ad rationem gratiæ pertinet. Ergo gratia habitualis in Christo potest secundum rationem gratiæ dici infinita, sicut si dicamus lucem solis esse infinitam secundum rationem lucis, quia habet quidquid ad rationem lucis pertinere potest³. Unde gratiæ Christi nihil deest; non solum superat gratias omnium hominum et angelorum simul sumptorum, sed adæquat ipsum ideale gratiæ creatæ in præsentî œconomia ordinis supernaturalis.

VII. Utrum gratia Christi potuerit augeri. — Conveniunt communiter theologi non posse gratiam Christi de potentia Dei ordinaria augeri; utrum vero de potentia absoluta, con-

1. JOAN., III, 34.

2. S. THOM., hic ad 1.

3. Cf. S. THOM., hic et *QQ. Dispp., De Verit.*, q. 29, a. 3; P. SCHWALM, O. P., *Le Christ d'après saint Thomas d'Aquin*, p. 84, ss.

trovertitur : possibilitatem illam augmenti negant Richardus a S. Victore, S. Bonaventura, Durandus, Cajetanus, Nazarius, etc. ; affirmant Capreolus, Bannez, Alvarez, Joannes a S. Thoma, Gonet, Billuart, Salmanticenses, et communius Thomistæ¹.

Rem ita solvendam arbitramur : gratia *unionis* de potentia etiam absoluta nequit augeri, sicut repugnat concipi donum majus dono personæ divinæ ; gratia autem habitualis in esse *moris* nulla ratione potest augeri, quia dari nequit valor aut dignitas major dignitate personæ infinitæ ; gratia autem in esse *physico* non potest de potentia ordinaria augeri, bene tamen de potentia absoluta. Unde sit.

VIII. Conclusio : Gratia habitualis in Christo, attentis fine præsentis divinæ Providentiæ et potentia Dei ordinaria, nequit augeri ; tametsi non implicet metaphysice ulterius augmentum (a. 12).

Probatur I^a pars. Ex duplici capite contingit aliquam formam augeri non posse : ex parte ipsius formæ et ex parte subjecti. Sed neutro modo gratia Christi, attentata potentia Dei ordinaria, augeri potest. Ergo simpliciter nequit augeri Explicatur major. Aliquid non potest augeri ex parte formæ, quando forma non potest magis intendi nisi solvatur species, quia est in ultimo gradu, qui dari possit ; augeri autem nequit ex parte subjecti, quando subjectum nequit magis suscipere, eo quod omnis capacitas subjecti sit complete actuata.

Probatur min. 1° Ex parte formæ. Gratia habituali, sicut aliis formis, præfinita est a Deo aliqua mensura ultra quam augeri non potest ; quæ mensura prædefinitur ex ipso fine ad quem datur. Unde, si finis est perfectissimus, mensura illa non potest augeri. Atqui finis ad quem ordinatur gratia in Christo est perfectissimus, nec alius perfectior, attentata Dei providentia, esse potest quam unio in persona cum Deo : sicut enim natura humana in Christo individuatur ex ordine ad unionem cum Verbo, ita gratia creata datur in tali men-

1. Consuli possunt : CAPREOL., I *Sent.*, dist. 17, q. 2, a. 2 ; BANNEZ, II^a II^æ ; q. 24, a. 7 ; JOAN A S. THOM., disp. IX, a. 1, n. 14 ; GONET, disp. XIII, a. 3 ; SALMANT., disp. XV, dub. unic., n. 11, ss.

sura ex ordine ad gratiam unionis. Ergo, attenta Dei Providentia, gratia creata in Christo nequit augeri. Aliis verbis, gratia unionis regulat gratiam creatam; et quia nihil esse potest majus gratia unionis, nulla gratia esse potest perfectior gratia illa quæ præfigitur ex ordine ad gratiam unionis.

2° Ex parte subjecti. Gratia in comprehensore nequit augeri ex parte subjecti; quia comprehensor est in ultimo termino, quo semel adepto, repugnat augmentum. Atqui Christus fuit semper verus et perfectus comprehensor. Ergo in ipso non potuit gratia ex parte subjecti augeri.

Probatur II^a pars. Ex D. Thoma. Docet Angelicus visionem beatam in Christo posse de potentia Dei absoluta augeri: « *Licet absolute considerando possit esse aliquis gradus altior sublimiorque secundum infinitatem divinæ potentiæ¹.* » Sed quod de visione dicitur valet pari jure de gratia, quæ est radix visionis cuique visio proportionatur. Ergo censet Angelicus dari posse, secundum infinitatem divinæ potentiæ, augmentum in gratia Christi.

Ratione. Gratia est de genere qualitatis creatæ. Atqui nulla est aut esse potest qualitas aut substantia creata ita perfecta ut perfectior a Deo condi nequeat; quia nunquam exhauritur participabilitas Dei ad extra. Ergo nulla gratia creata etiam in Christo ita perfecta censenda est ut perfectior dari nunquam possit.

Quia igitur potentia Dei et ejus participabilitas non exhauritur per animam Christi prout nunc existit, posset, absolute loquendo, hæc anima perfectior concipi et esse, perfectioresque habere facultates, ac proinde perfectiorem suscipere gratiam.

Obijcitur: Gratia mensuratur ex termino ad quem datur. Atqui de potentia Dei absoluta perfectior dari nequit terminus quam unio in persona cum Deo. Ergo etiam de potentia Dei absoluta augeri nequit gratia.

Resp.: Gratia mensuratur ex termino, id est ex tendentia ad terminum, concedo; ex termino absolute inspecto, nego. Contradist. min.: Perfectior dari nequit terminus in

¹ 1. S. THOM., III P., q. 10, a. 4, ad 3.

se et absolute consideratus, concedo ; perfectior dari nequit tendentia ad terminum, nego. Et nego conclus.

— Licet terminus gratiæ esse non possit major, absolute tamen et secundum infinitatem divinæ potentiæ tendentia ad terminum potest novis ac semper novis modis absque limite fieri ; quia nunquam erit modus adæquans divinam participabilitatem et potentiam. Terminus quippe, etsi perfectissimus in se, non eximit animam Christi a conditione creaturæ, cujus perfectiones remanebunt semper finitæ, ac subinde semper capaces ulterioris augmenti.

IX. Quo sensu intelligenda sint verba Lucæ : « **Et Jesus proficiebat sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines**¹. » — Responsionem adæquatam tradit Angelicus : « In sapientia et gratia aliquis potest proficere dupliciter. Uno modo secundum ipsos habitus sapientiæ et gratiæ augmentatos ; et sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo secundum effectus, in quantum scilicet aliquis sapientiora et virtuosiora opera faciat ; et sic Christus proficiebat sapientia et gratia, sicut et ætate, quia secundum processum ætatis perfectiora opera faciebat, ut se verum hominem demonstraret et in his quæ sunt ad Deum, et in his quæ sunt ad homines². »

X. Gratia habitualis in Christo non præcedit tamquam dispositio unionem utriusque naturæ, sed hanc unionem sequitur, tamquam proprietas, non ordine quidem temporis, sed ordine naturæ (a. 13). — Triplici ratione probatur. 1° Secundum ordinem principiorum utriusque. Principium gratiæ unionis est persona Filii ut missa, principium autem gratiæ habitualis est Spiritus Sanctus ut missus, hoc tamen discrimine quod unio sit personalis Filio, missio autem secundum gratiam sanctificantem non sit personalis Spiritui Sancto, sed appropriata³. Atqui missio Filii præcedit natura missionem Spiritus Sancti. Ergo gratia unionis præcedit natura gratiam sanctificantem.

1. LUC., II, 52.

2. S. THOM., hic ad 3.

3. Cf. quæ disseruimus de Trinitate, vol. I, p. 434, ss. 455, ss.

2º Ex ordine gratiæ ad suam causam. Gratia habitualis causatur ex præsentia divinitatis. Sed præsentia divinitatis fit in Christo per gratiam unionis. Ergo gratia habitualis causatur a gratia unionis.

3º Ex fine gratiæ. Quod constituit suppositum prius est eo quod nobilitat actiones suppositi. Atqui in Christo gratia unionis constituit suppositum, gratia vero habitualis nobilitat actiones suppositi. Ergo gratia unionis supponit gratiam habitualement. Quæ ponitur ut Christus habeat sanctitatem consummatam et eliciat suaviter actus supernaturales.

ARTICULUS SEXTUS

DE GRATIA CAPITALI

AD Q. VIII S. THOMÆ

I. Notio corporis et capitis in Ecclesia. — Sensu generali, dici potest Ecclesia societas omnium vocatorum in salutem æternam, qua acceptione et angelos et homines complectitur. Minus late, est societas hominum vocatorum in salutem æternam per gratiam Redemptoris, et sic evolvitur per diversas humani generis periodos : incipit nempe ab Adamo reparato, transitque a statu *legis naturæ*, in quo fuerunt quædam sacramenta, sed minus determinata, ad statum *legis scriptæ*, in quo expressiora dantur sacramenta ; et tandem, ad statum *legis evangelicæ* devenit. Unde stricto sensu, est societas redemptorum, a Christo condita, cum illo organismo visibili et supernaturali qua vera et perfecta societas constituitur.

Dicitur ergo Ecclesia corpus *morale*, quatenus est organismus visibilis, habens partes *dissimilares*, seu membra diversa et inæqualia ; quo fit ut Ecclesia sit societas *essentialiter inæqualis*, licet una, sicut corpus humanum multis et inæqualibus membris constans est unum vivens.

Tria porro organismum illum seu corpus mysticum efficiunt : *magisterium* scilicet visibile et professio ejusdem *fidei* ab omnibus credentibus ; *ministeriumque* visibile et communio omnium fidelium in eodem cultu ; ac regimen visibile et obedientia omnium subditorum iisdem pastoribus¹.

Caput autem dicitur quod est *principium* in aliquo, ut caput viæ ; vel quod est perfectius, sicut senex est caput inter viros ; aut quod regit et gubernat, sicut rex vel princeps est caput in civitate. Generatim ergo caput morale dici

1. Cf. opus nostr. : *Hors de l'Eglise, point de salut*, II P.

potest quidquid respectu organismi moralis exercet munus quod gerit caput physicum respectu humani corporis. Unde sit.

II. Conclusio : Christus ut homo est caput Ecclesiæ. Argumentum scripturisticum.

Evangelium Joannis asserit 1° vigere inter Christum et fideles unionem intimam quæ viget inter caput et membra ; 2° a Christo derivari influxum quem caput exercet in organismum ; 3° a Christo per Eucharistiam præsertim effici in hominibus vitam, sicut a capite fit motus vitalis in corpore. Sed hæc omnia sunt munia veri capitis respectu corporis. Ergo ex Evangelio constat Christum esse verum Ecclesiæ caput.

Declaratur major per partes. 1° Christus, in oratione sua sacerdotali¹, rogat Patrem ut omnes fideles sint unum, sint *consummali* in unum, sicut et ipse est unus cum Patre. Hæc porro adeo arcta unio inter fideles provenit ex illarum unione ad unum et idem caput, quod est Christus Dominus.

2° Christus ut homo influit in Christianos vitam supernaturalem, sicut vitis in palmites influit vim fructificandi : « Ego sum vitis, vos palmites : qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere². » Agitur hic de vita quam largitur Christus ut missus a Patre, ut Salvator et Redemptor, quæ influentia utique pertinet ad rationem capitis moralis. 3° Communicatio illius vitæ fit præsertim per Eucharistiam : « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater et ego vivo propter Patrem ; et qui manducat me et ipse vivet propter me³. » Unde per Eucharistiam et traditur vita et continuatur et augetur et fit opus vitæ et motus proprie vitalis, qualem imprimit caput membris⁴.

S. Paulus est præcipuus doctor illius eximiæ œconomiae de corpore mystico, cujus Christus est caput : « Sicut enim

1. JOAN., XVII, 22-23.

2. JOAN., XV, 5.

3. JOAN., VI, 57, ss.

4. De munere Eucharistiæ in vita Ecclesiæ, cf. quæ disserimus *La Sainte Eucharistie*, pp. 20, ss.

in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra¹. » Hinc colligitur Ecclesiam esse organismum, in quo concurrunt partes dissimilares sub uno capite. Alibi exponit Apostolus omnia membra connecti inter se, augeri, crescere, operari, ex illorum unione communi ad idem caput : « Crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus. Ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate². » — Quia ergo Ecclesia est verus organismus, habens diversitatem partium cum unitate illa intrinseca quæ a capite provenit, Paulus sæpius vocat Ecclesiam *corpus* et Christum *caput* : « Et ipsum dedit *caput* supra omnem Ecclesiam, quæ est *corpus* ipsius et plenitudo ejus³. — Et ipse est *caput corporis* Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse principatum tenens⁴. »

Unde a Paulo et traditur terminologia et asseritur ac exponitur tota doctrina de corpore et capite mystico. Sermo autem est de Christo homine, qui corpori est homogeneous, seu de Redemptore, qui reconciliat omnia et pacificat per sanguinem crucis ejus sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt⁵. Christus quidem ut Deus habet vim influendi ; sed quatenus homo et redemptor est nobis homogeneous et vitam largitur quam ipse nobis meruit.

III. **Traditio ecclesiastica.** — Illam resumit S. Augustinus : « Christum recte appellari etiam universum, hoc est *caput* cum corpore suo, quod est Ecclesia. Et multis Scripturarum locis invenimus Christum etiam hoc modo appellari, ut cum omnibus suis membris intelligatur quibus dictum est : Vos estis *corpus* Christi et membra⁶. »

1. *Rom.*, XII, 4-5.

2. *Ephes.*, IV, 16.

3. *Ephes.*, I, 22-23.

4. *Colos.*, I, 18.

5. *Coloss.*, I, 20.

6. S. AUGUSTIN., *QQ.* 83 ; *P. L.*, XI, 79.

Asserit et efficaciter proponit concilium Tridentinum : « Cum enim ille ipse Christus Jesus tanquam *caput in membra* et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificados jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur et subsequitur et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent¹. » Non solum hic traditur doctrina, sed subministratur ratio, quia Christus influit virtutem vitalem quæ a capite vero jugiter derivatur.

IV. **Ratio theologica** (a. 1). — Cui competunt spiritualiter respectu Ecclesiæ munia quæ proprie gerit caput respectu corporis, dici debet Ecclesiæ caput. Atqui Christo homini respectu Ecclesiæ competunt tria munia seu tres prærogativæ quæ capiti conveniunt respectu corporis. Ergo Christus homo est verum Ecclesiæ caput.

Prima capitis prærogativa est ut, homogeneous corpori existens, sit prima pars hominis, incipiendo a superiori. Christus porro ut homo est ejusdem naturæ nobiscum et habet prioritatem, quia est altior, propinquior Deo et prior hominibus, ordine intentionis, quatenus alii per respectum ad gratiam ipsius recipiunt gratiam et dona. Secunda capitis prærogativa est perfectio ; eo quod in ipso vigeant omnes sensus sive interni, sive externi, dum in cæteris membris est solus tactus. In Christo pariter vigent omnes perfectiones, siquidem habet plenitudinem gratiæ tum intensivam tum extensivam. Tertia capitis prærogativa est virtus, quæ in alia membra influit : a capite enim procedit et motus et sensus, siquidem omnia et sensibilitatis et mobilitatis centra in encephalo resident. Christus quoque influit in omnia Ecclesiæ membra et vitam et motum, et gratiam habitualement, quæ est vita in actu primo, et gratiam actualement, qua fit motus, seu vita supernaturalis in actu secundo.

V. De ratione qua Christus dicatur caput ut Deus et ut homo.

Hoc tertium munus proprie et formaliter pertinet

1. CONC. TRIDENT., sess. VI, cap. 16.

ad rationem capitis et convenit Christo ut Deo et ut homini. Quatenus Deus, influit gratiam physice principaliter; quatenus homo influit physice tanquam causa instrumentalis; influitque *moraliter* tanquam causa principalis, quæ omnia supernaturalia bona nobis promeruit. Quia autem infusio gratiæ sanctificantis secum fert missionem et habitationem Spiritus Sancti, Christus ut homo dat Spiritum Sanctum ministerialiter et meritorie, eo modo quo gratiam influit; ut Deus vero dat Spiritum Sanctum auctoritative, sicut et producit gratiam causalitate physica principali.

Non eadem ergo ratione dicitur caput quatenus Deus et quatenus homo: quatenus enim Deus est caput ut influens auctoritative. Quatenus homo est caput ut influens sensu explicato, et ut *homogeneum*, nempe ejusdem naturæ nobiscum, quæ homogeneitas in ratione capitis maxime attenditur.

VI. De differentia inter munus capitis et munus cordis in Ecclesia. — Munus capitis *visibilitatem quamdam* arguit, nam oportet ut caput respectu membrorum exteriorum externe emineat; munus autem cordis influentiam *occultam* innuit. Hinc munus capitis reservatur Christo, qui naturam habet visibilem et nostræ homogeneam; munus autem cordis *appropriatur* Spiritui Sancto, qui invisibiliter in Ecclesia operatur.

Et hæc est doctrina quam pulcherrime exprimit Angelicus. « Dicendum quod caput habet manifestam eminentiam respectu cæterorum exteriorum membrorum; sed cor habet quamdam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus Sanctus, qui invisibiliter Ecclesiam vivificat et unit; capiti autem comparatur ipse Christus secundum visibilem naturam, secundum quam homo hominibus præfertur¹. »

VII. Christus secundum totam suam humanitatem, animam et corpus, est hominum caput, non solum quoad animas, sed etiam quoad corpora (a. 2). — Prob. I^a pars.

1. S. THOM., hic ad 3.

Christus est hominum caput ut homo, quemadmodum caput est corpori homogeneous. Atqui est homo secundum animam et corpus : anima quidem dat speciem et operationem specificam, corpus autem instrumentaliter inservit animæ. Ergo et secundum animam et corpus est nostrum caput.

Confirmatur. Christus dici debet secundum totam suam humanitatem nostrum caput, si tota humanitas influat nobis vitam spiritualem. Atqui tota Christi humanitas vitam supernaturalem nobis largitur, instrumentaliter quidem in genere causæ efficientis physicæ, quæ quidem causalitas etiam corpori competit ; principaliter vero in genere causæ meritorie ; cui merito inservit etiam corpus, unde separata anima a corpore non fit amplius meritum. Ergo secundum animam et corpus Christus dici debet nostrum caput.

Hinc apparet quomodo Christus in Eucharistia præbendo nobis et corpus et animam, sit in hoc sacramento nostrum caput nostraque vita.

Probatur II^a pars. Ex Apostolo : « Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi¹ ? » At, si corpora nostra sunt Christi membra, Christus est caput corporum. Ergo, dici debet nostrum caput, non solum quoad animas, sed etiam quoad corpora.

Ratione. Christus dicitur hominum caput eo quod in ipsos influat. Atqui tum in animas tum in corpora influit. Ergo est hominum caput et quoad animas et quoad corpora.

Probatur min. Christus influit pro præsentī vita immediate gratiam et virtutes in anima, et mediate in corpore, quatenus virtute gratiæ corpus reformatur et habilitatur ut sanctitati deserviat et membra nostra fiant instrumenta seu arma iustitiæ Deo² ; pro vita autem futura influit gloriam immediate in anima, et mediate in corpore, in quantum gloria per quamdam redundantiam ab anima in corpus derivatur.

Quæ doctrina pietatem nostram maxime fovet et accendit, ut toti Christo, sive per Eucharistiam nobis præsentī, sive per meditationem præsentato, totius nostræ humanita-

1. *I Cor.*, vi, 15.

2. *Rom.*, vi, 13.

tis, et cordis et animæ, affectibus indeficienter adhæreamus.

VIII. Christus est caput OMNIUM hominum, sed diverso gradu diversaque ratione (a. 3). — Esse saltem in potentia caput omnium a nemine dubitatur; sed disputatur utrum sit actu caput viatorum in statu peccati mortalis vel in statu infidelitatis versantium.

Probatur imprimis esse omnium caput vel actu vel potentia. Christus est *Salvator omnium hominum*, maxime fidelium¹. Atqui est Salvator in quantum est caput, nam salvare est influere vitam supernaturalem. Ergo est caput omnium hominum, maxime fidelium.

Est utique caput omnium qui aliquomodo ad corpus suum mysticum pertinent. Sed omnes homines ab origine mundi usque ad finem pertinent ad corpus mysticum actu vel potentia. Ergo. — Declaratur min. Dum corpus naturale habet omnia membra simul, corpus mysticum potest habere membra successive. In corpore porro mystico quod est Ecclesia duplex distinguitur elementum: illud quod proprie vivificat et dicitur *anima* Ecclesiæ, et organismus externus prout nunc habetur in illa societate perfecta a Christo condita, et dicitur proprie *corpus* Ecclesiæ². Principium autem quod vivificat efficienter est Spiritus Sanctus, qui dicitur etiam anima Ecclesiæ; principium vero quod vivificat formaliter et dicitur proprie anima Ecclesiæ sunt dona illa supernaturalia quæ nobis inhærent, nempe gratia sanctificans, quæ est radix fidei, charitatis et gloriæ futuræ. Ut autem Christus sit actu caput hominum, sufficit ut pertineant actu ad animam Ecclesiæ. Pertinent porro actu primo qui habent gloriam, secundo qui habent charitatem. Qui vero habent fidem solam absque charitate non pertinent simpliciter ad animam, quia innuit anima principium vitæ perfectæ, quæ non habetur per solam fidem. Attamen, licet fides sub aliquo respectu dicatur mortua, aliunde est habitus *vilalis* utpote supernaturalis. Unde tertio perti-

1. *I Tim.*, iv, 10.

2. Cf. opus nostr. : « *Hors de l'Eglise, point de salut* », II P.

nent, licet inchoative, omnes qui habent fidem. Isti aliunde quamdiu retinent unitatem fidei catholicæ, tum interne tum externe, remanent de corpore. Quare constat, ex damnationibus Joannis Hus et Quesnelli, non solos prædestinatos¹ nec solos justos² esse membra Ecclesiæ.

Potentia autem pertinent ad Ecclesiam, qui non habent fidem, sed sunt habituri saltem aliquando ut infideles prædestinati; ultimo tandem loco et gradu, qui possunt habere sed nunquam habebunt, sunt membra in potentia non reducenda in actum. Omnes homines in præsentī vita sunt membra saltem in potentia: tum quia retinent liberum arbitrium flexibile in bonum, tum quia remanet ipsis gratia et virtus Christi quæ est sufficiens ad salutem totius humani generis.

Damnati non amplius, ne potentia quidem, membra sunt Christi, quia, utpote existentes in termino, habent voluntatem in malo firmatam nec ullam amplius recipiunt gratiam.

Corpus porro illud Christi mysticum augetur et crescit tum *intensive*, dum singula membra perficiuntur et perveniunt ad ultimam mensuram a divina ordinatione prædefinitam; tum *extensive*, accipiendo nova membra, donec compleatur prædestinatorum numerus in superna felicitate locandus.

IX. De quadam controversia³. — Nonnulli veteres censuerunt Christum non esse actu caput fidelium in statu peccati mortalis versantium, sed sententia affirmativa est omnino tenenda. Ut enim sit actu caput, sufficit ut influat actu aliquam vitam supernaturalem permanentem. Sed fides, etiam absque charitate, est quædam vita supernaturalis permanens, utpote habitus vitalis infusus. Ergo Christus est actu caput omnium fidelium. Hinc dicit absolute S. Thomas Christum esse caput « eorum qui actu uniuntur ei per fidem⁴. » — Non tamen perfecte et simpliciter, quia

1. Propos. 5 damn. a CONC. CONSTANTIENTS., DENZINGER, 631.

2. Propos. 72-78, dam. a CLEM. XI; DENZINGER, 1422-1428.

3. Cf. GONET., disp. XIV, a. 2; SALMANT., disp. XVI, dub. III.

4. Hic, in corpore articuli.

sunt aliunde membra diaboli et quia fides sine charitate est informis et aliquo modo mortua.

Estne Christus actu caput hæreticorum baptizatorum. — Hæretici et schismatici mere materiales in bona fide existentes possunt ad animam Ecclesiæ pertinere et sic potest Christus esse illorum caput actu. Hæretici autem et schismatici formales, qui charitatem et fidem penitus amiserunt, non recipiunt amplius influxum vitæ permanentem; et idcirco dici nequit Christus illorum caput actu. Eadem ratione non est caput actu infidelium, qui nondum recipiunt ab ipso habitum vitalem.

Sensu tamen *lato* dici potest actu caput tum hæreticorum tum infidelium. Eodem quippe jure dicitur caput actu quo influit actu aliquid supernaturale. Sed tum infidelibus tum hæreticis etiam obstinatis influit actu, pro loco et tempore, aliquid supernaturale, nempe *gratias actuales*, quibus interdum illuminantur et excitantur; nec ullus censendus est homo adultus qui fuerit omni gratia actuali destitutus. Ergo quodam lato sensu dici potest actu caput hæreticorum et infidelium; licet proprie sit caput tantum in potentia.

Est itaque proprie sed imperfecte caput actu fidelium peccatorum; proprie et perfecte, justorum; proprie et consummate, beatorum¹.

X. Christus ut homo est vere caput angelorum; sed minus perfecte quam hominum (a. 4). — Testatur manifeste Scriptura Christum esse caput totius creaturæ spiritualis: «Ipsum dedit caput supra *omnem* Ecclesiam²... qui est caput omnis *principatus et potestatis*³.»

Hæc convenire Christo ut Deo nemo negat, at non concedunt Altissiodorensis et Gabriel Biel Christum ut hominem esse caput angelorum. Sententia affirmativa est hodie communis, licet aliunde disputetur utrum sit caput influendo gratiam et gloriam essentialem, an tantum gratias et glorias accidentales⁴.

1. Cf. opus nostr.: *Hors de l'Eglise, point de salut*, II P., c. v.

2. *Ephes.*, I, 22-23.

3. *Coloss.*, II, 10.

4. Cf. commentatores, in h. l.

Probatur conclusio. I^a pars. Ubi unum est corpus necesse est ponere unum caput. Atqui angeli et homines unum corpus mysticum efficiunt. Ergo angeli et homines unum habent caput. Sed caput hominum est Christus ut homo. Ergo Christus ut homo est etiam angelorum caput.

Prob. min. Angeli et homines ad unum finem supernaturalem ordinantur, scilicet gloriam, et per idem medium, nempe gratiam sanctificantem, quæ est ejusdem speciei sive in hominibus sive in angelis. Atqui ubi est idem finis per eadem media assequendus est una societas, seu unum corpus mysticum... Ergo angeli et homines in uno corpore mystico conveniunt. Christus itaque in humanis agens, cum esset simul comprehensor et viator, plenissime habens gratiam et gloriam, potuit esse et viatorum et comprehensorum caput.

Arg. II^{um}. Qui habet respectu angelorum præcipuas capitis prærogativas est angelorum caput. Christus porro etiam respectu angelorum habet tres præcipuas capitis prærogativas. Ergo est angelorum caput.

Ostenditur min. 1° Est altior et propinquior Deo, utpote habens unum esse personale cum Deo et gratiam superiorem gratiis omnium angelorum et hominum etiam simul sumptorum.

2° Est perfectior, eo quod sibi vindicet gratiæ plenitudinem tum intensivam tum extensivam, quæ angelis nullatenus competit.

3° Influit in angelos vitam supernaturalem, saltem gratias *accidentales*, illos nempe illuminando de multis quæ Incarnationis mysterium spectant, et pariter gloriam accidentalem, seu gaudia nova, ex eo quod reparaverit Christus angelorum ruinas salvando homines, et ex eo quod contemplatio humanitatis adeo excellentis singulari modo angelos lætificet.

II^a pars breviter declaratur. Potiori ratione dicitur Christus caput hominum quam angelorum, tum quia est nobis magis homogeneus, tum quia nobis meruit gratiam et gloriam essentialem, non autem angelis, quod est nunc probandum.

XI. Gratia et gloria essentialis angelorum non procedit

a Christo homine ¹. — Affirmant quidem Scotistæ, Suarez, Valentia, Catharinus, Godoy, etc.; sed negant communiter Thomistæ, quibus adhærent Toletus, Vasquez, Lugo, etc.

Hæc est certissime D. Thomæ sententia. « Christum *non influere angelis merendo gratiam* aut orando, sed in his quæ ad actus hierarchicos pertinent². » — « Angeli non sunt viatores quantum ad *præmium essenziale*, et ideo quantum ad hoc nihil eis meruit Christus. Sunt autem aliquo modo viatores respectu præmii *accidentalis*, in quantum nobis ministrant; ad quod valet eis meritum Christi³. »

Argumentum scripturisticum desumitur ex Luca, et ex epist. ad Hebræos. Angelus pastores sic alloquitur: « Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator⁴. » Christus meruit gratiam iis quibus est Salvator. Atqui dicitur Salvator hominibus: *natus est vobis*, non angelis. Ergo. Unde exclamat S. Bernardus: « Nobis ergo natus, nobis et datus, quia nobis necessarius⁵. » Et pariter Guericus Abbas: « Nobis prorsus, non enim sibi, non angelis⁶. »

Juxta Apostolum, ad Hebræos, qui recipiunt gratiam a Christo, seu qui sanctificantur a Christo, sunt ejusdem naturæ cum ipso, sunt ejus fratres, communicantque carni et sanguini: « Qui enim sanctificat et qui sanctificantur ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare... Quia ergo pueri *communicaverunt carni et sanguini*, et ipse similiter participavit eisdem⁷. »

Atqui Christus est ejusdem naturæ, non cum angelis: nusquam enim angelos apprehendit⁸; sed solum cum hominibus, quos vocat fratres. Ergo qui sanctificantur a Christo,

1. Cf. CAJETAN, TOLET, JOAN. A S. THOM., SYLVIVS, in III. P., q. 8, a. 4; GONET, disp. XIV, a. IV; SALMANT., disp. XVI, dub. dub. v, etc.

2. S. THOM., III *Sent.*, dist. 13, a. 2.

3. *QQ. Dispp.*, De Verit., q. 29, a. 7, ad 5.

4. LUC., II, 10-11.

5. S. BERNARD., *Homil. III Super Missus est*, n. 14; P. L., CLXXXIII, 78.

6. GUERRIC., *Serm. III, De Nativit. Domini*, P. L., c. LXXXV, 35.

7. *Hebr.*, II, 11-14.

8. *Ibid.*, 16.

quique recipiunt ab ipso gratiam essentialem, sunt homines, non angeli.

Nec pro altera sententia valet textus Apostoli : « Instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis et quæ in terra sunt in ipso¹. »

Nam reponit Angelicus : Per Christum instaurari omnia quæ in cœlis sunt, id est angelos, non quod pro angelis mortuus sit Christus, sed quia in redimendo hominem reintegratur ruina angelorum².

Argumentum theologicum sic resumitur potest. In præsentī œconomia, gratia vel gloria essentialis quæ procedit a Christo homine, seu a Verbo ut incarnato, supponit hominis lapsum et reparationem : si enim vi præsentis decreti non est Incarnatio nisi supposito lapsu, nec datur gratia Incarnationis independentē a lapsu. Atqui gratia Angelorum essentialis non pendet ab hominum lapsu et reparatione : licet quippe nullus hominum liberaretur, consisteret nihilominus sanctitas et beatitudo angelorum essentialis.

Ergo gratia et gloria essentialis angelorum non est gratia Christi ; procedit a Verbo ut Deo, non a Verbo ut incarnato.

Quapropter S. Bernardus loquens de passione dicit : « *Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Numquid angelo ? sed ille non eguit. Numquid diabolo ? Sed ille non resurgit*³. »

XII. Eodem jure concluditur gratiam essentialē quam habuit Adam in statu innocentiae non procedere a Christo homine. — Gratia quippe essentialis quam meruit Christus est gratia *reparativa* lapsus, gratia sanans, gratia medicinalis, gratia quæ est passionis fructus. Sed gratia Adami in statu justitiæ originalis existentis, cum nullam habeat dependentiam a peccato originali, sed potius naturam integram perficiat, nullatenus dici potest reparativa, aut sanans, aut medicinalis, aut fructus passionis. Ergo gratia illa non procedit a Christo ut homine sed solum a Christo ut

1. *Ephes.*, I, 10.

2. S. THOM., *Comm. Epist. ad Ephes.*, lect. 3.

3. S. BERNARD., *Serm. in fer. IV, hebdom. sanctæ*, n. 10 ; *P. L.*, CLXXXIII, 268.

Deo : quapropter recte dicitur gratia *Dei*, non gratia *Christi*¹
 « Sicut tamen Christus ideo meruit angelis gratiam et gloriam accidentalem, quia eas Deus ipsis conferre voluit consequenter ad prævisionem Christi ; ita, propter eandem rationem, gratia accidentalis fidei in Christum ut consummatorem gloriæ, quam habuit protoparens in sua innocentia, consequenter ad revelationem mysterii Incarnationis, illa, inquam, gratia, ipsi a Deo collata est dependenter a merito Christi². »

XIII. Gratia Christi ut capitis Ecclesiæ eadem est essentialiter cum ejus gratia personali habituali, sed ratione tantum differt (a. 5). — Pauci theologi, ut Vasquez, existimant gratiam capitalem esse ipsam gratiam unionis ; Thomistæ vero et fere communiter theologi, ut testatur Suarez³, tuentur gratiam capitalem esse gratiam habitua-lem, quatenus tamen connotat gratiam unionis.

Probatur conclusio. Gratia capitalis in Christo est qua alios sanctificat. Atqui gratia qua alios sanctificat est eadem ipsa qua ipse sanctus est. Ergo gratia capitalis eadem est cum gratia qua ipse sanctus est, seu cum gratia personali.

Declaratur min. Sanctificare est vitam spiritualem aliis communicare. Eadem porro est forma qua quis est et agit, qua quis vivit et aliis vitam largitur ; modo tamen illam formam in quadam eminentia habeat, sicut vitam non communicat puer, sed vir qui eminentius vitam possidet. Ergo Christus per eandem gratiam qua sanctus est poterit alios sanctificare, cum illam formam eminentissime, scilicet in summo gradu habeat.

Jam vero gratia qua Christus est formaliter sanctus ut principium quo est gratia habitualis. Ergo gratia qua alios sanctificat, seu gratia capitalis, a gratia habituali non differt.

Confirmatur. Gratia capitalis est principium quo Christus in nos influit per modum causæ meritoriae et satisfac-

1. De illa quæstione, sicut et de opinione opposita, cf. SALMANT., disp. XVI, dub. iv.

2. GONET, disp. XIV, a. iv, n. civ.

3. SUAREZ, disp. XXIII, sect. 2.

toriae de condigno. Atqui principium quo influit per modum causae meritoriae et satisfactoriae de condigno est ipsa gratia habitualis creata : licet enim vi gratiae unionis habeatur principium quod merendi et satisfaciendi, principium tamen quo Christus meretur et satisfacit et elicit connaturaliter et suaviter actus supernaturales est gratia habitualis. Ergo gratia capitalis gratiae habituali æquatur.

Connotat tamen et supponit gratiam unionis. Gratia enim capitalis est infinita in esse moris et satisfactoria de condigno pro peccato mortali. At non esset infinita in esse moris nec satisfactoria de condigno nisi esset in supposito divino. Quocirca gratia capitalis est ipsa gratia habitualis, quatenus est in supposito divino. At gratia prout est in supposito divino necessario connotat gratiam unionis, quæ est ipsum *donum* suppositi divini, concessum humanæ naturæ.

Obijcitur : Actus diversi arguunt habitus diversos. Sed sanctificare proprium subjectum et sanctificare alios sunt actus diversi. Ergo habitus quo sanctificatur Christus et habitus quo alios sanctificat sunt diversi.

Resp. : Dist. major. : Actus diversi quorum unus non est ratio alterius arguunt habitus diversos, concedo ; actus diversi quorum unus est ratio alterius arguunt habitus diversos, nego. Contradist. min. : Actus quo Christus sanctificatur et actus quo alios sanctificat sunt diversi, ita ut unus sit ratio alterius, concedo ; aliter nego. Et nego conclus. — Sicut amor Dei et amor proximi ab eodem caritatis habitu procedunt, quia amor Dei est ratio amandi proximum, ita in gratia actus sanctificandi Christum est ratio sanctificandi homines, seu merendi et satisfaciendi pro illis.

Unde gratia capitalis exercetur præcipue per viam meriti et satisfactionis, quæ est causalitas *moralis*, in qua Christus est agens principalis. Exercetur etiam per causalitatem *physicam instrumentalem*, quæ competit Christo respectu omnium effectuum supernaturalium, quæ creationem non requirunt¹.

1. Cf. opus nostr. *La Causalité instrumentale en Théologie*, c. III.

XIV. Esse caput Ecclesiæ secundum interiorem influxum, est proprium Christi ; esse autem caput secundum exteriorem gubernationem aliis etiam competere potest ; differenter tamen a Christo (a. 6). — Caput mysticum dicitur similitudinarie per comparisonem ad caput naturale. Istud porro exercet in membra influxum interiorem, quatenus influit sensibilitatem et motum, et dat exteriorem gubernationem quatenus per sensus, qui in capite radican-
tur, dirigitur homo in exterioribus actibus.

Duplex hujusmodi munus attendi potest in capite mystico.

Primum munus in hoc consistit quod Christus pro cunctis hominibus mereatur et satisfaciat de condigno. At mereri et satisfacere de condigno pro cunctis peccatis nonnisi Christo competit, cum id requirat unionem hypostaticam, vi cujus actiones sunt infiniti valoris. Ergo esse caput quoad interiorem influxum est absolute Christi proprium.

Alterum autem munus Papæ et Episcopis etiam competit. Qui enim Ecclesiam regit auctoritate divina est Ecclesiæ caput quoad externam gubernationem. Sed Papa et Episcopi divina auctoritate Ecclesiam regunt. Ergo dici possunt Ecclesiæ caput quoad externam gubernationem.

Differenter tamen a Christo, duplici ratione. Primo, aliorum gubernatio restringitur ad *locum*, sicut episcopus non est caput nisi in diœcesi, et ad *tempus*, sicut Papa non est caput nisi tempore pontificatus, et ad *statum*, sicut omnes Pontifices nonnisi pro statu viæ regunt ; Christi autem gubernatio nullatenus restringitur, sed attingit omnes qui in quovis loco, tempore vel statu ad Ecclesiam pertinent, Secundo, alii ministeriali et vicaria auctoritate a Christo derivata gubernant, Christus autem propria virtute et auctoritate.

XV. Diabolus est caput omnium malorum secundum exteriorem, non vero secundum interiorem influxum (a. 7). — Esse caput malorum quoad interiorem influxum esset influere malitiam in voluntatem, interius operando. Sed in voluntatem non influit nec intra voluntatem operatur nisi qui est voluntatis auctor et conservator, solus Deus ; creaturæ agunt in voluntatem externe, per

externa phantasmata præstando objectum. Ergo nec diabolus nec alia creatura potest esse malorum caput quoad interiorem influxum¹.

Ille tamen quoad externum influxum dicitur caput, qui eos quotquot gubernat ad suum finem adducit. Atqui diabolus instigando ad malum homines ad suum finem adducit, qui est aversio a Deo. Ergo quoad externum influxum est caput.

Confirmatur. Diabolus respectu malorum gerit triplex capitis munus : habet *prioritatem* in malo, quia primus omnium peccavit ; *perfectionem* in malo, quatenus alios malitia superat ; *influxum* externum, sensu explicato, per instigationem et tentationem.

Respectu hominum dici potest causa mediata omnium peccatorum, in quantum fuit ipse causa peccati proto-parentum.

XVI. Antichristus est caput omnium malorum hominum non ordine, nec influxu, sed secundum malitiæ perfectionem (a. 8). — Dicitur nequit caput secundum ordinem, quia non est primus qui peccavit ; nec secundum influxum, nam multi peccant absque suggestionem et exemplo antichristi nondum existentis. At erit caput secundum malitiæ perfectionem, quia plenam et perfectam habebit diaboli malitiam et ita colliget in se diaboli perversitatem ut dici possit quædam diaboli incarnatio, non quidem per unionem hypostaticam, quæ est absolute impossibilis, sed quatenus diabolus illi malitiam suam eminentius influet. Unde antichristus principatum in malo inter homines obtinebit et ita omnes alii mali sunt quædam præparatio et figura antichristi.

Hæc doctrina S. Thomæ non est a priori conficta, sed traditione nititur et verbis S. Pauli : « Revelatus fuerit *homo peccati, filius perditionis*, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus. Et tunc revelabitur *ille iniquus*, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui

1. Hinc axioma : « Solius Trinitatis est illabi mentem. » Cf. supra, vol. II. p. 148.

et destruet illustratione adventus sui eum¹. » Ex hoc textu eruitur : 1° antichristum esse virum *singularem*, nam vocatur *ille* iniquus ; 2° habere perfectionem et *plenitudinem malitiæ*, nam vocatur *homo peccati*, quasi peccatum esset illius constitutivum. Unde recte concludit Angelicus : « In eo enim diabolus quasi malitiam suam ducet ad caput, per modum quo dicitur aliquis ad caput suum propositum ducere cum illud perfecerit². »

1. *Thessal.*, II, 3-8.

2. S. THOM., hic, ad 3.

ARTICULUS SEPTIMUS

DE GRATIIS ACTUALIBUS IN CHRISTO

I. **Sententiæ.** — Ad complementum totius doctrinæ de gratia Christi nonnulla breviter adjungimus de gratia actuali. Quidam theologi, existimarunt non indiguise gratia actuali efficaci, eo quod persona Verbi eminenter in Christo suppleat omnia hujusmodi auxilia; alii, etiam Thomistæ, ut Godoy, reponunt saltem non indiguise gratia actuali sufficienti, quia per habitus gratiæ sanctificantis, virtutum et donorum, sufficientissime constituebatur in actu primo¹. Sententia tamen communis Thomistarum statuit etiam Christo necessariam fuisse gratiam actualem tum sufficientem tum efficacem.

II. Eligitur et probatur sententia affirmativa.

Licet anima Christi sit unita Verbo et omnibus gratiis et donis cumulata, retinet tamen essentialem conditionem creaturæ. Atqui ea est essentialis ratio creaturæ ut, quantumvis perfecta ponatur, non possit tamen in actum transire nisi duplici motione actuali compleatur :

1° Motione quæ ultimum complementum confert in ordine potentiæ, et hæc respectu actuum supernaturalium dicitur gratia *sufficiens*;

2° Motione, quæ dat ipsum transitum ad actum secundum, et hæc in ordine supernaturali dicitur gratia *efficax*. Et, sicut transitus ad actum, cum sit id quod est *maximum* in toto ordine creato, essentialiter differt a complemento potentiæ, ita gratia efficax essentialiter discriminatur a sufficienti². Ergo fuit in anima Christi duplex gratia actualis, essentialiter distincta, sufficiens et efficax.

1. De his opinionibus cf. SALMANT., disp. XIII, nis 100. et ss.

2. Cf. tractat *De Gratia*, p. 340, ss.

III. **Unio hypostatica utramque motionem semper animæ Christi præstabat.** — Sicut enim ex unione accidentali cum Christo nos accipimus jugem ac immediatum influxum, a Christo in nos derivatum, et sicut a vite fluit succus in palmites, ita ex unione substantiali cum Deo recipit anima Redemptoris influxum indeficientem ad operandum supernaturaliter.

Nec unquam deest gratia actualis, sicut, nec unquam deficit unio cum Deo.

IV. **Differentia attendenda.** — In nobis gratia actualis efficitur interdum, ex nostra resistantia, sterilis nec ultimum sortitur effectum; in Christo autem nulla gratia effectum caruit. Licet enim remaneat ejus voluntas perfecte libera retineatque potentiam *radicalem* resistendi, motio tamen divina nunquam in eo frustratur; et, sicut est impeccabilitas perfecta, ita omnes actus sunt boni, perfecti, meritorii et satisfactorii¹.

V. **Pietatis corollarium.** — Hæc quæ imperfecte de gratia Christi disseruimus meditatio pia complebit, dum anima fidelis, *profunda* Christi scrutando, ad illius intima penetrat, in quo sunt thesauri scientiæ et sapientiæ et gratiæ absconditi. Ex qua meditatione resultabunt gratiæ actuales illuminationis et inspirationis, ut *conformes* efficiamur imaginis Filii Dei, qui est omnium prædestinatorum exemplar et beatitudo.

1 Cf. dicenda infra de libertate Christi.

QUÆSTIO SEXTA

De Scientia Christi

AD Q. IX-XII S. THOMÆ

Maximi esse momenti quæstionem de scientia Christi unicuique innotescit, tum propter innumeros errores qui hac de re, nostris etiam diebus, orti sunt, tum quia inde magis illustrantur veritas et proprietates Incarnationis et plenior ingeritur conceptus perfectionis in Christo.

Stabilienda est imprimis catholica doctrina de existentia scientiæ creatæ in Christo infallibilis et universalis ; deinde evolventur quæstiones de triplici scientia creata, beata scilicet, infusa, acquisita¹.

ARTICULUS PRIMUS

DOCTRINA CATHOLICA DE SCIENTIA CHRISTI

INFALLIBILI ET UNIVERSALI

I. **Errores præcipui.** — Effatum est celeberrimum et in theologicis disciplinis receptum : « *Ea quæ pertinent ad naturam in Christo geminari debent.* » Hinc, quia duplex

1. Auctores consulendi : SS. Patres, qui in decursu tractationis citabuntur ; S. THOM., III P., q. 9-12 ; ejusque commentatores : CAJETAN., BANNEZ, SYLVIVS, JOAN. A S. THOMA, GODOY, CON-
TENSON, GONET, BILLUART, TOLET, etc. ; SUAREZ, disp. XXII ; PETAVIUS, lib. XI ; LEGRAND, disp. IV ; FRANZELIN, HURTER, BILLOT, L. JANSSENS, LÉPICIER, TANQUERAY, VAN NOORT, etc. *De Incarnat.* ; LABAUCHE, *Leçons de théol. dogmatique*, t. I ; A. VACANT, *Diction. theol. cathol.*, v. « Agnoètes » ; P. SCHWALM, O. P., *Revue Thomiste*, mars et juillet 1904 et *Le Christ d'après S. Thomas d'Aquin*, ch. IV ; P. CLAVERIE, O. P., *Revue Thomiste*, sept. 1908, janvier 1909, nov. 1910, mai 1911 ; J. LEBRETON, *Les origines du Dogme de la Trinité*, nova edit., 1919 ; P. LAGRANGE, O. P., S. MARG., p. 326-327.

in Christo viget natura integra, divina scilicet ac humana, duplici quoque operatione et scientia, divina et humana, gaudere debet. Errores itaque duplicem inierunt viam, quatenus vel ipsi Verbo, vel naturæ assumptæ ignorantiam adscripserunt.

II. **Apud veteres.** — Ariani, Eudoxiani, Eunomiani, qui consubstantialitatem negant, omniscientiam Verbi pariter inficiantur: eminentem quidem cognitionem, quavis hominum et angelorum scientia præstantiorem, agnoscunt, non tamen omnis ignorantiae expertem, præsertim circa ultimi iudicii diem. De ignorantia ergo Verbi interpretantur v. Marci: « *De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater¹.* »

Theodorus Mopsuestenus et Nestoriani ignorantiam personæ humanæ tribuunt. Duplex, juxta illos, adest in Christo persona: divina nempe, quæ omnia novit, et humana, quæ ignorantiae cæterisque imperfectionibus subiacet.

Alii hæretici omnem humanam scientiam Christo denegant. Qui enim a Christo demunt animam humanam et ponunt Verbum fuisse loco animæ, ut Lucianus Antiochenus, Arius, Eudoxius, consequenter a Christo auferunt omnem scientiam propriæ humanam.

Apollinaris, qui animam Christo concedit mere sensitivam, non autem intellectum humanum et liberum arbitrium creatum, omniscientiam Verbi tantum in Christo profitetur, humanam autem cogitationem excludit².

Monophysitæ in eundem errorem, licet diversa via, impeerunt: quia enim natura humana fuit a Verbo absorpta, non remansit humana operatio in Christo.

Monotheletæ, licet duas in Christo naturas verbotenus agnoscant, unam tantum operationem, scilicet divinam retinent, ac subinde voluntatem creatam et humanam cognitionem abnegant.

Sæculo sexto exoritur error Agnoetarum³. Themistius,

1. MARC., XIII, 32. — Cf. S. ATHANAS., *Cont. Arianos*, III, 42; P. G., XXVI, 41.

2. Cf. S. EPIPHAN., *Hæres.* LXXVII; VOISIN, *L'Apollinarisme*; P. SCHWALM, O. P., *Revue Thomiste*, 1904, p. 22, ss.

3. Cf. A. VACANT, *Diction. theol. cathol.*, I vol., 586-596.

Diaconus Alexandrinus, Christum exhibet ut compositum quoddam ex divinitate et humanitate mixtum, secundum carnem quidem subjectum corruptioni, secundum intellectum vero subjectum ignorantiae quæ est naturæ humanæ communis. Quem errorem scriptis confutavit Eulogius, patriarcha Alexandrinus, damnavit autem S. Gregorius Magnus Papa, totam quæstionem ita absolvendo : Potuit anima Christi juxta vires mere naturales aliquid ignorare, sed per vires supernaturales, quas ob unionem cum Verbo suscipit, omnia prorsus novit, etiam judicii diem¹.

S. Gregorii vestigia premunt Scholastici, præsertim S. Thomas, qui, ut diversa Patrum asserta concilient, triplicem in Christo distinguunt scientiam : beatificam, infusam, acquisitam. Licet de illa triplici cognitione non semper concordent, unanimi tamen ore profitentur nullam fuisse in Christo ignorantiam proprie dictam.

III. Apud recentiores. — Protestantes agnoetismum renovarunt. Juxta Lutherum Christus, utpote verus homo, non semper scivit omnia ; sed juxta Calvinum, Filius Dei voluit veram propter nos subire ignorantiam ; Bucerus quoque et Theodorus de Beza idem contendunt². Generatim, juxta Protestantes Liberales, Christus nonnisi paulatim plenam suæ missionis ideam sibi comparavit. Recensendi sunt etiam nonnulli scriptores catholici, ut Hermes et Guenther, qui volunt Christum non semper fuisse suæ divinitatis conscium sed per viam meriti ad beatam pertigisse visionem.

Ex placitis DD. Bougaud³, Christus, quo similior nobis fieret, voluit quædam ignorare nec officii sui conscientiam plene est consequutus nisi in deserto ; die autem Transfigurationis Deum clarius vidit sed solum post Ascensionem visione beata permanenti fruitus est. Auctor tamen, ceterum de Christo et Ecclesia meritus, sententiam postmo-

1. S. GREGOR. M., *Epist.* XXXV et XXXIX ; *P. L.*, LXXVI, 1091, ss.

2. De his erroribus novatorum, cf. BELLARMIN., ubi de scientia Christi.

3. Cf. Mgr BOUGAUD, *Le Christianisme et les temps présents*, t. III, « Les Dogmes chrétiens », ch. XII, nis 5, ss.

dum erroneam agnovit et de sequentibus editionibus expungendam jussit¹.

Schell, in Germania, affinem opinionem tuetur. Potuisset Christus ab initio absolutam et universalem suscipere scientiam; at œconomia Incarnationis et utilitas nostra aliud postulabant: sicut enim voluit corpus paulatim augeri, quamvis potuisset ab initio perfectum suscipere, ita voluit scientiam, non per infusionem a principio, sed proprio Marte et successive acquirere².

Recentissime tandem, plures scriptores catholici docuerunt posse tribui Christo inter homines degenti quandam ignorantiam, quæ tamen esset *voluntarie* suscepta et omni errore immunis. Loisy et rationalistæ, non solum ignorantiam Christo adscribunt, sed etiam errorem, præsertim circa *parusiam*, quasi ille existimasset proximum esse mundi exitum nec prævidisset tantam fore Ecclesiæ suæ fortunam. Hinc blasphemando contendunt præsentem Ecclesiam esse præter Christi intentionem, imo ab ejus mente alienam³.

IV. De fide est in Christo fuisse tum divinam tum humanam scientiam.—Divina scientia deesse nequit illi qui est consubstantialis Patri, Deus de Deo, lumen de lumine.

Existentia autem scientiæ creatæ et humanæ tum in Evangelio tum definitionibus Ecclesiæ evidentissime asseritur. Evangelium tribuit Christo admirationem: « Audiens autem Christus *miratus* est⁴ »; orationem: « Erat pernoctans in *oratione* Dei⁵ »; humilitatem et mansuetudinem: « Discite a me, quia *mitis* sum et *humilis* corde⁶. » Atqui admiratio importat scientiam humanam qua aliquid novi acquiritur et qua ex effectu cognito mens excitatur ad investigandam causam; oratio, cum sit ascensio mentis

1. Cf. P. MONSABRÉ, conf. 1873, Index 38 confer. ; P. PRA, S. J., *Eludes religieuses*, août 1878.

2. De illa theoria, cf. L. JANSSENS, t. IV, p. 418, ss. ; LABAUCHE, t. I, p. 265, ss.

3. Cf. Decret. *Lamentabili*, 3 jul. 1907, propos. 52 ; DENZINGER, 2052.

4. MATTH., VIII, 10.

5. LUC., VI, 12.

6. MATTH., XI, 29

in Deum, arguit quamdam mentis cognitionem de Deo rebusque divinis; humilitas quoque supponit quamdam scientiam creatam qua quis Deo superiori se subijcit. Ergo Evangelium asserit reapse humanam scientiam in Christo.

Definitiones Ecclesiæ. Concilium Constantinopolitanum III, an. 680-681, contra monotheletas, definit esse in Christo *duas naturales operationes*, δύο φυσικὰς ἐνεργείας¹.

Quæ verba vera non essent, si Christus prima naturali operatione, quæ est intellectio, careret. Quapropter, licet non sit definitum expresse Christum esse humana scientia præditum, res tamen ipsa est æquivalenter de fide: quæ quippe naturales operationes necessario important et humanam et divinam scientiam.

Rationes theologicæ (a. 1. S. Thomæ).

Arg. I^{um}. Christus Dominus, cum assumpsit naturam humanam perfectam, et perfectam animam assumere debuit. Atqui anima humana absque scientia creata et proportionata nequit perfecta censi: nam anima absque cognitione propria est in potentia tantum, seu tabula rasa in qua nihil scriptum est, atque idcirco imperfecta. Ergo et scientiam creatam ratione animæ habuit Christus, ne esset ipsius anima cæterorum hominum animabus imperfectior.

Arg. II^{um}. Quælibet res est propter suam operationem, quæ est ejus terminus et corona. Sed propria operatio animæ est intellectio. Ergo, ne anima intellectiva in Christo sit frustra, debet propriam elicere intellectionem, quæ est scientia creata.

Arg. III^{um}. Nihil naturalium defuit Christo, juxta effatum Damasceni et Aquinatis: Filius Dei omnia assumpsit quæ in natura nostra plantavit². Sed aliqua scientia pertinet ad naturam animæ humanæ, scilicet cognitio primorum principiorum, quæ dicitur naturalis, non quod sit innata sed quia « ex ipsa natura animæ intellectualis convenit homini quod, statim cognito quid est totum et quid est

1. DENZINGER, 291-292.

2. S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. VI; P. G., xciv, 1005; S. THOM., III P., q. 9, a. 4.

pars, cognoscat quod omne totum est majus sua parte, et simile est in cæteris¹. » Ergo aliqua cognitio præter divinam non potuit Christo deesse.

V. Doctrina est catholica, ad fidei depositum pertinens, scientiam humanam Christi esse proprie infallibilem. —

De scientia Verbi nulla moveri potest quæstio : de fide quippe est, contra arianismum et omnes subordinatianismi formas, cognitionem Verbi non solum infallibilem esse, sed et infinitam, utpote essentialiter divinam.

Animæ autem infallibilitas est necessaria hypostaticæ unionis sequela. Potuit quidem verbum physicas infirmitates assumere, quæ merito inserviunt et ita finem Incarnationis promovent ; at nequit malum morale suscipere, sive ex parte intellectus per errorem, sive ex parte voluntatis per peccatum.

Hinc confici potest argumentum : Si anima Christi esset errori obnoxia, error ipsi supposito divino adscriberetur, quum omnes actiones, passiones, proprietates, sint suppositorum. Atqui repugnat prorsus divinum suppositum errare posse, *etiam in natura assumpta* ; nam debet naturam illam regere ab eaque excludere quidquid Deum dedecet, vel fini Incarnationis officit, ut sunt error et peccatum. Ergo nec peccare nec errare potuit anima a Verbo divino assumpta. Quapropter negare infallibilitatem illius animæ esset vel divinitatem Verbi vel veritatem Incarnationis indirecte saltem impetere.

VI. Declarationes Ecclesiæ. — Damnati sunt Agnoetæ tamquam hæretici². Nostris temporibus, reprobantur opera Hermesii, a Gregoria XVI, 26 sept. 1835 et a Pio IX, 1847 ; opera Guentheri a Pio IX, 30 martii 1857 et 15 junii 1857, opera Loisy die 23 dec. 1903. Sed speciatim huc facit decretum *Lamentabili*, 3 julii 1907 : « Conciliari nequit sensus naturalis textuum evangelicorum cum eo quod nostri theologi docent de conscientia et scientia *infallibili* Christi³. »

1. S. THOM., I^a II^{ae}, q. 51, a. 1 ; cf. Ed. HUGON, *Curs. Philos. Thomist.*, t. IV, pp. 49-51.

2. S. GREGOR. M., *Epist.* XXXIX ; *P. L.*, LXXVII, 1097-1098.

3. *Propos.* 32.

Ergo agnoscit S. Sedes in Christo conscientiam et scientiam infallibilem quam naturalis sensus textuum evangelicorum sufficienter asserit.

VII. Probatur evangelicos textus a Christo excludere omnem prorsus errorem. — 1° Textus evangelici exhibent Christum perfectum, quem nihil omnino fallit; qui est scrutator cordium: « Cum *vidisset* Jesus *cogitationes* eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris¹? Jesus autem *sciens cogitationes* eorum, dixit². »; qui perfectam habet futurorum notitiam, nam singulos *futuros eventus* accurate describit, v. g., circumstantias passionis³, ruinam Jerusalem⁴, Ecclesiæ statum et durationem⁵.

2° Textus evangelici exhibent Christum ut doctorem qui testimonium perhibet veritati⁶; ut magistrum quem audire debemus: « Ipsum audite⁷ »; ut ducem quem tuto sequamur: « Qui sequitur me non ambulat in tenebris⁸. » Atqui, nisi sit infallibilis, non potest esse doctor et magister qui semper testimonium perhibet veritati, nec erit ex parte nostra officium audiendi et sequendi. Ergo textus evangelici asserunt Christum infallibilem.

3° Textus evangelici evincunt Christum non errasse circa parusiam nec prænuntiasse ut imminentemset suo tempore complendum mundi finem. Nam prædicit, e contra, Evangelium esse prædicandum in orbe universo nec fore consummationem nisi jam evulgato evangelio in orbe universo: « Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium universis gentibus, et *tunc* eveniet consummatio⁹. » Sed hæc omnia periodum sat extensam requirunt; cum moneat Christus regnum messianicum esse

1. MATTH., IX, 4.

2. MATTH., XII, 25.

3. MATTH., 17-19, XXVI, 21, ss; 31, ss.

4. MATTH., XXIV, 7, 11, 15, 18.

5. MATTH., XVI, 18, XXVIII, 19-10.

6. MATTH., XXIII, 10; LUC., IX, 35; JOAN., XIII, 13.

7. LUC., *ibid.*

8. JOAN., VIII, 12.

9. MATTH., XXVI, 14.

instar grani sinapis, quod paulatim evolvitur, donec magnam in arborem crescat¹.

4° Textus evangelici qui obijciuntur aliud intendunt. « Non præteribit *generatio hæc* donec omnia fiant². » Duplex dari potest interpretatio. Alii intelligunt de excidio Jerusalem, ita ut sensus sit : generatio ista præsens non præteribit donec fiant quæ prædixi de ruina templi et civitatis Jerusalem. Alii, ut Knabenbauer, interpretantur *generationem hanc* de plebe judaica, et hinc sensus est : generatio hæc judaica subsistet in mundo usque ad finem sæculi et testis erit consummationis universalis³.

Alius textus obijcitur : « Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant Filium hominis venientem in regno suo⁴. » — Sed hic adventus intelligitur de manifestatione Christi et per miracula quæ resurrectionem comitantur et per miram Ecclesiæ propagationem, quæ est jam inchoatio ultimi triumphi⁵.

VIII. **Est doctrina hodie omnino tenenda nullam fuisse in Christo homine ignorantiam, sed cognovisse animam Christi inter homines degentis omnia præterita, præsentia et futura, ne excepto quidem judicii die.** — Sententia quæ errorem Christo tribuit est hæretica, saltem *illative*, quatenus componi nequeat cum dogmate unionis hypostaticæ ; sententia vero quæ Christo in terris degenti adscribit ignorantiam circa quædam singularia tantum, vel etiam circa ultimi judicii diem, non est hujusmodi, at hodie non est amplius a theologo admittenda.

Nullam quippe fuisse in anima Christi ignorantiam ostendunt et traditio catholica, et principia christologica, et documenta ecclesiastica.

1. MATTH., XIII, 24-33.

2. LUC., XXI, 24.

3. Cf. KNABENBAUER, *In Matth.*, t. II, p. 349.

4. MATTH., XVI, 28.

5. De hac quæstione consuli possunt : P. LAGRANGE, *L'Avènement du Fils de l'Homme*, in *Revue Biblique*, 1906, p. 382, ss., 561, ss. ; BRASSAC, *Manuel Biblique*, Les Evangiles, p. 286-461 ; LEPIN, *Jésus messie et Fils de Dieu* ; BATIFFOL, *L'Enseignement de Jésus*, p. 251-296.

IX. Traditio catholica. — Concedimus ultro nonnullorum Patrum sententiam obscuritate non carere. Plures critici recentiores existimarunt aliquos saltem ex Patribus ante sæculum v, ut Irenæum, Athanasium, Gregorium Nyssenum, Cyrillum Alexandrinum, Theodoretum, Ambrosium, Fulgentium, admisisse realem ignorantiam in Christo circa quædam objecta¹.

Animadvertunt tamen quidam cum Petavio² Patres illos, quia omniscientiam Verbi contra Arianos propugnabant, ignorantiam in anima Christi per modum potius concessionis quam assertionis ponere : dato nempe quædam Christum latere, id fuit secundum carnem, secundum humanam naturam, nec ullatenus Verbum afficiebat.

Alia interpretatio verba Patrum : « Anima Christi quædam ignorat secundum carnem », sic reddit : « Anima Christi secundum conditiones carnis, seu per lumen naturale, vel per solas humanæ naturæ vires, ignorat quædam ; sed per vires supernaturales quas anima ob conjunctionem cum natura divina suscipit, omnia prorsus novit. Ita S. Gregorius M. interpretatur priores Patres³. Ita pariter Salmanticenses : « Licet anima Christi, sive Christus ut homo, diem iudicii et alia futura noverit, quod tamen hæc sciverit, non provenit a lumine naturali, nec virtute naturæ, sed ratione divinitatis, quæ supernaturalem hujusmodi notitiam ad humanitatem sibi supposito conjunctissimam refudit ac derivavit⁴. » Quam interpretationem tuentur etiam hodie eruditissimi viri, ut A. Vacant⁵ : tum quia id commodi habet

1. Cf. J. LEBRETON, *Les origines du Dogme de la Trinité*, prima edit., p. 456.

2. PETAV., lib. X, c. II, n. 8.

3. Cf. S. GREGOR. M., Epist. XXXIX ; P. L., LXXVII, 1097, ss. ; S. THOMAS etiam animadvertit : « Natura a Christo assumpta potest dupliciter considerari. Uno modo secundum rationem suæ speciei, et secundum hoc dicit Damascenus eam esse ignorantem et servilem... Alio modo potest considerari secundum id quod habet ex unione ad hypostasim divinam, ex qua habet plenitudinem scientiæ et gratiæ, secundum illud Joan I, 14 : « *Vidimus eum quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* ; et hoc modo natura humana in Christo ignorantiam non habet. » III P., q. 15, a, 3, ad 1.

4. SALMANT., disp. XVIII, dub. II, n. 26.

5. A. VACANT, *Diction. théol. cathol.*, v. « Agnoètes », col. 590.

ut SS. Patres ab omni erroris specie vindicet, tum quia iidem Patres in aliis locis aperte profitentur nihil omnino ignorasse Christum. Ergo, ne contradictio incurratur, admittendum est primos textus esse alio et legitimo sensu intelligendos¹. Certum est vero alios Patres, præsertim S. Basilium et S. Chrysostomum, ex Græcis, S. Hieronymum et S. Augustinum, ex Latinis, omnem ignorantiam a Christo abjecisse : quæ sententia, saltem a sæculo v, evasit in Ecclesia communis. S. Basilius testatur Christum novisse judicii diem, sed reticuisse, quia nondum expediebat hominibus revelare². Similiter docet S. Chrysostomus eum qui fecit sæcula non latere ultimum diem³. S. Hieronymus recolit Christum omnia scivisse, at non revelasse, quia id utile non fuisset, sicut etiam post resurrectionem dixit : « Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate⁴. » S. Augustinus animadvertit Christum nosse quidem ultimum diem, sed ideo nescire, quia non debebat Apostolis revelare⁵.

X. Principia christologica. — Id quod imprimis Patres inculcant est hujusmodi : Christus, ut similis nobis fieret ac infirmitates nostras curaret, debuit infirmitates illas assumere præter peccatum ; hinc aliud effatum jam expositum : « Quod non fuit assumptum nec fuit curatum⁶. »

— Verum principia illa solum evincunt Verbum assumpsisse naturam veram, quæ vi sui est ignorantiae obnoxia, seu quæ per solas naturales vires humanas aliquid ignorat ;

1. « Il résulte de ces textes que les mêmes Pères à qui nous avons entendu reconnaître l'ignorance du Christ pour l'attribuer à ce qu'il y avait d'humain en lui, ont affirmé dans d'autres passages que l'âme du Christ était exempte de cette ignorance... Ces Pères ont donc admis, d'une part, que le Christ devait ignorer bien des choses par ses lumières purement humaines et naturelles ; et, d'autre part, qu'il les connaissait par ses lumières surnaturelles et divines, auxquelles participait sa sainte humanité. » Ibid., col. 591.

2. S. BASIL. *Contr. Eunomium*, lib. IV ; *P. G.*, xxix, 696.

3. S. CHRYSOST., *Homil. LXXVII*, 1. *P. G.*, lviii, 703.

4. S. HIERON., *In Matth.*, xxiv, 36 ; *P. L.*, xxvi, 188-189.

5. S. AUGUSTIN., *De Trinit.*, lib. I, c. xii ; *P. L.*, xlii, 837.

6. *Supra*, p. 126.

minime vero concludi fas est nullam fuisse in natura illa scientiam infusam aut beatam, vi cuius omnia noverit.

Ceterum, proprie intelliguntur illa effata de infirmitatibus *physicis*, quæ possunt merito inservire et finem redemptionis promovere. Ignorantia porro non inservit merito, sed potius meritum scientiæ et charitati respondet, eo quod ubi major est cognitio et amor ibi excellentius sit meritum.

Quocirca, principia christologica quæ a Patribus frequenter recoluntur potius ignorantiam quamlibet ab anima Redemptoris excludunt.

XI. Documenta ecclesiastica. — Exstat sæculo v documentum maximi momenti videlicet, retractatio et professio Leporii monachi. In plures errores impeggerat Leporius, contendendo Christum esse hominem perfectum, sine auxilio divinitatis operantem, et ignorantiae obnoxium. A. S. Augustino exceptus et in bonam frugem conversus, retractationem emisit, in qua hæc profitetur : « *Dici non licet ETIAM SECUNDUM HOMINEM ignorasse Dominum prophetarum*^{1.} »

— Objiciunt recentiores Leporium fuisse nestorianum ac proinde retractionem eo tendere ut nestorianismum abjiciat, non autem ut omniscientiam animæ Christi adscribat.

— Reponimus, e regione, retractationem illam non esse meram nestorianismi negationem, sed et professionem fidei completam et absolutam, in qua tota catholica doctrina asseritur. Modus quippe efficax nestorianismum repellendi et unitatem personæ adstruendi, est confiteri scientiam universalem animæ Christi : tanta nempe est vis unionis hypostaticæ ut Christus, *propter unitatem personæ*, sit etiam ut homo dominus prophetarum ac propterea etiam ut homo nequeat ignorare : « *Dici non licet etiam secundum hominem ignorasse Dominum prophetarum.* » Quapropter, ut integra foret illa retractatio, debuit universalem in Christo scientiam confiteri, eo quod ea sit vera et debita hypostaticæ unionis sequela.

Existimant periti retractationem illam esse opus S. Augustini. Multi porro ex Africa et Galliis episcopi formulæ illi adhæserunt.

1. *Libellus Emendationis*, P. L., xxxi, 1228-1229.

Hinc constat sæculo v sensum Ecclesiæ communem a Christo homine omnem prorsus ignorantiam excludisse.

Aliud exstat documentum, sæculo vi et initio sæculi vii, scilicet condemnatio Agnoetarum ab Eulogio Alexandrino et S. Gregorio Magno. Condemnatio quidem sola non esset efficax intenti nostri demonstratio, nam aliunde Agnoetæ erant monophysitæ, reprobatione digni; sed, occasione hujus erroris, sancti Doctores totam exponunt et evolvunt œconomiam de Christi scientia.

Asserit Eulogius Christum *virtute supernaturali* omnia, etiam judicii diem, novisse; unde, si dicit Christus se nescire, id intelligendum est de ignorantia *œconomica*, quia non expediebat revelare apostolis; vel de ignorantia *anaphorica*, quatenus loquitur Christus non proprio nomine, sed nomine Ecclesiæ, quæ reapse ignorat¹.

Eulogio respondet S. Gregorius M. doctrinam illam de scientia Christi universali esse conformem traditioni Ecclesiæ Latinæ, et testatur ipse Filium Dei etiam in natura humana, sed virtute divinitus communicata, novisse ultimi judicii diem².

Licet porro epistola S. Gregorii M. non sit documentum ex cathedra, haberi tamen debet ceu authenticum testimonium universalis traditionis in Ecclesia tum Græca tum Latina.

XII. Consensus scholasticorum. — S. Gregorio concinunt deinceps scriptores ecclesiastici: S. Joannes Damascenus³, Venerabilis Beda⁴, Alcuinus⁵, Rabanus Maurus⁶, Valafridus Strabon⁷, S. Anselmus⁸.

S. Thomas omniscientiam Christi et progressum realem

1. Non exstat proprium opus EULOGII, sed resumitur a PHOTIO, *Biblioth.*, cod. ccxxx; *P. G.*, ciii, 1080-1084.

2. S. GREGOR. M., *Epist.* XXXIX; *P. L.*, lxxvii, 1097-1089.

3. S. JOAN. DAMASC., *De Hæres.*, 85 et *De Fid. Orthod.*, c. xxii; *P. G.*, xciv, 756, 1088.

4. BEDA, *In Marc.*, iv, 13; *P. L.*, xcii, 265.

5. ALCUIN., *De Fide Trinit.*, ii, 12; *P. L.*, ci, 13.

6. RABAN MAUR., *In Matth.*, xxiv, 36; *P. L.*, cvii, 1077.

7. VALAFRID. STRABON., *In Matth.*, xxiv, 36; *P. L.*, cxiv, 162.

8. S. ANSELM., *Cur Deus Homo*, ii, 13; *P. L.*, clxviii, 413.

optime componit admissam triplicem scientiam in Christo, beata, infusa, acquisita; confiteturque Christum aliquid ignorasse et progressum esse realiter secundum scientiam acquisitam, omnia autem cognovisse nec ullatenus ignorasse secundum scientiam beatam ac infusam. Christus itaque, licet profecerit secundum aliquem *modum sciendi*, nihil tamen ignoravit secundum *numerum scilorum*.

Notetur itaque illa maximi momenti distinctio, quæ problema optime solvit: quoad *modum sciendi*, progressus; quoad *numerum scilorum*, invariabilis et perfecta seu universalis scientia. Non omnes Scholastici D. Thomæ consentiunt circa scientiam infusam et scientiam acquisitam, sed unanimi ore cum ipso tenent nihil proprie ignorasse Christum.

Disputant plures, sicut S. Bonaventura, Scotus, Abulensis, utrum Christus omnia cognoscat actu et simul an vero habitu et successive; existimat etiam Lugo quædam objecta singularia quæ Deus cognoscit scientia visionis cognosci ab anima Christi, non intuitive et immediate, sed per reflexionem¹.

Verum illæ sententiæ totaliter discrepant a sententiâ recentiorum de scientia limitata vel de ignorantia partiali; nam qui scit *habitualiter* vel per *reflexionem* non dicitur ignorare, licet actu non cogitet vel reflexione indigeat. Unde illæ veterum discrepantiæ sunt mere accidentales, remanentque scholastici *concordes* in excludendo a Christo veram ignorantiam, præsertim circa diem iudicii. Quapropter Salmanticenses vocant *catholicam sententiam* quæ universalem scientiam animæ Christi vindicat².

XIII. Quæ sit ergo interpretatio Marc., XIII, 32: « *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Filius, nisi Pater.* » Quinque recenseri possunt interpretationes a catholicis scriptoribus traditæ. Prima interpretatio: Textus intelligitur de ipso Verbo et innuit Patrem esse principium cognitionis in Filio. Sicut enim dixit Christus: « Sedere ad dexte-

1. De his omnibus cf. SALMANTICENSES, disp. XIII, dub. II, n. 24, 32, 37, 46.

2. SALMANT., loc. cit., n. 38.

ram meam vel sinistram, *non est meum* dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo¹ »; ita et dicere potuit: Filius diem non cognovit, sed Pater. Dat quidem Filius gloriam discipulis, sed dat a Patre; ita novit diem, sed per scientiam a Patre. Unde, sicut potuit dicere: ego non tribuo gloriam in regno meo, sed Pater, eodem jure dicit: Ego non novi diem, sed Pater. Hanc interpretationem saltem quoad substantiam, tradunt S. Basilus², S. Gregorius Nazianzenus³, Amphilocus⁴, Didymus⁵.

Secunda interpretatio: Intelligitur etiam de Verbo secundum se, ita nempe ut Verbum, quod omnia novit, dicatur nescire, quia scientiam illam non communicat Apostolis, quibus nondum opportuna erat. Ita S. Chrysostomus⁶, S. Hieronymus⁷, etc.

Tertia interpretatio: Textus valet de Christo secundum naturam humanam. Dicitur autem Christus ut homo ignorare diem, non quod ignoret absolute, sed quia non novit per naturæ vires, sed per vires supernaturales quas ob unionem cum Verbo suscipit; unde fit ut illa cognitio remaneat incommunicabilis. Hanc fuisse sententiam multorum Patrum sæculo iv tenent S. Gregorius Magnus, Salmanticensis, Vacant⁸.

Quarta interpretatio: Textus intelligitur de Filio adæquate sumpto, tum ut Verbo tum ut homine, et dicitur Filius nescire quia scientiam illam non tradit cæteris; Pater autem scit, quia scientiam illam communicat Filio. Ita S. Augustinus⁹, S. Thomas¹⁰ et multi theologi.

Quinta interpretatio: Christus non loquitur suo nomine, sed nomine sui corporis mystici; et hæc est ignorantia

1. MATTH., XX, 23; MARC., X, 40.

2. S. BASIL., *Epist.* 236.; *P. G.*, XXXII, 80.

3. S. GREGOR. NAZIANZ., *Orat. Theol.*, IV, 16; *P. G.*, XXXVI, 124.

4. AMPHILOC., *Fragm.*, 6; *P. G.*, XXIX, 104.

5. DIDYM., *De Trinit.*, III, 2; *P. G.*, XXXIX, 920.

6. S. CHRYSOST., *Homil.* LXXVII, 1; *P. G.*, LVIII, 703.

7. S. HIERON., *In Matth.*, XXIV, 36; *P. L.*, XXVI, 188-189.

8. S. GREGOR., loc. cit., SALMANT., n. 39; A. VACANT, loc. cit.

9. S. AUGUSTIN., *Enarral. in Ps. x*, 36; *P. L.*, XXXVI, 355; lib. I. *De Trinit.*, c. XII; *P. L.*, XLII, 180.

10. S. THOM., III P., q. 10, a. 2, a. 1.

anaphorica. Ita Eulogius Alexandrinus et S. Gregorius Magnus, qui admittunt aliunde interpretationem de ignorantia mere œconomica¹.

Diversæ illæ solutiones non se mutuo excludunt; hinc quandoque Patres, non unam tantum, sed plures simul proponunt. Id commune in omnibus exhibetur quod scientia de die judicii sit penitus incommunicabilis.

Solutio quæ textum interpretatur de toto Christo, nec solum de Christo ratione naturæ humanæ, videtur omnino congrua, si cum aliis Christi responsis conferatur, v. g. : Sedere ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo; et : Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem². — Habet utique Filius omnipotentiam, sed a Patre, habet pariter omniscientiam, sed a Patre.

Animadvertatur insuper verba Christi ad id tendere ut retundatur discipulorum indiscreta curiositas : interrogant enim de re proprie supernaturali et abscondita de qua discipuli non debeant quærere et sciscitari nec soleat magister respondere. Potuit jurè merito dicere Christus se nescire, quatenus non habuerit a Patre officium nec missionem hominibus diem illum manifestandi.

Hac ratione plene satisfacit interpretatio quam post S. Augustinum et S. Thomam tradunt theologi³.

Quæcumque eligatur solutio, firmissime tenendum est *hodie*, Christum hominem in terris degentem novisse ultimi judicii diem, nec ulla unquam ignorantia laborasse, ut ex dicendis plenius liquebit.

XIV. Decretum S. Officii. — Dubium non posse amplius moveri testatur plane decretum S. Officii die 7 junii 1918. Respondit S. C. *non posse tuto* doceri propositiones quæ sequuntur :

« I. Non constat fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam, quam habent beati seu comprehensores.

1. Supra, p. 199, 205, 208.

2. MATTH., XX, 23; JOAN., V, 19.

3. Cf. P. LAGRANGE, O. P., *Saint Marc*, p. 326-327, ubi sententia communis de scientia universali defenditur.

« II. Nec *certa* dici potest sententia, quæ statuit animam Christi nihil ignoravisse, sed ab initio cognovisse in Verbo omnia, præterita, præsentia et futura, seu omnia quæ Deus scit scientia visionis.

« III. Placitum quorundam recentiorum de scientia animæ Christi limitata, non est minus recipiendum in scholis catholicis, quam veterum sententia de scientia universali¹. »

Quia igitur tres illæ propositiones nequeunt *tuto* doceri, inde concluditur :

1° Theologice certum est, seu *constat*, fuisse in anima Christi inter homines degentis visionem beatam, nempe scientiam quam habent beati seu comprehensores. De qua scientia sermonem statim habebimus, in art. seq.

2° *Certa* dici potest sententia veterum de scientia animæ Christi *universali*, qua scilicet in Verbo et ab initio cognovit omnia quæ scit Deus *scientia visionis*. Animadvertatur consecrari terminologiam quam adhibet Angelicus in I. P., q. 14, a. 8. At, si existimat S. Officium certam *dici posse* sententiam illam, censet eo ipso certam *esse* reapse et secundum veritatem.

3° Si autem *certa* est præfata sententia, opposita nullam prorsus retinet probabilitatem nec ullatenus potest in scholis catholicis recipi.

Quum enim fuerit, saltem a sæculo v, in Ecclesia communis sententia de scientia universali, ut jam exposuimus ; quumque suppetant congruæ rationes et id præsertim requiratur *dignitas* animæ Salvatoris, ut fusius in sequentibus explicabitur, jure potuit S. Officium *certam* declarare hujusmodi sententiam, et idcirco oppositum placitum esse a catholicis scholis arcendum².

Jamque scripserat Eminentissimus Billot : « Vana sunt argumenta quæ novi exegetæ ex historia evangelica depromunt contra *veram et catholicam doctrinam de omniscientia*

1. Acta Apost. Sedis, x, 282.

2. Decretum S. Officii optime vindicat J. LEBRETON, in *Recherches de science religieuse*, oct.-déc. 1918, et in nova editione libri, « *Les Origines du Dogme de la Trinité*, 1919.

animæ Christi... Salva orthodoxia, ignorantia in Christo concedi non potest¹. »

Et antea Salmanticenses vocaverant « *catholicam sententiam*² », quæ tuetur animam Christi nihil ignoravisse, sed ab initio cognovisse in Verbo omnia, præterita, præsentia et futura, seu omnia quæ Deus scit scientia visionis.

1. Card. BILLOT, *De Verbo Incarnato*, edit. 5, p. 244, 251.

2. SALMANTICENSES, disp. XVIII, n. 38.

ARTICULUS SECUNDUS

DE EXISTENTIA SCIENTIÆ BEATÆ IN ANIMA CHRISTI

AD ART. 2 Q. IX S. THOMÆ

I. Principium S. Thomæ. — Demonstrato ex a. 1 fuisse in Christo aliquam scientiam præter divinam, probat Angelicus aa. 2, 3, 4, creatam scientiam triplicis fuisse generis, videlicet beatam, infusam et acquisitam.

Argumentum porro quo hic S. Thomas probat existentiam scientiæ beatæ est utique efficax, dummodo recolantur plura alibi stabilita, scilicet Christum hominem esse caput hominum et angelorum, causamque, sive moralem sive physicam, quæ salutem æternam operatur, prout ex qq. 7 et 8 jam constat et ex qq. 13, 48, 49, iterum constabit.

Principium seu ratio hujus a. 2 potest sic breviter perscringi : Causa quæ alios reducit ad visionem beatam est Christi humanitas. Atqui, cum causa debeat esse potior et excellentior causato, debet habere plenius formam quam in aliis inducit. Ergo debuit humanitas Christi plenius sibi habere visionem beatam quam in aliis causat.

Major constat ex textu Apostoli. Hebr. II, 20. Ratio theologica loc. cit. exponitur : respectu hominum Christus homo est causa gloriæ essentialis, respectu angelorum est causa saltem gloriæ accidentalis. Cf. supra, q. 8, aa. 4. 5.

Imo argumentum S. Thomæ evincit animæ Christi competere visionem beatificam a primo Incarnationis instanti. Nam Christus fuit ab initio rex et caput hominum et angelorum. At caput debet actu sibi habere perfectiones membrorum et rex perfectiones subditorum. Ergo debuit ab initio gaudere Christus perfectione illa summa qua subditi, nempe angeli, jam potiuntur, scilicet visione beatifica.

Responsiones ad objecta doctrinam complent : oportet enim ut præter beatitudinem increatam quæ competit Christo secundum naturam increatam, adsit beatitudo

creata supernaturalis, ad quam potest anima rationalis elevari, utpote ad imaginem Dei facta.

II. Sensus catholicus¹. — Christum fuisse a primo instanti scientia beata donatum est doctrina in Ecclesia ita communiter recepta ut aliter sentire dicatur a Suarezio temerarium et hæreticæ pravitati proximum. Juxta Salmanticenses, si abstrahatur a tempore quo habita fuerit illa visio, est de fide fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam beatificam. Licet Patres et concilia de illa quæstione non diserte discurrant, implicite tamen Christo visionem Dei intuitivam concedunt, dum volunt ipsi fuisse inditam ab initio tantam donorum supernaturalium copiam, ut hæc plenitudo in summo gradu possideretur.

Atqui plenitudo donorum in summo gradu scientiam beatam importat ; nec enim gratiæ et veritatis plenus diceretur qui Veritatem primam, Deum, non intueretur. Quapropter debuit Christus ab initio visione beata repleri.

Id plane confitetur sensus catholicus, seu, ut ait Petavius « admirabilis omnium in eo christianorum doctorum pariter imperitorumque consensus. Nam nemo hactenus bona fide christianus, id est catholicus scriptor, exstitit, qui de Christo aliter existimaret² ».

III. Probatio ex Evangelio. — Plures Evangelici textus non possunt pleno sensu nisi de visione beata explicari. « Deum nemo vidit unquam : Unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse *enarravit*³. — Qui de cœlo venit super omnes est et quod *vidit* et *audivit* hoc *testatur*⁴. — Ego quod *vidi* apud Patrem meum *loquor*⁵. » Ex quibus locis efficax eruitur argumentum : Christus est *testis* eorum quæ enarravit

1. Cf. Comment. in III. P., q. 9, a. 2, et q. 10 ; CAJETANUS, SYLVIVS, JOAN A S. THOM., GONET. disp. XVI ; BILLUART, disp. X ; PETAV., lib. XI, c. IV ; MELCHIOR CAN., lib. XII, c. XIV ; BELLARM., *De Anima Christi*, lib. I, c. I et c. VIII ; SUAREZ, disp. XXV, sect. I ; SALMANT., disp. XVII ; FRANZELIN, BILLOT, LÉPICIER, VAN NOORT, PESCH, L. JANSSENS, etc. *De Verbo Incarnato*.

2. PETAVIUS, loc. cit.

3. JOAN., I, 18.

4. JOAN., III, 31-32.

5. JOAN., VIII, 38.

de Patre *viditque* ipse quæ sunt apud Patrem. Atqui Christus est testis ut homo, enarravitque ut homo quæ sunt apud Patrem; nam ut Deus est plene invisibilis nec divina testatur. Ergo Christus ut homo vidit quæ sunt apud Patrem. Porro visio illa non potest esse scientia acquisita vel scientia infusa, quippe quæ non conferunt evidentiam eorum quæ sunt apud Deum, sed fidem relinquunt. Ergo visio illa est scientia beata.

Crescit vis argumenti si recolatur Christum non solum videre quæ sunt apud Patrem, sed etiam videre Patrem: « Non quia Patrem vidit quisquam nisi qui est a Deo, *hic vidit Patrem*¹. »

Atqui visio Patris est visio intuitiva, seu visio Trinitatis, nam videre Patrem est intueri relationes personarum inter se. Ergo testatur Christus se intuitiva visione gaudere.

IV. Demonstratio efficax ex eo quod Christus fuerit ab initio conscius suæ divinitatis, seu suæ unionis cum Deo.

Qui reapse conscius est unionis hypostaticæ cum Deo, habet utique visionem Dei intuitivam. Atqui anima Christi habet ab initio conscientiam unionis hypostaticæ cum Deo. Ergo ab initio visionem habet intuitivam.

Declaratur major. Scientia acquisita vel etiam infusa non excludunt fidem; sic angeli in via scientiam de Deo infusam habuerunt et simul fidem de Deo. Porro qui *consci*us omnino est non retinet fidem, sed potius *conscientia* et *fides* se mutuo elidunt. Unde qui conscius est suæ unionis cum Deo habet visionem unionis hypostaticæ. Jamvero visio unionis hypostaticæ est visio divinitatis intuitiva: nam videre unionem ut est in se est intueri personam divinam in qua fit ipsa unio. Stat igitur principium inconcussum: Qui conscientiam habet unionis hypostaticæ habet utique intuitivam Dei visionem.

Prob. min. Ex ipsis verbis Christi. « Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum; quia *scio* unde veni et quo vado² ». — Scit igitur ille Christus qui loquitur Judæis originem seu processionem suam

1. JOAN., VI, 46.

2. JOAN., VIII, 14.

a Deo, scit nempe se a Deo exivisse, ut postea tradit : « Ego a Deo *exivi*. *Exivi* a Patre et veni in mundum¹. » Sed ille Christus qui loquitur Judæis habet processionem a Deo ratione unionis hypostaticæ. Ergo unionem hypostaticam scit atque videt.

Cæterum omnia argumenta quibus a Christo excludimus ignorantiam id saltem ostendunt Christum non ignorasse suam divinam originem et missionem nec ullus hodie catholicus inficiari potest Christum fuisse divinitatis suæ conscium.

Hæ sunt probationes quas textus evangelici efficaciter suppeditant.

V. Rationes theologicæ. — Præter argumentum D. Thomæ jam expositum possunt hæ rationes evolvi : Christus, ab initio, est hæres naturalis, utpote filius per naturam, ac proinde jus habet ad hæreditatem divinam, illamque actu possidet, simul ut hæc est possibilis adeptu. Atqui hæreditas divina est gloria, seu visio beata. Ergo visione beata fruitur Christus simul ut hæc possibilis fuit. Porro, licet ab initio non fuerit conveniens beatitudo corporis, ne impediretur finis Incarnationis per passionem, possibilis tamen et convenientissima fuit visio beata in anima illius qui est jam caput et rex comprehensorum. Ergo ab initio habuit anima Christi visionem beatificam. Insuper, quia operatio proportionatur esse, oportet ut natura quæ est ad esse summum evecta eliciat quoque operationem summam quæ potest creaturæ communicari. Atqui ab initio fuit Christi humanitas ad esse summum elevata, quatenus per hypostaticam unionem habet cum Deo unum esse subsistendi et existendi. Ergo debuit ab initio elicere operationem summam quæ est creaturæ communicabilis, scilicet visionem beatificam.

VI. Concludendum tandem doctrinam illam esse hodie omnino tenendam. — Nam, ex decreto S. Officii superius relato *constat*, scilicet est theologice certum, fuisse in anima

1. JOAN., XVI, 27-28.

Christi inter homines degentis scientiam quam habent beati seu comprehensores¹.

Notetur porro S. Officium uti ipsis verbis Doctoris Angèlici, qui modus loquendi est novum doctrinæ thomistici encomium novaque confirmatio.

VII. Scientia beata in anima Christi non officit operationi naturali. — Quemadmodum gratia naturam non destruit, sed perficit, ita scientia beata naturalem non eliminat nec elidit, sed altius evehit, dirigit et corroborat. Sicut enim angeli, qui semper vident faciem Patris in cœlis, operationem naturalem depromunt et totam vim innatam exserunt, sicut homines beati post resurrectionem simul cum immediato Dei intuitu actus quoque humanæ cognitionis elicient; sic anima Christi Deum intuendo, simul, per operationes intellectus naturales, sibi humanam pariebat scientiam, imo et angelica seu infusa gaudebat, ut est nunc uberius exponendum.

1. *Act. Apost. Sed.*, vol. X, p. 282.

ARTICULUS TERTIUS

DE EXISTENTIA SCIENTIÆ INFUSÆ IN ANIMA CHRISTI

AD ART. 3 S. THOMÆ

I. **Genuina notio scientiæ infusæ.** — Dari scientiam quamdam infusam in Christo sat convenit inter scholasticos; at de illius indole et extensione fuit olim celebris controversia.

Dicitur generatim scientia infusa quæ a Deo immediate procedit. Habetur quidem scientia *indita* quatenus est simul cum essentia et intellectu; *infusa* autem quatenus, non a principio naturæ, sed a Deo ipso producitur; unde in angelis fuit scientia indita, in hominibus autem qui species interdum a Deo accipiunt est proprie infusa.

In Christo porro dicenda erit infusa, quatenus non a principiis animæ humanæ ut sic, sed a Deo, procedit; et etiam indita seu naturalis, quia comitatur naturaliter animam Christi, non ut creatam sed ut assumptam, quemadmodum explicat Cajetanus, in h. l., sicut etiam superius dictum est, ad art. 12, q. II, gratiam in Christo, licet simpliciter sit supernaturalis, dici posse naturalem duplici titulo: et quia procedit a natura divina Christi et quia illam a natura habuit.

Dupliciter autem, scilicet per se et per accidens, potest esse infusa. Scientia per accidens infusa ea est quæ naturæ viribus acquiri potest, sed a Deo ex privilegio infunditur. Accidit illi cognitioni ut sit infusa, quæ secundum se propria intellectus vi paritur. Scientia, e contra, per se infusa, dicitur, quæ non potest naturæ viribus comparari, sed a solo Deo producitur; sive circa supernaturalia versetur, sive circa ea omnia quæ per se naturali rationi impervia non sunt. Scientia igitur per se vel per accidens infusa non ex eo capite discriminantur quod prima objectum supernaturale, altera autem naturale respiceret: supernaturalia

enim cognosci possunt scientia per accidens infusa, et naturalia, ex adverso, scientia per se infusa; sed quod est scientiæ per se infusæ essentiale et proprium est ut fiat independenter a phantasmatibus, modo angelico.

Possibilem esse homini viatori scientiam per se infusam non ambigitur. « Fatentur omnes theologi, ait Suarez, non implicare contradictionem elevari mentem hominis in hac vita ad hoc genus contemplationis in quo intelligibile contempletur sine ullius sensus cooperatione¹. »

II. Quæritur utrum illa scientia per se infusa fuerit Christo concessa. — Negant Alexander Alensis², S. Bonaventura³, Scotus⁴, Nominales, qui contendunt sufficere scientiam per accidens infusam.

Scientiam tamen per se infusam Christo tribuunt S. Thomas et communius scholastici. Non est eadem sane certitudo sicut de visione beata. Ista nequit absque errore negari, cum de illius *existentia constet*, ut testatur decretum S. Officii jam explicatum; scientia autem per se infusa posset intacta fide in dubium verti. Attamen illius existentia, non tantum piis congruentiis suadet, sed et testimonio Scripturæ aliquatenus nititur.

III. Argumentum scripturisticum. — Quæ asserit Scriptura de *merito* Christi ab initio non plene explicantur nisi admissa scientia per se infusa a primo Incarnationis instanti.

Christus, teste Paulo, ingrediens mundum dixit : « Ecce venio ut faciam, Deus, voluntatem tuam⁵. » Igitur primo instanti meruit faciendo voluntatem Patris, noveratque voluntatem Patris scientia quadam quæ sit principium meriti. Atqui scientia hujusmodi non est scientia beata, nec acquisita, nec per accidens infusa, sed est scientia per se infusa. Ergo habuit Christus ab initio scientiam per se infusam.

1. SUAREZ, *De Religione*, lib. II, c. 14, n. 4.

2. ALEXAND. ALENS., III P., q. 13, membr. 1 et 2.

3. S. BONAVENT., III *Sent.*, dist. 14, a. 3, q. 1.

4. SCOT., III *Sent.*, dist. 14, q. 3.

5. *Hebr.* x, 5-7.

Major nequit in dubium verti. Est doctrina communis Christum ab initio meruisse, sicut et usum liberi arbitrii plenissime habuit. Jam vero meritum, utpote opus humanum præstantissimum cognitione regulatum, scientiam supponit ac sequitur. Habuit ergo Christus ab initio scientiam quamdam quæ fuit merendi principium.

Prob. min. Scientia beata non est principium merendi; nam actus qui procedunt a visione beata pertinent ad statum gloriæ, seu termini, ac proinde sunt extra ambitum meriti et satisfactionis, quæ statum viæ requirunt. Scientia autem acquisita non fuit possibilis in primo instanti. Remanet itaque ut scientia qua meruit ab initio fuerit independens a phantasmatibus et organismo corporeo, ac comprehensiva missionis supernaturalis. At vero scientia a phantasmatibus independens et ordinis supernaturalis comprehensiva, est scientia per se infusa.

IV. **Rationes congruentiæ.** — Arg. I^{um}. Congruit maxime ut humanitas assumpta a Verbo perfecta sit in ordine cognitionis sicut in ordine essendi. At perfecta non esset in ordine cognitionis si infusa scientia careret. Ergo humanitati Christi tribuenda est scientia infusa.

Prob. min. Omne quod remanet in potentia est imperfectum nisi in actum reducatur. Atqui anima Christi est in potentia ad res cognoscendas, non solum in Verbo, sed etiam in seipsis per species proprias. Ergo perfectionem totalem non consequetur nisi per infusionem hujusmodi specierum in actum reducatur.

— Nec reponatur intellectum Christi sufficientissime actuari et compleri per visionem in Verbo; quia hæc superexcedens perfectio in Verbo non impedit quonimvis anima debeat compleri perfectione quadam proportionata, qua res in seipsis et per proprias species cognoscantur. Sicut in angelis præter visionem beatam, quæ matutina dicitur, est scientia infusa, seu *vespertina*¹, quæ potentiam proportionatam actuat, ita debuit esse in Christo scientia infusa, quæ capacitatem proportionatam satiare.

Arg. II^{um}. Nulla perfectio creaturis exhibita deneganda

1. Cf. *De Angelis*, vol. II, p. 54, ss, 86.

est animæ Christi nisi aut visioni beatificæ aut redemptoris officio repugnet. Atqui scientia infusa est perfectio angelis et animabus separatis concessa, imo nonnunquam sanctis in hac vita; aliunde non obstat visioni beatificæ (ad 1), quia non opponitur ipsi ratione visi et non visi, sed est simpliciter diversa fitque alia activitate et alio medio, sicut nec scientia angelorum infusa per visionem beatificam evacuatur; demum non repugnat officio Redemptoris, sed illud potius juvat, cum sit hujusmodi cognitio principium meriti in Christo. Ergo scientia infusa nullatenus est animæ Christi deneganda.

V. Hinc Christus et Adamus ratione scientiæ comparantur. — Adamus, primus homo et caput hominum, habuit ante lapsum scientiam infusam¹; ita Christus novus homo, sicut etiam rex angelorum, debuit illa scientia omnes superare.

1. Cf. S. THOM., 1 P., q. 94, et commentatores in h. l., signanter L. JANSSENS.

ARTICULUS QUARTUS

DE EXISTENTIA SCIENTIÆ ACQUISITÆ

IN ANIMA CHRISTI

AD ART. 4 S. THOMÆ

I. **Sententiæ.** — Nemo negavit fuisse in Christo scientiam quamdam experimentalem, quia liquet omnino Christum fuisse concretas humanæ vitæ conditiones expertum, ut famem, dolorem, moresque suæ ætatis et gentis, at disputatum olim fuit utrum in Christo fuerit scientia illa acquisita quæ propriis actibus et per abstractionem intellectus agentis comparatur. Ratio dubitandi est, quia videtur illa cognitio imperfectionem redolere, eo quod a sensibilibus in sui acquisitione dependeat et per conversionem ad phantasmata exerceatur. Hinc Richardus a S. Victore, S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Gabriel Biel¹, imo et S. Thomas junior², licet non inficiantur esse in anima Christi scientiam ex suo genere acquisibilem, existimant illam tamen non fuisse propriis actibus partam, sed per accidens infusam.

Communius autem theologi cum Angelico hic in *Summa Theologica*³, docent fuisse in Christo scientiam vere humanam, propriis actibus et per abstractionem intellectus agentis comparatam. Dicitur itaque, non simpliciter experimentalis, ut vult Suarez⁴, sed proprie *acquisita*, quatenus Christus, non solum aliqua nova experiebatur, sed veram quoque activitatem intellectivam depromebat verumque scientificum ædificium, ope iudicii et ratiocinii, analysis et synthesis, instruxit.

1. De hac sententia, cf. GONET, disp. XI^{II}, a. II ; SALMANT., disp. XVII, dub. iv, nis, 53, 55.

2. III *Sent.*, dist. 14, q. 3, a. 3.

3. Cf. Commentatores in h. l.

4. SUAREZ, disp. XXX, sect. 2.

II. **Fundamentum scripturisticum.** — Admittenda est scientia acquisita ut sensu litterali exponantur verba Evangelii quibus asseritur Christum mirari¹, proficere ætate et sapientia². Admiratio quippe arguit cognitionem novi. Pariter, progressus in sapientia debuit esse realis, sicut physica corporis evolutio. At progressus non est scientificus nec realis ubi nihil proprio Marte acquiritur. Ergo, si proficit Christus, debet scientiam veram sibi parere.

Hinc etiam explicantur verba Patrum, quibus dicitur Christus ignorare quædam secundum carnem vel hominem, id est secundum scientiam acquisitam, in qua fuit verus progressus.

47. III. **Rationes theologicæ.** — Arg. I^{um}. Ponenda est scientia acquisita proprie dicta, ne frustra sit facultas intellectiva in Christo. Verbum enim omnia assumpsit quæ in natura nostra plantavit : hinc quod non fuit assumptum nec fuit curatum³. Atqui plantavit in nostra natura intellectum agentem. Ergo intellectum agentem assumpsit. Frustra porro esset intellectus agens, si proprio munere careret, quod est species a phantasmatibus abstrahere. Ergo debuit intellectus Christi species a phantasmatibus abstrahere et sic veram scientiam humano processu sibi parere.

Arg. II^{um}. Qui assumit aliquam naturam seu speciem, debet assumere simul et modum operandi specificum, secus non esset perfecta assumptio. Atqui modus operandi specificus naturæ humanæ est cognitionem ex sensibilibus sibi comparare per virtutem activam intellectus. Ergo, quia in Christo fuit assumptio perfecta, fuit etiam operatio humana proprie scientifica.

Explicatur argumentum. Triplex est modus cognoscendi specificus⁴. Modus quidem divinus est omnia videre in essentia increata *omnium* repræsentativa ; modus autem

1. MATTH., VIII, 10.

2. LUC., II, 52.

3. De illo axiomatico, cf. S. JOAN. DAMASC., III *Orthod. Fidei*, c. VI ; P. G., xciv, 1005.

4. Cf. vol. I, p. 123.

angelicus est cognoscere in specie indita vel infusa *quidditalis spiritalis* repræsentativa ; modus denique humanus est cognoscere in specie abstracta, *quidditalis rei materialis* repræsentativa. Anima porro Christi habet modum divinum per scientiam beatam ; modum autem angelicum per scientiam infusam, modumque humanum per scientiam acquisitam.

IV. Cur non debuerit Christus habere ab initio scientiam per accidens infusam. — Potuisset quidem Deus infundere a primo instanti species hujusmodi, per se acquisibiles ; at usus illarum, ut connaturalis sit, importat conversionem ad phantasmata. Porro conversio ad phantasmata præsupponit debitum sensuum internorum et externorum concursum, qui vicissim requirit perfectum organorum exercitium. Licet autem corpus Christi fuerit a primo instanti per virtutem Spiritus Sancti organizatum, non habuit tamen suum augmentum nisi paulatim per potentiam augmentativam animæ¹ ; et consequenter non habuit *naturaliter* expeditum omnium sensuum usum.

Divinitus quidem præstatur illud exercitium ubi congruentiæ exspostulant miraculum : sic ponimus ab initio virtutes naturales per accidens infusas, quia illarum successiva acquisitio importaret privationem perfectionis moralis in illa anima ; sed nihil postulat tale miraculum quoad scientias naturales per se acquisibiles, cum jam sit anima instructa per scientiam beatam et scientiam per se infusam ; et aliunde militat ratio in contrarium, quia, nisi per proprios actus comparetur scientia per se acquisibilis, frustra ponitur facultas intellectiva in Christo.

V. Hinc etiam eruitur ratio cur scientiæ per se acquisibiles infunderentur Adamo, non vero Christo. — Quam congruentiam sic proponit Gonet : « Cum Adam fuerit conditus a Deo in ætate perfecta, ut caput et doctor generis humani, atque omnium rerum dominus, conveniens fuit ut statim haberet illas scientias, quæ in homine illius ætatis essent necessariæ ad illa munia exercenda ; Christus autem,

1. S. THOMAS, III P., q. 33, a. 1, ad 4.

licet sit caput et doctor totius Ecclesiæ atque omnium dominus, quia tamen genitus fuit in ætate infantili ; ita ut non statim ut vir perfectus in hoc mundo conversaretur, non opus fuit ut scientiam suapte natura acquisibilem per infusionem ab initio reciperet, sed paulatim ut cæteri homines per sensus eam sibi comparare debuit¹. »

1. GONET, disp. XVIII, a. II, n. XXIX.

ARTICULUS QUINTUS

DE OBJECTO EX EXTENSIONE SCIENTIÆ BEATÆ IN CHRISTO

AD Q. X S. THOMÆ

I. Anima Christi divinam essentiam non comprehendit (a. 1). — Quia objectum primum scientiæ beatæ est essentia divina, quæritur imprimis utrum anima Christi in visione intuitiva, essentiam divinam comprehendat.

Sententia affirmativa fuit aliquando propugnata ; unde concilium Basileense, sessione XXII, damnavit hanc propositionem Augustini Favaroni de Roma, episcopi Nazarenii : « Anima Christi videt Deum tam clare et intense sicut Deus videt seipsum¹. »

Quæ censura concilii fuit deinceps a Nicolao V specialiter approbata.

Ratio theologica liquet. Cognitio comprehensiva est quæ exhaurit objecti cognoscibilitatem tum intensive tum extensive, id est tum quoad ea quæ sunt in ipso, tum quoad ea quæ suscipere vel facere potest. Atqui, cum anima Christi, etiam post unionem, remanserit intra limites creaturæ, ejus cognitio, sicut cognitio cujusvis creaturæ, utpote finita, nullatenus potest exhaurire Dei cognoscibilitatem, quæ est proprie infinita tum intensive tum extensive. Ergo nequit cognitio animæ Christi esse divinæ essentiæ comprehensiva.

Unde, sicut per unionem hypostaticam natura humana non comprehendit naturam divinam, quia, licet fuerit tota natura divina unita naturæ humanæ, non fuit tamen tota virtus divinitatis a natura humana circumscripta ; ita, licet tota essentia divina videatur, non tamen comprehendi potest ab intellectu creato (cf. ad 2).

Quid ergo de facto videat in Verbo.

1. Cf. B. CARRANZA, *Summa conciliorum*, sess. XXII, conc. Basileensis.

II. Conclusio : Per scientiam beatam cognoscit anima Christi omnia præsentia, præterita et futura, et quæcumque sunt in potentia creaturæ ; non tamen omnia quæ sunt in potentia Dei (a. 2). — Probatur 1^a pars. Est corollarium præcedentium : constat enim Christum nihil omnino ignorare ; id autem est verum saltem de scientia beata.

Recolatur decretum S. Officii supra relatum et explicatum.

Ratione S. Thomæ. Quilibet beatus in Verbo cognoscit omnia quæ ad ipsum spectant. Atqui ad Christum hominem spectant omnia et quidem ab initio, præsentia, præterita et futura. Ergo Christus ab initio cognoscit in Verbo omnia, præsentia, præterita et futura.

Ratio majoris est quia visio beata debet omne legitimum desiderium satiare. At legitimum est in beato desiderium cognoscendi omnia quæ ad ipsum spectant. Ergo hæc omnia in Verbo intuetur ¹. Prob. min. Christus homo ab initio, seu vi unionis hypostaticæ, constitutus est iudex cœli et terræ, omniumque rex et dominus, ac caput hominum et angelorum. Atqui iudex omnia nosse debet de quibus debet iudicium proferre, dominus omnia quæ sua sunt, caput omnia quæ ad membra spectant. Ergo Christus ab initio novit omnia quæ suo iudicio subjiuntur, omnia quæ in suo regno unquam fiunt, omnia quæ ad angelos et homines spectant ; ea porro sunt omnia præsentia, præterita et futura.

Objicitur : Non videtur necessarium Christum cognovisse per visionem beatificam omnia singularia nullius fere momenti quæ ad statum ipsius minime pertinebant.

Resp. : Impossibile est aliquid esse sine ullo momento pro illo qui est vi unionis hypostaticæ rex, dominus ac iudex omnium omnino quæ in mundo fiunt ; impossibile est aliquid non pertinere ad statum illius qui vi officii est omnium iudex.

Quapropter animadvertit S. Thomas, hic in corpore articuli : « *Ad Christum autem et ad ejus* DIGNITATEM

1. Cf. vol. I, p. 145, ss.

speclant quodam modo omnia, in quantum EI SUBJECTA SUNT OMNIA. »

Prob II^a pars. Qui cognoscit virtutem alicujus naturæ eo ipso novit omnia quæ sunt in potentia illius naturæ. Atqui anima Christi per visionem beatam cognoscit cujuslibet creaturæ virtutem; nam debet dominus creaturæ perfecte intueri illius virtutem et potentiam. Ergo per visionem beatam intuetur anima Christi omnia quæ sunt in creaturæ potentia.

Prob. III^a pars. Cognoscere omnia quæ sunt in potentia Dei est comprehendere virtutem Dei, ac subinde essentiam, quæ virtuti eadem est. Atqui jam constat essentiam et virtutem Infiniti non posse ab anima Christi finita comprehendere. Ergo nequit anima illa cognoscere omnia quæ sunt in Dei potentia. Itaque cognoscit anima Christi in Verbo omnia quæ scit Deus scientia *visionis*¹; et hæc sunt omnia quæ in aliqua temporis differentia fiunt; non autem omnia quæ scit scientia simplicis intelligentiæ, nam hæc sunt omnia possible, quæ infinitæ Dei virtuti respondent².

Quoad scientiam ergo visionis scientia animæ Christi parificatur scientiæ divinæ quantum ad *numerum* scitorum, non tamen quantum ad *modum* sciendi, quia lumen increatum divini intellectus in infinitum excedit lumen creatum quodcumque receptum in anima Christi; quoad scientiam vero simplicis intelligentiæ cognitio divina excedit cognitionem animæ Christi etiam quantum ad numerum scibilium, quia attingit omnia possible, quæ non possunt comprehendere nisi comprehendatur virtus Dei infinita (ad 2).

III. Utrum anima Christi cognoscat infinita. — Infinitum dicitur quod extremo seu limite caret³. Potest vero aliquid esse non finitum vel ex parte potentiæ, quatenus

1. Id expresse confitetur decretum S. Officii d. 7 junii, 1918, in quo etiam adhibetur terminologia S. Thomæ, ut jam animadvertimus.

2. Cf. vol. I, p. 185, ss.

3. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, V, pp. 180 ss.

potentia nullo actu est determinata, ut materia prima ; vel ex parte actus cujus entitas nullo limite constringitur ; in primo casu est infinitum privative, in altero casu est infinitum positivo-negative. Primum, cum sit indeterminatum secundum se, non cognoscitur ratione sui, sed ratione formæ vel actus vi cujus existit ; alterum autem est positivum quoad entitatem et secundum se est perfectio atque idcirco maxime cognoscibile sed a nobis negative nominatur et concipitur. Distinguitur demum infinitum in substantia, in qualitate, in relatione, in quantitate et numero.

Agitur in præsentī de cognitione infinitorum numero. Unde sit

IV. Conclusio : Anima Christi per scientiam beatam non cognoscit infinita in actu, bene tamen infinita in potentia (a. 3). — Prob. I^a pars. Scientia est eorum quæ sunt et prout sunt. Atqui non sunt infinita actu neque substantiæ neque accidentia. Ergo non cognoscit anima Christi infinita actu.

Prob. min. Substantiæ permanentes sunt in certo numero imo et substantiæ quæ generatione oriuntur, quia status generationis aliquando desinet. Accidentium vero non est certus ac determinatus numerus ; attamen non sunt accidentia numero infinita actu. Quamvis enim innumeræ sint cogitationes hominum et angelorum per totam æternitatem, nunquam summa erit tota simul nec tanta ut dari nequeat major : quocirca summa remanebit semper actu finita.

Prob. II^a pars. Anima Christi cognoscit omnia quæ sunt in potentia creaturæ. Sed hæc sunt infinita in potentia, quia nunquam summa operationum ita claudetur termino ne possit alia fieri. Ergo anima Christi cognoscit infinita in potentia.

Confirmatur. Anima Christi cognoscit omnia quæ novit Deus scientia visionis. Sed quæ novit Deus scientia visionis sunt infinita in potentia. Ergo.

V. Quomodo vero possit anima Christi cognoscere actu quæ sunt infinita in potentia. — Cognoscit illa, non inspi-

ciendo illa ut sunt in propria duratione, discurrendo per singula et quatenus perpetuo fluunt ; sed prout continentur in duratione superiori et in aliquo uno, nempe in Verbo, cujus æternitas ambit omne tempus et omnes temporis differentias ; vel etiam si agitur de scientia infusa, extra Verbum, in aliqua specie creata quæ virtute sua repræsentativa contineret omnia intelligibiliter.

Hinc S. Thomas concludit : « Et hoc modo anima Christi scit infinita, in quantum scilicet scit ea non discurrendo per singula, sed in aliquo uno ; puta in aliqua creatura in cujus potentia existunt infinita et principaliter in ipso Verbo. »

VI. Omnia quæ anima Christi cognoscit in Verbo videt, non tantum habitu et successive, sed actu et simul. — Licet Scholastici unanimiter concedant animam Christi nihil proprie ignorare, non omnes tamen concedunt cognitionem in Verbo attingere omnia actu et simul ; sed plures distinguunt cognitionem habitualement et successivam a cognitione actuali, ut S. Bonaventura, Scotus, Gandavensis, Abulensis, etc.¹. S. Thomas et Thomistæ et communius theologi rejiciunt absolute illam distinctionem. « Et ideo, cum anima intelligit omnia quæ sunt in uno, scilicet Verbo, *omnia cognoscit actu, etiam simul et uno intuitu omnia cognoscit actu.* Et similiter est de aliis beatis quantum ad omnia quæ in Verbo vident ; secus autem est de illis quæ vident per species diversas, quæ simul videre non possunt². »

Ratio theologica omnino liquet. Visio beatifica, quia mensuratur æternitate participata, est penitus incorruptibilis et immutabilis, absque successione, sed actu et tota simul³. Unde, sicut quilibet beatus a principio intuetur in Verbo omnia quæ ad ipsum spectant, ita videt anima Christi ab initio actu et immutabiliter omnia quæ ad ipsum spectant, scilicet omnia præsentia, præterita et futura.

1. De his consuli possunt : GONET, loc. cit., SALMANTICENSES, loc. cit., n. 32, ss. ; D. L. JANSSENS, p. 444, ss.

2. S. THOM., III *Sent.*, a. 2, q. 3.

3. Cf. vol. I, p. 149, 152, ss.

VII. Anima Christi essentiam divinam clarius et perfectius intuetur quam alia creatura (a. 4). — Conclusio certa, quæ evidenti ratione probatur. Quanto majus est lumen gloriæ tanto clarius et perfectius intellectus Deum intuetur. Atqui anima Christi habuit lumen gloriæ fortius quam alia quælibet creatura. Ergo clarius et perfectius quam omnes aliæ creaturæ videt essentiam divinam.

Ratio majoris est quia facultas videndi Deum non est potentia naturalis sed est unice facultas gloriosa. Porro facultatem gloriosam efficit unice lumen gloriæ. Ergo quanto majus est lumen gloriæ tanto major est facultas intuendi Deum.

Prob. min. Quanto magis aliquis conjungitur fonti luminis tanto perfectius lumen participat. Atqui anima Christi fonti luminis, scilicet Verbo, maxime conjungitur, nempe unione hypostatica, qua major esse nequit. Ergo perfectissimum suscipit lumen gloriæ.

Confirmatur. Cum visio beatifica sit ultimus gratiæ terminus, commensuratur ipsi gratiæ. Sed gratia in Christo, ut vidimus, est in summo gradu, exceditque gratiam omnium hominum et angelorum simul. Ergo visio animæ Christi visionem beatificam cæterarum creaturarum quasi in immensum excedit.

VIII. Quædam notatu digna. — Ex doctrina D. Thomæ in resp. ad 3 colligitur gratiam Christi de potentia Dei absoluta posse augeri. Nam gratia respondet visioni, sicut radix et principium. Atqui, teste Angelico, « absolute considerando, potest esse aliquis gradus altior sublimiorque secundum infinitatem divinæ potentiæ. » Ergo et gratia.

Ex toto articulo et ex I. P., q. 12, a. 6, tenendum est gradus in visione attendi non ex majori perspicacitate intellectus, sed unice ex lumine gloriæ. Hic recoli debet opinio Cajetani, in h. l. : « Si Verbum Dei assumpsisset in unitatem personalem aliquam angelicam naturam cum lumine gloriæ æquali illi quod anima Christi de facto habet, angelus ille perfectius videret divinam essentiam quam

modo videat anima Christi. » Eodem jure censent Scotus, Durandus, Molina, perfectiorem esse visionem beatificam si, eodem existente lumine gloriæ in duobus beatis, intellectus unius sit potentior ac perspicacior.

Oppositam sententiam tenent communius theologi. Et merito, ut evincit ratio alibi exposita. Gradus visionis non est minus supernaturalis quam ipsa visio secundum se. Atqui visio secundum se tribuitur tantum lumini gloriæ. Ergo pariter gradus visionis; ac subinde major perspicacitas intellectus nequit gradum præstare in visione¹.

IX. Pietatis corollarium. — Ex dictis colligitur : quia enim conjungitur anima Christi fonti beatitudinis, studeamus et nos illi animæ tota devotione copulari, ut cum ipsa et per ipsam, principio, et fonti gratiæ et gloriæ indeficienter adhæreamus.

1. Cf. vol. I, p. 137-138.

ARTICULUS SEXTUS

DE OBJECTO,

EXTENSIONE ET INDOLE SCIENTIÆ INFUSÆ IN CHRISTO

AD. Q. XI S. THOMÆ

I. **Sententiæ.** — S. Thomas junior¹ negavit Christum scientia infusa cognoscere omnia præsentia, præterita et futura ; at sententiam illam retractavit in *Summa Theologica*, in præsentī quæstione, a. 1, ubi expresse docet scientia infusa attingi omnia præter essentiam divinam intuitive visam scientia beata.

Ita etiam communius scholastici². Plures tamen, ut Scotus³, Durandus⁴, et Nominales, contendunt scientia illa infusa non cognosci res naturales distincte, sed solum in communi.

Convenit inter Thomistas scientia infusa perfecte attingi omnia etiam supernaturalia ; disputatur tamen utrum cognoscantur etiam conceptu quidditativo et comprehensivo. Conceptus *quidditativus* est conceptus proprius et intuitivus, qui repræsentat clare et distincte, ad ultimam usque differentiam, omnia prædicata rei essentialia ; conceptus autem *comprehensivus* dicitur qui exhaurit objecti intelligibilitatem tum extensive, quoad omnia quæ agere valet, tum intensive, quoad omnes perfectionis gradus qui objecto insunt aut inesse possunt. Negant nonnulli, ut Alvarez et Bannez⁵ ; Suarez id concedit

1. Cf. S. THOM., III *Sent.*, dist. 14, q. 1 et q. 4 ; *De Verit.*, q. 20, a. 6.

2. Cf. CAJETAN, MEDINA, SYLVIVS, in III P., q. 11 ; JOAN. A S. THOM., disp. XIII, a. 3 ; GONET, disp. XVII, a. II ; SALMANT., disp. XIX, dub. I, etc.

3. SCOT., III *Sent.*, dist. 14, q. 3.

4. DURAND., III *Sent.*, dist. 14, q. 3 et 4.

5. Cf. ALVAREZ, *De Auxiliis*, disp. 118 et 119 ; BANNEZ, II^a II^{ae}, q. 5, a. 1.

de conceptu quidditativo, negat autem de comprehensivo¹.

Communius vero affirmant Thomistæ, tum de conceptu quidditativo, tum de conceptu comprehensivo².

II. Conclusio : Scientia infusa Christus omnia præter essentiam divinam novit, conceptu tum quidditativo tum comprehensivo. — Prob. I^a pars. Unio hypostatica requirit ut omnis capacitas animæ Christi, tum naturalis tum obediæntialis, plene reducatur in actum. At vero non esset hujusmodi capacitas plene in actum reducta nec plene satiata, si scientia infusa respectu creatorum restringeretur. Ergo postulat unio hypostatica ut repræsentet scientia infusa omnia creata; non tamen essentiam divinam, quæ nulla specie creata, sed solum per visionem immediatam et beatificam attingitur.

Confirmatur. Scientia infusa est quædam gratiæ sequela, eo quod debeat cum gratia ad meritum et satisfactionem concurrere. Hinc conficitur argumentum. Scientia infusa, gratiæ sequela, debet esse in eodem gradu et ordine cum gratia ipsa. Atqui gratia Christi est in summo gradu et quodam modo infinita³. Ergo scientia infusa debet esse pariter in summo gradu et quodam modo infinita, nempe attingendo omnia creata, sive naturalia sive supernaturalia.

Prob. II^a pars. Scientia infusa fit per species ab essentia divina immediate derivatas. Porro de ratione hujusmodi specierum est ut modum divinum participant, ac proinde repræsentent omnia creata : et quidditative, ut sunt in seipsis, et etiam comprehensive, nam objecta creata, cum sint finite cognoscibilia, possunt tantum repræsentari quantum sunt cognoscibilia, conceptu exhaustivo eorum intelligibilitatem. Ergo scientia Christi infusa attingit omnia creata conceptu sive quidditativo sive comprehensive.

III. Hinc colligitur objectum scientiæ per se infusæ in Christo esse ens creatum prout est in se supernaturaliter

1. SUAREZ, disp. 27, sect. 3.

2. Cf. GONET, loc. cit., a. 3 et ss. ; SALMANT., dub. II, ss.

3. Cf. supra, p. 090.

cognoscibile¹. — Non est ens increatum, quod sola visione beata attingitur ut est in se; nec est ens creatum prout innotescit per abstractionem intellectus agentis, quia id est objectum scientiæ acquisitæ. Unde remanet ut sit ens creatum prout innotescit supernaturaliter, videlicet per species desuper infusas.

Omnia igitur quæ supernaturaliter innotescunt, sive pertineant ad donum sapientiæ, sive ad donum prophetiæ, sive ad quodcumque donum Spiritus Sancti, sunt objectum scientiæ per se infusæ.

IV. Futura etiam libera et contingentia, quia spectant ad Christum iudicem ac dominum omnium, cognoscuntur per hanc scientiam. — Non quatenus anima Christi illa inspiceret in supercomprehensione causarum vel in veritate objectiva aut formali propositionum vel alio medio independenti a decreto divino; sed quatenus species infusa repræsentat, modo tamen finito, decretum divinum vi cuius sunt omnia futura præordinata².

V. Scientia infusa attingit pariter infinita in potentia. — Non quidem sub ratione successivi et prout sunt in propria duratione, sed prout continentur in aliquo uno et repræsentantur in aliqua specie perfecta, quæ, utpote a Deo immediate derivata, continere potest intelligibiliter illa infinita.

VI. Christus potuit pro libitu suo uti scientia infusa vel absque conversione vel cum conversione ad phantasmata (a. 2). — Primam partem negant plures cum Durando³; alteram vero partem Vasquez⁴.

Prob. I^a pars. Arg. I^{um} ex conditione comprehensoris. Christus habebat conditiones viatoris ex parte corporis et conditiones comprehensoris ratione animæ intellectivæ. Atqui hæc est ratio comprehensoris, ut possit intelligere absque conversione ad phantasmata. Ergo potuit Christus

1. Cf. GONET, disp. XVII, a. VII, § III.

2. Cf. vol. I, p. 210.

3. DURAND, III *Sent.*, q. 3, n. 7.

4. VASQUEZ, disp. 52, a. 2.

absque conversione ad phantasmata intelligere. Prob. min. Indigere conversione ad phantasmata supponit animam esse corpori obligatam. Anima porro comprehensoris non est corpori obligata, sed a corpore independens, quæ totaliter corpori dominatur. Ergo anima comprehensoris non indiget conversione ad phantasmata.

Arg. II^{um} ex ratione scientiæ per se infusæ. Scientia per se infusa importat modum *angelicum*, quatenus non oriatur ab inferioribus, sed a superioribus, id est ab ipso Deo producat. Quod autem originem habet independentem ab inferioribus, illius usus et exercitium debet esse ab inferioribus et corporeis independens. Ergo scientia per se infusa importat in suo exercitio et usu plenam a sensibilibus et phantasmatibus independentiam.

Prob. II^a pars. Quia Christus erat viator, retinebat modum intelligendi hominibus communem, qui est per conversionem ad phantasmata. Ut ergo scientia infusa proportionaretur Christo inter homines degenti, debuit illius exercitium fieri etiam per modum animæ connaturalem, qui est conversio ad phantasmata. Quod tamen ut recte intelligatur et objectionibus via præcludatur, recolendum est duplicem esse modum conversionis ad phantasmata¹. Unus est ad acquirendam cognitionem ex ipsis, et hic est motus *a rebus* ad animam, quatenus cognitio a rebus originem trahat et usus scientiæ a rebus extrinsece dependeat. Hic est modus quo intellectus noster in præsentī statu convertitur ad phantasmata, cognitionem ex ipsis hauriendo. Tali autem modo scientia Christi infusa non fit per conversionem ad phantasmata, quia, cum non oriatur a sensibilibus, illius exercitium fit independentem ab omni sensibilibus concursu.

Alius vero est motus ab anima *ad res* « in quantum phantasmatibus utitur quasi exemplis in quibus inspicit quod considerat; cujus tamen scientiam prius habebat in anima². » Hoc modo potuit scientia Christi infusa fieri per conversionem ad phantasmata, inspiciendo scilicet in phantasmatibus tanquam in exemplis et speculis quod

1. Cf. S. THOM., II *Sent.*, dist. 14, q. 1. a. 3.

2. Ibid.

jam cognoscitur per species de supernis acceptas. « Sicut ille qui, potens aliquod objectum videre in seipso, voluntarie visum ad speculum applicat, illudque in speculo intuetur¹. »

VII. Scientia infusa animæ Christi non fuit discursiva quoad acquisitionem ; quoad usum autem, licet non fuerit discursiva ex necessitate, potuit tamen, pro libitu Christi, esse discursiva (a. 3). — Prob. I^a pars, quæ est communis inter theologos, contra Durandum. Scientia quoad acquisitionem discursiva est ea in qua *ex* aliquo prius cognitio devenitur in cognitionem alterius prius simpliciter ignoti, ita ut veritas per investigationem addiscatur². Atqui scientia infusa non manifestabat Christo veritatem vi investigationis humanæ, sed vi derivationis a scientia divina. Ergo scientia infusa Christi non fuit discursiva quoad acquisitionem.

Prob. II^a pars. Usus cognitionis respondet ejus origini : unde, quando cognitio non habet originem per discursum, potest ejus exercitium et usus fieri independenter a discursu. Cum ergo scientia infusa non oriatur a discursu, nec etiam quoad usum est discursiva ex necessitate.

Confirmatur. Scientia infusa habet modum angelicum. At modum angelicum non retineret si non posset exerceri nisi dependenter a discursu humano. Ergo.

Prob. III^a pars. Contra S. Bonav., Vasquez³, etc. Licet scientia infusa in Christo modum habeat angelicum, aliunde tamen accommodatur intellectui humano, in quo recipitur et in cujus utilitatem datur, ac proinde potest modum intellectui nostro connaturalem suscipere. Porro naturale est homini ut ratiocinetur, ex uno in aliud discurrendo. Angelus quidem non potest nostrum intelligendi modum suscipere, quia natura angelica non est illius capax, sicut generatim natura superior nequit modum specificum naturæ inferioris induere ; sed natura humana, dum ex

1. GONET, loc. cit., n. CXLI.

2. Cf. nostr. *Logic.*, ubi de ratiocinio et demonstratione.

3. S. BONAV., 14. *Sent.*, dist. 14, a. 2, q. 2, ad ultim. ; VASQUEZ, loc. cit., n. 29.

privilegio et virtute divina, recipit modum superiorem, non amittit proprium, et hinc potest beneficio illo gratuito uti modo suo connaturali. Species nempe divinitus infusæ repræsentant essentiam et proprietates, veritates objectivas et earum connexionem cum cæteris. Potest vero intellectus humanus in Christo dividere illos conceptus, essentiam in se considerare et exinde concludere proprietates; attendere unam veritatem, et ex ista aliam, quæ cum ipsa connec-titur, eruere; quod est proprie discurrere.

Existimat D. Thomas Christum de facto usum fuisse discursu in scientia infusa, cum quæsisset a Petro a quibus reges terræ tributum acciperent, a filius suis an ab alienis; Petro respondente: ab alienis, concludit: *Ergo liberi sunt filii*¹. Latens discursus est hujusmodi: Filii sunt liberi a tributo solvendo. Nos sumus filii. Ergo a tributo solvendo sumus liberi.

Reponunt nonnulli cum Vasquez hujusmodi discursum esse, non infusæ, sed acquisitæ scientiæ adscribendum.

Probabilem esse hujusmodi responsionem non inficiamur; sed interpretationem Angelici esse melius fundatam ita suadetur: Christus per eam scientiam discurret per quam scit mysteria gratiæ et res supernaturales, cum hic de ordine supernaturali loquatur. Sed scientia qua ordinem supernaturalem novit est scientia infusa. Ergo et per scientiam infusam discurret Christus in præsentī.

VIII. Scientia Christi infusa, quantum ad modum cognoscendi, est inferior scientia angelorum: sed aliunde est multo excellentior: tum intensive, quoad certitudinem, tum extensive, quoad cognitorum multitudinem (a. 4). — Prob. I^a pars. Anima Christi, quantumvis perfecta, retinet semper conditionem animæ humanæ, quæ est ut sit substantialis forma corporis. Atqui conditio animæ humanæ, formæ corporis, est ut intelligat, non quidem per species infusas vel inditas, sed per species a phantasmatibus virtute intellectus agentis abstractas; dum, e converso, modus connaturalis angelo, qui est forma *separata*, est ut cognoscat absque ullo ordine ad corporalia. Ergo modus

cognoscendi per scientiam infusam est minus accommodatus animæ Christi quam angelis, et hac ratione est inferior.

Prob. II^a pars. Est perfectior quoad certitudinem; nam lumen spiritualis gratiæ, quod est inditum animæ Christi et ad assensum internum inclinatur, est vividius, intensius et fortius, lumine quod pertinet ad naturam angelicam. Est perfectior quoad multitudinem cognitorum; eo quod anima Christi per scientiam infusam omnia creata, sive naturalia sive supernaturalia, etiam futura et secreta cordium noverit, angeli autem non cognoscant omnia supernaturalia, nec futura libera, nec secreta cordium¹. Quocirca, infra visionem beatificam, nulla erit scientia creata quæ possit, sive quoad certitudinem sive quoad extensionem, conferri cum scientia animæ Christi infusa.

IX. Scientia Christi infusa non fuit semper in actuali consideratione omnium ad quæ poterat se extendere; sed fuit habitualis et poterat Christus ea uti quando volebat (a. 5). — Dum scientia beata modum habet superexcedentem et divinum æternitateque mensuratur, et ideo est tota simul et semper in actu, scientia infusa retinet modum connaturalem creaturæ et ipsi animæ humanæ. Porro modus connaturalis animæ humanæ est recipere scientiam per modum *habitus*, qui est *medius* inter potentiam et actum completum. Ergo, dum scientia beata non est nisi actualis, scientia infusa debuit esse habitualis.

De ratione autem habitus, etiam infusi, est ut eo utamur cum volumus; sicut etiam habitu charitatis utimur et quando volumus et quantum volumus. Unde Christus scientia infusa utebatur quando volebat et respectu objectorum ad quæ illam applicare volebat. Licet vera omnia subjacerent illi habitui, non erat necesse ut omnia in actum reducerentur; sicut generatim sufficit ut reducatur in actum id quod congruit ad debitum finem voluntatis secundum exigentiam negotiorum et temporis.

X. Scientia Christi infusa, licet fuerit per diversas spe-

1. Cf. *De Angelis*, vol. II, p. 74-80.

cies intelligibiles distincta, fuit tamen unus specie habitus (a. 6). — Interpretes D. Thomæ non concordant de hoc puncto: alii ponunt plures specie habitus in scientia infusa, ut Cajetanus¹, Joannes a S. Thoma², Sylvius³; alii, ut Bergomensis, Medina, Alvarez, Aravius, Godoy, Gonet, Suarez, Salmanticenses, etc.⁴, quæstionem ita solvunt, ut fuerint in scientia infusa multæ species intelligibiles, unus autem specie habitus. Quibus adhæremus.

Prob. I^a pars. Scientia infusa retinet in Christo modum connaturalem animæ humanæ. Atqui connaturale est animæ humanæ ut scientia sit per diversas species distincta: dum enim angeli intelligunt per species universales, et eo quidem universaliores quo angelus est superior, anima humana, e converso, indiget multis speciebus, ut diversas naturas específicas per diversas species intelligibiles cognoscat. Ergo scientia infusa animæ Christi fuit per diversas species intelligibiles distincta.

Prob. II^a pars. Processus quo utitur S. Thomas id unum evincit species infusas in anima Christi non esse universales sicut in angelis, unde dicuntur esse plures habitus eo tantum sensu quod sint plures species intelligibiles. « Et ad hujusmodi modum pertinet quod scientia illa per multos habitus distinguatur *quasi per species magis particulares* existens⁵. »

Ratio autem quam assignat alibi S. Doctor⁶ probat esse unum specie habitum. Est quippe unus specie habitus quum diversæ species intelligibiles ad eundem cognoscendi modum reducuntur. Sed omnes species intelligibiles in scientia infusa animæ Christi reducuntur ad unum eundemque cognoscendi modum, qui est cognoscere supernaturaliter ens creatum ut est in se; et omnia objecta quæ illa scientia attingit conveniunt in eadem ratione entis creati cognoscibilis in se supernaturaliter. Ergo illa scientia est unus specie habitus.

1. CAJETAN., in III. P., q. 11, a. 6.

2. JOAN. A S. THOM., disp. 14, a. 3, concl. 2.

3. SYLVIVS, in h. l.

4. Vid. auctores apud SALMANT., disp. XXV, dub. III, n. 26.

5. III P., q. 11, a. 6, ad 1.

6. III Sent., dist. 14, q. 1, a. 3, quæstiunc. 4, ad 3.

XI. Ex doctrina D. Thomæ hucusque exposita eruitur species infusas animæ Christi esse speciebus angelicis inferiores secundum quid, quatenus sunt magis particulares ; sed simpliciter perfectiores multiplices ex capite.— Constat jam I^a pars ; species in anima Christi debuerunt multiplicari, ut sic servaretur modus connaturalis animæ humanæ.

Declaratur II^a pars. Perfectiores simpliciter censentur species quæ sunt supernaturales, quæque potentiori et superiori lumine illustrantur, et quæ idcirco res cum majori claritate, distinctione et efficacia repræsentant. Porro species infusæ in Christo sunt proprie supernaturales, quia scientia infusa est quædam sequela gratiæ, dum species angelicæ sunt naturales, inditæ cum natura ; species infusæ in Christo illustrantur lumine superiori, quod est lumen spiritualis gratiæ quam scientia illa comitatur ; demum, eo ipso quod sint ordinis superioris et superiori lumine penetrentur, debent res efficacius et clarius ac distinctius repræsentare.

XII. Pietatis corollarium. — Quum ergo in anima Christi sint omnes thesauri sapientiæ supernaturalis qua mysteria gratiæ innotescunt, debet mens nostra illi adhærere, ut ab illa recipiat illuminationes quibus plenior et firmiter de rebus divinis cognitio pariatur, et nos ea quæ sursum sunt sapiamus, gustando et videndo quam suavis sit Dominus.

ARTICULUS SEPTIMUS

DE OBJECTO, EXTENSIONE

ET INDOLE SCIENTIÆ ACQUISITÆ IN CHRISTO

AD Q. XII S. THOMÆ

I. Sententiæ. — Docet D. Thomas Christum per scientiam acquisitam cognovisse tandem omnia quæ per actionem intellectus agentis naturaliter cognosci possunt. Contradicunt Gabriel Biel¹, Durandus²; Toletus etiam dubitat³.

Non est ratio cur a sententia Angelici recedatur, tametsi determinari non possit quandonam attigerit intellectus Christi ultimum progressionis terminum, nec scientiæ nostri ævi aliquid in contrarium probant.

II. Conclusio : Per scientiam acquisitam intellectus Christi, quando ultimum progressus terminum habuit, cognovit omnia quæ naturaliter cognosci possunt per actionem intellectus agentis (a. 1). — Sicut scientia infusa ponitur in anima Christi propter perfectionem intellectus possibilis, ita scientia acquisita est ad perfectionem intellectus agentis. Atqui per scientiam infusam cognovit omnia quæ erant in potentia intellectus possibilis. Ergo debuit per scientiam acquisitam cognoscere quæ sciri possunt per actionem intellectus agentis.

Analogia in hoc argumento instituta sat liquet, sed non debet nimium urgeri. Plura enim recipere potest divinitus intellectus possibilis quam naturaliter facere potest intellectus agens; nam intellectus possibilis potest omnium rerum species recipere, non autem valet intellectus agens rerum omnium species excudere.

1. III *Sent.*, dist. 14, q. un. a. 2, concl. 4.

2. III *Sent.*, dist. 14, q. 4.

3. TOLET., In III P., q. 12, a. 1.

Confirmatur. Christus intellectum habuit perfectissimum, cujus virtus naturalis erat maxime intensa quique scientiis superioribus regebatur. Porro virtus adeo intensa et scientiis superioribus perfectissimis directa potest facile et cum certitudine in cognitionem multorum devenire. Hinc infertur intellectum Christi potuisse facile et certissime cognoscere ea quæ naturaliter per actionem intellectus agentis attingi possunt. Itaque « secundum istam scientiam non simpliciter cognovit omnia, sed illa omnia quæ per lumen intellectus agentis homini sunt cognoscibilia. Unde per hanc scientiam non cognovit essentias substantiarum separatarum, nec etiam singularia præterita, præsentia et futura, quæ tamen cognovit per scientiam inditam ». S. Thom. ad. 1.

III. Quo processu devenit Christus in cognitionem omnium rerum quæ per intellectum agentem sciri possunt.

— Usus est Christus triplici operatione, qua humanæ scientiæ ædificium extruitur, nimirum simplici apprehensione, iudicio et ratiocinio¹. Per inductionem, analogiam, analysim, potuit *ex* notione quarumdum rerum alias facillime inferre; per deductionem, collationem ac synthesim, potuit illius intellectus superiorum scientiarum lumine adjutus et directus, perfectissimam rerum naturalium sibi parere notitiam.

Quia ejus anima fuit inter animas perfectissima, intellectum sortita est præstantissimum, cujus vis inductiva et deductiva poterat ex paucis objectis innumerorum notitiam inferre. « Licet Christus non fuerit omnia expertus, ex his tamen quæ expertus est in omnium devenit notitiam. Licet sensibus corporalibus Christi non fuerint subjecta omnia sensibilia, fuerunt tamen sensibus ejus subjecta aliqua sensibilia, ex quibus propter excellentissimam vim rationis ejus potuit in aliorum devenire per modum prædictum, sicut, videndo corpora cœlestia, potuit comprehendere eorum virtutes et effectus quos habent in istis inferioribus, qui ejus sensibus subjacebant. Et eadem ratione ex quibuscumque aliis in aliorum notitiam devenire potuit. » Ad 1 et 2.

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. I.

IV. **Suppositio quorundam theologorum.** — Plures commentatores D. Thomæ supponunt potuisse Christum uti ministerio angelorum ut sibi adducerent ad sensus illa objecta quæ judicabat esse magis convenientia ad accipiendas species pro perfectione scientiarum; quia sicut ministrarunt corpori adducendo cibum in deserto, ita potuerunt ministrare animæ, adducendo quædam sensibilia, ut inde perfectam hauriret cognitionem¹.

V. **De progressu in scientia acquisita.** — Progressum in scientia humana Christi non raro inculcant SS. Patres. Sic S. Ambrosius : « Profectus est ætatis et *profectus sapientiæ, sed humanæ*. Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum hominem crederes dictum. Ætas enim non divinitatis, sed corporis est. Ergo, si proficiebat ætate hominis, *proficiebat sapientia hominis*². » — Pariter S. Fulgentius et S. Epiphanius ex realitate progressus in scientia humana Christi ostendunt realem fuisse in Christo intellectum humanum perfectamque et integram naturam humanam, et hinc tum monophysitas tum Apollinaristas efficaciter confutant³.

Scholastici progressum quemdam communiter profitentur; sed de illius natura non omnes conveniunt. S. Bonaventura⁴, quem plures sequuntur, admittit progressum *experimentalem* tantum, non vero scientificum; S. Thomas et Thomistæ ac plerique theologi utrumque profitentur.

VI. **Conclusio : Christus in scientia acquisita VERE secundum habitum profecit; in scientia autem beata et scientia infusa profecit tantum secundum effectum et manifestationem** (a. 2).

Duplex in scientia attenditur progressus : unus quidem secundum essentiam, in quantum ipse habitus scientificus augetur; alter vero secundum effectum, quando, habitu eodem in se remanente, majora externe proferuntur et

1. Ita CAJETAN., in h. l., GONET, disp. XVIII, n. XXXVI.

2. S. AMBROS., *De Incarn.*, c. VIII, n. 72; *P. L.*, XVI, 872.

3. S. FULGENT., *Ad Trasimund.*, lib. I, c. VIII; *P. L.*, LXV 231, ss.; S. EPIPHAN., *Hæres.* 77, n. 26; *P. G.*, XLII, 680.

4. S. BONAV., III *Sent.*, dist. 14, a 3, q. 2.

manifestantur, quæ majorem arguunt scientiam. Primo quidem modo profecit scientia acquisita, secundo modo tantum scientia beata et scientia infusa.

Prob. I^a pars. Christi intellectus novas species a sensibilibus abstraherat. Ubi autem fit acquisitio specierum novarum, augetur reapse habitus scientificus, qui ex ipsis speciebus conflatur. Ergo in Christo habitus ipse scientificus augebatur per verum ac realem progressum.

Probatur major. Ne remaneat intellectus agens otiosus, debet operationem propriam depromere. Illa autem operatio intellectus agentis propria est species intelligibiles excudere. Ergo, quia operatio non deficiebat, debuit intellectus Christi novas ac novas species abstrahere, ex quibus verum scientificum ædificium exstruebatur.

Prob. II^a pars. Dum scientia acquisita tribuitur intellectui agenti, sicut augmentum corporis tribuitur virtuti augmentativæ, scientia beata, e converso, et scientia infusa, sunt effectus agentis infiniti. Sed quod procedit immediate ab agente infinitæ virtutis producit in instanti et in ultima perfectione. Ergo scientia beata et scientia infusa Christi fuerunt a primo instanti in ultima perfectione; sicut beati non proficiunt in visione intuitiva nec angeli in scientia infusa.

Fuit tamen in illis scientiis, sicut et in gratia, augmentum quoad effectum et manifestationem, « quia scilicet secundum augmentum ætatis opera majora faciebat, quæ scilicet majorem scientiam et gratiam demonstrabant. »

VII. Non conveniebat Christum ab homine aliquid discere (a. 3). — Concedunt communiter scholastici Christum non didicisse proprie ab homine vel angelo; nam *proprie* addiscere est accipere ab alio notitiam alicujus rei prius ignotæ, Christo autem nihil erat ignotum.

Tenent tamen plures Christum didicisse improprie quantum ad scientiam acquisitam. Ita Toletus¹. At, juxta Angelicum, neque etiam improprie Christus aliquid didicit ab homine. Cum enim primum movens in quolibet genere non moveatur secundum illam speciem motus, oportet ut

1. Cf. TOLET., Comment. in h. l.

primus hominum doctor, qui homines movet docendo, non moveatur ab ipsis, doctrinam accipiendo. Christus porro est ille primus motor et doctor, a quo cæteri recipiunt et gratiam et doctrinam. Ergo non debuit ab homine doceri.

Non negat quidem S. Doctor potuisse Christum aliquid discere de his quæ pertinent ad cognitionem mere *experimentalem*, ut sunt verba et signa mere artificialia et ex conventionem; at non concedit addidicisse Christum in his quæ pertinent proprie ad scientiam et proprie intellectum perficiunt; quia propter vim ingenii excellentissimam potuit *inventione*, absque disciplina, sibi comparare scientiam suæ conditioni appropriatam.

Potuit quidem a rebus externis scientiam acquirere, eo quod res sint signa conceptus divini et scientiæ divinæ; at non debuit addiscere a magisterio humano, quia voces sensibiles quibus fit disciplina sunt immediata signa conceptus humani. Sicut igitur dignius est doceri a Deo quam ab homine, ita dignius est scientiam accipere per sensibiles creaturas quam per hominis disciplinam.

Nec etiam debuit aliquid ab homine audire priusquam posset per^{se} ipsum scire. « Sicut ætas opportuna requiritur ad hoc quod homo accipiat scientiam per inventionem, ita etiam ad hoc quod accipiat scientiam per disciplinam. Dominus autem nihil fecit quod non congrueret ejus ætati; et ideo auditum doctrinæ sermonibus non accommodavit nisi illo tempore quo poterat etiam per viam experientiæ talem scientiæ gradum attigisse. » Ad 3.

VIII. Christus ab angelis non accepit instructionem aut scientiam; licet accipere potuerit quædam angelorum ministeria et officia (a 4).

Prob. 1^a pars. Cum anima humana sit media inter substantias spirituales et res corporales, dupliciter nata est perfici: dependenter a sensibilibus per scientiam *experimentalem* et *acquisitam*, et ex impressione superiori secundum scientiam de supernis acceptam. Atqui neutro modo accepit Christus ab angelis eruditionem et scientiam. Ergo nulla ratione fuit eruditus ab angelis. Prob. min. Non accepit scientiam *acquisitam*, quia respectu ejus plene sufficiebat lumen intellectus agentis; nec scientiam beatam

aut infusam, cum utraque causetur immediate a Deo.

Prob. II^a pars. Plura officia accepit Christus ab angelis ratione eorum quæ circa ejus incarnationem agebantur et circa ministrationem ejus in infantili ætate constituti (ad. 2). : unde angeli Christo jam deserviunt in præsepio ; ipsum liberant ab Herode ; ipsi ministrant in deserto ; ipsum confortant in agonia, nam apparuit angelus de cælo *confortans* eum¹.

Illā porro confortatio non fuit per modum instructionis, sed per modum compassionis, sicut solatur et confortatur aliquis in tristitia ex societate et colloquio amicorum²; vel etiam per modum ministerii sensibilis erga corpus Christi, quod fuerat sanguinis sudore debilitatum, quemadmodum explicat Cajetanus : « Cum revera corpus Christi esset fatigatum et debilitatum, ac sanguine madens, angelus confortavit ipsum vel sanguinem abluendo vel aliquo sensibili modo fovendo corpus³. »

IX. Pietatis conclusio. — Utile et jucundum erit in illa meditatione immorari. Nam Christus Dominus ratione scientiæ perfectissimæ est Doctor justitiæ nobisque *Veritas*, sicut ratione gratiæ consummata est nobis *Via* et *Vita*⁴.

1. LUC., XXII, 43.

2. S. THOM., II *Sent.*, q. 11, a. 3, ad 7.

3. CAJETAN., In III P., q. 12, a. 4.

4. JOAN., XIV, 6.

QUÆSTIO SEPTIMA

De Potentia animæ Christi

AD Q. XIII S. THOMÆ

Versatur quæstio de his quæ facere potuit humanitas Christi, sive naturaliter sive supernaturaliter, sive ut causa principalis sive ut instrumentum. Exponenda est igitur imprimis doctrina communiter recepta, ac deinde quæstio scholastica de causalitate instrumentali animæ Christi.

ARTICULUS PRIMUS

PRÆCIPUA CAPITA DOCTRINÆ

DE POTENTIA ANIMÆ CHRISTI¹

I. **Status quæstionis et errores.** — Propter communicationem idiomatum homo ille, qui dicitur Christus Jesus, potest vero sensu vocari *omnipotens*, sicut etiam dici debet verus Deus. Ratio est quia omnes proprietates utriusque naturæ attribuuntur uni eidemque supposito, seu personæ, quæ in utraque natura subsistit. Quando ergo dicitur : « homo ille Christus est omnipotens » sensus est : « persona illa quæ subsistit in natura humana assumpta est omnipotens », « non quasi sit alia omnipotentia hominis quam Filii Dei, sicut nec alia Deitas, sed eo quod est una persona Dei et hominis » (ad. 1). Præsens autem quæstio est utrum omnipotentia sit ipsi humanitati attribuenda. Monophysitæ, sublata naturarum diversitate, jam proprietates divinitatis humanitati adscribunt. Quem errorem sub nova

1. Cf. commentatores in q. 13 : CAJETAN, JOAN. A S. THOMA, GONET, SALMANT., BILLUART, JANSSENS, BILLOT, LÉPICIER, etc.

forma renovarunt ubiquistæ sæculo xvi. Hac ratione arguebant : Christus etiam secundum humanitatem est ad dexteram Patris. Sed dextera Patris est ubique. Ergo Christus est ubique etiam secundum humanitatem assumptam. Hinc inferebant novatores Christum esse posse sub omnibus hostiis simul quin fiat panis transsubstantiatio. Huic errori adhæsit Lutherus, licet ^{1541m} ad tempus ; sed præsertim ejus discipuli, (Buntius) et Joannes a Westphalia ; ac deinde Illyricus et Osiander. ¹⁵⁷⁵

Sæculo xix, quidam pii scriptores existimarunt humanitatem Christi esse in justis aliquomodo præsentem ; hinc, implicite saltem, omnipræsentiam et omnipotentiam humanitatis adstruebant.

Nec ab hoc errore totaliter recedunt nonnulli qui continent animam Christi remanere in communicante etiam postquam fuerint species sacramentales consumptæ.

II. Conclusio : Humanitas Christi non habuit nec habere potuit omnipotentiam simpliciter vel omnipræsentiam (a. 1). — Verba Symboli : « Descendit ad inferos, ascendit ad cœlos, iterum venturus cum gloria judicare vivos et mortuos », evidentissime asserunt humanitatem non esse ubique ; nam nemo eo descendit aut ascendit ubi jam est. Ergo fides manifeste docet humanitati assumptæ non convenire omnipræsentiam nec, idcirco, omnipotentiam.

Traditio patristica in hoc effato S. Augustini resumitur : « Christum autem esse *in loco aliquo cœli propter veri corporis modum*¹. »

Ratio theologica liquet : Cum in Christo remaneat distinctio naturarum proprietatesque remaneant impermixtæ, id quod est proprium uni naturæ nequit alteri competere. Atqui omnipotentia simpliciter est proprietas naturæ divinæ. Ergo nequit humanæ naturæ tribui. Prob. min. Potentia activa rei sequitur naturam eique proportionatur ; nam sequitur formam, quæ est vel ipsa natura, in simplicibus, vel constituens naturam, in compositis.

1. S. AUGUSTIN, *Epist.*, 187 ; *P. L.*, xxxiii, 848. — De aliis testimoniis SS. Patrum, cf. L. JANSSENS, p. 615, ss.

Quapropter potentia activa infinita non potest esse proprietas nisi naturæ infinitæ. Sed sola natura divina, quæ est esse Dei incircumscriptum, est infinita. Ergo potentia activa infinita, seu omnipotentia, non nisi divinæ naturæ proprietas est aut esse potest.

Confirmatur. Habere omnipotentiam est facere posse quidquid potest habere rationem entis. Atqui, cum omnis causa continere debeat effectum formaliter vel eminenter, ille solus potest quidquid habet rationem entis efficere, cujus natura in se habet omnem entis plenitudinem. Ergo ille solus potest omnipotentiam habere cujus natura habet totius entis plenitudinem. Sed anima Christi, cum sit pars naturæ, et ipsa tota natura humana, cum sit restricta ad genus et differentiam, nec habet nec habere potest entis plenitudinem.

Omnipræsentia pariter est ejus tantum qui nullo limite circumscribitur. Jam vero manifeste liquet humanitatem Christi limitibus circumscribi. Hinc definitio concilii Nicæni II : « Si quis Christum Deum nostrum *circumscriptum non confiteatur secundum humanitatem*, A. S¹. »

III. Differentia quæ viget inter communicationem omniscientiæ et communicationem omnipotentiae (ad 2). —

Quod a superiori derivatur recipitur in inferiori non simpliciter, sed modo finito et inferiori. Atqui, licet omniscientia recipi possit finito modo, omnipotentia tamen nequit finito modo recipi. Ergo, licet communicari queat omniscientia, non tamen potest communicari omnipotentia. Prob. min. Omniscientia quidem, quatenus importat modum cognoscendi qui est in Deo et cognitionem omnium possibilium, est infinita nec ulli creaturæ communicatur ; sed omniscientia, quatenus dicit solum cognitionem omnium quæ sunt, fuerunt, et erunt, non est infinita, et animæ Christi de facto tribuitur. Omnipotentia autem etiam quando respicit productionem unius rei ex nihilo, est infinita, quia distantia infinita, de non esse simpliciter ad esse simpliciter, non nisi per virtutem infinitam transiri potest. Hinc non potest communicari omnipotentia nec vis creativa, etiã respectu unius rei tantum.

Notatu dignissima sunt verba Angelici, ad 2 : « Nulla autem res est ad ejus cognitionem aliquam habendam requiratur virtus infinita, licet aliquis modus cognoscendi sit virtutis infinitæ ; quædam tamen sunt quæ non possunt fieri nisi a virtute infinita. »

IV. **Objicitur** — 1º Anima Christi potest facere omnia quæ scit. Sed scit omnia. Ergo potest facere omnia.

Resp. : Dist. maj. : Potest facere omnia quæ scit scientia practica, concedo ; quæ scit tantum scientia speculativa, nego. Contradist. min., et nego conclus. — Ad scientiam speculativam sufficit habere similitudinem seu formam rei, ad scientiam autem practicam requiritur ut forma quæ est in intellectu imprimatur rei et sit factiva rei, et hoc arguit virtutem creativam, quæ est incommunicabilis. « Et inde est quod anima Christi habet quidem speculativam scientiam creandi (scit enim qualiter Deus creat), sed non habet hujus rei scientiam practicam, quia non habet scientiam creationis factivam » (ad 3)¹.

Obj. 2º Qui sedet ad dexteram Patris est ubicumque est Pater et facit omnia quæ facit Pater. Sed humanitas Christi sedet ad dexteram Patris. Ergo habet omnipræsentiam et omnipotentiam Patris.

Resp. : Dist. maj. : Qui sedet ad dexteram Patris adæquando ipsam habet omnipræsentiam et omnipotentiam, concedo ; secus, nego. Contradist. min., et nego conclus. — Sedere ad dexteram Patris innuit humanitatem esse *in polioribus bonis Patris*, adorarique cum divinitate, et judicariam potestatem exercere, non autem importat ut humanitas adæquet potentiam et virtutem Patris².

Obj. 3º Expresse asserit Christus : Data mihi *omnis potestas* in cœlo et in terra³. Ergo omnipotentia communicata est humanitati.

1. Notat hic CAJETANUS : « Adverte quod Auctor hic corrigit modum loquendi de scientia animæ Christi respectu omnium quæ a Deo fiunt. In III *Sent.*, dist. 14, art. ult. ad 2, vocaverat practicam scientiam, quam hic probat non esse practicam, quia non est factiva. » *An. habet scientiam practicam sed in practice*

2. Cf. S. THOM., q. 58, a. 3.

3. MATTH., XXXVIII, 18.

Resp. : Textus ille intelligi potest de Christo ut Verbo, vel de Verbo incarnato, ratione suppositi divini, ita ut conveniat omnipotentia personæ Christi, non tamen ejus humanitati. Si demum de humanitate accipiatur, sensus erit competere humanitati potestatem *excellentiæ* qua valeat operari miracula, conferre gratiam, instituere sacramenta, quin illa tamen sit infinitas aut ubiquitas.

V. **Quid de facto potuerit anima Christi** (a. 2). — Demonstrato jam animæ Christi non competere omnipotentiam simpliciter, determinandum est iterum quid valeat in ordine ad immutationes quæ fieri possunt circa creaturas.

Triplex porro attendi potest circa res creatas immutatio : alia est *naturalis*, quæ a proprio agente fit, ut contingit in communi corruptione et generatione ; alia est *miraculosa*, sed *productiva alicujus*, ut resurrectio mortui ; alia demum *miraculosa* quidem sed *annihilativa*.

Anima Christi considerari potest ut operatur virtute propria et permanenti sive naturali sive supernaturali, vel virtute transeunter communicata, quatenus est instrumentum Verbi divini.

VI. **Prima conclusio : Anima Christi non habet omnipotentiam respectu annihilationis.** — Cum oppositorum eadem sit ratio, ille solus potest annihilare qui potest creare : quia eadem est distantia de ente ad nihilum ac de nihilo ad ens, eadem est virtus annihilativa et creativa. Atqui creatio soli Deo ita competit ut nulli creaturæ etiam ut instrumento communicari queat¹. Ergo animæ Christi nullatenus, ne instrumentaliter quidem, competere potest potentia ad annihilandum.

VII. **Secunda conclusio : Secundum virtutem propriam, sive naturalem sive gratuitam, potuit anima Christi operari omnes effectus animæ humanæ convenientes.** — Virtus propria dicitur quæ in subjecto recipitur modo permanenti, sive naturaliter habeatur, sive gratuito a Deo

1. Cf. S. THOM., I P., q. 45, a. 5, et CAJETAN, et BANNEZ, in h. l., ac nostr. *Curs. Philos. Thomist.*, t. II, p. 58, 60.

infundatur : unde etiam virtus supernaturalis dicitur virtus propria, dummodo per modum accidentis completi recipiatur in subjecto ; sicut charitas, quæ licet a Deo solo causetur, fit tamen accidens proprium voluntatis. Quocirca virtus propria opponitur virtuti instrumentali, quæ transeunter tantum communicatur.

Ratio conclusionis est quia Christi anima fuit perfecta tum in ordine naturæ tum in ordine gratiæ. Porro anima hoc modo instructa valet elicere omnes actus sibi connaturales, sive in ordine naturæ sive in ordine gratiæ.

Poterat igitur anima Christi virtute propria informare ac regere corpus, disponere actus humanos, mereri aliis tamquam causa principalis gratiam et dona supernaturalia, et etiam ut causa principalis elicere actus visionis beatificæ et amoris beatifici.

Non tamen poterat anima illa per modum agentis principalis causare gratiam, quæ, cum sit participatio naturæ divinæ, ab eo tantum producit principaliter qui est Deus per essentiam ; nec etiam operari miracula, de quorum notione est ut *a solo* Deo fiant præter ordinem totius naturæ.

VIII. Tertia conclusio : Virtute communicata et tanquam instrumentum Verbi potuit anima Christi operari omnes immutationes miraculosas ordinabiles in finem Incarnationis.

Evangelium tribuit Christo virtutem quamdam miraculorum causativam : « Omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat et sanabat omnes¹. » Igitur de Christo visibili, quem turbæ quærunt tangere, exibat virtus causativa miraculorum. Porro virtus hujusmodi quæ tribuitur humanitati non potest esse principalis, quæ soli divinitati convenit. Ergo est virtus instrumentalis.

Humanitas Christi, cum sit vi unionis organum vel instrumentum Verbi conjunctum², debet Verbo cooperari instrumentaliter in his omnibus propter quæ fit unio.

1. LUC., VI, 19.

2. Cf. S. JOAN. DAMASC., lib. III. *Orthod. Fidei*, c. XIV ; P. G., XCIV, 1079.

Sed unio fit propter finem redemptionis. Ergo debuit humanitas Christi instrumentaliter operari omnes effectus qui in finem redemptionis ordinantur.

IX. Anima Christi secundum propriam virtutem non habebat respectu sui corporis omnipotentiam ; prout autem hæc anima est instrumentum divinitatis, ejus potestati totaliter subdebatur dispositio proprii corporis (a. 3).

Prob. I^a pars. Anima Christi secundum naturalem virtutem erat ejusdem conditionis cum anima nostra, et, quamvis esset perfectissima, retinebat tamen eandem rationem specificam et conditionem formæ corporis, ac proinde ejusdem erat indolis quantum ad virtutem et potentiam naturalem. Atqui anima humana non habet omnipotentiam respectu proprii corporis ; sed, cum determinatam proportionem habeat ad corpus tanquam ad propriam potentiam, ea tantum poterat naturaliter facere quæ competunt ei virtute formæ. Ergo.

Sic igitur non potest naturali virtute anima Christi reddere corpus impassibile, impalpabile, imponderabile, etc. Licet autem fuerit ab initio beata, non tamen præstabat quod anima beata præstat corpori, quia non assumpsit corpus in eodem statu ac ipsa erat : ex divina quippe dispensatione, quo melius promoveretur finis Incarnationis per passionem et mortem, non debuit gloria supernaturalis ad corpus redundare, nisi post resurrectionem opere nostræ redemptionis jam expleto.

Prob. II^a pars. Ut instrumentum divinitatis potest anima Christi respectu sui corporis ea præstare ad quæ extendi potest causalitas instrumentalis. Sed causalitas instrumentalis extendi potest ad omnia præter creationem et annihilationem. Ergo a fortiori potuit omnia quæ pertinent ad dispositionem proprii corporis. Verum illa potentia magis tribuitur Verbo quam animæ, sicut effectus magis causæ principali adscribitur quam instrumento.

X. Quidquid absoluta voluntate facere voluit anima Christi illud potuit, vel propria virtute, vel ut instrumentum Dei ; ea autem quæ voluit conditionata aut inefficaci voluntate non fuerunt semper impleta (a. 4).

7.

Prob. I^a pars. Sapientis est nihil velle absolute et efficaciter quod scit suæ potestati non subesse. Sed anima Christi fuit sapientissima. Ergo nihil voluit absolute nisi quod scivit suæ potestati subesse ; quæ potestas vel est propria vel instrumentalis. Ergo quidquid voluit absolute impletum fuit, aut virtute propria aut virtute divina.

Prob. II^a pars. Voluntas inefficax et conditionata dicitur illa quæ fertur in aliquod bonum in se inspectum, quod appetitur sub ea conditione, si nihil aliud obstat. Porro non est inconveniens hujusmodi voluntatis affectum non impleri. Ergo.

Disputant quidem theologi an voluerit Christus voluntate efficaci et absoluta aliquid faciendum per alios quod non fuerit de facto adimpletum. At controversia, quæ etiam inter Thomistas viget¹, potius est in modo loquendi quam in re, nec ullum potest quoad rem moveri dubium : cum enim sciret Christus omnia, non potuit absolute velle, etiam per alios faciendum, quod sciebat non futurum.

XI. Pietatis corollarium. — Notetur responsio S. Thomæ (ad 3), qua commendatur orationis momentum etiam pro ipso Christo. « Christus orabat et pro his quæ virtute divina fienda erant et pro his etiam quæ humana voluntate erat factururus, quia virtus et operatio animæ Christi dependebant a Deo, qui *operatur in nobis velle et perficere*, ut dicitur *Philipp.*, II, 13. »

Quanto ergo magis oportet nos orationi semper insistere nec unquam deficere !

1. Cf. commentatores in h. l.

ARTICULUS SECUNDUS

QUÆSTIO SCHOLASTICA DE CAUSALITATE

INSTRUMENTALI HUMANITATIS CHRISTI

I. **Quid sit hac de re certum.** — Fuisse humanitatem Christi aliqua ratione, saltem moraliter, miraculorum aliorumque effectuum supernaturalium instrumentum, nullatenus potest in dubium verti nec unquam fuit vera inter theologos controversia.

Quæstio itaque proprie versatur de causalitate physica.

II. **Præcipuæ scholasticorum sententiæ.** — Quatuor recenseri possunt¹. Prima simpliciter negat causalitatem physicam et moralem tantum propugnat. Ita Durandus, Scotus, Vasquez, Becanus, Melchior Canus, Franzelin, Pesch, etc.². Secunda sententia admittit causalitatem physicam quoad omnes effectus supernaturales, etiam qui Incarnationem præcesserunt. Sed illam sententiam, licet non improbabilem reputet Medina, nemo strenue propugnavit³. Tertia sententia distinguit : fuit quidem humanitas Christi instrumentum physicum illorum effectuum quos personaliter et sua præsentia operatus est, adhuc in terris degens ; non autem eorum quæ in ejus absentia et post ascensionem fiunt. Ita præsertim Andreas Vega⁴.

Quarta sententia defendit causalitatem physicam quoad omnes effectus supernaturales, non quidem ante Incarnationem, sed qui ab Incarnatione fiunt, etiam post Ascensionem et qui nunc in Ecclesia Dei renovantur. Ita communiter Thomistæ⁵, quibus etiam adhæret Suarez.

1. Cf. VASQUEZ, disp. 51, c. 5 ; BECAN., cap. x, q. 9 ; MELCHIOR CAN., *Relect. de Sacram.*, P. IV.

2. FRANZELIN, PESCH, *De Incarn. et De Sacrament.*

3. Cf. MEDINA, in III. P., q. 13, a. 2.

4. VEGA, *In Trident.*, lib. VII, cap. 14.

5. S. THOMAS, hic. et loc. citandi ; CAPREOL., III *Sent.*, dist. 25.

III. **Non potuisse humanitatem Christi operari physice effectus Incarnatione priores manifestissime liquet.** — Causalitas quippe rei supponit ejus existentiam eique ita proportionatur, ut, quando res nondum existit physice, nec possit operari physice, sed moraliter dumtaxat. Ergo, quia humanitas Christi nondum erat physice existens, nec potuit physice operari. Hinc effatum D. Thomæ : « *Causa efficiens non potest esse posterior in esse ordine durationis, sicut causâ finalis*¹. »

IV. **Quid testetur Sacra Scriptura.** — Ut nos edoceat carnem suam physice cooperari effectibus supernaturalibus, Christus, mediantibus quibusdam actionibus corporeis, ut tactu physico, vel unctione physica, etc., miracula operatur : « Et extendens Jesus manum, *teligit eum*, dicens : volo, mundare. Et confestim mundata est lepra ejus²... Et *teligit manum* ejus, et dimisit eam febris³. Et apprehensa manu cæci eduxit eum extra vicum. Deinde iterum *imposuit manus super oculos* ejus et cœpit videre⁴. » Eadem fit unctio in sanatione cæci nati⁵. « Et adducunt ei surdum et mutum... et... misit *digitos suos* in auribus ejus, et expuens *teligit* linguam ejus. Et suspiciens in cœlum, ingemuit et ait illi : Ephpheta, quod est adaperire. Et statim apertæ sunt aures ejus⁶. »

Admissa causalitate physica, omnia liquent : ideo fit contactus physicus, quia concursus humanitatis physicus est. In sententia autem causalitatis mere moralis, intelligitur quidem cur Christus oret, suspiciatque in cœlum, minime vero cur sanandos physice tangat vel ungat, nec

a. 3 ; CAJETAN., MEDINA, SYLVIVS, GODOY, in III P., q. 13, a. 2 ; ALVAREZ., disp. 66 ; JOAN. A S. THOM., disp. XV ; GONET, dissert. XIII ; SALMANT., disp. XXIII, dub. IV ; SUAREZ, disp. XXXI ; BILLUART, dissert. XIII ; HUGON, *La causalité instrumentale en théologie*, c. III.

1. S. THOM., III P., q. 62, a. 6.

2. MATTH., VIII, 2. 3.

3. Id., 14-15.

4. MARC., VIII, 22-26.

5. JOAN., IX.

6. VII, 32-35.

quid præ se ferat adeo emphatica locutio : « *Virtus de illo exibat et sanabat omnes*¹ », et : « Tetigit me aliquis, nam ego novi *virtutem de me exiisse*². »

Licet nonnihil metaphorici redoleat locutio illa, aliquid tamen certissime innuit, nempe carnem Christi partes realiter habere in miraculis patrandis. Cooperatio autem carnis non est moralis, nec alluditur hic ad orationes vel merita Christi, sed virtus ipsi contactui physico carnis tribuitur. Ergo concludatur oportet concursum carnis esse instrumentalem et physicum.

Aliquando causalitas humanitatis exercetur per verba, minasque vel imperium : « *Comminatus* est spiritui immundo, dicens illi : Surde et mute spiritus, ego *præcipio* tibi, exi ab eo³... Et exurgens *comminatus* est vento et *dixit* mari : Tace, obmutesce. Et cessavit ventus⁴. » In resurrectionibus a Christo peractis concurrunt simul *lacus, verba, imperium* : « *Et tenens manum* puellæ, ait : Talitha, cumi, quod est interpretatum : Puella, *tibi dico*, surge. Et confestim surrexit puella et ambulabat⁵. — Et accessit et *tetigit* loculum... Et ait : Adolescens, *tibi dico*, surge. Et resedit qui erat mortuus et cœpit loqui⁶. » In resurrectione Lazari apparet cooperatio moralis in oratione Christi, concursus autem physicus in clamore valido quo imperat Dominus, « Lazare, veni foras⁷. »

Quando confertur gratia spiritualis, concursus humanitatis consistit generatim in *verbis*, quæ actus voluntatis manifestant : « Quorum fidem ut vidit, *dixit* : Homo remittuntur tibi peccata tua⁸... *Dixit* autem ad illam : Remittuntur tibi peccata⁹. »

Ritu quoque sensibili, verbis nempe et afflatu, confert Christus Spiritum Sanctum : « *Insufflavit* et *dixit* eis : Acci-

1. LUC., VI, 19.

2. LUC., VIII, 46.

3. MARC., IX, 25.

4. MARC., 39.

5. MARC., V, 41-42.

6. LUC., VII, 14-15.

7. JOAN., XI.

8. LUC., VI, 20.

9. LUC., VII, 48.

pite Spiritum Sanctum¹. » Constat ergo ex narratione evangelica fuisse præviam miraculis aliquam actionem physicam, tactus, nempe, unctiones, verba, minas, imperium, afflatum. Obvia explicatio illico exhibetur in causalitate instrumentali physica; in opinione autem de causalitate tantum morali induci videtur quidam occasionalismus, cujus ratio nos latet.

V. **Traditio catholica.** — Concilium Ephesinum tribuit carni Christi virtutem quamdam vivificatricem, quæ nonnisi de causalitate physica plene intelligitur: « Si quis non confitetur carnem Domini *vivificatricem* esse, et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsum conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitationem, ac non potius vivificatricem esse quia facta est propria Verbi cuncta vivificare prævalentis, A. S.². » Unde, juxta concilium, caro vivificat quia est propria Verbi vivificantis. Atqui Verbum vivificat physice. Ergo caro assumpta vivificat etiam causalitate physica. Cæterum, hic nullatenus alluditur ad valorem moralem, qui nec Verbo nec carni, sed animæ potius, convenit.

S. Cyrillus *realismum physicum* tuetur. Sicut ferrum ignitum accipit ab igne colorem et lucem, ita caro Christi a Verbo accipit virtutem sanandi. Quia nempe Verbum habitavit in carne, illam effecit vivificatricem, sicut ipsum vi suæ naturæ vivificat³. — Qui modus arguendi evincit carnem Christi virtute instrumentali operari quod Verbum vi propria efficit. Sed vis propria Verbi est physica. Ergo et physica censenda est virtus instrumentalis quæ carni tribuitur.

Patres, præsertim Eusebius et S. Joannes Damascenus humanitatem Christi vocant *organum* Verbi, *organumve* divinitatis⁴. At sensu proprio designat organum causalitatem physicam. Insuper, intendunt Patres, non valorem mora-

1. LUC., XX, 22.

2. CAN. XI, DENZINGER, 123.

3. S. CYRILLUS ALEXANDR., *In Joan.*, II et IV; P. G., LXXIII, 565, 578, etc.; *Exegesis ad Valerianum*, P. G., LXVII, 261-263.

4. EUSEB., *Demonstrat. Evang.*, lib. IV, c. 13; P. G., XXII, 286-287; S. JOAN. DAMASC., *Orthod. Fidei*, lib. III, c. XIV; P. G., XCIV, 1079.

lem, qui animæ proprius est, sed vim physicam quæ toti humanitati et etiam carni communicatur.

Sic ergo ex intima mysterii meditatione Patres sponte doctrinam de causalitate physica depromunt.

VI. Sententia S. Thomæ certissima. — Doctor Angelicus asserit humanitatem Christi esse instrumentum divinitatis respectu omnium immutationum præter creationem et annihilationem¹. Loquitur manifeste de instrumento physico, siquidem anima Christi et sancti possunt, absolute loquendo, esse instrumentum morale creationis, illam precibus impetrando. Exponit insuper Angelicus humanitatem operari physice, quia operatur « *per modum efficientiæ*, in quantum caro secundum quam Christus passionem sustinuit est instrumentum divinitatis, ex qua ejus passiones et actiones operantur in virtute divina ad expellendum peccatum². »

Igitur humanitas est causa in eo causalitatis genere in quo est instrumentum et recipit virtutem a divinitate. Atqui in genere causalitatis moralis humanitas est causa principalis, non instrumentalis; nam principaliter et virtute propria meretur et satisfacit pro nobis. Ergo humanitas Christi concurrit cum Deo in genere causalitatis physicæ, instrumentalis, licet aliunde habeat rationem causæ moralis principalis, scilicet meritoricæ et satisfactoriæ³.

Cæterum diversi textus quibus S. Thomas vindicat causalitatem sacramentorum physicam supponunt humanitatem Christi esse physicum instrumentum et gratiæ et effectuum supernaturalium. Unde præsens quæstio completur ex dicendis alibi de sacramentorum causalitate.

VII. Rationes theologicæ. — Cum humanitas sit physice conjuncta Verbo secundum esse divinum, oportet ut etiam secundum operationem divinam, quantum fieri potest, physice jungatur. Non potest quidem recipere virtutem divinam *modo permanenti* ad immutandam legem vel

1. III P., q. 8, a. 1, ad 1, et q. 13, a. 2.

2. III P., q. 49, a. 1.

3. Cf. III P., q. 48, a. 6, ad 3.

cursum naturæ et patranda miracula¹ ; sed potest utique recipere virtutem transeuntem. Ergo debuit physice per virtutem transeunter communicatam effectibus supernaturalibus cooperari. Unde fit argumentum : Humanitati Christi tribuenda est omnis gloria cujus capax est natura humana². Atqui causalitas physica est hujusmodi. Ergo. Prob. min. Duo requirit causalitas physica : 1° ut fiat operatio *propria* prævie dispositiva ; 2° ut recipiatur *virtus* seu *motio transiens* a principali agente. Utrumque autem potest habere humanitas Christi. Ergo.

Elicit imprimis actionem propriam, ut exposuimus, vel tactus nempe, vel unctiones, vel saltem verba et imperium, quibus uti potest Deus ad effectum suum proprium. Non requiritur enim in instrumentis Dei actio accommodata effectui divino : causa quippe infinita supplet, sed requiritur et sufficit ut creatura aliquid physicum agat, quod possit Deus assumere ad effectum suum proprium³. Humanitas porro concursus physicum præstat, quo Verbum utitur ad opus supernaturale patrandum.

Aliunde potest humanitas recipere virtutem transeunter communicatam. Hæc enim, cum sit per modum transeuntis, non recipitur in subjecto instar accidentis completi, sed est propter ipsum terminum ad quem datur, unde termino, non subjecto, proportionatur ; et, cum terminus sit spiritualis, potest ipsa spiritualis esse, tametsi per subjectum corporale transeat. Nedum repugnet ut motio spiritualis corporalia tangat, imo id est necessarium, ut creatura corporalis subordinetur agenti spirituali a quo debet regi et moveri⁴. Si autem possunt etiam creaturæ communicare

1. Hoc sensu videtur loqui Angelicus in III *Sent.*, dist. 16, q. 1, a. 3 : « Nullam fuisse virtutem in Christi anima ad immutandam legem vel cursum naturæ, sive ad patranda miracula nisi per modum orationis aut intercessionis. » — Putat CAJETANUS Angelicum retractasse sententiam in *Summa Theologica*. At conciliari possunt textus : in *Sent.* loquitur de virtute permanenti, in *Summa* de virtute transeunti.

2. « Dieu devait à son Verbe fait chair tous les privilèges et toutes les gloires que peut porter une nature humaine. » P. MONSABRÉ, Carême de 1879, 41e conférence.

3. Cf. dicenda postea de causalitate sacramentorum.

4. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, T. IV, p. 88-89, t. VI, p. 170-171.

motionem suis instrumentis, utut debilibus, quanto magis poterit Verbum divinam influere virtutem humanitati quæ sibi in unitatem suppositi conjungitur quamque intensissimo amore diligit ac fovet !

VIII. De effectibus in distante vel post Ascensionem patratis. — Tenendum est, cum Angelico ejusque discipulis, etiam respectu illorum effectuum causalitatem humanitatis Christi esse physicam.

Verba enim quibus traditio catholica illam causalitatem asserit et extollit sunt universalissima et pro quovis statu valent, *carnem vivificatricem esse quia propria facta est Verbi cuncta vivificare valentis* : unde, quamdiu caro vel humanitas remanet propria Verbi, tamdiu vivificat, seu gratiam et effectus supernaturales influit.

S. Thomas pariter tribuit humanitati non solum effectus ab ipso Christo personaliter in vita mortali patratos, sed omnia opera supernaturalia unde et passio et mors et resurrectio dicuntur operari *efficienter*, seu physice, nostram salutem¹. Imo docet Christum etiam nunc operari ad interiores effectus sacramentorum *efficienter instrumenta-liter*². Excludit solum immutationes quæ important creationem vel annihilationem³.

Ratio theologica sic breviter proponitur : Humanitas Christi non debet in cœlis prærogativa carere quam habuit in terris, si potest etiam nunc duplicem causalitatis instrumentalis retinere conditionem. Atqui retinet utramque. Ergo. Prima conditio est ut instrumentum actionem propriam præviam exserat. Porro Christus in passione et morte semper aliquid physicum pro nobis operatur ; ac etiam in cœlis nunc existens interpellat pro nobis, et sicut omnis supplicatio Ecclesiæ fit per Christum Dominum Nostrum, ita omnis actio nostra supernaturalis a voluntate et mediatione actuali Christi dependet. Hi porro actus intellectus et voluntatis, illave interpellatio aut illa mediatio, sunt

1. S. THOM., III P., q. 48, a. 6, q. 49, a. 1, q. 50, a. 6, q. 56, a. 1. et a. 2.

2. III P., q. 64, a. 3.

3. III P., q. 13, a. 2.

actiones quædam propriæ, quibus uti potest Verbum ad effectus supernaturales producendos.

Eodem jure potest recipere virtutem seu motionem transeuntem, qua effectui proprio Verbi actu cooperetur. Licet quippe humanitas non sit ubique præsens, Verbum, cui unitur, est præsens ubique et potest humanitatis virtutem ubique applicare.

IX. Solvitur difficultas fieri solita.

Objicitur : Causalitas physica supponit contactum physicum. Sed deest in præsentī contactus physicus. Ergo deest quoque causalitas physica.

Resp. : Dist. maj. : Causalitas physica supponit contactum physicum saltem *virtutis*; concedo, *suppositi*, subdist. : in *agente principali*, concedo, in *instrumento*, nego. Contradist. min. : Deest in præsentī contactus physicus ex parte agentis principalis, nego ; ex parte instrumenti, subdist. : Quoad suppositum concedo, quoad virtutem, nego. Et nego conclusionem.

Explicatur. Dummodo instrumentum adhibitum contingat causam principalem physice, et causa principalis contingat physice effectum, poterit agens principalis applicare physice virtutem instrumenti ad effectum, cum sit utrique præsens physice. Id autem habetur in proposito : Verbum enim est physice præsens humanitati, est quoque physice præsens animæ nostræ, et ubicumque fiunt effectus supernaturales. Ergo potest virtutem physicam humanitatis Christi applicare in anima nostra et ubicumque fiunt effectus hujusmodi ; et eapropter poterit humanitas sancta, etiam in cœlis existens, cooperari omnibus effectibus qui in toto ordine supernaturali fiunt, excepta creatione.

X. Hinc pulchrior apparet Incarnationis œconomia. —

Admissa causalitate instrumentali, Incarnatio non restringitur ad tempus vel locum ; sed quasi in infinitum protenditur ; nam hodie dum etiam, in cœlis et in terris, ab humanitate exit virtus ad beatificandos, vel sanctificandos, vel sanandos homines ! Non solum ubi est Eucharistia operatur humanitas sancta, sed ubicumque

conficitur aliquod sacramentum, ubicumque gratia sive habitualis sive actualis confertur.

Quia etiam infideles et qui in umbra mortis sedent recipiunt interdum illuminationes et inspirationes supernaturales, illas quoque visitat et reficit humanitas Christi ut instrumentum divinitatis nec est ulla gens aut natio aut homo, qui se abscondat a calore ejus¹.

Hinc etiam pietas ex hac thomistica doctrina accenditur et augetur. ✓

1. Cf. opus nostr. « *La causalité instrumentale en Théologie* », c. III, n. IV.

QUÆSTIO OCTAVA

De defectibus corporis assumptis a Filio Dei

AD Q. XIV S. THOMÆ

Hucusquē consideravit Angelicus assumpta quæ ad *perfectionem* pertinent, ut sunt gratia, scientia, potentia; nunc vero investigat *defectus* quos Verbum in humana natura assumpsit, sive ex parte corporis (q. xiv) sive ex parte animæ (q. xv).

ARTICULUS PRIMUS

PRÆCIPUA CAPITA DOCTRINÆ DE DEFECTIBUS CORPORIS ASSUMPTIS A FILIO DEI

AD ART. 1-4 S. THOMÆ

I. Errores et opiniones. — Principium soteriologicum quod totam illam quæstionem regit est hujusmodi : exigit finis Incarnationis ut assumat Filius Dei naturam humanam *passibilem*, in qua possit pro nobis satisfacere¹.

Quam mirabilem œconomiam multi hæretici negarunt aut perverterunt. Imprimis, docetæ realitatem carnis in Christo inficiati sunt, vel finxerunt, cum Basilide, Christum in passione mutasse proprium corpus cum vero Simonis Cyrenæi corpore, quod de facto in cruce passum est, dum Christus, forma Simonis indutus, sub cruce latebat et deridebat Judæos². Postea aphthartodocetæ, cum Juliano Halicarnassensi (anno circiter 476), contenderunt corpus

1. Apposite animadvertit S. EPHRÆM non posse Christum « mori nisi in corpore mortali, nec humanas pati passiones nisi in natura corporali. » Serm. LI, in *hebd. sanct.*, edit. LAMY, I, 476.

2. Cf. S. IREN., I *Cont. Hæres.*, c. xxiv, 3, 4; P. G., VII, 675.

Christi habuisse a primo instanti incorruptionem¹. Ut testatur Leontius Byzantinus, nonnulli catholici admiserunt carnem Christi esse *vi unionis* impassibilem et incorruptibilem, at fuisse per miraculum illam proprietatem suspensam, ut posset Salvator pro nobis pati et mori².

Medio ævo, Philippus Bonæ Spei, ordinis Præmonstra-^{Frans. Bsp.}
tensium, docuit passiones et dolores Christi, etsi reales,^{O C.}
non procedere a natura, sed solum a voluntate imperante,^{1617/76.}
ita ut solum miraculose potuerit esurire et pati; et, e con-
verso, cessaret miraculum quando Christus ambulavit
super aquas vel in monte transfiguratus est. Quocirca
transfiguratio fuisset naturalis et passio miraculosa.

Joannes Præpositus reponebat voluntarie quidem esse ⁺¹⁶³⁴
passum Christum, sed ejus corpus fuisse naturaliter passi-
bile.

Hunaldus demum litem feliciter composuit³. Ad Patres
quod attinet, citantur nonnulla minus recta vel obscura
apud Clementem Alexandrinum et S. Hilarium Pictavien-
sem.

Clemens non agnoscit in corpore Salvatoris vera munia
vitæ humanæ. « Manducabat enim, non propter corpus,
quod divina virtute sustentabatur, sed ne illis qui versa-
bantur cum ipso in mentem veniret aliter de eo sentire⁴. »
Quæ verba esse prorsus excessiva nemo inficiatur.

Hilarius scribit : « In quem, quamvis aut ictus incideret,
aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut sus-
pensio elevaret, afferrent quidem hæc impetum passionis,
non tamen dolorem passionis inferrent : ut telum aliquod
aut aquam perforans aut ignem compungens, aut aera vul-
nerans⁵. » — Sententiam Hilarii erroneam putant Claudia-
nus Mamertus, Baronius, pluresque theologi sive veteres
sive recentiores⁶. Multi tamen Hilarium ab omni errore

1. Cf. P. JUGIE, *Diction. théol. cathol.*, fasc. xxxviii, col. 1602-1609.

2. LEONT. BYZANT., *P. G.*, lxxxvi, 1325, ss. ; PETAV., lib. I, c. xviii et lib. X, c. iii.

3. De hac controversia, cf. *P. L.*, cciii, 40 ss. ; et PETAV., lib. X, c. iv.

4. CLEM. ALEXANDR., *Strom.*, VI, c. ix ; *P. G.*, ix, 292.

5. S. S. HILAR., lib. X, 13 ; *P. L.*, x, 362, ss.

6. Cf. hac de re L. JANSSENS, pp. 542-552.

vindicant. Quia enim S. Doctor arguebat contra Arianos, qui divinitatem Verbi inficiabantur, ostendit passionem Christi nihil contra divinitatem evincere ; nam, etsi vulnera corpus attingerent, virtus tamen divina quæ in carne habitat remansit a dolore immunis. Insuper, vult ostendere corpus Christi non fuisse simpliciter, sicut corpora nostra, subjectum dolori ; nam potuisset unio hypostatica illi præstare privilegium impassibilitatis : unde, si passus est Christus, id fuit non necessitate ineluctabili, sicut ea cui subijcitur, sed voluntate, quatenus voluit hos defectus non impedire¹. Hac ratione vindicatur sententia Hilarii, qui superius agnoscit in Christo somnum, famem, sitim, defatigationem, et lacrymas².

Quidquid sit de mente unius aut alterius scriptoris ecclesiastici, doctrina catholica remansit omnino inconcussa, videlicet corpus Christi fuisse humanis infirmitatibus et defectibus obnoxium.

II. Testimonia Scripturæ et Traditionis. — Defectus naturæ humanæ communes sunt fames, sitis, defatigatio, passio, dolor, mors. Hæc porro omnia Christo tribuit Scriptura. Vetus Testamentum vocat Messiam virum dolorum scientem infirmitatem³. Novumque Testamentum illas infirmitates describit : « Cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit⁴. » Clamat Christus in cruce : *Silio*⁵. Voluit per omnia nobis assimilari, absque peccato, ut posset nobis auxiliari ac exemplum præbere, et didicit ex his quæ passus est obedientiam⁶. Hinc concludit S. Petrus : « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus⁷. »

1. Cf. J. TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, II, pp. 287-288.

2. Cf. S. HILAR., *De Trinit.*, lib. III, 10 ; *P. L.*, x, 81.

3. Cf. PS. XXI, ISAI., LII.

4. MATTH., IV, 2.

5. JOAN., XIX, 29.

6. *Hebr.*, II, 18, 19 ; IV, 15 ; V, 8, 9.

7. I PET., II, 21. — « Croire à la réalité de ce corps et nier la passivité de l'âme, ce serait méconnaître les lois de la nature humaine et accuser l'Évangile d'une ridicule erreur ou d'un long mensonge. » P. MONSABRÉ, 41e conférence.

Omnia symbola fidei profitentur Christum esse passum, mortuum et sepultum. Concilium Romanum, an. 380, sub S. Damaso Papa, definit in passione crucis dolorem sustinuisse Christum non in natura qua est Filius Dei Deus, sed in carne cum anima, quia induerat formam servi, quam sibi acceperat¹. Patres passibilitatem Christi frequenter asserunt : sic S. Ignatius passionem ipse appetit quia passus est Christus, qui est verus homo². S. Athanasius tribuit Christo veram famem³. S. Leo prædicat Deum, qui erat impassibilis et immortalis, voluisse fieri hominem ut fieret passibilis et mortalis⁴. — S. Fulgentius explicat passiones in Christo fuisse naturales, quatenus a natura corporis derivantur, sed aliunde fuisse voluntarias, quia illas acceptavit, non utendo virtute sua divina ad illas avertendas⁵.

S. Ephræm scribit : « *Vulnera in corpore suscepit, ut pæli non reformidares*⁶. »

III. Rationes theologicæ (a. 1). — Arg. I^{um}. Ut satisfactio congruentius fieret. Filius Dei venit in hunc mundum ut pro peccato satisfaceret, ratione cujus homo est infirmitatibus subjectus. Porro aliquis pro alio satisfacit, dum pœnam alterius peccato debitam suscipit. Ergo debuit Christus, ad satisfaciendum, infirmitates quibus subjici-mur assumere. Quia principium hujus satisfactionis est cognitio et charitas, debuit perfectam scientiam et gratiam assumere ; sed, quia materia satisfactionis est pœna, debuit corpus esse infirmitatibus obnoxium, ut ei satisfactionis materia non deesset.

Arg. II. Ut fides Incarnationis adstruatur. Ut enim vera probetur natura humana in Christo, oportet ut assumatur illa natura prout est hominibus nota. Atqui natura

1. DENZINGER, 72.

2. S. IGNAT., *Smyrn.*, I, IV.

3. S. ATHANAS., *Orat. de Incarn. Verbi*, 21 ; *P. G.*, XXV, 134.

4. S. LEO M., *Serm. XXII in Nativ. Domini*, 2, c. II ; *P. L.*, LIV, 195.

5. S. FULGENT., *Ad Reginum epist.*, XVIII, 8 ; *P. L.*, LXV, 496.

6. S. EPHRÆM SYRI, *Serm. de admonitione et pœnit.*, n. 5. Edit. LAMY, t. I, p. 283.

humana non est aliter nota hominibus, nisi prout hujusmodi corporalibus defectibus subjacet. Ergo, ut probaretur verissima in Christo caro humana, debuit infirmitatibus subjacere. Unde et B. Thomas Apostolus est per aspectum vulnerum ad fidem revocatus.

Arg. III. Propter exemplum patientiæ, quod nobis exhibet passiones et defectus humanos fortiter tolerando.

IV. **Licet Christus assumpserit corpus naturaliter seu necessario subditum defectibus, non tamen COACTE, sed voluntarie et libere mortem et alios defectus subiit : unde fuerunt isti defectus necessarii secundum quid, simpliciter autem voluntarii** (a. 2). — Hac conclusione solvitur controversia olim agitata inter Philippum Bonæ Spei et Joannem Præpositum. Doctrinam illam asserunt textus jam ex SS. Patribus allati, quibus docent corpus fuisse naturaliter patibile et passionem tamen voluntariam. « *Ipso volente*, apprehenderunt eum milites, *abscondit* in se virtutem suam, ut eum apprehendere possent¹. »

Prob. I^a pars. Christus assumpsit corpus ejusdem naturæ ac nostrum. Porro corpus humanum necessitate naturæ subjacet defectibus. Ergo corpus Christi naturaliter his defectibus subiacebat, nec igitur miraculosum erat ipsum esurire, defatigari, pati, etc. *4471. 441*

Prob. II^a pars. Duplex est in Christo voluntas, divina nempe et humana, et secundum utramque poterat hos defectus impedire. Secundum divinam liquet, cum sit illa omnipotens; secundum vero humanam est etiam certum, nam hæc, utpote instrumentum Verbi, poterat defectus et infirmitates remove : unde sponte et libere illos suscepit : primo quidem, quia ipsa dispositionem divinam acceptavit, ne gloria animæ ad corpus ab initio redundaret; insuper, quia libere ponebat causam, sicut volendo iter defatigationem voluit; ac præcipue, quia noluit uti potestate sibi divinitus communicata, qua potuisset passionem et mortem declinare.

Hinc constat III^a pars. Illud simpliciter voluntarium dicitur, quod omnibus pensatis, est volitum et acceptatum.

1. S. EPHRÆM SYRI, *Hymn.* XVI, Edit. LAMY, t. I, p. 612.

Atqui defectus et passionem et mortem Christus, omnibus attentis, acceptavit. Ergo hæc omnia fuerunt simpliciter voluntaria.

Secundum quid tamen fuerunt involuntaria, et necessaria, quatenus consideratur corpus secundum se et voluntas secundum naturam, quæ naturaliter refugit ea quæ inferunt coactionem et violentiam abhorretque mortem et etiam corporis nocumenta.

V. **Defectus illos corporales Christus non CONTRAXIT, quasi ex debito peccati suscipiens, sed voluntarie assumpsit** (a. 3). — Doctrina catholica illud profitetur, dum definit quod Christus *sine peccato conceptus, natus, et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit*¹. Ratio theologica reponitur in ipsa notione verbi *contrahi*, quod importat ordinem causæ ad effectum.

Illud itaque contrahi proprie dicitur quod simul *cum causa* ex necessitate trahitur. Atqui Christus non habuit causam horum defectuum nec fuit eis ex necessitate subiectus. Ergo illos non contraxit, sed ex propria voluntate suscepit. Prob. min. Licet *causa remota* mortis et corporalium defectuum sit *ipsa natura* principiorum materialium, in quibus dualismus et contrarietas invenitur, hæc tamen causa de facto *impediebatur per originalem iustitiam*. Unde remanet ut *causa proxima* sit peccatum originale. Quapropter qui est totaliter immunis a peccato originali nullatenus habet horum defectuum causam. Sed Christus fuit totaliter a peccato sive actuali sive originali immunis. Ergo non habuit causam ex qua defectus originem trahunt; licet voluerit aliis hominibus assimilari quantum ad qualitatem defectuum.

Hinc apparet *discrimen* inter Christum et B. Virginem : Christus nullum, ne remotum quidem, habuit debitum peccati originalis ; B. Virgo autem *remotum* saltem debitum habuit, et eadem ratione habuit remotam causam defectuum corporalium, licet actu non contraxerit peccatum nec causam proximam actu habuerit.

1. CONC. FLORENT., *Decret. pro Jacobitis*, DENZINGER, 711.

VI. **Christus non assumpsit nec assumere debuit OMNES nostros defectus, sed tantum communes et inculpato, qui perfectioni gratiae et scientiae non repugnant** (a. 4). — Conclusio illa est quasi compendium traditionis catholicæ, quam jam asserit S. Athanasius¹ et egregie exponit ac vindicat S. Joannes Damascenus², dum in Christo agnoscit solum defectus *naturales*, id est qui naturam communiter sequuntur, et *indetráclibiles*, qui non important quoddam dedecus in natura humana, nec arguunt ignorantiam aut privationem gratiæ et sanctitatis.

S. Thomas illam doctrinam scientificè perpolit et defendit, et post ipsum amplectuntur omnes theologi.

Inter defectus humanos alii sunt totius naturæ *communes*, aut qui originale peccatum immediate sequuntur; alii autem *personales* et particulares, qui non ex peccato immediate, sed a causis particularibus oriuntur, sive ex vitio nativo sive ex culpa propria, ut sunt lepra, epilepsia, et morbi abusu passionum primum inducti et deinceps hæreditate transmissi.

Iterum defectus communes sunt duplicis generis: aliqui perfectioni gratiæ et scientiæ contrariantur et possunt in dedecus vergere, ut ignorantia et pronitas ad malum; alii sunt prorsus inculpati, qui, licet arguant naturam imperfectam, secundum se vituperatione carent, ut fames, sitis, quosque S. Damascenus, ut diximus, vocat indetractibiles.

Christus itaque non assumpsit defectus particulares nec omnes communes, sed illos tantum communes qui vituperationem non important.

Non defuerunt christiani qui defectus etiam detractibiles Christo attribuerint, sicut lepram, non intelligentes verba Scripturæ (*Isai*, LIII), quibus Messias leproso comparatur, ut vivide exprimatur contumelia passionis, in qua fuit ejus pulchritudo occultata et quasi abolita³.

Probatur conclusio. Christus eo fine defectus assumpsit, ut pro peccato humanæ naturæ satisfaceret. Atqui ad

1. Cf. S. ATHANAS., *De Incarn. Verbi*, 22; P. G., XXV, 135.

2. Cf. S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. XX; P. G., xciv, 1082.

3. Cf. SALMANT., disp. XXIV, dub. I, n. 9.

hunc finem requirebatur ut defectus tantum communes et indetractibiles assumeret. Ergo. Prob. min. Quidam defectus communes, ut ignorantia, pronitas ad malum, etc., ad satisfactionem non conducunt, sed potius illam impediunt; nam actus humanus eo magis est meritorius et satisfactorius quo a perfectiori cognitione, libertate et charitate procedit.

Defectus autem particulares vel procedunt a vitio nativo, v. g. debilitate virtutis formativæ; quod non potuit contingere in Christo, cum fuerit ejus corpus virtute infinita Spiritus Sancti formatum. Vel arguunt causas particulares et indecoras, quæ nec meritum promovent nec naturæ sanæ conveniunt. Licet illi defectus sint morte minores in ordine physico, aliunde tamen aliquod dedecus important, quod mors secundum se non dicit. Dum enim est indecorum tali defectu corporali laborare, est gloriosum, e contra, pro salute aliorum mori. — Insuper, « mors in omnes homines advenit ex peccato primi parentis; non autem quidam alii defectus, licet sint morte minores; unde non est similis ratio¹. »

VII. Defectus tamen omnes etiam particulares Christus sufficienter curavit, assumendo naturam humanam, quæ est eorum causa mediata vel immediata (ad 1). — Angelicus rem ita exponit: « Omnes particulares defectus hominum causantur ex corruptibilitate et passibilitate corporis, superadditis quibusdam particularibus causis. Et ideo, cum Christus curaverit passibilitatem et corruptibilitatem corporis nostri per hoc quod eam assumpsit, *ex consequenti omnes alios effectus curavit.* » Sicut igitur sanavit sufficienter personas humanas, non assumendo ipsas, sed solum naturam humanam, in qua subsistunt; ita personales defectus curavit, non assumendo ipsos in particulari, sed assumendo naturam humanam, quæ est illorum causa immediata vel mediata. Imo potius, quia debebat morbos nostros curare, non debuit noster Medicus morbos illos in se habere, ut sapienter animadvertit S. Athanasius².

1. Hic ad 3.

2. S. ATHANAS., *De Incarnat. Verbi*, 22; P. G., xxv, 135.

ARTICULUS SECUNDUS

QUÆDAM SUBSIDIARIE EXPONUNTUR DE NECESSITATE MORIENDI ET DE SPECIOSA FORMA IN CHRISTO

I. Utrum ergo assumpserit Christus necessitatem moriendi, ita ut mortuus fuisset tandem senio, licet mors violenta illi non fuisset illata. — Quæstionem ipse solvit S. Thomas : « Quidam dicunt non habuisse aliam necessitatem nisi ex conditione finis, attendentes personam divinam. Sed, quia mors inest Christo ratione humanæ naturæ, ideo, sicut simpliciter concedimus quod Christus mortuus est, ita similiter concedere possumus simpliciter quod necessitatem moriendi habuit, non solum ex causa finali, sed etiam necessitatem absolutam ut moreretur, etiamsi non occideretur, ut quidam dicunt. Unde Augustinus : Si non occisus fuisset, naturali morte dissolutus fuisset¹. »

Ratio est quia Christus assumpsit defectus communes. Necessitas autem « sive debitum moriendi est huiusmodi : nullus enim apparet defectus magis communis et qui fundatur in principiis intrinsecis naturæ humanæ ex contrariis compositæ et qui, exclusa perfectione status justitiæ originalis, per peccatum Adæ introductus est, aut natura restitutus². » — « Et quamvis ex optima temperie ac complexione, quam ex vi suæ conceptionis habuit, adjuncta etiam scientia eorum quæ possent nocumentum afferre, et summa sobrietate in alimentorum usu, potuerit vitam diu conservare et multo magis vitare morbum ; nihilominus hæc omnia minime in perpetuum poterant continere causas mortis naturalis proxime assignatas : cum earum influxus foret continuus, virtus autem naturalis finita. Unde, sicut

1. S. THOM., III *Sent.*, dist. 16, q. 1, a. 2. — Refert sensum S. AUGUSTINI, non ipsam litteram. Cf. *De Peccat. merit. et remiss.*, lib. II, c. CXXIV, n. 48 ; P. L., XLIV, 180.

2. SALMANT,, disp. XXIV, dub. I, n. 10.

post longam saltem vitæ periodum senesceret, sic tandem aliquando naturaliter moreretur¹. »

Hæc valent de corpore sibi naturaliter relicto, respectu cujus mors est communis necessitas. Potuisset tamen divinitus Verbum corpori personaliter sibi conjuncto largiri, propter unionem hypostaticam, virtutem novam quæ illud in vita efficacius contineret quam lignum vitæ conservasset corpus humanum in statu innocentiae.

II. De speciosa forma in Christo. — Quærunť hoc loco theologi utrum Verbum assumpserit defectum naturalem qui importat carentiam pulchritudinis corporeæ².

Sacræ Litteræ sæpius efferunt pulchritudinem Messiae, qui est speciosus forma præ filiis hominum, pulcherrimus, candidus et rubicundus, inter omnes amabilis³. Qui textus aut de pulchritudine divina, aut de miro gratiæ nitore, aut etiam de integræ humanitatis specie intelligi possunt.

III. Sententia communiter apud Patres recepta. — Quidam scriptores ecclesiastici priorum sæculorum ex textu Isaïæ : « Non est species ei neque decor⁴ », inferre conantur defuisse Christo corpoream pulchritudinem. Verum ex tota prophetiæ serie manifeste liquet locum illum esse de passione accipiendum in qua fuit Christus opprobriis et ignominiae et contemptui objectus.

Sententia illa paucos patronos apud SS. Patres nacta est. Citari debet ex Græcis Clemens Alexandrinus, qui Christum exhibet specie carentem et deformem, ut inde excitentur christiani ad perennem pulchritudinem appetendam⁵. Origenes vult corpus Christi deforme quidem fuisse, sed tamen generosum⁶.

Tertullianus Christo defuisse honestam formam ex eo probare contendit, sed frustra, quod non ausi essent milites

1. Ibid., 11.

2. Cf. SALMANT., ibid., n. 14 ; L. JANSSENS, pp. 505-520.

3. PS. XLIV, 3, 5 ; *Cantic.*, I, 15, v, 10.

4. ISAI., LIII, 2.

5. CLEMENS ALEXANDR., *Pædag.*, III, 1. *Strom.*, III, 17, VI, 17 ; *P. G.*, VIII, 558, 1208, IX, 381.

6. ORIGEN., *Cont. Cels.*, VI, n. 75 ; *P. G.*, XI, 1409, ss.

pulchram faciem contaminare in passione : « An ausus esset aliquis ungue summo perstringere corpus novum, sputaminibus contaminare faciem nisi merentem¹ ? »

At rectissime animadvertit Cl. Janssens : « Debilis argumentatio ; nam agonizæ squalor faciem Christi jam immutaverat. Insuper quoties in martyrum actibus legimus formosos juvenes, virgines intemeratas, omni immanitate a carnificibus laceratos. Malitia quippe inhumani cordis in deturpanda specie veluti alimentum sævitiz belluanæque voluptatis reperit, nedum ab ea detineatur². » Quocirca sententiam illam de Christo deformi reprobant communiter theologi, pluresque ut imprudentem aut etiam temerariam percellunt³.

Patres cæteri potius decoram formam mirantur. S. Chrysostomus recolit Jesum fuisse gratiosissimum aspectu⁴.

S. Hieronymus concludit : « Sed absque passionibus crucis universis pulchrior est virgo de virgine, qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est⁵. »

IV. Doctores et Scholastici. — S. Bernardus⁶ et S. Bonaventura⁷, omnes corporales deformitates a Christo penitus excludunt. S. Thomas quæstionem ita solvit, ut Christus pulchritudinem, utut non exterius apparentem, veram tamen habuerit : « Christo non erat aspectus magnificus, secundum quod dicitur quod species Priami digna est imperio⁸.

Pulchritudinem Christus habuit secundum quod compete-
tebat ad statum et reverentiam suæ conditionis⁹. »

1. TERTULL., *De Carne Christi*, IX ; P. L., II, 817.

2. L. JANSSENS, t. IV, p. 508.

3. SALMANT., loc. cit.

4. S. CHRYSOST., *Homil.* 27, al. 28 in *Matth.*, P. G., LVII, 346.

5. Cf. S. HIERON., *Epist. ad Principium*, n. 8, et *Comm. In Matth.*, IX, q. SS., XXI, 15 ; P. L., XXII, 627, XXVI, 57, SS.

6. S. BERNARD., *Serm. IV in fest. omnium Sanctorum*, n. 9 ; P. L., CLXXXIII, 480.

7. S. BONAV., III *Sent.*, dist. 15, a. 2.

8. S. THOM., *In Isai*, c. LIII.

9. S. THOM., *In Ps.* LXIV.

V. **Non defuisse Christo pulchritudinem corpoream suadent variæ congruentiæ.**— Arg. I^{um}. Deformitas non est ex se meritoria nec officio Redemptoris inservit, imo potius, animas quasi repellendo, potest obesse, dum pulchritudo est splendor qui spiritus vim ac nobilitatem et excellentiam demonstrat. Ratio est quia pulchrum est resplendentia formæ super partes materiæ proportionatas, vel vires vel actiones¹; in homine porro forma est anima; unde, quando animæ pulchritudo resplendet super partes corporis, habetur in homine pulchrum sensibile. Non raro in cæteris individuis humanis animæ decor non plene relucet, propter indispositionem materiæ, quæ spiritui non obedit. At in Christo hujusmodi obex consistere nequit; quum enim fuerit ille organismus virtute Spiritus Sancti formatus, non potuit indispositiones contrahere, sed debuit perfectionem et resplendentiam ab anima absque defectu suscipere. Ergo decore non potuit carere corpus Christi.

Hinc alia ministratur ratio.

Arg. II^{um}. Corpus Christi est opus miraculosum, ab amore infinito et potentia infinita productum. Atqui opera miraculosa non sunt in aliquo deficientia, sed excellentiam et perfectionem præ se ferunt, ut in ipsis causa præstantissima agnoscatur. Ergo corpus Christi fuit excellentia et pulchritudine præditum.

Quam rationem egregie effert Angelicus: « Nam et secundum corpus erat optime complexionatus, cum corpus ejus fuerit formatum miraculose operatione Spiritus Sancti · sicut et alia quæ per miracula facta sunt fuerunt aliis potiora, ut Chrysostomus dicit de vino in quod Christus aquam convertit in nuptiis². »

Arg. III^{um}. Corpus in Christo individuatur ex ordine ad terminum cui conjungitur in esse suppositi, ac proinde in perfectione et pulchritudine esse debet illo ultimo termino dignum. Ille autem terminus, nempe Verbum, est perfectionis infinitæ, et unio cum illo est maxime intima, sicut est etiam fortissima. Ergo debuit illud corpus, propter unionem ad Verbum excellentia et decore donari.

1. Opusc. *De Pulchro*.

2. S. THOM., III P., q. 46, a. 6.

Recolunt Doctores catholici corpus Adami pulcherrimum exstitisse quia erat ille typus Christi futuri, juxta celeberrimum Tertulliani effatum : « Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus¹. » Multo igitur magis erit corpus Christi formosum propter Verbum, cui hypostatice conjungitur. Cetera corpora humana eo plenius pulchritudinem consequentur, quo in resurrectione perfectius corpori Domini configurabuntur ; ipsum autem corpus Jesu est inter omnia speciosum, quia unitur Verbo, primo et indeficienti veræ pulchritudinis fonti.

VI. Pietatis corollarium. — Ea tamen speciosa forma Christi, cum a causa supernaturali originem trahat, non est externa et patens, sed aliquatenus abscondita, serena et purissima, quæ, ut plene percipiatur, requirit intuitum animæ sanctæ...

1. TERTULL., *De Resurrect. carnis*, c. VI ; P. L., II, 848.

QUÆSTIO NONA

De defectibus animæ a Christo assumptis

AD Q. XV S. THOMÆ

Animæ defectus referri possunt vel ad peccatum et fomitem peccati, et de his sermonem habet S. Doctor in aa. 1 et 2 ; vel ad ignorantiam (a. 3), quam jam excludimus superius, ubi de scientia Christi ; vel ad vim sensitivam, dolores et passiones, aa. 4-9. Quum ergo fuerit Christus passibilis, inquiritur demum an fuerit simul viator et comprehensor.

ARTICULUS PRIMUS

DE DEFECTIBUS ANIMÆ QUI AD PECCATUM VEL FOMITEM PECCATI REFERUNTUR

AD ART. 1 ET 2 S. THOMÆ

I. In Christo nullatenus fuit defectus peccati sive actualis sive originalis (a. 1). — Peccatum actuale Scriptura expressissime a Christo excludit. Ipse enim Dominus de se testatur : « Venit princeps hujus mundi et in me non habet quidquam¹. » Haberet autem multum, si peccatum inveniret in illo. At, quia Christus verissime dicit : « Ego quæ placita sunt ei (Patri) facio semper² », potest verissime addere : « Quis ex vobis arguet me de peccato³ ? »

Apostoli quoque testimonium reddunt de perfecta Christi sanctitate : « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus.

1. JOAN., XIV, 30.

2. JOAN., VIII, 29.

3. JOAN., VIII, 46.

est in ore ejus¹. » Tentatum per omnia absque peccato²... Talis decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, segregatus a peccatoribus³. »

Scriptura pariter removet possibilitatem peccati originalis : « Quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei⁴. » Si ergo Christus est vi nativitatis sanctus et Filius Dei, non potest subjici malo quod vi nativitatis contrahunt filii hominum.

Patres omnimodam Christi impeccabilitatem prædicant. Origenes statuit Christum non posse unquam peccare, sicut massa ferri in igne semper posita non potest frigus suscipere⁵. S. Cyrillus Alexandrinus stultitiam reputat ponere in Christo peccabilitatem⁶ : « *Qui eximiam naturæ divinæ prærogativam sortitus est, nimirum non posse peccare*⁷. » S. Fulgentius impeccabilitatem repetit ex unione cum divinitate, quæ est natura impeccabilis omnino. « Propterea Christi humanitas sine peccato permansit : quia eam in unitate personæ divinitas accepit, quæ naturaliter peccare non potest⁸. »

Duo præsertim concilia impeccabilitatem absolutam asseverant. Concilium Ephesinum : « Qui peccatum omnino nescivit⁹. » — Quæ verba tum actuale tum originale peccatum excludunt. Concilium Florentinum : « Qui sine peccato conceptus, natus et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit¹⁰. »

II. Immunitas a peccato originali. — Est imprimis immunis a peccato originali propter immaculatum suum conceptum. Peccatum enim originale illos tantum afficit

1. I PET., II, 22.

2. Hebr., IV, 15.

3. Hebr., VII, 26.

4. LUC., I, 35.

5. ORIGEN., *De Princip.*, lib. II, c. VI ; P. G., XI, 211.

6. S. CYRILL., *Cont. Anthropomorphist.*, c. XXIII ; P. L., LXXVI, 1119.

7. Idem in *Joan.*, VIII, 46 ; P. G., LXXIII, 850.

8. S. FULGENT., *Ad Trasimund.*, lib. III, c. XXIX ; P. L., LXV, 293.

9. Can. 10, DENZINGER, 122.

10. *Decret. pro Jacobitis*, 711.

qui ab Adamo per viam generationis descendunt et in Adamo secundum *seminalem rationem* continentur. Atqui, licet Christus fuerit in Adamo secundum *corpulentam* substantiam, quatenus accepit substantiam carneam ab Adamo derivatam, non fuit in ipso secundum *seminalem* rationem, quippe qui non ex semine virili generatur, sed virgineo modo per operationem Spiritus Sancti¹. Ergo peccatum originale non potuit Christum afficere.

Alia immunitatis ratio est unio hypostatica. Cum enim omnia prædicata tribuantur supposito, peccatum originale, quo efficimur Deo exosi repugnat absolute ubi suppositum esse aut dici nequit Deo inimicum aut exosum. Atqui repugnat suppositum in Christo esse aut dici aut concipi odiosum Deo. Ergo repugnat originale peccatum in Christo.

III. Rationes quæ a Christo excludunt tum originale tum actuale peccatum (a. 1). — Prima et fundamentalis probatio ea est quam jam attulimus quamque mox iterum evolvemus, scilicet unio hypostatica, quia nempe repugnat contingere peccatum ubi repugnat suppositum fieri Deo inimicum.

Alia est ratio quam proponit Angelicus. Christus ex triplici fine nostros defectus suscepit : 1° ut pro nobis satisfaceret, 2° ut veritatem humanæ naturæ demonstraret, 3° ut exemplum nobis præberet. Atqui peccatum triplici fini illi obstat : nedum satisfactionem promoveat, imo potius impedit ; veritatem humanæ naturæ non demonstrat, sed potius naturam deturpat, unde non est ab auctore naturæ, sed per seminationem diaboli introductum²; peccatum, nedum esse possit exemplum, est e regione et absolute virtuti oppositum. Ergo nullatenus potuit Christus defectum peccati suscipere.

IV. In Christo fuit non solum impeccantia, sed etiam vera impeccabilitas. — Catholici Doctores hanc conclusionem generatim defendunt, licet non omnes de causis

1. Cf. S. AUGUSTIN., *De Genesi ad Litteram*, lib. X, cap. xix et xx; P. L., xxxv, 423. — S. THOM., hic ad 2.

2. S. JOAN. DAMASC., lib. II, *Orthod. Fidei*, c. xxx, et lib. III, c. xx; P. G., xciv, 973, ss., 1081.

impeccabilitatis convenient. Ratio est quia Scriptura et Patres, (cf. text. n. I citat.) veram impeccabilitatem in Filio Dei homine facto prædicant¹. Unde rejicienda prorsus est sententia Guentheri et Farrar, qui, licet concedant non fuisse in Christo peccatum, existimant tamen illum *potuisse* absolute peccare².

Ex triplici causa repeti potest impeccabilitas. Prima causa est *plenitudo gratiæ*. Cum gratia est in summo gradu, omnes potentias animæ perfecte sibi subjicit, ac subinde impossibilem reddit omnem inordinationem contra legem divinam. Atqui gratia Christi fuit in summo gradu, qui de potentia Dei ordinaria dari potest, et hinc quamdam infinitatem habet. Ergo gratia Christi omnes potentias sibi subiciebat et impossibilem reddebat deordinationem, in qua consistit peccatum. Ergo plenitudo illa gratiæ veram impeccabilitatem inducit.

Alia causa est *visio beatifica*. Christus a primo instanti visione intuitiva et permanenti fruitur. Atqui visio Dei intuitiva veram impeccabilitatem præstat : qui enim summum bonum intuitive videt non potest ab illo recedere, sed ei indefectibiliter adhæret. Hinc definit Benedictus XII ex tali visione animas esse vere beatas beatitudine *inamissibili*, quæ continuabitur usque ad finale iudicium et *ex lunc, usque in sempiternum*³.

Causa vero radicalis et fundamentalis est *unio hypostatica* ; quia, cum omnes actiones tribuantur supposito, repugnat omnino ut contingat peccatum in natura quæ supposito divino hypostatice conjungitur.

V. Utrum unio hypostatica per se solam præstet necessario impeccabilitatem absolutam.

Scotus⁴, quem nonnulli scholastici sequuntur, ut Gabriel Biel⁵, reponit Christum esse impeccabilem solum ratione

1. Cf. GONET, disp. XX, a. 1 ; SALMANT., disp. XXV, dub. II ; BILLUART. dissert. XV, a. 1.

2. GUENTHER, *Vorschule*, II, 441, ss. ; FARRAR, *The Life of Christ*, c. IX.

3. DENZINGER, 530.

4. Cf. SCOT., III *Sent.*, dist. 2, q. 1, et dist. 12, q. 2, dist. 13, q. 1.

5. Dist. 12, q. 1.

visionis intuitivæ, non autem ratione unionis hypostaticæ : unde, si assumpsisset Verbum naturam puram, vel non beatam nec in beatitudine confirmatam, potuisset *absolute* peccare.

Sententia illa, licet non sit censurata¹, rejicitur a multis theologis, nec conciliari potest cum doctrina Patrum nec cum manifestis D. Thomæ assertis. Patres enim inferunt non posse peccare humanitatem assumptam, eo quod nequeat persona divina a recto deficere. Ita S. Fulgentius : « Propterea Christi humanitas sine peccato permansit, *quia eam in unitate personæ divinitas accepit, quæ naturaliter peccare non potest*². » Ita etiam expressissime S. Thomas : « Secundum quod fuit Deus et anima ejus et corpus fuerunt quasi organum deitatis, secundum quod deitas regebat animam et anima corpus : unde *non poterat peccatum allingere ad ejus animam, sicut nec Deus potest peccare*³. »

VI. Conclusio : Unio hypostatica vi sui absolutam im-peccabilitatem præstat.

Probatur. Ubi actiones et passionες omnes referuntur ad unicum suppositum divinum, repugnat absolute peccatum ; quia sic in suppositum divinum refunderetur. Atqui, cum in Christo sit unica persona, omnes actiones et passionēs, vi unionis referuntur et pertinent ad unicum suppositum divinum. Ergo vi unionis repugnat peccatum ac subinde unio vi sui absolutam impeccabilitatem importat.

Objicitur 1° : Peccatum non refunditur in Verbum, cum causa proxima et immediata non est Verbum, sed natura assumpta defectibilis. Atqui causa peccati proxima et immediata in Christo non esset Verbum, sed solum natura assumpta defectibilis. Ergo peccatum non refunderetur in Verbum, et idcirco non repugnat absolute.

Resp. : Dist. maj. : Si non teneretur Verbum naturam assumptam regere et gubernare, concedo ; si tenetur Ver-

1. Cf. Card. BILLOT, thes. XXIX ; PESCH., n. 302.

2. S. FULGENT., Ad *Trasimund.*, lib. III, c. XXIX ; *P. L.*, LXV, 293.

3. S. THOM., In III *Sent.*, dist. 12, q. 2, a. 1.

bum naturam assumptam regere et gubernare, nego. Contradist. min., et nego conclusionem. — Licet causa proxima sit humanitas assumpta, principium tamen *quod* est Verbum, ac subinde tenetur Verbum humanitatem perfecte regere ; unde, si humanitas labitur, culpa in ipsum rectorem refunditur, et si peccat natura assumpta, vere dici potest peccare suppositum. Quia ergo metaphysice certum est axioma : *Actiones sunt suppositorum*, certissime tenendum est contingere non posse actionem peccaminosam ubi est unicum, suppositum divinum.

Objicitur 2° : Non magis repugnat supposito divino peccare in natura assumpta quam pati et mori ; quia Verbum non est minus impassibile et immortale quam impeccabile. At non repugnat ipsum mori in natura assumpta patibili. Ergo non repugnat absolute ipsum peccare in natura assumpta defectibili.

Resp. : Negatur paritas asserta in majori. Suppositum quippe divinum potest assumere malum pœnæ, videlicet passionem et mortem, quia illud non est recessus a Deo, sed propter gloriam Dei introductum ; at malum culpæ, cum sit recessus ab ipso Deo, et ab ordine divinæ sapientiæ et divinæ bonitatis, nulla ratione potest assumi a Deo. « Et similiter malum pœnæ a Dei justitia est introductum propter gloriam Dei. Malum vero culpæ committitur per recessum ab arte divinæ sapientiæ et ab ordine divinæ bonitatis. Et ideo Deo conveniens esse potuit assumere naturam creatam, mutabilem, corpoream, et pœnalitati subjectam, non autem fuit ei conveniens assumere malum culpæ¹. »

VII. An fuerit aut esse potuerit in Christo fomes peccati (a. 2). — Intelligitur fomes peccati inordinata inclinatio appetitus in bonum sensibile contra rectam rationem. Fomes itaque est concupiscentia, quatenus addit aliquid appetitui sensitivo secundum se sumpto, nempe proclivitatem deordinatam : unde pro materiali dicit ipsum appetitum et pro formali carentiam rectitudinis debitæ. Quæ quidem inordinata inclinatio non est

1. S. THOM., III P., q. 1, a. 1, ad 3. — Quoad cætera cf. GONET, SALMANT., loc. cit., etc.

proprie habitus, sed importat solum carentiam subjectionis in ordine ad rectam rationem. Quocirca, in actu primo fomes est ipsa potentia vel habilitas ad habendum actum rationi difformem; in actu autem secundo est ipse motus seu actus inordinatus. Theodorus Mopsuestenus, eo quod distingueret Christum a Verbo, exhibuit Christum a passionibus animæ et desideriis carnis molestias patientem, et paulatim ex profectu operum melioratum. Quæ sententia est hæretica; et e regione doctrina catholica est non fuisse in Christo fomitem peccati in actu secundo.

Est etiam certum non fuisse de facto fomitem in actu primo. Putant tamen plures theologi, cum Vasquez, Lugo, Becano¹ etc., non repugnare *absolute* ut, secundum aliam providentiam, habeat Christus fomitem. Thomistæ autem communiter reponunt implicare absolute ut Christus habeat fomitem sive in actu secundo sive in actu primo.

VIII.- Prima conclusio : Nullo modo fuit in Christo fomes peccati neque in actu secundo neque in actu primo.

Probatur I^a pars. Concilium œcumenicum V damnat Theodorum Mopsuestenum, qui asserebat Christum fuisse passionibus molestatum². SS. Patres monent non assumpsisse Christum infirmitates quæ a peccato oriuntur vel ad peccatum inclinant. Sic S. Basilius : « Quæ ex peccato existunt passiones, quibus vitæ nostræ integritas inficitur, eos tamquam immaculata divinitate indignas repudiasse³. » S. Gregorius M : « Deus vero, qui, in utero Virginis incarnatus in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed ejus mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit⁴. »

Ratione theologica. Fomes in actu secundo est motus appetitus sensitivi inordinatus, seu rationi contrarius. Sed in Christo nullus fuit actus seu motus inordinatus et

1. VASQUEZ, disp. 61, c. VIII, n. 47; LUGO, disp. 26, sect. IV, n. 52; BECAN., c. XII, q. 5.

2. DENZINGER, 224.

3. S. BASIL., *Epist.* 261; *P. G.*, XXXII, 972.

4. S. GREGOR. M., *Homil.* 26 in Ev.; *P. L.*, LXXVI, 1135.

rationi contrarius. Ergo non fuit in Christo fomes in actu secundo.

Prob. min. Motus inordinatus habet rationem peccaminosi in eo qui potens illum vitare, de facto admittit. Christus porro valebat illos motus vitare, cum omnes facultates ipseque appetitus subderentur ejus voluntati. Ergo, si de facto motus inordinatos admisisset, jam peccasset formaliter, quod probavimus impossibile. Ergo nec fuit nec potuit esse in Christo motus deordinatus.

Prob. II^a pars. Ex defectu causæ. In præsentī rerum ordine fomes peccati in actu primo consequitur peccatum originale et conceptionem concupiscentia infectam. Atqui Christus fuit a peccato originali absolute immunis nec fuit ejus conceptio ulli infectioni subjecta aut obnoxia. Ergo non habuit fomitem in actu primo.

Prob. maj. ex concilio Tridentino. Docet S. Synodus concupiscentiam *vel fomitem* remanere in renatis, et appellari ab Apostolo peccatum, non quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia *ex peccato* est et *ad peccatum inclinat*¹. Quatenus scilicet a peccato originali derivatur et ad peccatum actuale inclinatur.

Valet etiam ratio ex abundantia gratiæ. Ubi appetitus est ita perfecte subjectus rationi ut nullus possit exurgere motus inordinatus, ibi deest fomes in actu primo, qui est præcise potentia ad habendum motum rationi contrarium. Sed in Christo appetitus propter gratiæ plenitudinem ita erat rationi subditus ut nunquam posset motus inordinatus oriri. Ergo ipsa gratiæ plenitudo excludebat fomitem in actu primo. Declaratur minor. Sicut gratiæ et virtutis est subicere appetitum rationi, ita gratiæ ac virtutis perfectissimæ est totaliter subicere. Atqui in Christo fuit virtus et gratia perfectissima, utpote in summo gradu. Ergo perfecte et totaliter subiciebat appetitum rationi, ne unquam exurgeret motus contra rationem. Demum, visio beatifica, qua fruitur Christus ab initio, excludit penitus fomitem, sicut etiam veram impeccabilitatem præstat.

IX. Repugnat ABSOLUTE in Christo fomes peccati

1. Sess. V, can. 5.

sive in actu secundo sive in actu primo¹. — Illi cui repugnat absolute potentia peccandi repugnat quoque fomes peccati sive in actu secundo sive in actu primo. Atqui Christo repugnat absolute potentia peccandi vi unionis hypostaticæ. Ergo et vi unionis repugnat fomes peccati sive in actu secundo sive in actu primo. — Minor abunde constat ex n. vi. Probatur major. Fomes peccati plus dicit in linea mali quam simplex potentia peccandi : hæc quippe audit solum facultatem indifferentem ad malum, fomes autem huic facultati addit inclinationem positivam ad malum dicitque potentiam peccandi ut jam expeditiorem ad malum. Unde ubicumque repugnat potentia peccati multo magis repugnat fomes peccati.

Confirmatur. Suppositum divinum vi unionis tenetur regere perfecte naturam assumptam nec aliquid in illa permittere debet quod dici possit proprie inordinatum in actu primo vel in actu secundo. Cum enim proprietates et actiones et passiones tribuantur supposito et de ipso prædicentur, suppositum divinum diceretur deordinatum. Licet porro Verbum dici possit incorporatum, passum, mortuum, etc., in natura assumpta, nam hæc omnia nullam important recessum a Deo, nullatenus denominari potest deordinatum : moralis enim inordinatio, quia præcise subaudit vel recessum vel potentiam recedendi a Deo et ab arte divinæ sapientiæ, nullo prorsus pacto concipi potest in illo qui adhæret Deo immutabiliter. Porro fomes in actu secundo dicitur et est aliquid in actu secundo deordinatum, nempe motus contra rationem ; fomes autem in actu primo est quid in actu primo deordinatum, scilicet potentia ut inclinata ad malum, seu proclivitatem habens ad appetendum contra ordinem rationis. Ergo Verbum divinum vi unionis tenetur excludere a natura assumpta fomitem peccati sive in actu secundo sive in actu primo.

X. Pietatis corollarium. — Fomes ergo, sicut et peccatum, triplici de causa totaliter a Christo excluditur : propter gratiæ plenitudinem, propter visionem beatificam, propter hypostaticam unionem. Hinc pia fieri potest

1. Cf. GONET, disp. XV, a. II ; SALMANT., disp. XXV, dub. IV.

accommodatio. « Atque ita Christûs triplici titulo sanctus et impeccabilis est : unde propter triplicem illam sanctitatis et impeccabilitatis ejus causam et prærogativam, *Sanctus Sanctorum* appellatur¹ et Seraphim, die ac nocte, sacrum illud trisagium, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*², ante thronum ejus decantant³. »

1. DANIEL., IX, 24.

2. ISAI., VI, 3.

3. GONET., disp. XX, a. II, n. XCII.

ARTICULUS SECUNDUS

DE ALIIS DEFECTIBUS

QUI AD VIRES ANIMÆ REFERUNTUR

AD ART. 4-9 S. THOMÆ

I. De sensibilitate et passionibus Christi. — Eximiam viguisse in Christo sensibilitatem ex eo manifestissime liquet, quod fuerint et corpus optime complexionatum et anima exquisita. Sensibilitas enim, cum nec solius corporis nec animæ solius sit, sed totius compositi, seu organismi animati¹, excellentissime viget ubicumque anima et corpus perfectissima existunt.

Recolatur principium jam frequentissime usurpatum : Nihil eorum quæ Deus in nostra natura plantavit defuit naturæ humanæ assumptæ a Dei Verbo². Porro Deus in natura humana plantavit, non solum intellectum et voluntatem, sed et facultates ordinis sensitivi : 1° facultates cognoscitivas, tum sensus externos, qui sensibilia externa attingunt, tum sensus internos, videlicet sensum communem, seu conscientiam sensitivam, phantasiam, memoriam et æstimativam; 2° facultates appetitivas, scilicet appetitum concupiscibilem, circa bonum vel malum simpliciter apprehensum, et appetitum irascibilem, circa bonum vel malum arduum. Singulæ illæ facultates propriam activitatem depromunt propriamque exserunt operationem, quæ in cognoscitivis dicitur *sensatio*, in appetitivis etiam *passio*.

Quapropter, ut scite solvatur quæstio de sensibilitate Christi, disserendum venit de passionibus in Christo.

Dupliciter porro considerari possunt passionēs : aliæ sunt *corporales*, quæ proveniunt ex corporis læsione, ut

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. III, 223, 225, 242, 272.

2. S. THOM., III P., q. 9, a. 4 ; et S. JOAN. DAMASC., III *Fid. Orthodox.*, c. VI ; P. G., xciv, 1005.

cum uritur aut secatur membrum ; et recte dicuntur corporales, quia prius sunt in corpore quam in anima et ex corpore in animam resultant ; aliæ sunt proprie *animales*, quæ prius contingunt in anima quam in corpore et ex anima in corpus redundant. Istæ definiuntur : Motus vel actus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali proveniens, cum aliqua immutatione corporali, præsertim circa *cor* vel *cerebrum*¹. Undecim numerantur ; sex quidem in concupiscibili : *amor, odium, desiderium, fuga, gaudium et tristitia* ; quinque autem in irascibili : *spes, desperatio, audacia, timor et ira*.

Passiones veras in Christo inficiati sunt illi qui negarunt veritatem humanæ naturæ vel realitem defectuum corporalium, ut supra animadvertimus. Per excessum autem Theodorus Mopsuestenus ejusque discipuli ponunt in Christo passiones etiam inordinatas quæ possunt rationi contrariari.

II. Prima conclusio : Anima Christi fuit passibilis tum passionibus corporalibus tum passionibus animalibus (a. 4).

Prob. I^a pars. Scriptura tribuit Christo passiones corporales, describendo singula tormenta quæ in passione, a flagellatione usque ad crucifixionem acerbissimam subiit. Ratio autem theologica est manifesta.

Quando corpus est passibile et mortale, necesse est ut etiam anima sit passibilis passione corporali. Sed corpus Christi erat passibile et mortale. Ergo et anima fuit hoc modo passibilis. Probatur major. Habetur passio corporalis, quum ex corpore læso resultat per accidens perturbatio in anima. Atqui cum anima sit forma corporis unumque sit esse animæ et corporis, consequens est, ut corpore perturbato per actionem exterioris agentis, anima per accidens perturbetur, scilicet quantum ad esse quod habet in corpore². Ergo ubicumque corpus est passibile necesse est passionem corporalem in animam redundare.

Prob. II^a pars. Scriptura passiones nostras tribuit Sal-

1. De genuina passione notione cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. III, pp. 288, ss.

2. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. III, p. 162-163.

vatori. *Amorem*, non solum intellectualem, sed et sensibilem, qui lacrymis se prodit : sic diligebat Lazarum et ejus sorores, et exinde *lacrymatus* est Jesus¹. *Gaudium*, quod etiam externe manifestatur : *gaudeo* propter vos². *Desideria*, quæ vivide exprimuntur : « *Desiderio desideravi* hoc pascha manducare vobiscum³. » Admirationem : « Audiens autem Jesus miratus est⁴. »

Tristitia et *timor* adeo sunt in illo vehementes ut organismum comoveant et in sudorem sanguineum resolvantur⁵. *Ira* et passiones appetitus irascibilis hostes suos deterrent, ipsumque inter tormenta invincibilem reddunt⁶.

Non fuit tamen desperatio, sicut nec cæteri motus qui imperfectionem audiunt.

Probatur ratione theologica. Christus, cum naturam humanam integram assumpserit, debuit assumere et potentias et actus potentiarum et cætera quæ integritatem humanæ naturæ demonstrant. Atqui passiones sunt hujusmodi, cum sint naturales motus appetitus concupiscibilis et irascibilis, qui sunt potentiæ necessariae, ab essentia animæ per viam emanationis resultantes. Ergo.

III. Secunda conclusio : Passiones in Christo sunt similes nostris quoad substantiam ; dissimiles vero quoad modum, secluis nempè imperfectionibus quæ nostris adhærescunt (ibid.). — Constat et jam 1^a pars, nam passiones in Christo sunt, sicut in nobis, motus naturales appetitus sensitivi et ad integritatem humanæ naturæ pertinent.

Probatur II^a pars. Dissimilitudo ex triplici præsertim capite attenditur : 1° ex parte *objecti*, quia in nobis passiones nonnunquam ad objectum vel frivolum et futile, vel illicitum, feruntur ; in Christo autem semper tendunt ad honestum et utile et in finem redemptionis. 2° Ex parte

1. JOAN., XI, 2, 35, XIII, 23.

2. JOAN., XI, 15.

3. LUC., XXII, 15.

4. MATTH., VIII, 10.

5. MATTH., XXVI, 37 ; MARC., 33 ; LUC., XXII, 44.

6. « Et circumspiciens eos cum ira » MARC., III, 15. — Cf. JOAN.

principii. Passiones nostræ rationem quandoque præveniunt ; in Christo autem passiones ex dispositione rationis oriuntur vel positive moventis, vel prævidentis et permittentis. Quapropter passiones in Christo dicuntur a SS. Patribus *voluntariæ*, quatenus sub dominio voluntatis semper remanent¹. 3° Ex parte *effectus*. Nostræ passiones non semper in appetitu sistunt, sed rationem quandoque trahunt ; in Christo autem motus illi, nedum rationem impediunt, illi potius auxiliantur eamque semper juvant.

IV. An illi motus in Christo melius dicantur PRO-PASSIONES quam PASSIONES.

Ille loquendi modus a Sanctis Doctoribus, præsertim ab Hieronymo, usurpatur : « Ne passio in animo illius dominaretur, per *propassionem* dicitur quod cœpit contristari². » S. Thomas ita rem explicat : « Ut passio perfecta intelligatur quando animo, id est rationi, dominatur ; propassio autem quando est inchoata in appetitu sensitivo, sed ulterius non se extendit³. » Quo ergo efficacius exprimat affectiones in Christo carere defectibus quæ in nostris passionibus sæpius contingunt, recte dicuntur propassiones, id est passiones veræ quidem, sed nostris altiores.

Verum, quia vox *passio* secundum se ab imperfectionibus hujusmodi abstrahit et dicit solum realitatem psychologiam quæ integritatem humanæ naturæ demonstrat, simpliciter concedi potest fuisse passiones in Christo, nostris similes quoad substantiam, dissimiles tantum quoad modum⁴.

1. Cf. S. AUGUSTIN., *De Civ. Dei.*, lib. XIV, c. ix, n. 3 ; P. L., xli, 415 ; S. FULGENT., *Epist.* 18 *ad Reginum*, c. iv, n. 10 ; P. L., lxxv, 496.

2. S. HIERON., *in Matth.*, cap. xxv ; P. L., xxvi, 38.

3. S. THOM., hic in fine articuli.

4. Cf. SALMANT., disp. XXV, dub. viii, nis 104 ss. — Pulchre de his passionibus disserit Illm. DD. Chollet : « Jésus qui aime, et qui aime de l'affection la plus tendre et la plus violente à la fois, dut avoir les passions les plus vivantes et les plus fortes. Fleurs épanouies sur l'arbre de l'affection la plus pure, elle furent nobles, sans tache, et dégagèrent le plus suave parfum. » *La Psychologie du Christ*, II, 147.

V. Hinc fuit in Christo verus dolor sensibilis (a. 5). — Duo ad sensibilem dolorem sufficiunt : læsio corporis et perceptio seu sensus doloris. Utrumque vero Christus habuit : corpus ejus patibile fuit realiter in passione læsum, et, cum nulla deesset in Christo facultas quæ ad integritatem humanam pertinet, verum habuit sensum doloris. Ergo fuit in ipso verus dolor sensibilis.

VI. Fuit pariter in Christo vera tristitia, seclusa quavis imperfectione (a. 6). — « Cœpit constrictari et mæstus esse. Tunc ait illis : Tristis est anima mea usque ad mortem¹. » Inducitur quippe tristitia quum apprehenditur nocivum injacens. Porro multa Christus apprehendit nociva injacentia, vel sibi, ut passionem et mortem, vel aliis, ut casum apostolorum, infidelitatem Judæorum, etc. Ergo veram habuit tristitiam. Dolor porro et tristitia appetitum afficiunt diversimode : nam objectum doloris est læsio sensu tactus percepta, objectum vero tristitiæ est malum nocivum apprehensum ; unde potest esse tristitia quin adsit dolor sensibilis.

VII. Fuit in Christo timor (*cœpit pavere*²), **quoad malum futurum imminens, non quoad eventus incertitudinem** (a. 7). — Sicut malum præsens causat tristitiam, ita malum futurum imminens causat timorem. Christus porro apprehendebat malum futurum imminens, sed aliunde sciebat ab initio omnia prout erant reapse futura. Ergo fuit in ipso verus timor ; non autem nostri vani timores, qui nos percellunt propter eventus incertitudinem³.

VIII. Fuit in Christo admiratio secundum experimentalem scientiam, non secundum alias (a. 8).

Admiratio multipliciter contingere potest : 1° quando videtur effectus et causa simpliciter ignoratur, et sic non

1. MATTH., XXVI, 37-38.

2. MARC., XIV, 33.

3. Notentur, pro pietate et utilitate nostra, verba S. AUGUSTINI : « Non eum animi infirmitate, sed potestate turbatum : ne nobis desperatio salutis oriatur, quando non potestate, sed infirmitate turbamur. » In JOAN., tract. LX, n. 5 ; P. L., XXXV, 1799.

potuit esse in eo qui omnia novit ; 2° quando videndo effectum insolitum excitatur aliquis ad illum laudandum, quamvis cognoscatur causa ; 3° quando videtur effectus magnus nec est in vidente causa faciendi : quo sensu potuit esse in Christo admiratio secundum vires naturales, quæ impares, secundum se, erant omnibus mirabilibus patrandis.

Igitur, cum admiratio exsurgat ex cognitione alicujus novi et insoliti, eatenus in Christo contingere potest quatenus erat aliquid ipsi novum et insolitum. At Christo potuit esse aliquid novum et insolitum, non secundum scientiam beatam vel infusam, quibus omnia novit, sed solum secundum scientiam experimentalem, secundum quam poterant ei quotidie aliqua nova occurrere. Ergo potuit hoc modo admirari ; et id fuit ad nostram instructionem, ut scilicet doceat esse mirandum quod ipse mirabatur¹.

IX. Fuit demum in Christo ira, non vitiosa, sed per zelum (a. 9). — « *Circumspiciens eos cum ira*². — Zelus domus tuæ comedit me³. » Ira, cum sit appetitus vindictæ, potest esse laudabilis aut vitiosa prout servat ordinem justitiæ et rationis vel ab illo ordine recedit. Christus porro potuit appetere imo appetebat vindictam secundum ordinem justitiæ et per zelum. Ergo fuit in illo ira laudabilis, quæ zelo dirigitur

1. Animadvertit cl. L. JANSSENS : « Quibus apparet admirationem non eadem ratione competere animæ Christi, qua scientiam acquisitam. Hæc fuit ipsi necessaria propter activitatem perfectam intellectus agentis. Illa non fuit necessaria, sed ei sese accommodavit propter nostram doctrinam. » T. IV., p. 564.

2. JOAN., II, 15.

3. PS. LXVIII, 10.

ARTICULUS TERTIUS

UTRUM CHRISTUS SIMUL FUERIT VIATOR ET COMPREHENSOR

AD ART. 10 S. THOMÆ

I. **Ratio articuli.** — Quum ex tota quæstione constet Christum fuisse passionibus et dolori subjectum, et superius probatum sit competere Christo scientiam quam habent BEATI seu *comprehensores*¹, explicandum superest quomodo hæc duo possint componi. Utrumque ad doctrinam catholicam pertinet : de fide enim est fuisse in Christo verum dolorem veramque passionem et mortem, et aliunde *constat*, seu theologicè est certum, imo, ut plures existimant, fidei proximum, animam Christi habuisse *ab initio* scientiam beatam, et, si abstrahatur a tempore quo habitata fuerit illa visio, est de fide, juxta Salmanticenses, fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam beatificam². De conciliando utroque puncto versatur præsens articulus.

II. **Conclusio : Christus fuit simul viator et comprehensor.** — Viator dicitur qui *tendit* ad beatitudinem, comprehensor qui jam beatitudinem *obtinet*. Atqui Christus secundum mentem jam beatitudinem obtinebat, quatenus visione beatifica fruebatur ; sed quantum ad plura ad beatitudinem tendebat, quia et anima ejus erat passibilis et corpus passibile et mortale. Ergo simul erat comprehensor, quatenus habebat visionem, in qua essentialiter consistit beatitudo, et viator, quatenus ei deerant cætera bona quæ ad beatitudinem secundario pertinent.

1. Quem modum loquendi adhibuit S. Congregatio S. Officii, decreto 7 junii 1918, ut superius explicatum est. Cf. *Act. Apost. Sedis*, vol. X, p. 282.

2. Cf. SALMANT., disp. XVII.

III. **De compossibilitate utriusque**¹. — Ut sit simul comprehensor et viator, requiritur compossibilitas inter gaudium fruitionis, ex parte qua est in termino, et dolorem et tristitiam, ex parte qua deest beatitudo et fit motus ad beatitudinem.

Atqui talis compossibilitas reapse adfuit. Ergo simul fuit comprehensor et viator.

Probatur minor. Compossibilitas illa excluderetur vel contrarietate utriusque status, vel redundantia beatitudinis in partem inferiorem. Sed neutrum dici potest. Ergo.

IV. **Non valet ratio contrarietatis**. — Vitatur enim contrarietas ubi est subjectum diversum et objectum pariter diversum. Sed in Christo erat subjectum diversum : pro beatitudine quippe erat mens, seu pars superior animæ ; pro dolore autem et tristitia erant sensus et appetitus, vel mens secundum aliam capacitatem, quæ nondum erat satiata.

Objectum quoque diversum erat. Nam objectum gaudii erat ipsa visio beata, vel etiam passio sua et mors ut causa redemptionis hominum et medium ad gloriam sui corporis et exaltationem sui nominis, etc. ; objectum autem doloris et tristitiæ erant peccata hominum pro quibus patiebatur, passioque sua, mors et similia, prout sunt dissentanea naturæ. Ergo non valet ratio contrarietatis.

V. **Quod quidem experientia humana confirmatur**. — Nam interdum videmus martyres vel milites, dum multis doloribus cruciantur, in parte inferiori, nihilominus, secundum partem superiorem, quasi supra modum gaudere, propter gloriam Dei, vel patriæ bonum, quæ ex talibus passionibus promoventur. Imo sæpissime contingit dolorem, dum est materia meriti, fieri simul materiam gaudii.

VI. **Nec obstat ratio redundantiae**. — Nam hæc in arbitrio Redemptoris relinquitur. Licet quippe visio beata debeat in totam animam et in corpus redundare, hic tamen effectus non est de beatitudinis essentia, sed secundo

1. Cf. S. THOM., III *Sent.*, dist. 15, q. 2, a. 3, sol. 2, ad 5.

et ex consequenti se habet ; unde potest impediri, si alius finis id exigit ; qui finis fuit redemptio humani generis per crucem.

Debuit itaque a primo instanti gaudere anima Christi intuitiva visione propter rationes alibi assignatas, de scientia beata ; sed, dispositione divina, debuit effectus secundarius suspendi, ut Christus pro nobis patiendo, nos *in finem diligeret* et beatitudine donaret.

Hac autem suspensione semel posita, naturale fuit Christo pati et mori.

VII. **Pietatis corollarium.** — Post resurrectionem vero nullus effectus remanet suspensus, sed gloria integra et in anima et in corpore diffunditur, jamque desinit Christus esse viator, ut sit tantum comprehensor, sicut est etiam gaudium sanctorum omnium.

QUÆSTIO DECIMA

De modo loquendi in hoc venerabili mysterio

AD Q. XVI S. THOMÆ

Incipit Angelicus aliam tractatus partem disseritque de consequentibus unionem quantum ad *esse* et *fieri*; et hinc loquitur de communicatione idiomatum diversasque formulas expendit.

Quia littera S. Doctoris ex se liquet, sufficiat resumere breviter doctrinam catholicam de communicatione idiomatum et de præcipuis formulis.

ARTICULUS PRIMUS

DE COMMUNICATIONE IDIOMATUM

I. Notio et definitio. — Communicatio idiomatum (græce ἰδιώματα, proprietates) definiri potest : Naturæ divinæ et humanæ earumque proprietatum de se invicem mutua prædicatio. Quum enim in Christo sit unum suppositum in duabus naturis subsistens, tribuuntur homini quæ sunt Dei : « *Hic homo est Deus vel est omnipotens* », et Deo quæ sunt homini : « *Deus est homo, Deus nascitur, patitur, moritur.* »

II. Admittenda est idiomatum communicatio (a. 4). — Qui negant unitatem personæ in Christo, ut Nestoriani, necessario inficiantur communicationem idiomatum, qua præcise unitas asseritur; sed catholici, ut scite animadvertit Angelicus, « posuerunt hujusmodi quæ dicuntur de Christo sive secundum divinam naturam, sive secundum humanam, dici posse tam de Deo quam de homine. »

Sacra Scriptura attribuit Filio Dei quæ sunt propria

homini, v. g. nasci ex semine David, tradi in mortem pro nobis, etc. : « *De Filio suo, qui factus est ei semine David secundum carnem*¹... *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*²... *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege*³. » Et, e converso, attribuit filio hominis quæ sunt propria Deo, v. g. : « *Filius hominis qui est in cœlo*⁴. *Antequam Abraham fieret, ego sum*⁵. *Ego et Pater unum sumus*⁶. » Symbola idem docent, dum profitentur Filium Dei, verum Deum, consubstantiallem Patri, esse incarnatum, passum, mortuum, etc. Concilium Ephesinum confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne⁷, et esse simul Dei Verbum et Pontificem nostrum, qui semetipsum pro nobis obtulit oblationem⁸.

Ex Patribus S. Joannes Damascenus doctrinam de idiomatum communicatione expressius asserit.⁹ Ratio theologica desumitur ex ipsa unione hypostatica duarum naturarum in eodem supposito. Ubi est unum suppositum in duplici natura, tam naturæ quam naturarum proprietates possunt de se invicem prædicari in concreto, quia concretum designat suppositum. Sed in Christo est unum suppositum in duabus naturis. Ergo duæ naturæ et earum proprietates possunt de se invicem prædicari in concreto ; quatenus de *uno et eodem supposito* quod est Christus ea quæ sunt divinæ naturæ prædicantur secundum naturam divinam et ea quæ sunt naturæ humanæ prædicantur secundum naturam humanam.

III. Regulæ in illis prædicationibus necessario servandæ (a. 1, et 5). — 1° Ut natura divina et natura humana earumque proprietates de se invicem prædicentur, utendum

1. Rom., I, 6.

2. Rom., VIII, 32.

3. Gal., IV, 4.

4. JOAN., III, 13.

5. JOAN., VIII, 58.

6. JOAN., X, 30.

7. Can. 12 ; DENZINGER, 124.

8. Can. 10 ; DENZINGER, 122.

9. Cf. S. JOAN. DAMASC., lib. III *Orthod. Fidei*, cap. IV et VI ; P. G., XCIV, 997, 1009.

est terminis concretis, non abstractis. Concretum quippe designat personam seu suppositum, abstractum autem naturam. Quapropter uti abstractis terminis esset affirmare identitatem naturarum, et idcirco errorem monophysitarum profiteri; uti autem concretis est asserere unitatem suppositi et nestorianismum efficaciter remove. Hinc dicendum: Deus est homo, non autem deitas est humanitas.

2º In propositionibus autem negativis, utendum est terminis abstractis, ut excludatur identitas naturarum; non autem concretis, ne removeatur unitas suppositi. Quapropter dici nequit: Deus non est homo; sed solum: deitas non est humanitas.

IV. Applicatio præfatæ doctrinæ. — Hac semper præ oculis habita regula de duabus naturis integris in uno supposito, haud ægre explicantur nonnullæ propositiones quæ videntur contradictionem in terminis importare: æternus in tempore nascitur; omnipotens infirmatur; immortalis moritur; immutabilis mutatur. Scilicet, idem suppositum quod secundum naturam divinam est æternum, omnipotens, immortale, immutabile, fit secundum naturam assumptam infirmum, mortale, mutabile, etc.

Animadvertatur porro proprietates in Christo triplicis esse generis: aliæ enim ipsi conveniunt ratione naturæ divinæ tantum, ut omnipotentia; aliæ autem ratione humanæ tantum, ut infirmitas; aliæ demum ratione utriusque naturæ, ut esse mediator et redemptor, etc., quod explicabitur infra, ubi de operatione *theandrica*. Proprietates quidem humanæ nunquam fiunt proprie divinæ, nec e converso; sicut nec natura humana fit unquam essentialiter divina nec divina fit unquam humana. Sed prædicatio mutua licet, propter unitatem suppositi; quia semper is redditur sensus: Idem suppositum, quod ratione divinæ naturæ habet omnipotentiam, etc., simul ratione humanæ naturæ suscipit infirmitatem, etc.

V. Hinc triplex error excluditur. — Primus fuit Nestorianorum, qui, duo supposita adstruendo, idiomatum communicationem omnino impossibilem asserebant. Hic error

excluditur prima regula superius exposita : Si enim terminis concretis utimur, *Deus est homo*, unitas suppositi vindicatur.

Secundus error est monophysitarum, qui, dualitatem naturarum inficiati, proprietates miscebant vel confundebant. Tertius est quorundam Lutheranorum, qui nonnulla prædicata divina humanitati adscribebant, dum dicebant. : Humanitas Christi est omnipotens et omnipræsens¹. Uterque error excluditur secunda regula : si enim in proportionibus negativis utimur terminis abstractis, dualitatem naturarum vindicamus : Divinitas non est humanitas, omnipotentia non est infirmitas, licet Deus sit homo et omnipotens fiat infirmus.

VI. Plures exceptiones recolendæ. — Animadvertit Billuart, in h. l. : « 1° Excipiuntur attributa negativa, negative sumpta. Unde falsum est dicere : hic homo seu Christus est incorporeus, sumpto ly incorporeus negative pro remotione omnis corporeitatis. 2° Excipiuntur attributa soli naturæ vel soli supposito convenientia : hinc non potest dici : Verbum fuit assumptum. 3° Tandem excipiuntur attributa vel quæ repugnant subjecto, ut esse purus homo, filius adoptivus ; vel quæ sunt ambigua et conveniunt cum modo loquendi hæreticorum ; vel quæ indifferenter conveniunt naturæ et supposito, et tamen huic supposito repugnant, ut esse creatura. »

1. Vide supra p. 250. .

ARTICULUS SECUNDUS

PRAEICIPUÆ FORMULÆ EXPENDUNTUR

I. Hæc propositio : « *Deus est homo* » **vera est, non solum propter rei veritatem, sed etiam propter prædicationis veritatem** (a. 1).

Nomen quippe concretum *Deus* potest supponere pro qualibet persona divina et *homo* pro quolibet homine. Sed Filius Dei est verus Deus propter naturam divinam et verus homo propter naturam assumptam. Ergo in Filio Dei Deus vere prædicatur de homine, et idcirco vere dici potest : *Deus est homo*.

II. Vera quoque est propositio : *Homo est Deus* (a. 2). Ratio est quia is redditur sensus : Eadem persona quæ habet naturam divinam habet quoque in Incarnatione naturam humanam ; et hæc est fides nostra.

Potest igitur Christus dici *Deus-Homo* et *Homo-Deus*. Melius tamen dicitur *Deus-Homo*, quia clarius indicatur esse suppositum divinum quod naturam humanam assumit.

III. Licet dicatur : *Deus factus est homo*, **dici tamen proprie nequit :** *Homo factus est Deus* (aa. 6 et 7). — Ratio prioris liquet : aliquid fit quod incipit esse. Sed Deus incepit esse homo. Ergo Deus factus est homo, scilicet idem suppositum, quod habuit semper divinam naturam, assumpsit in tempore naturam humanam. At in posteriori propositione, verum non est dicere : persona quæ habet naturam humanam incepit esse Deus. Quod optime exponit Angelicus : « Non enim esse Deum verificatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi sui. Suppositum autem illud humanæ naturæ de quo verificatur esse Deum est idem quod hypostasis, seu persona Filii Dei, quæ semper fuit Deus. Unde non potest dici quod iste homo

incepit esse Deus, vel quod fiat Deus, aut quod factus sit Deus. »

IV. **Dici vero potest** : *Natura humana fuit deificata* — Nomina quippe adjectiva abstracta significant quid accidentale ; unde sensus non est : natura humana conversa fuit in divinitatem aut facta fuit essentialiter divina, quod esset error monophysismi, sed solum : fuit unita divinitati, aut facta fuit accidentaliter divina aut facta fuit propria Dei, ratione unionis hypostaticæ. Quapropter S. Gregorius Nazianzenus¹ et S. Joannes Damascenus² hanc formulam probant, sicut etiam S. Basilius loquitur de *carne divina aut deificata*³, quia fuit caro Verbi.

Ut igitur asseratur distinctio naturarum, dici tantum potest : natura humana fuit deificata aut facta fuit divina, non autem : humanitas facta est divinitas ; ut autem vindicetur unitas suppositi, utendum est terminis concretis et dicendum : Homo est Deus, Deus est homo⁴.

V. **Christus proprie dici nequit** : « *Homo dominicus* » sed est Dominus (a. 3).

Ponitur quæstio propter diversum loquendi modum S. Augustini, cujus retractationem hic refert Angelicus, et etiam Magistri *Sententiarum*⁵.

Christus designat suppositum divinum. Atqui suppositum divinum est Dominus, non adjective vel denominative, sed essentialiter et substantialiter. Ergo dicendum non est : « Homo dominicus » sed simpliciter Dominus⁶.

Adjective autem prædicantur quæ pertinent ad ipsum

1. Cf. S. GREGOR. NAZIANZ., *Epist. ad Cledon.* ; P. G., XXXLII, 181, ss.

2. S. JOAN. DAMASC., lib. II, *Orthod. Fidei*, c. VI et XVII ; P. G., XCIV, 1008, 1068, 1069.

3. Cf. S. BASIL., *In Psalm.*, P. G., XXIX, 424, 428.

4. De formula : « *Una natura Dei Verbi incarnata.* » cf. supra, p. 98-99.

5. III *Sent.*, dist. 7, q. 1, a. 2. Erat in usu jam tempore S. GREGORII NAZIANZENI, ut constat ex *Epist. ad Cledon.* ; P. G., XXXVII, 177.

6. Simpliciter dicendum esse *Dominum* jam animadvertit S. GREGOR. NAZIANZENUS, loc. cit., XXXVII, 177.

qualitercumque, ut manus, vel passio. « Et ideo ipse homo Christus, qui est Dominus, non potest dici *dominicus*, sed potest caro ejus dici *dominica*, et passio ejus potest dici *passio dominica* » (ad 3).

Eodem jure, concilium Ephesinum docet Christum non esse vocandum hominem *deiferum*, sed hominem Deum : « Si quis audeat dicere Christum hominem *Theophorum*, id est Deum ferentem, ac non potius *Deum* esse veraciter dixerit, tanquam filium per naturam, secundum quod Verbum factum est caro, et communicavit similiter ut nos carni et sanguini, A. S.¹. »

VI. **De cæteris formulis** (a. 8-12). — Exponit optime S. Doctor, cum debitis distinctionibus, ceteras propositiones, præsertim *reduplicativas*, quæ in hac materia fieri possunt : legatur ipsa littera, quæ omnem difficultatem omneve dubium removet. Animadvertatur porro non esse adhibendas propositiones ex se ambiguas, nisi adjecta quadam particula, quæ omnem æquivocationem excludat.

De ceteris ac celebrioribus formulis : « *Christus est persona composita* », « *Dux naturæ et tres substantiæ* », « *Unus de Trinitate passus est* », sufficiunt quæ superius disseruimus².

Recolatur tandem diversis formulis catholicis glorificari unum Christum, verum Deum ac verum hominem, Creatorem simul ac Redemptorem, cui sit adoratio, laus et amor per sæcula cuncta.

1. Can. 5 ; DENZINGER, 117.

2. Supra, p. 77 et ss. 110-111.

QUÆSTIO UNDECIMA

**De his quæ pertinent ad unitatem in Christo
quantum ad esse, quantum ad voluntatem
et quantum ad operationem**

AD Q. XVII-XIX S. THOMÆ

Ordo tractationis est jam manifestus ex iis quæ disseruimus. Expositis enim quæ consequuntur unionem quoad esse et fieri traditisque regulis de idiomatum communicatione, inquirendum est de unitate in Christo, non quidem de unitate vel pluralitate naturæ vel scientiæ, quia de his absoluta est quæstio, sed de unitate in communi, nempe quantum ad esse, q. XVII, quantum ad velle, q. XVIII, quantum ad operari, q. XIX.

ARTICULUS PRIMUS

DE UNITATE IN CHRISTO QUANTUM AD ESSE

AD Q. XVII S. THOMÆ

I. Quid certum quidve controversum. — Præsens quæstio non est mere scholastica, sed plura exhibet quæ ad fidem pertinent, scilicet *unum* esse Dominum nostrum Jesum Christum, et tamen duplici natura constare.

Controversia autem est de esse existentiae, an sit duplex et ab esse subsistentiae discriminetur.

II. Prima conclusio : Christus tam masculine quam neutraliter est unus et unum (a. 1). — Symbolum Nicænum : « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem... Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum¹. »

1. DENZINGER, 54.

Et pariter symbolum Constantinopolitanum¹. — Symbolum Athanasianum : « Qui, licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed *unus* est Christus... Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo *unus* est Christus². » Concilium Ephesinum confitetur : *unum* esse Christum cum propria carne, *eundem* scilicet Deum simul et hominem³. »

Probatur ratione theologica. Quum *unus* designet personam, ille *unus* dici debet in quo una tantum est persona. Sed in Christo una tantum est persona. Ergo Christus dici debet *unus*.

Est etiam *unum*. Si enim adjectivum numerale *duo* posset de Christo prædicari, id esset vel ratione suppositi, vel ratione naturarum. Sed neutrum dici potest. Ergo Christus non duo, sed unum est. Probatur minor. Non ratione suppositi, quia unum est suppositum. Non ratione naturarum, quia ambæ naturæ non possunt de se invicem prædicari in abstracto, sed solum in concreto, ratione suppositi, quod in utraque subsistit. Quocirca, ut numerale *duo* prædicetur ratione naturarum, oportet ut sint duo supposita, sicut sunt duæ naturæ. Cum ergo sit in Christo unum tantum suppositum, oportet ut etiam neutraliter dicatur *unum*.

Hinc confutantur Nestoriani, qui ponendo in Christo duas personas, dicebant Christum non solum esse *duo* neutraliter, sed etiam duo masculine.

III. **Secunda conclusio: Unum est in Christo esse personale** (a. 2). — Christus enim est unum ens per se, unave hypostasis vel persona. Atqui impossibile est ut enti uni per se seu uni personæ competat duplex esse personale. Ergo impossibile est duplex esse personale competere Christo. Probatur minor. Ubi est duplex esse personale sunt duo entia in actu, quia per unumquodque constituitur ens in actu. Impossibile est porro ex duobus entibus in actu constitui unum per se, quia quod advenit enti in actu coniungitur accidentaliter dumtaxat. Ergo ubi duplex est

1. Idem, 86.

2. Idem, 40.

3. Can. 2. DENZINGER, 114.

esse personale, impossibile est unum per se, vel unam personam constitui.

Remanet igitur stabilita thesis ex iis quæ disseruimus q. II de unione *substantiali* in Christo. « Si humana natura adveniret Filio Dei non hypostatice vel personaliter, sed accidentaliter, sicut quidam posuerunt, oporteret ponere in Christo duo esse, unum quidem secundum quod est Deus, aliud autem secundum quod est homo. » At, quia de fide est unionem in Christo esse *substantialem*, personalem nempe et hypostaticam, omnes catholici profiteri debent in Christo *unum* tantum esse personale, nec de illo puncto ulla concipi potest controversia. Opiniones itaque versantur solum de modo seu ordine quo ad invicem se habeant essentia, subsistentia et existentia.

IV. Resumuntur breviter scholasticorum sententiæ. — Quia jam fusius quæstionem versavimus supra, ubi de formali unionis hypostaticæ constitutivo, satius erit quatuor scholasticorum sententias in memoriam revocare¹.

In prima sententia, cui adhæret præsertim schola scotistica, duplex est esse essentiæ, duplexque esse existentiae, unum vero esse subsistentiæ, quæ in aliquo *negativo* reponitur.

In altera autem sententia, quæ est Suarezii, duplex est esse essentiæ simulque duplex esse existentiae, unum autem esse subsistentiæ, quæ est *modus positivus*.

In tertia sententia, quæ est quorundam Thomistarum et recentius fuit a card. Billot, L. Janssens, etc. propugnata², duplex est in Christo esse essentiæ, sed unum est esse existentiae, quod simul est esse subsistentiæ, ita videlicet ut Verbum in Christo unum actum suppleat.

In quarta sententia, quæ est inter Thomistas communior, duplex est esse essentiæ, unum esse existentiae, unum esse subsistentiæ, ita quidem ut Verbum suppleat duplicem actum, scilicet actum subsistentiæ et actum existentiae, qui realiter in creatis discriminantur.

1. Præcipuos auctores consulendos retulimus et communioem Thomistarum sententiam vindicavimus, p. 60-71.

2. Cf. L. JANSSENS, in q. XVII, t. IV, p. 619 ss.

V. S. Thomas in præsentī manifeste favet ultimæ sententiæ. — Jam enim determinavit quæ personam constituent, ac subinde inquirendo iterum de esse, supponit existentiæ non æquari personalitatem seu subsistentiam. Insuper, juxta S. Doctorem, esse *consequitur personam* (ad 1). At personalitas seu subsistentia *non consequitur personam, sed essentialiter constituit.*

VI. Ratio hujus sententiæ præcipua. — Est quia plenius salvat radicale discrimen inter ea quæ pertinent ad lineam *essentiæ*, seu substantiæ, et ea quæ lineam *existentiæ* respiciunt. Subsistentia igitur, quæ substantiam complet, est in ordine totaliter diverso ab existentia, *qua res ponitur extra causas.*

ARTICULUS SECUNDUS

DE DUPLICI VOLUNTATE IN CHRISTO

AD ART. 1-3 Q. XVIII S. THOMÆ

I. **Errores.** — Ex dictis de scientia creata in Christo, abunde constat fuisse in ipso et intellectum divinum, cui respondet cognitio increata, et intellectum creatum, seu humanum, qui triplici cognitione, beata, infusa, acquisita, perficitur.

Similis de voluntate instituitur quæstio, quæ magni tamen est momenti propter exortos errores.

Sæculo VI, Severus Antiochenus posuit in Christo unicam energiam unicamve voluntatem¹; sed non videtur loqui de facultate: una scilicet dicitur voluntas, quia est unus volens unusque operans. Ineunte autem sæculo VII, Sergius, patriarcha Constantinopolitanus, monophysismum sub nova forma instaurando, docuit, unione semel peracta, non remanere in Christo nisi unam energiam unamque operationem. Cui sententiæ adhæsere simul Cyrus Phasensis et Theodorus Pharanitanus. Sic exorditur monothelismus, seu monoergetismus *μόνη θελησις, μονή ενέργεια*, una voluntas, una operatio.

Errorem detexit et impugnavit Sophronius, antistes Hierosolymitanus. At Sergius, Honorium Papam callide circumveniens, exponebat periculosam esse formulam de duplici voluntate. Honorius quidem in sensu epistolæ respondit et, antequam potuisset mentem suam aperire, e vivis excessit. Remissius quidem egit in hac parte, sed errorem nunquam professus est. Heraclius porro Imperator *Ecthesim* promulgavit, qua vetuit duas dici in Christo voluntates et operationes. Nec lis componitur. Pyrrhus enim, Sergii successor, *Ecthesim* approbat, cum majore

1. Cf. MANSI, X, 1117.

parte Episcoporum Orientalium, dum, e regione, illam damnat Joannes Papa IV¹. Constantius II Imperator aliud decretum edidit, scilicet *Typum*, quo hæreticis aperte favet. Martinus Papa I errorem damnat in concilio Romano, 649²; Agatho Papa damnationem illam renovat in concilio Romano, 680³; ac demum concilium Constantinopolitanum III, 680-681, Macarium Antiochenum, qui erat jam monotheletarum caput, damnavit et hæresim proscripsit⁴. Concilio præsidebant legati Summi Pontificis, Theodorus et Gregorius Presbyteri et Joannes diaconus. Acta Synodi approbavit Leo II, Agathonis successor.

Viguit tamen illa hæresis, etiam medio ævo, apud quosdam Chaldæos, Armenos et alios orientales

Rosmini etiam de voluntate humana in Christo erravit. « In humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhærendum Esse objectivo, id est Verbo, ut illa Ipsi integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine, et, cum sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura⁵. »

II. Testimonia scripturistica. — Apertissime testatur Scriptura fuisse in Christo voluntatem humanam a divina distinctam : « Pater, si vis transfer calicem istum a me ; verumtamen *non mea* voluntas, sed *tua* fiat⁶. » Hic duæ exhibentur in Christo voluntates : una scilicet humana, quæ passionem metuit, alia autem divina, quæ eadem est cum voluntate Patris. Unde pulchre scribit S. Ambrosius : « Suam ad hominem retulit, Patris ad divinitatem : voluntas enim hominis temporalis, voluntas divinitatis æterna⁷. »

Concordia autem perfecta inter utramque asseritur;

1. DENZINGER, 253.

2. Idem, 263-269.

3. Idem, 288.

4. Idem, 289, ss.

5. Propos. 27 damn. a S. Off., 14 dec. 1887. — DENZINGER, 1917.

6. LUC., XXII, 42.

7. S. AMBROS., in *Luc.*, XXXVI ; *P. L.*, XV, 1911.

nam voluntas humana paratam se profitetur ad obediendum voluntati æternæ in omnibus quæ disposuerit.

Iterum Scriptura commemorat et laudat in Christo actiones quæ nonnisi a voluntate humana exire possunt. Tribuit nempe orationes et supplicationes¹, obedientiam usque ad mortem, meritum cui debetur exaltatio nominis². Atqui oratio, obedientia, humilitas, meritum, cum exhibeantur superiori, non possunt a voluntate divina procedere, sed solum a voluntate creata, quæ est dependens.

III. **Documenta ecclesiastica.** — Concilium Lateranense sub Martino I, 649 : « Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem *duas* unius ejusdemque Christi Dei nostri voluntates cohærenter unitas, divinam et humanam, ex hoc quod per utramque ejus naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostræ salutis [operator], condemnatus sit³. » — Concilium Constantinopolitanum III (œcum. VI 680, 681) : « Et duas naturales voluntates in eo et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, secundum sanctorum Patrum doctrinam adæque prædicamus ; et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asseruerunt hæretici, sed sequentem ejus humanam voluntatem et non resistentem vel reluctantem, sed potius et subjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati⁴. » — Concilium Florentinum, decreto pro Jacobitis : « Anathematizat et etiam exsecratur et damnat Macarium Antiochenum omnesque similia sapientes, qui, licet vere de naturarum dualitate et personæ unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit, dicens in Christo utriusque naturæ unam fuisse operationem unamque voluntatem⁵. »

Professio Fidei Orientalibus præscripta a Benedicto XIV : « Profiteor quod in ea (Synodo sexta) contra Monotheletas definitum est in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo

1. *Hebr.*, v, 7-9.

2. *Philipp.*, II, 8, ss.

3. Can. 10 ; DENZINGER, 263.

4. DENZINGER, 291.

5. Idem, 710.

duas esse naturales voluntates et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, et humanam ejus voluntatem non contrariam, sed subjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati¹. »

Demum S. Officium die 14 dec. 1887 sententiam Rosmini damnavit².

IV. Ratio theologica S. Thomæ (a. 1). — Filius Dei assumpsit naturam humanam perfectam, retinendo naturam divinam perfectam. Atqui ad perfectionem naturæ humanæ pertinet voluntas humana et ad perfectionem naturæ divinæ pertinet voluntas divina. Ergo sunt in Christo duæ voluntates, divina scilicet et humana.

Notetur resp. ad 1. Sicut Deus operando in nostra voluntate illamque movendo non impedit motum et actum nostrum proprium, ita in Christo voluntas divina, movendo humanam, nec facultatem nec activitatem nec motum proprium in ipsa impedivit. In resp. ad 2 notetur distinctio inter instrumentum *inanimatum*, quod movetur per solum motum corporalem; instrumentum *animatum anima sensibili*, quod movetur per appetitum sensitivum; et instrumentum *animatum anima rationali*, quod movetur per voluntatem. Hujusmodi fuit humanitas Christi, quæ idcirco debuit per voluntatem propriam moveri. In arg. 3, in quo objicitur voluntatem non pertinere ad naturam, difficultas distinctione evanescit: Si voluntas accipitur pro potentia, est naturalis; si accipitur pro actu, est naturalis et necessaria quantum ad aliqua, quatenus voluntas necessario quædam appetit necessitate specificationis, sicut bonum in communi, esse videre³; non est quidem naturalis quoad actus ex libero arbitrio provenientes, sed principium etiam actus liberi, scilicet ratio humana, est aliquid naturale et necessarium in homine. Unde multiplicanda est voluntas ubicumque multiplicatur natura. In arg. 4, in quo objicitur velle non pertinere ad naturam respondendum est:

1. Idem, 1465.

2. De *Monotheismo* consuli potest J. TIXERONT, *Histoire des Dogmes*, III.

3. Cf. S. THOM., I^a II^{ae}, q. 5, a. 8, q. 6, a. 1, et nostr. *Curs. Philos. Thomist.*, IV, 156-157.

velle utique pertinere ad naturam non secundum quod est absolute considerata, sed secundum quod est in tali persona. Unde solum sequitur voluntatem humanam Christi esse in supposito seu persona Verbi et ad nutum voluntatis divinæ moveri.

V. Præter voluntatem rationis fuit in Christo voluntas sensualitatis, id est appetitus sensitivus, qui, prout natus est obedire rationi, dicitur voluntas per participationem (a. 2).

Ratio liquet. Filius Dei assumpsit naturam humanam perfectam. Ad perfectionem porro naturæ humanæ pertinet appetitus sensitivus. Ergo. Prob. min. Natura humana includit etiam naturam animalis et facultates omnes quæ generi animalis adscribuntur. Sed inter facultates illas est appetitus sensitivus, qui in homine propter conjunctionem ad voluntatem et quatenus ipsi subditur dicitur voluntas per participationem, sicut etiam æstimativa dicitur ratio particularis.

Recolendum est iterum discrimen jam assignatum inter appetitum et passiones in Christo et in nobis. Sæpius namque in nobis motus appetitus sensitivi sunt indeliberati, rationemque præveniunt, vel ipsi contrariantur; in Christo vero, in quo natura est perfectior quam in Adamo, nullus fuit motus indeliberatus vel rationi contrarius. Debuit ipse Salvator assumere id quod in nobis est maxime vulneratum, scilicet appetitum sensitivum, ut ipsum curaret, juxta effatum : *Nihil sanatum nisi assumptum*¹.

VI. Si voluntas pro potentia sumitur, non fuerunt in Christo duæ voluntates humanæ ; si autem pro actu, duplex fuit voluntas : thesis, voluntas ut natura, et boulesis, voluntas ut ratio (a. 3).

Prob. I^a pars. Voluntas est primum movens in genere actuum humanorum et est appetitus sequens rationem. Porro in quolibet ordine unum tantum est primum mo-

1. Ita communiter SS. Patres, præsertim S. GREGOR. NAZIANZ., *Epist.* 101 *ad Cledon.*, n. 7, *P. G.*, XXXVII, 182 ; S. AMBROS., *Epist.* 48, *ad Sabin.*, n. 5, *P. L.*, XVI, 1153.

vens et est in homine una tantum ratio. Ergo sub hoc respectu est una tantum voluntas.

Prob. II^a pars. Voluntas duplicem habet motum in bonum ; unum naturalem quo fertur in aliquid naturaliter et secundum se appetibile et quo naturaliter refugit malum ; alterum quo fertur in aliquid quod est bonum non secundum se, sed ex ordine ad aliud, ut sumptio medicinæ amaræ. Primus quidem motus est voluntas ut natura, secundus voluntas ut ratio. Ergo sub hoc speciali respectu est in Christo sicut in quolibet homine duplex voluntas. Isti tamen actus non multiplicant facultatem, quia uterque tendit ad unam communem rationem boni.

Primus dicitur naturalis, quia voluntas se habet ut agens naturale et determinatur ad unum ; at in secundo actu voluntas se habet ut ratio, cum deliberatione et comparisonem sese determinans ad aliquid præ alio¹.

1. Refert hic S. Doctor et explicat doctrinam S. JOANNIS DAMASCENI, *Orthodox. Fidei*, lib. II, c. XXII, et lib. III, cc. XIV et XVIII ; *P. G.*, xciv, q. 44, 1033, ss., 1072, ss.

ARTICULUS TERTIUS

DE LIBERTATE CHRISTI

AD ART. 4-6 S. THOMÆ

1. **Principium S. Thomæ** (a. 4). — Ratio qua utitur Angelicus est plane demonstrativa. In Christo, ut modo probatum est, fuit voluntas ut ratio. Sed voluntas ut ratio est electio, et electio est proprius actus liberi arbitrii¹. Ergo fuit in Christo liberum arbitrium.

Fuisse autem usum liberi arbitrii a primo instanti, ex eo probatur quod anima Christi habuerit ab initio scientiam *infusam*, ut probatum est supra. q. iv. Haec enim regulat actus *viatoris* et idcirco est simul principium actus *liberi* et actus *meritorii*. Quapropter quæstio de libertate Christi solvitur ex dictis de *scientia infusa*, quæ habita fuit in primo instanti et ad omnia se extendebat præsentia, præterita et futura

At propter quæstionis momentum plura sunt adjungenda.

II. **Fides catholica.** — De fide est Christum hominem perfecta libertate gaudere. Scriptura enim frequenter inculcat oblatum esse Christum *quia voluit*, habuisse potestatem ponendi et sumendi animam, propositoque sibi gaudio sustinuisse crucem, ex dilectione nos redemisse².

Hinc animadvertit S. Chrysostomus : « Licebat ipsi nihil perpeti si voluisset, et potestatem habebat, si voluisset, crucem non adire³. »

1. Hinc in propositione XXI approbata a S. Cong. Studiorum 27 julii 1914 dicitur : « Sequitur proinde electio iudicium practicum ultimum; at quod sit ultimum voluntas efficit. »

2. ISAI., LIII, 7; Acl., VIII, 32; JOAN., X, 17-18; Hebr., XII, 2; Gal., II, 20.

3. S. CHRYSOST., Homil. 28 in Hebr., II, 2; P. G., LXIII, 193.

Fol 71
mark 713

S. Ephræm pariter scribit : « *Ipsa volente*, apprehenderunt eum milites¹. »

Fides docet ex una parte Christum nobis *meruisse omnia bona salutis*, et hoc universale Christi meritum præcipue extollit synodus Tridentina²; fides ex altera parte docet, contra Jansenium, requiri ad meritum libertatem perfectam, non solum a coactione, sed etiam a necessitate³. Ergo fides testatur fuisse in Christo *perfectam libertatem*.

III. Problema solvendum. — Quomodo possit conciliari libertas perfecta cum perfecta et absoluta impeccabilitate et cum præcepto moriendi.

Nonnulla sunt prænotanda. Libertas definitur : *vis electiva mediorum servato ordine finis*. Est *vis*, seu facultas; *electiva*, quia ejus actus proprius est electio, quæ est appetitus *præconsiliati*; *mediorum*, quia circa finem non datur electio; *servato ordine finis*, quia, sicut ratio in concludendo debet servare ordinem *principiorum*, ita libertas in eligendo debet servare ordinem *finis*.

Distinguitur libertas *contradictionis*, seu *exercitii*, quæ est libertas faciendi vel non faciendi; et libertas *specificationis*, quæ est vel ad objecta contraria, et sic dicitur *contrarietatis*, vel ad objecta solum diversa, et sic dicitur *disparitatis*⁴.

Recolendum est facultatem eligendi malum non esse de libertatis essentia, sed potius defectum in libertate. Quapropter potuit esse libertas perfecta in Christo, licet non fuerit in ipso potentia peccandi.

Difficultas itaque respicit proprie præceptum positivum moriendi cui subicitur Christus : vel ergo ipse tenetur absolute obedire, et quomodo jam remanet liber ? vel *potuit* non obedire, et quomodo remanet præceptum ? Theologi varias supra modum excogitarunt solutiones, ita ut no-

1. S. EPHRÆM SYRI, *Hymni et Sermones*, edit. LAMY, t. I, p. 612.

2. Sess. V, can. 3, sess. VI, cap. 3, 16, can. 10, 32.

3. Prop. 3 damn. in Jansenio ab Innocentio X, 31 maii 1653; DENZINGER, 1094.

4. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. IV, p. 160, ss., 179, ss.

vemdecim enumerari possint¹. Omnes tamen ad quatuor præcipuas revocari possunt.

IV. Prima solutio. — Petavius² et cum eo plures theologi etiam recentiores³ existimant non fuisse impositum Christo præceptum strictum moriendi, sed potius manifestatum fuisse signum divinæ voluntatis, cui sponte se subjecit Jesus, quamque poterat absque peccato non acceptare.

Verum hæc theoria verbis Scripturæ vim infert. Nam Christus sæpissime recolit se venisse in hunc mundum ut *voluntatem Patris*, non suam, faciat⁴, et mortem suam exhibet ut proprium ac ultimum missionis suæ terminum : « *HOC MANDATUM accepi a Patre meo*⁵... *Ut cognoscat mundus quia diligo Patrem et sicut MANDATUM dedit mihi Pater, sic facio. Surgite eamus hinc*⁶. » Hi textus præceptum strictum important.

Quod ex Paulo iterum confirmatur, qui recolit Christum fuisse *obedientem* usque ad mortem crucis⁷. Obedientiæ porro objectum est *præceptum verum*, sicut inobedientia est per aversionem a præcepto superioris. Ergo fuit impositum Christo præceptum verum.

Demum opinio illa supponit dari non posse præceptum verum in subjecto libero et impeccabili, nec explicat quomodo fuerit liber Christus respectu præceptorum naturalium, quibus certo subdebatur.

V. Altera solutio. — Alii theologi reponunt fuisse præceptum verum quoad mortem, non vero quoad *circumstantias*, quæ fuerunt ex libitu Christi acceptatæ ; sicut si martyres libere aliquod genus mortis elegerint⁸.

Hic dicendi modus assertis S. Scripturæ non sufficienter

1. Cf. CHRISTIAN PESCH., prop. XXVI.

2. PETAV., lib. IX, c. XI, n. 6.

3. Cf. card. BILLOT, thes. XXX.

4. JOAN., v, 30.

5. JOAN., x, 18.

6. JOAN., XIV, 31.

7. *Philipp.*, II, 8.

8. Cf. VASQUEZ, disp. LXXIV, LUGO, disp. XXVI.

concinit. Nam circumstantiæ omnes passionis fuerunt ab antiquo prædictæ, in psalmis et prophetis¹, et debebant impleri : *sic oportet fieri*². Ipsa hora erat a Deo præfixa : « VENIT HORA EJUS UT TRANSEAT *ex hoc mundo ad Patrem*³. » Insuper, ex hac opinione sequeretur Christum non fuisse liberum quoad mortem ipsam nec meruisse per mortem ; dum, asserit Tridentina synodus Christum passione sua sanctissima et morte nobis meruisse⁴. Nec inde solvitur difficultas quoad præcepta naturalia.

VI. Tertia solutio. — Præceptum erat conditionatum, nec evasit absolutum nisi ex arbitrio Christi mortem acceptantis tamquam medium ad homines reparandos.

Nullum habet fundamentum in Scriptura, quæ adstruit, ut vidimus, præceptum verum, veræ obedientiæ objectum.

In hac opinione initium salutis nostræ potius in voluntatem humanam Christi quam in voluntatem Dei refunditur, et tamen constat primam salutis causam esse voluntatem divinam : « Sic *Deus dilexit* mundum ut Filium suum Unigenitum *daret*⁵. »

Nec inde solvitur difficultas quoad præcepta naturalia, quæ erant absoluta et indispensabilia.

VII. Quarta solutio. — Juxta Thomistas præceptum est rigorosum et absolutum, sive quoad mortem sive quoad circumstantias, sed difficultas præsens eodem modo solvitur, quo generatim componitur libertas creata cum præscientia æterna et concursu divino. Si gratia prædeterminans et præmotio physica in libero arbitrio impressæ libertatem non auferunt, a fortiori præceptum divinum voluntati extrinsecum nequit libertatem lædere. Poterat ergo Christus componere potentiam non moriendi cum præcepto moriendi, licet non posset componere de facto non mortem cum præcepto : sicut præmotus ad standum habet sub ipsa præmotione veram potentiam sedendi, licet

1. Cf. Ps. XXI, ISAI, LII et LIII.

2. MATTH., XXVI, 54.

3. JOAN., XIII, 1.

4. CONC. TRIDENT., sess. VI, cap. VII

5. JOAN., III, 16.

de facto nunquam uniri queat actus sedendi cum præmotione ad standum. Actus quippe standi cum actu sessionis nunquam componitur sed potentia sedendi est simul cum potentia standi et cum actu stationis; ita in Christo potentia non moriendi bene componitur cum præcepto moriendi, sed, de facto et attenta gratia, quæ in ipso semper fuit efficax, non mori componi nequit cum præcepto moriendi.

Hodierni theologi communius, etiam molinistæ, sicut C. Pesch, concedunt problema speciale de libertate Christi esse solvibile sicut problema generale de libertate creata sub motione divina vel gratia efficaci¹; licet aliunde non conveniant in solutione illius quæstionis generalis de divino concursu.

Sufficiat hic breviter recolere in Christo nullam gratiam effectui caruisse nullamve motionem fuisse frustratam, sed potius gratia et motione divina causatum fuisse actum liberum, ac subinde perfectam remansisse libertatem non solum sub præcepto, sed etiam sub motione.

VIII. Voluntas rationis semper fuit in Christo conformis voluntati divinæ in volito etiam materiali; non autem voluntas sensualitatis nec voluntas naturæ (a. 5). — Volitum materiale est ipsa res volita, volitum autem formale est ratio volendi:

Voluntas autem sensualitatis est appetitus sensitivus, cujus motus proprius est refugere dolorem, et voluntas naturæ est voluntas quidem rationalis, sed quatenus hæc horret ac naturaliter refugit quæ sunt naturæ contraria, ut passionem et mortem. Duplici hac voluntate dicebat Christus: *Transeat a me calix iste*; voluntate autem rationis dicebat: *Fiat voluntas tua*.

Sic igitur, voluntas rationis in Christo volebat suam mortem, sicut voluntas divina, et hæc est conformitas in volito materiali, et propter eandem rationem, scilicet hominum salutem — volitum formale — quia propter summam suam charitatem habebat cum Deo unum velle et unum nolle et semper dicebat: *sicut tu*².

1. Cf. PESCH, *De Verbo Incarnato*, prop. XXVI.

2. MARC., XIV, 36.

IX. Nulla fuit in Christo voluntatum contrarietas et dissensio, nec inter voluntatem divinam et humanam nec inter voluntatem rationalem et appetitum (a. 6).

De fide Martinus I, in concilio Romano, 649 definit : « Si quis secundum scelerosos hæreticos in peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in unitione et a sanctis Patribus pie prædicatis *duabus voluntatibus et duabus operationibus*, hoc est divina et humana, *dissensiones et divisiones insipienter mysterio dispensationis ejus innectil...* condemnatus sit¹. »

Concilium Constantinopolitanum III, 680-681 : « Et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asserunt hæretici, sed sequentem ejus humanam voluntatem et non resistentem vel reluctantem, sed potius et subjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati divinæ, juxta sapientissimum Athanasium². »

Quam perfectam concordiam asserit Evangelium : « Non mea voluntas, sed tua fiat³. » Licet hic ostendatur duplex voluntas, indicatur simul voluntatem humanam divinæ plene subijci.

Probatur ratione. Ad contrarietatem voluntatum requiritur contrarietas objectiva, nempe ut sint duæ voluntates circa objecta contraria, vel circa idem objectum secundum diversos respectus. Atqui in Christo non fuit contrarietas objectiva. Ergo nec contrarietas voluntatum. Prob. min. Deest contrarietas objectiva quando una voluntas vult aliquid efficaciter et sub una ratione, altera vero inefficaciter et sub alia ratione. In Christo porro voluntas sensualitatis et voluntas naturalis mortem refugiebant sed inefficaciter et ut est malum naturæ; voluntas autem rationalis volebat mortem efficaciter et ut est bonum quo procuratur salus hominum. Quapropter erant objecta diversa et rationes diversæ, quibus tollitur contrarietas. Notetur resp. ad 3, explicatio S. Thomæ de *agonia* in Christo.

1. Cap. 16, DENZINGER, 269.

2. DENZINGER, 291.

3. LUC., XXII, 42.

X. Hinc apparet qua ratione fuerit agonia in Christo (ad 3). — Quantum ad partem superiorem, non fuit agonia ; quia hæc importat debilitatem rationis, quæ non potest judicare quid sit simpliciter melius, Christus autem, vi scientiæ perfectissimæ qua noverat omnia, judicabat simpliciter esse melius ut impleretur voluntas divina circa salutem generis humani. Quapropter non potuit contingere concertatio voluntatum.

Quantum vero ad partem inferiorem fuit agonia ; quia sub hoc respectu importat timorem *infortunii imminentis* et potuit timere anima Christi infortunium quod erat reapse imminens.

ARTICULUS QUARTUS

DE DUPLICI OPERATIONE IN CHRISTO

AD ART. 1 ET 2 Q. XIX S. THOMÆ

I. Errores. — Refert imprimis Angelicus errorem *monothelarum*, qui erant pariter *monothelæ* quorumque hæc erat doctrina : sicut est in Christo una voluntas, ita quoque una est operatio ; et, licet sint in Christo plura operata, quatenus divinitas aliud agebat per seipsam, v. g. portare mundum verbo virtutis suæ, aliud per naturam humanam, scilicet ambulare, etc., remanet tamen operatio una, quia est unum principium operandi unaque virtus operativa, nempe divinitas, quæ humanitatem movet.

II. Principium S. Thomæ : In Christo humana natura propriam habet operationem, distinctam a divina operatione ; et similiter natura divina habet operationem propriam distinctam ab operatione humana (a. 1).

Probatur ratione efficacissima. Ubicumque movens et motum habent formas proprias et distinctas, ibi sint oportet propriæ et distinctæ operationes : cum enim forma sit principium *quo* operandi et virtus operandi, tot esse debent operationes quot sunt formæ distinctæ. Sed in Christo duplex viget fôrma distincta, scilicet humana, quæ remanet integra etiam post unionem, et divina, quæ est immutabilis. Ergo sunt in Christo operatio divina propria et distincta, et operatio humana propria et distincta¹.

Natura tamen divina utitur operatione naturæ humanæ

1. S. EPHRAEM SYRUS, ante exortam hæresim monothetarum, si quidem obiit an. 373, doctrinam præsentem diserte vindicat : « Quandoquidem homo fieri et formam servi assumere voluit, *utraque in terris PEREGIT* : nempe quæ Dei sunt et quæ sunt hominis. Ipse unus EXERCUIT et divinum dominatum et humanam servitutum. » *Serm. I in hebdom. Sanct.*, edit. LAMY, t. I, p. 354.

sicut operatione instrumenti, et natura humana participat operationem divinæ naturæ sicut instrumentum participat operationem principalis agentis.

Recolantur dicta q. XIII, de causalitate instrumentali humanitatis Christi. Confirmatur. Si esset in Christo una operatio, id fieret vel quia natura humana non haberet propriam formam, vel quia ex virtute divina et humana esset conflata una virtus. Atqui utrumque est impossibile. Ergo. Prob. min. Si natura humana caret propria forma, jam non est integra, dum fides docet duas remanere in Christo naturas integras et perfectas. Aliunde nequit ex virtute divina et humana conflari una virtus, nisi fiat confusio naturarum, dum est de fide remanere duas naturas inconfusas.

III. **Doctrina catholica.** — De fide est fuisse in Christo duas *naturales* operationes. Concilium Romanum sub Martino I confitetur « duas unius ejusdemque Christi Dei nostri operationes cohærentes unitas, divinam et humanam¹. » Concilium Constantinopolitanum III definit simul esse in Christo et duas naturales *voluntates* et duas naturales *operationes* : δύο φυσικὰς ἐνεργείας². Professio fidei Leonis IX : « Duas voluntates et operationes habentem³. » Item Concilium Florentinum et Professio Fidei Orientalibus præscripta a Benedicto XIV⁴.

Scriptura Christo tribuit et operationem divinam, qua ægrotos sanat, mortuosque suscitatur et operatur eadem quæ Pater : « Pater meus usque modo operatur et *ego operor*⁵ »; et operationem humanam, quia sicut cæteri homines conversatur, manducando, ambulando, patiando, merendo.

Principia patristica, sæpius commemorata, eandem veritatem enucleant : Christus assumpsit omnia quæ in natura nostra plantavit, et quæ curare debuit⁶. Plantavit autem

1. Can. II, DENZINGER, 264.

2. DENZINGER, 292, ss.

3. IDEM, 344.

4. Idem, 710, 1465.

5. JOAN., V, 17.

6. Vidimus n. II testimonium S. EPHRÆM; videantur insuper :

in nobis virtutem operativam ac debuit et virtutem operativam et operationem humanam curare.

Ergo et virtutem et operationem humanam assumpsit.

IV. De operatione THEANDRICA. — Illa formula celebritatem in Ecclesia habuit præsertim ob scripta Dionysii (quidquid sit de illo auctore), in quibus pluries usurpatur¹. Optimum sensum refert, quatenus innuit operationem in qua communicant et natura divina et natura humana Christi, ut miraculum, in quo virtus sanativa est naturæ divinæ et contactus physicus est naturæ humanæ.

Quidam tamen hæretici eo vocabulo abusi sunt, ut fingerent operationem quamdam ex divina et humana conflata seu mixtam. Concilium porro Romanum sub Martino I, 649, interpretationem illam erroneam eliminavit : « Si quis secundum scelerosos hæreticos deivirilem operationem, quod Græci dicunt *θεανδρικὴν*, insipienter suscipit non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est divinam et humanam, aut ipsam deivirilis, quæ posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificæ et gloriosæ unionis demonstrativam, condemnatus sit². » Legitimo autem sensu dupliciter accipi potest : late quidem omnes operationes humanæ Christi dici possunt theandricæ, Dei et hominis simul, tum quia omnes sunt operationes personæ divinæ, tum quia Verbum divinum omnes operationes humanas in Christo moderabatur et dirigebat ; stricte autem et proprie, operatio theandrica est in qua fit *communio* utriusque naturæ et in qua tamen utraque natura operatur quod suum est : sic in miraculis, ut dictum est, natura divina præbet virtutem sanandi aut suscitandi, natura autem humana concursum prævium præstat, orando, tangendo, supplicando, etc.

GREGOR. NAZIANZ., *Episl.* 101 ad *Cledon.*, n. 7. *P. G.*, XXXVII, 182 ; S. AMBROS., *Episl.* 48 ad *Sabin.*, n. 5, *P. L.*, XVI, 1153 ; *Fid. Orthod.*, lib. III, c. VI, *P. G.*, XCIV, 1005.

1. *De Eccles. Hierarch.*, c. III, 4, et *Episl.* IV ad *Caium* ; *P. G.*, III, 429, 1073.

2. Can. 15 ; DENZINGER, 268.

V. **Triplex ergo in Christo est operationum genus.** — Aliæ quidem sunt pure divinæ, ut creare, conservare, etc. ; aliæ autem sunt ratione humanæ tantum, ut pati, orare ; aliæ demum ratione utriusque naturæ, ut dictum est de miraculis. Primæ operationes nequaquam dici possunt theandricæ, quia in illis humanitas nullatenus cooperatur ; secundi vero generis operationes dici possunt theandricæ sensu lato, cum sint alicujus qui est Deus et homo ; tertii autem generis operationes sunt theandricæ proprio et stricto sensu.

Hæc est itaque differentia inter latam et propriam acceptionem : operatio theandrica lato sensu importat naturam humanam tanquam principium a quo procedit, et *personam divinam* cui tribuitur, et a qua valorem desumit, sed nullatenus importat naturam divinam ; operatio autem theandrica stricto sensu importat et *naturam divinam*, tanquam primam et principalem causam, et *naturam humanam*, tanquam causam cooperantem, et *personam divinam* tanquam principium unicum cui omnia tribuuntur¹.

VI. **Utrum in Christo sint plures operationes humanæ** (a. 2). — Sensus quæsitum non est utrum sit in Christo unum genus aut una tantum species operationum : sicut enim sunt in Christo et in quolibet homine, diversa genera potentiarum animæ, ita diversa esse possunt operationum genera ; sed quæritur utrum sit una operatio *humana*, scilicet quæ procedit *ab homine ut homo est*, scilicet per intellectum et voluntatem.

Responsio est affirmativa et efficaci ratione probatur. Operatio humana est quæ a deliberata hominis voluntate procedit. Atqui omnes Christi operationes, sive rationalis sive sensitivæ partis a voluntate deliberata procedebant vel pendebant ; imo et actiones corporales aliquantulum ad voluntatem ut instrumentum Verbi pertinebant. Ergo una tantum fuit in Christo operatio humana.

1. Cf. HUGON, *Causalité instrumentale*, pp. 78, ss. *Le Mystère de l'Incarnation*, pp. 288-289 ; *Le Mystère de la Rédemption*, pp. 89-90.

Sensu propriissimo operatio humana dicitur quæ est etiam libera ; sensu autem minus stricto sed etiam vero dicitur operatio humana quæ a principio humano, intellectu et voluntate procedit, sive libere sive necessario, et sic etiam visio beatifica est operatio humana.

ARTICULUS QUINTUS

DE MERITO CHRISTI

AD ART. 3 ET 4 S. THOMÆ

I. **Existentia meriti in Christo.**— Quia sermo habitus est de operatione humana ejusque indole, subsequitur logice consideratio de fructu operationis humanæ, quod est meritum : art. 3 est de merito quo Christus sibi meruerit, art. 4 de merito quo aliis meruerit.

Probat Angelicus sibi meruisse Christum sive Scriptura sive ratione. Scriptura enim tribuit merito obedientiæ exaltationem nominis : « Factus obediens usque ad mortem... *Propter quod* Deus exaltavit illum¹. » Ipse Christus gloriam sui corporis repetit ex passione : « Nonne hæc oportuit pati Christum et *ita* intrare in gloriam suam ?² ». Hic exhibetur passio ut causa gloriæ corporis meritoria.

Ratio theologica breviter ita perstringitur. Tribuendum est Christo quod majoris est perfectionis, nisi aliud obstet. Atqui majoris est perfectionis habere aliquid ex merito et per se quam sine merito et per alium, cæteris paribus, sicut causa quæ est per se potior est ea quæ est per aliud. Ergo debuit Christus per meritum habere quidquid fuit hoc modo possibile, nempe quæ non repugnant ejus perfectioni ab initio.

Unde non debuit mereri gratiam ; nam hæc, cum sit principium meriti, non cadit sub merito ; nec gloriæ animæ, quia meritum est ejus quod nondum habetur, Christus autem debuit semper habere animæ gloriæ essentialem cujus carentia nimium perfectioni ejus officeret³.

1. *Philipp.*, II, 8.

2. *LUC.*, XXIV, 26.

3. Quapropter S. Officium *certam* declarat sententiam quæ statuit fuisse in anima Christi ab initio scientiam quam habent beati seu comprehensores. *Act. Apost. Sedis*, X, 282.

Gloria autem corporis, exaltatiove sui nominis, et alia hujusmodi, non repugnant perfectioni scientiæ et charitatis, et aliunde sunt minus quam dignitas merendi. Ergo debuit illa non statim habere sed mereri.

II. De merito Christi quoad seipsum. Duplex error vitandus. — Primus est subordinatianismus, nempe error eorum qui Christum ita Deo subordinabant, ut dicerent Christum puram creaturam, sibi meruisse unionem cum Deo, gloriamque sive corpori sive animæ. Alter est error Calvini, scilicet : tantus fuit erga nos Christi amor, ut ipse sibi nihil quæsierit, nec sibi aliquid meruerit, sed hominibus tantum.

III. Doctrina catholica est Christum 1° meruisse, generatim ; 2° meruisse sibi bona omnia quæ beatitudinem accidentalem spectant. Communis autem est theologorum sententia meruisse Christum a primo Incarnationis momento.

Existentia meriti in Christo asseritur textibus jam citatis, et ex eo probatur, quod fuerint in Christo omnes meriti conditiones. Ut enim operatio humana sit meriti capax, debet esse libera, a charitate procedere in viatore, et fieri in obsequium Dei illam acceptantis. Porro omnis operatio in Christo erat liberrima, nec fuit in illo motus indeliberatus ; procedebatque a charitate, quæ erat in summo, sicut et gratia¹ ; fiebat a viatore, nam Christus, licet comprehensor, erat tamen viator et scientiam habebat quæ est principium merendi, saltem scientiam infusam ; demum erat Deo grata et accepta, juxta illud : « Quæ placita sunt ei facio semper². »

Meruisse sibi ea quæ pertinent ad exteriorem excellen-

1. Putat TOLETUS, in h. l., Christum meruisse per charitatem viatoris. — At recolatur non fuisse in Christo duplicem charitatem, sicut erat multiplex scientia ; sed per eandem charitatem et merebatur et jam Deo fruebatur. Sufficit ad meritum ut merens habeat scientiam viatoris, distinctam a scientia comprehensoris, ut sic habeatur principium regulans actus viatoris ; eadem autem charitas, quatenus regulatur scientia infusa, est principium meriti et quatenus regulatur scientia beata est principium amoris beatifici.

2. JOAN., VIII, 29.

tiam, sicut est ascensio, exaltatio, et alia hujusmodi, est doctrina manifesta et Scripturæ et Traditionis. Præter textus allatos, valent etiam verba Apocalypsis : « *Dignus est Agnus, qui occisus est accipere virtutem et divinitatem et sapientiam et fortitudinem et honorem et gloriam et benedictionem*¹. » Ubi gloria illa et exaltatio adscribi videntur merito passionis et mortis.

S. Thomas ex epist. ad *Philipp.* II, 6-11 triplicem merito Christi attribuit exaltationem propter triplicem humiliationem : 1° gloriam quæ resurrectionem consequitur, propter exinanitionem : quia *exinanivit semetipsum, Deus exaltavit illum* ; 2° manifestationem divinitatis, eo quod sese humiliaverit sub forma servi : *formam servi accipiens,...* *donavit illi nomen* ; 3° venerationem totius creationis propter obedientiam usque ad mortem : *factus obediens usque ad mortem... ut omne genu flectatur*².

Incœpisse porro meritum a primo Incarnationis momento, eruunt theologi ex *Epist. ad Hebr.* : « Ingrediens mundum, dicit : ... Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam³. » Ingressus in hunc mundum intelligitur de initio Incarnationis. Paulus quippe exhibet oblationem illam ceu Deo maxime gratam, ac proinde meritoriam.

Nec deerant illo primo instanti conditiones meriti : scientia quippe infusa universalis usum liberi arbitrii expeditum reddebat et *charitas* jam intensa influxum cæteris virtutibus earumque actibus communicabat⁴.

Objicitur : Qui non meretur gloriam animæ nec gloriam corporis potest mereri. Sed Christus non meruit gloriam animæ. Ergo nec gloriam corporis.

1. *Apoc.*, v, 12.

2. S. THOM., *Comm. in Epist. Philipp.*, II.

3. *Hebr.*, x, 6-9.

4. S. BONAVENTURA, III *Sent.*, dist. 18, art. 1, q. 1, admittit Christum a primo instanti meruisse *habitu*, et post breve intervallum, ut fieret deliberatio, meruisse actu. — At in illo qui habet scientiam infusam motus liberi arbitrii et idcirco meritum possunt esse in primo instanti. SCORUS (in præf. l. *Sent.*) putat meritum respectu gloriæ corporis non fuisse nisi indirectum, quia hæc gloria erat jam debita. Verum respondetur aliquid posse reddi duplici titulo, scilicet dignitatis et meriti.

Resp. : Si est comprehensor ratione corporis, sicut ratione animæ, concedo ; si est viator ratione corporis, dum ratione animæ est jam comprehensor, nego. Concedo min. et neg. concl. — Christus debuit esse comprehensor ratione animæ, quia ejus perfectio requirebat ab initio gloriam essentialem ; sed debuit esse viator ratione corporis, ut finem Incarnationis, qui est salus hominum per passionem et mortem, procuraret, et sub hoc respectu potuit mereri gloriam corporis, quæ aliunde erat sibi debita. Cf. ad 3.

IV. **De merito Christi quoad nos. Principium S. Thomæ** (a. 4). — Angelicus quæsitum solvit ex dictis q. viii de gratia capitali. Qui est hominum caput potest influere in omnia membra motum et vitam supernaturalem. Christus porro est omnium hominum caput. Ergo potest in omnes influere gratiam, quod fit præcipue per causalitatem meriti.

V. **Testimonia scripturistica.** — Prima series textuum : « De plenitudine ejus nos omnes accepimus¹. » Agitur de influxu speciali, qui competit Verbo ut Incarnato, ac proinde non de sola causalitate physica, quæ convenit etiam Patri, sed de causalitate meritoria, quæ fit ratione naturæ assumptæ.

Secunda series : Christus dicitur via, veritas et *vita*². Sed vita est gratia Dei per Jesum Christum. Ergo Christus influit nobis gratiam merendo.

Tertia series : Se habet meritum Christi in ordine ad justificationem, sicut demeritum Adæ ad condemnationem : « Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ³. » Sed demeritum Adæ derivatur ad condemnationem aliorum. Ergo multo magis meritum Christi ad aliorum justificationem.

Quarta series textuum, ubi dicitur omnem benedictionem spiritualem a Christo in nos provenire : « Benedictus Deus et Pater D. N. J. C., qui benedixit nos in omni bene-

1. JOAN., I, 14-16.

2. JOAN., V, 6.

3. Rom., v, 18.

dictione spirituali in cælestibus¹. » Atqui omnis *benedictio spiritualis* complectitur quæcumque ad ordinem supernaturalem spectant. Ergo hæc omnia ad nos per meritum Christi derivantur.

VI. Traditio catholica. — Patres illud dogma efferunt, dum Incarnationem exhibent tanquam *recapitulationem, instaurationem*, qua nobis restituuntur omnia bona in Adamo ommissa².

Concilia profitentur gratiam nobis dari per Jesum Christum vel per Jesu Christi merita.

Sic concilium Milevitanum definit *gratiam Dei per Jesum Christum* præstare ut quod faciendum cognoverimus etiam facere diligamus atque valeamus³. — Concilium Arausicanum II item definit Christum influere in nos gratiam, sicut vitis palmitibus vitale alimentum subministrat⁴. — Concilium Florentinum « credit, profitetur et docet neminem unquam ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum *nisi per meritum* mediatoris Dei et hominum J. C. D. N.⁵. »

Concilium Tridentinum perpetuo recolit et extollit valorem et necessitatem meritorum Christi : peccatum originale non potest per aliud remedium tolli *quam per meritum* unius mediatoris D. N. J. C. Justificatio et renascentia fit *per meritum passionis ejus* ; justificationis *causa meritoria* est dilectissimus Unigenitus D. N. J. C. ; non possunt homines sine Christi justitia *per quam nobis meruit* justificari⁶.

Demum tota Traditio in his verbis sacræ liturgiæ resumitur, quæ, adeo frequenter repetita, efficaciter inculcant omnia a merito Christi ad homines derivari : *Per Christum Dominum Nostrum*.

1. *Ephes.*, I, 3.

2. Cf. S. IREN., *Cont. Hæres.*, lib. V, cc. I, XIV, XVII ; P. G., VII, 1121, ss., 1161, 1169 ; S. GREGOR. NYSS., *Orat. catech. magn.*, 15 ; P. G., XLV, 43.

3. Can. 4, DENZINGER, 104.

4. Can. 24 ; DENZINGER, 197.

5. *Decret. pro Jacobitis*, DENZINGER, 711.

6. Cf. Sess. V, can. 3, sess. VI, cap. 3, cap. 7, cap. 16, can. 10.

VII. Ratio theologica. — Cum meritum sit proprietas gratiæ, tantum se extendit quantum ipsa gratia. Atqui in Christo gratia se extendit ad omnia bona salutis : cum sit absolute plena, tum intensive quoad summum gradum tum extensive quoad omnes effectus supernaturales¹. Ergo meritum Christi ad omnia salutis bona se extendit.

Confirmatur. Ut quis mereri possit cæteris gratiam de condigno, requiritur et sufficit ut instituatur eorum caput vel efficiatur una cum ipsis persona mystica ; quia sic operatio ejus ad cæteros pertinet sicut ad sua membra. Atqui Christus vi gratiæ capitalis constitutus est omnium hominum caput². Ergo potest omnibus mereri gratiam de condigno, sicut et satisfacere de condigno pro peccatis ; ita ut merita et satisfactiones hominibus tamquam suis membris applicentur.

Satius erit recolere verba quædam Angelici quibus continetur tota doctrina de merito et de satisfactione vicaria Christi : « Et ideo opera Christi hoc modo se habent tam ad se quam ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratia constituti ad ipsum³. » — « Caput et membra sunt quasi una persona mystica ; et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet sicut ad sua membra⁴. »

Hæc est ergo tota salutis œconomia in præsentī ordine : omne bonum supernaturale a Christo derivatur : « Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri⁵. »

Angelis autem et protoparentibus in statu innocentiae meruit Christus, non quidem gratiam aut gloriam essentialē, sed quædam bona supernaturalia, quæ ad gratias accidentales vel beatitudinem accidentalem referuntur⁶.

1. Supra, q. vii.

2. Q. viii.

3. III. P., q. 48, a. 1.

4. Ibid., a. 2, ad 1.

5. Act., iv, 12.

6. De merito Christi cf. opus nostr. : *Le Mystère de l'Incarnation*, c. vii.

QUÆSTIO DUODECIMA

De his quæ conveniunt Christo secundum habitudinem ipsius ad Patrem et Patris ad ipsum

AD Q. XX-XXIV S. THOMÆ

Doctor Angelicus novum in Incarnatione attendit respectum, qui etiam ad Redemptionem refertur : habitudinem scilicet Christi ad Patrem, et hinc sermo de subjectione, q. xx, oratione q. xxi, et sacerdotio Christi q. xxii ; et habitudinem Patris ad ipsum, et hinc sermo de adoptione, q. xxiii, et prædestinatione Christi, q. xxiv.

Quia jam errores præcipuos de Incarnatione excludimus et fundamentalem doctrinam stabilivimus, sufficiet in præsentī præcipua capita summātim recolere.

ARTICULUS PRIMUS

DE SUBJECTIONE CHRISTI

AD Q. XX S. THOMÆ

I. **Sensus et status quæstionis.** — Recolimus alibi errorem subordinatianorum, qui Christum subiciebant Patri, non solum ratione humanæ naturæ, sed etiam ut Verbum, eo quod Verbum exhiberent tamquam creaturam omnium perfectissimam¹. Quam hæresim catholica Ecclesia invicte debellavit. Agitur solum in præsentī de Christo homine, seu de Christo secundum naturam assumptam. Cf. resp. ad 1.

1. Cf. *De Trinil.*, I vol., p. 348, ss.

II. Conclusio : Christus secundum naturam humanam est Patri subjectus tripliciter : secundum bonitatem, dispositionem seu servitutem, et obedientiam (a. 1).

Ille dicitur secundum bonitatem Deo subjectus qui est eo minor secundum bonitatem. Jam vero Christus homo est secundum bonitatem Deo minor, siquidem bonitas Dei est per essentiam, bonitas autem Christi hominis per participationem. Quo sensu dicit ipse Christus : « *Unus est bonus, Deus*¹. » Et : « *Pater major me est*² », scilicet secundum naturam humanam ; dum alibi dicit : « *Ego et Pater unum sumus*³ », scilicet secundum naturam divinam.

Ille vero dicitur subjectus secundum dispositionem, seu servitutem, qui subjacet operationi divinæ dispositionis. Porro Christus se subiciebat omnibus quæ disponebat divina ordinatio. Ergo sub hoc respectu dici debet servus Dei, sicut testatur Paulus: *formam servi accipiens*⁴.

Ille demum dicitur secundum obedientiam subjectus, qui præceptis Patris in omnibus subest. Christus autem præceptis subiacebat semper, juxta illud : « *Quæ placita sunt ei facio semper*⁵. » Unde dicitur Christus *factus obediens usque ad mortem*⁶.

III. Hinc solvitur quæstio utrum Christus ut homo sit vere servus Dei. — Thomistæ communiter affirmant, contradicunt aliqui cum Vasquezio ; sed videtur quasi quæstio de nomine, ut animadvertit Sylvius, in h. l. — Scriptura testatur Christum formam *servi* accepisse, et ratio S. Thomæ omnino evincit Christo ut homini convenire subjectionem *servilulis*, secundum quod omnis creatura Deo servit, ejus ordinationi subjecta. In documentis quidem quibus Adrianus I, 785, et concilium Francofordiense errorem adoptianismi condemnant⁷, prohibetur ne Christus vocetur tam servus quam filius adoptivus.

1. MATTH., XIX, 17.

2. JOAN., XIV, 28.

3. JOAN., X, 37-38. — Cf. S. AUGUSTIN., I *De Trinil.*, cap. VII ; P. I., XLII, 828, 829.

4. *Philipp.*, II, 10.

5. JOAN., VIII, 29.

6. *Philipp.*, II, 18.

7. Cf. MANSI, t. XII, 811, ss.

Respondemus cum Sylvio duplicem esse servitutem : aliam *legalem* seu *pœnalem*, ut eorum qui in bello capti sunt, et hoc modo Christum non esse servum intendunt præfata documenta ; aliam vero *naturalem*, qua scilicet aliquis, ratione originis, est alteri subditus, eique tenetur obsequi : sic filius est parentum servus et omnis creatura Dei ; et hoc sensu Christum hominem esse Dei servum probant rationes adductæ.

IV. **Christus non potest dici subjectus sibi simpliciter, sed cum addito : « secundum naturam humanam »** (a. 2.) — Ponitur a D. Thoma ille articulus, ut concilientur diversi modi loquendi Græcorum et Latinorum. Græci enim, ut Cyrillus Alexandrinus et J. Damascenus, quo efficacius excludant nestorianos, qui plura adstruebant in Christo supposita, negant Christum esse sibi subjectum ; Latini autem cum Augustino, ut ostendant diversitatem naturarum, asserunt Christum esse sibi subjectum secundum naturam assumptam.

I^a pars breviter ostenditur. Ut quis sit simpliciter subjectus et alius simpliciter dominus, requiritur pluralitas suppositorum, ita scilicet ut sit una persona domina et alia subjecta. Cum autem de fide sit unum esse in Christo suppositum, nequit dici Christus simpliciter sibi subjectus.

II^a pars explicatione manifestatur. Quum Christus sit Deus et natura humana sit Deo essentialiter subjecta, potest dici Christus sibi ipsi subjectus vel seipso minor¹, secundum naturam humanam, ut sic indicetur duas esse in uno supposito naturas, et humanam divinæ subjici in eodem supposito.

Quia autem efficax subjectionis forma est oratio, jam de oratione Christi est sermo habendus.

1. Cf. S. AUGUSTIN., I. *De Trinit.*, c. vii ; P. L., XLII, 828, 829.

ARTICULUS SECUNDUS

DE ORATIONE CHRISTI

AD Q. XXI S. THOMÆ

I. **Christo ut homini convenit orare** (a. 1). — Conclusio est de fide, propter manifestissima Evangelii testimonia : «Erat pernoctans in oratione Dei¹. Ego pro eis *rogo*... Non pro eis autem *rogo* tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me². »

Probatur breviter ratione theologica. *Oratio* est explicatio propriæ voluntatis apud Deum, ut Deus illam impleat. Christus autem debuit *explicare voluntatem suam humanam* Deo : licet quippe voluntas divina sit efficax et effectiva, voluntas tamen humana indigebat ope divina, quam debebat implorare. Ergo Christo homini, seu quatenus habet voluntatem humanam, convenit orare.

II. **Utrum vero Christus nunc in cœlis oret pro nobis.** — Certum est ipsum orare saltem interpretative, scilicet exhibendo Patri vulnera, seu humanitatem cum stigmatibus suis ; et hoc saltem asserunt verba Pauli : « Semper vivens ad interpellandum pro nobis³. » Contendunt plures, ut Medina et Vasquez, Christum non jam orare pro nobis proprie et formaliter ; sed communior sententia affirmat.

Et merito, nam id ingerunt textus S. Scripturæ. In præfato loco Paulus ostendit Christo competere verum et *sempiternum sacerdotium*, eo quod semper sit vivens ad interpellandum pro nobis. Atqui vero et sempiterno sacerdotio competit semper oratio proprie dicta. Ergo Christus semper et proprie orat pro nobis.

1. LUC., VI, 12.

2. JOAN., XVII, 9. 20.

3. Hebr., VII, 25.

Insuper Christus semper remanet noster *advocatus* apud Patrem¹ et *mediator* Dei et hominum². Sed verus advocatus rogat proprie, et verus mediator debet preces pro hominibus offerre Deo, quamdiu isti indigent.

Sicut autem Christus, sensu superius explicato, est subjectus sibi, ita potest in se secundum humanam voluntatem rogare Verbum, quod habet voluntatem divinam efficacissimam; et hoc modo dici potest oratio ad totam dirigi Trinitatem³.

III. Christo convenit orare secundum sensualitatem, non quasi oratio sit actus sensualitatis, sed quasi oratio sensualitatis affectum exprimat ut ejus advocata (a. 2).

— Prima pars liquet, cum oratio sit ascensus mentis in Deum et collationem quamdam importet, quæ est actus rationis. Declaratur altera pars. Oratio in nobis interdum per mentem exprimit sensualitatis desiderium. Ita debuit esse in Christo propter tria: 1° ut constaret ipsum assumpsisse verum affectum sensitivum; 2° ut ostenderet licitum esse velle secundum appetitum aliquid quod Deus non vult, dum modo non intendamus Deo resistere; 3° ut doceret appetitum sensitivum debere in voluto formali se conformare voluto divino.

IV. Conveniens fuit ut Christus pro se oraret, voluntatis etiam deliberatæ affectum exprimendo (a. 3).

— Constat jam Christum orasse pro se, ut ostenderet affectum sensualitatis et voluntatis naturalis, ut quando petivit ut transiret a se calix passionis; at etiam debuit orare pro se, affectum voluntatis deliberatæ exprimendo, ut nobis ostenderet orandum esse et pro beneficiis jam acceptis, et pro beneficiis nondum habitis, sed habendis.

V. Oratio Christi proprie dicta semper fuit exaudita (a. 4). — Oratio qua ostendebat suam voluntatem naturalem et motum sensualitatis, ut transiret a se calix, non

1. I. JOAN., II, 1.

2. I. Tim., II, 5.

3. Cf. L. JANSSENS, t. IV, p. 723.

fuit exaudita, nec etiam oratio quæ erat desiderium¹ pro salute omnium, quia non erant orationes proprie dictæ, sed ad voluntatem mere antecedentem referebantur; at oratio absoluta et voluntatis consequentis fuit semper exaudita.

Oratio quippe proprie dicta est manifestatio voluntatis efficacis. Sed voluntas efficax fuit semper adimpleta in Christo. Ergo et oratio proprie dicta fuit semper exaudita. Probatur minor. Voluntas Christi efficax erat semper conformis voluntati divinæ etiam quoad volitum materiale. At voluntas conformis voluntati divinæ etiam quoad volitum materiale fuit semper impleta, sicut et ipsa voluntas Dei. Ergo².

VI. **Specialis difficultas ex respons. S. Thomæ ad 2.** — Jansenistæ abutebantur verbis S. Thomæ, ut inde eruerent Christum non esse mortuum pro omnibus, nec voluisse salutem nisi prædestinatorum: « Dominus non oravit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus qui erant credituri in eum, sed pro his solum qui erant *prædestinati*, ut per ipsum vitam consequerentur æternam. »

Ex toto corpore articuli omnino liquet Doctorem Anglicum loqui de oratione absoluta et de voluntate consequenti; quo sensu manifestum est orationem fuisse pro solis prædestinatis; at aliunde constat S. Doctorem minime recedere a doctrina catholica de voluntate salvifica, alibi vindicata³.

Hinc concluditur quam merito damnata fuerit Romæ, die 18 julii 1726, censura quorundam professorum Duacensium, qui responsionem S. Thomæ ad 2 ut jansenianam reprobare et suggillare ausi fuerant.

1. Prop. 31 damnata in Quesnello: « *Desideria* Christi semper habent effectum; pacem intimo cordium affert quando eis illam optat. »

2. Cf. quæ diximus supra de potentia animæ Christi, p. 255, 256.

3. Cf. vol. I, p. 250 ss.

ARTICULUS TERTIUS

DE SACERDOTIO CHRISTI

AD Q. XXII S. THOMÆ

I. **Notio genuina sacerdotii** (a. 1). — Sacerdos dicitur qui legitima auctoritate deputatus est et consecratus, ut sit mediator inter Deum et hominem, tradendo sacra, ac præsertim sacrificium offerendo.

Quum non agat nomine proprio, sed nomine societatis, et personam publicam sustineat, debet, non a seipso vel ab aliquo privato, sed ab auctoritate legitima deputari; et, quia ordinatur ad res supernaturales tractandas, debet ab ipso Auctore ordinis supernaturalis vocari. Quæ quidem vocatio importat consecrationem quandam internam in electo; oportet quippe ut ille qui sacra dat et ministrat sit ipse sacer et consecratus. Dicitur enim proprie sacerdos quia proprie dat sacra : *sacerdos, sacra dans*.

Res porro essentialiter sacra est divinitas, nec cætera censi possunt sacra nisi per respectum ad illam. Quapropter sacra dicuntur quæ ordinem habent ad Deum, vel quia a Deo descendunt vel quia ad Deum ascendunt ac diriguntur. Sacerdos itaque dicitur dare sacra, quatenus præbet hominibus res sacras quæ a Deo in homines descendunt et dat Deo res sacras quæ debent ab hominibus ad Deum referri.

Res porro sacræ qua a Deo in nos derivantur sunt imprimis doctrina supernaturalis, quæ nonnisi per revelationem nobis innotescere potest; et gratia, quæ homines proprie sacros efficit, sanctificando. Proprium igitur munus sacerdotis est dare doctrinam quidem seu *scientiam* divinorum¹ per *magisterium*, gratiam vero per *ministerium*.

1. Hoc erat etiam in veteri lege munus sacerdotis : « Labia sacerdotis custodient *scientiam* et *legem* ex ore ejus requirent. » MAL., II, 7. Sermo est de scientia et lege supernaturali.

Res autem sacræ, quæ debent ab hominibus ad Deum ascendere, sunt imprimis *oratio*, quæ est primum creaturæ rationalis officium, quæque fit per modum adorationis, amoris, obsequii, petitionis, etc.

Quocirca debet sacerdos Deo preces et supplicationes nomine populi offerre. Res tamen proprie sacræ quæ ab homine Deo debent offerri sunt dona et *sacrificia* : est enim sacrificium quasi totius religionis compendium, ita nempe ut sacrificium offerre sit rem maxime sacram agere, *sacrificium, sacrum facere*. Unde sacerdos, seu sacra dans, primario et principaliter ad offerenda sacrificia ordinatur.

Quapropter sacerdotii notio nequit a conceptu sacrificii præscindi, ut scite animadvertit concilium Tridentinum : « *Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt ut utrumque in omni lege extiterit*¹. »

Cum ergo sacerdos tradat res sacras Dei in ordine ad homines et res sacras hominis in ordine ad Deum, est proprie *mediator* inter Deum et homines, et hæc est ratio propria quam hic in art. I Angelicus attendit : « *Proprie officium sacerdotis est esse mediatorem*. »

Quia igitur notio sacerdotii a notione sacrificii pendet, aperienda est breviter sacrificii definitio.

Definiri potest sacrificium : oblatio rei sensibilis a competente ministro facta soli Deo, per realem vel æquivalentem rei destructionem ad agnoscendum supremum Dei dominium, legitime instituta.

Oblatio est genus ; et hinc differt ab oratione, quæ vi sui non offert aliquid Deo. *Rei sensibilis*, eo quod sit actus cultus externi. *Soli Deo*, utpote actus latræ, soli Creatori reddendus. A *legitimo ministro* facta, legitimeque *instituta*, cum fiat nomine totius societatis in ordine ad Deum. Per quamdam victimæ *destructionem*, eo quod finis præcipuus sacrificii sit agnoscere supremum Dei dominium et in hypothesi lapsus, offensum Deum placare. Porro supremum Dei dominium efficaciter agnoscitur per rei destructionem, vel realem, ut quum occiditur animal, vel æquivalentem, quando fit usibus humanis impropria, ut si vinum fundatur, et pariter, quia peccator, Deum graviter offendendo,

1. Sess. XXIII, cap. 1.

mortem meruit, requiritur in sacrificio expiatorio, mors, seu destructio quædam aut realis aut quæ destructioni moraliter saltem æquiparetur.

II. **Errores.** — Omnes hæretici qui negant vel perperam explicant Christum esse mediatorem (de quibus infra q. xxvi), sicut gnostici, ariani, recentioresque novatores, eo ipso inficiantur vel pervertunt Christi sacerdotium. Sociniani speciatim hoc dogma impetunt, contenduntque Christum, non in terris, sed solum post ingressum in cœlos, fuisse sacerdotem. Modernistæ autem et qui sacrificio crucis valorem detrectant dignitatem quoque sacerdotalem a Christo remonent, exhibentque sacerdotium illud ut merum actum transcendentem, extra humanitatem, nulla-que objectiva realitate præditum¹.

III. **Fides catholica.** — De fide est in præsentī œconomia Christum esse vere et proprie sacerdotem. Concilium Ephesinum illud dogma extollit : « *Pontificem* et Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum divina Scriptura commemorat. *Oblulit* semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri. Si quis ergo *Pontificem* et Apostolum nostrum dicit factum non ipsum Dei Verbum... A. S.². » Concilium Tridentinum hæc docet de sacerdotio Christi. « Oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordinante, *sacerdotem* alium secundum ordinem Melchisedech surgere, D. N. J. C., qui posset omnes quotquot sanctificandi essent consummare et ad perfectum adducere³. »

Cæterum, tota ecclesiastica liturgia, omnesque ritus adhibiti in sacra ordinatione, Missæ celebratione, sacramentorumve administratione aut officii divini recitatione, invicta eloquentiæ vi conclamant Christum esse proprium confessionis nostræ sacerdotem et pontificem in æternum.

IV. **Testimonia scripturistica.** — Textus apodictus est ille ps. 109 : « Juravit Dominus et non pœnitebit eum : Tu

1. Ita præsertim A. SABATIER, *La doctrine de l'expiation et son évolution historique*, p. 37.

2. Can. 10 ; DENZINGER, 122.

3. Sess. xxiii, cap. 1.

es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. » Quam prophetiam ad se spectare declarat ipse Christus¹. Id quoque testatur Apostolus : « Appellatus a *Deo pontifex* juxta ordinem Melchisedech². » Ut ergo efficaciter ostendatur Christum esse sublimiori sensu sacerdotem, sollemnitatis maxima adhibetur et ipsa juramenti divini firmitas inducitur : *Juravit Dominus et non pœnitebit eum*. Tanta emphasis in eloquio divino tantaque vis juramenti in Deo manifeste evincunt sacerdotium illud non esse metaphoricum sed veri nominis, præcellens, ac nobilissimum.

Epistola ad Hebræos vocat Christum *Pontificem magnum, Sacerdotem magnum*³, et longe lateque exponit omnes veri pontificis dotes perfectissime competere Christo⁴.

Objiciunt Sociniani exhiberi in hac epistola sacerdotium Christi extra terras et tempus, sed in cœlo et in æternitate.

Reponitur : Licet recolatur hic fructus sacrificii in cœlo, hæc tamen consummatio supponit verum sacrificium olim peractum, sicut effectus supponit causam ; pariterque, licet vis sacerdotii sit æterna, dicitur tamen Christus exercuisse sacerdotium in terra, *in diebus carnis suæ*⁵, *per oblationem corporis sui semel*⁶.

V. Testimonia patristica. — Patres apostolici, S. Clemens Romanus, S. Ignatius, S. Polycarpus Christum vocant pontificem et sacerdotem magnum⁷. S. Justinus illum prædicat sacerdotem nostrum⁸. Teste S. Ambrosio, « *idem ergo sacerdos et hostia*⁹. » S. Leo effert illud sacrificium « quod verus Pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit¹⁰. »

1. MATTH., XXII, 42-45.

2. Hebr., IV, 10.

3. Hebr., IV, 14, x, 21.

4. Hebr., v, vii, viii, ix, x.

5. Hebr., v, 7.

6. x, 10.

7. S. CLEM. ROM., *Cor.*, XXII, XXXVI, LIV ; S. IGNAT., *Philadelph.*, ix, 1 ; *Magnes.*, x, 3 ; S. POLYCARP., II, 1, VI, 2, XII, 2.

8. S. JUSTIN., *Dialog.*, 162, 110, 115, 126.

9. S. AMBROS., *De Fide*, III, 87 ; *P. L.*, XVI, 632.

10. S. LEO M. *Serm.* LIV, 3 ; *P. L.*, LIV, 359-360.

VI. Rationes theologicæ : Christo competunt omnes veri sacerdotii dotes. — 1° Christus est mediator, inter Deum et hominem ut fusius dicetur infra q. xxvi, quia tangit utrumque extremum, scilicet naturam divinam et naturam humanam, et in uno supposito conjungit. 2° Est vocatus a Deo : « Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret ; sed qui locutus est ad eum : Filius meus es tu, ego hodie genui te¹. » 3° Est consecratus et unctus a Deo : gratia quippe unionis, quæ sanctificat formaliter, est unctio illa eximia qua Christus constituitur sanctus et sanctificator, sacra dans, verusque sacerdos². Unde etiam in hypothese qua fieret Incarnatio homine non peccante, Verbum Incarnatum, Homo Christus Jesus, esset vi unionis hypostaticæ mediator et sacerdos. 4° Christus dat hominibus res sacras Dei, scilicet doctrinam supernaturalem, cum sit noster Doctor et *Pædagogus*, gratiam et remissionem peccatorum, cum sit munus supernaturalium causa et distributor ; datque Deo res sacras hominum, scilicet orationem et sacrificium, quatenus orat et interpellat pro nobis et offert in cruce verum sacrificium, cujus missa est incruenta renovatio et applicatio.

Animadvertantur S. Thomæ verba ad 2 : « Unde etiam excellentiori modo *hierarchicam* seu sacerdotalem potestatem præ angelis habuit, ita etiam quod ipsi angeli fuerunt *ministri sacerdotii ejus*. »

VII. Doctrina catholica est Christum esse non solum sacerdotem, sed etiam hostiam perfectam (a. 2).

Ille enim est sacerdos qui offert, et hostia ille est qui offertur. Sed Christus est simul qui offert et qui offertur. Ergo est simul sacerdos et hostia. Prob. min. Offerens non est proprie qui mactat et occidit victimam, nam id fieri potest etiam a carnifice, sed qui deputatur ex officio ad hostiam Deo dicandam. Porro Christus fuit a Deo deputatus et consecratus ut seipsum Deo dicaret. Unde, licet non seipsum occiderit, fuit tamen verus offerens. Permisit enim se a tortoribus occidi, cum potuisset mortem a se

1. *Hebr.*, v, 5.

2. Cf. supra de Gratia Christi, p. 140 et ss.

removere, sive manus hostium declinando, sive non permittendo se captum vulnerari, sive vulnera illata curando, etc. Voluntarie ergo se obtulit (cf. ad 1 et 2).

Fuit etiam res oblata, seu victima perfecta, nobis præstando quidquid ex oblatione hostiæ perfectæ consequimur. Indigemus enim victima, pro peccato expiando, pro conservatione gratiæ, et pro consecutione gloriæ. Atqui hæc tria præstat Christus : obtinuit quippe remissionem peccatorum, fuitque causa salutis omnibus obtemperantibus sibi, et introitus in gloriam fit in sanguine ejus. Ergo est hostia perfecta.

VIII. Præcipua hujus fidei testimonia. — In Scripturis et Traditione laudatur Christus ut sacerdos, seu offerens, et ut hostia, seu res oblata. « Christus dilexit nos et *tradidit semetipsum* pro nobis oblationem et *hostiam* Deo in odorem suavitatis¹. » In quo textu exhibetur Christus et ut offerens, et ut hostia oblata.

Patres communiter, cum Tertulliano, S. Ambrosio, S. Augustino Christum prædicant sacerdotem et hostiam : « Idem ergo sacerdos et hostia. » « Ipse erat qui offerebat et quod offerebat². »

Concilium Ephesinum, profitetur Christum esse pontificem qui seipsum obtulit Deo³. Concilium Tridentinum docet *sacerdotem* D. N. J. C., qui *semel se ipsum in ara crucis morte intercedente Deo Patri oblaturus erat...* in cœna novissima reliquisse sacrificium quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur⁴. » Inter omnes illius doctrinæ testes omnino præstat S. Ephræm Syrus, m., an. 373, quem nuperrime *Doctorem Ecclesiæ Universalis* declaravit (oct. 1920) Benedictus XV.

Scribit porro diaconus Edessenus : « Nullus agnus agno cœlesti major. Quum sacerdotes terrestres essent et agnus cœlestis, *ipse sibi fuit victima et sacerdos*. Digni quippe non

1. *Ephes.*, v, 2.

2. Cf. TERTULL., *Adv. Marcion.*, III, 18 ; *P. L.*, II, 374-275 ; S. AMBROS., *De Fide*, III, 87 ; *P. L.*, XVI, 632 ; S. AUGUSTIN., *De Trinit.*, lib. IV, c. XIV ; *P. L.*, XLII, 901.

3. Can. 10, DENZINGER, 122.

4. Sess. XXIII, cap. 1.

erant sacerdotes polluti offerre agnum immaculatum, *victimam pacificam, quæ cælo et terræ pacem afferebat, SANGUINE SUO omnia sanctificante*¹. »

IX. Effectus potissimus sacerdotii Christi est perfecta remissio peccatorum et quoad culpam et quoad pœnam. — Dicitur *potissimus*, non unicus, eo quod sacrificium Christi non sit solum propitiatorium, sed et latreuticum, et eucharisticum et impetratorium.

Concilium Tridentinum docet sacrificium altaris, sicut et sacrificium crucis, esse vere propitiatorium pro peccatis². Sacra Liturgia idem efficaciter exprimit : « O vere digna Hostia, per quam fracta sunt tartara, redempta plebs captiva, reddita vitæ præmia. »

Textus scripturæ jam attulimus, recolatur insuper textus Pauli, in quo dicitur sanguis Christi *emundare conscientiam nostram*³. Ratio theologica sic resumitur : Duo sunt in peccato, nempe reatus culpæ et reatus pœnæ. Sed hæc duo tollit sacerdotium Christi. Ergo. — Tollit quidem maculam, quia virtute ipsius infunditur gratia, quæ corda mundat, culpam delendo ; tollit etiam reatum pœnæ, quia illud sacrificium habet rationem satisfactionis superabundantis pro delictis totius mundi, « suo sanguine omnia pacificante », ut modo ex S. Ephræm audivimus. Notetur resp. ad 2 : sacrificium altaris non esse aliud a sacrificio crucis. Ex parte enim principalis offerentis et ex parte rei oblatae est simpliciter idem, et pariter quatenus est imago sacrificii crucis : imago enim et res repræsentata dicuntur esse idem in esse repræsentativo. Quoad modum vero offerendi est differentia : nam in cruce fuit oblatio cruenta, in altari, incruenta ; in cruce Christus fuit unicus offerens, in altari etiam ministerio sacerdotum offertur ; et missa applicat effectum sacrificii crucis.

X. Christus non suscepit in se effectum proprii sacerdo-

1. S. EPHRÆM SYRI, *Hymni et Sermones*, t. II, p. 577-578. — Eodem loco, v. 7 et 8, addit sacrificium crucis renovari et applicari « *in sacramentum sacrificii corporis sui* ».

2. Sess. XXII, cap. 1 et 2.

3. *Hebr.*, ix, 14.

tii (a. 4). — Primo, quia effectus potissimus sacrificii veri est expiatio peccatorum, Christus autem non habuit peccata. Secundo, quia ille sacrificio indiget qui indiget mediatore inter Deum et hominem. Christus autem, nedum mediatore indigeat, potest per seipsum accedere ad Deum et est ipse mediator. Tandem, quod est primum in aliquo genere et fons cæterorum non est recipiens in illo genere. Christus porro est fons totius sacerdotii. Ergo non potest effectum sui sacerdotii recipere¹.

XI. De æternitate sacerdotii Christi (a. 5). — Sapientissime exponit Angelicus quo sensu sacerdotium Christi sit æternum : non quoad actum seu oblationem, quia non renovatur in æternum, sed quoad effectum seu consumptionem, quæ in æternum persistit.

Unde tripliciter, ut exponit Sylvius², dici potest æternum : 1° ratione personæ sacerdotio fungentis, scilicet Christi, qui manet in æternum et eapropter non habet successores, sed solum *operis sui vicarios* ; 2° ratione officii, seu functionis, quatenus non solum interpellat semper pro nobis, sed etiam jugiter sacrificat, utpote principalis offerens, etiam nunc, ministerio sacerdotum³ ; 3° ratione effectus, quia sacerdotium Christi est nobis causa salutis æternæ.

Non tamen dicendum est ea ratione æternum, ut offerretur in cælo sacrificium formaliter sumptum, ut videntur existimare plures mystici scriptores, præsertim sæculo XVII.

Sacrificium enim formaliter sumptum, etiam eucharisticum, duas imperfectiones involvit : 1° fit sub figuris, nam Christus sub aliena specie occultatur ; 2° immolationem quamdam requirit. Porro status figurarum statui

1. Unde merito dicit Concilium Ephesinum : « Si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum dicit factum non ipsum Dei Verbum, quando caro factum est et juxta non homo, sed velut alterum præter ipsum specialiter hominem ex muliere, aut si quis dicit, *et pro se obtulisse semetipsum et non potius pro nobis solis (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit)*. » Can. 10, DENZINGER, 122.

2. Cf. SYLVIVS, in h. l.

3. Cf. CONC. TRIDENT., sess. XXII, cap. 2.

plenæ visionis non congruit, nec status immolationis etiam mysticæ cum statu perfectæ gloriæ componitur.

XII. Qua ratione sacerdotium Christi sit secundum ordinem Melchisedech (a. 6). — Secundum ordinem Melchisedech significat juxta ritum et similitudinem sacerdotii Melchisedech, quatenus fuit ille vir insignis figura et typus Christi sacerdotis. Unde doctrina totius articuli ad hoc reducitur, ut Christus sit sacerdos non levitici ordinis, sed longe sublimioris, a Melchisedech optime figurati.

Non fuit Christus sacerdos leviticus origine vel genere, cum non sit ortus de tribu Levi, sed de tribu Juda; neque divina electione, tum quia nihil hujusmodi innuitur in Scripturis, tum quia id derogaret dignitati Christi, eo quod sacerdotium legale fuerit imperfectum, non mundans peccata et temporaneum, cui alterum successit.

Probat Apostolus¹ sacerdotium Christi esse longe superius et nobilius sacerdotio legali. 1° Illud quod cum juramento instituitur firmitus est eo quod absque juramento habetur. Atqui sacerdotium Christi fuit cum juramento institutum: *Juravit* Dominus et non poenitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; non ita vero sacerdotium leviticum. Ergo. 2° Præstantius est æternum temporaneo. Sed sacerdotium legale erat temporaneum, quod decedit; sacerdotium autem Christi manet in æternum. Ergo. 3° Superius est sacerdotium cujus hostia est dignior. Porro in sacerdotio legali offerebantur irrationalia animalia, in sacerdotio autem novo offertur Agnus immaculatus, infiniti pretii. 4° Superioritas innotescit etiam ex unitate oblationis. In sacerdotio quippe legali innumera erant sacrificia, quæ debebant semper renovari; Christus vero una oblatione et semel consummavit in æternum sanctificatos².

Fuit autem sacerdotium Christi sacrificio Melchisedech optime præfiguratum, *Genes.*, xiv. 1° Æternitas sacerdotii Christi figuratur a Melchisedech, qui *ex modo loquendi S. Scripturæ* introducitur sine patre, sine matre, sine genea-

1. Hebr. VII; S. THOM., in h. l.

2. Hebr. x; 14.

logia, neque initium dierum neque finem vitæ habens; quia in Scriptura Sacra de illo hæc omnia omittuntur. Sic Christus in terris est sine patre, in cœlis sine matre, nec habet finem vitæ. 2º Superioritas figuratur. Abraham, pater Levi, dedit decimas Melchisedech et fuit ab eo benedictus. Ex quo sequitur Melchisedech esse et Abraham et Levi superiorem, eo quod a superiore tantum aliquis decimetur et benedicatur. Hinc excellentia Melchisedech sublimitatem Christi sacerdotis præfigurat. 3º. Ex modo offerendi : obtulit enim Melchisedech, panem et vinum, quæ sunt materia sacrificii novi. 4º Ex nomine : Melchisedech dicitur rex justitiæ, et erat rex Salem, seu rex pacis; ea porro apprime conveniunt Christo, qui est Dominus justus noster et princeps pacis¹.

1. Cf. JEREM., XXIII, 6, XXXIII, 16 ; ISAI., IX, 6.

ARTICULUS QUARTUS

DE ADOPTIONE CHRISTI.

AD Q. XXIII S. THOMÆ

I. Deo convenit filios adoptare, in quantum ex sua bonitate admittit homines ad beatitudinis hæreditatem (a. 1).

Apostolus fortiter asserit et inculcat pulcherrimam doctrinam de adoptione divina : « Prædestinavit nos in *adoptionem filiorum*¹. Misit Filium suum... ut *adoptionem filiorum reciperemus*². » Imo Paulus exprimit rem ipsam et ejus dotes ; ut nempe sit gratuita, « secundum *beneplacitum* ejus, secundum *propositum* voluntatis suæ³ » ; ut sit admissio in ipsam Dei familiam, cum jure ad divinam hæreditatem : « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei. Si autem *filii et hæredes* : *hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*⁴. »

Probatur ratione theologica. Adoptio, ut communiter definitur, est gratuita et liberalis assumptio personæ extraneæ in filium cum jure ad hæreditatem. Atqui Deus ex sua bonitate et gratuito creaturas rationales, quæ vi naturæ sunt ipsi extraneæ quantum ad bona gratiæ et gloriæ (ad 2), assumit in filios cum jure ad hæreditatem. Ergo Deo convenit adoptare. Ratio minoris est quia gratia, quæ nobis confert similitudinem naturæ divinæ, eo ipso dat jus ad hæreditatem. Hæreditas quippe divina est id ex quo Deus est dives, scilicet beatitudo divina : cum ergo

1. *Ephes.*, I, 5.

2. *Gal.*, IV, 5.

3. *Ephes.*, I, 4, 5, 11.

4. *Rom.*, VIII, 15-17.

gratia det jus ad beatitudinem, utpote semen gloriæ, confert jus ad hæreditatem.

Aliter tamen adoptat Deus ac homo. Nam homo adoptatum *supponit* idoneum, Deus autem *efficit* idoneum; homo, ut plurimum, adoptat ex defectu filii naturalis, Deus autem ex superabundanti bonitate; homo adoptat ut filius adoptatus sibi succedat, Deus autem ut et nos cum ipso et cum Filio naturali Christo hæreditatem spiritualem simul omnes ex integro accipiamus sine detrimento patris semper viventis (ad 3)¹.

II. Adoptare convenit toti Trinitati, licet appropriari possit alicui personæ (a. 2).

Jam alibi excludimus sententiam eorum qui volunt adoptionem, sicut et *habitationem*, esse Spiritui Sancto propriam².

Probatur I^a pars. Omnia opera ad extra sunt toti Trinitati communia, propter unitatem naturæ, quia ubi est una natura, oportet ut sit una virtus et una operatio³. Atqui adoptio est opus ad extra; fit enim per collationem gratiæ, qua *efficimur* filii, non autem est sicut generatio in divinis, qua Filius Dei naturalis est genitus, non factus. Ergo adoptio est toti Trinitati communis.

Declaratur II^a pars, quam tradit Angelicus, ad 3. « Memento bene differentiæ, ait Cajetanus⁴, inter *proprium* et *appropriatum*, et videbis adoptionem nostram non propriam alicui personæ, sed communem tribus. Appropriatam autem Patri ut auctori, ideo specialiter dicitur pater noster; Filio ut exemplari, et ideo dicitur frater noster, quasi similis communicans in Patre; Spiritui Sancto quasi executori, in suo appropriato, quod est charitas, qua sumus filii Dei, et ideo Spiritus Sanctus dicitur Spiritus adoptionis filiorum. »

III. Adoptari in filium convenit soli creaturæ intellectuali vel rationali gratiam et charitatem habenti (a. 3).

1. Quoad cetera, cf. quæ disseruimus in tract. *De Gratia*, p. 308 ss.

2. Cf. *De Gratia*, p. 314-315.

3. Cf. *De Trinit.*, t. I, p. 445, ss.

4. CAJETAN, in h. l.

Solutio hujus quæstionis pendet ex iis quæ disseruimus de potentia obedientiali intellectus creati, humani vel angelici, non autem sensus, ad videndum Deum intuitive¹.

Probatur breviter. Arg. I^{um}. Adoptio, cum sit jus ad hæreditatem divinam, fit per gratiam sanctificantem, quæ, utpote participatio naturæ divinæ, efficit nos Dei filios et hæredes. Atqui sola creatura intellectualis vel rationalis est capax gratiæ sanctificantis, quæ, cum sit participatio *vitalis* Dei intimæ, necessario requirit spiritualem cognitionem et amorem. Ergo.

Arg. II^{um}. Adoptio consistit in perfecta assimilatione quæ fieri potest ad filium naturalem. Atqui perfecta assimilatio ad filium naturalem non competit nisi creaturæ intellectuali vel rationali gratiam et charitatem habenti. Ergo stat conclusio. Prob. min. Tripliciter creatura Filio Dei naturali potest assimilari. Primo, in *forma* ideali, sed non in modo existendi, et sic omnis creatura, etiam corporalis, est similis formæ intellectuali quæ est in Verbo Dei, sed non habet intellectualitatem Verbi. Secundo, non solum in forma ideali, sed etiam in *modo* existendi, et hoc pacto omnis creatura intellectualis vel rationalis assimilatur Verbo, eo quod et sit in Verbo intelligibiliter et habeat intellectualitatem Verbi. Tertio, assimilatio perfecta fit quatenus creatura Filio Dei assimiletur etiam quoad *unitatem* quam Filius habet ad Patrem: hæc porro unitas fit solum per gratiam et charitatem, quæ dat unum velle cum Deo et idcirco perfectam Dei beatitudinem seu hæreditatem. Quapropter adoptio convenit soli creaturæ intellectuali vel rationali gratiam et charitatem habenti.

IV. **Utrum Christus ut homo sit filius Dei adoptivus:** (a. 4). — **Errores et opiniones.** — Viguit jam primis Ecclesiæ sæculis error *subordinationismi*, qui Filium Patri ita subordinatum volebant ut esset alterius naturæ; ex quo sequebatur Christum etiam ut Verbum esse tantum filium Dei adoptivum: ita, licet diversa via, Theodotiani, Paulus Samosatenus, Ariani, etc². Hi omnes consubstantialitatem

1. Cf. vol. I, p. 97, ss., 116, ss.

2. Cf. vol. I, p. 348, ss.

Verbi excluderant. Alii vero hæretici, hanc consubstantialitatem professi, ponebant in Christo duo supposita; suppositum nempe, seu prosopon divinum, quod est consubstantiale Patri et Filius naturalis, et suppositum seu prosopon hominis, unitum Verbo moraliter dumtaxat et idcirco filius tantum adoptivus¹.

Prima hæresis, quæ divinitatem et consubstantialitatem negat, fuit pluries ac diversimode damnata et præsertim in concilio Nicæno, 325; altera vero, quæ unionem hypostaticam inficiatur, fuit directe exclusa in concilio Ephesino 431. Sæculo autem VIII exeunte, Felix, episcopus Urgelitanus (m. 818), et Elipandus, archiepiscopus Toletanus (m. 808), contendebant Christum qua Deum esse filium Dei naturalem, qua hominem vero esse filium adoptivum.

Qui modus loquendi continet principia nestorianismi: si enim homo in Christo non est filius naturalis, sunt in Christo duo supposita. Licet igitur illi adoptiani unam prædicarent personam in Christo, errorem tamen quem verbis negabant logice in principiis ponebant. Fuit porro damnata illa erroris forma in concilio Forojuliensi, 791, sub Paulino, archiepiscopo Aquileiensi, deinde a concilio Ratisbonensi et ab Adriano I, 792; ac tandem in concilio Francofordiensi, cui præerant legati Summi Pontificis et ejus decreta contra adoptianos fuerunt ab Adriano Papa I confirmata².

Sæculo XII, controversia aliquatenus revixit cum Luitolpho in Gallia, Folmaro et Petro Frisingensi in Germania, qui dicebant Christum *ut hominem* esse filium hominis naturalem et filium Dei adoptivum. Quos excessus diversæ synodi particulares compescuerunt³.

Plures catholici, quos forte documenta ecclesiastica latebant, concesserunt Christum ut hominem posse etiam aliquo sensu dici filium adoptivum.

Sic Gabriel Biel docet Christum ut hominem non posse dici absolute Filium Dei adoptivum, posse tamen cum addito dici, scilicet adoptatum secundum humanitatem.

1. Cf. quæ disseruimus supra, p. 47 et ss.

2. Cf. MANSI, *Concil.*, t. XII, 811, ss.

3. Cf. HERGENRÖTHER, t. I, p. 238, ss.

Scotus vero admittit Christum ut hominem esse filium Dei naturalem, sed esse etiam filium adoptivum ratione gratiæ sanctificantis¹.

V. Prima conclusio : Christus ut homo est Filius Dei naturalis, non adoptivus. — Scriptura testatur Christum ut hominem, seu qui loquitur in nobis², Christum ut traditum, esse *proprium* Dei filium : « *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*³. » Filius autem *proprius* est filius naturalis, non adoptivus. Ergo Scriptura filiationem adoptivam a Christo absolute excludit. Idem tradunt Patres. Juxta S. Hilarium, Christus « verus et *proprius* est filius, origine, *non adoptione*, veritate, non nuncupatione⁴. » S. Augustinus testatur : « Oportebat illum baptizare, qui est filius, non adoptatus⁵. »

Si quando Patres dicunt humanitatem esse *adoptatam*, intendunt esse *assumptam gratuito*, sed de *filiatione* adoptiva nec loquuntur nec cogitant⁶.

Probatur rationibus theologicis. Arg. I^{um}. Filiatio proprie competit personæ, non naturæ; ratio est quia generatio ad ipsum suppositum terminatur, et hinc natura non dicitur filia, sed suppositum filius dicitur. Atqui in Christo non est nisi unum suppositum, quod est Filius Dei naturalis. Ergo non est in ipso nisi una persona.

Arg. II^{um}. Adoptio est gratuita assumptio personæ *extraneæ* in filium cum jure ad hæreditatem. Atqui unica persona in Christo non est extranea Deo, sed habet per se jus ad hæreditatem. Ergo in Christo esse nequit locus adoptioni.

Arg. III^{um}. Qui est per essentiam non potest esse per participationem. Sed Christus est filius per essentiam. Ergo nequit esse filius per participationem, seu per adoptionem.

1. Cf. Commentatores S. THOMÆ in h. l., SYLVIVS, SALMANT., GONET, BILLUART, etc. et E. PORTALIÉ, *Diction. theol. cathol.*, v. « *Adoptionisme* ».

2. *Hebr.*, i, 1.

3. *Rom.*, viii, 32.

4. S. HILAR., *De Trinit.*, lib. III, n. 11; *P. L.*, x, 82.

5. S. AUGUSTIN., *Tract. VIII, in Joan.*, n. 4; *P. L.*, xxxv, 1439.

6. S. HILAR., *De Trinit.*, lib. II, n. 27; *P. L.*, x, 68.

VI. Secunda conclusio : Implicat absolute ut Christus dicatur adoptatus secundum humanitatem vel secundum gratiam sanctificantem. — Contra Gabrielem et contra Scotum. Unio quippe hypostatica absolute impedit quominus sit in Christo alia filiatio præter divinam, eo quod omnem personalitatem præter divinam excludat, et impedit pariter quominus persona in Christo fiat unquam extranea Deo, sicut etiam implicat ut id quod est per essentiam fiat unquam per participationem.

Quocirca ratio fundamentalis quæ omnem filiationem adoptivam excludit est ipsa indoles unionis hypostaticæ, quæ unam personam et idcirco unicam filiationem necessario importat.

Objicitur 1º : Deus Pater non genuit naturam humanam Christi. Ergo dici nequit naturalis pater Christi ut hominis, et idcirco Christus ut homo potest dici filius Patris adoptivus.

Resp. : Nego conseq. Sicut enim B. Virgo Maria est *mater Dei*, licet non genuerit naturam divinam, sed eum qui habet divinam naturam et humanam, ita Pater, licet non genuerit naturam humanam, dici vere potest pater naturalis Christi hominis, quia eum genuit qui habet naturam divinam et humanam.

Obj. 2º : Filiatio adoptiva est effectus gratiæ sanctificantis necessarius, qui nequit ab ipsa sejungi. Sed fuit in Christo gratia sanctificans. Ergo et filiatio adoptiva.

Resp. : Filiatio adoptiva est effectus gratiæ necessarius primarius, nego ; effectus secundarius, qui non potest a gratia separari in eo qui non est jam filius Dei per naturam, concedo, in eo qui est jam per naturam Dei filius, nego. Et nego conseq. Liquet solutio ex dictis superius de gratia¹.

Christo ergo homini competit nomen quod est super omne nomen, scilicet Filii per naturam, et eapropter sit illi benedictio, adoratio et amor !

1. Supra, p. 151, 152.

ARTICULUS QUINTUS

DE PRÆDESTINATIONE CHRISTI

AD Q. XXIV S. THOMÆ

I. Christus vere dicitur esse prædestinatus (a. 1). — Quæstio illa non est mere scholastica, sed et doctrinam catholicam spectat ; nam, juxta concilium Toletanum XI, 675, Christus *prædestinatus* esse credendus est. « Hic tamen per hoc quod de Deo Patre sine initio prodiit natus tantum, nam neque factus, neque prædestinatus accipitur ; per hoc tamen quod de Maria Virgine natus est, et natus et factus et *prædestinatus* esse credendus est¹. »

Duo ergo docet concilium : Christum secundum naturam divinam et attenta generatione æterna, quam habet ex Patre, dici tantum potest *natus*, non autem *factus* nec *prædestinatus* ; secundum vero naturam humanam et attenta generatione temporali, quam habet ex Maria Virgine, hæc tria simul ipsi competunt, scilicet *natus* et *factus* et *prædestinatus*.

Convincit ratio S. Thomæ. Prædestinatio est æterna Dei præordinatio de his quæ in tempore per ejus gratiam facienda sunt. Atqui per gratiam unionis factum est in tempore ut homo esset Deus et Deus esset homo². Ergo ab æterno fuit hoc præordinatum, ac proinde Christus fuit ab æterno prædestinatus.

Ratio igitur theologica et testimonium concilii Toletani XI omne dubium remonent ; at potestne hæc doctrina Scripturæ testimonio demonstrari ? Juxta traditionem Latinorum, quam post S. Augustinum recolit S. Thomas hic ad 2 et comment. in *epist. ad Rom.*, Paulus in epist. præfata, cap. I, v. 4, loquitur de prædestinatione seu *præ-*

1. DENZINGER, 285.

(2. De his formulis cf. supra, p. 302 et ss.

ordinatione æterna, sensu jam explicato, et lectio græca esset Προόρισθέντος, *prædestinatus*; juxta Græcos vero, post Origenem, cujus sententiam refert etiam Angelicus hic ad 2, loquitur Apostolus de manifestatione Christi per virtutem miraculorum, actionem Spiritus Sancti et resurrectionem ex mortuis, et lectio esset ὀρισθέντος, *destinatus*, seu *manifestatus*, *probat*us, *demonstratus*¹.

Quoniam et in Evangelio alio dicitur hic Christus manifestatus

II. Subjectum et terminus hujus prædestinationis. —

Subjectum est ipsa persona Christi prout subsistit in natura humana. Non est ipsa natura humana, non enim dicimus naturam alicujus prædestinari, sed ipsum suppositum; quia prædestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Nec etiam esse filium Dei convenit humanæ naturæ; relinquitur ergo quod prædestinatio attribuitur personæ Christi, non quidem secundum se, vel secundum quod subsistit in natura divina, sed secundum quod subsistit in humana natura (ad 2).

Itaque suppositum divinum secundum se vel secundum quod in natura divina subsistit, nullatenus fit, nec prædestinatur, sed necessario a Patre generatur; at secundum quod subsistit in natura humana, et nascitur ex Virgine et fit ex semine David et prædestinatur.

Terminus autem hujus prædestinationis est unio hypostatica, cujus necessaria sequela est gloria. « Hæc autem prædestinatio, ait cl. L. Janssens, licet in aliis hominibus intelligatur præsertim de prædestinatione ad finem ultimum beatitudinis, in Christo magis cadit in ipsam hypostaticam unionem. Ratio est quia in Christo omnia alia quæ gratiæ sunt tanquam connaturaliter ex illo charismate singulari effluunt; insuper gratia unionis ipsissima est quæ Christum secundum humanam naturam in singulari gradu collocat². »

III. Christus ut homo prædestinatus est esse Filius Dei (a. 2). —

Quidquid sit de interpretatione v. 4 *epist. ad Rom.*, explicatio theologica potest hæc reddi, ut sit prædestinatus

1. Cf. BEELEN et recentiores commentatores S. Pauli, in h. l.; ex theologis, L. JANSSENS, t. IV, p. 766-769.

2. L. JANSSENS, p. 771.

ut homo. Christus quippe dicitur ad filiationem divinam prædestinatus secundum illam naturam cui hoc collatum est in tempore per gratiam. Porro id fuit collatum Christo in tempore per gratiam secundum quod est homo, seu secundum quod subsistit in natura humana. Ergo Christus ut homo prædestinatus est esse Filius Dei. Declaratur major. Ad prædestinationem duo concurrunt : antecessio quædam et effectus gratuitus. Quapropter dicitur prædestinatus secundum illam naturam tantum cui illud gratuitum fuit per gratiam collatum in tempore. Constat minor ; nam secundum naturam divinam semper et ab æterno fuit Filius Dei, non Filius quidem per gratiam sed per naturam.

Formula autem « *ut homo* » non designat rationem et causam propter quam conveniat Christo esse Filium Dei ; sed *conditionem* secundum quam Christus fit subjectum capax prædestinationis¹.

IV. Prædestinatio Christi est nostræ prædestinationis exemplar ; non quidem si consideratur prædestinatio ut est actus Dei, sed ut est effectus et terminus (a. 3).

Liquet I^a pars ; nam Deus uno eodemque actu prædestinavit nos et Christum, nequit autem unus actus esse alterius exemplar nisi ab illo distinguatur.

Prob. II^a pars. 1° Auctoritate S. Pauli : « Quos præscivit et prædestinavit *conformes* fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse *primogenitus* in multis fratribus². » — In quo loco Filius Dei exhibetur simul ut causa exemplaris, cui debemus assimilari, et ut causa finalis nostræ prædestinationis.

Ratio theologica ostendit Christum esse dupliciter nostræ prædestinationis exemplar : et quoad bonum ad quod prædestinamur, et quoad modum consequendi istud bonum.

Quoad ipsum bonum quidem ; nam bonum ad quod prædestinamur est filiatio gratuita, dum Christus ut homo prædestinatus est ad filiationem naturalem, sensu jam explicato. Atqui filiatio naturalis est exemplar filiationis gratuita. Ergo prædestinatio Christi est nostræ

1. Cf. SYLVIVS, GONET, BILLUART, in h. l.

2. *Rom.*, VIII, 29.

prædestinationis exemplar. Quoad modum pariter; nam, sicut natura humana in Christo fuit unita Verbo nullis præcedentibus meritis, ita nostra prædestinatio fit absque meritis et gratuito. Ergo sub hac etiam ratione prædestinatio Christi est causa nostræ. Animadvertatur hoc argumento S. Thomæ confirmari sententiam nostram de prædestinatione gratuita in ordine intentionis, *sicut in prædestinatione Christi, nullatenus facta fuit electio ex prævisione meritorum.*

V. Prædestinatio Christi fuit nostræ prædestinationis causa efficiens, non quoad actum Dei, ut jam dictum est, sed quoad effectum (a. 4). — Concilium Tridentinum docet causam nostræ justificationis esse merita Christi, seu causam meritoriam esse Dominum N. J. C., qui sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit¹.

Ratio theologica ex sese innotescit. Illud est nostræ prædestinationis causa per quod completur in tempore et salus et modus et ordo salutis; nam sub prædestinatione cadit non solum id quod est faciendum in tempore, sed etiam et modus et ordo secundum quem est complendum in tempore. Atqui prædestinatio Christi est illud per quod in tempore completur salus et modus et ordo salutis; nam ab æterno Deus præordinavit ut salus nostra tali modo et ordine fieret, scilicet per merita et satisfactionem Christi. Ergo prædestinatio ejus est causa nostræ.

VI. Pietatis corollarium. — Tota mente totoque cordis affectu adhæreamus Christo, qui est sub omni respectu nostræ salutis causa: *exemplaris* quidem, quia debemus ipsi conformes fieri; *efficiens meritoria* principalis, quia ipse nobis omnia bona meruit de *condigno*, sicut et *condignam*, imo et *superabundantem*, pro cunctis peccatis exhibuit *satisfactionem*; *physica principalis* ut Deus, gratiam infundendo, *instrumentalis* ut homo, gratiæ collationi concurrendo; ac tandem *finalis*, quia nostra salus debet ad ipsum tendere et in ejus gloriam vergere, vel, ut dicit concilium Tridentinum (loc. cit.), justificationis causa finalis est gloria Dei et Christi ac vita æterna.

QUÆSTIO TERTIA DECIMA

De Adoratione Christi

AD Q. XXV S. THOMÆ

Jam absolutis quæ pertinent ad Christum per comparisonem ipsius ad Patrem et Patris ad ipsum, considerandum est de his quæ pertinent ad Christum in comparatione ad nos et primo de adoratione Christi qua scilicet nos eum adoramus q. xxv ; secundo de hoc quod est mediator noster ad Deum, q. xxvi.

Quoad adorationem quidem versandæ sunt quæstiones de cultu qui debetur divinitati et humanitati simul, carni Christi et ideo sacratissimo Cordi, cruci, imaginibus, et, propter connexionem doctrinæ, de cultu sacrarum reliquiarum.

ARTICULUS PRIMUS

DE CULTU QUI DEBETUR CHRISTO HOMINI

AD ART. 1 ET 2 S. THOMÆ

I. **Prænotamina de vera cultus notione.** — Lato sensu, cultus est honor alteri exhibitus, in signum excellentiæ et superioris eminentiæ. Dicitur 1° *honor*, ut tradatur genus definitionis, cætera vero differentiam exprimunt : dum enim honor etiam æqualibus tribuitur, cultus superiori tantum redditur propter agnitam ejus eminentiam. Unde secundum triplicem eminentiam quæ alicui competere potest, triplex distingui potest cultus. Viget imprimis eminentia *increata*, in cujus conspectu omnes creatæ perfectiones sunt tamquam nihilum, et huic respondet cultus supremus et incommunicabilis, scilicet cultus *latriæ*, seu

adoratio proprie dicta. Infra consistit eminentia *creata supernaturalis*, quæ in bonis gratiæ et gloriæ reponitur; huic redditur cultus *duliæ*. Si vero sit eminentia *præstantissima*, ut in B. Virgine Maria, Deigenitrice, cujus gratia et gloria superant gratiam et gloriam omnium angelorum et hominum etiam collective sumptorum et cujus dignitas, nempe maternitatis divinæ, est omnino singularis et superexcedens, debetur ei singularis pariter et superexcedens *dulia*, quæ præcise dicitur *hyperdulia*¹.

Demum habetur eminentia *creata naturalis*, cui respondet quidam cultus *observantiæ*. Licet autem illa ultima acceptio sit legitima, ex usu tamen et sensu theologico reservatur vocabulum *cultus* honori qui redditur Deo, vel angelis et sanctis propter eorum excellentiam *supernaturalem*.

Cultus sic sumptus est vel *internus*, per actum a mente elicited, quo agnoscitur superioris eminentia; vel *externus*, qui per signa se prodit. Dicitur porro cultus *absolutus*, quo res colitur propter seipsam, seu propter intrinsecam excellentiam qua est prædita, sicut est eminentia suprema in Deo, vel dignitas supernaturalis quæ est in B. Virgine et in sanctis; cultus autem *relativus*, quo res colitur propter aliud, in quo est ratio honoris vel adorationis: sic adoratur imago non propter excellentiam intrinsecam, sed propter excellentiam rei quæ in ipsa repræsentatur.

II. Errores. — Fides Ecclesiæ. — Liquet omnino Christum ut Verbum æternum esse, sicut et totam Trinitatem, summo patriæ cultu adorandum; ut Verbum incarnatum, seu quatenus subsistit in natura humana, nihil de sua increata eminentia unquam amittit, et idcirco remanet absolute adorandum. Quæstio est utrum humanitas a divino Verbo assumpta sit proprie adoranda.

Multiplex hac de re fuit error. Monophysitæ, quia unam tantum agnoscunt in Christo naturam, unicam volunt esse adorationem, quæ circa unum objectum versetur.

1. Hinc dicit ipse Angelicus in hac quæstione, a. 5: « *Eminentius* tamen quam cæteris creaturis, in quantum ipsa est *mater Dei*. Et ideo dicitur quod debetur ei *non qualiscumque dulia*, sed *hyperdulia*. »

Nestoriani, e regione, qui duas in Christo adstruunt personas, reponunt humanitatem eo sensu tantum esse adorandam, quia moralem habet cum Verbo unionem; non ita vero ut una et eadem adoratione cum divinitate colatur : hinc, juxta ipsos, Christus potius *coadoratur* quam adoratur¹.

Wicleff humanitati concedit solum adorationem relativam, quam mereretur humanitas etiamsi a Verbo separaretur. E Socinianis, qui Christi divinitatem inficiantur, alii omnem denegant ipsi adorationem, alii vero illam tribuunt quæ Legato Dei debetur.

Doctrina autem catholica sic resumitur : Humanitas Verbo Dei hypostatice unita est una et eadem adoratione colenda ac ejus divinitas, non quidem separatim, sed in ipso toto subsistenti quod est Christus Jesus.

III. Probatio ex Scriptura. — Dicit ipse Christus : « Omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem². » Unde Filio exhibenda est eadem adoratio quæ Patri debetur. Atqui Filius hic designat Hominem Deum, illum nempe Christum visibilem qui Judæos alloquitur. Ergo Christus homo est eadem adoratione colendus qua ipse Pater, seu cultu latriæ. Nec minoris efficaciam est textus christologicus *Philipp.*, II, 8-10. « *Humiliavit semetipsum.. Propter quod Deus exaltavit illum.. ut in nomine Jesu omne genu flectatur* ». Ille itaque in cujus nomine omne genu flectitur, seu ille qui proprie adoratur, est ille idem qui humiliavit semetipsum et factus est obediens usque ad mortem. At ille qui seipsum humiliavit et factus est obediens usque ad mortem est Verbum Incarnatum, Christus homo. Ergo Christus homo proprie adoratur. Idem colligitur ex epist. *ad Hebr.* : « *Et adorent eum angeli ejus³.* » Agitur porro de Filio visibiliter ostenso, quem Deus introducit in orbem terræ, seu de Verbo Incarnato.

1. Cf. conc. Ephes., can. 8 ; DENZINGER, 120.

2. JOAN., V, 23.

3. *Hebr.*, I, 6.

IV. Probatio ex Traditione catholica. — Patrum traditio his verbis S. Athanasii resumitur : « Etsi enim ipsa caro seorsim spectata pars sit rerum creatarum, attamen Dei facta est corpus. Neque ergo huiusmodi corpus a Verbo dividentes adoramus neque, cum Verbum volumus adorare, ipsum a carne removemus¹. » Ergo eodem cultu cum Verbo, seu latriæ, adoratur caro Christi.

Concilium Ephesinum : « Si quis audet dicere assumptum hominem *coadorandum* Deo Verbo et conglorificandum et connuncupandum Deum tamquam alterum cum altero (nam « con » syllaba semper adjecta hoc cogit intelligi) *ac non polius una supplicatione veneratur Emmanuel unamque ei glorificationem dependit*, juxta quod Verbum caro factum est, A. S.² »

Concilium Constantinopolitanum II 553 : « Si quis... non *una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorât*, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est, talis A. S.³ »

Pius VI, in bull. Auctorem fidei : « Propositio quæ asserit *adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ* : quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas ipsaque caro vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus imperitus creaturæ, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus præstito ac præstando detrahens et injuriosa⁴. »

V. Ratio theologica (a. 1). — Honor proprie exhibetur toti subsistenti, ac proinde ubi est unum totum subsistens,

1. S. ATHAN., *Epist. ad Adelph.*, n. 3. ; P. G., xxvi, 1073, ss. — Cf. S. JOAN. DAMASC., *De Fid. Orthod.*, lib. III, c. viii, P. G., xciv, 1014.

2. Can. 8 ; DENZINGER, 120.

3. Can. 9 ; DENZINGER, 221.

4. Prop. 61 ; DENZINGER, 1561.

licet in pluribus naturis, ibi est unus honor unaque adoratio. Sed Christus est unum totum subsistens in duabus naturis. Ergo Christo in duabus naturis una eademque exhibenda est adoratio.

Declaratur major. Aliud est quod adoratur et objectum formale quod in eo attenditur, seu motivum propter quod adoratur. Motivum enim cultus potest esse aliquid non subsistens, nempe aliqua excellentia in se considerata ; sed id quod colitur est ipsa persona, seu *totum subsistens*. Itaque in Christo id quod adoratur est totum suppositum ; motivum autem propter quod adoratur est divinitas, cui humanitas hypostatice conjungitur. Quocirca divinitas adoratur in se et propter se, humanitas adoratur quidem in se et non tantum cultu relativo, sed propter conjunctionem cum Verbo.

VI. Notetur discrimen inter filiationem et adorationem.

— Filiatio convenit personæ tantum nec ullatenus competere potest naturæ assumptæ ; cultus autem, honor, adoratio, licet personæ tribuantur tamquam termino totali et ultimo, extenduntur tamen ad omnia, sive animam sive corpus, quæ personæ conjunguntur. Unde in Christo natura humana non est filia, sed est adorabilis et adoranda eadem adoratione cum divinitate, propter substantialem cum divinitate conjunctionem.

VII. Doctrina S. Thomæ in art. 2.

Doctrinam articuli sic exponit L. Janssens : « Etenim humanitatem Christi possumus considerare uti subsistentem in Verbo, vel uti est in se, nempe excellentissimis charismatibus ornata. Si primo modo, ei simpliciter debetur adoratio latriæ, quia unum facit cum persona Verbi : est enim Homo-Deus ; si altero modo, debetur ei cultus duliæ, quin excludatur adoratio, cum non possit nisi per abstractionem hæreticam humanitas Christi sejungi a Christi persona ; erit proin ei reddenda dulia in summo gradu seu hyperdulia cum adoratione, seu adoratio hyperduliæ. — Si autem fieret totalis abstractio a subsistentia carnis in persona Verbi, ratio adorationis periret, et non remaneret nisi dulia, vel, propter maximam propinquitatem

tem ad Deum hyperdulia. Sed hæc abstractio esset operatio mentis sine realitate objectiva¹. »

Posse autem in Christo, sensu jam explicato, considerari diversas excellentias suadetur exemplo. « Si in ipso Deo considerantur distinctius tituli excellentiæ, quam habet formaliter ut *Deus* ratione sui ipsius, et ut *Dominus* ob servitutis dependentiam creaturæ ad Creatorem, *latria* distinguitur in *latriam* proprie dictam et *duliam*, sive *adorationem* duliæ². »

1. L. JANSSENS, *De Deo-Homine*, I P., p. 805.

2. Idem, p. 804-805.

ARTICULUS SECUNDUS

DE CULTU SS. CORDIS JESU ¹

I. Prænotamina. — Principia hucusque tradita omnino evincunt singulas humanæ naturæ partes in Christo esse adorabiles et adorandas in ipso toto subsistenti.

Ut autem aliqua pars specialiter adoretur, vel aliquod mysterium vitæ Christi speciali festo colatur, debet vigere speciale objectum ac speciale motivum. In mysteriis porro quæ sacra liturgia singulis annis recolit objectum integrum est Christus ipse, Christus nempe nascens, aut patiens, aut resurgens; objectum autem immediatum est humanitas secundum quam operatur Christus in his adjunctis; ratio vero specialis est manifestatio Verbi in tali ac tali facto quod nostræ pietati objicitur; ratio tandem formalis ultima est divinitas, cui humanitas cum suis omnibus partibus hypostatice conjungitur.

Insignis porro manifestatio Verbi habetur in SS. Corde Jesu; de quo est uberius disserendum. Licet institutio specialis festi in honorem SS. Cordis occasionem sumpserit ex revelationibus S. Margaritæ, devotio ipsa altiores habet in tota Christologia radices potestque ex inconcussis theologiæ principiis defendi atque vindicari.

II. Diversæ acceptiones cordis. — Nomine *cordis* venit litterali sensu materiale organum cujus munus est sanguinem in omnes corporis partes influere; sensu autem translato designat vitam affectivam, amorem nempe cujus cor carneum est signum et symbolum; imo ipsam voluntatem, quæ est amoris primum principium. Quando ergo dicitur: exsultavit *cor* meum, intelligitur de corde materiali; cum

1. Præ cæteris operibus quæ innumera de hoc argumento prodierunt, legenda est encyclica LEONIS XIII, 25 mai 1899, *Acta Leonis PP. XIII*, t. XIX.

dicitur : præbe, fili mi, *cor* tuum mihi, sermo est de amore ; cum præcipitur : Diliges Dominum ex toto *corde* tuo, accipiendum est etiam de voluntate.

Demum, quia de parte ad totum obvius est transitus, accipitur etiam cor, præsertim in lingua hodierna, pro ipsa persona, quatenus hæc in vita affectiva manifestatur, cujus cor est speciatim symbolum.

Ille porro loquendi modus fundatur in arcta relatione quæ viget inter cor carneum et diversos animæ motus seu passiones ; estque adeo nota illa habitudo, ut etiam rudes percipiant. Disputatur quidem utrum cor sit organum ac coprincipium passionum¹, sed concedunt omnes cor esse naturale et authenticum amoris symbolum.

Respectus itaque controversus de sede et organo passionum debet esse a præsentī quæstione alienus, sufficitque inspicere cor humanum tamquam verum amoris signum et symbolum.

III. Hinc intelligi datur quodnam sit objectum, motivum et terminus illius cultus. — *Objectum* est utique cor, tum litterali tum translata significatione sumptum, scilicet cor carneum ac physicum, amoris symbolum ; et cor figurate acceptum, nempe amor, quatenus ambo conjunguntur et unum objectum integrum efficiunt.

Motivum cultus est generatim excellentia cordis physici quod est pars humanitatis a Verbo assumptæ et idcirco adorabile, et speciatim est excellentia charitatis in Verbo incarnato.

Terminus autem ultimus est ipse Christus Jesus, seu persona Verbi, quatenus manifestatur in charitate et in corde carneo charitatis symbolo ; et sic cor adæquate sumptum innuit etiam personam ad quam cultus terminatur et in qua sistit.

Quocirca pia invocatio : « Cor Jesu sacratissimum, miserere nobis », potest theologice reddi : « Jesu, Verbum incarnatum, per cor tuum carneum, symbolum amoris tui, miserere nobis », vel etiam : « Jesu, Verbum Incarnatum, per amorem tuum, cujus cor tuum carneum est symbolum,

1. Cf. *Curs. Philos. Thomist.*, t. III, p. 298, ss.

miserere nobis¹ », vel, omnia simul conjungendo : « Jesu, Verbum incarnatum per cor tuum carneum, symbolum amoris tui et per amorem tuum, cujus cor tuum carneum est symbolum, miserere nobis. »

Colitur itaque etiam cor physicum, non separatim aut separatum a persona, sed in ipso toto subsistenti quod est persona Verbi. Jansenistæ, imo nonnulli catholici, non nisi amorem et charitatem in illa devotione attendebant ; verum Catholica Ecclesia docet etiam cordi physico et carneo reddi cultum. Docet enim Pius VI, contra Pistorienses, adorari cor illud *ut est cor Jesu, cor* nempe personæ divinæ, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum quo exsanguie corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulchro². Sacra etiam liturgia, sive in officio sive in Litaniis SS. Cordis, veneratur et colit *cor lancea perforatum*.

Aliunde cor physicum non est specialis cultus objectum nisi propter speciale motivum, eo quod sit amoris emblema et symbolum. Quod ergo specialiter colimus non est cor solum in seipso nec amor solus in seipso, sed utrumque simul, seu amor sub symbolo cordis et cor ut symbolum amoris.

Amor porro quem hic recolimus est amor quem manifestavit erga homines Verbum incarnatum, sive in vita mortali et passione, sive in vita gloriosa et vita eucharistica. Estne igitur objectum illius devotionis proprium amor creatus an etiam amor increatus ? Disputatum fuit paucis abhinc annis, licet omnes concedant coli aliqua ratione amorem increatum, quatenus amor creatus conjungitur amanti increato in eadem persona³.

Nobis autem probanda videtur sententia quæ etiam amorem increatum attendit. Amor quidem nobis directe

1. Cl. L. JANSSENS etiam hoc modo reddit : « Jesu, Verbum incarnatum, per *Cor* tuum miserere nobis. — Jesu, Fili Dei Redemptor, per amorem tuum quem in Corde tuo colimus, miserere nobis. » T. V, *De Deo-Homine*, p. 819.

2. Prop. 63 ; DENZINGER, 1563.

3. De hac controversia cf. P. VERMEERSCH, *Etudes*, 20 janvier, 20 février 1906 ; LEROY, *Revue Ecclésiastique de Liège* ; P. ALVÉRY, *Revue Augustinienne*, 15 fév. 1907.

manifestatus est amor creatus, sed amor creatus in Christo movetur ab amore increato, et propter hunc nexum, cor symbolum amoris creati repræsentare potest mediate amorem increatum ceu causam primam a qua omnes effectus amoris creati derivantur¹.

IV. Compendium et recapitulatio. — Ut igitur paucis omnia concludamus, dicendum erit : In hac pia devotione colimus cor Christi physicum ut amoris symbolum, et ipsum amorem sub hoc symbolo expressum ; immediate quidem amorem creatum, humanum, qui nobis in omnibus vitæ Christi mysteriis se prodit, mediate autem, sed etiam vere, amorem increatum, a quo amor creatus producit et movetur ; ac demum terminatur cultus ad ipsam personam, Jesum nempe totum amantem totumque amabilem, in illo corde quod nobis ostendit et præbet².

V. Impugnatores SS. Cordis. — Cultus ille et impugnationes doctrinales subiit et insidias potestatis civilis, tempore præsertim Josephi II. Nonnullas etiam difficultates movebant plures catholici, qui cultum cordis physici ægre intelligebant, ac nonnisi cor metaphoricum venerandum concedebant, ut Camillus Blasius, R. Rotæ auditor, Georgi, etc. — At præcipui adversarii fuerunt Jansenistæ, imprimisque Pistorienses, qui hujusmodi cultum reprobarunt ut erroneum aut saltem periculosum : erroneum quidem, quatenus non possit coli speciatim cor Jesu nisi ut separatum a divinitate, qua hypothesis non debetur ei cultus latriæ ; periculosum vero, utpote faventem superstitioni, cum sit cultus materialis, et aliunde absonum videatur adorare separatim partem quæ in toto adoratur.

1. Quapropter LEO XIII attendit in hoc cultu etiam *infinitam* seu increatam *charitatem* : « Quoniam inest in Sacro Corde symbolum atque expressa imago *infinಿತæ* Jesu Christi *caritatis*, quæ movet ipsa nos ad amandum mutuo. » Encyc. cit., *Acla Leonis PP. XIII*, t. XIX, p. 76.

2. Cf. P. BAINVEL, *La dévotion au Sacré-Cœur de Jésus*, pp. 140-144.

VI. Legitimum esse cultum illum probatur. — Pius VI expresse damnat et confutat Pistorienses¹. Aliunde, cum lex supplicandi sit lex credendi, ex approbatione alicujus cultus in sacra liturgia deducitur illum esse perfecte legitimum. Ecclesia porro cultum illum in sua liturgia authentice admisit: Solemnitatem jam concessit Clemens XIII, 1765; Pius vero IX festum ad totam Ecclesiam extendit, 1856; Leo autem XIII ad ritum secundæ classis evexit 1890; ac demum 25 maii 1899 totius humani generis consecrationem SS. Cordi promovit.

Ratio autem theologica evincit esse : 1° *legitimum*, quia una eademque adoratione patriæ colendum est Verbum et ejus humanitas cum omnibus partibus ipsi hypostatice unitis, cor autem est nobilissima pars Verbo divino substantialiter conjuncta. 2° *Pium*, quia nos inducit ad specialiter agnoscendam miram Christi erga nos charitatem et hinc nos invitat ad imitandum amorem et virtutes quarum cor Christi est symbolum et exemplar, juxta illud : « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde². » 3° *Ab omni superstitione immunem*. Inducitur quippe superstitio quando cultus exhibetur vel cui non debetur, vel cui debetur sed indebito modo. Porro in præsentī cultus redditur cui debetur, scilicet præstantissimæ Verbi incarnati parti, quæ est adoratione digna; et debito modo, nam cor adoratur, non separatim aut separatum, sed in toto subsistenti cui est hypostatice conjunctum; et propter speciale motivum, quatenus cor, ut vidimus, est authenticum amoris symbolum. Hinc, quia religio nostra est speciatim lex amoris, cultus SS. Cordis fit quasi totius christianismi compendium et recapitulatio.

VII. Pietatis conclusio. — Quum igitur SS. Cordis devotio omnium virtutum exercitium promoveat, in via *purgativa*, quia nos ab amore terrenorum removet; in via *illu-*

1. Prop. 62 et 63; DENZINGER, 1562-1633.

2. MATTH., XI, 29.

minativa, quia non² conjungit Christo, qui est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; in via *unitiva*, cum sit cultus charitatis, quæ est vis unitiva¹ oportet nos magis ac magis SS. Cordi adhærere. « In Eo omnes collocandæ spes, ex Eo hominum petenda atque expectanda salus². »

1. De hoc argumento fuse ac pie disserit cl. L. JANSSENS, op. cit., p. 819, ss.

2. LEO XIII, Encyc. cit., *Act. Leonis PP. XIII*, t. XIX, p. 79.

ARTICULUS TERTIUS

DE CULTU IMAGINUM, CRUCIS ET RELIQUIARUM

AD ART. 3-6 S. THOMÆ

I. Multiplex in hac quæstione respectus est attendendus.

Potest imago considerari ut res quædam, puta lignum, vel lapis, sicque non est colenda nec ab Ecclesia ullatenus colitur; vel ut est similitudo alicujus quod habet excellentiam, et sub hoc respectu potest in ipsa attendi vel usus, vel instructio, vel cultus. Usus, quatenus imagines ad ornamentum et decorem templorum et ecclesiarum concurrant. Instructio, quatenus imago vel pictura quid sit adorandum manifestent. « Nam, ut explicat S. Gregorius M., quod legentibus scriptura hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident quid sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et præcipue gentibus pro lectione pictura est¹. »

Cultus tandem, si veneratione digna sit propter excellentiam exemplaris in ipsa repræsentati.

Hæc tria simul contemnunt qui volunt imagines esse prorsus eliminandas et, si existant, confringendas et destruendas, et hi sunt proprie *iconoclastæ*²; alii usum quidem admittunt, saltem quoad ornamentum, sed cultum aut venerationem rejiciunt, et dicuntur potius *iconomachi*, ut plerique ex protestantibus, præsertim hodiernis.

Catholici autem imagines et quoad usum et quoad instructionem et quoad cultum recipiunt; disputari solum potest de specie cultus qua sint venerandæ.

Duplex igitur quæstio est nobis solvenda: una *dogmatica*, an sint imagines colendæ; alia *scholastica*, utrum eadem specie cultus ac exemplar, an cultu inferiori.

1. S. GREGOR. M., *Epist. XI*, 13; *P. G.*, LXXV, 1128.

2. De hoc errore cf. J. TIXERONT, *Histoire des dogmes*, III, p. 435-483.

II. Usus sacrarum imaginum est licitus et pius. — In Veteri Testamento, propter periculum idololatriæ, ad quam erant Hebræi proclives, generatim prohibentur imagines et sculptilia : « Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem¹. » — Attamen prohibitio non erat absoluta, si quidem dicitur : « Duos quoque cherubim aureos et productiles facies ex utraque parte oraculi²... Fecit Moyses serpentem æneum³. » Pariter Salomon diversas sculpturas in templo fieri iussit⁴.

In primitiva Ecclesia recipi usum imaginum et ipsas ad instructionem et eruditionem populi christiani adhiberi liquido constat ex catacumbarum picturis, quæ res varias repræsentant, aut symbolicas, aut allegoricas, aut biblicas, aut evangelicas, aut historicas, aut etiam liturgicas⁵.

Ratio theologica est quia hic usus nullam superstitionem sapit, sed potius instructionem juvat, cum aliud sit « picturam adorare, aliud per picturæ historiam quid sit adorandum addiscere⁶. »

III. Imo cultus sacrarum imaginum est licitus et pius. — Licet ex Veteri Testamento doctrina illa non demonstretur, aliquantulum suadetur : nam arca testamenti colebatur tempore Josue⁷, et David in signum venerationis coram arca saltavit⁸.

In primitiva Ecclesia imagines Christi et Virginis Dei-paræ, prout in picturis catacumbis repræsentantur, videntur jam venerationi credentium objici. At saltem sæculo iv, imago crucis Christi colebatur, ut testatur Julianus Apostata, id christianis impropere⁹; ac paulatim etiam cæteræ

1. *Exod.*, xx, 4. — Cf.

2. *Exod.*, xxv, 18.

3. *Num.*, xxi, 9.

4. *III Reg.*, vii, 24-25.

5. Cf. DE ROSSI, *Roma sotteranea*; P. ALLARD, *Rome souterraine*; P. SCAGLIA, *Notiones archæologicæ christianæ*; MARRUCHI, etc.

6. S. GREGOR. M., loc. cit.

7. *Josue*, vi, 11, ss.

8. *II Reg.*, vii, 14-22.

9. Cf. S. CYRILL. ALEXANDR., *Cont. Julian.*, vi; P. G., lxxvi, 796-797.

imagines sanctæ, licet concilium Illiberitanum, ad abusus præcavendos, præscribat *picturas in ecclesia esse non debere*¹; invaluitque ille cultus sæculo VI et VII. Manichæis, paganis, Judæis impropere cultum quem christiani impendunt imagini crucis, respondet Leontius Episcopus nos in imagine Christi aut apostoli aut martyris colere ipsum Christum aut apostolum aut martyrem². In Occidente Fortunatus testatur coli S. Martini imaginem, imo lampadem coram imagine semper ardere :

« Lychnus adest, cujus vitrea natat ignis in urna³. »

Imaginum tamen cultum impugnant monophysitæ; cum enim isti teneant humanitatem Christi fuisse a divinitate absorptam, respuunt quoque similitudines et repræsentationes quæ humanitatem referant.

Incipit persecutio sub Imperatore Leone Isaurico, quem imitatur filius et successor Constantinus Copronymus, ardentius movendo bellum adversus sacras imagines. Ex parte catholicorum, restiterunt S. Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, S. Joannes Damascenus, qui doctrinam veram theologicè exposuit et defendit⁴.

Romani autem Pontifices Gregorius II (715-731) et Gregorius III (731-741) hæresim damnarunt⁵. Demum concilium œcumenicum VII, Nicænum II (787) fidem vindicavit, definivitque imaginibus reddi *honorariam* adorationem, non *latriam*, quæ solam divinam naturam decet; ac damnat eos qui audent spernere aut projicere aliquid ex his quæ sint Ecclesiæ deputata « sive *Evangelium*, sive *figuram crucis*, sive *imaginem picturam* sive *sanctas reliquias martyris*⁶. »

Excessus iconoclastarum renovarunt Wicleffistæ, circa an. 1373, postea Novatores, ab an. 1532 et seq., præsertim Carlostadius, Zwinglius, Lutherani et Calvinistæ.

Concilium Tridentinum, in decreto de invocatione sanc-

1. Cf. MANSI, II, 11.

2. Cf. P. G., XCIII, 1600, et MANSI, XIII, 45.

3. S. FORTUNAT., *De Vita S. Martini*, lib. IV, c. 693; P. L., LXXXVIII, 426.

4. Cf. P. G., XCIV, 1232-1420.

5. Cf. *Liber pontifical.*, I, 404-409, 416-417.

6. Cf. MANSI, XIII, 378, ss.; DENZINGER, 302, ss.

torum, de veneratione et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus, docet « sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva *membra* fuerunt Christi et templum, Spiritus Sancti et ab ipso ad æternam vitam suscitanda et glorificanda, a *fidelibus veneranda* esse... Imagines porro Christi et Deiparæ Virginis et aliorum Sanctorum in templis habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam¹. » Eadem fides in professione Pii P. IV expresse asseritur: « Firmiter assero imagines Christi ac Deiparæ semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum, habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam². »

Demum Pius VI damnat varias propositiones Pistoriensium contra sacras imagines³.

Ratio theologica, quam evolvit S. Doctor, a. 3 fuerat jam a sacris conciliis adducta: cum enim sit idem motus in imaginem et in rem ipsam, cultus refertur ad rem cui excellentia competit. « *Imaginis enim honor ad primum transit*, ait concilium Nicænum II, *et qui adorat imaginem adorat in ea depicti subsistentiam*⁴. » — Et concilium Tridentinum: « Non quod credatur inesse aliqua in eis divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed *quoniam honos qui eis exhibetur refertur ad prototypa*, quæ illæ repræsentant, ita ut per imagines, quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur⁵. »

Rectissime observat S. Thomas, ad 3, creaturas rationales *in quibus est imago Dei* non posse adorari, quia sic honor sisteret in ipsa re quæ in se habet excellentiam, et jam induceretur erroris occasio, « quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta in materia sensibili. »

1. DENZINGER, 985, 986.

2. Idem, 998.

3. Cf. prop. 69-72.

4. DENZINGER, 302.

5. DENZINGER, 986.

IV. **Qua specie cultus sint imagines colendæ**¹. — Triplex hac de re fuit opinio. Prima, cui pauci adhæserunt cum Durando, in hoc reponit cultum imaginum, quod sint *occasiones* cur ipsum exemplar ad illarum præsentiam honoretur. Addunt Wurceburgenses cultum externum imagini, cultum autem internum soli exemplari, esse imperitiendum.

Secunda sententia, quam defendunt plures cum Bellarmino, Catharino, etc., tenet imagini quidem reddi cultum verum atque internum, sed eo inferiorem qui prototypo exhibetur.

Tertia sententia, quæ est S. Thomæ et communior evasit, docet eundem specie cultum qui redditur exemplari, et imagini reddi, sed propter diversam rationem, imagini propter exemplar, exemplari autem propter se.

V. **Eligitur et probatur sententia thomistica**. — Prima opinio consistere nequit. Nam concilium Nicænum II docet imaginibus reddendam esse *honorariam adorationem*: unde imagines non sunt occasiones tantum cur prototypa colantur, sed verum *honorem* merentur; honoraria quippe adoratio cultum verum, tum extrinsecum tum intrinsecum importat.

Pro secunda sententia citatur concilium Nicænum II, ubi dicitur non reddi imaginibus *latriam, quæ solam divinam naturam decet*. Porro exemplar coli potest latria. Ergo imago cultu inferiori colitur.

Verum ex contextu manifeste eruitur concilium loqui de cultu latriæ *absoluto*, non autem excludere latriam *relativam*; inde tantum habetur non eandem esse *rationem* cultus in imagine et in exemplari; quod quidem asserit nostra sententia.

Probatur ergo hæc doctrina. Idem esse debet specie cultus, si sit idem actus quo mens fertur in imaginem et in exemplar. Atqui reapse idem est actus seu motus quo

1. Cf. Commentatores S. Thomæ, in h. l.: CAJETANUS, SYLVIVS, GONET, SALMANT., etc., BILLUART, dissert. XXIII, a. III; BELLARMINI *Controvers.* et *De Imaginibus*; ac recentiores theologi ubi de sacris imaginibus.

mens fertur in imaginem et in exemplar. Ergo idem est specie cultus quo exemplar honoratur et ejus imago. — Ratio majoris est quia ex specie actus et motus specificatur cultus et honor. Quo vero clarius intelligatur minor animadvertendum est, ut explicat Billuart, imaginem posse considerari tripliciter : 1° *materialiter*, ut est res quædam, lignum, vel lapis ; quo respectu nullum prorsus meretur cultum ; 2° *formaliter*, ut imago in actu signato, v. g., ut est Christus pictus, Virgo picta, et sub hoc respectu non exhibetur imagini cultus idem ac exemplari, quia tunc imago non est nisi aliquod *analogum*, quod ab exemplari reapse differt ; 3° *formalissime*, et in actu *exercito*, quatenus nempe exercet officium et munus imaginis et actu repræsentat menti prototypum in imagine relucentem, jamque eodem motu tenditur in imaginem et in exemplar. Et eapropter utrique idem redditur cultus ; imagini propter prototypum, ipsi autem prototypo propter se et tamquam termino in quo sistit cultus.

Talis quippe debet esse cultus qualis est ratio cultus. Atqui tota ratio cultus imaginis est exemplar. Ergo cultus imaginis idem est specie ac cultus exemplaris, ita scilicet ut ex utroque unum quid integrum et totale constitutur¹.

VI. **De ipsa cruce Christi** (a. 4). — Si agitur de vera cruce in qua fuit Christus crucifixus, adoranda est cultu *latriæ* relativæ duplici titulo : et quia est imago, expressissime repræsentans Christum et eapropter dicitur *signum* Filii hominis, et quia contactum specialissimum habuit cum Christi membris et fuit ejus sanguine perfusa. Utroque igitur modo adoratur *latria*, sicut Christus, sed cultu relativo, scilicet propter Christum in quo proprie est ratio cultus.

Si autem sermo sit de effigie in quacumque alia materia, adoratur solum ut imago, et de ipsa valent que disseruimus de imaginum cultu.

Potest igitur crux Christi considerari tamquam præcipuum nostræ salutis instrumentum, quatenus in ipsa Chris-

1. Quoad difficultates fieri solitas, cf. BILLUART, loc. cit.

lus opus nostræ redemptionis complevit, et idcirco Ecclesia interdum Crucem sicut Christum alloquitur : *O Crux, ave, spes unica*¹.

VII. De cultu sacrarum reliquiarum (a. 6). — Vigilantius proprie reliquiarum cultum impugnavit, dum S. Hieronymus doctrinam veram defendit. Doctores et concilia sanctas imagines et *reliquias* vindicant, ut constat ex dictis de concilio Nicæno II² et Tridentino, ac professione fidei Pii IV. Tridentinum porro recolit rationes quas hic evolvit S. Thomas. Debemus sanctos venerari et eorum reliquias honorare. Ipsos quidem sanctos debemus quadruplici titulo venerari : 1° quia fuerunt membra Christi ; 2° quia fuerunt filii Dei, ad divinam hæreditatem vocati ; 3° quia fuerunt amici Dei, quibuscum Deus familiariter conversatus est ; 4° quia sunt intercessores nostri apud Deum. Porro qui habet affectum ad aliquem etiam ea veneratur quæ ad ipsum pertinent et quæ ipse reliquit. Ergo, quia debemus affectum habere ad sanctos illosque honorare, debemus quoque venerari ea quæ ad ipsos pertinent quæque ipsi reliquerunt post mortem. Hujusmodi porro sunt reliquiæ ; quo nomine intelliguntur proprie exuviæ, et sensu latiore quidquid ad ipsas refertur. Ergo reliquiæ debent esse nobis caræ et venerandæ iisdem titulis quibus sancti sunt nobis colendi, « et præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa et organa Spiritus Sancti in eis habitantis et operantis, et sunt corpori Christi configuranda per gloriosam resurrectionem. Unde et ipse Deus hujusmodi reliquias *convenienter honorat*, in earum præsentia miracula faciendo. »

Christi autem reliquiæ, quæ possint asservari, sunt cultu patriæ relativo colendæ, propter contactum seu relationem quam habent ad ipsum Christum.

VIII. Pietatis conclusio : de signo crucis. — Aurea verba de hoc argumento jam proferebat sæculo IV S. Eph-

1. Cf. S. FRANC. SALES., *Defense de l'estendart de la Sainte Croix*, liv. IV, c. XI.

2. DENZINGER. 302.

ræm Syrus (m. an. 373) : « Signo autem vivificæ crucis obsigna, fili mi, omnes tuos actus. De janua domus tuæ non exeas, donec cruce te signaveris ; nec in esu nec in potu, nec in somno, nec in vigilia, nec in domo nec in itinere, nec in tempore quietis, illud signum negligas ; nullus est custos illi æquiparandus ; sit tibi murus protector ante omnes actus ; edoce illud filios tuos, ut istud sedulo addiscant¹. »

1. S. EPHRÆM SYRI, *Hymni et Sermones*, edit. LAMY, t. II, p. 304.

QUÆSTIO QUARTA DECIMA

De Mediatione Christi

AD Q. XXVI S. THOMÆ

Expositis quæ pertinent ad Christum per comparationem ipsius ad Patrem et Patris ad ipsum et per comparationem ad nos, considerandum superest de ipsius mediatione, qua Deum simul et homines conjungit. Complentur hoc modo quæ dicta sunt de sacerdotio Christi et insinuat doctrina de redemptione plenius exponenda q. XLVIII et XLIX. Duo sunt hic breviter statuenda: Utrum Christus sit Mediator et quomodo sit Mediator.

ARTICULUS PRIMUS

UTRUM ESSE MEDIATOREM DEI

ET HOMINUM SIT PROPRIUM CHRISTI

AD ART. 1 S. THOMÆ

I. Notio mediatoris. — Dicitur *mediator* qui medius stat inter duos vel plures a se distinctos, ut illos conjungat. Quapropter, ut quis sit mediator, debet habere aliquid commune cum utraque parte conjungenda vel concilianda, naturam scilicet, aut amicitiam, aut aliquid hujusmodi, vi cujus utrumque extremum conjungat. Id quod est commune est fundamentum mediationis, officium autem seu proprium munus mediatoris consistit in actu conjungendi aut conciliandi. Distingui potest mediatio mere ontologica, secundum naturam et in esse entis, ac mediatio moralis, quæ reconciliationem inter duo præsertim importat. Mediator quidem proprie dictus est qui recon-

ciliat diversas partes, *satisfactionem perfectam* reddendo parti læsæ; *mediator* autem secundum quid ille qui conciliat quin tamen satisfaciat. Hinc *mediator* plus dicit quam *medius*: ut enim quis censeatur medius, sufficit mediatio ontologica; ut vero quis sit proprie mediator requiritur mediatio moralis cum *satisfactione*.

Quocirca angeli dici possunt medii quidem inter Deum et homines, quatenus gradum naturæ habent infra Deum et supra homines; at dici nequeunt mediatores proprie loquendo eo quod non possint reconciliare satisfaciendo; sed tantum mediatores secundum quid, ministerialiter et dispositive, eo modo quo salutis nostræ cooperantur (cf. ad 1 et 2).

II. **Errores.** — Mediationem Christi perverterunt multi hæretici. Alexandrini quippe contendebant Deum Patrem esse prorsus invisibilem, absque ulla relatione cum isto mundo adspectabili, nec per seipsum creare, sed potius creare per *Logon*, seu Verbum, quod ea ratione dicitur mediator, quia mundum condendo manifestat Patrem.

Gnostici inter Deum supremum et mundum visibilem ponebant *æones*, qui sunt natura sua medii et mundum producant. Unus porro *Æonum* in Salvatorem descendit et constituit Jesum Christum, qui hoc modo fit mediator¹.

Ariani contendunt Verbum esse inferius Patri et constare natura quæ *medium* tenet inter Deum et ceteras creaturas.

Quæ omnia sunt *fabulationes* et hæreses, pluries quidem damnatæ, sed præsertim in concilio Nicæno, in quo definitur Filium esse *consubstantialem* Patri et ejusdem substantiæ seu naturæ cum Patri². Monophysitæ ex alia parte reponunt Christum, utpote mediatorem, constitui ex una tantum natura, quæ ex divinitate et humanitate sit constituta seu mixta.

S. Leo Papa, in epist. ad Flavianum hunc errorem refutat

1. De *Gnosticismo*, cf. Mgr. DUCHESNE, *Gnose et Gnosticisme*, in *Diction. Apol.*, et *Diction. théol. cathol.*

2. DENZINGER, 54.

exponitque Mediatori nostro utramque integram competere naturam¹.

III. **Fides catholica.** — Perspicuum et insigne est testimonium S. Pauli : « Unus est *mediator* Dei et hominum, Homo Christus Jesus². » SS. Patres hanc mediationem fundant in ipsa mediatione physica : Christus est Mediator Dei et hominum, testatur S. Irenæus, quia communionem habet cum utroque³ ; seu, prouti explicat S. Gregorius Nyssenus, Deum et hominem conjungit in una persona⁴. Concludit tandem S. Leo : « Ut quod nostris meritis congruebat, *unus atque idem mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus*, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaue natura verus natus est Deus, *totus in suis, totus in nostris*⁵. »

IV. **Ratio theologica.** — Ille proprie inter Deum et homines mediator est qui inimicitiam inter illos tollit illosque conciliat, parti læsæ plene satisfaciendo. Atqui Christus isque solus inimicitiam nostram cum Deo abstulit et plene pro nobis satisfacit Deo, ut mox explicabitur. Ergo Christus solus est proprie mediator.

V. **Alii tamen possunt esse mediatores secundum quid, prout scilicet cooperantur ad unionem cum Deo, dispositive vel ministerialiter.** — Id competit tum prophetis et sacerdotibus Veteris Testamenti, in quantum prænuntiabant et præfigurabant verum et perfectum Dei et hominum Mediatorem ; tum et præsertim sacerdotibus Novi Testamenti, in quantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhibentes (ad 1).

VI. **Speciali autem ratione Beata Virgo dici potest et**

1. Ibid., 143.

2. *I. Tim.*, II, 5.

3. S. IREN., *III. Adv. Hæres.*, c. XVIII ; *P. G.*, VII, 937.

4. Cf. S. GREGOR. NYSSEN., *Cont. Eunom.*, lib. II ; *P. G.*, XLV, 535.

5. DENZINGER, 143.

debet Mediatrix. — Illa speciali ratione dici debet Mediatrix quæ homines tangit ratione naturæ humanæ et quæ *ad fines deitatis attingit*¹, *per maternitatem divinam*; quæque homines Deo reconciliat, *obtinando de congruo* quod Christus de *condigno*. Atqui B. Virgo est hujusmodi, Deum nempe et homines sensu explicato attingit, et, teste Pio X, *de congruo promeruit nobis quæ Christus de condigno promeruit*². Ergo.

Quapropter B. Virgo jam vocatur *Mediatrix* a Patribus, v. g. a Tarasio, patriarcha Constantinopolitano, μεσῖτις³, et a Summis Pontificibus, v. g. Pio IX⁴, et novissime a Pio X: « *Totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum Mediatrix et conciliatrix*⁵. »

De his plenius infra, in Tractatu de B. V. M. Deipara.

1. CAJETAN., In II^{am} II^æ, q. 103, a. 4.

2. PIUS X, Encyclic. *Ad diem illum*, 2 februarii 1904.

3. TARASIVS, *Homil. in SS. Deiparæ Præsent.*, n. xv; P. G., xcviij, 1500.

4. In *Bulla Ineffabilis Deus*, 8 dec. 1854.

5. Encycl. cit., *Ad diem illum*.

ARTICULUS SECUNDUS

QUA RATIONE CHRISTUS SIT MEDIATOR DEI ET HOMINUM

AD ART. 2 S. THOMÆ

I. **Errores.** — Jam recitavimus errores Gnosticorum et Arianorum, qui Christum exhibebant ut creaturam mediam inter Deum et ceteras creaturas, ac hæresim Monophysitarum, qui ponebant in Christo unicam naturam ex divinitate et humanitate mixtam. Tempore autem Reformationis nova exorta est controversia¹. Osiander, cui consentiebant Calvinus, Melancthon aliique protestantes, volebant Christum esse mediatorem quatenus Deum, nosque justificare ipsa justitia qua Deus justus est.

Reponebat, e regione, Stancarus Christum esse mediatorem ratione naturæ humanæ tantum.

II. **Veritas autem catholica est requiri ad rationem Mediatoris naturam humanam simul cum divina.** — Manifestum est Verbum quatenus Verbum non esse mediatorem, ut animadvertit S. Augustinus : « Non ob hoc mediator est Christus, quia est Verbum : maxime quippe immortale et maxime beatum Verbum longe est a mortalibus miseriis, sed mediator est secundum quod homo². » Opinio autem Osiandri est a concilio Tridentino expresse damnata : « Unica formalis causa (justificationis) est justitia Dei, non qua ipse justus est sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostræ, et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus³. »

III. **Ratio theologica.** — In mediatore duo sunt consi-

1. Cf. BELLARMIN., *Controv.*, lib. I. *De Christo Mediatore*.

2. S. AUGUSTIN., lib. IX, *De Civit. Dei*, c. xv ; P. L., xli, 268-269.

3. Sess. VI, cap. vii.

deranda : 1° ratio medii, ut nempe distet ab utroque extremo, et 2° *officium*, conjungendi utrumque. Sed hæc duo requirunt naturam humanam in Christo. Ergo. Prob. min. Liquet Christum distingui a Deo, non ut est Verbum, sed solum ut est homo ; distinguitur vero a nobis in dignitate gratiæ et gloriæ, quam habet in summo et ut caput. *Officium* autem conjungendi importat ut offerat Deo quæ sunt hominum, satisfaciendo et interpellando ; et hominibus quæ sunt Dei, scilicet præcepta Dei et dona gratiæ. Jam vero non potest offerre Deo nisi illum respiciat ut superiorem, estque inferior non ut Deus, sed ut homo. Ergo nequit Christus officium mediatoris adimplere absque natura humana.

At, ex alia parte, oportet ut mediator perfectus conjungat simul naturam humanam et naturam divinam in *una* persona ; sicque potest habere actiones infiniti pretii et vere cum Deo nos reconciliare, offerendo parti læsæ reparationem offensæ adæquatam, ut initio tractatus dictum est de necessitate Incarnationis in hypothesi qua voluerit Deus satisfactionem pro peccato adæquatam¹.

IV. Quapropter notio completa Mediatoris nequit a notione Redemptoris præscindi.

Eo ipso enim quod Mediator proprie dictus intelligitur qui reconciliat reddendo parti læsæ *satisfactionem*, oportet ut Mediator sit ille qui verum solvit pretium et sensu pleno redimit.

Quocirca postulat ordo ut de Redemptione sermonem absolvamus. Tractatus de Redemptione, nedum sit a tractatu de Incarnatione sejungendus, imo perpetuo cum ipso miscetur, sicut necessitas Incarnationis ex Redemptionis fine attenditur, supponitque doctrinam de unione hypostatica, gratia, libertate, merito, sacerdotio, mediatione Christi.

Juvat tamen — prætermisissis quæ spectant mysteria vitæ Christi, quæque in aliis disciplinis plenius traduntur — quæstionem resumere et ex qq. XLVIII et XLIX completum et syntheticum conspectum redemptionis exhibere.

1. Supra, p. 17 et ss.

QUÆSTIO QUINTA DECIMA

De Redemptione a Christo peracta

AD QQ. XLVIII-XLIX S. THOMÆ

In quæstione XLVIII exponit S. Doctor plenum redemptionis conceptum, cujus singula elementa speciali et accurata analysi expendit. Tota illa doctrina supponit Christum esse hominum caput unamque nobiscum personam mysticam; quo fit ut operatio ipsius possit omnibus suis membris prodesse: hinc passio salutem operatur per modum *meriti*. Sed, dum meretur pro nobis, reddit Deo reparationem adæquatam offensæ, imo superexcedentem, et sic habetur *satisfactio*. Quælibet porro Christi operatio, etiam quæ est delectabilis, potuisset satisfacere; sed, quia in finem diligere nos volebat Christus, statuit ut satisfactio fieret per operationem pœnalem et sui ipsius immolationem in honorem Dei factam; hinc habetur ratio *sacrificii*. Quo oblato, jam est homo a servitute peccati et diaboli liberatus seu redemptus, et sic habetur *redemptio* sensu speciali accepta pro liberatione mediante pretio.

Hæc omnia operatur Christus per causalitatem physicam, et sic dicitur passio operari salutem per modum *efficientiæ*.

Quæstio autem XLIX speciatim attendit effectus qui sunt *liberatio* et *restauratio*.

ARTICULUS PRIMUS

DE REDEMPTIONE

PER MODUM MERITI ET SATISFACTIONIS

AD ART. 1 ET 2 S. THOMÆ

I. De pleno et adæquato redemptionis conceptu. — Sumitur interdum redemptio sensu restricto pro libera-

tione a servitute peccati et diaboli ; interdum vero adæquate pro tota illa œconomia supernaturali qua Christus, nostrum caput, sese nobis substituendo, offert Deo reparationem offensæ adæquatam simulque sacrificium perfectum, nosque a captivitate liberat et in bona supernaturalia per lapsum amissa redintegrat et restaurat.

Importat essentialiter redemptio *solutionem pretii*, plusque innuit quam reparatio, liberatio, aut restitutio. Potuisset quippe Deus homini simpliciter condonare illumque reparare et in pristina privilegia restaurare absque condigna satisfactione ; at tunc haberetur solum reparatio, non redemptio, cum deesset pretii solutio. Quæ autem esse debeat solutio pretii ? Illa nempe quæ reparationem adæquet offensæ. Porro reparatio adæquata offensæ proprie dicitur satisfactio. Quocirca *satisfactio* est primarius ac fundamentalis conceptus in dogmate redemptionis. Christus vero personam nostram gerit, et hinc ejus satisfactio dicitur *vicaria*, quatenus non solum pro peccatis nostris ipse patitur, sed loco nostro substituitur.

Aliunde, hæc satisfactio fit modo quodam operoso, per veram immolationem, Deo maxime gratam et propterea est etiam *sacrificium*.

Offensa porro per satisfactionem reparata et Deo per sacrificium placato, resultant tanquam effectus *liberatio* et *restauratio*, seu redintegratio in bona supernaturalia.

Hæ sunt ergo diversæ notiones quæ in adæquata redemptionis analysi concurrunt : *satisfactio* et *sacrificium*, per modum constitutivi ; *liberatio* et *restauratio*, per modum consecutivi, seu effectus. Singulas expendamus cum Angelico Præceptore.

Quæstionem de merito Christi jam sufficienter versavimus, supra. q. XIX, a. 1. Principium quod recolitur in præsentī est hujusmodi : Quum Christus fuerit caput nostrum constitutus, opera Christi se habent ad ipsius membra sicut opera alterius justī ad semetipsum. Atqui justus per passionem suam sibi meretur. Ergo Christus per suam passionem nobis meruit salutem (a. 1).

II. Principia S. Thomæ de satisfactione Christi (a. 2).
— Probat Angelicus Christi passionem operari nostram

salutem et per modum satisfactionis veræ, et per modum satisfactionis superabundantis. *Disq. p. 295*

Habetur enim satisfactio vera quando redditur offenso reparatio adæquans offensam, et est satisfactio *superabundans* quando id quod redditur magis diligit offensus quam oderit offensam. Sed quod Christus reddit Patri est huiusmodi, nempe æquale ac majus quam exigeret recompensatio totius offensæ humani generis : 1° propter magnitudinem charitatis, quæ est summa ; 2° propter dignitatem vitæ quæ offerebatur, quæque, cum sit vita Dei-Hominis, est *infiniti* et ideo superabundantis valoris ; 3° propter magnitudinem pœnæ in satisfaciente, quia passio Christi fuit generalissima et acerbissima. Ergo satisfactio Christi fuit vera et superabundans. Id porro quod est maxime attendendum in probatione D. Thomæ est ratio quæ desumitur ex unione hypostatica : vita, operatio, Dei-Hominis est utique superabundantis valoris, eo quod ille valor sit infinitus, ut superius ostensum est, q. 1, a. 2. Quod confirmat resp. ad 3.

In resp. ad 1 recolitur principium soliditatis : Christus potest pro membris satisfacere quia est una persona mystica cum ipsis.

III. Doctrina catholica de satisfactione Christi vicaria.
— **De illius conceptus fonte et origine.** — Vox *satisfactio* tardius adhibetur, et ipsa theoria nonnisi a temporibus S. Anselmi plene et scientificè exponitur, sed conceptus ille, quod Christus loco nostro obtulerit Patri compensationem pro peccatis nostris, continetur et asseritur in Sacris Scripturis. Christus ipse adhibet vocabulum *redemptionis* : « *Dare animam suam redemptionem* (λύτρον) *pro nullis*¹. » Hic innuitur quædam *solutio* pro hominibus facta. Hæc porro est vita Christi, quæ, ut alibi exponitur, datur pro grege² ; estque sanguis Christi, qui funditur pro nobis in remissionem peccatorum³.

Apostoli etiam tradunt pretium pro nobis solutum esse sanguinem Agni immaculati, qui etiam « peccata *nostra*

1. MATTH., XX, 28.

2. JOAN., X, 18.

3. MATTH., XXVI, 28 ; MARC., XIV, 24 ; LUC., XX, 20.

*ipse perlulit in corpore suo super lignum*¹. » Substitutio haud obscure exprimitur : ita nempe gerit nostras vices Christus, ut peccata *nostra* ipse perferat. S. Paulus ita exhibet Christum nostro loco satisfaciētem, ut qui erat sine peccato fiat pro nobis peccatum, scilicet pœnam peccati in se sustineat : « *Eum qui non noverat peccatum PRO NOBIS peccatum fecit ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*². »

Vetus Testamentum illam doctrinam aliquatenus asserit ; nam quæ dicuntur apud Isaiam LII, 13 ; LIII, 12, de Servo Domini, qui patitur pro populo et peccata eorum fert et livore suo alios sanat, innuunt Messiam nostro loco *substitui* et pœnam nostram subire.

Primi scriptores ecclesiastici satisfactionem vicariam jam quoad rem ipsam inculcant ; nam, juxta S. Clementem Romanum et S. Ireneum³, Christus dat sanguinem suum pro nobis, carnem suam pro nostra carne, animam suam pro anima nostra. S. Athanasius et cæteri Patres Græci considerant Christum ita loco nostro solventem, ut *vita ipsius sit prelium vitæ nostræ* ; unde illum vocant *αντιψυχον*⁴. S. Augustinus doctrinam sic nervose exprimit : « *Suscepit Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret nostrum realum et finiret etiam supplicium nostrum*⁵. » Demum, S. Anselmus scientificam theoriam de satisfactione vicaria exstruxit, indeque logice deduxit necessitatem Incarnationis⁶.

Dict p. 291. IV. **Errorēs. — Doctrina Ecclesiæ.** — Quia satisfactio pro peccato mortali requirit operationem Dei-Hominis, inficiari naturam divinam aut naturam humanam in Christo, est eo ipso evertere catholicum dogma de redemptione et satisfactione vicaria. Quocirca docetæ, qui reali-

1. I. PET., II, 24.

2. II COR., V, 21.

3. S. CLEM. ROM., COR., XXI, 6, XLIX, 6 ; S. IREN., V Cont. Hæres., c. I ; P. G., VII, 1121.

4. S. ATHAN., P. G., XXV, 112 ; EUSEB., P. G., XXII, 724-725.

5. S. AUGUSTIN., Cont. Faust., XIV, 4 ; P. L., XLII, 297.

6. S. ANSELMUS, Cur Deus-Homo ; P. L., CLVIII, 361-430. Vide supra, p. 000.

tatem humanæ naturæ eliminant, subordinatiani, ariani, nestoriani, qui divinitatem Christi impetunt, consequenter satisfactionem infiniti valoris removent.

Iterum, quia redemptio supponit lapsum, hinc qui peccatum originale non confitentur, ut Pelagiani et rationalistæ, redemptionis et satisfactionis conceptum pervertunt. Abælardus, Hermès, Guenther, et præsertim sociniani agnoscunt in passione Christi valorem *exempli*, non autem vim piacularem et satisfactoriam. Ritschl, A. Sabatier, etc., eosdem errores novo apparatu proponunt¹. Veritas autem catholica est Christum pro nobis *vere et proprie* satisfacisse. Concilium Vaticanum intendebat rem definire, jamque hoc erat *schema* canonis : « Si quis non confitetur ipsum Deum Verbum in carne patiendo et moriendo *pro peccatis nostris potuisse satisfacere vel vere et proprie satisfacisse* A. S. » Licet non fuerit quæstio discussa, ipsum schema est jam vi sui solemne catholicæ fidei testimonium. Omnia symbola reapse dogma inculcant dum recolunt Christum *pro nobis, propter nostram salutem*, esse passum, crucifixum, *pro nobis obtulisse semetipsum oblationem*². Concilium Tridentinum expresse asserit : « *Pro nobis Deo Patri SATISFECIT*³. » Demum Leo XIII : « *Violato Patris numini cumulatissime pro hominibus uberrimeque SATISFECIT de sanguine suo*⁴. »

V. Ratio theologica. — Jam fuit assignata, ubi de merito, et ea est quam assignat hic Angelicus ad 1 : « Caput et membra sunt quasi una persona mystica ; et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet, sicut ad sua membra. » Unde sic potest argumentum proponi : Ille potest pro aliis satisfacere qui est constitutus eorum caput et una persona mystica cum ipsis, et potest de condigno satisfacere ille cujus operatio est valoris infiniti. Atqui Christus, ut constat ex dictis de gratia capitali, est nostrum caput unaque nobiscum persona mystica, et omnis

1. Cf. opus nostr. : *Le Mystère de la Rédemption*, ch. III.

2. Conc. Ephes., can. 10 ; DENZINGER, 122.

3. Sess. VI, c. VII.

4. LEO XIII, Encyc. *Tametsi futura de Christo Redemptore*, Act. Leonis PP. XIII, vol. XX, p. 298.

operatio ejus, propter unionem hypostaticam, infiniti est valoris. Ergo potest pro nobis satisfacere de condigno.

VI. Difficultas. — Non tamen sileri debet objectio fieri solita : æquum non est ut innocens pro nocente plectatur et ut vita unius acceptetur pro alio : sicut rex non potest proprium filium in mortem tradere ut salvet rei vitam. Ergo non potest Christus innocens pro sotentibus plecti nec potest ejus vita pro nostra vita acceptari.

Resp. : Justitia perfecta, e contra, salvatur dum innocens solvit debita reorum quorum est cautio vel quorum personam gerit in ordine morali. Si esset ipse reus, non posset aliis proprias satisfactiones cedere, eo quod illis ipse indigeret ; at ideo præcise quia innocens est, potest aliis, quorum est caput, proprium valorem satisfactorium tribuere.

In humanis nequit judex vitam innocentis pro vita rei commutare, quia ipse non est dominus vitæ et mortis ; nec innocens est caput et cautio rei ; nec talis substitutio justificaret sententiam, animam ejus interius immutando et abluendo. At, in mysterio redemptionis, e regione res se habet : Deus est dominus vitæ et mortis, unde potest vitam unius pro vita alterius acceptare ; Christus innocens est essentialiter mediator, qui personam nostram gerit et fit nostra cautio ; demum sese nostro loco substituendo nos justificat per intrinsecam sanctitatem, qua efficimur Deo grati.

Quocirca doctrina illa catholica de *substitutione* Christi, seu de satisfactione *vicaria*, est fundatissima ac pulcherrima.

VII. De superabundantia satisfactionis. — Est doctrina inconcussa ad fidei depositum pertinens Christi satisfactionem esse *superabundantem* pro peccatis totius mundi. Disertissime in Scripturis inculcatur : « Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, *non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi*¹. » — « Ubi abundavit delictum, *superabundavit gratia*². » Quæ verba, si absolute sumantur, im-

1. JOAN., II, 2.

2. Rom., v, 20.

portant superabundantiam universalem, ita ut Christus majus aliquid Deo exhibuerit quam exigeret recompensatio totius offensæ humani generis. Patres Græci vocem ἀντάξιος adhibent, ut exprimant satisfactionis valorem et excellentiam¹.

Traditionem Latinorum sic resumit S. Anselmus : « Ut sufficere possit ad solvendum quod pro peccatis totius mundi debetur, *et plus in infinitum*². » Clemens PP. VI loquens de sanguine Christi recolit : « *Non gutta sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset*³. » Unde, si totum sanguinem fudit, superabundanter satisfacit. — Leo XIII (loc. cit.) : « CUMULATISSIME pro hominibus UBERRIMEQUE SATISFECIT de sanguine suo. » Quapropter Catechismus Concilii Tridentini concludit : « Est integra atque omnibus numeris perfecta satisfactio quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri obtulit⁴. »

VIII. Unde proveniat valor ille superabundans satisfactionum Christi⁵. — Scotus, licet concedat satisfactionem Christi esse superabundantem, contendit illum valorem non provenire ex dignitate intrinseca, sed solum ex Dei extrinseca acceptatione. Quam opinionem merito carpunt theologi ; imo, juxta Suarez nec probabilis est, nec pia, nec sufficienter fidei conformis⁶. Scriptura valorem propitiationis repetit non ex acceptatione Dei, sed ex eo quod sit sanguis Christi Jesu⁷, et quia, sicut peccatum Adæ malitia sua intrinseca omnes perdidit, ita satisfactio Christi dignitate sua innata omnibus superabundanter prodest⁸. Unde Clemens VI superabundantiam propitia-

1. S. CYRILL. ALEXANDR., *P. G.*, LXIX, 548. — Cf. *P. G.*, LXXV, 1216 et LXXVI, 1164.

2. S. ANSELM., *Cur. Deus-Homo*, II, 18 ; *P. L.*, CLVIII, 425.

3. Clem. VI, *Extrav. Unigenitus*, De pœnitent. et remissione. lib. V, t. IX, c. 2.

4. *P. I.*, a. VII, n. XXV.

5. Cf. BILLUART, dissert. IX, art. VI.

6. SUAREZ, *De Incarn.*, disp. IV, sect. 3, n. II.

7. I. JOAN., I, 7.

8. *Rom.*, v, 15-20.

tionis explicat ex dignitate intrinseca, *propter unionem ad Verbum*.

Ratio theologica id apodictice demonstrat. Satisfactio est vi sui et intrinsece superabundans quando ex se exhibet offenso aliquid quod ipsi magis placet quam displicuit offensa. Atqui satisfactio Christi ex sese Deo dat aliquid quod ipsi magis placet quam displicuit offensa. Ergo vi sui et intrinsece est superabundans.

Declaratur min. Licet offensa maxime displiceat Deo et sit infinita, quia summam lædit majestatem, hæc tamen infinitas est ordinis moralis dumtaxat nec Deum physice et in seipso attingit. Satisfactio autem Christi, quamvis non sit infinita in esse entis, infinitatem tamen valoris desumit ex persona entitative infinita, et Deum physice attingit propter physicam unionem cum supposito divino, cujus est proprietas. Quapropter infinitas quæ est in satisfactione Christi altioris ac perfectioris est rationis et ordinis quam infinitas quæ est in offensa ; ac subinde magis Deo placet quam displicuit offensa.

IX. Quapropter valor satisfactionis non est modus novus additus operationi Christi præter unionem hypostaticam ; sed est ipse valor operationis propter unionem hypostaticam. — Operationes nempe humanæ in Christo, quæ in ordine entis, seu in sua realitate physica, sunt finitæ, habent intrinsece et in seipsis dignitatem infinitam in esse moris, eo quod sint proprietas personæ divinæ reapse infinitæ. Sic SS. Patres et Doctores satisfactionem Christi extollunt non ex eo quod a Deo acceptetur, sed eo quod sit Dei-Hominis, qui ratione naturæ assumptæ potest superiori offerre obsequium et ratione suæ personæ infinitæ exhibet obsequium et honorem infiniti valoris.

X. Distinguitur tamen in operationibus Christi valor PERSONALIS et valor OBJECTIVUS. — Valor personalis dicitur qui desumitur ex unione ad Verbum, et dignitati personæ divinæ respondet : hac ratione omnes actiones Christi sunt æquales, sicut etiam unio est invariabilis et dignitas personæ est immutabilis.

Valor autem *objectivus* est qui ex objectis et circumstan-

tiis attenditur : hoc modo potuerunt esse in operationibus Christi gradus, sicut etiam in virtutibus ; unde actus supremi in passione, quorum objectum erat adeo excellens et finis tam nobilis, fuerunt in valore obiettivo præstantissimi.

Ex parte quidem valoris personalis poterat unus actus, etiam delectabilis, superabundanter pro cunctis omnium hominum peccatis satisfacere ; at, supposita divina ordinatione, debuit attingi etiam ultimus apex valoris objectivi, in passione et morte, ut sic Christus *in finem* nos diligeret¹.

1. Cf. opus nostr., *Mystère de la Rédemption*, c. III.

ARTICULUS SECUNDUS

DE REDEMPTIONE PER MODUM SACRIFICII

AD ART. 3 S. THOMÆ

I. Principium S. Thomæ. — S. Doctor efficacissime probat passionem Christi fuisse sacrificium perfectum. Imprimis textus Apostoli¹ evincit Christum esse simul sacerdotem qui *offert* et hostiam quæ *offeritur* : unde liquet hic sacrificium esse et perfectissimum, eo quod sit offerens perfectus et hostia perfecta.

Ratio theologica est perspicua. Sacrificium est opus in honorem Dei factum, non solum ad agnoscendum supremum Dei dominium, sed etiam, in præsentī œconomia lapsus et reparationis, ad Deum placandum. Porro passio Christi fuit opus hujusmodi, Deo gratissimum utpote ex maxime charitate procedens, et dignum quod acceptetur ad iram Dei placandam. Ergo passio fuit sacrificium. Textus S. Augustini² ostendit sacrificium illud esse perfectissimum : 1° is qui offert et is cui offertur sunt unum ; 2° is qui offert et illi pro quibus offertur sunt unum, quia ratione naturæ humanæ Christus est unum nobiscum ; 3° hinc illi pro quibus offertur et Deus cui offertur fiunt unum et sic reconciliantur, quatenus Christus, qui est unum nobiscum, nos efficit unum cum Deo ; 4° is qui offert et id quod offertur sunt unum, cum Christus sit simul sacerdos et hostia.

1. « Tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. » *Ephes.*, v, 2.

2. « Ut, cum quatuor considerentur in omni sacrificio : cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur ; idem ipse unus verusque Mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, unum cum illo manebat cui offerebat, unum in se faceret pro quibus offertur, unus ipse esset, qui offerebat et quod offerebat. » *De Trinit.*, lib. IV, c. xiv ; *P. L.*, XLII, 901.

In resp. ad 1 notentur quatuor pulchræ rationes cur debuerit offerri caro humana Christi.

Resp. ad 2. breviter et clare explicat quomodo passio Christi sit *signalum* respectu veterum sacrificiorum, quæ erant figuralia, et *signum* respectu eorum quæ sunt a nobis observanda.

Resp. ad 3 supponit doctrinam jam stabilitam, ubi de sacerdotio Christi : *offerens* non est qui mactat materialiter victimam, sed qui est consecratus ad illam Deo dicandam ; unde offerentes non fuerunt carnifices, sed Christus, et, licet ex parte occidentium non fuerit passio *res sacra*, sed potius maleficium, ex parte Christi fuit actio maxime sacra, seu verum sacrificium.

II. Errores. — Fides Ecclesiæ. — Omnes qui negant Christum fuisse sacerdotem (supra, q. XXIII) vel qui notionem satisfactionis pervertunt (art. præced.), veritatem quoque sacrificii crucis evacuant. Sic Pelagius, Abælardus, Hermes, etc., attendunt in passione testimonium et pignus amoris immensi, non autem intrinsecum valorem immolationis et sacrificii propitiatorii. Item, Sociniani, qui contendunt Christum non fuisse sacerdotem in terris, sed solum post ingressum in cœlos ; et rationalistæ, ut Ritschl, Sabatier, etc., qui valorem exempli solum agnoscunt.

Fides autem catholica profitetur Christum in cruce verum obtulisse sacrificium, quæ doctrina est adeo fundamentalis ut totam liturgiam pervaderet : « Pascha nostrum *immolatus* est Christus (Præf. Pasch.). — *Victimæ paschali* laudes immolent Christiani. Christus innocens Patri *reconciliavit* peccatores... » Christus ergo dicitur *victimâ*, cui reapse adscribuntur effectus veri sacrificii, nempe *reconciliare* homines Deo.

Concilium Ephesinum recolit Christum *obtulisse semel ipsum* pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri¹. Concilium Tridentinum rem efficacissime asserit et declarat : « Semel semetipsum *in ara crucis* morte intercedente Deo Patri oblaturus erat². » Jam vero hæc verba, *se offerre*

1. Can. 10, DENZINGER, 122.

2. Sess. XXII, c. 2.

in ara, sacrificium verum important. Addit autem concilium offerri in missa verum *sacrificium*, sola offerendi ratione diversum a sacrificio crucis¹. Unde constat rationem veri ac propitiatorii sacrificii et missæ et immolationi crucis competere.

III. **Testimonia Scripturæ.** — Prophetia Isaïæ (LII et LIII) de *Servo* Iahve important præcipua elementa quæ in conceptu sacrificii veri includuntur : est enim immolatio voluntaria, in qua ipse oblatus est quia voluit, et in qua fuit vulneratus et attritus ; estque substitutio, nam ipse vulneratus est propter iniquitates nostras et tulit peccata populi ; ac per illam oblationem nos reconciliamur Deo.

In Evangelio Christus exhibet mortem suam tamquam baptismum, tamquam calicem quem dedit ipsi Pater ut bibat², quæ omnia sacrificium innuunt ; et, dum dicit : *sanctifico meipsum*, declarat se victimam esse sacrificio dicendam³. Demum ipse instituendo Eucharistiam exhibet corpus et sanguinem sive in passione sive in Eucharistia offerri tamquam sacrificium : est immolatio, nam traditur corpus, funditurque sanguis ; est substitutio, quatenus hæc passio fit pro nobis et in remissionem peccatorum ; fit reconciliatio, nam instituitur novum *testamentum* inter Deum et populum⁴.

S. Paulus considerat passionem Christi ut sacrificium perfectum : est enim oblatio in qua Christus est simul offerens et hostia⁵ ; est *immolatio*, nempe *in sanguine* suo ; fit reconciliatio, nam per ipsam habemus *propitiationem* et sumus *reconciliati*⁶. Epistola *ad Hebræos* quasi ex professo demonstrat mortem Christi fuisse sacrificium verum, sed longe sacrificiis legalibus superius et præstantius⁷.

1. Ibid., et c. 2.

2. MATTH., XX, 22, XXVI, 37-47.

3. JOAN., XVII, 19. — Cf. MALDONAT, in h. l.

4. MARC., XIV, 22-25 ; MATTH., XXVI, 26-27 ; LUC., XXII, 19-20 ; I. Cor., XI, 23-26.

5. Ephes., v, 2.

6. Rom., VII, 25, v, 9.

7. Hebr., v, 1, ss., VII, 27, [X, 29.

IV. **Testimonia catholicæ Traditionis.** — Patres apostolici exhibent passionem ut sacrificium in quo caro Christi est victima, θυσία¹. S. Justinus confert et sacrificium Domini cum sacrificio hirci apud Judæos², et S. Irenæus cum sacrificio Isaac³. Tertullianus scribit : « Christum oportebat pro omnibus gentibus fieri *sacrificium*, qui tamquam ovis ad occisionem ductus est⁴. » Juxta S. Ambrosium passio est sacrificium in quo idem est *sacerdos* et *hostia*⁵; quod etiam expressit S. Augustinus : « Ipse erat qui offerebat et *quod* offerebat⁶. »

Apud Syros idem testatur S. Ephræm, quem nuperrime Ecclesiæ Universalis doctorem declaravit Benedictus XV : « Ipse sibi fuit *victima et sacerdos*⁷. »

V. **Cur debuerit satisfactio Christi esse immolatio et sacrificium.** — Constat ex dictis art. præced. satisfactionem plenam esse posse absque immolatione. Si attenditur solum valor *personalis*, superabundanter satisfacit quolibet actu, quia reddit Deo reparationem majorem offensa; at ex parte valoris *objectivi* debuit esse satisfactio operosa fierique immolatio. « Christus voluit genus humanum a peccatis liberare non sola potestate, sed etiam justitia. Et ideo non solum attendit quantam virtutem dolor ejus haberet ex divinitate unita; sed etiam *quantum dolor ejus sufficeret secundum humanam naturam ad tantam satisfactionem*⁸. »

Quia enim per peccatum homo Deum creaturæ postponit et pro nihilo reputat, idcirco deberet morte plecti et quasi in nihilum redigi. Unde natura quæ assumitur ad satisfaciendum quadantenus destruitur dum peccatori substituitur. Hæc est expressa doctrina Aquinatis : « Per

1. Epist. BARN., VII, 2, 5.

2. S. JUSTIN., *Dialog.*, 40; P. VI, 561.

3. S. IREN., IV. *Cont. Hæres.*, c. v; P. G., VII, 986.

4. TERTULL., *Adv. Judæos*, 13; P. L., II, 676.

5. S. AMBROS., *De Fide*, III, 87; P. L., XVI, 632.

6. S. AUGUSTIN., *De Trinil.*, lib. IV, c. XIV; P. L., XLII, 901.

7. S. EPHRÆM SYRI, *Hymni et Sermones*, edit. LAMY, t. II, p. 577-578.

8. S. THOM., III. P., q. 46, a. 6, ad 6.

occisionem animalium significabatur destructio peccatorum et quod *homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia LOCO EORUM occiderentur* ad significandam expiationem peccatorum¹. » Cum ergo Christus voluerit reddere satisfactionem quæ etiam ex parte naturæ satisfaciendæ attenditur, sese loco nostro substituendo, debuit ut hostia immolari et sanguinem fundere. Quæ doctrina de operosa et pœnali expiatione est ita fundata et universalis in Ecclesia, ut sive sacra liturgia sive documenta pontificia conclament Deum voluisse Unigeniti sanguine placari. « Deus qui Unigenitum tuum mundi Redemptorem constituisti ac *ejus sanguine placari voluisti*²... » — « Cum delessset Jesus chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, affigens illud cruci, continuo *quievere cælestes iræ*³. »

1. S. THOM., I^a II^æ, q. 102, a. 2, ad 5.

2. Offic. Pretios. Sang.

3. LEO XIII, Encycl. *De Christo Redemptore, Tametsi futura*, Act. Leonis PP. XIII, vol. XX, p. 298. Cf. HUGON, *Mystère de la Rédemption*, c. IV et c. IX.

ARTICULUS TERTIUS

DE REDEMPTIONE PER MODUM LIBERATIONIS

AD ART. 4, Q. XLVIII ET ART. 1-3, Q. XLIX S. THOMÆ

I. Doctrina S. Thomæ in art. 4. — Sumitur hic redemptio non sensu adæquato pro tota œconomia reparationis humanæ, sed sensu restricto pro liberatione a servitute mediante pretio. Includit ergo multiplices conceptus nempe conceptum servitutis ac conceptum solutionis pretii, conceptumque redintegrationis in statum libertatis pristinæ. Servus est homo lapsus; servitus vero est miserrima conditio peccati et tyrannis diaboli, necnon obligatio ad pœnam; pretium autem solutum est ipse Christus, seu ejus sanguis infiniti valoris; ille demum cui solvitur pretium est dominus offensus, nempe Deus; libertas porro pristina est adoptio filiorum cum omnibus juribus ad hæreditatem æternam.

Ostendit Angelicus in hoc art. Christi passionem esse redemptionem nostram. Redemptio quippe est solutio pretii, quo quis se vel alium liberat ab aliqua servitute. Atqui passio Christi fuit superabundans solutio pretii, quo liberamur a servitute peccati, ex quo incidimus in servitutem diaboli, et ab obligatione pœnæ; nam tradendo seipsum et satisfaciendo de condigno et superabundanter, Christus nos liberat tum a reatu culpæ tum a reatu pœnæ. Ergo passio Christi vere dicitur esse nostra redemptio.

Resp. ad 1. explicat quomodo homo desierit esse *Dei* quantum ad unionem charitatis; et sub hoc respectu debuit a Christo redimi ut de novo inciperet esse *Dei*.

Notetur doctrina resp. ad 2 et ad 3, ubi S. Doctor sapientissime solvit quæstionem quam vocant de *juribus* dæmonii: ex parte Dei quidem justum erat ut homo subderetur diabolo, cujus servitutem incurrerat; sed ex parte diaboli nullum erat jus verum nec unquam effectus est diabolus

hominis dominus ; unde nec erat pretium solvendum diabolo, *sed Deo*.

II. Principia S. Doctoris in q. XLIX. — Ostendit in art. 1. passionem nos liberare a peccato, non solum per modum provocantis ad charitatem, sed etiam per modum redemptionis, quatenus Christus, nostrum caput, satisfacit *pro suis membris*, ut explicatum est superius, et tandem per modum efficientiæ, humanitas fuit divinitatis instrumentum, ut diximus ad q. XIII. — In art. 2 ostendit hominem liberari a potestate diaboli quatenus passio est causa remissionis peccatorum et Deo nos reconciliavit, et quia in passione diabolus excessit modum potestatis sibi traditæ a Deo, ut fusius exponemus. Art. 3 explicat nos per passionem Christi a pœna liberari, dupliciter : *directe*, quatenus est superabundans satisfactio, qua exhibita tollitur reatus pœnæ ; *indirecte*, in quantum passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.

III. Doctrina catholica de liberatione hominis a servitute peccati et diaboli. — **Præcipua Scripturæ testimonia.** — Jam Vetus Testamentum¹ prædicat opus Messiae esse redimere et liberare. « Prædicare *captivis remissionem* et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum et diem retributionis. » Quam prophetiam sibi applicat Christus². — Angelus Incarnationem nuntiando, monet : « Et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum³. » — Christus ipse munus suum ita describit : « Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum⁴... Si ergo vos Filius *liberaverit*, vere liberi eritis⁵. » — Liberat etiam servitute diaboli ; nam princeps hujus mundi ejicitur foras jamque judicatus est⁶.

1. ISAI., LXI, LXVIII.

2. LUC., IV, 19.

3. MATTH., I, 21.

4. JOAN., III, 17.

5. JOAN., VIII, 36.

6. JOAN., XII, 31, XVI, 11.

Nec minori vi recolit idem S. Paulus : « Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos *redimeret* ab omni iniquitate¹... qui *eripuit* nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ²... Et *exspolians* principatus et potestates, traduxit confidenter, palam *triumphans* illos in semetipso³... Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolus, et *liberaret* eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti⁴. » — Exhibetur itaque opus Christi erga homines tamquam liberatio ab iniquitate seu reatu *culpæ*, a sequelis peccati, seu a reatu *pœnæ*, et a captivitate et *servitute diaboli*⁵.

IV. Theoria de juribus diaboli. — Contendunt rationalistæ, præsertim Ritschl, Harnack, Sabatier, etc., veterum Patrum traditionem, saltem in primis Ecclesiæ sæculis, ad id tandem reduci, quod redemptio fuerit pretium solutum diabolo, ita videlicet ut Patres totam redemptionem reponant in quodam pretio quod Christus diabolo solvisset⁶. Objiciuntur Origenis verba, quibus ille innuit Christum solvisse diabolo redemptionem, tradendo ipsi corpus et animam⁷. — At illi textus, etsi minus recti, non exprimunt integram Origenis mentem, quippe qui alibi veram doctrinam profitetur, dum asserit Christum Deo immolasse sacrificium suavitatis⁸.

Nedum fuerit illa theoria in primæva Ecclesia communiter recepta, imo rejicitur et confutatur in opere : *De recla in Deum Fide*, quod ad finem sæculi III refertur, et in quo *blasphema* vocatur opinio quæcumque vult *diabolo* fuisse traditum Christi sanguinem, ut hominum pretium⁹.

S. Basilius per modum potius concessionis fatetur fuisse

1. *Tit.*, II, 14.

2. *Colos.*, I, 13.

3. *Colos.*, II, 15.

4. *Hebr.*, II, 14-15.

5. Cf. opus nostrum : *Le Mystère de la Rédemption*, c. VI.

6. Cf. A. SABATIER, *La Doctrine de l'Expiation et son Evolution historique*, p. 90.

7. Cf. ORIGEN., in *Matth.*, XVI, 6 ; *P. G.*, XIII, 1397-1400 ; in *Rom.*, II, 13, III, 7 ; *P. G.*, XIV, 911, 945.

8. In *Levit.*, homil. I, n. 2 ; *P. G.*, XII, 408.

9. *P. G.*, XI, 1757-1758.

dæmoni solutum pretium, ut hostis ille prædam dimitteret, at simul docet passionem Christi esse sacrificium *Deo* oblatum pro nostris delictis¹.

S. Gregorius Nyssenus ea quidem utitur similitudine : dum diabolus appetit pretium et instar voracis piscis Christum hominem invadit, hamo divinitatis capitur et ita ars divina inimici nostri artem fallit².

Sed alibi idem S. Gregorius Nyssenus reponit Sacerdotem sanctum obtulisse *Deo*, loco hominum, sacrificium et pretium³.

Inde colligitur illos scriptores, dum concedunt pretium diabolo solutum, nolle in illo conceptu reponere integram redemptionis indolem : quia simul recolunt Christi passionem esse verum sacrificium *Deo* pro nobis oblatum.

Alii Patres expresse illam opinionem confutant. S. Gregorius Nazianzenus blasphemum habet qui reputet diabolum accepisse a *Deo* pretium⁴; et pariter, juxta S. Joannem Damascenum, non potuit sanguis Domini offerri tyranno : quia enim in Deum proprie fit peccatum, soli *Deo* est solvendum pretium⁵. Quôcirca, historia teste, constat opinionem illam, *de jure* diaboli, nunquam fuisse in Ecclesia catholica admissam aut receptam.

V. Theoria de abusu potestatis. — Hæc celebrior existit et a pluribus defenditur ; quæ potest sic breviter contrahi : Homo, diaboli suggestionem audiendo et sequendo, meruit effici ejus servus, ac subinde, justo Dei judicio, diabolus constituitur hominis lapsi tortor. Quamdiu sontes tantum cædit, qui rei sunt mortis, utitur quodammodo potestate sibi relicta ; at, simul ut impetit innocentem nullius delicti reum, jam limites sibi præfixos manifeste excedit, verumque abusum committit ; et hinc potest justissime illa potestate privari. Quum ergo diabolus mor-

1. Cf. BASIL., Homil. in Ps. XLVIII, 3, 4 ; P. L., XXIX, 437, 440.

2. S. GREGOR. NYSSEN., *Or. catech. magn.*, 22, ss. ; P. G., XLV, 60-69.

3. *De Occurs. Domini* ; R. G., XLVI, 1161-1165.

4. S. GREGOR. NAZIANZ., *Orat. XLV*, n. 22 ; P. G., XXXVI, 653.

5. S. JOAN. DAMASC., III *De Fid. Orthod.*, P. G., XCIV, 1096.

tem innocentis Christi machinatus sit, amisit eo ipso potestatem in homines, qui eapropter morte Christi liberantur a dæmonis servitute et tyrannide.

Hæc est sententia quam diversimode proponunt insignes utriusque Ecclesiæ, Græcæ et Latinæ, Doctores, ut S. Chrysostomus, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Augustinus, Gregorius Magnus¹. Scilicet non propugnant illi pretium fuisse diabolo solutum, nec obtinuisse diabolum justam in homines potestatem, sed vivide exprimere intendunt quomodo antiquus hostis, sua propria culpa, suaque injustitia, in Christum innocentem insurgendo, fuisse tortoris officio privatus. Quapropter S. Thomas illam explicationem ex Augustino sic exprimit : « Passio Christi nos a diabolo liberavit, in quantum in passione excessit modum potestatis sibi traditæ a Deo machinando in mortem Christi, qui non habebat meritum mortis, cum esset absque peccato². »

Quæ interpretatio per modum hypothesis dumtaxat inducitur : supposito nempe seu admissio diabolum fuisse constitutum proprie hominis tortorem, jam, machinando Christi mortem, justissime ab illo officio depellitur.

Verum nunquam fuit diabolus legitimus hominum dominus, et, licet Deus justissime permiserit hominem a dæmone castigari, nunquam tamen obtinuit diabolus jus in homines proprie dictum. Quocirca animadvertit apposite Doctor Angelicus : « *Quamvis injuste, QUANTUM IN IPSO ERAT, hominem sua fraude deceptum sub servitute teneret*³. »

Quum igitur nullam in nos obtinuerit potestatem veram, potuisset ille tyrannus ejici foras, tametsi non fuisset mortem Christi machinatus ; et idcirco nulla fuit respectu diaboli necessitas redemptionis, sed si pretium quoddam requirebatur, id non hosti sed Deo soli erat solvendum. Et hæc est ultimâ explicatio quam egregie tradit Angelicus, ibid. ad 3. : « Quia redemptio requirebatur ad hominis

1. S. CHRYSOST., in Rom., XIII, 5 ; P. G., LX, 514 ; S. CYRILL., In Joan., lib. VI ; P. G., LXXIII, 894 ; S. AUGUSTIN., IV De Trinit., c. XIII et XIII De Trinit., c. XII ; P. L., XLII 900, 1026 ; S. GREGOR. M., Moral., II, 22, 41 ; P. L., LXXV, 575, ss.

2. S. THOM., III. P., q. 49, a. 2.

3. Q. 48, a. 4, ad 2.

liberationem *per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolum*, non erat pretium solvendum diabolo, sed Deo ; et ideo Christus sanguinem suum, qui est pretium nostræ redemptionis, non dicitur obtulisse diabolo sed Deo. »

VI. Concludendum est igitur passionem Christi nos a servitute diaboli justissime liberasse. — Tum quia diabolus, etiamsi conciperetur legitimus hominum tortor, jam ob suam injustitiam, in Christum sæviendo, justissime ab hoc officio depelleretur ; tum, ut sic tandem ratio fundamentalis aperiatur, quia nunquam verus executor, sed solum usurpator fuit et tyrannus.

Aptissime igitur canit sacra liturgia : *Christus ab inferis victor ascendit.*

ARTICULUS QUARTUS

DE ULTIMO REDEMPTIONIS CONCEPTU, SCILICET DE RESTAURATIONE ET REDINTEGRATIONE HOMINIS IN STATUM PRISTINUM

AD ART. 4 ET 5 Q. XLIX S. THOMÆ

I. Principia S. Doctoris. — Recolit in art. 4 passionem Christi esse causam reconciliationis nostræ cum Deo dupliciter : uno modo, quatenus removet peccatum, quo inimici Dei constituimur ; alio modo quatenus est sacrificium Deo acceptissimum, cujus effectus est iram Dei placare et nos in ejus amicitiam restituere.

In art. autem 5 exponit per passionem Christi apertam fuisse nobis cœli januam, quia removet obstaculum prohibens homines ab ingressu, duplex scilicet impedimentum : unum quidem commune totius humanæ naturæ, quod est peccatum originale ; aliud autem proprium et speciale uniuscujusque personæ, quod est actuale peccatum. Ab utroque autem liberantur homines qui communicant Christi passioni per fidem et charitatem et fidei sacramenta. Quocirca passio Christi per hujusmodi media et nos restaurat in præsentī vita et nobis januam cœli aperit pro futura.

II. Præcipua S. Scripturæ testimonia. — Restaurationem nostram recolit Scriptura diversimode : « Ut nos redimeret ab omni iniquitate et *mundaret* sibi populum acceptabilem, *seclatorem bonorum operum*¹. » Imo passio Christi adeo perfecte nos reparat et restaurat, ut efficiamur *divinæ consortes naturæ*², simusque templum Dei et Spiritus sanctus habitet in cordibus nostris³ ; unde et Deus vivificabit

1. *Tit.*, II, 14.

2. II *PET.*, I, 4.

3. I *Cor.*, III, 16.

III. **Traditio patristica.** — Jam Patres Apostolici hanc redintegrationem mirifice efferunt : Sanguis Christi reddit mortalia corpora nostra propter inhabitantem Spiritum ejus in nobis¹.

Reddi *vilam*, testatur S. Polycarpus²; hinc sumus renovati, concludit Epistola Barnabæ, *ex integro recreati*³.

At præsertim S. Irenæus illam restaurationem vivide describit sub nomine *recapitulationis* : Christus scilicet recapitulando in se humanitatem, vivificavit homines, nosque ad Deum per Incarnationem evexit ; effectusque est quod sumus ut nos efficeret quod ipse est⁴.

IV. **Ratio theologica.** — Fuit sæpius jam exposita et vindicata.

Nobis Christus meruit de condigno et reddidit quidquid in Adamo fuit amissum et quidquid ad hominem perfecte restaurandum conducit : 1° gratiam sanctificantem, quæ est principium nostræ regenerationis ; 2° gloriam, quæ est gratiæ terminus et corona ; 3° gratias actuales, sive auxilia tum communia tum specialia, quibus in finem dirigimur, nam qui meruit finem simul et media in finem nobis obtinuit ; 4° omnia cætera dona gratuita, quibus fuimus spoliati, nempe immunitatem a concupiscentia et ab ignorantia, impassibilitatem et immortalitatem : merendo quippe gloriam hæc pariter meruit, juxta illud : « Cum Christus apparuerit vita vestra, *tunc* et vos apparebitis cum ipso in gloria⁵. »

V. **Conspectus totius quæstionis.** — Constat ergo conceptum Redemptionis adæquatum in his quatuor quæ hic expendit Angelicus plene resolvi : *satisfactionem*, *sacrificium*, *liberationem* a servitute peccati et diaboli ; *restauracionem* et redintegrationem in bona supernaturalia.

Duo priores conceptus exhibent quasi rei essentiam; duo autem posteriores potius exprimunt effectus. Unde

1. Rom., VIII, 11.

2. S. POLYCARP., *Philipp.*, I, 2, VIII, 1.

3. BARN., *Epist.*, XVI, 8, 9.

4. S. IREN., III ; *Cont. Hæres.*, Præf., III, c. XVIII, 5, 6 ; V, præf. et. c. II ; *P. G.*, VII, 935-938, 1120-1128.

5. *Colos.*, III, 4.

perfecta erit redemptio, cum effectus illos plene consequemur; quod quidem erit in gloria, cum Deus erit omnia in omnibus¹.

VI. Insignia S. Ephraëm testimonia, quibus tota Redemptionis œconomia resumitur. — Præstat quæstionem absolvere testimoniis illius insignis Orientalium scriptoris, qui est jam constitutus universalis Ecclesiæ Doctor.

Recolit imprimis medicos non potuisse homines sanare, sed Illum solum qui genus humanum creavit et *rursus erexit illud post peccatum*². Redemit autem Christus, offerendo pro nobis sanguinem in sacrificium: « *Ipse sanguine suo hominem redemit*³.... *Sanguine Dei redemptus es et passione Christi salvatus; mortem tulit propter te ut peccatis moriaris; pertulit se in facie conspui ut ab opprobriis non refugeres, acetum et fel bibit, ut ab iræ felle immunis fieres. Vulnera in corpore suscepit ut pati non reformidares*⁴. » — Hic traditur catholica doctrina de *salisfactione vicaria*: Christus nempe se nobis substituit, *pro nobis*, seu loco omnium nostrum, patitur, ut nos *immunes* efficiamur; simulque exemplum præbet.

In cruce porro pro nobis obtulit sacrificium et sese in hostiam dedit ut fieret agnus occisus: « *Qui se eis tradiderat ut per necem ejus vitam haberent, sicut agnus in Ægypto in typum Domini sui vivos eos servaverat, occisus fuit et in sui amore salvavit occisores suos... Crucifixærunť illum, et ille sua sponte se tradidit*⁵. » Imo fuit Christus simul *victimam et sacerdos*. « *Nullus agnus agno cœlesti major. Quum sacerdotes terrestres essent et agnus cœlestis, ipse sibi fuit victima et sacerdos, digni quippe non erant sacerdotes polluti offerre agnum immaculatum, victimam pacificam, quæ cœlo et terræ pacem afferebat, SANGUINE SUO omnia pacificante*⁶. » — Ibidem, v. 7 et 8, addit sacrificium crucis renovari et applicari « *in sacramentum sacrificii corporis sui*. » Morte autem sua Christus mortem vicit,

1. *I Cor.*, xv, 28.

2. *Carm. Nisib.*, edit. BICKELL, p. 140-141.

3. *Hymn. in fest. Epiph.*, v. 19, edit. LAMY, t. I, p. 20.

4. *Serm. de admonit. et pœnit.*, edit. LAMY, I, p. 282-283.

5. *Hymn. Azym.*, edit. LAMY, 572.

6. Ibid., p. 577-578.

inferos diripuit, gazas eorum et thesauros dissipavit¹; simulque imperium diaboli destruxit, præsertim idololatriam, et mundo salutem attulit : « Tibi gloria, qui *cruce tua* abstulisti idololatriam, in quam incircumcisi et circumcisi corruerant. Tibi laus, pharmacum vitæ, qui omnes baptizatos ad omnium vivificatorem et Dominum convertisti². »

Demum ex morte Christi resultat hominum vita : « *Agnus salvavit Isaac et Dominus creaturas*³. » Indicatur fructus passionis, qui est salus omnium ; at iterum innuitur doctrina de *substitutione*, seu *satisfactione vicaria*, nam Christus loco peccatorum immolatur, sicut fuit agnus loco Isaac occisus.

Per mortem Christi mundus rēdit in domum vitæ et in regionem vitæ : « Quia autem per lignum delapsus fuerat humanum genus in inferiora loca, super lignum transiit in domum vitæ. Tibi gloria ! qui CRUCEM TUAM PONTEM EXTRUXISTI SUPER MORTEM, ut per eam transeant animæ e regione mortis in regionem vitæ⁴. »

Redemptionis tamen fructus, ut nobis applicentur, nostram requirunt cooperationem : « Arbor fructibus non exornata nihili fit, quia nihil in ea reperitur. Etiamsi rami ejus bene dispositi sunt, tamen, si fructus non habet, despicitur. Sic et homo, etiamsi verus sit, *totus deficit, si non habeat opera*⁵. » Quia autem sumus cruce redempti, monet S. Ephræm signum crucis esse ante omnes actus faciendum : « *Signo autem crucis obsigna, fili mi, omnes tuos actus*⁶. »

Ac tandem redemptione fiet ut anima nostra in cœlo recipiatur et tamquam unio in coronam Christi inseratur⁷.

Utinam simus in Christi coronam inserti et in ejus gaudium intremus, sine fine regnaturi.

1. Sermo *De Domino Nostro*, edit. LAMY, p. 154, 156.

2. Ibid., p. 164.

3. *Hymn. de B. Mariâ*, edit. cit., t. II, p. 538.

4. Serm. *De Domino Nostro*, edit. cit., t. I, p. 158.

5. *Hymn. VII de Julio Saba*, v. 6 et 7, edit. cit., III, 868.

6. Edit. cit., p. 304.

7. Edit. Roman., III, 239 f.

TRACTATUS DE B. VIRGINE DEIPARA

Incarnatio, attento præsenti Dei decreto, absque maternitate divina non concipitur, ut ex dicendis plenius constabit. Quocirca tractatum de Verbo Incarnato et Redemptore logice subsequitur et complet tractatus de Maria Deigenitrice. Sicut autem in Christologia id quod totum tractatum regit, est unio hypostatica, ex qua derivantur dotes gratiæ et gloriæ, ac diversa munia quæ Christo competunt, ita in Mariologia id quod primatum tenet est maternitas divina, quæ radix et origo et causa est omnium gratiarum in B. Virgine ejusque officiorum erga homines ac demum officiorum nostrorum erga ipsam.

Quapropter tractatus præsens in his præcipuis contrahitur :

- I. De Maternitate divina.
- II. De sanctitate et gratiis B. M. Virginis Deiparæ.
- III. De officiis B. M. Virginis Deiparæ erga homines.
- IV. De cultu qui B. M. Virgini Deiparæ debetur.

QUÆSTIO PRIMA

De Maternitate divina

Quemadmodum in priori tractatu inquiritur imprimis de convenientia Incarnationis, ita in præsentī incipiendum est a convenientia Maternitatis divinæ, scilicet utrum conveniat Verbo incarnato habere matrem seu nasci ex muliere, ac deinceps de existentia maternitatis divinæ, utrum nempe B. Virgo sit revera mater Dei, et utrum conveniat Matrem Dei esse Virginem; quibus expositis innotescit dignitas Maternitatis divinæ.

ARTICULUS PRIMUS

DE CONVENIENTIA MATERNITATIS DIVINÆ

I. **Quædam principia recolenda.** — Fuerunt jam hæc præcipua stabilita : 1° In hypothesi qua voluerit Deus condignam pro peccato mortali satisfactionem exigere, omnino necesse fuit ut persona divina naturam creatam intellectu et voluntate præditam assumeret ; 2° absolute loquendo, Verbum potuisset assumere naturam angelicam ad satisfaciendum ; 3° at, si de possibilitate metaphysica ad ordinem realem fiat gressus, necessaria est assumptio naturæ humanæ ad hominis reparationem; 4° imo debuit Verbum assumere naturam ex Adamo descendentem, quo plenior salvaretur justitia et perfectior existeret victoria¹.

Jam vero naturam humanam ex stirpe Adæ potuisset absolute loquendo, per miraculum ex carne alicujus educere ex Adami posteris, sicut Eva fuit ex costa viri educta ; sed modus divinæ Providentiæ consentaneus est ut naturam humanam assumat nascendo ex muliere quæ ipsa sit

1. Supra, p. 17 et ss.

de semine Adæ et ex tribu David. Quapropter, sicut dicit Apostolus Filium Dei factum esse *ex semine David secundum carnem*¹, ita pariter testatur esse *factum ex muliere*².

Hinc etiam asseritur veritas naturæ humanæ in Christo, quæ quidem, utpote sumpta ex muliere, ejusdem est conditionis cum nostra : « Quia conceptus ex utero virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne. Alioquin nec vere Filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine³. »

Suggerit Augustinus aliam rationem : debuit Christus naturam virilem assumere, sed ex muliere, ut hoc pacto uterque sexus liberetur et nobilitetur : « Hominis autem liberatio in utroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum debuit suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat ut feminei sexus liberatio hinc appareret, quod ille de femina natus est⁴. »

Demum, « per hoc quod Filius Dei voluit humanam naturam ex mulieris utero suscipere, efficacissime *providit operi regenerationis humanæ*. Qui enim per Verbum incarnatum Patrem habemus, in cœlis, per ipsum etiam ex muliere natum, Matrem habemus in terris, ita quod per hanc ex illo omnia bona percipere mereamur⁵. »

II. Quapropter simul et eodem actu prædestinavit Deus Incarnationem et Maternitatem divinam. — Prædestinatio est æterna Dei præordinatio de his quæ in tempore per ejus gratiam facienda sunt. Porro in tempore gratuita Dei bonitate facta est Incarnatio per Maternitatem divinam. Ergo ab æterno fuit hoc prædestinatum, et idcirco eodem decreto quo voluit Deus Christum voluit et Mariam. Quod quidem aptissime exprimit sacra Liturgia : « Omnipotens et misericors Deus, qui ab æterno Unigenitum tibi coæqualem atque consubstantialem Filium secundum carnem *prædestinasti* in Spiritu sanctificationis D. N. J. C.,

1. Rom., 1, 3.

2. Gal., IV, 4.

3. Venerabilis BEDA, Lib. IV, in Luc., P. L., XCII, 480.

4. S. AUGUSTIN., lib. 83, *Quæst.* q. 11 ; P. L., XL, 14.

5. P. LÉPICIER, O. S. M., *Tract. de Beatissima Virgine Maria Matre Dei*, edit. 4, p. 14.

et sanctissimam Virginem Mariam tibi acceptissimam *in matrem eidem a sæculo præelegisti*¹. » Unde, simul, dum prædestinabat Christum, gratuita præelectione prædestinabat ei Mariam in matrem. Quum autem prædestinatio supponat *electionem* et electio *dilectionem*, fuit ab æterno B. Virgo *electa* et *dilecta*²; et, quia maternitas divina est radix aliorum donorum, fuit Maria *prius* ad maternitatem illam prædestinata, et consequenter ad tantum gloriæ gradum, cui consequendo tot et tantas aptavit gratias tamquam media. « Et quidem decebat omnino, ait Pius IX, ut perfectissimæ sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret³. »

III. Quia autem utriusque prædestinatio fuit eodem decreto intenta, ea quæ in Scripturis de Christo dicuntur, possunt ejus Matri accommodari. — Rem ita exprimit Pius IX : « Ipsissima verba, quibus divinæ Scripturæ de increata sapientia loquuntur, ejusque sempiternas origines repræsentant, consuevit (Ecclesia), tum in ecclesiasticis officiis, tum in sacrosancta liturgia adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quæ uno eodemque decreto cum divinæ Sapientiæ Incarnatione fuerunt præstituta⁴. » Quod etiam confirmat Pius X : « In Scripturis Sanctis, quotiescumque de futura in nobis gratia prophetatur, *tolies fere* Servator hominum cum sanctissima ejus Matre conjungitur⁵. »

IV. Prædestinatio illa a prævisione Adæ peccati dependet, ita quidem, ut, peccato originali non existente, nec fuisset Mater Dei. — Est corollarium præcedentium. Maternitas divina non est intenta nisi propter Incarnationem, Incarnatio non est nisi propter reparationem hominis lapsi. Ergo, non existente hominum lapsu, nec esset Maternitas divina. Quocirca Pius IX electionem Mariæ subordinat prævisioni lapsus : « Cum ab omni æternitate præviderit

1. Missale ord. Fr. Prædic. Miss. Votiv. SS. Rosarii.

2. Cf. vol. I, p. 295.

3. Bull. Ineffabilis Deus, 8 dec. 1854.

4. Ibid.

5. Pius X, Encycl. Ad diem illum, 2 febr. 1904.

luctuosissimam totius humani generis ruinam ex Adami transgressione derivandam, atque in mysterio a sæculis abscondito primum suæ bonitatis opus decreverit per Verbi Incarnationem sacramento occultiore complere, ut contra *misericors* suum propositum homo diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam non periret, et quod in primo Adamo casurum erat, in secundo felicius erigeretur... ab initio et ante sæcula Filio suo Matrem, ex qua caro factus in beata temporum plenitudine nasceretur elegit¹. »

V. Hinc colligitur B. Virginem Deiparam esse vi suæ prædestinationis Matrem misericordiæ. — Prædestinatur quippe in matrem Redemptoris et propter Redemptionem. Jam vero Redemptio est maxima misericordia quæ possit hominibus in præsentī ruina exhiberi. Ergo propter misericordiam prædestinatur, ac subinde totum ejus officium est munus misericordiæ erga homines, et, quia Deus omnia disponit propter officium, debuit in B. Virgine mentem, cor et facultates aptare, ut ipsa esset, quemadmodum canit Ecclesia, *Mater misericordiæ*².

VI. Prædestinatio ad maternitatem divinam est omnino gratuita nec ullatenus potuit B. Virgo mereri de condigno ut esset mater Dei. — Quæstionem solvimus superius, ubi ostendimus B. Virginem non potuisse mereri suam electionem ad maternitatem divinam, licet mereri potuerit de congruo ut, si Deus Incarnationem libere intenderet, per ipsam fieret³.

1. Bull. *Ineffabilis Deus*, in initio.

2. Vox illa in operibus S. EPHRÆM reperitur : « O Virgo Dei genitrix, *mater misericordiæ, benigna et clemens.* » Edit. venet., MDCCCLV, t. I, p. 571.

3. Cf. supra, p. 85 et ss.

ARTICULUS SECUNDUS

DE EXISTENTIA MATERNITATIS DIVINÆ

AD Q. XXXV S. THOMÆ

I. **Varii errores.** — Maternitatem divinam multi hæretici directe vel indirecte inficiati sunt, negando vel veritatem humanæ naturæ in Christo, vel naturam proprie divinam, vel unitatem personæ.

Docetæ naturam vere humanam subtrahunt, ex quo ruit fundamentum Maternitatis divinæ : si enim B. Virgo nullam veram corporis materiam subministravit Christo, nullatenus Incarnationi cooperata est, nec ullum præstitit concursus quo dici possit mater Dei¹. Contra quos probat S. Ignatius Antiochenus Christum esse vere natum ex Virgine², et S. Thomas hic a. 4 B. Virginem esse *veram naturalem matrem Christi*.

Subordinatiani omnes qui negant Christum esse consubstantialem Patri, eo ipso Maternitatem divinam everunt.

Sed dogma illud præsertim impetunt qui duas in Christo adstruunt personas unione morali dumtaxat conjunctas. Sicut jam Diodorus Tarsensis distinguebat in Christo filium Dei et filium David³, ita Theodorus Mopsuestenus finxit Verbum habitare in Christo sicut in templo ; ex quo sequebatur Christum esse Dei filium non natura sed gratia, et B. Virginem nonnisi improprie Deiparam, θεοτόκον, dici posse⁴. Nestorius demum, adstruendo Christo duplex *prosôpon*, impugnât titulum Deiparæ, contenditque

1. Cf. Ven. BEDA, lib. IV, in *Luc.* ; P. L., xcii, 480.

2. S. IGNAT., *Ad Smyrn.*, I, I.

3. DIODOR., *Cont. Synousiastas* ; P. G., xxxiii, 1559-1561.

4. THEODOR. MOPSUEST., *De Incarnal.*, P. G., lxvi, 969-998.

B. Virginem nullatenus vocari posse θεοτόκον, sed solum γειστοτόκον, vel θεοδοχον, Dei receptaculum¹.

II. Conclusio : B. Virgo est vere ac proprie Deipara, Deigenitrix, θεοτόκος, seu Mater Dei. — De fide. Concilium Ephesinum, can 1. habet : « Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel et propterea Deigenitricem, θεοτόκον Sanctam Virginem : peperit enim secundum carnem carnem factum Dei Verbum, A. S.². »

Joannes II, 534 : « Gloriosam vero Sanctam semper Virginem Mariam proprie et veraciter Deigenitricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati ab omnibus catholicis confiteri recte esse docemus³. »

Concilium Constantinopolitanum II, 553 : « Si quis abusive et non vere Deigenitricem, θεοτόκον, dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam... A. S.⁴ »

Concilium Constantinopolitanum III, 680-681, confitetur « de Spiritu Sancto et Maria Virgine proprie et veraciter Deigenitrice, θεοτόκου, secundum humanitatem unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivise cognoscendum⁵. » Quam definitionem repetit Benedictus XIV in Professione fidei Orientalibus præscripta⁶.

III. Argumentum scripturisticum. — S. Thomas argumentum hoc modo proponit : « Licet non inveniatur expresse in Scriptura dictum quod B. Virgo sit mater Dei, invenitur tamen expresse in Scriptura quod Jesus Christus est verus Deus et quod B. Virgo est mater Jesu Christi : unde sequitur ex *necessitate* ex verbis Scripturæ quod sit

1. Cf. *Serm. Nestorii*, I, 6, 7 ; IV, 1, 3 ; V, 2, 3 ; XII, 32 ; apud MAR. MERCATOR. ; *P. L.*, XLVIII ; et *Le livre d'Héraclide de Damas*, trad. F. NAU, Paris, 1910, p. 91, 92, 131, 154, 163, 170-171, 260-262 ; P. MARTIN JUGIE, *Nestorius et la controverse nestorienne*, Paris, 1912, p. 118-125.

2. DENZINGER, 113.

3. Idem, 201.

4. Idem, 218.

5. Idem, 290.

6. Idem, 1463.

Mater Dei^{1.} » Vocari autem matrem Jesu in Scripturis est sat notum ; sufficiat quosdam textus recolere : « Cum esset desponsata *mater* ejus... Et invenerunt puerum cum Maria *matre* ejus^{2.} « Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et *Maria, Matre* Jesu^{3.} »

Imo, Scriptura vocem adhibet quæ idem innuit et asserit. Quæ enim pronuntiat Elisabeth ex afflatu Spiritus Sancti sunt inspirata et idcirco tamquam verba divina accipienda. Atqui Elisabeth *repleta Spiritu Sancto*, exclamavit : « Et unde hoc mihi ut veniat *mater DOMINI mei ad me*^{4.} » ? Vox autem *Domini*, in Scripturis et præsertim in Evangelio, *Deum* proprie audit et Deo reservatur. Ergo ex Scripturis liquido constat B. Virginem Mariam esse Matrem Dei.

IV. Traditio catholica. De usu vocis « θεοτόκος, Deipara ». — Patres *Apostolici* enuntiant Deum esse genitum a Maria : « Deus, ait S. Ignatius Martyr, *parturiebatur a Maria*^{5.} » Ex quo manifeste sequitur Mariam esse Deigenitricem. »

S. Hippolytus Martyr testatur Deum Verbum incarnatum fuisse in utero Virginis^{6.} Unde colligitur Virginem esse Matrem Dei Verbi. Similiter S. Irenæus docet ex Maria *natum* esse Emmanuelem, *Deum* nobiscum^{7.} Idem scribit Tertullianus : « Concepit igitur Virgo et *peperit* Emmanuelem, Nobiscum Deum^{8.} » At, si Virgo peperit Deum, est vere Mater Dei. Sæculo autem III, jam adhibetur vox θεοτόκος, in schola Alexandrina. Fuisse ab ipso Origine usurpatam tradit Socrates^{9.} ; at non amplius exstat primigenius Origenis textus.

1. III P., q. 35, a. 4, ad 1.

2. MATTH., I, 18 ; II, 11.

3. Act., I, 14.

4. LUC., I, 41-43.

5. S. IGNAT., *Ephes.*, VII, 18, 20.

6. S. HIPPOLYT., *Adv. Noët.*, XV-XVII ; P. G., X, 824, ss.

7. S. IREN., *Adv. Hæres.*, III, 16, 18, 21 ; P. G., VII, 925, 937, ss. 955.

8. TERTULL., *De carne Christi*, 17 ; P. L., II, 781.

9. SOCRAT., *Hist. Eccles.*, VII, xxxii ; P. G., LXXVII, 812 A B.

Quidquid sit de Origene et pluribus aliis scriptoribus ecclesiasticis, vox θεοτόκος usurpatur a S. Alexandro Alexandrino qui initio sæculi iv scribebat et obiit an. 328. Modus porro quo ipse loquitur, corpus sumptum ex *Dei para Maria*, ἐκ τῆς θεοτόκου Μαρίας¹, supponit vocem illam esse omnibus notam et idcirco sæculo superiori jam usurpatam.

Sæculo autem iv, communiter adhibetur, v. g. a S. Athanasio, Eusebio, Gregorio Nysseno, Cyrillo Hierosolymitano².

Demum sæculo v, S. Cyrillus Alexandrinus dogma contra Nestorium acerrime vindicavit, quod solemni oraculo definit concilium Ephesinum³.

V. Ratio theologica (a. 4). — Quum terminus generationis sit suppositum vel persona, illa mulier dici debet *Dei mater*, quæ præstat generationem, cujus terminus est divina persona; nam nomen *Deus* supponit pro qualibet hypostasi divina. Atqui B. Virgo præstat generationem, cujus terminus est persona divina, scilicet Verbum, cui natura humana hypostatice, conjungitur. Ergo B. Virgo dici debet Mater Dei.

Explicatur argumentum. Actiones et passionες sunt suppositorum, seu totorum, ac subinde concipi et nasci tribuitur hypostasi, licet secundum naturam, et pariter dicitur aliquis pater, non naturæ, sed personæ, secundum naturam. Sicut, in humanis, mater, tametsi non est causa animæ, dicitur absolute mater totius hominis, qui et corpus et animam habet, quia ipsa ponit actionem quæ ad suppositum humanum terminatur; ita, in Incarnatione

1. Apud THEODORIT., *Hist. Eccles.*, I, iv, 54; P. G., xviii., 568 C.

2. S. ATHAN., *Orat. III Cont. Arian.*, P. G., xxvi, 349 C.; 385 A., 393 B., et de *Incarn.*, viii, P. G., xxvi, 996 A.; EUSEB., *Cont. Marcell.*, II, P. G., xxiv, 777 B.; S. GREGOR. NYSSEN., *In Christ. resurrect.*, II, P. G., xlvi, 648 B.; S. CYRILL. HIEROS., *Catech.* x, 19, P. G., xxxiii, 685 A.

3. Consuli possunt: PETAV., lib. V; NEUBERT, *Marie dans l'Eglise anténicéenne*, Paris, 1909; TIXERONT, *Hist. des Dogmes*, t. II; et præsertim A. D'ALÈS, *Diction. Apol.*, fasc. xiii, 155, ss., 187, ss.

B. Virgo Maria dici debet proprie mater Dei, eo quod ponat actionem generativam quæ terminatur ad ipsum totum, videlicet suppositum divinum.

In primo enim conceptionis momento natura humana est jam assumpta a persona divina, ita ut nequeat intelligi conceptio unioni prævia. Quapropter conceptio terminatur ad personam et ipsi tribuitur, atque idcirco id quod concipitur est suppositum; et, quia suppositum est Deus, ipse Deus concipitur et parturitur et nascitur.

In illa igitur actione generativa *fundatur* proprie Maternitas divina. Et hæc est ratio quam assignant concilia: dici debet Deigenitrix, Deipara, θεοτόκος, quia *peperit secundum carnem carnem factum Dei Verbum*¹.

VI. Inde colligitur quid sit Maternitas divina. — Secundum se est relatio, cujus duo extrema sunt Maria et Christus. Quum autem unum extremum, Christus, sit in ordine hypostatico, alterum quoque extremum, Maria, ad ordinem hypostaticum refertur.

Relatio quæ est ex parte Christi est *rationalis* tantum, sicut etiam relatio domini ex parte Dei est rationalis; sed relatio ex parte Virginis est *realis*, sicut relatio creaturæ ad Dominum est utique realis.

VII. Inde etiam sequitur in Christo non esse duas filiationes, licet sint duæ nativitates et Christus sit vere filius B. Virginis (q. xxxv, a. 5). — Duas esse in Christo filiationes docuerunt plures veteres, quos memorat hic S. Thomas, ac etiam Scotus²; Angelicus autem Doctor quæstionem sic solvit: « Si attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes secundum dualitatem nativitatum; si autem attendamus subjectum filiationis, quod non potest esse nisi suppositum æternum, non potest in Christo esse nisi filiatio æterna. »

Et hæc est acceptio propria, quæ retineri debet. Quum enim filiatio terminetur ad personam, ut sint proprie duæ filiationes, debent esse duo supposita realiter dis-

1. Conc. Ephes., can. 1; DENZINGER, 113.

2. Cf. SCOT., III. *Sent.*, dist. 8, q. unica.

tincta. In Christo porro est unum suppositum. Ergo una tantum filiatio.

Attamen, sicut Deus vere et proprie dicitur dominus ex relatione subjectionis realis quæ est in creatura, ita Christus *vere et proprie* dicitur et est filius B. Virginis Mariæ ex *reali relatione* maternitatis ad ipsum : scilicet, Christus est vere filius Dei et vere filius B. Virginis, sed, quia est unum dumtaxat suppositum, non suscipit duas filiationes.

VIII. An et quo sensu possit S. Joseph dici pater Christi.

Resp. dici patrem, non mere putativum aut mere nutritium, nec aliunde per carnis procreationem, sed vera quadam et nobiliori ratione.

Imprimis B. Virgo Deipara Joseph vocat Christi patrem. « Ecce *pater tuus* et ego, dolentes, quærebarus te¹. » Sacra liturgia canit : « *Voluitque Verbi te patrem dici.* »

Ratio autem theologica potest breviter sic proponi : Jure matrimoniali ad legitimum sponsum pertinet quidquid ex legitima uxore, citra adulterium, durante matrimonio, concipitur et nascitur ; sicut jure naturali ad dominum fundi pertinet quidquid ex fundo, citra furtum, oritur et producitur. Atqui Christus ex legitima uxore S. Joseph, B. Virgine Maria, durante matrimonio nascitur. Ergo S. Joseph dici potest, non tantum putative, sed vera quadam ratione, licet non per carnis procreationem, pater Christi². Illustratur argumentum exemplo quodam familiari, quo S. Franciscus Salesius egregie utitur³.

Quando ex ore columbæ decedit fructus in hortum, arbor quæ ex illo fructu in illoque horto nascitur, absque dubio, ad dominum horti pertinet. Jamvero B. Virgo est S. Joseph, utpote uxor legitima, hortus proprius, in quem decedit, ex ore Spiritus Sancti, fructus eximius, ex quo arbor illa oritur, universum orbem protegens et alens, scilicet Christus Jesus. Ergo Christus ad Joseph, horti frugiferi dominum, vero jure pertinet.

1. LUC., II, 48.

2. Cf. de hoc argumento P. LÉPICIER, O. I. M., *Tractatus de S. Joseph*, Paris, Lethielleux.

3. Cf. *Œuvres* S. FRANC. SALES, Paris, 1862, t. III, p. 1862.

In ceteris quidem connubiis humanis, maritus dici nequit proprie pater filiorum uxoris, quos ipse non genuit; nam isti vel ante matrimonium, vel durante matrimonio per adulterium, generantur. At Christus oritur, scilicet concipitur et nascitur, durante matrimonio, citra adulterium, in proprio Josephi fundo, nempe legitima uxore.

IX. Corollarium : de plenitudine gratiæ in S. Joseph.

Hinc eruitur S. Joseph, post B. Virginem, arctiori vinculo conjungi Christo, gratiarum fonti, quam cœteros sanctos, et idcirco *plenior* gratiarum copiam accipere, juxta illud principium S. Thomæ : « *Quanto enim aliquod receptivum est PROPINQUIUS causæ influenti, TANTO MAGIS participat de influenza ipsius*¹. »

1. S. THOM., III. P., q. 7, a. 1. et q. 27, a. 5.

ARTICULUS TERTIUS

DE PERPETUA DEIGENITRICIS VIRGINITATE

AD Q. XXVIII S. THOMÆ

I. **Triplex veritas catholica, scilicet B. Mariam fuisse virginem in concipiendo, seu ante partum, virginem in partu et virginem post partum.** — Virginitatem in concipiendo et parturiendo negarunt Cerinthiani in Ægypto et Ebionitæ, versus finem sæculi i, nec non Celsus, quem invicte confutavit Origenes; deinde Sociniani, quos expresse damnarunt Paulus IV, 1555, et Clemens VIII, 1603; recentiori autem ætate rationalistæ cum Strauss et Renan, nec non pseudo-Herzog, in *Revue d'Histoire et de Littérature religieuses*¹.

Alterum punctum inficiatus est Tertullianus, qui admissa virginitate a viro, excludit virginitatem a partu, eo motivo et fine, ut melius confutaret Docetas, qui veritatem carnis in Christo negabant². Impetivit etiam Jovinianus, damnatus Romæ an. 390, cui videtur aliquatenus consentire Pelagius.

Virginitatem vero post partum impugnavit præsertim Helvidius, arguendo ex Scripturis, ubi dicitur Joseph non cognovisse Mariam *donec peperisset Filium*, unde inferbat cognovisse postea; ex eo quod Christus dicitur *primogenitus* et habere *fratres*: quæ omnia confutavit S. Hieronymus³.

Contendebat etiam secta vetus Antidicomarianitarum B. Mariam post natum Jesum alios ex viro genuisse filios; quod pariter contendebant Jovinianus et Apollinaristæ.

1. An. 1907, p. 117, 320, 485.

2. Cf. TERTULL., *De carne Christi*, c. xxiii; P. L., II, 790.

3. S. HIERON., *De perpetua virginitate B. Mariæ adversus Helvidium*; P. L., xxiii, 183-206.

Quem errorem renovant recentiores quidam protestantes cum Farrar, contendendo procreationem filiorum esse virginitate præstantiorem¹.

II. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem in concipiendo.

— De fide, tum propter evidentia Scripturæ testimonia, tum propter symbola et perpetuam Ecclesiæ catholicæ professionem. Jam prophetia Isaiæ de Emmanuel « : Ecce Virgo concipiet et pariet filium² », hanc virginitatem in concipiendo et parturiendo importat, secus non esset *signum* ab ipso Domino datum, ut arguit S. Justinus contra Judæos³. Evangelia id manifeste prædicant. B. Mariæ interroganti : « Quomodo fiet istud, *quoniam virum non cognosco* ? » respondet angelus : « *Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi*⁴. » Ubi conceptio virginalis asseritur et ex miraculosa Spiritus Sancti operatione repetitur. Iterum angelus respondet Joseph : « *Quod in ea natum est de Spiritu Sancto est*⁵. » Unde concludit Evangelista : « *Ut putabatur, filius Joseph*⁶, » ut indicetur non fuisse ex Joseph sed divinitus conceptum.

Tota Traditio id confitetur. S. Ignatius Martyr constanter asserit Jesum Christum esse vere natum ex Maria Virgine⁷. Aristides testatur Christum ex Virgine sancta sine semine et sine corruptione carnem sumpsisse⁸. S. Justinus, ut vidimus, contra Judæos id ex Scriptura demonstrat; Tertullianus id inconcussum tenet⁹; S. Irenæus Cerinthum confutat¹⁰.

Superfluum est testimonia ætatis posterioris referre.

1. Cf. FARRAR, *The early days of Christianity*, c. XIX.

2. ISAI, VII, 14.

3. S. JUSTIN., *Dialog. cum Tryphone*, LXXXIV; P. G., VI, 673.

4. LUC., I, 26, ss.

5. MATTH., I, 18 ss.

6. LUC., III, 23.

7. S. IGNAT. *Ephes.*, VII, 2, *Trall.*, IX, 1. *Smyrn.*, I, 1.

8. Ita ex vita *Barlaam et Josaphat*, P. G., xcvi, 1121, et ex versione syriaca, apud J. R. HARRIS et J. A. ROBINSON, c. xv, Cambridge, 1891.

9. TERTULL., *De præscript.*, XIII, *De virg. veland.* I, *Advers. Prææan.* II.

10. S. IREN., III. *Hæres.*, XXI, XXVI; P. G., VII, 945, ss, 686.

Fides est adeo certa ut omnia symbola profiteantur Filium Dei ex Maria Virgine de Spiritu Sancto conceptum¹. Quapropter in concilio Lateranensi sub Martino I, an. 649, definitur : « Si quis secundum SS. Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei Genitricem Sanctam *semperque Virginem* immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter... *absque semine concepisse ex Spiritu Sancto*... condemnatus sit². »

Tandem Paulus IV, die 7 augusti 1555, damnat Soci-nianos, qui contendebant Christum non de Spiritu Sancto, sed, sicut ceteros homines, ex semine Joseph, esse concep-tum³.

Rationes congruentiæ quatuor affert S. Thomas (a. 1). 1° Convenit ut Filius naturalis Dei non habeat patrem in terris. 2° Verbum, quod absque corruptione cordis concipitur, debet, quando fit caro, absque corruptione matris concipi ; 3° Ut natura humana in Christo non subjaceret peccato originali, eo quod naturam non reciperet per viam seminalem ; 4° Ut nascendo de virgine secundum carnem significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.

III. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem in partu.

— Textus Scripturæ utrumque important, ut animad-vertit S. Ambrosius : « Hæc est virgo quæ in utero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim scriptum est : *Ecce Virgo in utero accipiet et pariet filium* : non enim concep-turam tantum modo virginem, sed et parituram virginem dixit⁴. » Patres ab initio hanc veritatem profitentur. S. Ignatius illam recolit, dum dicit diabolum latuisse virginitatem Mariæ et ejus partum et resurrectionem Domini, asseritque hæc tria esse miraculosa⁵. Quocirca partus fuit supernaturalis, sicut et conceptus.

Aristides, loc. superius citato, idem testatur, asserendo carnem susceptam fuisse sine semine et sine *corruptione*.

1. Cf. DENZINGER, 6, ss.

2. Idem, 256.

3. Idem, 993.

4. S. AMBROS., *Epist.* 42, ad Siricium Papam ; *P. L.*, xvi, 1124.

5. S. IGNAT., *Ephes.*, xv, 1.

Clemens Alexandrinus expresse tradit B. Mariam in partu, sicut ante partum, virginem permansisse¹. Nec dissentit proprie Origenes, licet quædam verba obscura videantur².

Sæculo iv, Ecclesia Syriaca concinit Ecclesiæ Græcæ et Latinæ; nam canit S. Ephræm Syrus : « Hæc Virgo facta est mater, servata virginitate et sigillis non solutis³. »

Jam audivimus ex Latinis Ambrosium; audiatur Augustinus : « *Concipiens virgo, pariens virgo, virgo gravida, virgo feta, virgo perpetua*⁴. »

Ex declarationibus Ecclesiæ sufficiat referre concilium Lateranense sub Martino I, an. 649 : « ...*incorruptibiliter genuisse, indissolubili permanente et post partum ejusdem virginitate*⁵. Et verba Pauli IV, contra Socinianos : « *Persiluisse semper in virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu et perpetuo post partum*⁶. »

Rationes congruentiæ tres a D. Thoma evolvuntur (a. 2) : 1° quia Verbum, quod absque corruptione concipitur et procedit, debet, si fit caro, de incorrupto virginis utero nasci ; 2° quia ille qui venit ad tollendam nostram corruptionem, non debet virginitatem matris nascendo corrumpere ; 3° fuit conveniens ne matris honorem nascendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos.

IV. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem perpetuo post partum. — Documenta ecclesiastica modo attulimus; juvat quædam testimonia Patrum recolere. Origenes absolute pronuntiat Mariam remansisse perpetuo virginem post partum, nec aliquid in contrarium dici permittit⁷. Eandem fidem testatur S. Gregorius Thaumaturgus⁸. Sæculo iv, titulus *semper virgô*, *ᾠειπάρθενος*, communiter adhibetur,

1. CLEM. ALEXANDR., *Strom.*, vii, xvi ; *P. G.*, ix, 529.

2. Cf. A. D'ALÈS, *Diction. Apol.*, fasc. xiii, 171.

3. S. EPHRÆM. *Hymn. de B. Maria*, Edit. Lamy, II, 608.

4. S. AUGUSTIN., *Serm. III, in Natali Domini*, n. 1 ; *P. L.*, xxxviii, 995.

5. DENZINGER, 256.

6. Idem, 993.

7. ORIGEN., *In Matth.*, t. X, xvii ; *P. G.*, xiii, 876 B., 877 A. et *Homil. VII in Luc.*, *P. G.*, xiii, 1818.

8. *Serm. in Nativ. Christi* ; *P. G.*, x, 391-392.

præsertim a S. Athanasio et a Didymo Cæco¹; postea in concilio Constantinopolitano II (553)².

Ex Latinis jam audivimus (n. III). S. Ambrosium et S. Augustinum; vindex fidei acerrimus contra Jovinianum et Helvidium, fuit S. Hieronymus, qui, anno 383, librum *de perpetua virginitate B. Mariæ adversus Helvidium* edidit. In Ecclesia Syriaca fidem testatur S. Ephræm Doctor: « Quemadmodum igitur SOLUS ex Virgine natus est Christus, ita etiam in partu virginem permanere decebat, matremque absque dolore fieri³. »

S. Thomas *detestandum* dicit errorem Helvidii et quatuor rationes congruentiæ assignat (a. 3): 1° Derogat hic error dignitati Christi. Sicut enim in divinis Christus est unigenitus Patris, ita decuit ut in terris esset unigenitus matris. 2° Hic error injuriam facit Spiritui Sancto, cujus sacrarium fuit uterus virginis. 3° Derogat dignitati et sanctitati matris, quæ videretur ingratisima, si tanto filio contenta non esset. 4° Derogat sanctitati Joseph, qui non potuit eam polluere quam revelante angelo de Spiritu Sancto Deum concepisse cognoverat.

V. De virginitate S. Joseph. — A tempore S. Hieronymi, prævaluit in Ecclesia sententia quæ et S. Joseph virginitatem tuetur. Sic alloquitur Helvidium Hieronymus: « Tu dicis Mariam virginem non permansisse: ego mihi plus vindico, *etiam ipsum Joseph virginem fuisse per Mariam*, ut ex virginali conjugio virgo filius nosceretur. Si enim in virum sanctum fornicatio non cadit, et aliam eum uxorem habuisse non scribitur, Mariæ autem, quam putatus est habuisse, custos potius fuit quam maritus; relinquitur *virginem eum mansisse cum Maria, qui pater Domini meruit appellari*⁴. » Quocirca *fratres Domini* oportet more hebraico intelligi *consobrinos* Christi⁵.

1. S. ATHANAS., *Orat. II Cont. Arianos*, LXX, P. G., XXVI, 296 B; DIDYM., *De Trinit.*, I, XXVII, P. G., XXXIX, 404 C.

2. Can. 2 et 6; DENZINGER 214, 218.

3. S. EPHRÆM SYRI, Edit. Rom., 1743, t. II, p. 267.

4. S. HIERON., op. cit., P. L., XXIII, 203 B.

5. Cf. A. DURAND, « *Frères du Seigneur* », in *Diction. Apolog.*,

VI. **B. Maria virginitatem Deo vovit** (a. 4). — Doctrina communis, quæ Evangelio nititur et traditioni Patrum.

Verba quippe Virginis : « *Virum non cognosco* » indicant propositum non cognoscendi virum. Traditionem autem resumit Augustinus : « *Virgo es, sancta es, votum vovisti*¹. » — « Quod profecto non diceret (*virum non cognosco*) nisi Deo virginem se ante vovisset². » S. Thomas arguit ex perfectione et sanctitate B. Mariæ, cui attribuenda sunt opera magis laudabilia, de majori bono, seu ex voto elicitâ. Vovit autem primum sub conditione, si Deo placeret ; postquam autem ei innotuit hoc esse Deo acceptum, absolute vovit, antequam ab angelo annuntiaretur. Legatur integra littera S. Doctoris.

II, 131-147. De tota quæstione consulatur A. D'ALÈS, *Diction. Apolog.*, XIII, 155-199, ss.

1. S. AUGUSTIN., *Serm.* CCXCI, in *Natali Joan. Baptist.* ; *P. L.* XXXVIII, 1319.

2. *De Virginit.*, c. IV ; *P. L.*, XL, 398.

ARTICULUS QUARTUS

DE DIGNITATE MATERNITATIS DIVINÆ

I. Maternitas divina infinitatem quamdam importat. — Intelligitur infinitas, non in esse physico, quæ nulli creaturæ communicari potest, sed in esse *moralī*, et ex *termino*, ad quem ordinatur. Quod paucis, sed efficacibus verbis explicat B. Albertus M. : « Filius infinitat matris bonitatem; omnis enim arbor ex fructu cognoscitur¹. » Concinit S. Bonaventura : « Majorem mundum potest facere Deus, majorem matrem quam matrem Dei facere non potest². »

Rem sic explicat S. Thomas : « Beata Virgo, ex hoc quod est mater Dei, habet quamdam infinitatem ex bono infinito quod est Deus, et ex hac parte nihil potest fieri melius, sicut non potest aliquid esse melius Deo³. »

II. Qua ratione maternitas divina sanctificet. — Versata fuit olim quæstio utrum maternitas divina sit forma sanctificans, nempe, utrum, sicut Christus sanctificatur jam formaliter per gratiam unionis hypostaticæ, antecedenter ad gratiam habitualement creatam, ita B. Virgo sancta constituatur formaliter per ipsam maternitatem divinam, independenter a gratia habituali, cujus ceterum plenissima fuit.

Affirmant plures, cum Ripalda et Christophoro de Vega⁴; negant vero communius theologi cum Salmanticensibus. Contensonus⁵ sapientissime quæstionem resolvit : Argumenta saltem evincunt maternitatem illam, si non imme-

1. B. ALBERT., *Mariale*, cap. CCXXX.

2. S. BONAVENT., *Specul.*, cap. VIII.

3. S. THOM., I. P., q. 25, a. 6, ad 4.

4. RIPALDA, *De ente supernaturali*, disp. LXXIX; VEGA, *Theologia Mariana*, palæstra, 26, n. 1602, ss.

5. CONTESEN, *Theol. Mentis et Cordis*, t. III, dissert. VI, cap. II, specul. 2.

diatē sanctificet et formaliter, radicaliter tamen et remote, ac si dicere fas est, *exigilive*, Mariam sanctificare.

Cui conclusioni videtur adhærendum. Maternitas divina dici nequit gratia sanctificans, sicut unio hypostatica, nec justificat formaliter, cum secundum se sit relatio; sed dici potest sanctificare *exigilive*, quatenus exposulat effectus gratiæ sanctificantis, ac subinde ipsam gratiam sanctificantem. Quod apparebit conferenti singulos effectus gratiæ sanctificantis cum ipsa maternitate divina.

III. De primo gratiæ sanctificantis effectu cum maternitate divina collato. — Primus ac essentialis effectus est physica naturæ divinæ participatio, ex quo sequitur filiatio supernaturalis¹. Porro maternitas divina tantam dicit habitudinem cum Deo, ut participationem naturæ divinæ postulet. Deipara enim consanguinitatem habet, sicut cæteræ matres, cum proprio Filio. Is autem est Filius Dei. Jam vero qui est uni consanguineus eo ipso cum istius consanguineis affinitatem habet. Hinc B. Virgo efficitur quasi affinis cum consanguineis Filii, scilicet cum Patre et Spiritu Sancto. Quapropter docet Angelicus conjunctionem secundum consanguinitatem ad humanitatem Christi *esse affinitatem ad Deum*². Quam sententiam commentando, Cajetanus hæc celeberrima verba scribit: « Nota, quod junctio secundum carnalem consanguinitatem ad humanitatem assumptam a Verbo Dei vocatur in littera *affinitas ad Deum*, ita quod consanguinei Christi, in quantum homo, sunt *affines Dei*, ea ratione qua Deus deitatis est nomen. Sed natura humana ab extra ad deitatis fines attingit, quasi uxor ab extra adveniēns in thalamo uteri virginalis, et ideo genitrix illius *affinis Deo* constituta dicitur. Non omnibus tamen hujusmodi affinibus hyperdulia debetur... sed soli Beatæ Virgini, *quæ sola ad fines deitatis propria operatione naturali attingit, cum Deum concepit*, peperit, genuit et lacte *proprio pavit*³. » Porro quæ tantam affinitatem cum Deo habet, etiam communitatem quandam naturæ cum Deo suscipere debet, nec intel-

1. Cf. *Tract. de Gratia*, p. 303. ss.

2. S. THOM., IIa IIæ, q. 103, a. 4.

3. CAJETAN., in loc. cit. Summ. Theol.

ligitur Mater Dei Deo extranea. Ergo Maternitas divina exigere videtur veram naturæ divinæ participationem, seu gratiam sanctificantem.

IV. De altero gratiæ sanctificantis effectu cum maternitate divina collato. — Eo ipso quod aliquis participationem suscipiat vitæ divinæ, fit Deo gratus et acceptus, et hinc oritur amicitia. Maternitas porro divina veram cum Deo amicitiam importat. Quum enim strictissimum vigeat a natura præceptum ut mater filium et filius matrem diligat, Deus Mariam et Maria Deum se mutuo diligant oportet, et, quia hic maternitas est supernaturalis, amicitiam in ordine supernaturali requirit, quæ sanctificationem præstat; nam Deus aliquem diligendo facit illum sibi gratum, pulchrum atque sanctum.

V. De habitatione SS. Trinitatis per gratiam et per maternitatem divinam. — Gratiæ terminus est habitatio totius Trinitatis in anima just¹. Jure quodam simili, tres personæ divinæ debent Mariam inhabitare propter speciales relationes, quas ob maternitatem divinam suscepit.

Cum Patre quidem relationem singularem habet, eo quod in tempore et secundum humanam naturam generet eundem Filium quem Pater ab æterno secundum naturam divinam genuit. Quapropter B. Virgo dicitur *comparen-lalis Patris*, prout loquitur Dionysius Carthusianus, sicut « *generatio temporalis Christi imago est generationis æternæ*². »

Cum Filio arctissima habitudine conjungitur, siquidem ad ipsum terminatur relatio maternitatis.

Cum Spiritu Sancto denique specialem habet relationem, quippe quæ ipsi cooperata est in Incarnatione et in conceptione Filii, quæ licet, sit tribus personis communis, utpote opus ad extra, Spiritui sancto tamen, utpote singulare opus amoris, appropriatur³.

1. Cf. *De Gratia*, p. 316, ss.

2. B. ALBERTUS M., *Mariale*, c. XXXVIII.

3. Cf. *De Trinit.*, vol. I, p. 434, ss., 455, ss.

VI. Maternitas divina peccatum excludit efficacius quam ipsa gratia sanctificans. — Gratia sanctificans peccatum excludit actu, sicut et repugnant status gratiæ et status peccati; Maternitas autem divina non solum actu excludit peccatum, sed et impeccabilitatem secum fert. Est quippe inamissibile privilegium, quod mutuum et perpetuum amorem requirit; nam, quamdiu remanet Maria Dei mater, jus habet ad Dei amorem. Atqui jus ad amorem Dei perpetuum est reapse impeccabilitas, sicut amissio charitatis divinæ est mortale peccatum. Ergo maternitas divina veram secum fert impeccabilitatem. Hinc effatum Richardi a S. Laurentio: « *Quod peccare non poluit ex quo Filium concepit*¹. »

VII. An et qua ratione maternitas divina sit gratia sanctificante præstantior. — Distinctione opus est. Considerari potest maternitas illa quasi materialiter, pro solo munere Deum concipiendi, gestandi, pascendi, nutriendi, et sub hoc respectu sanctitatem non dicit, ac subinde est gratia sanctificante inferior: quo sensu accipienda sunt Verba Christi: « *Quinimo beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud*². » Scilicet facere Dei voluntatem est utique præstantius quam materialiter gestare vel lactare Deum. At iterum attendi debet maternitas divina formaliter, prout ad generationem Dei-Hominis terminatur illasque mirabiles relationes consanguinitatis et affinitatis cum Deo includit, ut modo explicavimus, simulque gratiam sanctificantem postulat et exigit, jamque sub hoc respectu adæquato est sola gratia sanctificante sublimior, quadruplici quidem præstantia, ut est nunc exponendum.

VIII. De quadruplici præstantia maternitatis divinæ adæquate sumptæ super solam gratiam sanctificantem. — Prima præstantia est, quia ad ordinem superiorem pertinet. Triplex, ut sæpe monuimus, est ordo in præsentī œconomia constitutus, videlicet ordo naturæ, ordoque gratiæ ac ordo hypostaticus; et, sicut ordinem naturæ

1. Lib. II, *De Laud. Virg.*, prærogat. sept.

2. LUC., XI, 27-28.

in immensum excedit ordo gratiæ, ita et multo magis ordo hypostaticus ordinem solius gratiæ superat. Porro B. Virgo, cum relationem habeat ad Christum, qui est in ordine hypostatico, etiam ad eundem ordinem refertur.

Hinc concluditur B. Virginem choris omnibus angelorum supereminere : nam angeli semper infra ordinem hypostaticum remanent. Insuper, quia Deipara jus habet ad hæreditatem Filii et Filius est rex angelorum et totius universi, hinc B. Virgo fit angelorum regina et universi domina, juxta illud effatum S. Bernardini Senensis : « *Tot creaturæ serviunt B. Virgini quot serviunt Trinitati* : quæ omnia sunt divino imperio subjugata, eadem gloriosæ Virgini sunt subjecta¹. »

Altera præstantia : dum gratia est amissibilis, maternitas divina est sempiterna jusque inamissibile ad amorem Filii confert.

Tertia præstantia : Maternitas divina est fons et radix gratiæ sanctificantis et ceterorum donorum, quæ ad ipsam comparantur sicut dispositiones ad formam. Est ergo, concludit Suarez, hæc dignitas matris excellentior, sicut forma perfectior est proprietatibus et dispositionibus².

Quarta præstantia : Gratia sanctificans remanet semper finita, qua major semper concipi potest ; maternitas autem divina est quodam sensu infinita et nihil potest ea esse melius, sicut jam exposuimus³.

Superest ut de istis gratiis, quæ ab ipsa veluti quodam modo proprietates, sequuntur, instituatur sermo.

1. S. BERNARDIN. SENENS., Serm. LXI, art. 3.

2. SUAREZ, In III. P., disp. I, sect. 2, n. 4.

3. Cf. Opus nostr. : *Mère de Grâce*, I. P., c. IV.

QUÆSTIO SECUNDA

De sanctitate et gratiis B. M. Virginis Deiparæ

Duplex in sanctitate B. Virginis respectus est attendendus, quatenus scilicet excludit peccatum et quatenus gratiarum plenitudinem importat, sive ab initio, sive a conceptione Verbi, sive in fine vitæ. Quæ omnia successive inquiremus et expendemus.

ARTICULUS PRIMUS

DE IMMUNITATE A PECCATO ORIGINALI SEU DE IMMACULATO CONCEPTU

I. Definitio dogmatis a Pio IX, 8 dec. 1854. — « Ad honorem Sanctæ et Individuæ Trinitatis, ad decus et ornamentum Deiparæ, ad exaltationem fidei catholicæ et christianæ religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra, declaramus, pronuntiamus et definimus doctrinam, quæ tenet beatissimam Virginem Mariam *in primo instanti suæ conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem, esse a Deo revelatam* atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam¹. »

II. In hac definitione quinque sunt præcipue attendenda. — 1° Doctrinam illam *esse a Deo revelatam*, ac proinde contineri *saltem implicite* in Scriptura et Traditione. Quapropter eadem bulla *Ineffabilis Deus* illam vocat

1. Bull. *Ineffabilis Deus*, Collect. Lacens. VI, 842, ss. ; DENZINGER, 1641.

doctrinam DIVINITUS ACCEPTAM *et cœlestis revelationis* DEPOSITO *comprehensam... quam* DIVINA ELOQUIA, *veneranda* TRADITIO, *perpetuus* Ecclesiæ *sensus mirifice illustrant atque declarant.* 2º B. Virginem fuisse ab ipsa labe *originalis culpæ* præservatam immunem, non tamen ab ipso *debito* contrahendi originale peccatum, ut mox explicabitur. 3º *In primo suæ conceptionis instanti*, scilicet in ipso instanti quo fuit anima creata et corpori unita, ita quidem ut nequeat assignari instans quo fuerit anima peccato inquinata vel gratia carens. Quocirca excluditur opinio veterum dicentium animam in primo instanti unionis cum corpore originalem maculam contraxisse ac deinde fuisse mundatam.

Definitio intactam prorsus relinquit quæstionem de tempore quo anima corpori infundatur, an scilicet ipso fecundationis momento, an postea quum corpus fuerit magis evolutum. Quidquid sit de controversia illa, certum est animam B. Virginis eo ipso instanti fuisse sanctificatam quo fuit corpori infusa. 4º Hujusmodi præservatio nem esse singulare beneficium, seu *miraculum spirituale*, quod omnipotentiam divinam requirat, et idcirco in pontificio documento dicitur : *singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio.* 5º *Intuitu meritorum Christi*, ut indicetur B. Virginem indiguisset redemptione et fuisse a Christo redemptam. Hæc verba desumuntur ex bulla Alexandri VII : *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, d. 8 dec. 1661, ubi dicitur : « *Speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Jesu Christi ejus filii, humani generis* REDEMPTORIS¹. » Quam doctrinam pariter asserit sacra liturgia, oratione propria festi Immac. Concept., quæ jam a Sixto IV fuerat approbata : « *Ex morte ejusdem Filii tui prævisa eam ab omni labe præservasti.* » Quum ergo indiguerit B. Virgo meritis Christi *Salvatoris* sui *Redemptoris*, vel *morte* ipsius, fuit vero ac proprio sensu redempta, non quidem redemptione *restaurativa*, quia de facto non fuit B. Virgo mortua ; sed redemptione *præservativa*, quatenus habuerit Maria verum debitum contrahendi peccatum originale. Christus quidem fuit ab originali

1. Bullar. Roman., edit. Taurin., xvi, 739 b.

peccato immunis¹ et ratione unionis hypostaticæ, quia repugnat peccatum ubi repugnat suppositum fieri Deo inimicum; et ratione conceptionis virginalis, quia non descendebat ab Adamo per viam generationis, seu, prout dicit S. Augustinus, fuit in Adamo non secundum *seminalem rationem*, sed solum secundum *corpulentam substantiam*². B. Virgo porro neutram habuit exemptionis causam, sed ab Adamo per seminalem rationem descendit, et idcirco habuit debitum. Tenendum est igitur ipsam fuisse præservatam non intuitu priorum meritorum quæ debebat in futurum acquirere, sed intuitu meritorum Christi *Redemptoris*, ita ut sit ipsa a proprio Filio Redempta, et adstruatur illa redemptionis universalitas, quæ est dogma in œconomia christiana inconcussum³.

III. De distinctione quam nonnulli ponunt inter debitum remotum et debitum proximum. — Habere debitum mere *remotum* in hoc consisteret quod Deus voluisset eximere et excipere B. Virginem ab illo decreto quo statuit ut, Adamo peccante, omnes ejus posterii justitia originali privarentur. Quocirca, in hac hypothesi, Adamus gratiam pro omnibus suis posteris amisisset, non tamen pro B. Virgine, quæ a decreto communi, ex specialissimo privilegio, exciperetur. Habere autem debitum proximum in hoc consisteret quod B. Virgo fuerit in illo decreto communi ita comprehensa, ut illius *applicationem* præcaverit Deus, gratiam largiendo in ipso instanti infusionis animæ in corpore.

IV. Licet illa distinctio possit aliquo sensu recto intelligi, melius est ab ipsa abstinere. — Primus dicendi modus est utique pius et fidem tueri conatur, dum ponit exemptionem illam fuisse intuitu meritorum Christi. At illa sen-

1. Cf. supra, p. 280 et ss.

2. S. AUGUSTIN., *De Genesi ad litter.*, lib. X, c. xix et xx; P. L., xxxv, 423.

3. Consuli possunt recentiores theologi, et inter cæteros, card. BILLOT, *De Verbo Incarnato*; L. JANSSENS, t. V, p. 30, ss.; P. LÉPICIER, *Tractatus de B. V. M. Matre Dei*, p. 135, ss.

tentia non videtur in revelatione fundata, cum nihil in revelationis fontibus innuat exceptionem hujusmodi a decreto communi; ceterum, si Adamus non perdidit gratiam pro B. Virgine nec ipsa fuit in communi decreto comprehensa, non intelligitur quomodo indigeat meritis Christi *Salvatoris*, et dicatur intuitu illorum meritorum redempta.

Alter dicendi modus sustineri potest, dum modo concedatur debitum non esse ita proximum ut fuerit *simul* cum infusione animæ in corpore, quia præservatio intelligitur *prior*. Quapropter, quum ex hac distinctione induci possit confusio¹, melius est illam eliminare.

Hæc est ergo nostra sententia : debitum dici nequit simpliciter remotum, eo quod B. Virgo fuerit redempta intuitu meritorum Christi, seu ex morte ejusdem prævisa; nec simpliciter proximum, eo videlicet sensu ut fuerit in eodem instanti logico cum infusione animæ; sed modo quasi medio, ita ut præservatio a peccato *logice præcesserit* infusionem animæ in corpore. Quo pacto B. Virgo, etsi redempta, nunquam fuit mortua, sed, beneficio illo præventivo, remansit immunis, seu, prout fert bulla *Ineffabilis Deus*, simul *præservata* et *immunis* : *ab omni originalis culpæ labe* PRÆSERVATAM IMMUNEM.

V. Probatio dogmatis ex Scripturis. — 1° Ex Proto-evangelio. — Pius IX, in bulla *Ineffabilis Deus* invocat *divina eloquia*, et imprimis textum *Geneseos*, vi cujus « Sanctissima Virgo, arctissimo ac indissolubili vinculo cum Eo (Christo) conjuncta, una cum Illo et per Illum, sempiternas contra venenosum serpentem inimicitias exercens, *ac de ipso plenissime triumphans, illius caput immaculato pede contrivit.* »

Vocatur *Prolo-evangelium textus Gen. III, 15*, quia hic habetur prima Messiæ promissio seu annunciatio : « Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius : ipsa (hebr. ipsum) conteret caput tuum. »

Patres generatim² per mulierem intelligunt B. Virgi-

1. Cf. P. LÉPICIER, op. cit., p. 146.

2. Sufficiat inter alios citare : S. IREN; *Cont. Hæres.*, lib. III,

nem Mariam et per semen mulieris Christum. Quæ interpretatio nititur verbis Pauli : « Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus. Non dicit : Et seminibus quasi in multis, sed quasi in uno : et semini tuo, *qui est Christus*¹. » Itaque, si semen Abrahæ accipi debet Christus, pari jure semen mulieris de Christo debet intelligi, et mulier ipsa debet esse Christi mater. Quapropter animadvertit S. Epiphanius verba illa non perfecte salvari nisi « in sanctissima, eximia ac singulari stirpe, quæ ab sola Virgine Maria, sine ulla viri consuetudine propagata est². »

Recentiores tamen exegetæ jam reponunt hic per mulierem intelligi, sensu litterali, Evam et per semen mulieris generationem justorum, sicut per semen serpentis intelligitur semen nequam, seu generatio peccatorum. Ad nos in præsentī non spectat quæstionem exegeticam solvere, sed sufficit id retinere in quo omnes conveniunt, videlicet sensu saltem *typico* mulierem intelligi Mariam et semen mulieris Christum³. Ex quo duplex eruitur argumentum.

Arg. I^{um}. Ex præfato vaticinio, B. Virgo debet plenam perfectamque inimicitiam diabolo inferre, vel, ut dicit bul a *Ineffabilis*, *sempiternas* contra venenosum serpentem *inimicitias exercere*. Atqui non fuisset inimicitia perfecta, plena et sempiterna, si B. Virgo, vel per brevissimum momentum, originali peccato inquinata, fuisset sub diaboli captivitate constituta et ad illius regnum aliquatenus pertinuisset. Ergo oportuit omnino ut B. Maria nunquam esset per peccatum originale sub regno diaboli constituta.

Arg. II^{um}. Antithesis in eodem vaticinio enunciata importat ut semen mulieris, seu Christus, et indirecte ipsa mulier, nempe B. Virgo, plenissimum triumphum de serpente, scilicet diabolo, reportet, illius caput conte-

c. 22, 23, et lib. IV c. 40 ; P. G., VII, 964, 1114 ; ORIGEN., homil. XIX in Jerem., n. 7 ; P. G., XIII, 316 ; S. BASIL., *Quod Deus non est auctor malorum*, P. G., XXXI, 347 ; S. AMBROS., *De Paradiso*, c. xv, P. L., XIV, 312.

1. Gal., III, 16.

2. S. EPIPHAN., *Hæres.* 78, n. 19 ; P. G., XLII, 330.

3. Legi possunt PASSAGLIA, *De immaculato Deiparæ conceptu* ; PATRIZI, *De Immaculata Maria Virgine a Deo prædicta* ; PALMIERI, thes. LXXXVIII ; JANSSENS et LÉPICIER, op. cit.

rendo. Atqui non salvaretur antithesis nec plena foret victoria, si B. Virgo fuisset, vel ad brevissimum tempus, sub diaboli imperio per originale peccatum constituta. Ergo debuit præservari, et idcirco bulla *Ineffabilis* concludit : « *De ipso (serpente) plenissime triumphans, illius caput immaculato pede contrivit.* »

VI. 2° **Ex verbis salutationis angelicæ**¹. — « Ave, gratia plena ». Vox græca *κεχαριτωμένη*, gratissima effecta, seu dilectissima Deo, eundem reddit sensum ; nam, cum anima Deo grata fiat per gratiam sanctificantem, illa creatura quæ est Deo gratissima, est etiam gratia plenissima. Ex hoc textu plane colligitur B. Virginem fuisse Deo summe gratam veroque sensu gratia plenam. At non diceretur vero ac perfecto sensu gratia repleta, si fuisset aliquando, per originale peccatum, Deo inimica et filia iræ, sicut cæteri homines. Ergo concludendum est B. Virginem, Deo gratissimam, nunquam fuisse originali labe infectam.

VII. **Difficultates ex Scripturis.** — *Objicitur* omnes textus qui afferuntur ad probandum dogma originalis peccati, v. g., *Ps. l, Job., xiv, 4*, et præsertim *Rom. v, 12*, esse universalissimos et idcirco etiam B. Virgini applicandos.

Resp. : 1° His textibus enunciari *legem universalem*, a qua nullum eximere debemus, *nisi aliunde probetur exceptio* ; jam vero exceptionem pro B. Virgine et *divina eloquia* et veneranda traditio testantur.

2° Sufficiënter salvari illos textus, si dicatur B. Virginem habuisse *debitum* ; unde *debebat* mori in Adamo, nisi præservata fuisset immunis.

3° Quod intendit Paulus in cap. v *ad Romanos* esse uni-

1. Bulla *Ineffabilis* recolit : « Ipsissima verba, quibus divinæ Scripturæ de increata sapientia loquuntur ejusque sempiternas origines repræsentant, consuevit Ecclesia tum in ecclesiasticis officiis, tum in sacrosancta liturgia, adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quæ uno eodemque decreto cum divinæ sapientiæ Incarnatione fuerunt præstituta. » Legatur ipsum documentum.

versalitatem redemptionis a Christo peractæ. B. autem Virgo, nedum extra illam redemptionem ponatur, imo est *prima* redempta, seu spec alissimo título redempta, privilegio quodam quod est insigne miraculum in ordine supernaturali.

VIII. Veneranda Traditio. 1° Testimonia quæ dogma illud æquivalenter asserunt. — In prima periodo, seu in primæva Ecclesia, dogma illud credebatur *implicite*, tanquam veritas quæ existentia distincta et autonoma nondum gaudet, sed in communi Traditionis deposito asservatur. Patres diversis modis illam *æquivalenter* testantur.

1° Quandoque recolunt B. Virginem fuisse impeccabilem et incorruptibilem, sicut arcam ex lignis putredini non obnoxiiis confectam. Ita S. Hippolytus Martyr sæculo III¹. Quæ incorruptibilitas et imputrescibilitas immunitatem ab omni peccato, sive actuali, sive originali implicite important².

2° Quandoque antithesim instituunt inter Evam et Mariam, ita quidem ut Eva fuerit causa mortis, Maria causa vitæ et salutis³. Porro, ut valeat antithesis, oportet ut Maria nunquam fuerit Evæ inferior, sed illam semper præcelluerit, quod excludit omnino peccatum originale.

3° Quandoque regulam hanc statuunt, Mariam semper excludi, quoties de peccato et peccati labe agitur. Sic, juxta S. Ambrosium, Maria dicitur « *per gratiam ab omni in'egra labe peccati*⁴. » Notissima sunt verba S. Augustini : « Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua *propter*

1. S. HIPPOLYT., *In ps. XXII*, apud THEODORET., *Eranit.*, I, Edit. ACHELIS, p. 147.

2. Quapropter notat BARDENHEWER : « Son témoignage sur l'absence de toute faute en Marie est d'autant plus remarquable que, venant comme une simple observation incidente, il exprime plus naïvement la foi de l'époque. » *Les Pères de l'Eglise*, t. I, 25, traduct. GODET et VERSCHAFFEL.

3. Ita, inter tot scriptores, S. JUSTIN., *Dial. cum Tryphone*, 100, P. G., VI, 710, ss. ; S. IREN., III. *Concl. Hæres.*, c. XXII, P. G., VII, 964, ss. ; TERTULL., *De carne Christi*, 17, P. L., II, 782.

4. S. AMBROS., *in ps. CXVIII*, 22, 30 ; P. L., XV, 1521.

*honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, haberi voto quæstionem*¹. »

Quæ regula adeo universalis est, ut et peccatum originale excludat, *propter honorem Domini*.

4° Quandoque verba eligunt quæ immunitatem ab omni labe etiam originali important, vocando Mariam omnino *intactam, illibatam, immaculatam, semper benedictam, ab omni contagione liberam*, etc.².

IX. Testimonia magis explicita apud S. Ephræm Syrum, Ecclesiæ Doctorem. — Mariam cum Eva ille confert, et asserit B. Virginem in eadem integritate constitutam esse ac Evam ante lapsum ; imo B. Virginem esse nobis causam gratiæ et gloriæ, dum Eva fuit fons miseriarum nostrarum. Docet igitur S. Ephræm *immaculatum Mariæ conceptum*, siquidem Maria est innocens sicut Eva : « *Duæ innocentes, duæ simplices, Maria et Eva, siquidem prorsus æquales factæ sunt* ; postea autem altera facta est causa mortis, altera vitæ nostræ³. » Et alloquens Dominum, poeta Edessenus exclamat : « *Revera quidem, Tu et Mater tua, vos soli estis, qui omni ex parte omnino pulchri sint. In te, Domine, non est labes nec ulla in matre tua macula. Filii autem mei his duabus pulchritudinibus minime similes*⁴. »

De quo textu animadvertit Bickell : « Probatione vix eget Ephræmum hoc loco S. Virgini immunitatem *non solum ab actuali sed ab originali peccato tribuere*. Adscribit enim ei tantam sanctitatem quam cum solo Christo participat, quoque omnes reliqui homines carent. Alias autem Ephræm semper primum locum concedit infantibus qui post baptismum sine peccato actuali e vita decedunt, eosque omnes sanctos honore et dignitate superare contendit. Si ergo de actuali tantum peccato ageretur, Maria Virgo non sola præter Christum hac immunitate gauderet, sed

1. S. AUGUSTIN., *De natura et Gratia*, c. xxxvi ; P. L., XLIV, 267.

2. Ita bulla *Ineffabilis Deus*. Cf. insuper auctores jam cit. : PASSAGLIA, PALMIERI, JANSSENS, LÉPICIER et LE BACHELET, in *Diction. Apol.*, fasc. XIII, 210-275.

3. Edit. Roman., t. II, 327 a.

4. *Carm. Nisib.*, xxvii, 8.

in eundem cum infantibus post baptismum mortuis ordinem relegaret. Habemus ergo hic per iteratam omnis peccati negationem, per comparisonem cum inhamartesia Christi et per oppositionem contra alios omnes homines, directum testimonium S. Ephræmi de conceptu immaculato S. Mariæ¹. »

De doctrina circa privilegium infantium post baptismum mortuorum fieri potest difficultas, quæ tamen congruenter solvitur, si dicatur pueros superare alios, non *merito* quidem, cui respondet gloria, sed privilegio immunitatis a quovis peccato actuali, etiam levissimo ; at testimonium de immaculato conceptu est prorsus irrefragabile.

Idem asseritur alibi : « Tuus sinus aufugit a doloribus maledictionis : per serpentem intrarunt dolores mulieris. Confundatur erubescens satanas immundus, videns mala quæ is attulerat *nequaquam in tuo sinu inveniri*². » Porro, si Maria est a maledictione immunis, si serpens nihil in ipsa invenire potest de malis quæ attulerat, liquet omnino Mariam fuisse ab omni labe præservatam. Confirmatur ex eo quod dicatur B. Virgo purior cherubim et seraphim³.

X. Perpetuus Ecclesiæ sensus. — Hoc argumentum maxime effert bulla *Ineffabilis*. Sufficiat animadvertere hunc pium sensum affirmari factis, præsertim festo conceptionis B. Virginis. Jam sæculo VII et VIII celebratur apud Græcos ; nam S. Andreas Cretensis sæculo VII et S. Joannes Eubensis sæculo sequenti testantur illud festum in orbe universo coli⁴. In Sicilia sæculo IX celebratur, in Hibernia sæculo X, in tota fere Europa sæculo XII.

Hoc tamen tempore veritas aliquatenus obnubilatur dum doctores insignes in oppositam sententiam inclinari videntur sæculis præsertim XII-XIV.

Magisterium autem supremum in prudenti quadam expectatione remanet, sensum quidem pium et fidelium devotionem fovendo, sed a definitione adhuc abstinendo.

1. G. BICKELL, Edit. 1866, *Carmin. Nisib.*, p. 28-29.

2. *Hymn.* XXIV, *De Virginitate*, 11 ; edit. RAHMANI, p. 70.

3. *Hymn. de B. Maria*, 13 ; edit. LAMY, II, 578.

4. Cf. P. G., xcvi, 1304, 1311, et xcvi, 1460.

Sic concilium Tridentinum expresse declarat non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam virginem Mariam Dei genitricem¹.

Sensus autem christianus magis ac magis proficit ac tandem unanimem consensum in universa Ecclesia producit. Hinc Magisterium supremum comperit veritatem illam esse aperte in deposito fidei contentam, et solemnii iudicio pronuntiat esse omnibus credendam².

XI. Rationes theologicæ. — Licet multæ possint afferri congruæ rationes, tutius et satius erit in duobus argumentis insistere : eo quod nempe B. Virgo sit mater Dei, ac nova Eva, omnium sanctorum mater.

Arg. I^{um}. « Decebat, ait bulla *Ineffabilis Deus*, ut, sicut Unigenitus in cœlis Patrem habuit quem seraphim ter sanctum extollunt, ita matrem in terris quæ nitore sanctitatis nunquam caruerit. »

Quum scilicet honor vel dedecus parentum in filios redundet, non decebat Christum Filium Dei habere in terris matrem quæ fuisset aliquando, vel per brevissimum momentum, Deo inimica et sub regno diaboli constituta. At, si labem originalis peccati contraxisset B. Virgo, jam fuisset aliquando inquinata, Deo exosa et sub regno diaboli constituta. Ergo requirit decus maternitatis divinæ ut fuerit Deipara ab omni originalis culpæ labe præservata immunis.

Arg. II^{um}. B. Virgo est nova Eva, quæ debet prioris Evæ reparare casum, dæmonis artem eludere, ac supernaturalem vitam omnibus redemptis subministrare. At vero, ut possit prioris reparare lapsum, oportet ut ipsa nunquam fuerit, per originale peccatum, lapsa ; ut dæmonis fraudes vincat, oportet ut nunquam fuerit sub illius servitute ; ut vitam omnibus infundat, oportet ut ipsa nunquam fuerit mortua. Ergo B. Virgo, quatenus est nova Eva, debuit omni originalis peccati labe carere.

Difficultati autem fieri solitæ, *solum* Christum esse imma-

1. Sess. V.

2. Cf. auctores et document. jam cit.

culatum, jam satisfacimus; scilicet esse immaculatum *jure proprio*, ratione unionis hypostaticæ, et ratione conceptionis, eo quod non descendat ab Adamo per *seminalem* rationem, dum B. Virgo est immaculata solum ex *privilegio* et redemptione *præservativa*, supra n. II, 5°.

XII. De insignibus medii ævi Doctoribus¹.— Fatendum est S. Bernardum, præsertim in *epistola* ad canonicos Lugdunenses, S. Anselmum, in libro *de conceptione Virginali*, Petrum Lombardum in III *Sent.*, dist. 3, Hugonem Victorinum, B. Albertum Magnum *super Missus est*, S. Bonaventuram, dist. III, I. P., q. 2, non aperte vidisse privilegium B. Virginis, sed forte explicandi sunt sicut dicemus de S. Thoma, quatenus nescierint attendere verum *instans animationis*, nec distinguere inter *debitum* et *realum*.

Paulatim tamen doctrina vera insignes ac strenuos nacta est vindices, non solum in ordine S. Francisci, qui sane est laudibus in hac re ornandus, sed etiam in ordine S. Dominici, ut historia teste constat².

XIII. De mente S. Thomæ quoad sanctificationem B. Virginis (q. XXVII, aa. 1 et 2).— Ut mens Angelici plene innotescat, recolenda sunt duo principia quæ salvare maxime intendit S. Doctor.

Primum principium est B. Virginem indiguisse redemptione: plures quippe id temporis contendebant B. Virginem ideo non contraxisse peccatum originale eo quod ipsa nullatenus peccaverit in Adamo nec ulla redemptione indiguerit. Reponit S. Thomas: quia B. Virgo indiguit Redemptione et fuit a Christo redempta, idcirco peccatum originale incurrit nec potuit esse sanctificata *ante animationem*. Unde ex *scopo* qui hic intenditur, incurrere peccatum originale nihil aliud audit in mente Angelici quam habere debitum.

Illam sane terminologia non est accurata sicut nostris

1. Cf. de hoc argumento cl. JANSSENS, *Dissert. de Immac. Conc.*, t. II, p. 93, ss.

2. Legatur P. ROUARD de CARD., O. P., *L'Ordre des Frères Prêcheurs et l'Immaculée Conception*.

diebus esse debet, at errorem proprie et formaliter non asserit.

Aliud principium est conceptionem activam B. V. quatenus est ex parte parentum, inducere ex se debitum peccati originalis. Christus, cum non descendat ex Adamo per viam *seminalem*, sed fuerit in illo secundum *corpulentam substantiam* tantum, non debebat peccatum contrahere ; at B. V. concepta est per viam seminalem et, licet parentes fuerint a peccato mundati, talis conceptio erat secundum se inductiva peccati originalis.

Nec aliunde putandum est carnem B. Virginis provenire ab aliqua parte Adami corporis quæ fuisset conservata absque contagio, juxta opinionem quam expresse confutat S. Thomas, infra, q. 31, a. 7. Tota caro quæ provenit ab Adamo fuit peccato obnoxia, et sic etiam in B. Virgine caro, prout a parentibus accipiebatur, erat contagio obnoxia ; et juxta hunc modum anima habebat debitum contagii *et debebat* contagio *inquinari*. Ita videtur intelligenda resp. ad 2. art. 2 : si attenditur conceptio *activa*, incurritur *contagium*, id est debitum contagii.

Iterum terminologia illa non esset hodie usurpanda, at potest adhuc legitimo quodam sensu intelligi pro illa ætate.

Quocirca principia S. Thomæ id minime important ut anima B. Virginis fuerit de facto gratia sanctificante *privata* ; nec ullus citatur S. Doctoris textus ubi hoc expresse asseratur.

Objicitur tamen textus difficillimus : « Sed nec etiam in ipso instanti infusionis, ut scilicet per gratiam tunc sibi infusam conservaretur *ne culpam originalem incurreret*¹. » Unde nec ante infusionem fuit sanctificata, nec in ipso infusionis instanti fuit præservata.

Resp. : Sensus esse potest : Non fuit ita conservata *ne haberet debitum incurrendi* culpam originalem. Minime asserit Angelicus animam B. Virginis fuisse in primo instanti sine gratia et pollutam vel Deo exosam et inimicam, sed solum : *per gratiam* TUNC sibi *infusam* non ita fuisse conservatam *ne culpam incurreret*. Ex quo potius

1. III. *Sent.*, dist. 3, q. 1, a. 1, ad. 1.

inferri posset : Habuit Maria gratiam infusam in primo instanti, sed hæc gratia non erat tanta ut B. Virgo non indigeret redemptione vel nullum haberet *debitum* peccati originalis. Doctrina ergo Angelici ad hoc tandem reduceretur : B. Virgo habuit debitum peccati, fuitque a Christo redempta, licet in instanti infusionis animæ habuerit *gratiam* sibi infusam¹.

Quia doctrina catholica nondum erat in plena luce reposita, mirum non est Aquinatem in illius expositione sat imperfecte, seu minus recte, locutum fuisse, nec plenam privilegii notionem attigisse ; at nondum est demonstratum argumentis sive intrinsecis, sive extrinsecis, Angelicum *proprie* erravisse.

Multi insignes theologi ab omni erroris specie Aquinatem vindicant. Citandi sunt præcipue : P. Spada, O. P., qui hoc argumentum erudite evolvit² ; Antonius Senso, qui librum hac de re edidit³ ; scriptores periodici *Divus Thomas* an. 1905, fasc. III qui censent textus *Summæ Theologicæ*, etsi immaculatam conceptionem non expresse asserant, non tamen dogmati contradicere ; P. del Prado, O. P., qui sententiam Angelici ex professo expendit⁴.

XIV. Quæstio de fomite (a. 3). — Distinctio quam hic tradit S. Thomas de duplici phasi quæ fuisset in fomite peccati primum ligato et in conceptione Christi simpliciter extincto, non est amplius retinenda, facta plena jam luce de dogmate Immaculati conceptus. Doctrina tamen illa, licet imperfecta, non totaliter evacuat immaculatam con-

1. S. VINCENTIUS FERRERIUS, O. P., docet gratiam fuisse primo instanti in B. Virgine infusam : « In eodem die et hora, ymo in momento, formato corpore et creata anima fuit sanctificata, quia tunc fuit rationalis et capax sanctificationis, » Manuscript. Tolosan., 346.

2. R^{mo} P. SPADA, O. P., *Esame critico sulla dottrina dell' Angelico Dottore circa il peccato originale relativamente alla B. V. M.*, Roma, 1839.

3. ANTONIO SENSO, *De Immaculata conceptione Mariæ Virginis secundum S. Thomam in Summa Theologica*, Matriti, 1904.

4. P. NORBERTO DEL PRADO, O. P., *Santo Thomas y la Immaculata*, Vergara, 1909. Cf. P. PÈGUES, *Revue Thomiste*, 1909, p. 83-87 ; et iterum P. DEL PRADO, *S. Thomas et bulla Ineffabilis*, 1919.

ceptionem. Dupliciter enim intelligi potest præservatio ab originali peccato : 1° Præservatio adeo efficax, ut nunquam anima fuerit absque gratia sanctificante et gratia sanctificans a primo instanti infusa impediverit omnem concupiscentiæ motum, ita ut nunquam fomes peccati potuerit in actum transire, sed fuerit perpetuo ligatus; quæ præservatio importat etiam impeccabilitatem de facto. 2° Præservatio simpliciter, absoluta, completa, quæ fomitem omnino *supprimat*, ita ut de facto nunquam exstiterit in B. Virgine fomes peccati. Et hæc est solutio hodie tenenda, postquam accuratius et plenius fuerit dogma catholicum ab Ecclesia expositum. Si enim B. Virgo fuit intuitu meritorum Christi *præservata immunis*, nihil debuit habere quod sit peccati originalis sequela. Sed fomes peccati quoquo modo accipitur est sequela originalis peccati. Ergo nulla ratione concipi potest in B. Virgine, sed fuit, vi illius privilegii singularis, simpliciter et absolute exclusus.

Quocirca discrimen inter primam et secundam sanctificationem B. Mariæ non attenditur ex parte peccati originalis vel fomitis, sed solum ex parte plenitudinis gratiæ : in primo instanti fuit sane gratia copiosissima, superiorque gratia etiam consummata cujusvis sancti, imo juxta plures, superior gratia consummata omnium hominum et angelorum simul; in secunda vero sanctificatione, quæ facta est in conceptione Verbi fuit gratia quasi ex opere operato et in immensum adaucta, ut ex dicendis plenius constabit.

ARTICULUS SECUNDUS

(AD ART. 5 S. THOMÆ

DE PLENITUDINE INITIALI

I. **Duplex quæstio institui solet.** — Christus a primo Incarnationis momento eam habuit gratiæ plenitudinem qua major esse nequeat, seu quæ nullatenus, saltem de potentia Dei ordinaria, augeri valeat; ut ex supra dictis abunde constat. Gratia autem B. Virginis non est hujusmodi, sed profectum admittit, a primo instanti usque ad mortem. Ratio est quia Maria remansit simpliciter viatrix nec nisi post mortem statum comprehensorum obtinuit.

Quocirca semper præ oculis habendum est principium. illud de profectu et augmento gratiæ, virtutum et donorum in Virgine Deipara. Hoc autem statuto, duplex quæstio instituitur : 1° utrum prima gratia in B. Virgine major fuerit gratia consummata sive angelorum sive hominum singillatim sumptorum; 2° utrum major fuerit gratia consummata omnium angelorum et hominum etiam simul sumptorum. Gratia porro *consummata* intelligitur non gratia patriæ, sed illa quæ habetur in termino vitæ quæque statum viæ claudit.

II. **Prima conclusio : Gratia initialis in B. Virgine major fuit gratia consummata angelorum vel hominum singillatim sumptorum.** — Conclusionem docent sat communiter theologi. Sufficiat, inter ceteros, citare Suarez, Justin. Miechow, Christoph. Vega, Contenson, S. Alphonsus, P. Terrien, S. J., Godts¹.

1. Cf. SUAREZ, *De mysteriis vitæ Christi*, disp. IV, sect. 1; MIECHOW., O. P., *Collat.* 134 super litan. B. V. ; VEGA, *Theol. Mariana*, n. 1150, ss. ; CONTENSON, *Theol. Mentis et Cordis*, lib. X, diss. 6, c. 1 ; S. ALPHONSUS; *Glorie di Maria*, II P., disc. 2; TERRIEN, *La Mère de Dieu*, t. I ; P. GODTS, *La sainteté initiale de l'Immaculée d'après saint Alphonse*, Bruxelles, 1904.

Id quoque docere videtur Pius IX¹ : « Quapropter illam *longe ante omnes angelicos spiritus cunctosque sanctos* coelestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirifice cumulavit. »

Duplici ratione theologica stabilitur.

Arg. I^{um}. Prima gratia in B. Virgine est *idonea* præparatio maternitatis divinæ, vel ut dicit S. Thomas, *per quam reddebatur IDONEA ad hoc quod esset mater Christi* (hic ad 2).

Atqui gratia etiam consummata in aliis sanctis nondum est *idonea* præparatio maternitatis divinæ, quæ utpote in ordine superiori existens, ceteras omnes gratias excedit plane ac superat. Ergo prima gratia in B. Virgine superat gratiam consummatam in aliis sanctis.

Quo sensu pii auctores accommodant verba Ps. 86 : *Fundamenta ejus in montibus sanctis*, quasi intenderent : id quod est mons et terminus in ceteris, vix est fundamentum et initium in sanctitate mariana.

Arg. II^{um}. Quum gratia sit effectus amoris divini atque ipsi proportionetur, ille majorem gratiam recipit qui a Deo plus diligitur. Atqui B. Virgo in primo instanti plus diligitur quam quilibet sanctus vel angelus ; nam diligitur jam ut mater Dei futura atque idcirco est jam ipsi Deo charior quolibet sancto vel angelo etiam perfectissimo. Ergo recipit gratiam cujusvis sancti vel angeli gratiis præstantiorem.

III. Secunda conclusio : Valde probabile est gratiam primam in B. Virgine majorem fuisse gratia finali omnium hominum et angelorum etiam simul sumptorum. — Facendum est isti conclusioni non suffragari tot doctores quot priori sententiæ, imo adversari non paucos theologos, tum ex veteribus tum ex recentioribus, sicut cl. P. Lépicier². Favent tamen insignes scriptores, ut Vega, Contensonus, S. Alphonsus, P. Godts, jam citati, P. Monsabré, Tanqueray³.

1. In bulla *Ineffabilis Deus*.

2. Op. cit., n. 18.

3. Cf. P. MONSABRÉ, *Le Paradis de l'Incarnation*, Carême 1877 ; TANQUEREY, n. 1252.

Laudata bulla *Ineffabilis Deus* videtur hanc sententiam commendare, nam verba « *Longe ante OMNES angelicos spiritus CUNCTOSQUE sanctos* » obvio sensu intelliguntur de omnibus seu *cunctis simul* ; si autem de opposita sententia intendisset Papa, adhibuisset formulam : ante *quemlibet*. Quum autem sermo hic fiat de immaculato conceptu, copia illa gratiarum etiam de primo instanti intelligitur.

Ambæ porro rationes jam allatæ præsentem etiam conclusionem suadent.

Arg. I^{um}. Quum prima gratia in B. Virgine sit præparatio ad maternitatem divinam, debet ipsi proportionari. Atqui gratia finalis omnium sanctorum etiam simul sumptorum nondum est forma divinæ maternitati proportionata. Ergo gratia finalis omnium simul sanctorum non est proportionata, sed inferior primæ gratiæ in B. Virgine.

Opponitur : Gratia prima in B. Virgine non est *proxima* præparatio maternitatis divinæ. Ergo ruit probatio.

Resp. : Negatur sequela. Licet enim illa gratia non sit præparatio proxima, est tamen præparatio *idonea* : « Prima quidem (perfectio gratiæ) quasi dispositiva, ait S. Thomas, hic ad 2, *per quam reddebatur IDONEA ad hoc quod esset mater Christi.* »

Unde iterum instauratur argumentum. Gratia quæ idoneam efficit præparationem in ordine ad maternitatem divinam est præstantior omnibus gratiis quæ præparationem illam nequeunt tribuere. Atqui gratiæ omnes omnium creaturarum simul sumptarum nondum efficiunt præparationem illam, quia maternitas divina est in alio et superiori ordine, efficit autem prima gratia in B. Virgine. Ergo prima hujusmodi gratia est gratia finali omnium creaturarum simul sumptarum altior et præstantior.

Arg. II^{um}. Qui a Deo magis diligitur quam omnes creaturæ simul majorem recipit gratiam quam unquam recipient omnes creaturæ simul ; eo quod gratia divino amori respondeat et proportionetur, juxta illud effatum Angelici Præceptoris : « Deum diligere magis aliquid nihil aliud est quam ei majus bonum velle ; voluntas enim Dei est causa

bonitatis¹. » Atqui a primo immaculati conceptus instanti Deus magis diligit B. V. quam omnes creaturas simul; nam jam præcognoscit et diligit ut matrem futuram, quæ idcirco est ipsi jam carior et gratior quam omnes sancti vel angeli simul². Ergo majorem illi infundit gratiam quam omnibus creaturis simul.

Opponitur : Si B. Virginis tanta conceditur gratia ab initio, jam excluditur in ejus gratia et sanctitate progressus, qui tamen est omnino admittendus.

Resp. : Negatur sequela, nam gratia etiam gratia finali omnium hominum et angelorum præstantior remanet semper *finila*, ideoque potest semper magis perfici atque augeri, usque ad ultimum terminum, qui in morte præstituitur.

IV. De primæ gratiæ effectibus. — Certum est simul cum gratia sanctificante infusas fuisse in anima B. Virginis virtutes omnes quæ gratiam comitantur, et dona Spiritus sancti. Quum autem hæc omnia ipsi gratiæ proportionentur, fuerunt in eodem perfectionis et excellentiæ gradu ac ipsa gratia sanctificans.

De his nullum movetur dubium. At quæstio est utrum B. Virgo usum rationis habuerit a primo instanti et deinceps modo permanenti.

V. Habuisse B. Virginem in primo conceptionis instanti usum rationis et liberi arbitrii, saltem transeunter, tenent multi doctores et suadent optimæ congruentiæ. — Citandi sunt inter ceteros, S. Vincentius Ferrerius : « Fuit sanctificata, quia *tunc fuit rationalis* et capax sanctificationis³. »

1. I P., a. 20, a. 4.

2. Ad rem S. LAURENTIUS JUSTINIANUS, *Serm. de Nativ. Virg.* : « Illam profecto adhuc in matris utero decubantem adamavit Verbum sibi in genitricem dilexit, utpote superabundanti benedictione præventam jamque Sancti Spiritus magisterio deputatam. » Et BOSSUETIUS : « *Il a toujours aimé Marie comme mère*, il l'a considérée comme telle dès le premier moment qu'elle fut conçue. » *Œuvres*, t. XI, p. 38.

3. S. Vinc. FERRERIUS, Manuscript. Tolos., 346.

S. Bernardinus Senensis¹, S. Franciscus Salesius²; S. Alphonsus³; ex theologis vero, Suarez⁴, Vega⁵, Contenson⁶, Miechow⁷, quibus adhærent communiter recentiores, ita ut vix sit ambigendi locus⁸. Imo, declarat P. Terrien duos tantum adversarios, nempe Gerson et Muratori, se nactum fuisse⁹. Rationes autem congruentiæ sunt hujusmodi :

Arg. I^{um}. Non decet B. Virginem caruisse privilegio quod fuit alicui sancto concessum, sicut nec decet reginam carere perfectione qua ornantur subditi. Atqui usus liberi arbitrii fuit concessus Joanni Baptistæ in utero materno. Ergo et in utero matris usum rationis habuit B. Virgo. Probatur min. Dicitur in Evangelio : « Exultavit infans *in gaudio*¹⁰. » Constat autem Joannis gaudium non de re sensibili, sed de Christi adventu fuisse, ut animadvertit Cajetanus¹¹, et idcirco spirituales requirit cognitionem seu usum liberi arbitrii.

Ita etiam communiter SS. Patres, S. Irenæus : « Joannes, cum adhuc in ventre matris suæ esset et ile in vulva Mariæ, Dominum cognoscens salutabat¹². » S. Ambrosius : « Habebat intelligendi usum, qui exultandi habebat effectum¹³. » S. Leo M. : « Præcursor Christi futurus spiritum propheticum intra viscera matris accepit et nondum editus puer genitricem Domino signo clausæ, exultationis ostendit¹⁴. » S. Gregorius M. « Prophetiæ spiritu intra matris uterum impletus¹⁵. »

1. S. BERNARDIN. SENENS; Serm. IV, de B. V. M., a. 1, c. II, t. IV, p. 86.

2. Serm, XXXVIII, in fest. Purificat.

3. Glorie di Maria; II P., II discors., II punt.

4. De Myst. vitæ Christi, disp. IV, sect. 7 et 8.

5. Theologia Mariana, n. 956.

6. Lib. X, dissert. 6, cap. 1. specul. 2, octavo.

7. Collat. 93 super litan. B. V., op. cit.

8. Cf. P. LÉPICIER, op. cit., p. 245.

9. TERRIEN, op. cit., II, p. 27.

10. LUC., I, 41 et 44.

11. CAJETAN., Comm. in III P., q. 27, a. 3.

12. S. IREN., Cont. Hæres. III, 16; P. G., VII, 923.

13. S. AMBROS., lib. II, in Luc. 34; P. L., XV, 1646.

14. S. LEO, Serm. XXXI, in Nativ. Domini, c. IV; P. L., LIV, 232.

15. S. GREGOR. M., Moral., lib. III, c. v; P. L., LXXV, 603.

Quam interpretationem sancit Ecclesia, dum in sua liturgia canit : *SENERAS Regem thalamo manentem... Suxæ regenerationis COGNOVIT auctorem*¹.

Arg. II^{um}. Quum B. Virgo jam ab initio susceperit gratiam præstantiorem gratia finali justorum, debuit justificari modo qui competit adultis, ne unquam fuerit adultis imperfectior. Atqui modus justificationis qui adultis convenit est per modum liberi arbitrii². Ergo debuit ab initio B. Virgo habere usum liberi arbitrii.

Arg. III^{um}. Gratia prima in B. V. utpote excellentissima et gratiis sanctorum præstantior, non debuit remanere sterilis et otiosa ; at potius divinæ Providentiæ modo et regimini suavissimo repugnare videtur, ut tantam gratiarum et virtutum copiam infundat, quæ nequeant fructus edere. Atqui, nisi fruatur B. Virgo usu liberi arbitrii ab initio, remanent tantæ spirituales divitiæ inertes et otiosæ, quippe quæ non possunt operari et proficere, nisi admissio liberi arbitrii usu.

VI. **Solvitur difficultas.** — *Objicitur* : Tradit hic S. Thomas (a. 3), B. Virginem non habuisse usum liberi arbitrii adhuc in ventre matris existentem : *hoc enim est speciale privilegium Christi*.

Resp. 1° : Dist. assertum D. Thomæ : Est speciale privilegium Christi, si debeatur jure proprio et nativo, sicut in Christo est sequela quædam unionis hypostaticæ, concedo ; si vero fiat tantum per communicationem gratuitam et intuitu meritorum Christi, nego ; quia tunc datur ut fiat in B. Virgine præparatio *idonea* ad maternitatem divinam, ut superius explicatum est.

Resp. 2° : Est speciale privilegium Christi, si fiat simul cum visione beata, concedo ; si fiat solum per scientiam infusam, nego.

Resp. 3° : Quum tempore D. Thomæ non fuerit privilegium immaculati conceptus B. Virginis plena luce cognitum et vindicatum (licet nondum probatum sit erravisse S. Doctorem), mirum non est non fuisse perspectas rationes

1. In fest. S. Joan. Baptist., hym. Vesp. et Collect.

2. Cf. S. THOM., Ia IIæ, q. 112, aa. 2-5, et III P., q. 34, a. 3.

quæ usum liberi arbitrii requirunt. Sed, quum hodie manifestissime constet fuisse B. Virginem a primo instanti et a peccati originalis labe præservatam et gratiis præstantissimis cumulatam, clarius apparent argumenta quæ usum liberi arbitrii suadent, ut scilicet tanta donorum copia propriam activitatem depromat.

VII. Quomodo fieri potuerit a primo instanti cognitio et usus liberi arbitrii. — *Objicitur* 1° : Omnis cognitio nostra fit per conversionem ad phantasmata. Sed conversio ad phantasmata fieri non potuit primo instanti. Ergo primo instanti possibilis non fuit cognitio vel usus liberi arbitrii.

Resp. : Dist. maj. : Cognitio per species acquisitas fit per conversionem ad phantasmata, concedo ; cognitio per species a Deo infusas, nego. Concessa minore, dist. conclus : Ergo non fuit possibilis ab initio cognitio per species acquisitas, concedo ; cognitio per species infusas, nego.

Explicatur. Quum species acquisitæ efformentur ex phantasmatibus per virtutem abstractivam intellectus agentis, illarum usus non fit absque conversione ad phantasmata ; at species immediate a Deo infusæ, eo præcise quod non sint a sensibus acceptæ, non requirunt potentialium organicarum concursum. Quo modo Adam in primo creationis instanti et anima Christi ab initio Incarnationis habuerunt plenum liberi arbitrii usum. Potuit igitur B. Virgo in utero matris existens cognitionem spiritualem elicere¹.

Objicitur 2° : Licet non repugnet absolute liberi arbitrii usus, est tamen gratia omnino extraordinaria, cujus existentia concedi nequit, nisi positive probetur.

Resp. : Est gratia extraordinaria in se et absolute, concedo ; attento statu B. Virginis in primo instanti, nego. Nam primo instanti accepit B. Virgo miraculose privile-

1. « Fatentur omnes theologi, scribit SUAREZ, non implicare contradictionem elevari mentem hominis in hac *vita ad hoc genus contemplationis, in quo intelligibile contempletur sine ullius sensus cooperatione.* » *De Religione*, lib. II, c. xiv, n. 4.

gium Immaculatæ Conceptionis simulque gratiarum copiam quæ gratias sanctorum superet.

Attenta porro illa donorum supernaturalium plenitudine, usus liberi arbitrii fit quodam modo *connaturalis*, ne tot ac tantæ spirituales divitiæ veluti steriles remaneant, ut jam explicatum est.

VIII. **Utrum usus liberi arbitrii perseveraverit.** — Desinit theologorum concordia, nam plures, qui usum pro primo instanti vindicant, continuationem pro tempore sequenti aut negant aut in dubium revocant. Affirmant tamen non pauci, ut Suarez, S. Franciscus Salesius, S. Alphonsus, P. Terrien, Carolus Sauv  ¹.

Fatemur magna utendum esse discretione et prudentia in re de qua silent Scriptura et Traditio; verumtamen *probabilem* censemus sententiam affirmantem, pro qua duæ congruentiæ jam expositæ militant.

Arg. I^{um}. Nisi persistat illud privilegium, B. Virgo mox post primum instans imperfectior evadit, utpote incapax actus humanos eliciendi. Jam vero, nedum concipi possit B. Maria e priori gradu decidere, oportet, e contra, ut proficiat semper et progrediatur, ac proinde opinari licet perstitisse illud privilegium.

Arg. II^{um}. Requirit excellentia status initialis in B. Virgine ut gratiæ, virtutes et dona, vim suam exserant et fecunditatem depromant; cum enim fuerint divinitus et præter legem concessa, non possunt sterilitate laborare. At veram fecunditatem non obtinerent, sed potius sterilia permanerent, si usus liberi arbitrii deficeret. Ergo credere licet hujusmodi usum perseverasse.

Quidquid sit, licet jam Immaculatam Virginem salutare illique præcinere : *Ave, gratia plena*².

1. SAUV  , *Jésus Intime*, t. III; ceteri autem loc. jam cit.
2. Cf. opus nostr. : *Mère de gr  ce*, I P.

ARTICULUS TERTIUS

DE PLENITUDINE FINALI

I. **Multiplex respectus attendendus.** — Ut ingeratur verus conceptus plenitudinis gratiæ quam habuit B. Virgo in fine vitæ, considerata sunt diversa capita ex quibus augebatur gratia, tum ex opere operato, ut divina mysteria et sacramenta, tum ex opere operantis, seu per viam meriti.

II. **De conceptione Christi.** — Docent communiter Doctores conceptionem Christi fuisse B. Virgini causam gratiæ adeo excellentem ut, etiam in eorum hypothesi qui negarunt olim insigne conceptus immaculati privilegium, sufficiens fuerit ad fomitem peccati extinguendum et Sanctissimam Mariam in bono confirmandam. Scimus hodie fomitem nunquam extitisse in B. Virgine, quippe quæ nunquam fuit originali labe infecta : quapropter Incarnatio effectum habuit solum in gratia augenda.

Id quidem præstitit vi sua intrinseca, et in tanta copia, ut gratia illa dicatur a D. Thoma *consummata*, non eo sensu quod fuerit incapax augmenti, sed quod in bono confirmaverit voluntatem peccati nesciam : « In conceptione autem Filii Dei *consummata* est ejus gratia, confirmans eam in bono¹. » Eodem sensu intelligenda sunt verba B. Alberti Magni : « Credimus, sine præjudicio melioris sententiæ, B. Virginem in conceptione Filii Dei, charitatem talem et tantam accepisse, qualis et quanta percipi poterat a pura creatura in statu viæ². » Scilicet qualem et quantam requirit idonea præparatio ad maternitatem divinam, licet aliunde Mater Dei, quæ remanet viatrix, possit in gratia proficere.

Recolendum est hic iterum principium S. Thomæ :

1. S. THOM., III P., q. 27, a. 5, ad 2.

2. B. ALBERTUS M., *Super Missus est*, q. XLVI, Resp.

« *Quanto aliquid magis appropinquat principio in aliquo genere, tanto magis participat effectum illius principii.* »

Ex quo sic arguitur : Christus, principium et fons gratiæ unitusque Matri physice et in propria specie, debuit ipsi perfectissime præstare quod nobis præstat in Eucharistia, in qua nobis conjungitur solum per speciem sacramentalem. Atqui unio in Eucharistia gratiam confert ex opere operato. Ergo unio in propria specie per Incarnationem debuit B. Mariæ gratiam ex opere operato conferre.

III. Solvitur difficultas. — *Objicitur* : Productio gratiæ in Eucharistia, sicut in ceteris sacramentis, divinam supponit institutionem. Sed nulla deprehenditur in præsentī institutio similis. Ergo dici nequit productam fuisse gratiam per conceptionem Verbi ex opere operato.

Resp. : Non est institutio specialis et distincta, concedo ; non est institutio *æquivalens*, nego. Et nego conseq. — Ipsa voluntas qua decreverit Filius Dei se ex Maria carnem sumere et ipsi per tot menses conjungi, *æquivalet* legi divinæ conferendi gratiam. Non potuit enim Christus unionem corporalem intendere absque unionē spiritali, quæ per charitatem peragitur, ac subinde voluntas quæ intendit conceptionem ex Maria, implicite includit pactum de gratia conferenda.

IV. Recolatur aliunde nullum ex parte B. Virginis poni obicem, sed summam adhiberi dispositionem, sicut exponit S. Bernardus : « Ut nullam in pectore virginali particulam vacuum amore relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret et fieret mater caritatis, cujus Pater est caritas, Deus¹. » Quapropter debuit gratia maxime diffundi in B. Mariæ anima et facultatibus.

V. Potuit tamen B. Virgo, etiam post Incarnationem, in gratia et sanctitate proficere. — Putarunt plures veteres theologi, ut Petrus Venerabilis², tantam fuisse in concep-

1. S. BERNARD., *Serm. XXIX in Cantic.*, n. 8. Cf. op. nostr. *Mère de grâce*, I. P., c. III.

2. *Epist.* VII, lib. III. Citatur etiam ALEXANDER HALENS., III P., q. VIII, membr. 3, a. 2, ad 1 ; qui tamen potest recto sensu intelligi.

tione Christi infusam gratiam, ut fuerit deinceps incapax augmenti. Sed hæc sententia est prorsus rejicienda.

S. Thomas triplicem distinguit plenitudinem, scilicet primam, in conceptione ipsius Virginis, secundam in conceptione Filii, et ultimam in fine vitæ, et addit : « *Quod autem secunda perfectio sit polior quam prima et tertia quam secunda patet*¹. » Docet ergo manifeste S. Doctor augeri potuisse semper gratiam usque ad finem vitæ.

Ratio theologica est, quia, cum gratia sit dispositio ad gloriam, tamdiu crescere et augeri potest quamdiu remanet aliquis viator. Sed B. Virgo remanebat viatrix nec in statu comprehensorum fuit nisi post mortem. Ergo potuit ejus gratia usque ad mortem augeri.

VI. De præcipuis mysteriis, quibus potuerit augeri in B. Virgine gratia. — Etiam postquam exivit Christus de utero, præsentia cum matre, contactusve quotidianus, erat quasi *litulus* permanens ad infusionem gratiæ, licet determinari nequeat in quonam gradu et mensura aut continuitate gratia conferebatur. Digna sunt quæ perpendantur verba B. Canisii : « *Per crebram divinæ carnis contrectationem ipsa subinde mundior, sanctior atque divinator effecta est*². »

Addit Contenson : « Gratiam multipliciter ex opere operato fuisse auctam : in conceptione Verbi, in susceptione Eucharistiæ, in præsentia Salvatoris in sinu gestati, inter brachia, sugentis ubera, in cruce morientis, in adventu Spiritus Sancti³. »

Calvariæ quidem mysterium videtur fuisse gratiæ causa, eo quod instituta tunc fuerit B. Virgo mater humani generis, quod quidem munus secundum gratiam attenditur. Maternitas erga homines est complementum maternitatis divinæ, atque idcirco, sicut hæc fuit causa gratiæ, ita altera maternitas annexam habuit gratiam.

Demum, Pentecostes mysterium, quod apostolos in sanctitate confirmavit, debuit in B. Maria præstantissimos gratiæ largiri effectus.

1. S. THOMAS, hic. a. 5, ad 2.

2. B. CANISIUS, *De Deipara*, liv. IV, c. xxvi.

3. CONTENSON, liv. X, dissert. VI, cap. 1, specul. II, quinto.

VII. **De gratiæ augmento per sacramenta.** — Certum est B. Virginem sumpsisse Eucharistiam. Ipsa utique prima fuit quæ usum quotidianæ communionis inter fideles invexit¹; et, quia erat in summo dispositionis gradu, perfectissimam singulis vicibus hauriebat et gratiam.

Tenent fere unanimiter theologi² ipsam recepisse baptismum, non quidem ut a peccato mundaretur, neque ut membrum Christi fieret, quum titulo maternitatis esset jam de Christi Ecclesia, sed ut gratiam sacramenti reciperet, quæ vi sui nullam audit imperfectionem, et per *characterem* sacramentalem *novo modo configuraretur* Filio, cujus passio per baptismum recolitur³.

Non putamus alia suscepisse sacramenta, licet plures pii scriptores aliter sentiant.

Opinantur nonnulli suscepisse Confirmationem, sed reponimus adventum Spiritus Sancti B. Mariæ contulisse modo *eminentiori* quidquid perfectionis tribuit Confirmatio.

B. Albertus M., S. Antoninus⁴, etc., volunt suscepisse Extremam unctionem; sed communius et merito negatur, eo quod Extrema Unctio ordinetur contra reliquias peccati et animi languorem; quorum nihil fuit in B. Virgine.

Quoad ordinem vero, liquet ipsam non suscepisse sacerdotium *sacramentale*, licet superiori modo exerceat in collatione et distributione gratiæ munus quod obeunt sacerdotes, et eapropter fuerit a Patribus et summis Pontificibus appellata *virgo sacerdos*⁵.

VIII. **De augmento gratiæ ex opere operantis per viam meriti.** — Gratia augetur ex vi habitus præexistentis,

1. Cf. *Act.* II, 46. De communione eucharistica citantur illa verba: « *Quotidie* quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, et simplicitate cordis. »

2. Cf. CANIS, *Marial.*, lib. I, c. II.

3. Cf. S. THOM., IV *Sent.*, dist. 6, q. 1, a. 1, sol. 3.

4. B. ALBERT. M., *Marial.*, c. LXII et LIV; S. ANTONIN., III P., tit. XIV, cap. VIII.

5. Cf. opusc. nostr. *La Vierge-Prêtre*.

per actus meritorios intensos, ita quidem ut in habentibus charitatem omnis actus qui non est peccatum veniale sit semper meritorius¹. Porro in B. Virgine singuli actus erant intensissimi, quum a nullo impedimento, nec passionibus, nec defectibus, negligentis aut distractionibus, retardarentur. Ergo singulis actibus augebatur gratia.

Imo quidem modo continuo et absque interruptione. Ad hoc enim duo requiruntur et sufficiunt, scilicet jugis usus liberi arbitrii et perpetua adhæsiō voluntati divinæ. Utrumque autem habuit Maria Sanctissima : primum quidem ratione scientiæ infusæ, quæ utpote a supernis derivata, potuit exerceri independenter a conversione ad phantasmata ; alterum autem ratione immaculati conceptus, seu privilegii .vi cuius omnes potentiæ Deo semper subderentur nec ullus exsurgeret motus in finem ultimum non ordinatus.

Hæc saltem valent de vigilia ; utrum vero etiam in somno meruerit B. Virgo ? Negant plures², affirmant tamen alii, ut S. Bernardus Senensis³, Suarez⁴, Contenson⁵, P. Terrien⁶, et præsertim S. Franciscus Salesius, qui expresse scribit : « Combien y a-t-il plus d'apparence que la mère du vrai Salomon eut l'USAGE de la raison en son sommeil⁷ ! ».

Nos vero iterum animadvertimus multam adhibendam esse discretionem ubi silet revelatio ; at nihilominus affirmantem sententiam censemus *probabilem*, tum propter auctoritatem insignium scriptorum qui illam defendunt, tum propter rationes theologicas quæ afferuntur : possibilis fuit usus liberi arbitrii et actus meriti, ratione scientiæ infusæ, quæ, utpote a concursu sensuum independens, potuit durante somno exerceri ; et, licet hic usus sit in se extraordinarius, supposito tamen primo miraculo in Immaculata Conceptione, est quodam modo connaturalis, ut

1. Cf. quæ diximus in tract. *de Gratia*, p. 415, 416.

2. Cf. P. LÉPICIER, op. cit., p. 275, ss.

3. T. III, serm. iv, art. i, c. ii.

4. *De Mysteriorum vitæ Christi*, disp. 18, sect. 2.

5. Lib. X, dissert. VI, cap. i, specul. II, quinto.

6. *La Mère de Dieu*, t. I, liv. III, c. i.

7. *Traité de l'Amour de Dieu*, liv. III, c. viii.

tantæ divitiæ supernaturales activitatem suam depro-
mant.

IX. **Pietatis conclusio.** — Quidquid de opinionibus sit, licebit cum S. Thoma a Villanova concludere : « Quantum potes, tantum auge ; quantum vales, tantum adde : major est ista Virgo, excellentior est hæc Virgo, superior est Virgo ista¹. » Hæc omnia meditari erit in præsentī animi nostri dulcedo, et intuitive contemplari pars beatitudinis in cœlo².

1. *Serm.* II, *De Nativit. Virg.*, Edit. 1757, August. Vindel., col. 561.

2. Cf. *Mère de Grâce*, I. P., c. I.

ARTICULUS QUARTUS

DE PLENITUDINE UNIVERSALITATIS ¹

I. **Quid sit illa plenitudo.** — Intelligitur quæ ad omnes gratias se extendit, ita scilicet ut comprehendat omnia dona et charismata quæ fuerunt unquam in Ecclesia concessa. Duplex hic concurrit regula, scilicet omne privilegium quo fuerunt donati sancti competere debuit Mariæ, et quidquid decet Matrem Dei est ipsi adscribendum.

II. **De prima regula.** — Non intendit *singula* dona sanctis collata, esse eodem modo in B. Virgine, sed solum id quod est perfectionis in gratiis sanctorum inveniri superius et nobilius in Deigenitrice. Ratio est quia regina et domina carere nequit privilegio quo servi fuerint aliquando ornat.

Hinc colligitur *probabiliter* B. Mariam usum habuisse rationis in utero materno, eo quod Joannes Baptista in utero existens suæ regenerationis cognoverit auctorem; et *probabiliter* etiam fuisse aliquando visione beata per modum transeuntis donatam, eo quod censuerint plures doctores hujusmodi privilegium fuisse Moysi et Paulo concessum².

III. **De altera regula, quæ dicitur convenientiæ.** — Exprimitur hoc modo ab Angelico Doctore: « *In Beata Virgine debuit apparere omne illud quod perfectionis fuit³.* » Ratio est quia Deus nihil denegare potest quod propriam Matrem decet. Hinc canit Ecclesia: « *Felix, Virgo Maria et omni laude dignissima.* » Quam doctrinam tradunt S. Antoninus post B. Albertum M.⁴, S. Thomas a Villa-

1. Cf. opus nostr. *Mère de Grâce*, I. P., c. vi.

2. Vide quæ de hac re animadvertimus, vol. I, p. 156-157.

3. S. THOM., IV *Sent.*, dist. 3°, q. 2, a. 1, sol. 1.

4. S. ANTONIN., *Sum.*, P. IV, tit. XV, c. x.

nova¹, S. Alphonsus², et communiter recentiores theologi.

At ceterum animadvertatur sermonem esse de privilegiis tantum quæ possunt cum fine Incarnationis, conditione viæ, vel sexus, ratione progressus, etc., componi. Hinc fuerunt in B. Virgine gratiæ gratis datæ eo modo et gradu quo possunt a muliere haberi et exerceri; et virtutes quæ ejus statui conveniunt.

IV. Hinc apparet quæ fuerint privilegia in intellectu. Tenendum est B. Virginem fuisse ab omni errore præservatam; tum propter gratiam immaculatæ conceptionis; tum propter scientiam infusam, quæ major fuit in ipsa quam in quolibet sancto; tum propter specialem Dei assistentiam, quæ Deiparæ ex congruentia debetur.

Licet porro non habuerit de omnibus factis contingentibus certitudinem, nunquam adhæsit opinioni quæ non esset probabilis. Sic *existimavit* cum Joseph puerum Jesum esse in comitatu, dum tamen non erat³. Verum hæc opinio non erat judicium erroneum, sed fundatum, quia ex adjunctis *probabile* apparebat puerum esse in comitatu; nec est imprudentiæ aut erroris arguendus qui adhæsit opinioni fundatæ quando deerat certitudo, licet postea deprehendatur rem aliter se habuisse.

De amplitudine scientiæ in B. Virgine nihil certi tradit revelatio; sed, ex regula convenientiæ jam stabilita, dicendum est habuisse Mariam, sive de naturalibus sive de supernaturalibus scientiam illam *quæ ipsam pro statu et tempore decebat*, ita quidem ut fuerit in scientia, sicut in gratia, verus ac continuus progressus.

V. Ex parte autem voluntatis fuit absentia omnis peccati etiam venialis. — Jam supra, art. I, n. VIII, attulimus, venerandæ Traditionis testimonia, quibus Maria semper

1. S. THOM. A. VILLANOV, Serm. II. *De Nativ.*, edit. cit. : « Sufficit tibi quod mater Dei es. Quænam, obsecro, pulchritudo, quænam virtus, quæ perfectio, quæ gratia, quæ gloria Matri Dei non congruit ? »

2. S. ALPHONS., *Le Glorie di Maria*, I. P., c. v.

3. LUC., II, 44.

excluditur quoties de peccato et peccati labe agitur¹. Recolit concilium Tridentinum fidem Ecclesiæ *de speciali* privilegio, quo B. Virgo fuit ab omni peccato etiam veniali præservata².

Ratio theologica est quam egregie exponit S. Thomas, hic art. 4. Deus debuit B. Virgini tantam gratiam conferre qua esset *idonea* mater Dei. Non autem fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquando : tum quia, sicut honor, ita et ignominia redundat in prolem ; tum quia B. Virgo specialem affinitatem habuit ad Christum, qui oppositionem habet ad Belial ; tum quia Christus, qui est sapientia, habitavit in Maria, etiam corporaliter, non potest autem sapientia habitare in corpore subdito peccatis. Ergo nullum actuale peccatum commisit B. Virgo, nec mortale, nec veniale, sed tota pulchra est.

VI. An fuerit proprie privilegium impeccabilitatis. — *Impeccantiam* potius fuisse quam *impeccabilitatem* tenent plures, cum Suarezio ; alii autem dicunt fuisse impeccantiam tantum ante conceptionem Filii Dei, impeccabilitatem vero a tempore Incarnationis ; alii demum impeccabilitatem tum post tum ante incarnationem³.

Huic ultimæ sententiæ adhærendum censemus. Verbum quippe semper consideravit Mariam ut matrem etiam ante Incarnationem, et idcirco amavit ceu matrem. Sed amor Dei erga matrem excludit a matre quidquid posset amorem lædere, et idcirco importat indissolubilitatem charitatis et inamissibilitatem gratiæ, et hæc est impeccabilitas proprie dicta.

Fuit igitur B. Virgo in bono confirmata, tum propter assistentiam Dei specialem, quæ voluntatem semper in bonum efficaciter movebat, tum propter copiam gratiæ

1. S. EPHRÆM. B. Virginem sic alloquitur : « Immaculata et intemerata, incorrupta et prorsus pudica, *atque ab omni sorde ac labe peccati alienissima.* » Edit. Venet. MDCCLV, p. 571.

2. « Si quis dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex *speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia*, A. S. » Can. 23. Cf. quæ tradidimus *de Gratia*, p. 277. ss.

3. Cf. CONTENSON, lib. X, dissert. VI, cap. 1, specul. II, decimo.

interioris, quæ fomitem peccati simpliciter excludit et inferiora superioribus subdebat, vires sensitivas rationi et rationem Deo.

VII. **Demum plenitudo universalitatis importat privilegium gloriosæ assumptionis.** — Certum est B. Virginem vere mortuam fuisse, licet nonnulli recentiores, ut Josephus Pennachi et Dominicus Arnaldi, absque ullo fundamento, id negaverint¹. Sensum Ecclesiæ refert sacra liturgia, quæ in collecta festi Assumptionis habet : « Veneranda nobis, Domine, hujus diei opem conferat salutarem, in qua sancta Deigenitrix *mortem subiit temporalem, nec tamen morlis nexibus deprimi potuit*, quæ Filium tuum Dominum Nostrum de se genuit incarnatum » ; et in oratione secreta : « Subveniat, Domine, plebi tuæ Deigenitricis oratio, *quam, etsi pro conditione carnis migrasse cognoscimus*, in cœlesti gloria apud te pro nobis intercedere sentiamus. »

Probe notentur verba : « *pro conditione carnis* », quibus indicatur mortem in B. Virgine non esse stipendium peccati, sed contigisse ratione naturæ humanæ ; quia conditio materiæ seu carnis ea est ut eam sequatur separabilitas ab anima, et sic mors inducatur.

Simulque innuit liturgia rationem theologicam, quæ est ipsa lex *convenientiæ* prius explicata : non potuit mortis nexibus deprimi eo quod sit mater Dei seu eo quod *de se* Filium Dei genuerit incarnatum. Unde sicut absque corruptione genuit Christum ita congruebat ut Christi incorruptibilitatem per gloriosam assumptionem participaret ; et sicut de peccato per immaculatam conceptionem et de concupiscentia per virginalem partum triumphavit ita mortem per immediatam resurrectionem et gloriosam assumptionem penitus vinceret.

VIII. **Quid ergo de privilegio assumptionis sit tenendum.** — Usque ad sæculum v testimonia sunt incerta, licet putent nonnulli archæologi alludi in quodam sarcophago

1. Quorum sententiam optime confutat Cl. P. LÉPICIER, op. cit., p. 393, ss.

hispanico sæculi iv ad ipsum assumptionis factum¹. Sæculo autem vi jam liturgia sacra tum apud Latinos tum apud Orientales recolit festum *dormitionis* B. Virginis die quidem xv augusti apud Græcos, mense autem Januario communius apud Occidentales usque ad sæculum ix. A sæculo autem vii scriptores ecclesiastici non tantum dormitionem commemorant sed et ipsam assumptionem et congruentias hujus privilegii recolunt². Deinde hæc pia sententia ita fit communis ut S. Thomas absque dubitatione tradat Christum et B. Virginem esse jam in gloria cum proprio corpore³. Festum ipsum, quod in tota Ecclesia celebratur, est signum doctrinæ certissimæ, licet non de fide.

An vero definiri possit? Ducenti episcopi in concilio Vaticano et alii multi post ipsos postularunt ut assumptio tamquam dogma definiretur.

Posse autem definiri dicunt plures, cum Dom. Renaudin, quia est veritas *a Deo revelata* quamque mandavit Deus apostolis ut fidelibus prædicarent et quæ idcirco fuit per traditionem ad nos usque transmissa; vel reponunt alii, quia revelatio tantam tradit de B. Virgine notionem quæ et assumptionem *includat*, sufficitque ut Ecclesia explicite declaret quod implicite in illa notione continetur⁴.

1. Cf. Dom LECLERCQ, *Diction. Archéol. chrétien.*, t. I, col. 2991.

2. Citari possunt: ANDREAS CRETENSIS, *P. G.*, xcvi, 1045-1100; S. GERMANUS, *P. G.*, xcvi, 340-372; S. JOAN. DAMASC., xcvi, 690-762, 1363.

3. « *Pars oblata in calicem missa corpus Christi quod jam surrexit, monstrat* »; addit Angelicus: « *Scilicet Christum et B. Virginem*, vel si qui alii sancti cum corporibus jam sunt in gloria. » III. P., q. 83, art. 5, ad. 8. Licet de aliis sanctis quæstionem relinquat sub dubio, de assumptione Mariæ nullatenus dubitat.

4. Consuli possunt: GAUDINUS, *Assumptio corporea B. V. vindicata*, Paris, 1670; BELLAMY, *Histoire de la Théologie catholique au xixe siècle*, Paris, 1902; P. TERRIEN, S. J., t. II; P. DE LA BROISE, S. J., *Etudes*, t. XCI, juin 1902; Dom RENAUDIN, O. S. B., *La doctrine de l'Assomption de la T. Sainte Vierge, sa définibilité*, Paris, 1913; A. NOYON, S. J., *Diction. Apolog.*, fasc. XIII, col. 275-285; et recentiores theologi, in Mariologia.

IX. **Pietatis conclusio.** — Quam ergo jucundum est Mariam contemplari super choros angelorum cum anima et corpore exaltatam, ubi cum Christo regnat et imperat, simulque matris munus erga nos exercet, ut est nunc uberior exponendum !

QUÆSTIO TERTIA

De officiis B. V. M. Deiparæ erga homines

Principium in hac re semper recolendum est, B. Virginem fuisse in omnibus quæ ad salutem pertinent ita Christo consociatam, ut mater sit corporis mystici per gratiam, sicut fuit mater corporis naturalis per generationem. Quum enim Incarnatio sit propter redemptionem et Maternitas divina propter Incarnationem, planum est illam creaturam quæ eligitur in matrem Dei, eligi simul in matrem hominum¹. Hinc regula tuta potest statui, Mariam esse causam secundariam ubicumque Christus est causa primaria. Christus est prædestinationis causa formalis prima, B. Virgo est exemplar secundarium et proximum; Christus est causa meritoria et satisfactoria universalis primaria et de *condigno*, Maria est causa universalis secundaria et de congruo; Christus in cœlo est causa impetratoria universalis et primaria, per quam omnia bona salutis ad nos derivantur; Maria est causa impetratoria universalis secundaria, ea scilicet ratione ut nulla ad homines descendat gratia nisi per manus, id est intercessionem Mariæ.

De causa exemplari valent quæ initio tractatus animadvertimus: quum eodem decreto Maternitas divina fuerit intenta ac ipsa Incarnatio, fit B. Virgo cum ipso Christo *forma* seu exemplar electorum, et, sicut prædestinavit nos Deus conformes fieri imaginis Filii sui², ita prædestinavit conformes fieri imaginis Matris Christi.

Nec de his moveri potest controversia; sed fusius exponendum est munus B. Virginis in merendo, satisfaciendo et impetrando.

1. Cf. P. TERRIEN, *La Mère de Dieu et la Mère des hommes*, et opus nostr.: *Mère de grâce*, II. P.

2. *Rom.*, VIII, 29. Cf. quæ diximus superius de prædestinatione Christi, p. 355 et ss.

ARTICULUS PRIMUS

DE OFFICIO B. VIRGINIS

IN MERENDO ET SATISFACIENDO

I. Principium theologicum de satisfactione condigna.

— Fuit expositum et vindicatum in limine tractatus de Incarnatione. Solus Christus, verus Deus verusque homo, potuit de condigno satisfacere pro peccato mortali; quia satisfactio condigna debet esse infiniti valoris, eo quod peccatum mortale infinitam dicat offensam. Jam vero infiniti valoris solus capax est Homo-Deus. Quæ ratio evincit repugnare *absolute* ut purus homo satisfacere queat unquam pro peccato mortali.

II. Posset absolute loquendo Deus aliquem hominem constituere ad merendum de condigno pro aliis. — Ut enim aliquis gratiam aliis mereatur de condigno, requiritur et sufficit ut instituat *caput supernaturale* hominum, qui erunt ejus membra, et quibus idcirco proderit ipsius actio, sicut membris prodest actio capitis. Atqui posset Deus absolute aliquem hominem constituere caput supernaturale aliorum, et tot ac tantis gratiis cumulare ut ille posset aliis gratiam influere, imo et instituere sacramenta¹.

III. In præsentī autem generis humani conditione solus Christus meruit et potuit mereri gratiam de condigno. — Tota quippe christiana œconomia in hoc resumitur, quod Christus sit unicum hominum caput in ordine supernaturali, tum ad merendum tum ad satisfaciendum, nec possit ulla extra ipsum haberi salus: « *Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*². »

1. Quæstio redibit infra, vol. IV, ubi de auctore sacramentorum.

2. Act., IV, 12

IV. **Beata Virgo de congruo meruit quod Christus de condigno. Testimonia Scripturæ et Traditionis.** — Scriptura fundamentum hujus doctrinæ insinuat, dum recolit angelum missum fuisse ad Mariam ut ejus consensum requireret, et respondisse Mariam : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum ». De quo animadvertit S. Bernardus : « Offertur tibi pretium salutis : statim liberabimur si consentis¹. »

Tradit etiam Scripturam B. Virginem fuisse hominibus datam in matrem, dum Christus dixit Joanni : *Ecce mater tua*. Sensus quidem litterali Christus Joannem Mariæ commendat et Mariam Joanni, et ex illa hora accepit eam discipulus *in sua*, εἰς τὰ ἴδια, *apud se*, vel, ut explicat S. Thomas, *in officia et obsequia*². At mystice accipiendum est de maternitate spirituali erga omnes homines : « Mystice gitor intelligimus, ait S. Bernardinus Senensis, in Joanne omnes animas electorum, quorum per dilectionem B. Virgo facta est mater³. » Quam interpretationem vindicant et substrata materia et circumstantiæ et univ-
ersa traditio⁴.

Jam vero, si est mater, debet largiri vitam, quæ est gratia, illam merendo de congruo, ut mox exponetur.

Patres hanc doctrinam æquivalenter asserunt, dum dicunt, Mariam esse nobis principium vitæ, sicut principium mortis fuerat Eva⁵. Sic speciatim S. Ephræm docet Mariam esse gratiæ causam meritoriam et impetratoriam, cum sit causa vitæ et porta lucis, restituatque gloriam quæ per Evam fuerat amissa : « Altera facta est causa mortis, altera vitæ nostræ... Apertum est Mariam esse portam lucis, quia per ipsam illuminatus est mundus ejusque habitatores, qui obscurati erant per Evam causam omnium malorum⁶. » Quod sub alia forma superius expli-

1. S. BERNARD., *Homil. IV, super Missus est*.

2. S. THOM., *Comment. in Joan.*, XIX, 26-27.

3. Serm. LI, art. I, c. III, t. I, p. 257-2. Cf. BOSSUET, *Sermon sur le Rosaire*, et IIe *serm. sur la Nativité de la T. S. V.*

4. Quæ omnia optime exponit Cl. P. LÉPICIER, op. cit., p. 500, ss.

5. Cf. S. JUSTIN., *Dialog. cum Tryphone*, 100, P. G., VI, 710, ss. ; S. IREN., III. *Cont. Hæres.*, c. XXII, P. G., VII, 964, ss.

6. S. EPHRÆM, Edit. Rom., p. 327-329.

cavit : « *Amissa est per Evam et restituta est per Mariam gloria illa pulchra et desiderabilis, quæ recesserat ab Eva et Adamo... Mater stulta facta est fons miseriarum nostrarum, sed soror prudens est thesaurus gaudiorum nostrorum*¹. »

Theologi hoc axioma communiter afferunt²; ac novissime Pius P. X sancivit : « *Universis sanctitate præstat (Maria) conjunctioneque cum Christo, atque a Christo ascita in humanæ salutis opus, de congruo, ut aiunt, promeret nobis quæ Christus de condigno*³. »

V. **Rationes theologicæ.** — Arg. I^{um}. Persona illa quæ fuit in omnibus Christo unita quæque dignitatem excellentissimam habet ut a Deo exaudiatur, potest nobis gratiam de congruo mereri : ratio est quia conjunctio cum Christo ipsam reddit sociam ejusdem operis, et idcirco dicit Pius X : *a Christo ascita in humanæ salutis opus* ; et illa summa dignitas ipsi confert jus quoddam amicabile respectu gratiæ largiendæ, quod est meritum de congruo. Atqui B. Virgo fuit semper et in omnibus Christo consociata. Voluntas enim ejus fuit a Deo requisita ad opus nostræ salutis, juxta illud effatum D. Thomæ : « *Per Annuntiationem expectabatur consensus Virginis, loco totius humanæ naturæ*⁴. » Ac deinceps voluntas et operatio Mariæ fuit et voluntati et operationi Christi conjuncta, sive in decursu vitæ, sive in Calvariæ mysterio, dum stabat juxta crucem et opus cum Filio complebat. Habet quoque B. Virgo eximiam dignitatem ut exaudiatur : mater quippe Dei non potest ullam reportare a Deo repulsam, sed semper exauditur *pro sua reverentia*. Ergo concludendum est B. Virginem meruisse pro nobis de congruo.

Arg. II^{um}. Quum fuerit Maria instituta omnium hominum *mater*, debet omnibus munus matris exhibere, vitam

1. Ibid., p. 318-321.

2. Cf. VEGA, Palæstra XXIX, certamen III ; P. LÉPICIER, op. cit., p. 534.

3. Encyclic. *Ad diem illum*, 2 Febr. 1904.

4. S. THOM., III. P., q. 30, a. 1.

spiritualem communicando. At spiritualis vita est gratia. Ergo debet omnibus gratiam largiri, non quidem ut causa universalis primaria et de condigno, sed ut causa universalis secundaria et de congruo.

VI. Beata Virgo satisfecit etiam pro nobis de congruo.

Est corollarium præcedentium, nam satisfactio respondet merito ac ipsi proportionatur : unde quæ meretur de congruo, etiam de congruo et in eodem gradu satisfacit.

Potest ratio theologica hoc modo proponi : Illa persona quæ Christo unitur in *patiēdo*, seu quæ communem habet cum Christo passionem, debet etiam communem habere effectum in satisfaciendo, quum satisfactio ex opere pœnoso et passione attendatur, — non quidem de condigno, quod possibile non est in pura creatura, — sed saltem de congruo. Atqui B. Virgo communem habuit cum Christo passionem, ita ut merito dicatur regina martyrum et *martyr cum Christo*, quod plus est quam esse martyrem *pro* Christo¹. Ergo B. Virgo satisfecit de congruo, sicut Christus de condigno.

Confirmatur. Quum satisfactio sit quoddam sacrificium², potest B. Virgo satisfacere ea ratione qua obtulit sacrificium Deo. Atqui, licet B. Virgo non obtulerit sacrificium stricto sensu — sed solus Christus, qui se obtulit in ara crucis pro salute mundi — aliqua tamen remota et vera ratione dici potest sacrificium obtulisse, quatenus hostiam genuit, custodivit, nutrit, ac tamen officium habuit, *sistendi ad aram*, quod est munus aliquatenus sacerdotale.

Hæc expresse tradit Pius X, qui recolit in Maria « *Officium ejusdem hostiæ custodiendæ, nutriendæque atque adeo, statò tempore, SISTENDÆ AD ARAM*³. » Ergo, licet non de condigno, potuit tamen B. Virgo modo quodam vero, seu de congruo, satisfacere, et nos Deo conciliare.

1. « *Plus est esse commartyrem Christi quam esse martyrem Christi.* » GUILLELMUS ABBAS, *In Cantic.*, III.

2. Cf. supra, p. 86 et 394.

3. Encyclic. *Ad diem illum*, 2 Februar. 1904.

VII. **Pietatis conclusio.** — Quo sensu possumus Mariam salutare cum S. Ephræm, Ecclesiæ Doctore : « Ave totius terrarum *Conciliatrix* efficacissima. Ave Domina nostra, *faciens pacemque* fidelibus tuis impetrans... Ave *porta cælorum, et scala, ascensusque omnium. Ave portarum paradisi reseramentum*¹. »

1. S. EPHRÆM. Edit. Venet., MDCCLV, t. I, p. 570.

ARTICULUS SECUNDUS

DE OFFICIO B. VIRGINIS

IN INTERCEDENDO ET IMPETRANDO

I. **Sensus quæsit.** — Movetur quæstio utrum B. Virgo sit universalis gratiarum distributrix, seu, aliis verbis, utrum omnes gratiæ per intercessionem *actuale* Mariæ nobis infundantur. Recolatur iterum intercessorem principalem, et *necessarium*, esse Christum, per quem omnis oratio nostra accedit ad Patrem, et eapropter omnes Ecclesiæ preces concludi *per Christum Dominum Nostrum*. At id minime impedit quominus B. Virgo, Christo conjuncta in merendo et satisfaciendo, adhuc ipsi consocietur in intercedendo et interpellando pro nobis. Sicut ergo Christus implicite invocatur quoties deprecamur sanctos, ita B. Virgo implicite invocaretur quoties gratiam a Deo impetramus et gratia ipsa per mediationem Mariæ obtineretur.

II. **Sententiæ.** — Piam illam sententiam acriter impugnarunt Jansenistæ, qui verba liturgica : *Mater divinæ gratiæ* in ista mutabant : *Mater auctoris gratiæ* et hæc : *Bona cuncta posce*, in ista : *Bona posce dari* ; negavit speciatim sæculo XVIII Muratori, quem confutavit S. Alphonsus. Fatendum est sententiam negantem fuisse illo ævo ita diffusam, ut ipse Trombelli, qui de laudibus B. Virginis docte et pie disserit, non audeat sententiæ affirmanti adhærere¹. Sæculo autem XIX et nostra præsertim ætate, sententia pia, quæ affirmat, evasit communis².

1. TROMBELLI, apud MIGNE, *Summa Aurea de laudibus Beatissimæ Virginis*, initio t. IV.

2. Cf. P. TERRIEN, *La Mère des hommes*, lib. VIII, cc. III et IV ; P. LÉPICIER, op. cit., p. 652, ss. ; P. GODTS, *C. SS. R. De definitibilitate mediationis universalis Deiparæ disquisitio theologica juxta doctrinam S. Alphonsi*, 1904 ; et opus nostr. : *Mère de grâce*, II. P., c. III ; P. BAINVEL, *Diction. Apol.*, fasc. XIII, p. 285-292.

III. **Sensus catholicus.** — Impetrare B. Virginem *universaliter* gratias, præscindendo a quæstione utrum *singulas* impetret, est doctrina catholica ; quia id officii non differt a munere matris, quod doctrina catholica B. Virgini tribuit. *Singulas* autem gratias per actuale intercessionem Mariæ transire, est sententia, quæ nondum fuit fidei nostræ imposita, quam tamen sensus christianus, seu quidam veluti instinctus pietatis, amplectitur. Hinc effatum S. Anselmi : « Te tacente, nullus orabit, nullus juvabit. Te orante, omnes orabunt, omnes juvabunt¹. »

Quem sensum manifestat ipsa liturgia, quæ in principio et fine divini officii Mariam invocat, per *ave Maria*; praxisque recitandi rosarium, præsertim in calamitatibus, etc., quasi intenderet Ecclesia omne auxilium divinum per ipsam Mariam ad nos derivari.

IV. **Documenta ecclesiastica.** — Sufficiat duo recentissima recolere. Leo XIII² œconomiam supernaturalem ita exponit ut omnis gratia a Deo in Christum descendat, a Christo in Mariam et a Maria in homines, quatenus scilicet Deus exaudiat Christum et Christus Mariam, et sic gratia omnis ab oratione Virginis dependeat. Pius X eandem doctrinam confirmat, nam juxta ipsum, Maria est *princeps largiendarum ministra*³, ita nempe ut, quemadmodum Christus est omnium gratiarum nulla excepta, auctor et distributor, ita B. Virgo sit post ipsum et cum ipso, omnium gratiarum, nulla excepta, ministra princeps, seu universalis distributrix.

Quocirca Summi Pontifices, piam sententiam licet non definiant aut imponant, suadent tamen, confirmant et inculcant.

1. S. ANSELM., *Orat.* XLV ad B. V. ; *P. L.*, CLVIII, 944.

2. LEO XIII, Encyclic. *Jucunda semper*, 8 sept. 1894. Jam scripserat, 22 sept. 1891 : « Affirmare licet nihil prorsus de permagno illo omnis gratiæ thesauro quem attulit Dominus... *nihil nobis nisi per Mariam, Deo sic volente, impertiri*, ut quomodo ad Patrem nisi per Filium nemo potest accedere ita fere nisi per matrem accedere nemo possit ad Christum. »

3. Encyclic. *Ad diem illum*, 2 Februarii 1904.

Demum, S. Rituum Congregatio, die 21 Januarii 1921, concessit Belgii diœcesibus officium cum Missa « *de Festo Bealæ Mariæ Virginis Mediatricis omnium Gratiarum.* » Quum autem *lex orandi sit lex credendi*, concessio hujus modi est authenticum catholicæ doctrinæ testimonium Quocirca tenendum est gratias *omnes* a B. V. Mediatrice provenire.

V. Hæc doctrina suadet ex Scripturis. — Quoties Christus in vita sua gratiam externe distribuit, voluit conjunctam sibi esse Mariam ; nam per Mariam sanctificat Præcursores, confirmatque fidem apostolorum in miraculo Cana Galilææ, et in bono stabilit Joannem apostolum in Calvariæ mysterio. Quæ triplex evangelica scena triplicem salutis operationem præcipuam significat : *vocationem*, figuratam in sanctificatione Præcursoris ; *justificationemque*, figuratam in apostolis, qui in fide firmanentur in Cana ; *perseverantiam* autem in Joanne, qui permanet cum Maria. Inde colligitur Mariam esse universalem causam gratiarum¹.

Post ascensionem quoque voluit Christus ut effusio Spiritus Sancti in discipulos fieret mediante Virgine, quæ in cœnaculo apostolos ad Paracliti adventum præparavit². Si autem id præstitit Virgo in vita, simile munus habere debet nunc in gloria, ad impetrandas gratias, quæ sunt Incarnationis sequela³.

VI. Probatur insuper eo quod vis impetratoria respondeat vi meritoria. — Debet habere Maria nunc in impetrando munus quod habuit olim in merendo. Atque gratias omnes, ut causa universalis, licet secundaria, meruit. Ergo et nunc omnes impetrat ut causa *secundaria* post Christum et cum Christo.

1. Cf. BOSSUET, *Serm. sur la Conception de la Vierge*, edit. LEBARQ, t. V, p. 609, ss.

2. Cf. LEO XIII, Encyclic. cit., *Jucunda semper*, 8 sept. 1894.

3. Quapropter concludit BOSSUETIUS : « Sa charité maternelle ayant tant contribué à notre salut dans le mystère de l'Incarnation, qui est le principe universel de la grâce, elle y contribuera éternellement, dans toutes les autres opérations, qui n'en sont que les dépendances. » Loc. cit.

VII. Probatur etiam ex eo quod Maria cognoscat omnes et singulas gratias quibus indigemus. — Argumentum breve et efficax ad id reducitur : B. Virgo omnes gratias quibus indigemus cognoscit, quia est *tota mater* ; illasque omnes petit, quia est *tota misericors et amans* ; ergo illas omnes reapse obtinet, quia est *omnipotens*.

Singulæ propositiones haud ægre innotescunt. Effatum est theologicum beatos in cœlo cognoscere quæ in hoc mundo ad ipsos spectant ; ratio est quia beatitudo debet omne legitimum desiderium satiare¹. Quum autem B. Virgo sit tota mater, pro cunctis hominibus et pro tota vita spiritali, ad ipsam utique spectat cognoscere omnia quæ vitam illam supernaturalem respiciunt, et tentationes quæ illam impetunt, et auxilia omnia quæ vitam præstant, augment, muniunt, ac præservant, scilicet gratias omnes quæ nobis sunt necessariæ aut utiles.

Si autem cognoscit, certissime postulat ; nam matri sufficit necessitates filiorum nosse, ut illico subvenire conetur et ad adjuvandum festinet. Verum, si postulat, infallibiliter obtinet, nam ipsa est *omnipotentia supplex*, quæ pro sua reverentia semper exauditur, cuive nunquam resistit Deus.

VIII. Confirmatur demum ex munere quod Maria gerit in Ecclesia. — Vocatur a S. Doctoribus *aquæductus*, per quem omnia cœlestia fluentia ad nos deveniunt, vel *collum* Ecclesiæ, sicut Christus est *caput* ; nam B. Virgo Christum unit fidelibus, quemadmodum collum in corpore caput cum membris conjungit. Porro omnes capitis vires et influxus ad membra mediante collo transmittuntur. Ergo in Ecclesia omnes influxus et vires, seu gratiæ, capitis Christi ad membra seu fideles, derivantur mediante collo mystico, quod est Maria. Ergo pro nobis orat, quæ est vere mater gratiæ².

1. Cf. vol. I, p. 145, ss.

2. Cf. S. BERNARDUS, Serm. *De aquæductu* ; S. BERNARDIN. SENENS., *De glorioso nomine V. M.*, BELLARMIN., *Conc* 42. *De Nativ. B. V. M.*

ARTICULUS TERTIUS

DE TITULIS MEDIATRICIS ET COREDEMPTRICIS

I. **Corollarium præcedentium.** — Si verum est effatum jam expositum, B. Virginem Christo in omnibus conso-ciari, ratio et logica rerum postulat ut Deipara post Chris-tum et dependenter ab ipso dicatur *mediatrix* et cum Christo ad mundum redimendum cooperetur. Titulum utrumque expendamus.

II. **Testimonia quæ titulum Mediatricis vindicant.** — Ecclesia titulum illum approbat, sive officia liturgica concedendo, quibus B. Virgo sub hoc titulo colitur, sive expresse adhibendo. Sic Pius X dicit : « Totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum ME-DIATRIX *et conciliatrix*¹. » Eodem sensu jam fuerat usur-patum vocabulum a Pio IX, in bulla *Ineffabilis*.

Imo jam a Patribus consecratur ; nam B. Virgo dicitur *μεσσίτης*, Mediatrice a S. Tarasio², et in antiqua homilia quæ fuerat S. Epiphanio adscripta, licet non sit Epiphanii³ ; et præsertim adhibetur in hac oratione S. Ephræm : « Ave Dei et hominum Mediatrice optima. Ave totius orbis concilia-trix efficacissima⁴. » Recolatur iterum decretum S. C. Ri-tuum, 21 Januarii 1921, « de Festo Beatæ Mariæ Virgi-nis Mediatricis omnium gratiarum. »

III. **Ratio theologica.** — Jam fuit tradita superius, ubi de Christo mediatore. Illa persona dici potest post Christum mediatrice, quæ media est inter homines et Deum, illosque conciliat, offerendo quæ sunt hominum Deo,

1. Encyclic. *Ad diem illum*, 2 Februar. 1904.

2. TARAS. *Homil. in SS. Deiparæ Præsent.*, P. G., xcviij, 1491.

3. *Homil. V in laudes S. Mariæ Deiparæ, inter opera* dubia aut spuria S. EPIPHANII, P. G., xlii, 497.

4. S. EPHRÆM., edit. Venet., I, 570.

scilicet sacrificium et orationem et hominibus quæ sunt Dei, nempe gratiam. Atqui B. Virgo hanc conciliationem præstat; nam obtulit Deo sacrificium modo superius explicato, ac preces nostras Deo præsentat, et gratiam Dei hominibus largitur, merendo de congruo vel impetrando, ut modo ostensum est. Ergo dici potest mediatrix post Christum et cum Christo.

IV. De titulo autem Coredemptricis fieri solent difficultates. — Scribit quippe Van Noort : « Præstat ab hoc nomine abstinere, tum quia usus ecclesiasticus id non habet, tum quia multis præsertim heterodoxis offendiculo esse solet¹. » Multi tamen theologi titulum recte explicant, ne offendiculo esse possit, et rationibus vindicant².

V. Rite explicatur. Defendi potest ille titulus, tum auctoritate tum ratione theologica. — Licet vox ipsa sit recentioris usus, *sensus* tamen continetur in istis vocabulis, quæ sunt jam antiquitate sacrati, ut est *Mediatrix* et *Conciliatrix*, *porta cælorum*, *et scala*, *portarum paradisi reseramentum*, etc.³. Imo vocatur B. Virgo a S. Ephræm *captivorum redemptio et omnium salus*⁴.

Ipsam porro munus redimendi cum Christo tribuitur B. Virgini a Benedicto XV, qui scribit : « Ita cum Filio patiente et moriente passa est et pæne *commortua*, sic *materna in Filium jura pro hominum salute abdicavit placandæque Dei justitiæ, quantum ad se pertinebat, Filium immolavit, ut dici merito queat IPSAM CUM CHRISTO HUMANUM GENUS REDEMISSE*⁵. »

Hinc suppeditatur ratio theologica. Dici merito potest in redemptione cum Christo cooperatrix, seu coredemptrix,

1. VAN NOORT, *De Deo Redemptore*, n. 214, nota.

2. Citandi sunt inter cæteros : P. LÉPICIER, *L'Immacolata Madre di Dio Corredentrice del genere umano*, Roma, 1910, et *Tractatus de Beatissima Virgine Maria Matre Dei*, Paris, 1912, p. 552, ss.; P. GODTS, C. SS. R., *La Corédemptrice*, Bruxelles, 1920.

3. S. EPHRÆM, edit. Venet., t. I, p. 570.

4. T. III, p. 195.

5. BENEDICTUS XV, *Sodalitati Nostræ Dominæ a Bona Morte*, 22 martii, 1918. *Act. Apost. Sedis*, X, 182.

persona illa quæ cum Christo partes habuit in his omnibus quæ in redemptione concurrunt, scilicet merito, satisfactione, sacrificio, liberatione ac restauratione¹. Atqui B. Virgo in his omnibus partes habuit : nam meruit et satisfecit *de congruo* ubi Christus de *condigno* ; sacrificio cooperata est, victimam præparando et *sistendo ad aram*, ut audivimus supra ex Pio X ; nosque liberat a captivitate dæmonis et peccati, quatenus est conciliatrix et mediatrix ; ac nos in bona supernaturalia restaurat, eo quod sit *princeps largiendarum gratiarum ministra*, ut dicit idem Pontifex, et sit, teste S. Ephræm jam citato, *porta, scala, et reseramentum portarum paradisi*...

VI. **Pietatis conclusio.** — Adhæreamus ergo Matri nostræ, per quam *restituta* nobis est gratia *et gloria*, quæque facta est, ut idem sanctus poeta et Doctor scribit, *thesaurus gaudiorum nostrorum*².

1. Cf. supra, p. 386, 406.

2. S. EPHRÆM, Edit. Romana, p. 321.

QUÆSTIO QUARTA

De cultu qui B. M. Virgini Deiparæ debetur

Statuimus jam doctrinam catholicam superius, ubi de cultu Christi, imaginum et reliquiarum¹. Ad complementum tractatus sufficiet pauca subungere, scilicet recolere principia theologica de cultu sanctorum et speciatim de cultu Deiparæ.

ARTICULUS PRIMUS

PRINCIPIA GENERALIA DE CULTU SANCTORUM

I. Doctrina concilii Tridentini. — « Sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre, bonum atque utile esse suppliciter eos invocare et ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero qui negant Sanctos æterna felicitate in cœlo fruantes invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus orare, vel eorum, et pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum Verbo Dei, adversarique honori unius *Mediatoris Dei et hominum Jesu Christi* (*I Tim.*, II, 5), vel stultum esse in cœlo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire². »

II. Tota igitur catholica doctrina in his quinque resumitur : 1° sanctos pro nobis orare; 2° bonum et utile

1. Ubi etiam præcipuos errores recensuimus, qui et cultum sanctorum impetunt.

2. Sess. XXV, *De invocat. et venerat.*, etc.; DENZINGER, 984.

esse illos suppliciter invocare et ad eorum orationes, opem et auxilium confugere; 3° gratias et beneficia supernaturalia *ab ipso* Deo per Jesum Christum provenire; 4° id non officere mediationi necessariæ Christi, unius Mediatoris; 5° cultum ergo *dulciæ*, qui sanctis redditur, esse omnino fundatum. Quod porro de sanctis dicitur, tum de hominibus tum de angelis beatis intelligitur, qui unam societatem seu Ecclesiam triumphantem efformant.

Singula breviter expendamus.

III. Sancti et angeli beati in cœlo pro nobis orant. —

Scriptura id clare testatur. Nam Zacharias propheta inducit angelum pro populo Israelitico deprecantem: « Domine, usquequo tu non misereberis Jerusalem et urbium Juda, quibus iratus es ¹ » Insuper, angelus Raphael testatur se orationes Tobiae obtulisse Deo², et Christus recolit angelos gaudentes de uno peccatore pœnitentiam agente³; quæ omnia innuunt angelos, qui nostra norunt et nos diligunt, etiam apud Deum pro nobis intercedere.

Docet quoque Scriptura defunctos Dei amicos pro vivis orare, siquidem de Jeremia post ejus mortem dicitur: « Hic est fratrum amator, et populi; hic est qui *multum orat* pro populo⁴. » Porro, si Jeremias nondum in gloria receptus potuit orare pro populo, id multo magis putandum est de sanctis et angelis cum Christo regnantibus.

Demum, justi adhuc mortales et miseriis circumdati possunt efficaciter orare pro aliis: « Ite ad servum meum Job... *Orabit pro vobis*⁵. » Paulus fideles monet: « *Adjuvetis me in orationibus vestris*⁶. » « Multum enim valet deprecatio justi assidua » addit S. Jacobus⁷. Multo igitur efficacius sancti et angeli beati valent pro nobis apud Deum.

Accedit ratio theologica. Beati cognoscunt in Verbo

1. ZACHAR., I, 12.

2. Tob., XII, 12.

3. LUC., XV, 17.

4. II. Machab., XV, 14.

5. JOB., XLII, 8.

6. Rom., XV, 30.

7. JAC., V, 16.

quidquid ad ipsos spectat¹. Porro ad ipsos spectant preces quas ad ipsos dirigimus. Ergo illas cognoscunt; et, quia sunt *fratrum amatores*, illos Deo præsentant, ac subinde ipsum Deum flagitant ut nobis auxiliari dignetur.

IV. Bonum et utile est sanctos invocare et deprecari. — Sequitur ex dictis; nam sancti cognoscunt preces ad ipsos fusas; illasque Deo præsentant, utpote fratrum amatores; et illarum adimpletionem obtinent, utpote triumphantes et apud Deum vere potentes.

V. Dona autem supernaturalia a solo Deo per Jesum Christum proveniunt. — Causa quippe principalis efficiens gratiæ et ordinis supernaturalis, est solus Deus, ut probatum est in tractatu de Gratia²; causa autem meritoria de condigno est solus Christus, quippe qui solus fuit constitutus hominum caput supernaturale ad merendum et satisfaciendum. Quocirca sanctos deprecamur, non ut ipsi auctoritate propria gratiam aut cetera dona largiantur, sed ut ipsi intercedant apud gratiæ auctorem et largitorem, qui facilius dona concedit quum exoratur a sanctis sibi maxime propinquis; sicut in humanis reges aut principes libentius exaudiunt preces quæ sibi ab amicis et intimis immediate præsentantur.

VI. Hinc concluditur talem praxim non officere mediationi Christi. — Nam, dum invocantur sancti, Christus semper, implicite saltem, invocatur, et intercessio sanctorum meritis et intercessione Christi nititur: unde semper agnoscitur Christum esse unicum mediatorem necessarium, et sanctos mediatores tantum secundum quid. Quapropter Ecclesia, etiam dum colit proprio festo sanctos, omnes tamen orationes Deo porrigit *per Christum D. N.*

VII. Hinc demum colligitur cultum sanctorum prout in catholica Ecclesia frequentatur, esse omnino fundamentum. — Tenet ecclesia sanctos non supremo *latriæ*, etiam

1. Cf. vol. I, p. 145, ss.

2. Cf. vol. II, p. 360, ss.

relativæ, sed tantum *duliæ*, cultu esse honorandos. Cultus porro *duliæ* est qui redditur alicui propter eminentiam seu excellentiam supernaturalem. Atqui viget in sanctis eminentia vel excellentia supernaturalis : tum *gratiæ*, quæ ipsos ad terminum perduxit, tum *gloriæ*, quæ ipsos reddit *deiformes*, Deoque assistentes et cum Christo regnantes. Ergo cultus ille *duliæ* est omnino legitimus et fundatus.

VIII. Universalis Traditio de cultu Sanctorum. — Non ergo mythologia gentilium, sed veris theologicis principiis nititur ille cultus, imo et antiquissima traditione.

In Veteri Testamento comperimus fuisse cultum angelis sanctis exhibitum, nam Abraham angelos sibi occurrentes colit, et Josue angelum principem exercitus Domini¹. Videntur etiam homines sancti post mortem in veneratione fuisse apud Judæos, siquidem Judas Machabæus in somnio videt Oniam summum pontificem et Jeremiam prophetam orantes pro populo².

Ab initio autem Ecclesiæ cultus exhibetur apostolis et martyribus. Imprimis docetur sanctos et martyres *esse jam in cælo* : sic S. Clemens Romanus testatur Petrum et Paulum esse in gloria³ ; S. Polycarpus recolit Ignatium, Zozimum, Rufum, esse cum Apostolis apud Christum, pro quo passi sunt⁴. Insuper natalis dies martyrii *cum gaudio celebratur* ; imo et ipsi martyres coluntur *propter eximiam ipsorum erga regem ac magistrum benevolentiam*⁵. Imo etiam *orationibus* et *meritis* martyrum fideles vivi se commendant. Sic in *calacumbis* inscriptiones petunt : « *Ora pro nobis cum sanctis. In pace petas pro nobis*⁶. » Quod optime exponit S. Augustinus : « Et ut *meritis* consocietur, atque *orationibus* adjuvetur, ita tamen ut nulli martyrum, sed *ipsi Deo* martyrum, quamvis in memoriam martyrum, constituamus altaria⁷. »

1. *Genes.*, XVIII, 2 ; *Josue*, v, 13.

2. II. *Machab.*, xv, 12-16.

3. S. CLEM. ROM., *I Cor.*, v ; *P. G.*, I, 217, 220.

4. S. POLYCARP., *Ad Philipp.* IX ; *P. G.*, v, 1013.

5. Ita in *Martyr. S. Polycarpi* ; *P. G.*, v, 1041. Cf. S. CYPRIAN., *Epist.* XXXIV ; *P. L.*, iv, 320.

6. DE ROSSI, *Roma Sotterranea*, II, 17, ss.

7. S. AUGUSTIN., *Cont. Faust.*, lib. XX, c. XXI ; *P. L.*, XLII, 384.

A sæculo iv, idem cultus etiam aliis sanctis præsertim episcopis redditur. Docetur jam, non solum martyres, sed et alios sanctos *esse in cælo*; sic S. Gregorius Nazianzenus patrem suum cum angelis gaudentem contemplatur¹; Sulpitius Severus S. Martinum jam beatum prædicat². *Depositiones et dies natalitii* Episcoporum celebrantur³. Demum, *honor* tribuitur et *episcopis et confessoribus et anachoretis*, distinctus tamen a cultu qui Christo debetur, ut exponit S. Epiphanius: « Nam justorum mentionem facimus... justorum autem et patrum et patriarcharum, prophetarum et apostolorum et evangelistarum et martyrum et *confessorum et episcoporum et anachoretarum* et cœtus illius universi, ut D. Jesum Christum singulari honore ab hominum ordine segregemus, debitumque cultum illi tribuamus⁴. »

IX. Quid de illo censendum qui invocationem et cultum sanctorum respueret, retinendo Christum unicum Mediatorem. — Si negaret absolute sanctos esse invocandos aut orare pro nobis, vel contenderet cultum qui ab Ecclesia sanctis redditur pugnare cum Dei Verbo aut esse idololatriam, aut adversari honori Christi mediatoris; is certe *impie sentiret*, ut expresse asserit concilium Tridentinum.

Si autem intenderet unum Christum esse mediatorem necessarium ejusque solius cultum esse de præcepto, cultum autem sanctorum, etsi legitimum et pium, non imponi, fidem nullatenus læderet, sed alio multiplici capite deficere deprehenderetur: tum quia parum regem honorare videtur, qui regis amicos colere negligit; tum quia parum propriæ salutis consulit, qui adiutores sibi adsciscere omittit qui possint in via protegere, ac demum recipere *in æterna tabernacula*.

1. S. GREGOR. NAZIANZ., Orat. XVIII, n. 4; P. L., xxxv, 989; cf. ibid., 1193.

2. SULPIT. SEVER., *Epist.* II, P. L., xx, 180.

3. Cf. P. G., xlvi, 821.

4. S. EPIPHAN., *Hæres.* LXXV, 8; P. G., xlii, 513.

ARTICULUS SECUNDUS

SPECIALIS DOCTRINA DE CULTU B. V. M. DEIPARÆ

I. Applicantur principia stabilita. — Constat ex dictis quæstione superiori B. Virginem orare pro nobis, scireque omnia quæ ad nos spectant; utileque omnino esse ut nos illam deprecemur et colamus, quæ est in omnibus Christo consociata; neque id derogare dignitati Christi, sed potius ipsi maxime placere, qui voluit nos habere omnia per Mariam.

II. Imo jam constat cultum et amorem nostrum B. Virgini deberi titulo singulari, qui ceteris sanctis non competit. — Compertum quippe jam habemus B. Virginem esse matrem nostram in ordine supernaturali; pro nobisque mereri et satisfacere *de congruo* ubi Christus *de condigno*; ac per ejus intercessionem actualem omnia salutis bona ad nos pervenire: quæ omnia nulli sanctorum conveniunt. Ergo præ omnibus sanctis debemus illam religione et amore colere.

At titulus specialissimus est maternitas divina, quæ cultum omnino singularem fundat.

III. Cultus Deiparæ ex Scriptura et Traditione colligitur. — In Scripturis angelus a Deo missus B. Virginem tam reverenter salutat, ut ipsi dicat: *Ave, gratia plena*¹; S. Elisabeth sub inspiratione Sancti Spiritus illam sic alloquitur: « *Benedicta tu inter mulieres*². » Christus ipse, quo efficacius nos doceret cultum erga Matrem, voluit illi obedire et *subdi*³; illiusque interventu et precibus primum miraculum in Cana Galilææ patrare⁴; denique

1. LUC., I, 28.

2. LUC., I, 42.

3. LUC., II, 51.

4. JOAN., II, 3-10.

moriturus illam discipulo commendare : *Ecce mater tua*¹. Apostoli B. Virginem ita venerantur, ut *perseverent unanimiter in oratione cum Maria, matre Jesu*².

Cultus autem B. Virginis in primitiva Ecclesia ex monumentis et liturgiis demonstratur. In picturis *catacumbarum*, scilicet Priscillæ, sæculo II, ac Petri et Marcellini, sæculo III, repræsentatur B. Maria sedens, dum ceteræ personæ, ne excepto quidem angelo Gabriele, stant³ : quod præcellentem dignitatem et cultum ei proportionatum innuit. Sæculo IV, liturgia Hierosolymitana B. Virginis Purificationem una cum Præsentatione Christi in templo celebrat⁴.

A concilio autem Ephesino, in quo B. Virgo dicitur Θεοτόκος, cultus Mariæ Deiparæ late diffunditur ; ac deinceps, sæculis scilicet V, VI et sequentibus, honoratur Deipara in Oriente triplici præsertim festo, nempe circa Natale, mense Maio et mense Augusto⁵.

Patres fundamenta hujus cultus statuunt, qui Mariam cum Eva conferunt et supra Evam extollunt, præsertim S. Justinus, S. Irenæus, S. Ambrosius, S. Ephræm⁶.

Imo naturam et indolem hujus cultus vindicant, dum secernunt a cultu qui Christo debetur ; sic S. Epiphanius, contra Collyridianos, qui B. Virgini sacrificia offerenda contendebant, exponit simul et B. Mariæ reddi honorem et venerationem et soli Deo convenire adorationem⁷.

IV. Ille porro cultus non est latræ, etiam relativæ, nec duliæ tantum, seu hyperduliæ. — Declaratur I^a pars. Latria absoluta redditur propter excellentiam divinam, tum ipsi Deo, tum ei quod unitur Deo hypostatice ; qua ratione humanitas Christi et illius partes adorantur cultu

1. JOAN., XIX, 27.

2. Act., I, 14.

3. Cf. DE ROSSI, *Imagini della B. Vergine tratte dalle Catacombe Romane*, Roma, 1863; MARRUCCHI, *Eléments d'Archéologie*, etc.

4. Cf. BAUMER, *Hist. du Brév.*, t. I, p. 429.

5. Cf. A. NOYON, *Diction. Apolog.*, fasc. XIII, p. 304, ss. et fasc. XIV, 321-331.

6. Vide supra loc. cit.

7. Cf. S. EPIPHAN., *Hæres.* LXXII, P. G., XLII, 739.

latriæ, non quidem separatim, sed in toto subsistenti. Latria autem relativa exhibetur non creaturæ rationali, quæ, utpote propria dignitate prædita, capax est venerationis secundum seipsam, sed rei quæ ex se dignitatem non habet, quæque colitur unice propter relationem cum alio in quo est dignitas, ut diximus de imagine; ita ut sit *idem motus* in imaginem et in prototypum¹. Jam vero B. Virgo Deipara non conjungitur hypostatice Deo, sed remanet pura creatura, et idcirco nequit latria absoluta coli; aliunde habet dignitatem propriam, quatenus est rationalis, ita ut honor ipsi redditus in ipsa sistat, nec idem esse possit motus in ipsam et in Deum. Ergo B. Virgo nequit coli latria relativa, sicut coluntur imagines et crux Christi.

Probatur II^a pars. Quum cultus respondeat *excellentiæ*, debetur *hyperdulix* cultus illi personæ quæ excellentiam habet singularis omnino rationis, infra divinam quidem, sed supra omnem aliam creatam, sive hominum sive angelorum. Atqui excellentia B. V. M. Deiparæ est hujusmodi; nam maternitas divina est dignitas singularis prorsus ordinis, vi cujus B. Virgo ad fines divinitatis attingit, fitque sanctis et angelis excelsior, imo et regina mundi². Ergo B. Virgini Mariæ Deiparæ debetur cultus *hyperdulix*.

Quæ doctrina non solum a theologis statuitur, v. g. a S. Thoma: « Et ideo dicitur quod debetur ei non qualiscumque *dulia*, sed *hyperdulia*³ »; sed in antiqua Traditione fundatur, nam scribit S. Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus: « Et ipsam proprie vereque matrem veri Dei colimus et magnificamus, et universa visibili et invisibili creatura *superiorem* arbitramur⁴. » Quasi intenderet: cultu *superiori* Dei matrem colimus, eo quod *superiorem* angelis et hominibus noverimus.

1. Cf. quæ disseruimus supra, ad q. xxv S. THOMÆ. Legi possunt: HAINE, *De Hyperdulia*, Lovanii, 1864; P. LÉPICIER, op. cit.; P. TERRIEN, *La Mère des Hommes*, t. II, 418, ss.

2. Supra, ubi de maternitate divina, præsertim a. iv.

3. S. THOM., III. P., q. xxv, a. 5.

4. S. GERMAN., *Epist. dogmat.* II; P. G., xcviII, 159.

V. **De dotibus nostri cultus erga B. Virginem Deiparam.** — Multa includit. Imprimis *honorem* ac venerationem, propter ejus excellentiam, quæ etiam in ordine gratiæ et gloriæ est omnino præstans et singularis. 2º *Recursum*, per invocationem et orationem, præsertimque sanctissimi rosarii recitationem, cum ipsa sit Mediatrix *universalis*, licet secundaria, per quam omnes gratiæ de cœlis ad nos descendunt¹. 3º *Amorem* ac dilectionem filialem, cum sit mater nostra, quæ nos semper fovet, nosque alloquitur : *Ego diligentes me diligo*². » 4º *Gratitudinem pro beneficiis*, quum omnia per Mariam a Deo recipiamus. 5º *Imitationem* ipsius vitæ ac virtutum, siquidem *probatio dilectionis exhibitio est operis, ac unionem nostræ mentis et voluntatis ac nostri affectus cum ipsa*³.

VI. **Hinc sequitur devotionem erga B. Virginem esse unum ex signis prædestinationis.** — Quum enim B. Virgo sit exemplar nostræ prædestinationis et distributrix gratiarum, adhærere B. Mariæ per devotionem et imitationem, est adhærere fonti salutis indeficienti. Quapropter, juxta S. Bonaventuram, « ipsa pie invocata est signum nobis ad salutem a Domino datam⁴ ». Sicut ergo est *mater gratiæ*, ita nos *hora mortis suscipiet*.

VII. **Conclusio præsentis voluminis.** — Ultro jam ingeritur, et est jucunda nimis : *nobis per Mariam adhærere Deo bonum est*.

1. Cf. opusc. nostr. : « *Le Rosaire et la Sainteté*. »

2. *Prov.*, VIII, 17.

3. Cf. PIUS X, Encyclic. *Ad diem illum*, 2 febr. 1904 ; B. GRIGNION DE MONTFORT, *Traité de la vraie dévotion à la sainte Vierge* ; P. GIRAUD, *Vie d'union à Marie*.

4. S. BONAVENT., *Comment. in ps.* XLVIII.

INDEX RERUM ANALYTICUS

PRÆFATIO VII

TRACTATUS DE VERBO INCARNATO ET HOMINUM REDEMPTORE

QUÆSTIO PRIMA

De Convenientia Incarnationis

ARTICULUS PRIMUS

De ipsa Incarnationis convenientia

- I. De vero Incarnationis conceptu veraque definitione. — II. Prima conclusio : Existentia, convenientia, possibilitas Incarnationis, non possunt solo rationis lumine apodictice demonstrari. — III. Secunda conclusio : Nec supposita revelatione potest Incarnatio positive et apodictice probari, demonstratione quæ evidentiam intrinsecam pariat. — IV. Tertia conclusio : Ad factum quod attinet, certum est Incarnationis mysterium non fuisse extra religionem revelatam a philosophis ethnicis cognitum. — V. Quarta conclusio : Humana ratio, suppositis revelatione et factis supernaturalibus, potest probare Incarnationem esse evidenter credibilem ; rem ipsam aliquatenus ex analogiis suadere ; et difficultates congruenter solvere. — VI. Quinta conclusio : Convenientissimum fuit Deum incarnari. — VII. Solvuntur difficultates. 2

ARTICULUS SECUNDUS

De Incarnationis necessitate

- I. Errores de necessitate absoluta. — II. Errores de necessitate hypothetica. — III. Etiam si velit Deus hominem reparare, non est simpliciter necessaria Incarnatio. — IV. In hypothese qua voluerit Deus condignam pro peccato mortali satisfactionem exigere, necesse omnino est ut Deus naturam rationalem creatam assumat. — V. Prima demonstratio. — VI. Secunda ratio, quæ pro omni œconomia omnique hypothese valet. — VII. Solvitur difficultas. — VIII. De aliis modis proponendi argumentum. — IX. Aliunde nequit

Deus in propria natura satisfacere ; sed solum si naturam rationalem creatam assumat. — X. Quænam natura possit a Deo assumi in ordine ad satisfactionem. — XI. At, si de possibilitate metaphysica ad ordinem realem fiat gressus, liquet necessariam esse assumptionem humanæ naturæ ad hominis reparationem. — XII. Doctrina Patrum de necessitate Incarnationis ad hominem reparandum. — XIII. Corollarium pietatis ex S. Ephræm..... 15

ARTICULUS TERTIUS

De Incarnationis motivo

- I. Status quæstionis. — II. Sententiæ. — III. Conclusio : Vi præsentis decreti Incarnatio est a Deo ad humani generis reparationem ita ordinata, ut, homine non peccante, Verbum Dei non fuisset incarnatum. — IV. Expenduntur textus qui ab adversariis afferuntur. — V. Fundamenta scripturistica sententiæ thomisticæ. — VI. Doctrina SS. Patrum. — VII. Ratio theologica. — VIII. De sententia Suareziana. — XI. Solvuntur difficultates. — X. Concludimus. — XI. Fide certum est venisse Christum ad delendum omnia peccata ; principalius tamen venit ad delendum originale. — XII. Existente solo peccato originali, sine actuali, fuisset Incarnatio vi præsentis decreti. — XIII. Existente solo actuali peccato sine originali, non fieret Incarnatio vi præsentis decreti. — XIV. Quænam ergo fuisset œconomia salutis in illa hypothesis. — XV. Corollaria pietatis. — XVI. Conveniens non fuit Christum venire in principio temporis, sed tantum in plenitudine temporis. — XVII. Incarnatio non debuit differri usque ad finem mundi..... 27

QUÆSTIO SECUNDA

De Modo Unionis Verbi Incarnati

ARTICULUS PRIMUS

De ipsa unione hypostatica

- I. Diversi errores de Incarnatione. — II. Quæstio hic solvenda. — III. Notio unionis substantialis. — IV. De unione personali et unione hypostatica. — V. Error qui unionem substantialem impetit. — VI. De fide est unionem naturæ divinæ cum natura humana esse substantialem. — VII. Solvuntur difficultates. — VIII. Alter fidei articulus est unionem substantialem in Christo non esse monophysicam. — Errores. — IX. Duæ sunt in Christo naturæ, quæ etiam post unionem remanent integræ et perfectæ. — X. Argumentatione S. Tho-

mæ excluduntur omnes diversæ formæ monophysismi. — XI. Solutio ergo catholica est unionem esse personalem. — XII. In Incarnatione unio substantialis personalis est proprie hypostatica. — XIII. Solvuntur difficultates. — XIV. Textus S. Ephræm Syri, quibus tota Incarnationis œconomia plenissime et pulcherrime describitur. 43

ARTICULUS SECUNDUS

De formali constitutivo unionis hypostaticæ

- I. Præsupposita. — II. De notione historica personæ. — III. De notione philosophica suppositi et personæ. — In quibus convenient scholastici. — IV. In quo reponatur dissensio inter scholasticos. — V. De prima sententia. — VI. De aliis formis quibus proponitur præfata theoria. — VII. De secunda sententia. — VIII. De tertia sententia. — IX. De quarta sententia. — X. Eligitur ultima sententia. — XI. Animadversio generalis. 60

ARTICULUS TERTIUS

Cetera quæ unionem et proprietates unionis spectant

- I. Licet persona Christi sit in se simplicissima, post Incarnationem tamen, cum in duabus naturis subsistat, dici potest composita. — II. In Christo anima fuit vere et substantialiter corpori unita. — III. De formula « duæ naturæ et tres substantiæ ». — IV. Utrum unio naturæ divinæ et humanæ sit aliquid creatum. — V. Quomodo unio distinguatur ab assumptione. — VI. Utrum assumptio humanæ naturæ ad personam Verbi divini sit una eademque realiter actio cum creatione animæ et productione humanitatis Christi. — VII. Unio Verbi cum natura humana, ex parte eorum quæ conjunguntur non est maxima, ex parte vero ejus in quo conjunguntur est maxima inter uniones creatas. — VIII. Utrum unio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam. 72

ARTICULUS QUARTUS

De causa meritoria Incarnationis

- I. Quæstiones solvendæ. — II. Errores de merito Christi. — III. Doctrina catholica. — IV. Controversia quædam. — V. Quoad circumstantias Incarnationis quid meruerit Christus. — VI. Nullius hominis opera mereri possunt Incarnationem de condigno. — VII. De congruo tamen sancti patres, nempe justi quibus facta fuit specialis revelatio Messiae futuri, meruerunt Incarnationem et quasdam ejus circumstantias. — VIII. De merito B. Virginis Mariæ. 81

ARTICULUS QUINTUS

Complementum doctrinæ de unione hypostatica

- I. De causa physica Incarnationis. — II. Hinc quæritur de supernaturalitate unionis hypostaticæ. — III. Conclusio : Gratia sive unionis sive habitualis non fuit in Christo naturalis quasi ex principiis naturæ humanæ exorta ; sed dici potest naturalis duplici titulo : et quia procedit a natura divina Christi, et quia illam a nativitate habuit. — IV. Unio Incarnationis est simpliciter et absolute ac singulari titulo supernaturalis. — V. Inde colligitur gratiam unionis esse potissimum donum quod possit Deus creaturæ largiri. — VI. Ultima unionis hypostaticæ proprietas est indissolubilitas. — VII. Pietatis corollarium..... 88

QUÆSTIO TERTIA

De modo unionis ex parte Personæ assumentis

ARTICULUS PRIMUS

Utrum Persona Divina et Natura Divina possint assumere

- I. Persona finita nequit assumere. — II. Personæ divinæ propriissime convenit assumere naturam creatam. — III. Solvuntur difficultates. — IV. Licet assumere primo et proprie conveniat personæ divinæ, secundario tamen et ipsi naturæ divinæ convenit. — V. De celebri formula : « UNA NATURA DEI Verbi INCARNATA. » — VI. Utrum, abstracta personalitate per intellectum, natura possit assumere. 95

ARTICULUS SECUNDUS

*Utrum possint plures personæ assumere
et plures naturæ assumi*

1. I. Una persona divina potest naturam creatam assumere, quin assumant aliæ personæ. — II. Quælibet ex personis divinis potest naturam humanam assumere. — III. In illa ergo hypothesi filiationem nostram adoptivam a singulis personis reciperemus. — IV. Aliquid specialiter notandum de Patre. — V. Quædam regulæ loquendi. — VI. Non est impossibile divinis personis ut duæ vel tres assumant unam numero naturam humanam, licet impossibile sit ut assumant unam personam humanam. — VII. In hac porro hypothesi non essent tres homines sed unus homo. — VIII. Una persona divina potest plures naturas humanas simul assumere. — IX. In hac hypothesi in qua supponitur persona divina

plures naturas humanas assumere, esset unus Homo-Deus, non plures Homines-Deus..... 102

ARTICULUS TERTIUS

De majori convenientia incarnationis Filii

- I. Sola persona Filii humanam naturam assumpsit; et convenientissimum quidem fuit personam Filii incarnari. — II. Aliæ congruentiæ. — III. De formula: « UNUS DE TRINITATE PASSUS EST »: 108

QUÆSTIO QUARTA

De modo unionis ex parte assumpti

ARTICULUS PRIMUS

De Natura assumptibili

- I. Notio assumptibilis. — II. Accidens non potest assumi immediate ad subsistentiam divinam. — III. Quælibet substantia creata, etiam incompleta, quæ potest saltem divinitus existere in seipsa, est assumptibilis a persona divina. — IV. Si spectetur congruentia absoluta, sola natura prædita intellectu et voluntate est assumptibilis. — V. Si vero spectetur congruentia perfecta, convenientius fuit naturam humanam præ alia quacumque assumi. — VI. Filius Dei nec assumpsit nec assumere potuit humanam personam. — VII. Solvuntur difficultates. — VIII. « Non est proprie dictum quod Filius Dei assumpsit hominem ». — IX. Filius Dei nec assumpsit nec assumere potuit naturam abstractam ab omnibus individuis. — X. Non fuit conveniens Verbum assumere naturam in omnibus individuis. — XI. Decebat Filium Dei humanam naturam assumere ex stirpe Adæ..... 112

ARTICULUS SECUNDUS

De integritate Naturæ assumptæ

- I. Errores. — II. Christus, non umbratile, sed verum corpus assumpsit. — III. Corpus Christi non fuit e cœlo allatum aut ex materia aerea confectum, sed est simile nostro, ex carne et sanguine constans. — IV. Quæstio connexa: quomodo sanguis pertineat ad veritatem naturæ humanæ. — V. Filius Dei una cum carne assumpsit animam. — VI. Filius Dei etiam intellectum seu mentem assumpsit. — VII. De perfectione animæ intellectivæ in Christo. — VIII. Pietatis conclusio..... 122

ARTICULUS TERTIUS

*De ordine quo diversæ partes Naturæ Humanæ
a Verbo assumuntur*

- I. Ratio et utilitas quæstionis. — II. Verbum carnem assumpsit mediante anima, seu ratione animæ, quatenus corpus est anima informatum; non autem eo sensu quod anima sit vinculum unionis Verbi cum carne, quasi caro uniatur mediate duntaxat. — III. Sicut carnem mediante anima, i a animam, seu potentias inferiores, per mentem et intellectum assumpsit Filius Dei. — IV. Anima fuit simul tempore cum carne assumpta. — V. Caro Christi non fuit prius assumpta quam animæ unita. — VI. Utrum Verbum assumpserit partes nostræ naturæ mediante toto. — VII. Conclusio: In ordine intentionis, ideoque simpliciter prius fuit assumptum totum quam partes; secus vero in ordine executionis. — VIII. Filius Dei humanam naturam non assumpsit mediante gratia. — IX. Solvuntur difficultates..... 133

QUÆSTIO QUINTA

De gratia Christi

ARTICULUS PRIMUS

De Gratia unionis in Christo

- I. An gratia unionis sit formaliter sanctificans. — II. Argumentum scripturisticum. — III. Traditio patristica. — IV. Ratio theologica. — V. Solvuntur difficultates. — VI. Concludendum..... 140

ARTICULUS SECUNDUS

De existentia Gratiae creatæ in Christo

- I. Doctrina catholica. — II. Rationes theologicae S. Thomæ. — III. Duplici ergo titulo necessaria est gratia creata habitualis. — IV. Gratia sanctificans sequitur gratiam unionis, non tanquam proprietas physica ab ipsa dimanans, sed per resultantiam MORALEM, seu propter congruentiam maximam. — V. Solvuntur difficultates. — VI. Triplex corollarium..... 146

ARTICULUS TERTIUS

De Virtutibus et Donis in Christo

- I. Principia quædam certa. — II. De virtutibus moralibus. — III. Non potuerunt esse in Christo virtus fidei nec virtus spei.

— IV. Non fuit nec esse potuit in Christo virtus pœnitentiæ. — V. Demum excluditur a Christo continentia illa imperfecta quæ motus deordinatos cohibet. — VI. In Christo fuerunt excellentissime omnia dona Spiritus Sancti. — VII. Solvuntur difficultates. — VIII. Fuit in Christo donum timoris secundum quod reverebatur supremam Dei maiestatem ac summam ejus eminentiam. — IX. Hinc iterum liquet cur potuerit esse timor, dum repugnant spes et pœnitentia. 154

ARTICULUS QUARTUS

De Gratiis Gratis datis in Christo

- I. In Christo excellentissime fuerunt omnes gratiæ gratis datæ. — II. De modo plane diverso quo gratiæ gratis datæ fuerunt in Christo et in sanctis. — III. In Christo fuit verissime donum prophetiæ. — IV. Differentia attendenda..... 164

ARTICULUS QUINTUS

De plenitudine Gratiæ in Christo

- I. Plenitudo extensiva et intensiva. — II. In Christo fuit plenitudo gratiæ tam intensiva quam extensiva. — III. Quæ ratione plenitudo gratiæ sit propria Christo. — IV. Conclusio : Plenitudo FORMALIS est propria Christo ; plenitudo autem subjectiva potest competere etiam sanctis. — V. Plenitudo SUFFICIENTIÆ, plenitudo REDUNDANTIÆ, plenitudo EXCELLENTIÆ. — VI. In Christo gratia unionis est simpliciter infinita ; gratia vero habitualis in esse MORIS est infinita, in esse autem PHYSICO est finita secundum rationem entis sed est quodammodo infinita secundum rationem gratiæ. — VII. Utrum gratia Christi potuerit augeri. — VIII. Conclusio : Gratiâ habitualis in Christo, attentis fine præsentis divinæ Providentiæ et potentia Dei ordinaria, nequit augeri ; tametsi non implicet metaphysice ulterius augmentum. — IX. Quo sensu intelligenda sint verba Lucæ : « Et Jesus proficiebat sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines. » — X. Gratiâ habitualis in Christo non præcedit tamquam dispositio unionem utriusque naturæ, sed hanc unionem sequitur, tamquam proprietas, non ordine quidem temporis, sed ordine naturæ... 168

ARTICULUS SEXTUS

De Gratia Capitali

- I. Notio corporis et capitis in Ecclesia. — II. Conclusio : Christus ut homo est caput Ecclesiæ. Argumentum scripturisticum.

— III. Traditio ecclesiastica. — IV. Ratio theologica. — V. De ratione qua Christus dicatur caput ut Deus et ut homo. — VI. De differentia inter munus capitis et munus cordis in Ecclesia. — VII. Christus secundum totam suam humanitatem, animam et corpus, est hominum caput, non solum quoad animas, sed etiam quoad corpora. — VIII. Christus est caput OMNIUM hominum, sed diverso gradu diversae ratione. — IX. De quadam controversia. — X. Christus ut homo est vere caput angelorum; sed minus perfecte quam hominum. — XI. Gratia et gloria essentialis angelorum non procedit a Christo homine. — XII. Eodem jure concluditur gratiam essentialem quam habuit Adam in statu innocentiae non procedere a Christo homine. — XIII. Gratia Christi ut capitis Ecclesiae eadem est essentialiter cum ejus gratia personali habituali, sed ratione tantum differt. — XIV. Esse caput Ecclesiae secundum interiorem influxum, est proprium Christi; esse autem caput secundum exteriorem gubernationem aliis etiam competere potest; differenter tamen a Christo. — XV. Diabolus est caput omnium malorum secundum exteriorem, non vero secundum interiorem influxum. — XVI. Antichristus est caput omnium malorum hominum non ordine, nec influxu, sed secundum malitiae perfectionem..... 178

ARTICULUS SEPTIMUS

De Gratiis Actualibus in Christo

- I. Sententiae. — II. Eligitur et probatur sententia affirmativa. — III. Unio hypostatica utramque motionem semper animae Christi praestabat. — VI. Differentia attendenda. — V. Pietatis corollarium..... 195

QUAESTIO SEXTA

De Scientia Christi

ARTICULUS PRIMUS

*Doctrina catholica de Scientia Christi
Infallibili et Universali*

- I. Errores praecipui. — II. Apud veteres. — III. Apud recentiores. — IV. De fide est in Christo fuisse tum divinam tum humanam scientiam. — V. Doctrina est catholica, ad fidei depositum pertinens, scientiam humanam Christi esse proprie infallibilem. — VI. Declarationes Ecclesiae. — VII. Probatur evangelicos textus a Christo excludere omnem prorsus errorem. — VIII. Est doctrina hodie omnino tenenda nullam fuisse

in Christo homine ignorantiam, sed cognovisse animam Christi inter homines degentis omnia præterita, præsentia et futura, ne excepto quidem iudicii die. — IX. Traditio catholica. — X. Principia christologica. — XI. Documenta ecclesiastica. — XII. Consensus scholasticorum. — XIII. Quæ sit ergo interpretatio Marcī. — XIV. Decretum S. Officii. 197

ARTICULUS SECUNDUS

De existentia Scientiæ beatæ in Anima Christi

- I. Principium S. Thomæ. — II. Sensus catholicus. — III. Probatio ex Evangelio. — IV. Demonstratio efficax ex eo quod Christus fuerit ab initio conscius suæ divinitatis, seu suæ unionis cum Deo. — V. Rationes theologicæ. — VI. Concludendum tandem doctrinam illam esse hodie omnino tenendam. — VII. Scientia beata in anima Christi non officit operationi naturali..... 214

ARTICULUS TERTIUS

De existentia Scientiæ infusæ in Anima Christi

- I. Genuina notio scientiæ infusæ. — II. Quæritur utrum illa scientia per se infusa fuerit Christo concessa. — III. Argumentum scripturisticum. — IV. Rationes congruentiæ. — V. Hinc Christus et Adamus ratione scientiæ comparantur..... 219

ARTICULUS QUARTUS

De existentia Scientiæ acquisitæ in Anima Christi

- I. Sententiæ. — II. Fundamentum scripturisticum. — III. Rationes theologicæ. — IV. Cur non debuerit Christus habere ab initio scientiam per accidens infusam. — V. Hinc etiam eruitur ratio cur scientiæ per se acquisibiles infunderentur Adamo, non vero Christo. 223

ARTICULUS QUINTUS

De objecto ex extensione Scientiæ beatæ in Christo

- I. Anima Christi divinam essentiam non comprehendit. — II. Conclusio : Per scientiam beatam cognoscit anima Christi omnia præsentia, præterita et futura, et quæcumque sunt in potentia creaturæ ; non tamen omnia quæ sunt in potentia Dei. — III. Utrum anima Christi cognoscat infinita. — IV. Conclusio: Anima Christi per scientiam beatam non cognoscit infinita in actu, bene tamen infinita in potentia. — V. Quomodo

vero possit anima Christi cognoscere actu quæ sunt infinita in potentia. — VI. Omnia quæ anima Christi cognoscit in Verbo videt, non tantum habitu et successive, sed actu et simul. — VII. Anima Christi essentiam divinam clarius et perfectius intuetur quam alia creatura. — VIII. Quædam notatu digna. — IX. Pietatis corollarium..... 227

ARTICULUS SEXTUS

De objecto, extensione et indole Scientiæ infusæ in Christo

- I. Sententiæ. — II. Conclusio : Scientia infusa Christus omnia præter essentiam divinam novit, conceptu tum quidditativo tum comprehensivo. — III. Hinc colligitur objectum scientiæ per se infusæ in Christo esse ens creatum prout est in se supernaturaliter cognoscibile. — IV. Futura etiam libera et contingentia, quia spectant ad Christum iudicem ac dominum omnium, cognoscuntur per hanc scientiam. — V. Scientia infusa attingit pariter infinita in potentia. — VI. Christus potuit pro libitu suo uti scientia infusa vel absque conversione vel cum conversione ad phantasmata. — VII. Scientia infusa animæ Christi non fuit discursiva quoad acquisitionem ; quoad usum autem, licet non fuerit discursiva ex necessitate, potuit tamen, pro libitu Christi, esse discursiva. — VIII. Scientia Christi infusa, quantum ad modum cognoscendi, est inferior scientia angelorum : sed aliunde est multo excellentior : tum intensive, quoad certitudinem, tum extensive, quoad cognitorum multitudinem. — IX. Scientia Christi infusa non fuit semper in actuali consideratione omnium ad quæ poterat se extendere ; sed fuit habitualis et poterat Christus ea uti quando volebat. — X. Scientia Christi infusa, licet fuerit per diversas species intelligibiles distincta, fuit tamen unus specie habitus. — XI. Ex doctrina D. Thomæ hucusque exposita eruitur species infusas animæ Christi esse speciebus angelicis inferiores secundum quid ; quatenus sunt magis particulares ; sed simpliciter perfectiores multiplici ex capite. — XII. Pietatis corollarium..... 223

ARTICULUS SEPTIMUS

De objecto, extensione et indole Scientiæ acquisitæ in Christo

- I. Sententiæ. — II. Conclusio : Per scientiam acquisitam intellectus Christi, quando ultimum progressus terminum habuit, cognovit omnia quæ naturaliter cognosci possunt per actionem intellectus agentis. — III. Quo processu devenerit Christus in cognitionem omnium rerum quæ per intellectum agentem sciri possunt. — IV. Suppositio quorundam theo-

logorum. — V. De progressu in scientia acquisita. — VI. Conclusio : Christus in scientia acquisita VERE secundum habitum profecit ; in scientia autem beata et scientia infusa profecit tantum secundum effectum et manifestationem. — VII. Non conveniebat Christum ab homine aliquid discere. — VIII. Christus ab angelis non accepit instructionem aut scientiam ; licet accipere potuerit quædam angelorum ministeria et officia. — IX. Pietatis conclusio..... 243

QUÆSTIO SEPTIMA

De Potentia animæ Christi

ARTICULUS PRIMUS

Præcipua capita Doctrinæ de potentia Animæ Christi

- I. Status quæstionis et errores. — II. Conclusio : Humanitas Christi non habuit nec habere potuit omnipotentiam simpliciter vel omnipræsentiam. — III. Differentia quæ viget inter communicationem omniscientiæ et communicationem omnipotentiae. — IV. Objicitur. — V. Quid de facto potuerit anima Christi. — VI. Prima conclusio : Anima Christi non habet omnipotentiam respectu annihilationis. — VII. Secunda conclusio : Secundum virtutem propriam, sive naturalem sive gratuitam, potuit anima Christi operari omnes effectus animæ humanæ convenientes. — VIII. Tertia conclusio : Virtute communicata et tanquam instrumentum Verbi potuit anima Christi operari omnes immutationes miraculosas ordinabiles in finem Incarnationis. — IX. Anima Christi secundum propriam virtutem non habebat respectu sui corporis omnipotentiam ; prout autem hæc anima est instrumentum divinitatis, ejus potestati totaliter subdebatur dispositio proprii corporis. — X. Quidquid absoluta voluntate facere voluit anima Christi illud potuit, vel propria virtute, vel ut instrumentum Dei ; ea autem quæ voluit conditionata aut inefficaci voluntate non fuerunt semper impleta. — XI. Pietatis corollarium..... 249

ARTICULUS SECUNDUS

Quæstio Scholastica de causalitate instrumentali Humanitatis Christi

- I. Quid sit hac de re certum. — II. Præcipuæ scholasticorum sententiæ. — III. Non potuisse humanitatem Christi operari

physice effectus Incarnatione priores manifestissime liquet. — IV. Quid testetur Sacra Scriptura. — V. Traditio catholica. — VI. Sententia S. Thomæ certissima. — VII. Rationes theologicæ. — VIII. De effectibus in distante vel post Ascensionem patris. — IX. Solvitur difficultas fieri solita. — X. Hinc pulchrior apparet Incarnationis œconomia... 257

QUÆSTIO OCTAVA

De defectibus corporis assumptis a Filio Dei

ARTICULUS PRIMUS

Præcipua capita doctrinæ de defectibus corporis assumptis a Filio Dei

- I. Errores et opiniones. — II. Testimonia Scripturæ et Traditionis. — III. Rationes theologicæ. — IV. Licet Christus assumpserit corpus naturaliter seu necessario subditum defectibus, non tamen COACTE, sed voluntarie et libere mortem et alios defectus subiit : unde fuerunt isti defectus necessarii secundum quid, simpliciter autem voluntarii. — V. Defectus illos corporales Christus non CONTRAXIT, quasi ex debito peccati suscipiens, sed voluntarie assumpsit. — VI. Christus non assumpsit nec assumere debuit OMNES nostros defectus, sed tantum communes et inculpato, qui perfectioni gratiæ et scientiæ non repugnant. — VII. Defectus tamen omnes etiam particulares Christus sufficienter curavit, assumendo naturam humanam, quæ est eorum causa mediata vel immediata. 266

ARTICULUS SECUNDUS

Quædam subsidarie exponuntur de necessitate moriendi et de speciosa forma in Christo

- I. Utrum ergo assumpserit Christus necessitatem moriendi, ita ut mortuus fuisset tandem senio, licet mors violenta illi non fuisset illata. — II. De speciosa forma in Christo. — III. Sententia communiter apud Patres recepta. — IV. Doctores et Scholastici. — V. Non defuisse Christo pulchritudinem corpoream suadent variæ congruentiæ. — VI. Pietatis corollarium..... 274

QUÆSTIO NONA

De defectibus animæ a Christo assumptis

ARTICULUS PRIMUS

*De defectibus animæ qui ad peccatum
vel fomitem peccati referuntur*

- I. In Christo nullatenus fuit defectus peccati sive actualis sive originalis. — II. Immunitas a peccato originali. — III. Rationes quæ a Christo excludunt tum originale tum actuale peccatum. — IV. In Christo fuit non solum impeccantia, sed etiam vera impeccabilitas. — V. Utrum unio hypostatica per se solam præstet necessario impeccabilitatem absolutam. — VI. Conclusio : Unio hypostatica vi sui absolutam impeccabilitatem præstat. — VII. An fuerit aut esse potuerit in Christo fomes peccati. — VIII. Prima conclusio : Nullo modo fuit in Christo fomes peccati neque in actu secundo neque in actu primo. — IX. Repugnat ABSOLUTE in Christo fomes peccati sive in actu secundo sive in actu primo. — X. Pietatis corollarium. 279

ARTICULUS SECUNDUS

*De aliis defectibus
qui ad vires animæ referuntur*

- I. De sensibilitate et passionibus Christi. — II. Prima conclusio : Anima Christi fuit passibilis tum passionibus corporalibus tum passionibus animalibus. — III. Secunda conclusio : Passiones in Christo sunt similes nostris quoad substantiam ; dissimiles vero quoad modum, secluis nempe imperfectionibus quæ nostris adhærescunt. — IV. An illi motus in Christo melius dicantur PROPASSIONES quam PASSIONES. — V. Hinc fuit in Christo verus dolor sensibilis. — VI. Fuit pariter in Christo vera tristitia, seclusa quavis imperfectione. — VII. Fuit in Christo timor quoad malum futurum imminens, non quoad eventus incertitudinem. — VIII. Fuit in Christo admiratio secundum experimentalem scientiam non secundum alias. — IX. Fuit demum in Christo ira, non vitiosa, sed per zelum. 289

ARTICULUS TERTIUS

Utrum Christus simul fuerit viator et comprehensor

- I. Ratio articuli. — II. Conclusio : Christus fuit simul viator et comprehensor. — III. De compossibilitate utriusque.

— IV. Non valet ratio contrarietatis. — V. Quod quidem experientia humana confirmatur. — VI. Nec obstat ratio redundantiae. — VII. Pietatis corollarium..... 295

QUÆSTIO DECIMA

De modo loquendi in hoc venerabili mysterio

ARTICULUS PRIMUS

De communicatione idiomatum

I. Notio et definitio. — II. Admittenda est idiomatum communicatio. — III. Regulæ in illis prædicationibus necessario servandæ. — IV. Applicatio præfatæ doctrinæ. — V. Hinc triplex error excluditur. — VI. Plures exceptiones recolendæ..... 298

ARTICULUS SECUNDUS

Præcipuæ formulæ expenduntur

I. Hæc propositio : « *Deus est homo* » vera est, non solum propter rei veritatem, sed etiam propter prædicationis veritatem. — II. Vera quoque est propositio : *Homo est Deus*. — III. Licet dicatur : *Deus factus est homo*, dici tamen proprie nequit : *Homo factus est Deus*. — IV. Dici vero potest : *Natura humana fuit deificata*. — V. Christus proprie dici nequit : « *Homo dominicus* » sed est Dominus. — VI. De cæteris formulis.. 302

QUÆSTIO UNDECIMA

De his quæ pertinent ad unitatem in Christo quantum ad esse, quantum ad voluntatem et quantum ad operationem

ARTICULUS PRIMUS

De unitate in Christo quantum ad esse

I. Quid certum quidve controversum. — II. Prima conclusio : Christus tam masculine quam neutraliter est unus et unum. — III. Secunda conclusio : Unum est in Christo esse personale. — IV. Resumuntur breviter scholasticorum sententiæ. — V. S. Thomas in præsentī manifeste favet ultimæ sententiæ. — VI. Ratio hujus sententiæ præcipua..... 305

ARTICULUS SECUNDUS

De duplici voluntate in Christo

- I. Errores. — II. Testimonia scripturistica. — III. Documenta ecclesiastica. — IV. Ratio theologica S. Thomæ. — V. Præter voluntatem rationis fuit in Christo voluntas sensualitatis, id est appetitus sensitivus, qui, prout natus est obedire rationi, dicitur voluntas per participationem. — VI. Si voluntas pro potentia sumitur, non fuerunt in Christo duæ voluntates humanæ; si autem pro actu, duplex fuit voluntas: thésesis, voluntas ut natura, et boulesisis, voluntas ut ratio 309

ARTICULUS TERTIUS

De Libertate Christi

- I. Principium S. Thomæ. — II. Fides catholica. — III. Problema solvendum. — IV. Prima solutio. — V. Altera solutio. — VI. Tertia solutio. — VII. Quarta solutio. — VIII. Voluntas rationis semper fuit in Christo conformis voluntati divinæ in voluto etiam materiali; non autem voluntas sensualitatis nec voluntas naturæ. — IX. Nulla fuit in Christo voluntatum contrarietas et dissensio, nec inter voluntatem divinam et humanam nec inter voluntatem rationalem et appetitum. — Hinc apparet qua ratione fuerit agonia in Christo.... 309

ARTICULUS QUARTUS

De duplici operatione in Christo

- I. Errores. — II. Principium S. Thomæ: In Christo humana natura propriam habet operationem, distinctam a divina operatione; et similiter natura divina habet operationem propriam distinctam ab operatione humana. — III. Doctrina catholica. — IV. De operatione THEANDRICA. — V. Triplex ergo in Christo est operationum genus. — VI. Utrum in Christo sint plures operationes humanæ. 322

ARTICULUS QUINTUS

De merito Christi

- I. Existentia meriti in Christo. — II. De merito Christi quoad seipsum. Duplex error vitandus. — III. Doctrina catholica. — IV. De merito Christi quoad nos. Principium S. Thomæ. — V. Testimonia scripturistica. — VI. Traditio catholica. — VII. Ratio theologica..... 327

QUÆSTIO DUODECIMA

De his quæ conveniunt Christo
secundum habitudinem ad Patrem
et Patris ad ipsum

ARTICULUS PRIMUS

De subjectione Christi

- I. Sensus et status quæstionis. — II. Conclusio : Christus secundum naturam humanam est Patri subjectus tripliciter : secundum bonitatem, dispositionem seu servitutem, et obedientiam. — III. Hinc solvitur quæstio utrum Christus ut homo sit vere servus Dei. — IV. Christus non potest dici subjectus sibi simpliciter, sed cum addito : « secundum naturam humanam ». 333

ARTICULUS SECUNDUS

De oratione Christi

- II. Christo ut homini convenit orare. — II. Utrum vero Christus nunc in cœlis oret pro nobis. — III. Christo convenit orare secundum sensualitatem, non quasi oratio sit actus sensualitatis, sed quasi oratio sensualitatis affectum exprimat ut ejus advocata. — IV. Conveniens fuit ut Christus pro se oraret, voluntatis etiam deliberatæ affectum exprimendo. — V. Oratio Christi proprie dicta semper fuit exaudita. — VI. Specialis difficultas ex respons. S. Thomæ ad 2. 336

ARTICULUS TERTIUS

De sacerdotio Christi

- I. Notio genuina sacerdotii. — II. Errores. — III. Fides catholica. — IV. Testimonia scripturistica. — V. Testimonia patristica. — VI. Rationes theologicæ : Christo competunt omnes veri sacerdotii dotes. — VII. Doctrina catholica est Christum esse non solum sacerdotem, sed etiam hostiam perfectam. — VIII. Præcipua hujus fidei testimonia. — IX. Effectus potissimus sacerdotii Christi est perfecta remissio peccatorum et quoad culpam et quoad pœnam. — X. Christus non suscepit in se effectum proprii sacerdotii. — XI. De æternitate sacerdotii Christi. — XII. Qua ratione sacerdotium Christi sit secundum ordinem Melchisedech. 339

ARTICULUS QUARTUS

De adoptione Christi

- I. Deo convenit filios adoptare, in quantum ex sua bonitate admittit homines ad beatitudinis hæreditatem. — II. Adoptare convenit toti Trinitati, licet appropriari possit alicui personæ. — III. Adoptari in filium convenit soli creaturæ intellectuali vel rationali gratiam et charitatem habenti. — IV. Utrum Christus ut homo sit filius Dei adoptivus. — Errores et opiniones. — V. Prima conclusio : Christus ut homo est Filius Dei naturalis, non adoptivus. — VI. Secunda conclusio : Implicat absolute ut Christus dicatur adoptatus secundum humanitatem vel secundum gratiam sanctificantem..... 349

ARTICULUS QUINTUS

De prædestinatione Christi

- I. Christus vere dicitur esse prædestinatus. — II. Subjectum et terminus hujus prædestinationis. — III. Christus ut homo prædestinatus est esse Filius Dei. — IV. Prædestinatio Christi est nostræ prædestinationis exemplar ; non quidem si consideratur prædestinatio ut est actus Dei, sed ut est effectus et terminus. — V. Prædestinatio Christi fuit nostræ prædestinationis causa efficiens, non quoad actum Dei, ut jam dictum est, sed quoad effectum. — VI. Pietatis corollarium..... 355

QUÆSTIO TERTIA DECIMA

De Adoratione Christi

ARTICULUS PRIMUS

De cultu qui debetur Christo Homini

- I. Prænotamina de vera cultus notione. — II. Errores. — Fides Ecclesiæ. — III. Probatio ex Scriptura. — IV. Probatio ex Traditione catholica. — V. Ratio theologica. — VI. Notetur discrimen inter filiationem et adorationem. — VII. Doctrina S. Thomæ in art. 2. 359

ARTICULUS SECUNDUS

De cultu SS. Cordis Jesu

- I. Prænotamina. — II. Diversæ acceptiones cordis. — III. Hinc intelligi datur quodnam sit objectum, motivum et terminus

illius cultus. — IV. Compendium et recapitulatio. — V. Impugnatores SS. Cordis. — VI. Legitimum esse cultum illum probatur. — VII. Pietatis conclusio..... 365

ARTICULUS TERTIUS

De cultu Imaginum, Crucis et Reliquiarum

- I. Multiplex in hac quæstione respectus est attendendus. — II. Usus sacrarum imaginum est licitus et pius. — III. Imo cultus sacrarum imaginum est licitus et pius. — IV. Qua specie cultus sint imagines colendæ. — V. Eligitur et probatur sententia thomistica. — VI. De ipsa cruce Christi. — VII. De cultu sacrarum reliquiarum. — VIII. Pietatis conclusio : de signo crucis..... 371

QUÆSTIO QUARTA DECIMA**De Mediatione Christi**

ARTICULUS PRIMUS

*Utrum esse mediatorem Dei
et hominum sit proprium Christi*

- I. Notio mediatoris. — II. Errores. — III. Fides catholica. — IV. Ratio theologica. — V. Alii tamen possunt esse mediatores secundum quid, prout scilicet cooperantur ad unionem cum Deo, dispositive vel ministerialiter. — VI. Speciali autem ratione Beata Virgo dici potest et debet Mediatrix. 379

ARTICULUS SECUNDUS

*Qua ratione Christus
sit Mediator Dei et Hominum*

- I. Errores. — II. Veritas autem catholica est requiri ad rationem Mediatoris naturam humanam simul cum divina. — III. Ratio theologica. — IV. Quapropter notio completa Mediatoris nequit à notione Redemptoris præscindi.. 383

QUÆSTIO QUINTA DECIMA**De Redemptione a Christo peracta**

ARTICULUS PRIMUS

De Redemptione per modum meriti et satisfactionis

- I. De pleno et adæquato redemptionis conceptu. — II. Principia S. Thomæ de satisfactione Christi. — III. Doctrina

catholica de satisfactione Christi vicaria. — De illius conceptus fonte et origine. — IV. Errores. — Doctrina Ecclesiæ. V. Ratio theologica. — VI. Difficultas. — VII. De superabundantia satisfactionis. — VIII. Unde proveniat valor ille superabundans satisfactionum Christi. — IX. Quapropter valor satisfactionis non est modus novus additus operationi Christi præter unionem hypostaticam; sed est ipse valor operationis propter unionem hypostaticam. — X. Distinguitur tamen in operationibus Christi valor PERSONALIS et valor OBJECTIVUS..... 385.

ARTICULUS SECUNDUS

De Redemptione per modum sacrificii

- I. Principium S. Thomæ. — II. Errores. — Fides Ecclesiæ. — III. Testimonia Scripturæ. — IV. Testimonia catholicæ Traditionis. — V. Cur debuerit satisfactio Christi esse immolatio et sacrificium..... 394

ARTICULUS TERTIUS

De Redemptione per modum liberationis

- I. S. Doctrina S. Thomæ in art. 4. — II. Principia S. Doctoris in q. XLIX. — III. Doctrina catholica de liberatione hominis a servitute peccati et diaboli. — Præcipua Scripturæ testimonia. — IV. Theoria de juribus diaboli. — V. Theoria de abusu potestatis. — VI. Concludendum est igitur passionem Christi nos a servitute diaboli justissime liberasse..... 399

ARTICULUS QUARTUS

*De ultimo Redemptionis conceptu, scilicet
de Restauratione et Redintegratione hominis
in statum pristinum*

- I. Principia S. Doctoris. — II. Præcipua S. Scripturæ testimonia. — III. Traditio patristica. — IV. Ratio theologica. — V. Conspectus totius quæstionis. — VI. Insignia S. Ephræm testimonia, quibus tota Redemptionis œconomia resumitur..... 406

TRACTATUS DE B. VIRGINE DEIPARA

QUÆSTIO PRIMA

De Maternitate divina

ARTICULUS PRIMUS

De Convenientia Maternitatis Divinæ

- I. Quædam principia recolenda. — II. Quapropter simul et eodem actu prædestinavit Deus Incarnationem et Maternitatem divinam. — III. Quia autem utriusque prædestinatio fuit eodem decreto intenta, ea quæ in Scripturis de Christo dicuntur, possunt ejus Matri accommodari. — IV. Prædestinatio illa a prævisione Adæ peccati dependet, ita quidem, ut, peccato originali non existente, nec fuisset Mater Dei. — V. Hinc colligitur B. Virginem Deiparam esse vi suæ prædestinationis Matrem misericordiæ. — VI. Prædestinatio ad maternitatem divinam est omnino gratuita nec ullatenus potuit B. Virgo mereri de condigno ut esset mater Dei. 410

ARTICULUS SECUNDUS

De existentia Maternitatis Divinæ

- I. Varii errores. — II. Conclusio : B. Virgo est vere ac proprie Deipara, Deigenitrix, θεοτόκος, seu Mater Dei. — III. Argumentum scripturisticum. — IV. Traditio catholica. De usu vocis « θεοτόκος, Deipara ». — V. Ratio theologica. — VI. Inde colligitur quid sit Maternitas divina. — VII. Inde etiam sequitur in Christo non esse duas filiationes, licet sint duæ nativitates et Christus sit vere filius B. Virginis. — VIII. An et quo sensu possit S. Joseph dici pater Christi. — IX. Corollarium : de plenitudine gratiæ in S. Joseph... 414

ARTICULUS TERTIUS

De perpetua Deigenitricis Virginitate

- I. Triplex veritas catholica, scilicet B. Mariam fuisse virginem in concipiendo, seu ante partum, virginem in partu et virginem post partum. — II. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem in concipiendo. — III. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem in partu. — IV. Ostenditur B. Mariam fuisse virginem perpetuo post partum. — V. De virginitate S. Joseph. — VI. B. Maria virginitatem Deo vovit..... 421

ARTICULUS QUARTUS

De Dignitate Maternitatis Divinæ

- I. Maternitas divina infinitatem quamdam importat. — II. Qua ratione maternitas divina sanctificet. — III. De primo gratiæ sanctificantis effectu cum maternitate divina collato. — IV. De altero gratiæ sanctificantis effectu cum maternitate divina collato. — V. De habitatione SS. Trinitatis per gratiam et per maternitatem divinam. — VI. Maternitas divina peccatum excludit efficacius quam ipsa gratia sanctificans. — VII. An et qua ratione maternitas divina sit gratia sanctificante præstantior. — VIII. De quadruplici præstantia maternitatis divinæ adæquate sumptæ super solam gratiam sanctificantem. 427

QUÆSTIO SECUNDA

De sanctitate et gratiis B. M. Virginis Deiparæ

ARTICULUS PRIMUS

*De immunitate a peccato originali
seu de Immaculato Conceptu*

- I. Definitio dogmatis a Pio IX, 8 dec. 1854. — II. In hac definitione quinque sunt præcipue attendenda. — III. De distinctione quam nonnulli ponunt inter debitum remotum et debitum proximum. — IV. Licet illa distinctio possit aliquo sensu recto intelligi, melius est ab ipsa abstinere. — V. Probatio dogmatis ex Scripturis. — VI. 2º Ex verbis salutationis angelicæ. — VII. Difficultates ex Scripturis. — VIII. Veneranda Traditio. 1º Testimonia quæ dogma illud æquivalenter asserunt. — IX. Testimonia magis explicita apud S. Ephræm Syrum, Ecclesiæ Doctorem. — X. Perpetuus Ecclesiæ sensus. — XI. Rationes theologicæ. — XII. De insignibus medii ævi Doctoribus. — XIII. De mente S. Thomæ quoad sanctificationem B. Virginis. — XIV. Quæstio de fomite. 432

ARTICULUS SECUNDUS

De plenitudine initiali

- I. Duplex quæstio institui solet. — II. Prima conclusio : Gratia initialis in B. Virgine major fuit gratia consummata angelorum vel hominum singillatim sumptorum. — III. Secunda conclusio : Valde probabile est gratiam primam in B. Virgine majorem fuisse gratia finali omnium hominum et angelorum

etiam simul sumptorum. — IV. De primæ gratiæ effectibus. — V. Habuisse B. Virginem in primo conceptionis instanti usum rationis et liberi arbitrii, saltem transeunter, tenent multi doctores et suadent optimæ congruentiæ. — VI. Solvitur difficultas. — VII. Quomodo fieri potuerit a primo instanti cognitio et usus liberi arbitrii. — VIII. Utrum usus liberi arbitrii perseveraverit. 446

ARTICULUS TERTIUS

De plenitudine finali

- I. Multiplex respectus attendendus. — II. De conceptione Christi. — III. Solvitur difficultas. — IV. Recolatur aliunde nullum ex parte B. Virginis poni obicem. — V. Potuit tamen B. Virgo etiam post Incarnationem, in gratia et sanctitate proficere. — VI. De præcipuis mysteriis, quibus potuerit augeri in B. Virgine gratia. — VII. De gratiæ augmento per sacramenta. — VIII. De augmento gratiæ ex opere operantis per viam meriti. — IX. Pietatis conclusio. 454

ARTICULUS QUARTUS

De plenitudine universalitatis

- I. Quid sit illa plenitudo. — II. De prima regula. — III. De altera regula, quæ dicitur convenientiæ. — IV. Hinc apparet quæ fuerint privilegia in intellectu. — V. Ex parte autem voluntatis fuit absentia omnis peccati etiam venialis. — VI. An fuerit proprie privilegium impeccabilitatis. — VII. Demum plenitudo universalitatis importat privilegium gloriosæ assumptionis. — VIII. Quid ergo de privilegio assumptionis sit tenendum. — IX. Pietatis conclusio. 460

QUÆSTIO TERTIA

De officiis B. V. M. Deiparæ erga homines

ARTICULUS PRIMUS

*De Officio B. Virginis
in merendo et satisfaciendo*

- I. Principium theologicum de satisfactione condigna. — II. Posset absolute loquendo Deus aliquem hominem constituere ad merendum de condigno pro aliis. — III. In præsentem autem generis humani conditione solus Christus meruit et potuit mereri gratiam de condigno. — IV. Beata Virgo de congruo

meruit quod Christus de condigno. Testimonia Scripturæ et Traditionis. — V. Rationes theologicæ. — VI. Beata Virgo satisfecit etiam pro nobis de congruo. — VII. Pietatis conclusio..... 467

ARTICULUS SECUNDUS

*De Officio B. Virginis
in intercedendo et impetrando*

- I. Sensus quæsit. — II. Sententiæ. — III. Sensus catholicus. — IV. Documenta ecclesiastica. — V. Hæc doctrina suadetur ex Scripturis. — VI. Probatur insuper ex eo quod vis impetratoria respondeat vi meritoria. — VII. Probatur etiam ex eo quod Maria cognoscat omnes et singulas gratias quibus indigemus. — VIII. Confirmatur demum ex munere quod Maria gerit in Ecclesia..... 472

ARTICULUS TERTIUS

De titulis Mediatricis et Coredemptricis

- I. Corollarium præcedentium. — II. Testimonia quæ titulum Mediatricis vindicant. — III. Ratio theologica. — IV. De titulo autem Coredemptricis fieri solent difficultates. — V. Rite explicatur. Defendi potest ille titulus, tum auctoritate tum ratione theologica. — VI. Pietatis conclusio..... 476

QUÆSTIO QUARTA

De cultu qui B. M. Virgini Deiparæ debetur

ARTICULUS PRIMUS

Principia generalia de cultu Sanctorum

- I. Doctrina concilii Tridentini. — II. Tota igitur catholica doctrina in his quinque resumitur. — III. Sancti et angeli beati in cœlo pro nobis orant. — IV. Bonum et utile est sanctos invocare et deprecari. — V. Dona autem supernaturalia a solo Deo per Jesum Christum proveniunt. — VI. Hinc concluditur talem praxim non officere mediationi Christi. — VII. Hinc demum colligitur cultum sanctorum prout in catholica Ecclesia frequentatur, esse omnino fundatum. — VIII. Universalis Traditio de cultu Sanctorum. — IX. Quid de illo censendum qui invocationem et cultum sanctorum respueret, retinendo Christum unicum Mediatorem... 479

ARTICULUS SECUNDUS

Specialis doctrina de cultu B. V. M. Deiparæ

- I. Applicantur principia stabilita. — II. Imo jam constat cultum et amorem nostrum B. Virgini deberi titulo singulari, qui ceteris sanctis non competit. — III. Cultus Deiparæ ex Scriptura et Traditione colligitur. — IV. Ille porro cultus non est latriæ, etiam relativæ, nec duliæ tantum, seu hyperduliæ. — V. De dotibus nostri cultus erga B. Virginem Deiparam. — VI. Hinc sequitur devotionem erga B. Virginem esse unum ex signis prædestinationis. — VII. Conclusio præsentis voluminis..... 484

FINIS VOLUMINIS

BX
1751
H845
1920
v.3

Tractatus dogmatici ad
modum commentarii.../

E. Hugon

434075

**Graduate Theological Union
Library**

2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709

DEMCO

GTU Library

3 2400 00266 1035

